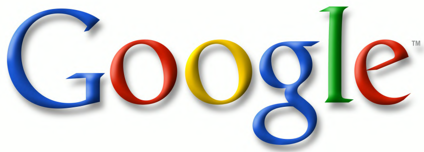

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

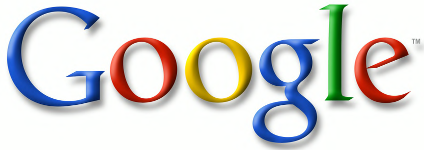
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

HARVARD UNIVERSITY

LIBRARY OF THE

GRADUATE SCHOOL
OF EDUCATION

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER
FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

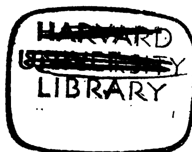
TJUGUANDRA ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Educ P
271.7
v. 22-24
1903-05

HARVARD UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATION
MONROE C. GUTMAN LIBRARY

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1903

INNEHÅLL.

402344

1.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit».

Elevernas antal utgjorde höstterminen år 1902 vid rikets åtta folkskolelärarseminarier 799 och vid de sex folkskolelärarinneseminarierna 587 eller tillsammans 1,386 elever.

Afgångsexamen undergingo 1902 års vårtermin 174 manliga och 126 kvinnliga elever, eller tillsammans 300 elever.

Småskolelärarinneexamen aflades samma termin vid folkskolelärarinneseminarierna af 64 elever, som genomgått första och andra klassernas lärokurser.

Vid seminariet i Mattisudden inom Jockmocks församling för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor voro höstterminen 1902 intagna 44 elever, hvaraf 5 manliga och 39 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 45 elever, 4 manliga och 41 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen år 1902 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 13 elever vid seminariet i Mattisudden och af 14 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskolelärar- och småskolelärarinneseminarier hafva under år 1902, enligt till Ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 276 elever, däraf 6 manliga, undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning som lärarinna vid småskola har undergåtts af 244 elever vid af enskilda personer anordnade småskolelärarinneseminarier.

Dessutom har sådan pröfning blifvit anställd vid 3 folkskolelärar- och lärarinneseminarier med 3 lärarinnor i öfverensstämmelse med § 4 i nådiga stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna hafva för vårterminen 1902 anvisats tillsammans 40,830 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 12,120 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 48,420 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna samt 11,015 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriell, som genom Ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier kostnadsfritt erhållit hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom Ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1902 inspekterat folkskolelärarseminarierna i Linköping och Strängnäs, folkskolelärarinneseminarierna i Skara och Landskrona samt småskolelärarinneseminariet i Skara.

Enlikt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt Kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1901 undervisning i 15 högre folkskolor. I rikets 2,395 skoldistrikt funnos

4,452	fasta	och	589	flyttande	eller	tills.	5,041	folkskolor,
1,110	»	»	719	»	»	»	1,829	mindre folkskolor,
4,010	»	»	1,236	»	»	»	5,246	småskolor

S:a 9,572 fasta och 2,544 flyttande eller tills. 12,116 skolor eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 12,131 skolor.

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsämnen eller i såväl läs- som öfningsämnen 17 lärare och 2 lärarinnor samt i

folkskolorna .	5,003	lärare o.	2,769	lärarinnor	eller	tills.	7,772
mindre folkskolorna . .	208	» »	1,626	»	»	»	1,834
småskolorna	209	» »	6,132	»	»	»	6,341
Summa	5,420	lärare o.	10,527	lärarinnor	eller	tills.	15,947

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 15,966 förutom 343 lärare och 705 lärarinnor, eller tillsammans 1,048, hvilka undervisat endast i öfningsämnen.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1901 års slut 835,293, hvaraf 423,853 gossar och 411,440 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	758,303
» » ej åtnjutit sådan undervisning	69,645
hvarjämte uppgifter saknas om	7,345
Summa	835,293

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	393,817	
» » » flyttande folkskolor . .	43,418	
» » » fasta mindre folkskolor .	42,916	
» » » flyttande mindre folkskolor	31,004	
» » » fasta småskolor	141,882	
» » » flyttande småskolor . . .	42,835	
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	16,075	711,947
högre folkskolor		327
allmänna läroverk och fackskolor		12,735
skolor för abnorma barn		1,150
enskilda skolor		17,905
hemmen		14,239
	Summa	758,303

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	9,565	inhämtat folkskolans minimikurs,
»	39,119	undergått godkänd afgångspröfning samt
uteblefvo	3,457	till följd af sjukdom eller naturfel och
»	17,504	af annan anledning.
Summa	69,645.	

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 376 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 747,020.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1901 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning: kontant .	12,800,022	kr
in natura	1,353,108	»
» skolbyggnader, skolplatser och inventarier	4,991,418	»
» undervisningsmateriell.	355,844	»
» öfriga behof	4,007,277	»
Summa	23,507,669	kr.

Statsbidrag af allmänna medel hafva för år 1901 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till Ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 5,977,072 kronor 30 öre.

Understöd har för år 1901 utgått till lärares aflöning vid 1,412 fortsättningsskolor med 89,000 kronor.

För år 1901 har understöd utgått för främjande af undervisning i slöjd för gossar med 285,215 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor med 154,050 kronor.

Till aflönande af vikarier för 508 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1901 utbetalats af allmänna medel 75,248 kronor 69 öre.

Till de högre folkskolorna, som nu uppgå till 17, har för år 1902 utgått statsbidrag med 23,120 kronor.

Statsbidrag till aflönande af 29 lärare och 11 lärarinnor vid af landsting inrättade småskolelärarinneseminarier hafva under år 1901 ingått med 15,066 kronor 71 öre.

En ny folkhögskola har inrättats i Jämtlands län. På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1902 beviljat understöd åt 30 folkhögskolor med

131,873 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 928 manliga och 626 kvinnliga, eller tillsammans 1,554 elever. Af det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 25,000 kronor, fördelades nämnda år 24,895 kronor mellan 389 manliga och 284 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar utgick under år 1902 en summa af 42,968 kronor 8 öre, till höjande af folkskollärarnes löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriell, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriell, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats.

Kungl. Maj:t har för år 1902 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 22 äldre, behöfvande folkskollärare med tillsammans 7,700 kronor samt åt 120 äldre, behöfvande småskollärare med tillsammans 12,000 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskolelärare voro under nästlidna läsår intagna 2 elever. Profårskurs vid döfstumanstalter genomgicks af 2 lärare.

Under läsåret 1901—1902 undervisades vid anstalt för öfveråriga döfstumma 57 elever, hvaraf i Vadstena 18, i Bollnäs 39.

Med läsåret 1901—1902 har verksamheten vid anstalten i Vadstena upphört.

Vid institutet för blinda å Tomteboda voro under sistlidna läsår intagna 109 elever, däraf 65 gossar och 44 flickor. 92 lärjungar hafva erlagt hel afgift eller därunder, 1 har af direktionen öfver institutet varit intagen som frielev och 16 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad. 15 elever afgingo efter fullbordad lärokurs.

425 band blindskrifter hafva under skolårets lopp blifvit sålda eller skänkta till behöfvande blinda.

Vid förskolan för blinda å Tomteboda voro under läsåret 1901—1902 intagna 23 elever, tillhörande första och andra klasserna, hvaraf 13 gossar och 10 flickor.

Vid förskolan i Växjö för blinda voro under ofvannämnda läsår intagna 35 elever, 20 gossar och 15 flickor. Vid slutet af läsåret 1900—1901 utskrefvos 5 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 3 till institutet å Tomteboda; de båda öfriga återvände till sina hemorter.

Vid handtverksskolan för blinda i Kristinehamn undervisades under vårterminen 1902 20, alla män, och under höstterminen samma år 25, hvaraf 22 manliga och 3 kvinnliga elever.

Till skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1902 beviljat 5,000 kronor. Under året undervisades därstädes 6 elever.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1902 anslagits ett belopp af 195,575 kronor.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1902 anvisats en summa af 154,287 kronor 50 öre.

Sedan Riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1903 af 100,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat 235 sådana anstalter understöd.

2.

I frågan ang. vid folkskolelärarseminariernas öfningsskolor anställda lärares och lärarinnors arfvoden.

Med anledning af en till domkapitlet i Växjö af rektorn vid folkskolelärarseminariet därstädes framställd förfrågan i denna sak, har nämnda domkapitel fått mottaga en skrifvelse från statsrådet och chefen för Ecklesiastikdepartemen-

tet, af hvilken skrifvelse en bestyrkt afskrift benäget ställts till red:s förfogande, af följande lydelse:

Till domkapitlet i Växjö.

Uti skrifvelse till Eder har rektorn vid folkskolelärarseminariet i Växjö C. O. Arcadius — med förmälan bland annat, att, då lärarne vid seminariets öfningsskola allt hittills betraktats såsom extra lärare, de förordnats för hvarje läsår och uppburit sina arfvoden i förhållande till fullgjord tjänstgöring under läsåret efter hvarje månads slut; att sedan Kungl. Maj:t den 19 maj 1899 megifvit, att vid öfningsskolan finge från och med läsåret 1899—1900 tills vidare anställas två lärare, som ägde åtnjuta arfvoden i enlighet med nådiga cirkuläret den 27 maj 1898, Arcadius, i saknad af föreskrift i annan riktning, icke ansett sig befogad att föreslå annat förfarande än förut tillämpats beträffande dessa lärares förordnande och sättet för utbetalning af deras arfvoden; samt att på grund af Kungl. cirkuläret angående aflönande af vikarie under öfningslärares m. fl. vid folkskolelärarseminarium sjukdom den 31 oktober 1902, däri föreskrifves, att det arfvodesafdrag, sjuk lärare hade att vidkännas, skulle beräknas efter kalenderår, lärare i öfningsskolan sålunda blefve nödsakad att vid sjukdomsfall till vikarie afstå större del af sitt arfvode än öfningslärare, hvars arfvode jämväl utginge efter kalenderår — anhållit, att I villen meddela föreskrift angående lärarnes vid öfningsskolan ställning närmast i fråga om sättet för utbetalning af deras arfvoden, eller, om I icke ansågen Eder därtill befogade, hos Kungl. Maj:t göra framställning i ämnet; och hafven I med underdånig skrifvelse den 10 december 1902 till Kungl. Maj:ts pröfning hänskjutit nämnda anhållan och därvid hemställt om den nådiga föreskrift, hvartill densamma kunde anses föranleda.

Vid föredragning af detta ärende har Kungl. Maj:t, då af ofvannämnda cirkulär den 27 maj 1898 framgår, att arfvoden till där afsedda, vid folkskolelärarseminariernas öfningsskolor anställda lärare och lärararinnor skola utgå för kalenderår, funnit den gjorda framställningen icke föranleda vidare yttrande. Hvilket jag, på nådigste befallning, får

Eder till kännedom och vederbörandes förständigande härigenom meddela.

Stockholm den 31 december 1902.

CARL VON FRIESEN.

J. A. Lyttkens.

3.

Behörighet att vinna inträde i tredje klassen af folkskolelärarseminarierna på grund af aflagd realskoleexamen.

Sedan riksdagen i skrifvelse den 6 maj 1899 hos Kungl. Maj:t anhållit om utarbetande och framläggande inför riksdagen af förslag till inrättande vid rikets fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll ställd och af viss kompetens åtföljd afgångsexamen för lärjungar, som vid 15—16 års ålder önska sluta sin skolgång, samt till ändringar i läroverkens organisation, som därmed stå i samband, uppdrog Kungl. Maj:t den 26 maj 1899 åt en kommitté att efter erforderlig utredning afgifva yttrande och förslag i afseende å den af riksdagen ifrågasatta afgångsexamen och de förändringar i läroverkens organisation, som därmed stå i samband m. m.

Kommittéen bestod af ej mindre än 15 personer och dessutom af 3 sakkunniga, som biträdde kommittéen vid behandlingen af vissa frågor.

Redan då tal blef om tillsättning af en läroverkskommitté, syntes det oss självklart, att bland kommittéens medlemmar borde beredas plats för någon, som ägde den fullständiga insikt om vårt lands folkskoleväsen, sådant det för närvarande är gestaltadt såväl i stad som på land, att han kunde med full sakkännedom lämna erforderliga upplysningar rörande folkskolan vid utredningen af den viktiga frågan om denna skolas förhållanden till de allmänna läroverken äfven-

som bevaka folkskolans intressen vid uppgörande af förslag till samband mellan sistnämnda skola och de allmänna läroverken. Men någon representant för folkskolan fick ej plats i kommittéen. Sant vore väl, att flera af kommittéens medlemmar haft att syssla med folkskolan, men ingen af dem torde hafva ägt den omfattande insikt om folkskoleväsendet såväl i vårt land som i andra kulturländer, som varit önskvärd för att utredningen af spörsmålet om folkskolans och det allmänna läroverkets förhållande till hvarandra skulle hafva blifvit uttömmande. Visserligen har kommittéen behandlat frågan om realskolans och folkskolans ställning till hvarandra, men den har därvid stannat vid frågan, om den klass, som motsvarar den första i de nuvarande allmänna läroverken, skulle i realskolan kunna indragas, eller om den fortfarande borde bibehållas. Outredd har den sålunda lämnat hufvudfrågan: om folkskolan och realskolan böra ställas i det organiska samband med hvarandra, att folkskolan blir s. k. bottenskola för realskolan. Det synes oss vara en väsentlig brist i kommittéens betänkande, att en dylik utredning ej där intagits. Hade resultatet af utredningen blifvit, att ett organiskt samband mellan här ifrågavarande läroanstalter kan med fördel anordnas, hade ju kommittéen bort föreslå en sådan anordning; hade man åter kommit till den slutsatsen, att folkskola och realskola ej böra ställas i det förhållandet till hvarandra, hade kommittéen bort framlägga skälen härför. Själfva saken måste härpå hafva vunnit. Den hade blifvit föremål för en grundligare, mångsidigare diskussion, och om därvid kommittéens skäl befunnits hållbara, hade säkerligen många anlopp mot dess förslag uteblifvit. Att åtskilliga hafva varit af den åsikten, att folkskolan bör blifva s. k. bottenskola för de skolor, som hafva till uppgift att meddela en högre allmänbildning, är kändt, och säkerligen hafva de i allmänhet ej frångått sin åsikt genom kommittéens betänkande och förslag. På ett folkskolelärarmöte har man redan behandlat frågan om den föreslagna läroverksreformens inverkan på folkskolan och därvid gjort följande uttalande: »Då en reform af vårt offentliga undervisningsväsende skall genomföras, bör ett af de förnämsta syftemålen vara, att hela vårt skolsystem göres till ett organiskt helt, så att den ob-

ligatoriska folkskolan blir en för alla samhällsklasser gemensam bottenskola med uppgift att meddela grundläggande medborgerlig bildning och den föreslagna realskolan en öfverbyggnad på folkskolan med uppgift att utöfver omfånget för dennas verksamhet meddela högre medborgerlig bildning samt slutligen gymnasiet en öfverbyggnad på realskolan med uppgift att meddela grundläggande vetenskaplig bildning. Den senaste läroverkskommittéen synes ej tillräckligt haft detta syfte för ögonen, i det den gjort realskolans två lägsta klasser till hufvudsaklig del parallella med folkskolans och satt inträdesåldern till dess första klass så låg som till nio år. Då därtill kommer, att undervisningen i realskolorna för gossar skulle bli alldeles afgiftsfri och terminsafgifterna i de föreslagna samskolorna så låga, att barn af äfven mindre bemedlade föräldrar på de platser, där sådana skolor finnas, kunde begagna sig af undervisningen i desamma, skulle detta hämmande inverka på folkskolans sträfvan att bli hvad den bör vara, en för alla samhällsklasser gemensam medborgerlig bildningsanstalt. I följd häraf kan den nu föreslagna läroverksreformen i hvad den berör folkskolan icke anses tillfredsställande.»

Helt visst skola under årets lopp många dylika uttalanden se dagen. Om kommittéen upptagit till behandling den sak, hvarom nu är tal, hade sannolikt åtskilliga sådana uttalanden uteblifvit, eller i annat fall hade de måst grundas på skäl, som åtminstone sökt vederlägga de af kommittéen framställda.

Men äfven i ett annat hänseende visar sig, att i kommittéen ej funnits någon, som med full sakkännedom representerat vårt folkskoleväsen. Föreslaget har nämligen blifvit, att betyg öfver aflagd realskoleexamen skulle kunna berättiga till inträde i folkskolelärarseminariernas tredje årsklass. Det är detta förslag, som utgör den hufvudsakliga anledningen till denna uppsats.

I kommittéens betänkande läsa vi bland annat: »I den skrifvelse till Kungl. Maj:t, hvari riksdagen anhållit om utarbetande af förslag till en afgångsexamen för lärjungar, som vid 15—16 års ålder önska afsluta sin skolgång, förutsättes, att sagda examen skulle blifva åtföljd af viss kompetens.

Med anledning häraf har kommittéen vid fullgörandet af sitt uppdrag ansett sig böra taga frågan om kompetensen i öfvervägande och däri afgifva yttrande. Och då frågan om de speciella fackinsikter och färdigheter, hvilka för inträde på en viss lefnadsbana äro erforderliga, i första hand bör komma under de myndigheters bepröfvande, under hvilka dit hörande tjänster lyda, har kommittéen vid behandlingen af detta ärende hufvudsakligen haft att undersöka, för hvilka fackskolor och yrken den allmänbildning, som den af kommittéen föreslagna realskolexamen skulle komma att vitsorda, kan anses utgöra en lämplig förberedelse och sålunda kunna uppställas som kompetensfordran.»

Af detta yttrande torde med all klarhet framgå, att kommittéen hållit före, att den allmänna grundläggande bildning, som man behöfver äga dels för att kunna tillfredsställande uppfylla sina medborgerliga plikter, och dels för att med framgång kunna därpå bygga den fackbildning, som är erforderlig för att kunna ägna sig åt ett visst kall eller yrke, skall inhämtas i realskolan, men att däremot de speciella fackinsikterna och färdigheterna, som anses erforderliga för inträde på en viss lefnadsbana, skola förvärfvas antingen i sådana skolor, som äro afsedda för speciell yrkesbildning, eller genom andra anordningar. Denna i och för sig riktiga grundsats har ej kunnat tillämpas med hänsyn till folkskolelärarseminarierna. Dessa hafva nämligen till uppgift att meddela såväl allmän bildning som fackbildning. I deras första klass afser undervisningen endast att främja allmänbildningen, men i de tre öfriga klasserna är undervisningen så anordnad, att den under vissa timmar har till uppgift att bibringa allmän bildning men under andra åter fackbildning. Till fackbildningen hör enligt gällande seminariestadga dels teoretisk undervisning i pedagogik och metodik, dels praktiska öfningar. Angående den förra föreskrifves i nämnda stadga, att den skall begynna i andra klassen och där omfatta inledande framställning af det allmännaste rörande läran om människan såsom uppfostrans föremål samt om uppfostrans hufvudformer; öfversikt af uppfostringsanstalterna; den del af normalplanen för undervisningen i folk- och småskolor, som rör småskolan, samt metodiska anvisningar till

behandling af småskolans läroämnen i samband med praktiska öfningar. Beträffande de senare föreskrifver stadgan följande: »Den praktiska undervisningen begynner i andra klassen på det sätt, att eleverna i bestämd ordning få dels åhöra, dels deltaga uti undervisningen i öfningsskolans småskoleafdelning, fortsättes med eleverna i tredje klassen, hvilka skola på enahanda sätt åhöra och deltaga uti undervisningen i öfningsskolans folkskoleafdelning och afslutas medelst fortsatta, för eleverna i fjärde klassen anordnade öfningar i folkskoleafdelningen.»

Under sådant förhållande hade väl varit naturligt, att kommittéen, om den ville bereda en yngling, som efter att hafva tagit afgångsexemen vid realskolan önskade att ägna sig åt folkskolelärarkallet, någon lättnad genom att förkorta studietiden vid seminarium, hade föreslagit, att betyg öfver aflagd realskoleexamen skulle kunna berättiga till inträde i folkskolelärarseminariernas andra klass. Men kommittéen har ej framställt ett sådant, i omständigheternas nuvarande läge helt naturligt förslag, utan den har i stället uttalat som sin åsikt, att betyg öfver aflagd realskoleexamen borde berättiga till inträde i folkskolelärarseminariernas tredje klass. Som skäl för detta förslag har kommittéen anfört följande: »Ehuru realskolans kurser i de ämnen, hvari folkskolelärarseminarierna meddela undervisning, ej sammanfalla med hvad som inhämtas i dessas två första årsklasser, torde dock en lärjunge, som aflagt realskoleexamen, i allmänhet innehafva tillräcklig mognad och tillräckliga kunskaper för att nöjaktigt kunna tillgodogöra sig undervisningen i seminariernas följande klasser.»

Gör man sig reda för innebörden i motivet för kommittéens förslag, synes det, som om man vore berättigad att draga den slutsatsen, att kommittén vid framställningen fäst antingen intet eller åtminstone alltför ringa afseende vid seminarieelevernas praktiska utbildning, hvilken dock är af så ofantligt stor vikt.

Hvilka skulle då följderna blifva däraf, att de, som aflagt realskoleexamen, finge behörighet att vinna inträde i seminariernas tredje klass?

För det första skulle de ej få någon undervisning uti den del af metodiken, som rör undervisningen i småskolan;

de skulle ej heller få deltaga i några praktiska öfningar inom småskolans område. Visserligen, men hvad betyder detta, då ju ifrågavarande elever skola utbildas till lärare i folkskolan och icke till lärare i småskolan? Sant är, att de elever, hvarom nu är tal, skola utbildas för att inträda i den egentliga folkskolans tjänst, men härvid är att besinna, att det finnes ett beaktansvärdt antal folkskolor, som äro så anordnade, att både folk- och småskoleafdelningarna undervisas af samme lärare. I dessa kommer således folkskolans lärare att få undervisa äfven inom småskolans område och behöfver sålunda under utbildningstiden hafva fått kännedom om och öfning uti att tillämpa de förfaringssätt, som anses lämpliga för undervisning af småskolans barn. Vidare må ihågkommas, att i många skoldistrikt är det så anordnadt, att läraren i folkskolan skall öfva uppsikt öfver den eller de småskolor, som utgöra underlaget för hans skola. Självklart är, att han, om han erhållit utbildning äfven till småskolelärare, är lämpligare att utöfva en sådan uppsikt, än om han saknar dylik utbildning. Slutligen vilja vi erinra därom, att, sedan Kungl. Maj:ts förnyade nådiga stadga angående folkundervisningen i riket den 10 december 1897 utkommit, det blifvit alltmer vanligt, att i de särskilda skoldistrikten tillsättes en inspektör eller öfverlärare, som skall biträda skolrådet vid utöfningen af dess åligganden. Att kunna tillfredsställande sköta en sådan inspektörs- eller öfverlärarbefattning har den folkskolelärare, som vid seminariet fullständigt genomgått den praktiska utbildningskursen, större förutsättningar än den, som deltagit i den praktiska undervisningen endast under en del — låt vara den längsta delen — af utbildningstiden.

En annan följd däraf, att de seminarieelever, om hvilka här är tal, ej få genomgå fullständig praktisk undervisningskurs, är, att deras utbildning äfven till lärare i folkskolan blir svagare, än om de fått bygga denna utbildning på den grund, som skulle hafva lagts under deltagande uti den praktiska undervisningen i och för tjänstgöring i småskolan. Detta kommer däraf, att, om de fått deltaga uti den fullständiga kursen, de skulle hafva fått öfva sig uti undervisningskonsten under tre år, då de däremot, om de intagas uti

tredje klassen, få deltaga i praktiska öfningar under endast två år. Dessutom lär erfarenheten, att just undervisningen af barn på den utvecklingsståndpunkt, hvarpå småskolans barn i allmänhet befinna sig, verkar synnerligen välgörande på undervisaren. Han lär sig därigenom, såvidt han för öfrigt är mottaglig för några lärdomar, att framställa hvad han har att meddela på ett enkelt och åskådligt sätt och vänjer sig att fästa afseende på de särskilda barnens egendomligheter. Visserligen kan och bör man tillhålla lärarkandidaten äfven vid undervisningen af äldre barn att så mycket som möjligt rätta framställnings- och förfaringssätt efter de särskilda barnens individualitet samt att göra undervisningen så enkel och åskådlig som möjligt, men tillsägelserna i det hänseende, hvarom här är fråga, synas hafva större efterföljd, om lärarkandidaten har framför sig en samling barn, som, jämförelsevis späda och outvecklade i fysiskt hänseende, gifva intrycket, att han af dem ej kan vänta, att de förstå annat än det allra enklaste och mest påtagliga, än om han har till uppgift att meddela undervisning åt större barn, på hvilka han anser sig äga rätt och vara pliktig att ställa högre fordringar. Just detta, att lärarkandidaten från allra första början tvingas att meddela en så enkel och åskådlig undervisning, som lämpar sig för småskolans alumner, har i allmänhet den inverkan, att det sedan framgent blifver en sträfvan och slutligen en vana hos honom att vid all undervisning iakttaga enkelhet och åskådlighet.

Men, torde någon invända, en student, som ämnar ingå i folkskolans tjänst, behöfver ju, enligt gällande seminariestadga, ej deltaga i de vid seminariet anordnade praktiska öfningarna mer än ett år. Invändningen är riktig. Vi vilja dock med anledning däraf upplysa, att den praktiska utbildning, studenten erhöll genom att deltaga i fjärde klassens praktiska öfningar, ej befanns tillfredsställande, hvadan det i kungl. kung. d. 16 nov. 1894 föreskrefs, att student, som intagits i seminariets fjärde klass, skulle deltaga äfven i tredje klassens praktiska öfningar i de af folkskolans läroämnen eller delar däraf, hvari dylika öfningar ej förekomma i den fjärde klassen. Däremot finge han, om han det önskade, befrias från deltagande uti undervisningen i geometri, historia

och naturlära, såvida han i mogenhetsexamen vid läroverket erhållit vitsord om godkända kunskaper i det eller de af dessa ämnen, från hvilka befrielse önskades. Därjämte finge han, om han det begärde, befrias från att undervisa i slöjd.

Äfven sedan ofvan anförda stadga utkommit och tillämpats, vidlåder en viss svaghet studentens praktiska utbildning vid seminarierna just därför, att han ej fått deltaga i de praktiska öfningarna i småskolan eller i den undervisning i metodik, som därmed står i samband. Detta torde dock ej så mycket betyda, då antalet studenter, som ägna sig åt folkskolan, är jämförelsevis litet och torde blifva ännu mindre, om aflagd realskoleexamen kommer att medföra rätt att vinna inträde i ett seminarium.

Ännu en invändning må här upptagas till besvarande. Om en yngling, som aflagt realskoleexamen, intages i seminariets tredje klass, kunde man då ej bereda honom tillfälle att deltaga uti de praktiska öfningarna i småskolan samt uti andra klassens undervisning uti pedagogik och metodik? Härtill måste vi svara ett bestämdt nej. Man kan nämligen ej bereda honom tid därtill. Han bör deltaga uti både den teoretiska och praktiska undervisningen tillsammans med tredje klassens elever under alla däråt anslagna timmar, och man kan ej utan men såväl för honom som för öfriga elever befria honom från deltagande uti undervisningen med tredje klassen under de timmar, hvarunder andra klassen sysselsättes med praktiska öfningar i småskolan eller erhåller undervisning uti pedagogik och metodik. För öfrigt kommer med all säkerhet den forne realskoleeleven att få så mycket arbete, om han skall med framgång kunna följa med vid tredje klassens undervisning, att han visserligen icke äger krafter att dessutom deltaga uti den praktiska undervisningen i andra klassen. Endast den, som ägde en ovanligt rik begåfning, skulle, enligt vårt förmenande, utan att skada sin hälsa kunna uthärda med så mycket arbete.

Men kommittéens förslag, att aflagd realskoleexamen skulle medföra kompetens till inträde i folkskolelärarseminariernas tredje klass, lider icke endast af den bristen, att den praktiska utbildningen blir tillbakasatt, utan vi befara, att äfven den teoretiska undervisningen ej blir tillbörligt tillgodosedd.

Kommittéen förmenar, att, äfven om realskolans kurser i de ämnen, hvari folkskolelärarseminarierna meddela undervisning, ej sammanfalla med hvad som inhämtas i dessas två första årsklasser, en lärjunge, som aflagt realskoleexamen, i allmänhet innehafver tillräcklig mognad och tillräckliga kunskaper för att nöjaktigt kunna tillgodogöra sig undervisningen i seminariernas följande klasser. Vi kunna ej instämma med kommittéen härutinnan. Se vi t. ex. på de lärokurser i kristendom, som en seminarist, hvilken blifvit uppflyttad i tredje klassen, inhämtat och jämför dessa med de lärokurser i nämnda ämne, som vitsordas i afgångsbetyget från realskolan, skola vi lätt kunna öfvertyga oss om att de delar af lärokursen, som seminaristen genomgått i de två lägre klasserna, hafva behandlats mycket mer omfattande, djupare och grundligare, än som kunnat ske i realskolan. För det första må vi nämligen besinna, att seminarieeleven måste hafva uppnått sexton år, innan han kunnat mottagas i seminariet. Han har sålunda mycket större förståndsutveckling än det nioåriga barn, som inskrifves i realskolan. Inträdesfordringarna till seminariet uti det ämne, hvarom nu är fråga, äro ju ock betydligt större än inträdesfordringarna till realskolan. För inträde i seminariet fordras nämligen: biblisk historia efter en kortfattad lärobok jämte någon bekantskap med nya testamentets heliga skrifter samt Luthers katekes och den antagna utvecklingen med därtill hörande bibelspråk. För inträde i realskolan åter fordras endast: de viktigaste berättelserna ur gamla och nya testamentets bibliska historia; textorden till första, andra och tredje hufvudstyckena i Luthers lilla katekes jämte instiftelse orden till döpelsen samt några psalmverser. Seminarieeleven har dessutom läst sin nattvardsläsning, innan han vunnit inträde vid seminariet.

Vid utgången ur realskolan har eleven genomgått en biblisk historia, Luthers lilla katekes samt den antagna utvecklingen (men därvid hafva barnen fått i minnet inlära endast lilla katekesen och de viktigare bibelspråken i utvecklingen); dessutom har under den till bibelläsning anslagna tiden genomgåtts: ett af de synoptiska evangelierna, apostlagärningarna, valda delar af psaltaren samt något af de

mindre paulinska brefven eller Petri första bref. Till genomgående af dessa kurser hafva föreslagits tre timmar i veckan i hvar och en af de tre första klasserna och två timmar i veckan i hvar och en af de två af de klasserna. Af den tid, som blifvit föreslagen för genomgående af lärokursen i kristendom, följer med nödvändighet, att man därvid måste inskränka sig till det hufvudsakliga, och att man kan behandla icke ens detta med den fyllighet och det djup, som är nödvändigt, då fråga är om utbildandet af lärare för folkskolan. Därför behandlas lärokurserna i biblisk historia, katekes och bibelläsning helt annorlunda i seminariet, än som kan blifva fallet i den tilltänkta realskolan. I biblisk historia genomgås i första klassen icke endast Gamla testamentet efter läroboken utan jämväl »därtill sig anslutande valda stycken ur Gamla testamentets historiska böcker samt ur Psaltaren och profeterna»; och i andra klassen icke endast Nya testamentet enligt läroboken utan äfven lämpliga delar af evangelierna och särskildt Jesu bergspredikan. — I katekes genomgås i dessa två klasser första och andra hufvudstyckena af Luthers lilla katekes och den antagna utvecklingen. För behandlingen af dessa lärokurser äro anslagna sex timmar i veckan i första klassen och fem timmar i veckan i andra klassen.

Betänker man nu allt detta, skall man nödgas göra den slutsatsen, att seminarieeleven äger mycket djupare och mer omfattande kunskaper i kristendom än realskoleeleven, åtminstone i de delar däraf, som på seminariet behandlats, innan dessa båda komma att sitta bredvid hvarandra på seminariebänkarna. Vi föreställa oss på grund däraf, att realskoleeleven skall få ganska svårt att reda sig med den lärokurs, som är föreskrifven för seminariets tredje klass. I denna skall det hufvudsakligaste af bibliska historien ånyo genomgås. Seminarieeleven har genomgått en omfattande lärokurs i bibliska historien under de två år, som närmast föregå det år, under hvilket repetitionen skall företagas; realskoleeleven har genomgått en mycket knapphändigare lärokurs uti det ämne, hvarom nu är fråga, och afslutat denna tre år före det år, då han skall deltaga uti den repetition af

bibliska historien, som i tredje seminarieklassen skall företagas. Äfven med mycket arbete torde han ej kunna göra sig denna repetition till godo. Beträffande lärokursen i katekes torde samma svårighet möta vid den repetition däraf, som enligt gällande seminariestadga skall äga rum i fjärde klassen.

Angående utanläsning af psalmer heter det uti förslaget till lärokurser: »Vid psalmläsning bör utanläsning förekomma endast af ett fåtal därtill särskildt lämpliga psalmer eller psalmverser.» I seminariestadgan åter föreskrifves, att åtta till tio psalmer skola läsas i hvar och en af de tre lägre seminarieklasserna. Således torde äfven i denna gren af kristendomskunskapen seminarieeleven hafva tillägnat sig större kunskapsmått än den, som beredt sig tillträde i seminariets tredje klass genom afläggande af realskoleexamen.

Af hvad nu blifvit framställdt torde med all klarhet framgå, att en yngling, som efter att hafva aflagt realskoleexamen vinner inträde i seminariets tredje klass, svårligen kan inhämta de insikter i kristendomskunskap, som i allmänhet förvärfvas af dem, som genomgå hela seminariet, och hvilka visserligen icke äro för stora för den, som vill tillbörligt handhafva undervisningen i folkskolan.

Beträffande lärokurserna i historia, geografi och naturkunnighet synas de, som i realskolan genomgås, till omfånget motsvara, ja, i åtskilliga stycken öfvergå dem, som äro föreskrifna för seminariet; men i de båda läroanstalterna behandlas kurserna på mycket olika sätt, enär man vid undervisningen i seminarierna städse har eller åtminstone borde hafva för ögonen, att hufvudvikten måste fästas just vid sådant, som mest kan främja den uppgift, som seminarierna hafva, nämligen att utbilda dugande lärare. Under sådant förhållande förefaller det oss, som om en yngling, hvilken efter aflagd realskoleexamen vill ingå vid ett seminarium för att utbildas till lärare, behöfde deltaga i undervisningen därstädes längre tid än de två sista åren. Vi styrkas i denna uppfattning dels däraf, att många flickor, som efter att hafva genomgått sju- eller åttaklassiga högre flickskolor sökt inträde vid seminarium, väl behöft deltaga i undervisningen uti alla dess fyra klasser för att kunna utgå i lifvet någor-

lunda förberedda för det kall, åt hvilket de hafva för afsikt att ägna sig, dels ock däraf, att åtskilliga studenter, som gått in vid seminarium för att utbilda sig till folkskolelärare, måst underkasta sig ett mycket allvarligt arbete för att kunna motsvara de fordringar, som läroanstalten måste ställa på dem.

Vi vilja slutligen fästa uppmärksamheten på ett och annat, som gör, att åtminstone icke hvilket som helst afgångsbetyg från realskolan borde berättiga till inträde uti seminariets tredje klass.

Läroverkskommittéen yttrar, att den visserligen ansåge sig hafva fullgiltig anledning att föreslå, att slöjden finge plats bland de ämnen, i hvilka realskolan meddelade undervisning, men att den det oaktadt icke vore benägen förorda, att slöjden nu skulle få samma ställning som de öfriga öfningsämnena och sålunda för lärjungarne blifva obligatorisk. Ämnets värde som bildningsmedel syntes visserligen tala för en dylik åtgärd; men i betraktande däraf, att timplanen genom öfriga ämnen vore tillräckligt belastad, torde det med hänsyn till måttet af lärjungarnes krafter ej vara rådligt att gifva det nya ämnet en obligatorisk karaktär. Finge ämnet från början en sådan ställning, kunde det hända, att det från lärjungars och målsmäns sida blefve betraktadt som en ny, med tvång pålagd, börda, ett förhållande som ej vore ägnadt att främja dess ställning vid de allmänna läroverken. I öfverensstämmelse med denna sin åsikt har kommittéen föreslagit, att bestämmelser angående slöjd såsom frivilligt öfningsämne vid realskolan måtte i läroverksstadgan införas och vitsord om färdighet i ämnet å terminsbetyget upptagas.

I seminariet åter är slöjd ett obligatoriskt läroämne, hvari undervisning meddelas uti de tre första klasserna, men hvari seminarieeleven i den fjärde klassen skall undervisa barnen i öfningsskolan.

Vinner nu en yngling, som aflagt realskoleexamen, inträde i tredje klassen af seminariet, skall han, äfven om han i realskolan icke öfvats i slöjd, i seminariets tredje klass deltaga i slöjdundervisningen och sedan i fjärde klassen meddela undervisning i detta ämne. Men självklart är, att eleven icke på så kort tid kan förvärfva erforderlig färdighet uti

ifrågavarande öfningsämne för att kunna med framgång däri undervisa. Visserligen skulle man ju kunna stadga, att en dylik elev finge befrias från deltagande uti slöjdundervisningen, men följden af en sådan befrielse skulle ju blifva å ena sidan, att vidkommande elev skulle i framtiden blifva hindrad från att söka alla de folkskolelärarbefattningar, hvilkas innehafvare hade till åliggande att undervisa äfven i slöjd, och å andra sidan, att man åtminstone indirekt motarbetade den betydelsefulla sträfvan att få slöjdundervisning införd i allt flera skolor, till dess man kan stadga, att slöjd skall i folkskolan vara ett obligatoriskt läroämne. Det synes oss därför, att, om aflagd realskoleexamen skall berättiga till inträde i seminariets tredje klass, det som ett villkor därför borde föreskrifvas, att afgångsbetyget skulle vitsorda, att den yngling, hvarom fråga vore, hade i realskolan deltagit i slöjdundervisning. Blefve det däremot så beslutadt, att afgångsbetyg från realskolan skulle medföra rätt till inträde i seminariets andra klass, torde det härofvan angifna villkoret kunna bortfalla.

Uti § 13 i den föreslagna stadgan för realskoleexamen heter det, bland annat: Om lärjunge erhållit minst betyget godkänd i samtliga å sjätte klassens timplan upptagna läroämnen, eller om han blifvit underkänd i ett af dessa ämnen och i detta fall minst två tredjedelar af de i bedömandet deltagande lärarne finna honom på grund af hans ståndpunkt i det hela likväl böra i examen godkännas, är han berättigad att erhålla betyg öfver godkänd afgångsexamen, såvida ej mer än halfva antalet af de censorer, som öfvervarit hans examen, finna honom på grund af bristande insikter eller bristande förståndsutveckling böra underkännas.

I seminariestadgan åter heter det, att för intagning i annan klass än den första fordras, att den inträdessökande vid anställd pröfning visar sig äga godkända insikter i den eller de föregående klassernas lärokurser. Man har sålunda ansett nödigt, att seminarieelev borde för att kunna rätt utbildas för sitt kall hafva godkändt vitsord för den del af lärokursen, som behandlas i hvar och en af de särskilda seminarieklasserna. Detta har antagits som nödvändigt villkor, för att han skall kunna dels med framgång deltaga uti under-

visningen i följande klass, dels utgå ur seminariet med erforderliga insikter.

Men under sådant förhållande synes det ej välbetänkt att låta en yngling, som är försedd med afgångsbetyg från realskola, vinna inträde i seminariets tredje klass, äfven om han är underkänd i något sådant kunskapsämne, hvari undervisning meddelas vid seminariet. Hur skall en yngling, som inträder i tredje klass med underbetyg t. ex. i kristendomskunskap, kunna under de två följande åren inhämta kunskaper, som äro jämnställda med dem, som innehafvas af de seminarieelever, hvilka vid hvarje läsårs slut blifvit godkända för de delar af lärokursen, som därunder behandlats? I allmänhet kan han det icke. Det kan ske endast undantagsvis och under särskildt gynnsamma förhållanden. Därför synes det oss försiktigast, att, om afgångsbetyg från realskolan skall medföra rätt till inträde i seminariets tredje klass, det stadgas, att vidkommande betyg skall vitsorda godkända insikter uti alla de kunskapsämnen, hvari undervisning meddelas i seminarierna.

I förslaget till stadga för realskoleexamen heter det vidare uti ofvan nämnda § 13, att vid examens bedömande ingen hänsyn må tagas till underbetyg i öfningsämnen. Godkändt afgångsbetyg från realskolan kan således den erhålla, som har underbetyg uti teckning, gymnastik, musik och slöjd. Följaktligen skulle, om afgångsbetyg från realskolan medförde rätt till inträde i tredje klass af folkskolelärarseminariet, i nämnda klass kunna intagas en yngling, som hade underbetyg i alla de öfningsämnen, som här ofvan uppräknats, hvarjämte han kunde vara alldeles okunnig i trädgårdsskötsel, enär i realskolan ej förekommer någon undervisning i detta ämne.

I seminariestadgan är däremot föreskrifvet, att elev, som vid afgångsexamen erhållit lägre vitsord än betyget godkänd i något kunskapsämne, eller i flera än två öfningsämnen — — — må, om han det önskar, utbekomma vanligt terminsbetyg eller sådant betyg, som i § 9 omförmäles, men icke fullständigt afgångsbetyg för anställning som ordinarie folkskolelärare.

För att kunna erhålla fullständigt afgångsbetyg måste sålunda en elev, som inkommit i tredje klass med underbetyg

i alla öfningsämnen, under de två sista åren förvärfva sig så stor färdighet i åtminstone tre af de fem öfningsämnen, hvari undervisning meddelas vid seminarium, att han i dem kan få vitsordet godkänd. Detta torde för mången komma att medföra stora svårigheter, hvilket ju framstår så mycket klarare, om man besinnar, att öfningsämnena för en folkskolelärare spela mycket större roll än för människor i andra lefnadsställningar. Där endast en lärare är anställd vid en skola, bör nämligen denne ende kunna meddela undervisning äfven i alla öfningsämnena. I skolor, vid hvilka flera lärare äro anställda, kan det ordnas så, att undervisningen i öfningsämnena fördelas mellan de särskilda lärarne. Därför har det i lag kunnat stadgas, att afgångsbetyg från seminarium, hvari två öfningsämnen ej kunnat vitsordas med »godkänd», likväl berättigar till ordinarie anställning vid folkskola. Men en lärare, som har underbetyg endast i något öfningsämne, kan därigenom hindras från att uppföras på förslag till lärartjänst vid alla sådana folkskolor, i hvilka den ende lärare, som där är anställd, skall undervisa i alla ämnen, ty skolrådet har rätt att från förslaget utestänga alla dem, som icke äro lämpliga till skötande af den befattning, hvarom fråga är. Således bör det vara angeläget att så ordnas, att de, som utbildas till folkskolelärare, kunna, där ej särskilda omständigheter föranleda undantag, undervisa äfven i öfningsämnena. Läroverkskommittéen synes icke hafva fäst tillbörlig vikt härvid, då den föreslagit, att realskoleexamen utan några villkor och förbehåll skulle medföra rätt till inträde i folkskolelärarseminariums tredje klass.

Men vi hafva sett det förslag, hvarom vi här talat, från tillräckligt många synpunkter för att anse oss berättigade till den slutsatsen, att det icke är välbetänkt. Och vi tveka ej att framställa det påståendet, att, om det blefve så ordnadt, att för behörighet till anställning som ordinarie folkskolelärare fordrades efter aflagd realskoleexamen tvåårig seminariekurs, lärarkandidaterna skulle lämna bildningsanstalten sämre förberedda för sitt kall, än de göra med nuvarande anordning. Då vi hysa den åsikten, måste vi ju ock med allt skäl kunna rikta mot läroverkskomittéen den förebråelsen, att den genom sitt förslag att låta realskoleexamen

medföra rätt till inträde i folkskolelärarseminariernas tredje klass icke sökt främja lärarutbildningen utan tvärtom förordat anordningar, som otvifvelaktigt skulle medföra en försämring däraf. Det synes oss så mycket besynnerligare, att ett dylikt förslag kunnat framkomma, som man nu för tiden allt högljuddare kräfver, att lärarbildningen såväl i teoretiskt som i praktiskt hänseende skall höjas.

Vill man bereda dem, som genomgått realskolan och sedan ämna ägna sig åt folkskolan, någon lättnad genom att förkorta lärotiden vid seminariet, torde man kunna utan något större men medgifva dem rätt att inträda i seminariets andra klass. I sådant fall kunde de få tillfälle att fullständigt genomgå den praktiska lärokursen vid seminariet samt från början till slut deltaga uti undervisningen i pedagogik och metodik. Ett sådant medgifvande torde dock under nuvarande förhållanden ej blifva till gagn för synnerligen många, då i allmänhet endast ett mycket begränsadt antal kan vinna inträde i den andra klassen, enär den först och främst måste stå öppen för dem, som genomgått första klassen och därunder nöjaktigt inhämtat de för denna föreskrifna lärokurser.

Vi hoppas, att de, som komma att utlåta sig öfver kommittéens förslag, särskildt i fråga om den behörighet, som aflagd realskoleexamen skulle medföra med hänsyn till inträde vid folkskolelärareseminarium, måtte i folkundervisningens intresse kraftigt yrka på den förändringen af kommittéens förslag, att betyg öfver aflagd realskoleexamen skulle kunna berättiga till inträde i folkskolelärarseminariets *andra* årsklass.

Läroverkskommittéen har jämväl uttalat den åsikten, att en utbildning, som vunnits genom att aflägga realskoleexamen och sedan genomgå tredje och fjärde klassen af ett folkskolelärarseminarium, vore synnerligen lämplig för den, som ämnade utbilda sig för blind- och döfstumlärarens kall. Vi kunna ej dela den meningen. Det synes oss nämligen vara synnerligen viktigt både för den, som vill ingå i döfstumskolans tjänst, och den, som vill ägna sig åt blindundervisningen, att han äger en god allmän pedagogisk utbildning, innan han ägnar sig åt de speciella studier, som äro erforderliga för att kunna målmedvetet meddela undervisning åt

barn, som i ett eller annat hänseende äro abnorma. Men i det föregående hafva vi sökt visa, att en god pedagogisk utbildning ej kan vinnas genom att genomgå endast andra och tredje klasserna i ett folkskolelärarseminarium, äfven om eleven förut aflagt realskoleexamen.

Lärare för döfstumskolan utbildas vid seminariet å Manilla. Detta är ettårigt. För inträde i seminariet fordras att med goda vitsord hafva aflagt afgångsexamen vid något statens seminarium för bildande af folkskolelärare. Under den ettåriga lärokursen meddelas hufvudsakligen teoretisk undervisning. Efter afslutad seminariekurs skall eleven »genomgå ett profår», och sedan får han aflägga afgångsexamen.

För att kunna antagas till ämneslärare vid blindskola fordras, jämte lämplighet för lärarkallet, antingen att hafva aflagt fullständig afgångsexamen vid något statens seminarium för bildande af lärare samt därjämte hafva visat sig äga insikt i blindundervisningen eller ock att på annat sätt hafva styrkt sig äga motsvarande kunskaper och färdigheter. Af dessa föreskrifter visar det sig, de att lagstiftande myndigheterna ansett nödigt, att den, som vill utbilda sig till lärare vid döfstum- eller blindskola, äger den allmänna underbyggnad och undervisningsskicklighet, som meddelas i folkskolelärarseminarium, innan han söker inhämta de speciella insikter och färdigheter, som erfordras för att handleda döfstumma eller blinda. Men klart synes det oss, såsom vi redan förut antydt, att, om döfstum- eller blindläraren skall gå till sin kräfvande befattning väl förberedd, han bör vid folkskolelärarseminarium hafva förvärfvat en god praktisk utbildning; men en sådan kan i allmänhet icke med den organisation, våra seminarier för närvarande äga, förvärfvas genom att genomgå endast seminariets tredje och fjärde klass.

Carl K—n.

4.

Den moderna bibelforskningens betydelse för undervisningen i biblisk historia.

Det talas nu så mycket om »bibelkritik», och många hysa en allvarlig fruktan för att denna håller på att upprifva själfva grunden för vår tro på Skriften och kristendomen. Och till äfventyrs frågar man, huru skall det nu gå med undervisningen i biblisk historia? Är det värdt att fortsätta med den? Om det är så, att bibeln innehåller blott mänskliga ord och en hel hop sagor och lösliga berättelser, hvartill tjänar det då att göra sig den mödan att ge vår ungdom undervisning i denna boks innehåll?

Mot sådana frågor ställa vi strax andra: Hvem har bevisat, att bibeln blott innehåller mer eller mindre tomma och värdelösa människoord, att den mest bjuder på en hop sagor och opålitliga historier? Denna ömtåliga sak snedvrides på många sätt. Den snedvrides, det måste erkännas, af vissa forskare, som skymma bort den rätta synen på saken genom en del orimliga hypoteser. Den snedvrides af människor utan sinne för det heliga i Skriften, som obetänksamt förkunna för världen, att med detsamma man kommer från en del gamla föreställningar om Skriften, så kommer man från tron på att den är Guds ord. Och den snedvrides äfven af åtskilliga välmenta människor, som utan att ta riktig reda på saken låta sin fantasi fara åstad med sig och förklara all bibelforskning för ett den ondes verk.

Innan vi gå direkt på ämnet, vill jag ställa fram ett exempel, som visserligen ej fullt svarar emot Skriftens innehåll men ändå är ganska belysande och bevisande. Det svenska folket har funnits till i årtusenden. Det har lefvat ett mångskiftande lif, utfört arbeten i mänsklighetens tjänst, genomkämpat strider, utstått lidanden. Det har besjälats af vissa idéer, olika under olika tider. Men det har dock varit en släktskap mellan dessa tider. De ha varit egendomliga

för detta samma ena folk. De ha alla varit reflexer af den ande, som bor hos det svenska folket, af det syftemål, som fört folket framåt genom tiderna. Är detta sant? Endast en dåre skulle tvifla därpå. Vi äro fullkomligt vissa därom. Men huru kunna vi vara det, hvarifrån ha vi kunskapen härom? Från Sveriges historia. Ingen förnuftig människa tviflar på att den i all hufvudsak är riktig. Många punkter kunna vara oklara, många gamla uppgifter och föreställningar få kasseras, undersökningar få göras alltjämt. Men hvad blir resultatet häraf? Kanske det, att historiens innehåll blir allt ovissare för oss? Bruka då undersökningar och forskning göra sakerna oklarare, ovissare? Är det ej så, att forskningen i svensk historia låter Engelbrekt, Sturar och Gustafver lysa för oss på fosterlandets himmel med ännu klarare sken än förut? Jo, förvisso. Detta gäller svenska folket och dess historia. Men något liknande gäller alla folk.

Låtom oss nu tillämpa detta exempel på vårt ämne. Då vi tänka på bibeln, få vi ej tänka på den liksom på en bok, som fallit ned från skyarna, utan vi skola tänka på den som en bok, som har sammanhang med lifvet, som har vuxit fram ur lif och själf vill skapa lif. Detta gäller nu om hvilken bok som helst. Tegnérs skrifter t. ex. ha vuxit fram ur hans personliga lif och ur den tids lif, i hvilken han lefde. Detta måste i högsta grad gälla och gäller om bibeln. Och om någon skulle falla på den orimliga idéen att bestrida detta, så behöfva vi blott peka på det enkla sakförhållandet, att bibeln alltigenom på alla sina blad talar om personer och folk, deras lif, företag, onda och goda tankar och gärningar.

Vår religion, kristendomen, är en verklighet i historien. Den finns till, den har genomlefvat århundraden och utöfvat de mest storartade verkningar i världen. Den har sin historia. Och denna historia fullfölja vi till dess ursprung, Kristi och apostlarnes historia. Och bakom deras historia se vi det israelitiska folkets historia, det folket hos hvilket den heliga grund är lagd, på hvilken Kristus byggde sitt fullkomliga verk. Vi ha således Israels historia, Kristi och apostlarnes historia såsom grund för kristendomens historia. Israel, Kristus, apostlarne äro nu personligheter i världen, som ha sin historia.

Men hvar finna vi nu den historien? Ett och annat få vi veta om dem från andra folks historia. Men detta är högst ringa, och så innehåller det ej mycket om det, som är hufvudsaken i deras historia. Deras egentliga historia få vi lära känna i bibeln. Men är då bibeln bara en historiebok? Bara en historiebok! Historia är ej en samling af berättelser om slagsmål eller annat. Historien är själfva människans lif. Historia såsom berättelse är berättelse om allt det viktiga och väsentliga i människovärlden. Bibeln såsom historia lär oss känna Israels folk, Kristus och apostlarne i deras lif, deras tankar och handlingar, de himmelska sanningarna, Guds eget handlande i världen.

Israels folk, Kristus och apostlarne ha funnits till och lefvat ett egendomligt lif, och kunskap om dem få vi genom de heliga skrifterna. Detta erkännes af de mest kritiska forskare. De kunna betrakta mycket i bibeln såsom sagor och oriktiga uppgifter. Men de förklara för ingen del bibeln i dess helhet såsom en sagobok. Det är endast gatans vetenskapsmän, som kunna åstadkomma sådant. De mest kritiska forskare skrifva Israels historia, Jesu och apostlarnes historia med tillhjälp af bibelns uppgifter. De göra det ofta på sitt eget sätt, men de erkänna ju bibeln vara en bok, ur hvilken man kan få fram en historia, och de bilder, de ge oss af Israel, Jesus och apostlarne, äro ej sällan i vissa afseenden målade med vackra färger.

I Skriften ha vi Israels, Jesu och apostlarnes historia. Vi kunna här få en säker och tydlig bild af deras lif, deras religiösa åskådningar o. s. v. I Gamla testamentet lära vi känna det israelitiska folkets historia i dess olika skeden, vi lära att känna Guds uppenbarelser till sitt folk genom profeterna, vi se, huru folkets historia liksom mynnar ut i Jesu historia. I Nya testamentet få vi en bestämd bild af Jesu och apostlarnes lif, verksamhet och läror. Detta är nu visst och säkert.

Men är då allt, som står i Skriften, fullkomligt visst och säkert, är hvarje ord sådant, att man får det intrycket, att det är omedelbart taladt af en allvetande Gud? Såsom ett första svar på den frågan säga vi, att det är åtskilligt i Skriften, som ej är så korrekt, som ej kan tagas så efter

orden. Där finnas många uppgifter, som måste kritiseras och rättas. Detta är så visst som något i världen. Den, som vill neka till detta, har helt enkelt ej reda på sakerna. Om Matteus och Markus säga, att Jesus förklarades sex dagar efter sin ankomst till trakten kring Cesarea Filippi och Lukas anger åtta dagar, så kan ej mer än endera parten ha rätt.

Men hvad är det då för märkvärdigt och farligt i detta? Låtom oss tänka efter. Israel lefde sitt lif det som andra folk. Liksom hos andra folk funnos där män, som skrefvo, som upptecknade tilldragelser, lagar m. m. Det folket hade sitt självständiga mänskliga lif, och de enskilda personerna hade ock sitt självständiga lif. Då en person satte sig ned att uppteckna historiska tilldragelser, då en profet upptecknade sina profetior, så är det ju naturligt, att de fingo använda sina naturliga krafter och gåfvor, minne, förstånd o. s. v. Om en person hade glömt det rätta året för en händelse, så kom ej Anden ned från himmeln och hviskade det i hans öra. Så i Nya testamentet. Af början till Lukas' evangelium se vi, huru han går till väga liksom andra historieskrifvare. Det fanns före honom andra försök att skrifva Jesu historia, och nu ville han efter noggranna undersökningar söka att göra det bättre.

Så har allt gått mänskligt till. Men är då ej Skriften Guds ord? I fråga om detta måste vi inse och erkänna, att Skriften ej är Guds ord i den meningen, att alla uppgifter skulle vara ofelbara, utan i den meningen, att vi i Skriften ha det vissa och fasta Guds ord, som Herrens profeter talat, som Jesus och hans apostlar talat. Om Gud sagt, att vi skola hedra fader och moder, om Jesus sagt, att Gud är kärleken, så måste detta kunna vara sant, fastän människor skrifvit Skriftens ord och äfven satt vissa märken därpå af sina svagheter. Israel har i sitt religiösa och sedliga lif erfarit Guds uppenbarelser, Jesus har talat eviga sanningsord; dessa ha människor hört och mottagit. Då måtte de väl ock ha kunnat återgifva dem i skrift.

Så äro Skriftens ord skrifna af människor, och i dessa ord få vi nu lära känna, hvad Gud gjort i Israel, hvad Jesus gjort bland sitt folk. Detta är sammanväfdt med folkets,

med människornas lif. När vi så få lära känna deras historia, så få vi ock lära känna Guds uppenbarelse för och hos dem.

Hvilket blir nu resultatet af forskningen öfver de heliga skrifterna? Visserligen tager den från oss en del gamla föreställningar, som vi vant oss att anse för sanning, såsom att en åsna talat m. m. sådant. Men om sådana föreställningar äro oriktiga, då är det väl bäst att bli dem kvitt, eller är det en förmån att lefva på inbillningar och osanningar? Det forskningen ej kan ta ifrån oss, det är de stora eviga sanningarna, Gud i historien, frälsning, evigt lif m. m., m. m. Tvärtom bidrager den till att gifva oss dessa på ett klarare och renare sätt än förut, emedan den så småningom lär oss, hvad som verkligen är sant, ger oss en riktigare syn på tingen.

Forskningen lär oss således, hvad som är verkliga fakta i Israels, Jesu och apostlarnes historia. Och i dessa fakta kunna vi sedan klarare än förut se den eviga sanningens innehåll afspegla sig. Och dessa fakta äro det sig utvecklande människolifvet. Skriften rör sig således med människolifvets innehåll. Men då följer häraf den trösterika sanningen, att det evigas innehåll kan träda fram i alla det mänskliga lifvets faktorer och former, som kunna komma till uttryck i mänsklig kultur och mänskligt framställningssätt. Vi kunna med trygghet i Skriften se och erkänna flerfaldiga slag af författaralster och finna sanningen i dem. Om vi nu hålla oss till Gamla testamentet, så finna vi där uttryck af den israelitiska kulturen under olika tider och olika former för denna kulturs framställning. Vi finna en framställning, som omedelbart vill återge fakta, rena berättelser, som skola fattas just såsom sådana. Vi finna berättelser, som anknyta sig vid en viss person eller tilldragelse, kring hvilken fantasien utspinner en historia, som vill åskådliggöra en viss idé, t. ex. Simson. Vi finna bildliga och politiska tankar, som aldrig ursprungligen varit ämnade att fattas ordagrant, t. ex. om Bileams åsna, om att solen stod stilla i Gibeon och månen i Ajalons dal. Och så finna vi, att allt sådant på sitt sätt duger till bärare för den eviga sanningens innehåll.

Det som utgör kärnan, den bärande grunden, mänskligt sedt, är det verkligt historiska. Folket har existerat, det har fått kunskap om sanningens Gud, maktens och barmhärtighetens Gud, Skaparen och Fadern, som förmår lyfta människorna upp till sig. Detta är nu lika visst som något hvad Karl den store eller Gustaf Vasa uträttat. Sanningens innehåll kan sedan reflektera sig i folkets lifs- och kulturformer på många sätt enligt gällande lagar för utveckling.

Låtom oss nu se, huru detta vinner tillämpning på Israels historia. Angående tiden före konungarne har det ej funnits många skriftliga källor, en sammanhängande skriftlig tradition fanns ej. Man hade muntlig tradition och från vissa tider sånger och sporadiska uppteckningar. Detta berodde på ett lägre kulturstadium och hade till följd, att man för de tiderna ej kunde få en fullt klar och sammanhängande historia. I patriarkhistorierna finna vi reminiscenser från tiden för folkets första tillvaro. Knappt någon forskare med sakkunskap, han må vara än så troende, vågar nu fatta allt i dessa berättelser efter orden, så att allt skulle vara ordagrant sant. Det är heliga berättelser, som hvila på historisk grund, på hvilken man uppfört en byggnad med material, som till viss grad är hämtadt ur diktens förrådskammare. Ur dessa berättelser kunna vi få fram vissa idéer och fakta, som äro af största betydelse. Vi få en föreställning om huru folket rörde sig från öster till väster, såsom ofta skedde i de tiderna, och så kom in i Kanaan och därifrån till Egypten. I beskrifningarna på släkterna och folket framskymta bilder af stora ledande personligheter i dessa rörelser, främst Abrahams person. Men personerna och folken sammanblandas på flerahanda sätt, beroende delvis därpå, att ett af hufvudändamålen med dessa berättelser är att tala om folkets uppkomst, hvarvid man ofta enligt österländskt sätt tillägger folkets ledare egenskaper, som tillhöra själfva folket, hvilket därigenom liksom individualiseras. Så t. ex. då det talas om att den eller den personen hade en ovanligt lång lifstid, så har det någon tillämpning på folket eller en släkt. I sammanhang med dessa beskrifningar på personer och släkter framställas ledande religiösa och etiska idéer och grundtankar,

som understundom något färgas af senare tiders fullkomligare åsikter.

Från uttåget ur Egypten framträder folket såsom mera enhetligt ordnadt, och detta har till följd, att man har en säkrare kännedom om dess historia från denna tid. I Israels historia under Mose och Josua finner man en bestämd och säker historisk tråd, hvilken dock ej alltid är så lätt att se i dess renhet, emedan den är sammansnodd med åtskilligt, som ej hör dit, t. ex. mosaiska lagar och anordningar hafva i senare tider blifvit sammanblandade med dessa senare tiders lagar, hvilka man tillskrifvit Mose, emedan de delvis vuxit fram ur hans lagar.

Efter invandringen i landet vinner folket konsistens såsom ett kulturfolk, som ordnar sig alltmer och blir ett enda i fullkomligare mening därigenom, att stammarna ena sig med hvarandra. Härmed följer en klarare inblick i folkets historia. Domarboken innehåller en del ypperliga historiska berättelser, såsom om Debora, Gideon, Abimelek och andra. Men från en tid, som var fylld af strider mot fiender inom och utom Kanaans gränser, kunna vi vänta att få se gestalter af dikten förhärligade, som i sig liksom samla upp massor af den friska naturkraft, hvilken då brusade i folkets innersta. En sådan gestalt ha vi i Simson, hvars historia ursprungligen, liksom åtskilliga andra berättelser, ej varit ämnad att fattas såsom fullt historisk, men som senare tiders naiva föreställningar gjort till verklighetsberättelser, på hvilka man måste tro, om man är af sanningen.

Från och med konungarne börjar en tid, som är mera historiskt genomskådlig. Man kommer nu i mera beröring med den större världen, och nya kulturelement tränga in, särskildt från östern, nya former för andelifvet skapas, en rikare andlig poesi uppstår, man gör uppteckningar, som sedan tjäna som material för historieskrifvare, hvilkas produkter vi ha i Samuels-, Konunga- och Krönikeböckerna, Esra och Nehemias bok. Dessa böcker äro icke samtida med händelserna, och därför behöfver deras innehåll noga granskas, för att man därur skall få fram en riktig Israels historia. I detta fall erbjuda särskildt Krönikeböckerna svårigheter, emedan de bevisligen innehålla en del oriktiga uppgifter och

ensidigheter. Vid denna granskning komma ofta profeternas skrifter i hög grad till hjälp.

Så kan man få en i det hela säker bild af Israels historia i stigande klarhet. Och i detta folks lif träffa vi nu en religiöst-moralisk ström af underbar art, en Guds uppenbarelse, som skiljer sig väsentligen från alla hedniska religioner. Redan från patriarkernas tid se vi på fästet en ny sol stiga fram, himmelns sanne Gud, som med makt, rättfärdighet och barmhärtighet närmar sig jorden, alltmer blottar sitt sanna väsens helighet och skapar nytt heligt lif i de frommas kretsar. Genom Mose uppenbarar han nya sidor af sitt väsen, och genom profeterna åter andra. De nya stora gudstankarna taga sig nu flerahanda uttryck efter folkets anlag och bildningsståndpunkt. De träda fram i direkta förkunnelser om Guds vrede och barmhärtighet och om människans heliga plikter. De taga den heliga diktens form för att på det sättet vinna åskådlighet och kraft. I detta afseende kunna vi erinra om skapelse- och syndafallsberättelserna, som ej få fattas ordagrant. I skapelseberättelsen äro hufvudtankarna de, att den personlige guden skapat världen och att det skett efter en viss ordning. De sex skapelsedagarnas schema är en diktens omklädnad. I syndafallsberättelsen framställes människans olydnad såsom syndens väsen. Att man åt förbjuden frukt af ett visst träd är poetisk omklädnad. Och det som det ligger vikt på är ju de religiösa och sedliga grundtankarna.

Genom forskningen ändras en del af våra gamla föreställningar. Patriarkernas personer stå ej så klara som förut, Mose är ej stiftaren af alla Israels lagar. David och Salomo förlora något af sin glans såsom Guds heliga, ja, hela det Gamla testamentet, som man vant sig att nära nog jämnställa med det nya, sjunker ned till att beteckna ett begynnelsestadium. Men är det då ej en vinst att lära sig se sakerna och personerna sådana de verkligen äro? Tomma fantasibilder är det ej mycken glädje med. Verkligheten är det någonting uti, och verkligheten i detta fall är så stor och härlig, att vi må vara nöjda. Verkligheten här är ett Guds folk på ett förberedelsestadium, med mindre fullkomliga begrepp och andliga lifsverkligheter än vi, som burit Guds

uppenbarelse till världen, som haft heliga sanningar, heliga män med stora lifserfarenheter, ett Guds folk, hvars hela lif syftade framåt mot uppenbarelsen af den fullkomligare sanningen i nya testamentet, ett folk, som således haft en specifik stor uppgift, som varit af väsentlig betydelse för världen. Utan Israel ingen Kristus eller kristendom, utan kristendomen ingen frälsning och salighet.

Utaf detta är det tydligt, att undervisningen i gamla testamentets bibliska historia skall åsyfta att ge så vidt möjligt en hel och sammanhängande bild af detta folks lif. Och detta ej blott för att finna profetior om Kristus. Kännedomen om detta folk skall åsyfta att göra dess sanningar och lifserfarenheter fruktbärande för oss själfva, göra dem till ett uppfostringsmedel. Och just det att detta folk står på ett lägre stadium, ett begynnelsestadium, har sitt särskilda intresse. Det har omedelbar betydelse såsom uppfostringsmedel, emedan vi alltid i själfva verket befinna oss på ett öfvergångsstadium i detta lifvet. Och så har det den betydelsen, att det alltjämt visar framåt mot det fullkomliga; hela gamla testamentet är en profetia om Kristus.

Utaf detta är det åter tydligt, att man skall vid undervisningen följa den historiska ledtråden, så att man lägger till grund det, som är fullt historiskt, invandringen i landet, uttåget ur Egypten, domarnes verksamhet o. s. v., och därvid sätta fram i förgrunden de stora handlande personerna, Abraham, Mose, Gideon, David, Salomo, Elia, Jesaia, Jeremia, Mackabéerna m. fl. Man lägger härvid således hufvudtonen på det bestämdt historiska och ser, huru Gud verkar i och genom detta, och sedan använder man annat såsom hjälpmedel för uppfattningen af det verkligt historiska. Barnen skola lära sig grunddragen af patriarkernas historia, dock ej så utförligt som förr. Om ej allt här är fullt historiskt, så få de här lära sköna och heliga sanningar och se bilderna af fromma personligheter, som representera en fromhet, som verkligen fanns i Israel. Men ej blott detta; de få en inblick i folkets begynnande och Guds handlande därvid. På liknande sätt med andra heliga berättelser, t. ex. om Job, Jona, Tobias och andra, som ej äro i egentlig mening historia men

innehålla lärorika drag ur folkets andliga lif. Och på liknande sätt med skapelsehistorien, syndafallsberättelsen och andra. De skola läsas för att barnen skola få kunskap, ej om huru det rent empiriskt tillgick, då Gud skapade världen, eller då människan föll i synd, ty det vet ingen, utan om att världen är skapad af Gud, om syndens väsen o. s. v.

Vid undervisningen är det ej behöfligt, ja ej ens lämpligt, att oupphörligt och när som helst inprägla hos barnen, att den eller den berättelsen ej är sann. Sådant vore ovist och borneradt. Man skall låta dem läsa de heliga berättelserna sådana de äro och så låta dessa utöfva en omedelbar och ostörd verkan på barnets fantasi och hjärta. Men däremot skadar det dem ej att vid lämplig ålder och lämpliga tillfällen få en inblick i berättelsens verkliga beskaffenhet. T. ex. det skadar ej de unga att så småningom få veta, att Gud ej skapat världen på sex utaf våra dagar, när de få veta berättelsens verkliga mening. Det skadar dem ej att veta, att Simson är en folkhjälte, hvars historia är något oklar, eller att Jona ej varit i sjödjurets buk, utan att detta är en dikt, som vill lära oss en viss sanning.

Tvärtom är det nyttigt, ja nödvändigt, att människorna få lära sig förstå, att den bibelns sanning, som har intresse och värde för oss, ej hänger på om sådana enskilda saker äro historiskt sanna eller ej. Den föreställningen, som inplantas hos människorna, att allt i bibeln skall vara bokstafligen sant, om bibeln skall ha värde för oss, är ej blott osann i sig, utan den åstadkommer så mycket ondt i världen därigenom, att den hindrar människor att se verkliga förhållanden. Ju mer man kan lära människor att se det verkliga, se hufvudsaken, se Gud i Israels verkliga historia, desto mer fostrar man deras ande till frihet, man vidgar vyerna och ställer dem på den verkligt säkra grunden, den riktigt historiska grunden, där de ej behöfva känna marken gunga under fötterna, där de förnimma religionen såsom en sanning i världen.

Hvad som nu sagts om gamla testamentet, gäller i hufvudsaken äfven om nya testamentet. Genom ingående undersökningar af evangelierna och öfriga nya testamentets skrifter kommer man alltmer till en säker historisk uppfattning af

Kristus och den apostoliska tiden. Och äfven här får man lära sig att se de stora hufvudsakerna i deras rätta ljus utan att slita sönder hjärtat för smådetaljers skull. Hvad gör det i själfva verket, om synoptikerna och Johannes ha olika uppgifter om Jesu dödsdag; den stora hufvudsaken, att Jesus dött en död, som anstod honom såsom frälsare, är viss och fast.

Forskningen, den opartiska och heliga forskningen i skriften, har således den betydelsen för undervisningen i biblisk historia, att den hjälper denna undervisning till att lära barnen alltmer se den heliga historiens innehåll sådant det är i verkligheten, ja att detta innehåll är en *verklighet* i mänsklighetens historia, som är nödvändig för världens utveckling, frälsning och salighet. Förlusterna här äro ringa och öfvergående, men vinsten är omätlig och förblifvande. Därför friskt till denna undervisning med de nya hjälpmedlen och med bättre metoder. Därigenom skall en lefvande grund läggas, på hvilken man sedan kan bygga upp en tidsenlig systematisk undervisning i kristendomen.

F. A. Johansson.

5.

Tankar rörande utbildningen vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna.

Utbildningen går i våra dagar fortare än för en mansålder sedan. Seminariebildningens målsmän måste visa sig äga blick för de berättigade kraf, som härigenom ställas äfven på seminarierna, om de vilja göra anspråk på att i en afgörande stund få sitt ord beaktadt. Otvifvelaktigt står seminariebildningen i vårt land jämförelsevis högt. Detta hindrar dock icke, att den behöfver i en och annan punkt reformeras. I det följande skola några önskningsmål framställas, grupperade omkring de två synpunkterna:

1:o. Tidsbesparing.

2:o. Bättre tillgodoseende af ämnenas koncentration.

I fråga om *tidsbesparingen* tänka vi först på ämnet *kristendomskunskap.* Vid inträdespröfningen skall den sökande ådagalägga godkända kunskaper i biblisk historia och katekes. Med rätt bedrifven undervisning på seminariet bör därför med nuvarande timtal undervisningen i biblisk historia kunna afslutas med andra och den i katekes med tredje klassen.

Hvad det rör biblisk historia är tanken icke ny. Senast har rektor Fr. Lundgren uttalat den i sin sista årsredogörelse sid. 16. I yrkandet på begräsning af undervisningen i katekes till de tre första klasserna torde jag däremot stå i det närmaste ensam tills vidare. Men, om man icke vill i fjärde klassen bedrifva katekesutanläsning såsom sport eller uppdrifva sina fordringar ända härhän, att eleverna skola kunna i form af utmejslade lektioner återgifva sina uppgifter, så torde man måhända medgifva, att något berättigadt kan ligga i förslaget om en begränsning äfven inom denna gren af kristendomskunskapen.

I bibelkännedom angifvas inträdesfordringarna sålunda: »Någon bekantskap med nya testamentets heliga skrifter.» En mångårig erfarenhet har lärt mig att ytterst humant tolka denna bestämmelse. Den sida af kristendomskunskapen, som benämnes bibelkännedom, behöfver därför på seminarierna bättre tillgodoses, än hvad nu är händelsen. Den tid, som vunnes genom ofvan angifna begränsning af den åt biblisk historia och katekes anslagna tiden, kunde då få användas till bibelkännedom och kyrkohistoria. Till första klassen kunde höra en förberedande undervisning i gamla testamentet, särskildt de historiska böckerna, i samband med läsningen af biblisk historia. I andra klassen borde eleverna på samma sätt göras förtrogna med evangelierna. I tredje klassen — icke såsom nu först i fjärde — skulle apostlagärningarna läsas dels såsom en historisk ram i och för kännedomen om de apostoliska brefven, hvilka nu skulle inträda såsom hufvudmoment vid undervisningen, dels såsom en förberedelse till det kyrkohistoriska studiet. Härvid borde ett af brefven — dock icke romarbrefvet — utförligare behandlas. Fjärde klas-

sens kurs kunde genom upptagande af romarbrefvet gifva en ersättning för den uteslutna dogmatiska undervisningen (katekesundervisningen), framhålla sammanhanget mellan judendom och kristendom samt öppna blicken för Guds frälsningsplaner med både hedningar och judar. I samband härmed skulle läsas valda delar ur profeternas skrifter. Till apostlagärningarna i tredje klassen slöte sig organiskt kyrkohistorien, hvartill möjligen redan där någon tid kunde gifvas.

Under samma synpunkt, den af tidsbesparing, vända vi nu vår uppmärksamhet till *svenska språket*. Det är fara värdt, att för en del lärare i detta ämne den svenska grammatiken för närvarande på seminarierna intager samma dominerande ställning som latinska grammatiken fordom vid de allmänna läroverken, så att ordresolution och satsanalys blir undervisningens A och O och skicklighet härutinnan beviset på språklig insikt. Medgifvas må ju, att en skärpt blick t. ex. för skillnaden mellan predikatsfyllnad, predikativt attribut och adverbialt predikativ innebär en garanti för riktig behandling af språket, men själfva färdigheten att behandla språket vinnes icke genom grammatiska petitesser. Därtill fordras läsning af litteratur. Men vid valet bör man se till, att man får sådan, som håller intresset vaket hos ynglingen vid en ålder af 20 år och däröfver. Detta går näppeligen för sig, så länge man skall använda den för eleverna från folkskoletiden bekanta läseboken icke blott i första seminarieklassen, där den är på sin — jag hade så när sagt rätta — plats, utan ända upp i tredje klassen i och för öfningar i välläsning samt uppfattning af och redogörelse för innehållet. Det kräfves en icke obetydlig både spänning och uppfinningsrikedom hos läraren i ämnet, om han skall lyckas hos en för eleverna så gammal bekant uppvisa någon ny intressant sida. Förmodligen är det antydda bestämmelse i kursfördelningen, som föranleder samvetsgranna lärare att ovillkorligen i tredje klassen läsa och behandla alla de läsebokssstycken, som icke i de två föregående klasserna blifvit genomgångna. Åtminstone har det en tid varit händelsen med den, som nu har det medelmåttiga nöjet att kritisera sitt eget förfaringssätt. Enligt hans mening bör folkskolans läsebok endast i första klassen användas såsom ensam läsebok i svensk litteratur, i

andra bibehållas bland annat i och för dispositionsöfningar men i de därpå följande klasserna endast för ordresolution och satsanalys. I stället bör »läsning af valda stycken ur den fosterländska litteraturen» inträda redan i andra klassen.

I fråga om ämnenas *koncentration* tänker jag närmast på historia och geografi. I det senare ämnet angifva inträdesfordringarna bland annat »Sveriges geografi i utförligare framställning», och samma ordalag återfinnes i kursen för första klassen jämte tillägget: »med särskild hänsyn till natur, folk, samfundsförhållanden och näringslif». Föga intresse kan det hos de nyintagna väcka att få en, låt vara något utvidgad, repetitionskurs omedelbart efter det jämförelsevis grundliga studiet af fäderneslandets geografi i och för inträdesprofvet. Lämpligare synes det då att låta Sveriges geografi hvila för att längre fram läsas samtidigt med fäderneslandets historia efter 1809, som ju skildrar företrädesvis utvecklingen af samfundsförhållanden och näringslif i våra dagars Sverige. Förlades den kursen till fjärde klassen, så medförde detta bland annat de fördelarna, att kurserna i historia och i geografi kunde i de föregående klasserna jämnare fördelas, och att de utgående på samma gång finge en repetitionskurs i den viktigaste delen af geografien.

I jämbredd med studiet af fosterlandets historia borde valda stycken ur dess litteratur från samma tid läsas. Därigenom blefve bilden af det skedet i vårt lands utveckling fylligare och litteraturläsningen finge ett ökadt intresse.

Åtskilligt mera vore nog att säga i fråga om föreliggande ämne, men af flera anledningar stannar jag vid hvad här anförts under förhoppning, att andra med seminariebildningen förtrogna ville betrakta dessa rader såsom uppslag till en diskussion i ämnet. Något mera afse de icke att vara.

S. L.

* * *

Den värderade författaren af förestående uppsats har, såsom man finner, tänkt sig, att utbildningen vid våra seminarier skulle kunna genom några smärre partiella ändringar göras motsvarande de kraf, en allt snabbare försiggående ut-

veckling i alla förhållanden ställer på folkskolelärarens utbildning. I en uppsats i denna tidskrifts förra årgång häft. 3 sid. 123: *Huru tillgodose folkskolelärarnes behof af ökade kunskaper?* hafva vi för vår del antydt, huru vi tänkt oss det viktiga syftemålets vinnande. Vi tänkte oss då ej och göra det ej heller nu, att några små förändringar, äfven om dessa afgjordt vore förbättringar, skulle skänka en tillfredsställande lösning af frågan. Vi hålla före, att tiden är inne för en mera djupgående reform. Det synes oss, att denna bör gälla först och främst sättet för kunskapens inhämtande och meddelande i seminariernas högre klasser som ock vetandets kvantum. Det är för oss efter ett mer än 20-årigt seminanariearbete en axiomatisk sanning, att det där måste komma in mera af fri växelverkan mellan lärare och lärjungar, mera af själfverksamhet å lärjungarnes sida. Närmaste följden däraf blefve mera arbetsglädje och mindre öfveransträngning. Hvad vetandets kvantum beträffar, synes det oss vara att välja mellan tvenne utvägar: ökade inträdesfordringar eller lärokursens förlängning med ett år. Af dessa båda utvägar är den förra mindre radikal och rekommenderar sig dessutom genom sin lätthet att realisera. Ett försök i denna riktning skulle helt visst ådagalägga, att en god del af första klassens kurs kunde fordras såsom villkor för inträde vid läroanstalten. Inträdesexamens värde såsom mätare af de inträdessökandes mottaglighet för kunskap och lämplighet i detta hänseende för lärarkallet skulle ock stegras därigenom högst betydligt. En liten ansats i denna riktning förekom vid sista seminarielärarmötet (i Linköping 1900), i och med följande resolution: »Mötet anser önskvärdt, att fordringarna i modersmålet för inträde vid rikets folkskolelärar-(-lärarinne)-seminarier *något höjdes* med hänsyn till insikter i språkläran eller åtminstone *bestämdare formulerades.*» Det förestår snart en mera genomgripande reform på de allmänna läroverkens område. Intresset för skolfrågor är väckt, och, inser man nödvändigheten af reformering äfven på seminariegebitet, bör man ej låta en gynnsam tidpunkt gå sig ur händerna utan smida, medan järnet är varmt. Men vi vilja visst icke därför mana till förhastade åtgärder utan hafva endast sökt framkalla en diskussion mellan seminariebildningens målsmän och vänner

rörande frågan om hvad som kan och bör göras härutinnan, i det vi i ofvannämnda uppsats framlagt några förslag till reformering af arbetet vid rikets folkskolelärar (-lärarinne)-seminarier. Illa vore det, om utvecklingen skulle onödigtvis försenas eller ledningen af reformarbetet öfvertagas af med saken mindre förtrogna personer.

I sammanhang med frågan om öfveransträngning vid våra seminarier ämna vi återkomma till ämnet.

Red.

6.

Skolträdgårdar och skolträdgårdsmöjligheter i Norrland.

Berättelse om en sommaren 1902 i öfre Norrland företagen resa.

Till herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikepartementet.

Sedan Kungl. Maj:t den 7 sistlidne mars i nåder tilldelat mig ett understöd af allmänna medel å fem hundra kronor till öretagande af en fem veckors resa i Norrland för att därstädes, särskildt i *Jämtland*, *Medelpad*, *Ångermanland* och *Västerbotten*, undersöka i hvad mån och på hvad sätt folkskolestadgans i § 56 gifna föreskrift om anordning, såvidt sig göra låter, af ändamålsenlig skolträdgård vid hvarje folkskola är tillämplig i dessa nordliga trakter, har jag under tiden från och med tisdagen den *8 juli* till och med onsdagen den *13 augusti* sistlidet år utfört denna resa och får härmed till Kungl. Ecklesiastikdepartementet vördsamt afgifva mig nådigt anbefalld berättelse rörande därunder gjorda iakttagelser.

Fältet för ifrågavarande undersökning har begränsats till *Hernösands stift.* Men inom detta mer än halfva riket omfattande stift har jag berest alla länen och alla landskapen med undantag af Härjedalen samt alla de nuvarande skolinspektionsområdena undantagandes det, som utgöres af södra

Lappmarkens kontrakt. Ty från norra Västerbotten, där städerna Luleå och Haparanda samt å landsbygden en folkskola i Nederkalix och två i Öfverluleå besöktes, ansåg jag mig böra utsträcka resan äfven till norra *Lappland*, ända till Kiruna, för att också inom vårt lands allra nordligaste bygder få studera såväl de skolförhållanden som de kulturmöjligheter, af hvilka den föreliggande frågan är beroende.

Det första målet för min resa var *Östersund*, där jag den 9 och 10 juli bevistade *Hernösands stifts tredje allmänna folkskolemöte* dels för att bland mötesdeltagarne söka väcka intresse för skolträdgårdssaken och dels för att själf af dem erhålla behöfliga upplysningar och råd angående vissa detaljer i min resplan. Vid mötet höll jag föredrag om de allmänna villkoren för ändamålsenlig anläggning och skötsel af skolträdgårdar och inledde därmed diskussion »om möjligheten af trädgårdsskötsel såsom undervisningsämne i norrländska folkskolor». Af diskussionen framgick — hvad jag sedermera öfverallt fann bekräftadt —, att de svåraste hindren för den ifrågavarande sakens framgång i Norrland icke, såsom mången tror, ligger i klimatet eller andra *naturförhållanden* utan i vissa *skolförhållanden* och särskildt i skolornas läsetid, som allmänneligen och ej utan skäl förlägges så mycket som möjligt till vintermånaderna med blott 10 à 20 dagars uppehåll vid julen, hvadan vårterminen ofta afslutas, innan vårarbetet i trädgårdarna fullbordats, och ej sällan innan det ens kunnat påbörjas. Mången ansåg detta hinder oöfvervinneligt, och äfven jag visste då ej rätt, huru det på bästa sätt skulle kunna undanröjas; ty först under fortsättningen af min resa kom jag till insikt om att man tämligen lätt kan komma ifrån detta hinder genom trädgårdsarbetets förläggande hufvudsakligen *till hösten.* Men härom mera i det följande.

Efter bevistandet af detta möte reste jag omkring i det ena efter det andra af de nämnda landskapen och besökte därunder inalles *56 folkskolor*, nämligen 15 i Jämtland, 4 i Medelpad, 20 i Ångermanland (hvaraf 17 i Västernorrlands och 3 i Västerbottens län) 11 i Västerbotten (5 af dem i Norrbottens län) samt 6 i det norrbottniska Lappland; och därjämte bjöds mig tillfälle att bese *seminarieträdgårdarna* i

Hernösand, Umeå och Haparanda. Å hvarje besökt skolplats ansåg jag min uppgift vara att utröna dess förhållande till frågan om möjligheten af en ändamålsenlig skolträdgårdsanläggning med hänsyn såväl till skolans organisation och läsetid som till skoltomtens storlek, belägenhet och jordmån m. m. Och öfverallt gjordes anteckningar angående vegetationen, särskildt i planteringarna vid järnvägsstationer, i trädgårdarna vid bruk, sågverk och prästgårdar samt i de små s. k. kryddgårdarna (»kryddgårds»- eller »stugutäpporna») vid böndernas och småfolkets boningshus. Från flera svårtillgängliga men i något afseende för lösningen af min uppgift viktiga platser, som jag ej fick tid att resa till, hafva slutligen genom korrespondens insamlats behöfliga upplysningar.

Bland de besökta folkskolorna erbjödo 19 ett särskildt intresse därigenom, att enligt vederbörande skolråds uppgifter i *Litt. B kol. 19* vid dem allaredan skulle finnas *skolträdgårdar* (den nordligaste vid Bodens folkskola i Öfverluleå). Men blott *en enda* af dessa, den vid *Dals* folkskola i Nora socken vid Ångermanälfven, befanns vara en *verklig skolträdgård*, författningsenligt *»afskild»* från lärarens jordland och åtminstone någorlunda för sitt ändamål *»ordnad»*. Anläggningen, som gjordes för omkring 10 år sedan, öfverensstämmer visserligen ännu icke riktigt med bestämmelserna i nu gällande normalplan; men den torde snart komma att göra det (genom anordning af treårigt växelbruk i köksväxtafdelningen samt genom anläggning af trädskola och botanisk afdelning). Synnerligen förträffligt var, att skolträdgården stod i förbindelse med ett *skolkök*, i hvilket trädgårdens köksväxter fingo användning. Folkskolan underhålles helt och hållet af Dals sågverks aktiebolag, hvars chef är herr *Seth Kempe*.

Tvenne af de i statistiken omförmälda skolträdgårdar, som jag besökte, voro afskilda men ej ordnade, elfva hvarken afskilda eller ordnade; en (i Nordmaling) kunde ej gärna kallas trädgård, då den var helt och hållet igenväxt med gräsvall, och fyra voro absolut obefintliga. Tre hade nämligen försvunnit på det sätt, att nya skolhus blifvit uppförda å nya tomter, där ej fanns plats för skolträdgård, och den fjärde hade gått förlorad genom expropriation för järnvägsanlägg-

ning — alldeles på samma sätt, som jag sommaren 1901 fann det hafva tillgått på ett ställe i Närke.

Förhållandet åskådliggöres bäst genom följande öfversikt, som äfven anger, hvilka län dessa 19 skolplatser tillhöra.

	I Jämtlands län.	I Västernorrlands län.	I Västerbottens län.	I Norrbottens län.	Summa.
I. Verklig skolträdgård, afskild och ordnad . .	—	1	—	—	1
II. Förmenta skolträdgårdar, afskilda men ej ordnade	1	—	1	—	2
III. Förmenta skolträdgårdar, hvarken afskilda eller ordnade	1	7	2	1	11
IV. Föregifven skolträdgård, ej ens trädgård . . .	—	—	1	—	1
V. Föregifna skolträdgårdar, helt och hållet obefintliga	—	3	1	—	4
Summa	2	11	5	1	19

Dessa 19 utgöra jämnt halfva antalet af de skolträdgårdar, som enligt officiella uppgifter skulle finnas inom Hernösands stift; ty skolstatistiken för år 1900 omnämner blott 38 sådana trädgårdar vid stiftets 403 egentliga folkskolor (också detta ett oerhördt ringa antal, då Malmöhus län ensamt har ungefär lika många). Af de 19, som jag *icke* fick tillfälle att se, torde, enligt hvad genom korrespondens kunnat inhämtas, de allra flesta vara hvarken från lärarens jordland afskilda eller för barnens undervisning ordnade. Om en af dem, belägen i norra Jämtland, 15 mil från närmaste järnvägsstation, samt om sättet för undervisningen i trädgårdsskötsel därstädes har läraren på platsen lämnat det märkliga meddelandet, att i skolträdgården »odlas hö», under det lärarens köksväxtland användes vid undervisning i köksväxtodling, och att »plantering af prydnadsträd företages någon dag på våren antingen vid skolan eller lärarbostaden, å den närliggande kyrkogården eller å andra platser inom byn, där sådant önskas». Och om den nordligaste af alla vårt lands i statistiken omförmälda skolträdgårdar, den i *Pajala*, har vederbörande skol-

inspektör meddelat den icke mindre märkliga underrättelsen, att »det för skolbarnen afsedda landet varit upplåtet åt provinsialläkarens begagnande samt under år 1901 och innevarande år (1902) användts för lärarens eget behof». Det staket, som lär skola skilja skolträdgården från lärarens land, har sålunda visat sig vara helt och hållet ändamålslöst. Dock är denna plats af stort intresse, ty det står fast, att vid Pajala folkskola, som är belägen 18 mil norr om Haparanda eller vid en breddgrad af 67° 11', finnes en år 1896 anlagd trädgård, där mångahanda köksväxter med framgång odlas och där under vanliga år såväl hallon som vinbär och tistron (men ej krusbär) mogna. Och enligt det senaste från läraren i nämnda folkskola inkomna meddelandet möter numera intet hinder för trädgårdens ordnande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanen.

Men statistiken visade sig otillförlitlig äfven på det sätt, att en verkligen befintlig skolträdgård förtegats. Jag fann nämligen, märkvärdigt nog, en i skoluppgifterna ej omnämnd men både »afskild» och för undervisningsändamål »ordnad» skolträdgård vid *Nya Mo* sågverks präktiga folkskola å *Norrby skär*, tillhörande Nordmalings skoldistrikt af Västerbottens län. Att denna skolträdgård ej blifvit omnämnd, ehuru den funnits redan 1897, lär bero därpå, att folkskolan, som för öfrigt är en vanlig sådan, anordnad enligt *Litt. B* i normalplanen, underhålles utan statsbidrag helt och hållet af Mo-Domsjö sågverks aktiebolag (chef d:r *Frans Kempe*). Men, då det i bilagan till formuläret för skoluppgifterna Litt. A heter, att »för folkskolor, inrättade på enskildas bekostnad enligt folkskolestadgans § 62 mom. 2, böra uppgifter lämnas likasom för distriktets skolor, så vida de förra för någon viss del af distriktet ersätta de senare» — såsom här är fallet — så borde (särskildt enligt kanslisekreterare *Simon Nordströms P. M.* af den 9 jan. 1895) denna skola hafva varit upptagen i Litt. B och storleken af dess skolträdgård varit angifven å kol. 19.

Emellertid voro sålunda 2 af de folkskolor, jag besökte, verkligen försedda med skolträdgårdar. Vid 36 af de öfriga borde enligt min mening sådan trädgård utan större svårighet kunna anordnas, och om 12 af dessa har jag efter afslu-

tad resa redan erhållit underrättelse, att skolträdgård vid dem inom kort skall anläggas i enlighet med gällande normalplan. Vid de återstående 18 ansåg jag däremot förhållandena, åtminstone för närvarande, ej gärna medgifva anläggning af ändamålsenlig skolträdgård. Och dessa hindrande förhållanden bestodo dels i otjänlig eller för liten skoltomt, dels i ogynnsam skolform.

En öfversikt öfver samtliga de af mig besökta folkskolornas ställning till den föreliggande frågan samt deras fördelning på de fyra länen ter sig alltså på följande sätt.

	I Jämtlands län.	I Västernorrlands län.	I Västerbottens län.	I Norrbottens län.	Summa.
I. Skolträdgård redan befintlig vid 2 skolor . .	—	1	1	—	2
II. Skolträdgårdsanläggning nyligen beslutad vid 12 fasta skolor	2	5	3	2	12
III. Skolträdgårdsanläggning ej beslutad men lätt utförbar vid 24 skolor	8	8	3	5	24
Skolträdgårdsanläggning, åtm. för närv., svårligen eller icke utförbar	—	—	—	—	—
IV. Till följd af skoltomtens otillräckliga storlek vid 12 skolor:	3	5	2	2	12
V. Till följd af skoltomtens otjänliga belägenhet m. m. vid 3 skolor:	2	—	—	1	3
Skolträdgårdsskötsel för närvarande ej möjlig	—	—	—	—	—
VI. På grund af ogynnsam skolform vid 3 skolor	—	2	—	1	3
Summa	15	21	9	11	56

Af de 12 nyligen beslutade skolträdgårdsanläggningarna utföras 7 vid sådana folkskolor, som enligt statistiken redan förut bort hafva ordnade skolträdgårdar, hvadan den hittills oriktiga uppgiften om dem snart skall blifva sann. Två tillhöra städer, som ägt för ändamålet lämpliga skoltomter, nämligen *Hernösand* (vid folkskolan i Gådeå, ett från Säbrå församling år 1892 till staden afsöndradt område) och *Haparanda*. Fyra anläggas vid nybyggda eller under byggnad varande

skolhus å nya platser: vid *Fränsta* i Torps socken, vid *Ramvik* i Högsjö och vid *Domsjö* i Själevad af Västernorrlands län samt vid *Kiruna* folkskola i Jukkasjärvi af Norrbottens län. En trettonde skolträdgårdsanläggning vid en af mig besökt skola skall längre fram omnämnas men kan icke upptagas här, emedan skolan ännu är flyttande och skolträdgårdsskötsel därför för närvarande där ej möjlig. (Se mom. VI i öfversikten.)

De två nordligaste af dessa anläggningar anser jag förtjäna ett särskildt omnämnande, emedan jag hoppas, att de skola blifva ett slags *normalskolträdgårdar för Tornedalen och norra Lappland.*

Haparanda skolträdgård, som skall omfatta 1,022 kvadratmeters areal och författningsenligt »noga afskiljas» (dock blott genom gångar, ej med stängsel) från lärarens ungefär dubbelt så stora jordland, anordnas enligt uppgjord ritning i full öfverensstämmelse med anvisningarna i 1900 års normalplan, blott med den skillnad, att fruktträd här ej förekomma. Anläggningen, hvartill kyrkostämman sistliden höst anslagit nödiga medel och förberedelser redan blifvit gjorda, utföres omedelbart nedanför den något högre belägna folkskolans lekplan och är naturligtvis närmast afsedd för dess lärjungar men kommer också att användas vid undervisningen i trädgårdsskötsel vid *Haparanda seminarium*, hvars egen för öfrigt rätt vackra trädgård med sin berså af frodig humle och sitt rätt stora smultronland m. m. dock är för detta ändamål för liten. Eleverna vid denna sedan 1885 *treåriga* läroanstalt skola nämligen enligt af Hernösands domkapitel stadfäst undervisningsplan under båda de två första åren erhålla en timmes undervisning i veckan i trädgårdsskötsel. — Man saknar för öfrigt i Haparanda ingalunda erfarenhet i trädgårdsodling, ty flera gårdar äga välskötta trädgårdar, och dessutom finnes en liten vacker stadspark med prydnadsbuskar och blomstergrupper.

Skolträdgården i *Kiruna* — detta midt i den eljest folktomma ödemarken belägna samhälle af 2,500 människor — anlägges på södra sidan om folkskolans nya och förstklassigt inredda byggnad (som snart skall inrymma äfven *skol-*

kök)* samt ordnas som en *högnordisk* »*kryddgård*» men likväl fullkomligt *normalplanenligt*. Den skall sålunda omfatta en köksväxtafdelning med tre kvarter för odling i treårigt växelbruk af sådana »rot- och grönsaker», som under den korta sommarens långa dagsljus kunna uppnå nödig utveckling, vidare en liten trädskola för afläggare och sticklingplantor af härdiga bär- och prydnadsbuskar samt ett i små rutor uppdeladt kvarter för lämpliga och omsorgsfullt etiketterade ekonomi- och prydnadsväxter samt slutligen en det öfriga omgifvande rabatt, å hvilken skall odlas vinbär-, tistron- och hallonbuskar samt rabarber m. m., och i hvars hörn mot sydost och sydväst anordnas bersåer, den ena af *rönn*, den andra af *karagan*, hvardera med en liten framförliggande gräsplan, prydd med grupper af för klimatet passande perenna örter, såsom *fjällvallmo* (Papaver medicaule L.) och *blågull* (Polemonium coeruleum L.) samt *tufglim* (Silene acaulis L.) med flera fjällväxter.

Detta är nog delvis ett experiment och kan ej vara annat, då i Kiruna, som ligger 15 mil norr om polcirkeln och mer än 500 meter öfver hafvet, *allt är nytt* och trädgårdsodling därstädes ännu nästan helt och hållet opröfvad. Men intet är i planen för denna anläggning föreslaget, för hvilket ej finnes stöd i erfarenheter från omgifvande orter. Så fann jag i några trädgårdar vid Gellivare och Malmberget den präktigaste rabarber samt en mängd ettåriga köksväxter, som äfven under det sistförflutna årets högst ogynnsamma sommar gått väl till. (Morötter, palsternackor, persilja och spenat m. m. lyckas där bäst, då fröet blifvit sådt *om hösten*, kort före det första snöfallet.) Och i lappfolkskolans lilla kryddgård å förstnämnda plats prunkade ännu den 9 augusti den vackraste grupp af fjällvallmo, jag någonsin sett. Man förvånas också öfver att i planteringarna såväl vid järnvägsstationen i Gellivare som vid Fjällnäs präktiga villa därstädes finna så många härdiga och vackra prydnadsbuskar.**

* För våra nordligaste bygders finsktalande befolkning, som ännu ej lärt sig att på något sätt använda »grönsaker», böra skolträdgårdar i förening med skolkök kunna få en stor *hygienisk* betydelse.

** Såsom *pimpinell-* och *kanelrosor*, *daggtörne* (Rosa rubrifolia Vill.), *häck-* och *rönnspirea*, *nordlig hägg* (Prunus padus borealis), *vanlig* och *josikasyren* (Syringa josikæa Jacq.) *rosen-*, *blå-* och *alptry* (Lonicera tatarica, coerulea & alpigena L.), *jolsterpil*, många *videarter* och mycket annat.

Men å andra sidan vittnar den numera förfallna vinkasten liksom åtskilligt annat af förgången härlighet vid nämnda villa om hvad man i dessa trakter *icke* bör odla. (Vid Bodträskfors odlas ännu vindrufvor, men de blifva betydligt dyrare än importerade sådana.) Angående den tillämnade vinbärs- och hallonodlingen i Kiruna behöfver man ej befara, att den under vanliga år misslyckas, då man vet, dels att en sämre sorts vinbärsbuskar (Ribes pubescens Sw.) växa vilda i fjällbygden ända upp till björkregionens öfre gräns, och dels att odling af röda vinbär, tistron och hallon, liksom af flerahanda köksväxter, lyckas förträffligt i det långt nordost om Kiruna belägna *Karesuando*, där för öfrigt också inom kort *en normalplanenlig skolträdgård skall anläggas vid Sveriges allra nordligaste folkskola*, detta enligt meddelande från folkskoleinspektören, kyrkoherde *V. Karnell* därstädes. (Jämför för hvad ofvan blifvit sagdt om *Pajala!*)

Sålunda har jag ingenstädes funnit ett nordligt läge i och för sig utgöra hinder för en efter förhållandena afpassad trädgårdsodling. Men vid 3 af de besökta norrländska folkskolorna ansåg jag, såsom i ofvanstående tablå uppgifvits, skolträdgårdsanläggning svårligen eller icke utförbar på grund af skolplatsens *otjänliga belägenhet*. Och att detta ej befanns vara förhållandet med flera skolplatser, berodde nog blott på bristande tillfälle för mig att besöka flera svårtillgängliga eller från de stora samfärdslederna mera aflägsna skolor; ty det är en känd sak, att vid val af plats för folkskolebyggnad i allmänhet i vårt land alltför liten hänsyn tagits till platsens tjänlighet för trädgårdsskötsel och trädplantering. I södra och mellersta Sverige betyder detta mindre, ty där kan trädgårdsodling stundom lyckas någorlunda äfven på en tämligen otjänlig plats. Men, ju längre upp mot norr eller ju närmare fjällen en trädgårdsanläggning företages, desto nödvändigare är det, att platsen är väl skyddad mot nordliga, nordvästliga och nordostliga vindar men öppen och något sluttande mot södersol, äfvensom att jordmånen är eller kan göras tjänlig.

Det vanligaste hindret för anläggning af ändamålsenlig skolträdgård torde emellertid i Norrland likaväl som i södra Sverige ännu bestå i *skoltomtens otillräckliga storlek*. Och

dock behöfves blott en ganska liten areal. I de trakter, där fruktträd ej med framgång kunna odlas, alltså i större delen af Norrland, kan enligt min åsikt en ändamålsenligt ordnad skolträdgård vid en folkskola med ej alltför stort barnantal åstadkommas å en jordrymd af endast 500 kvadratmeters storlek eller häften af hvad normalplanen eljest säger böra vara minimum. Det jordland, som författningsenligt bör upplåtas åt läraren vid en folkskola på landsbygden »till brukning för eget behof af jordfrukter», behöfver — såsom jag i berättelsen om min resa till södra Sverige sommaren 1901 framhållit — i regeln omfatta 2,000 kvadratmeter. Men, om äfven däraf under vissa förhållanden 500 kvm. må kunna afprutas, så blir dock en areal af 2,000 kvm. det minimum af odlingsbar jord, som en folkskola, särskildt i Norrland, bör för ifrågavarande tvenne ändamål äga eller disponera. Och ungefär lika stor ytvidd bör i vanliga fall beräknas till hustomter och lekplan m. m., hvadan för skolans behof kräfves en yta af inalles *minst 4,000 kvm. eller 4/5 tunnland.* Men en så pass stor eller större tomt, impedimenter oberäknade, torde finnas blott vid högst 30 procent af Hernösands stifts folkskolor. Detta antagande, för hvilket äfven statistikens eljest mycket otillförlitliga uppgifter (enligt formuläret Litt. B kol. 19 och 20) i viss mån gifva stöd, grundar jag för öfrigt på egna iakttagelser och talrika meddelanden från folkskoleinspektörer och lärare. Ja, det finnes ännu ej få folkskolor, som helt och hållet sakna jordland, och till och med de, som sakna lekplan, hvartill då vanligen landsvägen användes.*

Men, hvad som fattas af tillräckligt jordland vid folkskolorna, bör i de flesta fall lätt nog kunna åt dem förvärfvas; ty det är vanligtvis endast i vissa städer och å vissa industriplatser på landet, som detta icke låter sig göra. Det var också å sådana platser, jag fann de 12 skolor, om hvilka i öfversikten blifvit sagdt att skolträdgårdsanläggning vid dem svårligen eller icke vore utförbar på grund af skoltomtens otillräckliga storlek.

* Men å andra sidan finnes också en och annan folkskola, som äger mer än tillräcklig och mer än önskvärdt stor jordareal. Två sådana skolor har jag påträffat i Norrland.

Vid tre af de besökta norrländska folkskolorna utgjorde slutligen själfva *skolformens ogynnsamhet* hinder för en ordnad skolträdgårdsskötsel, ty två voro flyttande folkskolor (*Litt. G* enligt normalplanen), och den tredje var en folkskola *Litt. F* med så beskaffad »periodläsning», att folkskoleafdelningen undervisades endast under vintern men barnen i småskoleåldern under hela såväl våren som hösten. Det är tydligt, att i synnerhet vid en sådan skola som denna någon i trädgården med folkskolebarnen bedrifven undervisning i ämnet icke kan förekomma. Och likväl hörde den skola af detta slag, som jag besökte (vid Para i Sånge socken af Västernorrlands län), till dem, som enligt skolstatistiken skulle hafva en skolträdgård, i hvilken ett visst antal barn årligen skulle undervisas uti ifrågavarande ämne. Saken förhöll sig så, att af skolans jord, som hel och hållen disponerades af läraren, en del (936 kvm.) utgjorde en inhägnad norrländsk kryddgård med vanliga köksväxter och bärbuskar; och i denna s. k. skolträdgård hade några folkskolebarn (senast 33) vid »roteförhör» eller tillfälliga skolbesök fått vara behjälpliga vid åtskilligt arbete, såsom vid plantering af några buskar och en häck af granplantor, hvilka ingalunda uppdragits vid skolan utan af barnen blifvit uppsökta i skogen. Här föreligger sålunda ett ytterligare bevis för de officiella skoluppgifternas otillförlitlighet i allt, som rör skolträdgårdsförhållanden.

Men af de två flyttande skolorna skall den ena, belägen vid Rö-Vålånger i det vackra Högsjö vid nedre Ångermanälfven, snart blifva fast folkskola vid Vålånger, där för densamma ett präktigt skolhus nyligen uppförts, och *då* också genast erhålla en normalplanenligt ordnad skolträdgård, hvarom behörigt skolråds- och kyrkostämmobeslut fattats redan sistlidna oktober. Kyrkoherde *Arvid Salvén* i Högsjö har nämligen lyckats att för den ifrågavarande saken intressera sina församlingsbor i så hög grad, att man beslutat anordna skolträdgårdar ej blott vid församlingens tvenne fasta folkskolor vid Ramvik och Veda (kyrkan) utan äfven vid den nämnda, ännu flyttande skolan, och det enligt de anvisningar, jag vid besök å nämnda platser hade nöjet att få gifva.

De iakttagelser, för hvilka jag nu i korthet redogjort, vittna å ena sidan därom, att skolträdgårdssaken hittills varit i högsta grad försummad i Norrland, men å andra sidan också därom, att där finnas stora möjligheter för sakens utveckling. Det förra har länge varit kändt och väcker ej förvåning, då förhållandet i södra Sverige, enligt hvad mina därstädes under föregående sommar gjorda undersökningar otvifvelaktigt ådagalagt, i allmänhet ej är bättre, nämligen såvidt frågan gäller de egentliga skol- eller undervisningsträdgårdarna. Min uppgift sistliden sommar har därför blott varit att undersöka *möjligheten* af och *sättet* för sakens ändamålsenliga utveckling i vårt lands nordliga bygder. Och resultatet af dessa undersökningar vill jag nu söka att sammanfatta i följande hufvudpunkter.

1:o. *Nordligt läge utgör ingenstädes*, åtminstone icke vid någon i vårt land befintlig folkskola, *hinder för en efter förhållandena lämpad trädgårdsodling, om platsens belägenhet blott i öfrigt är tjänlig.*

Detta framgår ovedersägligen af hvad jag ofvan meddelat om befintliga eller blifvande trädgårdar i Karesuando, Pajala och Haparanda samt Kiruna, Gellivare och Malmberget.

2:o. *Folkskolestadgans föreskrift om anordning, såvidt sig göra låter, af ändamålsenliga skolträdgårdar torde kunna tillämpas vid 60 à 70 procent af Hernösands stifts folkskolor.*

Ofvanstående schematiska öfversikt visar, att jag funnit anläggning af ordnad skolträdgård lätt utförbar vid 36 eller jämnt två tredjedelar af de 54 besökta folkskolor, som ännu saknade sådan trädgård, under det blott 18 eller en tredjedel af dessa skolor syntes mig för närvarande svårligen eller icke kunna erhålla skolträdgård. Och en ej obetydlig bekräftelse på att jag uppfattat saken någorlunda rätt torde ligga i vederbörandes *allaredan* fattade beslut om skolträdgårdsanläggning vid minst 12 af de 36 skolorna. Men detta innebär ju också ett synnerligen vackert vittnesbörd om att saken omfattas med intresse, ifall vederbörande blott erhålla nödiga anvisningar angående dess betydelse och rätta sättet för dess utförande.

3:o. *Norrländska skolträdgårdar böra likaväl som de sydsvenska anläggas och skötas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med normalplanens anvisningar.*

De böra alltså innehålla en *köksväxtafdelning* med treårigt växelbruk, en *trädskola* för uppdragning af åtminstone bärbuskar och parkväxter (där fruktträd ej fortkomma) samt en *pomologisk-botanisk afdelning* för dit hörande växter, som kunna odlas på platsen. Där sistnämnda afdelning ej kan innehålla fruktträd, må en areal af *500 kvadratmeter* kunna vara tillräcklig för en i öfrigt normalplanenlig skolträdgård, helst om barnantalet ej är stort. Den ofvan beskrifna anordningen af Kiruna blifvande skolträdgård torde kunna tjäna som mönster för de nordligaste bygdernas trädgårdar af detta slag.

Det arbete, som enligt normalplanen skall utföras i skolträdgården *om sommaren*, då många barn i Norrland vistas långt borta från skolan, såsom vid fäbodar eller vid aflägsna hem eller å främmande industriplatser, där tillfällig arbetsförtjänst erhållits, bör under sådana förhållanden naturligtvis ej anförtros åt alla barnen utan endast åt de närboende (kanske i synnerhet åt flickorna), hvilka, om de utföra sin sak ordentligt, också få hämta skörd ur skolträdgården. (Jämför nästa moment!)

Tilläggas bör här blott, att, om normalplanenliga skolträdgårdar skola i Norrland kunna blifva allmänna, borde sådana i första rummet anordnas i *seminariernas trädgårdar i Hernösand och Umeå.* På förra stället finnes också enligt meddelande af rektor utsikt för seminariet att inom kort erhålla en för detta ändamål tillräcklig tomt; hvaremot rektor vid Umeå seminarium förklarat sig ej våga hysa sådan förhoppning.

4:o. *Arbetet i skolträdgården bör till största delen utföras om hösten.* Detta är med hänsyn till den hastiga vårbrytningen och den korta sommaren i öfre Norrland öfverallt fördelaktigt och på grund af vårterminens tidiga afslutning i skolorna mångenstädes nödvändigt.

Sålunda bör under höstterminen först och främst *köksväxtafdelningen* efter inbärgad skörd genast iordningställas och slutligen sådd företagas af sådana köksväxter, som en-

ligt vunnen erfarenhet kunna om hösten sås på kalljord, såsom *spenat*, *lök*, *morötter*, *palsternackor*, *rödbetor* m. fl. »rotsaker» och *bondbönor*. Men denna sådd måste ske så sent (helst efter lindrig frost), att fröet ej hinner gro under hösten. De flesta för höstsådd passande köksväxter (eller de, hvilkas frön gro mera långsamt) äro s. k. »rot-köksväxter» och tillhöra därför andra året i växtcirkulationen, men, då spenat såsom »blad-köksväxt» kräfver nygödslad jord och bondbönorna såsom »frö-köksväxter» böra förekomma sist i växtföljden, så kan det treåriga växelbruket normalplanenligt upprätthållas blott med dessa höstsådda växter. — Bland de köksväxter, som måste sås om våren äro *kål* (tillhörande första året i cirkulationen) och *ärter* (tillhörande tredje året) de viktigaste. Kålfrö bör före vårterminens slut alltid kunna sås i s. k. halfvarm bänk eller, där sådan ej finnes, i krukor eller trälådor, som ställas i själfva skolsalens fönster. Ärterna läggas så tidigt som möjligt om våren, men, skulle vårterminens egentliga skolarbete då redan vara afslutadt, få naturligtvis endast de barn vara med därom, hvilka erhållit köksväxtsängar att sköta under sommaren. Det torde också vanligen blifva dessa barn, som få utsätta kålplantorna, då tiden därför är inne.

På samma sätt bör arbetet både i *trädskolan* och i den *pomologisk-botaniska* afdelningen, så långt möjligt är, utföras om hösten eller före vårterminens afslutning om våren, och endast det, som då icke kan göras, öfverlämnas åt de barn, som under sommaren besöka skolträdgården, och som därför uppmuntras med att få skörda ej blott hvad som växer å deras land utan, åtminstone under vissa förhållanden, äfven frukten å bärbuskar m. m.

5:o. *Norrlands små trädgårdar i allmänhet och skolträdgårdarna såsom deras mönster i synnerhet böra hafva en i möjligaste mån norrländsk prägel med afseende på såväl stilen i anläggningen som urvalet af växter.*

Beträffande stilen kan här och hvar i norrländska kryddgårdar omisskänneligen iakttagas en viss, ganska ändamålsenlig typ (förut antydd i fråga om Kiruna skolträdgård), som med från undervisningens synpunkt nödvändiga modifikationer mycket väl bör kunna tillämpas vid mången skol-

trädgårdsanläggning. Däremot duger icke gamla herrgårdars franska trädgårdsstil och ännu mindre modern engelsk parkstil för våra folkskolors och vår landtbefolknings små trädgårdar, särskildt i Norrland.

Men äfven i fråga om urvalet af växter är det först och främst nödvändigt, att *all herrgårdslyx* — sådan som t. ex. den ofvannämnda odlingen af vindrufvor vid Gellivare och Bodträskfors eller den öfverallt förekommande utplanteringen af varmhusväxter i schablonmässigt ordnade tapetgrupper — *uteslutes*. En nordisk trädgård förlorar därpå intet i prydlighet men vinner mycket i praktisk utförbarhet. Såsom prydnadsväxter böra företrädesvis användas vackra och härdiga *perenna* örter samt buskar af de arter och former, som redan bepröfvats i planteringarna vid järnvägsstationerna ända upp till Gellivare. — En och annan »nyhet» bör också från fjällen införas i trädgårdarna. Ett vackert exempel på lycklig utgång af sådant försök fann jag i folkskolelärare *L. P. Forsberghs* trädgård vid Lockne kyrkskola i Jämtland. Han hade för mer än 20 år sedan från Åreskutan hämtat och framför sin bostad planterat ett enda litet stånd af *tufglim* (Silene acaulis L.), som nu utvecklat sig till en oval och kullrig tufva af nära en kvadratmeters storlek, och denna var så fin och jämn och med de små röda blommorna mot den friska grönskan så prydlig, att knappast någon dyrbar tapetgrupp kan vara vackrare.

Af allahanda köksväxter bör man naturligtvis lägga an på att få tidigt utvecklade sorter. Och, där någon provinsiell egendomlighet i köksväxtodling utvecklats, såsom att i Jämtland och delvis i Ångermanland *chalottenlök* användes vida mer än *rödlök*, och *kyndel* (Satureja hortensis L.) i stället för *mejram*, bör sådant noga tillvaratagas.

Af bärbuskar böra de härdigaste och bästa varieteter uppsökas och spridas, helst sådana, som uppstått i själfva Norrland eller i något land (norra Ryssland, Sibirien eller Kanada) med liknande klimat. Ett fynd i den vägen anser jag mig sistliden sommar hafva gjort under en resa i Hälsingland, där vid midsommartiden (alltså *före* den här beskrifna resan) på uppdrag af Gäfleborgs läns Hushållningssällskaps förvaltningsutskott några s. k. skolträdgårdar be-

söktes och en ny, utmärkt varietet af *tistron* (»svarta vinbär», *Ribes nigrum* L.) händelsevis påträffades vid Hänsätters folkskola i Arbrå socken. Folkskolelärarinnan *Ingrid Svensk* därstädes hade nämligen som barn roat sig med att i föräldrahemmets trädgård i *Delsbo* utså s. k. svarta vinbär, och, då *en* af de buskplantor, som däraf uppstodo, visade sig erhålla icke svarta utan bruna bär, som voro större, saftigare och sötare än vanliga tistron, så förde hon den ifrågavarande busken med sig till sin nuvarande lilla skolträdgård, där hon genom afläggare och sticklingar förökat den, så att hon däraf har många exemplar. Och, sedan hennes uppgifter om bärens förträfflighet till fullo bekräftats genom en till Uppsala sistliden höst skickad sändning af såväl afplockade bär som hela kvistar med rika klasar, så har också Uppsala stadsträdgård förvärfvat sig denna äkta norrländska tistronsort till förökning. Sortens namn skall vara *delsbotistron*, och jag anser den hafva företräde framför de berömda »svarta neapolitanska» tistronen (»Black Naples»).

Af våra olika fruktträdslag torde för Norrland företrädesvis de varieteter böra väljas, som uti *J. A. Strandbergs* nyligen utgifna »*Handbok i skolträdgårdsskötsel*» sid. 271—277 upptagits såsom passande för zonerna D och E. Bland dessa finnas två äppelsorter, som också *härstamma från Norrland*, nämligen *bergviksäpplet* från Hälsingland och *lindersäpplet* från Umeå. Om det sistnämnda, som till ursprunget väl torde vara Europas nordligaste ädla äppelsort, har länsträdgårdsmästare *C. H. Landsberg* i Umeå i bref till mig meddelat, att det »uppkommit af kärna, utsådd af framlidne pastor *J. A. Linder* (född 1783, död 1877) i hans trädgård vid Umeå landskyrka, samt är ett stort och präktigt träd, som uthärdar vintrarna där», samt att — »frukten, i storlek jämförlig med grågylling, är användbar både som matäpple och som dessertfrukt». Men äfven ryska äppelsorter kunna lämpa sig förträffligt för odling i det öfre Norrland. Sålunda skall enligt *L. A. Ringius* — den nyligen aflidne f. d. telegrafdirektören i *Piteå*, som genom högst betydelsefulla försöksodlingar å sin egendom Hällan vid nämnda stad samt genom sina småskrifter och tidningsuppsatser mer än någon annan inlagt förtjänst om trädgårdsodlingens utveckling i vårt lands

nordligaste bygder — det *ryska kläräpplet* (*Skvosnoj nalif*) för hela Västerbottens kustland vara en »funnen skatt af mycket högt värde». — Och där icke någon varietet af det vanliga äppleträdet (Pyrus malus L.) uthärdar klimatet, bör man göra försök med *bärapeln* (Pyrus baccata L.) och *vaxapeln* (Pyrus prumifolia Willd.), båda inhemska i Sibirien. De äro under blomningstiden de härligaste prydnadsträd, och deras små vackra frukter kunna på flera sätt användas i hushållet.

Till sist skulle jag utan att ingå i utveckling af en sak, som egentligen ej tillhör denna reseberättelse, blott vilja uttala tanken om önskvärdheten däraf, att på lämpliga platser i Norrland upprättades *försöksanstalter för norrländsk trädgårdsskötsel.*

Uppsala den 5 januari 1903.

Vördsammast
Fr. Laurell,
Folkskoleinspektör.

7.

Om de praktiska öfningarna vid seminarierna.

Intryck från en resa i utlandet jämte några reflexioner rörande förhållandena hos oss.

Förberedelser.

Den, som under våra sommarferier vill besöka utländska seminarier, och i all synnerhet den, som där vill studera de praktiska öfningarna, bör inte försumma att på förhand göra sig underrättad om förhållandena, annars kan lätt hända, att han får resa till mer än ett ställe utan att få höra eller se det, som han önskade. Ett seminarium kan ha ferier, när han kommer dit, eller kunna de praktiska öfningarna i anledning af tillstundande examen ha för det läsåret upphört o. s. v. Det faller sig mycket svårt och är i vissa fall omöjligt att här hemma ur tryckta källor ta reda på dylika enskildheter rörande utländska seminarier. Jag valde därför den utvägen att på förhand tillskrifva rektorerna vid de anstalter, jag hade tanke

på att besöka. Med stor beredvillighet tillmötesgingo de mig med de äskade upplysningarna. Med ledning af de ingångna svaren kunde jag i detalj bestämma resan och behöfde icke fara förgäfves till något ställe. Därjämte fick jag äfven veta, på hvilka ställen det fordrades högre myndigheters tillstånd för att få hospitera i seminariet. I flera tyska stater fordras tillstånd af resp. undervisningsdepartement. Sådant tillstånd kan utverkas genom svenska legationen i Berlin. Vill man begagna denna utväg, som nog i vissa fall är den säkraste, så bör man, så tidigt man kan, vända sig till beskickningen, ty den för ändamålet nödiga officiella skriftväxlingen mellan myndigheterna tar alltid tid. I England fäster man sig inte vid dylika officiella former. Däremot är det i detta land nödvändigt — under alla förhållanden högst fördelaktigt — att ha introduktionsbref från någon inflytelserik engelsman, helst någon, som är personligen bekant med läroanstaltens föreståndare. Kommer man med dylika bref, så blir man själf mottagen som en gammal vän och bekant och får höra, se och veta allt, hvad man önskar. I Schweiz behöfvas inga förberedande åtgärder vare sig af det ena eller andra slaget. Men ett bref på förhand till rektorn sätter han värde på. Å ett dylikt erhåller man en kordial välkomsthälsning till svar.

I Hamburg.

Det första seminariet, jag besökte, var folkskollärarinneseminariet i Hamburg. Min resa till England gick nämligen öfver Hamburg, och jag ville begagna tillfället att en kortare tid hospitera i något seminarium därstädes. Hamburg har äfven ett seminarium för utbildande af lärarinnor vid högre skolor samt ett manligt seminarium. Detta senare har för icke så länge sedan flyttat in i en ny, mycket präktig och rymlig byggnad, förfogar öfver utmärkt undervisningsmateriell samt ett bibliotek, som upptar flera rum. Då tiden för min vistelse i Hamburg var skarpt begränsad och det ålåg mig att i främsta rummet studera förhållandena vid de kvinnliga seminarierna, så inskränkte jag mig till att hospitera i det ofvannämnda folkskollärarinneseminariet.

Liksom hos oss är kursen vid detta seminarium 4-årig. De båda lägsta klasserna kallas preparandklasser men äro fullt jämförliga med våra båda lägsta klasser. Inträdesfordringarna till lägsta preparandklassen äro till och med litet högre än till första klassen hos oss.

Med undantag af några öfningar mot slutet af tredje läsåret få eleverna alls icke undervisa under de tre första åren, ej heller auskultera i skolan. Praktiken är förlagd till högsta seminarieklassen. Denna var vid mitt besök fördelad i sju praktikgrupper med fyra elever i hvarje. Hela läsåret igenom förekomma åtta praktiktimmar i veckan, och under dessa äro alla grupperna samtidigt upptagna i öfningsskolan. Härför fordras således en öfningsskola på åtminstone sju afdelningar. Ja, här finnes en på mer än dubbla antalet afdelningar. Den med seminariet förenade skolan har nämligen icke mindre

än 700 barn fördelade på sju årsklasser, hvardera med två eller tre parallellafdelningar.

Då de olika praktikgrupperna omfatta blott fyra elever hvar, så blir följaktligen hvarje elev i tillfälle att undervisa två timmar i veckan och kommer således att få på sin lott ett vida större antal undervisningstimmar än en elev hos oss under hela sin seminarietid. Vidare får en elev här i Hamburg åhöra sina kamrater tre lektioner och själf gifva den fjärde, då däremot vid ett svenskt seminarium en elev kan få höra sina kamrater undervisa ett antal lektioner, som är 10—12, ja stundom omkring 20 gånger så stort, som det antal lektioner ifrågavarande elev själf blir i tillfälle att hålla. Det är ju klart, att man lär sig att undervisa äfven genom att åhöra lektioner, och eleverna kunna lära åtskilligt af lektioner, som gifvas af deras kamrater, hvilka liksom de själfva äro nybörjare, särskildt om de få sin uppmärksamhet riktad på lektionernas såväl fel som förtjänster. Men den i Sverige ofta förekommande, ofvan påpekade proportionen mellan åhörda lektioner och elevens egna synes mig icke vara den lämpligaste. Också har man ju vid några svenska seminarier indelat klasserna i ett flertal praktikgrupper med ett mindre antal elever i hvarje, en åtgärd, som på grund af ofvan antydda skäl måste anses välbetänkt. Men ju flera lektioner en elev får på sin lott, desto mer arbete med enskild förberedelse fordras, och så länge så mycket af det teoretiska seminariearbetet är kvar till högsta klassen, som hos oss ännu är fallet, så vågar man af fruktan för öfveransträngning, åtminstone vid de kvinnliga seminarierna, icke pålägga eleverna alltför mycket arbete med praktiken. Genom samtal med enskilda seminarister i Hamburg erfor jag, att de under sista seminarieåret i allmänhet nedlägga ungefär hälften af sitt hemarbete på förberedelse till sina lektioner i öfningsskolan. Också äro de under detta sista året i hög grad ansträngda, och jag skulle tro, att det icke kommer att dröja så länge, innan kursen vid detta seminarium göres 5-årig, såsom redan är förhållandet vid många andra kvinnliga seminarier i Tyskland.* Emellertid kunna nog eleverna i Hamburg uthärda ett tyngre hemarbete än hos oss, enär de ha ett mindre antal timmar på seminariet, blott omkring 30 hvarje vecka, då äfven tiden för alla öfningsämnen är inberäknad. Som bekant kunna våra seminarister ha omkring 40 timmar, om morgonbönerna medräknas.

Läsåret är uti Hamburg indeladt uti fyra lika långa perioder, och för hvar och en af dessa byta de olika praktikgrupperna klasser, och de olika eleverna byta ämnen. Under hvarje period undervisar eleven blott i ett ämne. Då hon nu därjämte håller sig i samma klass af öfningsskolan hela tiden, så bilda hennes lektioner en sammanhängande kurs i det ämnet. Med undantag af modersmålet och räkning ha ämnena i skolan i regeln icke mer än två veckotimmar hvarje,

* Att de manliga seminarierna på ganska många håll i Tyskland numera äro sexåriga, torde vara allmänt kändt.

hvadan en elev i ganska många fall har hela ämnet under den ifrågavarande perioden. Att denna anordning i hög grad tjänar till att utveckla elevens förmåga att behandla det ämnet, är ju självklart. Men det skulle ju vara ofördelaktigt för barnen, om undervisningen läsåret igenom skulle skötas af eleverna. Därför gäller som regel att öfningslärarne självfva ha ämnet under åtminstone halfva läsåret. Detta låter sig göra, enär en sådan mängd skolafdelningar finnas att tilldela de olika grupperna. Den undervisande lämnas aldrig, såsom i Preussen, ensam med klassen, utan öfningsläraren, som är närmaste handledare i sin klass af skolan, är alltid närvarande från lektionens början till dess slut.

Såsom man af det nämnda kan förstå, blir hvarje elev i tillfälle att själf undervisa blott i fyra ämnen. Af dessa skola alltid två vara tagna bland skolans hufvudämnen. En följd af denna praktikens koncentrering på vissa ämnen är, som ofvan blifvit antydt, att eleverna nå en ganska stor färdighet i vissa ämnens behandling. Bristen, som består däri, att de icke alls få undervisa i de öfriga ämnena, mildras visserligen i någon mån därigenom, att de få höra sina gruppkamrater undervisa i dessa andra ämnen och få deltaga i kritiken öfver deras lektioner, men här återstår nog i alla fall en stor lucka att fylla, helst om de utgående lärarinnorna skola framdeles undervisa i alla ämnen.

Öfningslärarne hålla jämförelsevis rätt många förevisande lektioner inför praktikgrupperna, men i öfrigt bli eleverna icke i tillfälle att åhöra lärarnes lektioner i skolan eller att därstädes följa arbetets gång i det hela eller närmare sysselsätta sig med barnen, ty deras närvaro i skolan under hela dagar är icke i lag föreskrifven.

Seminarielärarne gifva undervisningen i metodik i de olika ämnena och taga befattning med praktiken på det sätt, att de i sista hand genomse de skrifna lektionerna, under praktiktimmarna gå omkring i klasserna och åhöra de lektioner de åstunda samt deltaga i kritiken öfver vissa lektioner. Omedelbart efter en lektions slut håller vederbörande öfningslärare kritik. Därvid yttra sig först de tre åhörarne, sedan den som hållit lektionen och till sist läraren själf. Därjämte hålles »Konferenz» en gång i veckan. Då är lärarkollegiet och hela seminarieklassen närvarande. Efter rektorns bestämmande företages då till ytterligare granskning en serie af lektioner, gifna af någon elev. Under läsårets lopp får hvarje elev några af sina lektioner på detta sätt granskade. Vid sammanträdena föra eleverna i tur och ordning stenografiskt protokoll, som sedan utskrifves och förvaras i seminariets arkiv.

I England.

Från Hamburg fortsatte jag min resa till London, hvarest jag besökte tvenne lärarinneseminarier.

Lärarutbildningen är i England i många afseenden olika den hos oss förekommande. En redogörelse härför skulle taga mycket

större utrymme i anspråk, än hvad jag förfogar öfver för denna uppsats. Jag nöjer mig därför med att hänvisa till ett par uppsatser härom, som stått att läsa, den ena i Sv. allm. folkskollärareförenings årsskrift för 1893 och den andra i denna tidskrift för 1894, båda skildrande förhållanden, som ännu i all hufvudsak äro gällande. Seminariernas organisation och läroplan är emellertid icke öfverallt densamma, särskildt i fråga om ordnandet af de praktiska öfningarna råder här som på andra ställen mycken omväxling. Vissa hufvuddrag äro emellertid lika för alla engelska seminarier. Kursen är tvåårig, men för att vinna inträde måste man besitta en allmänbildning, som, efter hvad det föreföll mig, åtminstone i vissa afseenden betydligt öfverstiger den, som hos oss fordras för flyttning till 3:e klassen. Seminariet kan därför mer koncentrera sitt arbete på fackutbildningen, än hvad hos oss är fallet, hvarjämte minst ett, på flera ställen några, främmande språk läsas. Egendomligt för de engelska förhållandena är vidare, att den, som vill vinna inträde i ett seminarium, skall några år ha sysslat med undervisning. Den blifvande seminarieeleven brukar därför från sitt 14:e till sitt 18:e år tjänstgöra som hjälplärare i någon skola, samtidigt med det, att han inhämtar de teoretiska kunskaper, som erfordras för inträde.

Som bekant föreskrifvas i vår seminariestadga dels särskilda praktiklektioner, då hela seminarieklassen eller en grupp af densamma skall närvara, dels skolbesök under hela dagar af enskilda elever. I England ingå också dessa båda faktorer i praktiken, men, då hos oss elevernas undervisningsskicklighet hufvudsakligen förvärfvas under praktiklektionerna inför kamraterna, så sker det däremot i England mest under de sammanhängande skolbesöken. För att göra bilden af den engelska praktiken mera konkret vill jag för ögonblicket fästa mig blott vid förhållandena vid ett af de seminarier, jag besökte, nämligen *Southlands Training College* i London.

Hvarje elev vid detta seminarium vistas sex hela veckor i skolan, tre under hvartdera året. Af denna tid tillbringas fyra veckor i seminariets egen öfningsskola och de två återstående i en eller ett par af Londons mest framstående folkskolor. I båda dessa slag af skolor skall hon ej blott åhöra lektioner utan äfven själf undervisa. Detta är, som sagdt, den ojämförligt viktigaste delen af praktiken. Ty de proflektioner,* som eleverna därjämte hafva att hålla inför kamraterna, belöpa sig för hvar och en blott till sex under hela seminarietiden och omfatta blott 20 minuter hvar. De spela därför en mycket underordnad roll för utvecklande af undervisningsskickligheten men anses i stället ha en stor betydelse för bedömandet af denna skicklighet, ehuru de icke ens i detta afseende tillmätas en i allo afgörande betydelse. Då nu hvar och en af seminariets 110 elever skall hvarje år undervisa sammanlagdt två veckor i öfningsskolan och därtill gifva de ofvannämnda proflektionerna, så kräfves dels för att möjliggöra

* Engelsmännen kalla dem Criticism Lessons.

detta, dels för att systemet icke må alltför menligt inverka på undervisningen af barnen, en skola på många afdelningar. I likhet med det ofvan omnämnda förhållandet från Hamburg träffas också i England mycket stora öfningsskolor. Flera elever måste ju tjänstgöra samtidigt i skolan, fast i olika afdelningar. Hvarje skolklass har sin lärarinna, och hela öfningsskolan står under ledning närmast af en öfverlärarinna (Head Mistress). Seminariets lärare ha inga ordinarie lektionstimmar i skolan. Också står eleven, de veckor hon hospiterar i skolan, under handledning af skolans öfverlärarinna, som därvid biträdes af de respektive klassernas lärarinnor. Likväl bruka seminariets lärare infinna sig i öfningsskolan och där hålla lektioner inför eleverna samt sedan samtala med dem om det, som förekommit. Detta gäller framför allt om den seminarielärarinna, som har metodikundervisningen sig anförtrodd (Mistress of Method).

När nu en elev blir i tur att tillbringa en vecka i skolan, infinner hon sig några dagar i förväg hos vederbörande öfningslärarinna och erhåller noggrann underrättelse om hvad som skall förekomma i den ifrågavarande skolklassen under veckans lopp och särskildt, hvilka lektioner som eleven efter särskild förberedelse skall hålla. Dessa uppgå i allmänhet till ett 10-tal under hvarje vecka. Den öfriga tiden är eleven antingen åhörare eller deltar hon utan särskild förberedelse i det arbete, man anförtror henne, hvarjämte hon har hand om barnen under rasterna. I en för ändamålet afsedd bok, som hon, så ofta det påfordras, skall uppvisa, inför hon referat öfver all den undervisning, som i hennes närvaro ges i skolan. Till sina egna lektioner förbereder hon sig grundligt och inför i ofvannämnda bok en utförlig plan till hvar och en af dem. Denna plan genomläses i allmänhet icke på förhand af den handledande lärarinnan, men den framlägges för henne vid lektionens början, och nödiga anvisningar har eleven på förhand erhållit.

Den, som är närmast ansvarig för elevernas handledning under skolbesöken, är, som nämndt, öfningsskolans öfverlärarinna. Hon skall också för hvarje vecka inlämna rapport till rektorn angående det sätt, hvarpå eleverna skött sig i skolan, samt det betyg deras undervisning kan anses förtjäna. Därjämte skall hon jämte de öfriga lärarinnor, som åhört elevernas lektioner, vid lämpligt tillfälle hålla kritik. Men dessutom brukar metodiklärarinnan ganska flitigt infinna sig i skolan och åhöra de hospiterandes undervisning samt deltaga såväl i kritiken som i afgifvandet af ofvannämnda rapport.

Under den vecka, som hvarje elev årligen tillbringar i någon af Londons folkskolor, har hon i all hufvudsak samma åligganden som i den egna öfningsskolan, men nu står hon naturligtvis under ledning af den ifrågavarande skolans lärare.

Under den tid, då eleverna fullgöra sina skolbesök, äro de befriade från allt annat arbete. Sysselsättningen i skolan tar också deras tid och krafter fullt i anspråk. Deras skyldighet att referera åhörda lektioner tillåter dem aldrig att slöa till utan tvingar dem

att med uppmärksamhet följa undervisningen, och de rikliga tillfällen, som gifvas dem att själfva deltaga i densamma, öka väsentligen deras arbete äfven inom skolan, men båda dessa omständigheter göra också vistelsen i skolan för dem mera intressant, än som annars skulle vara fallet. Förberedelsen till lektionerna fordrar naturligtvis äfven mycket arbete utom skolan, så att dessa veckor torde i allmänhet få anses litet mer ansträngande än de vanliga.

De ofvannämnda proflektionerna kräfva däremot icke mycken tid, vare sig på schemat eller till förberedelse för eleverna. De hållas blott under en timme i veckan. Då äro alla seminaristerna upptagna samtidigt och äro för ändamålet indelade i fem grupper. I hvarje grupp, som sålunda omfattar något mer än 20 elever, förekomma medlemmar af båda årsafdelningarna, en anordning, som är vidtagen för att de yngre lärjungarna må få höra sina äldre kamrater undervisa.

Lektionerna hållas i fem olika klasser af öfningsskolan under ledning af seminariets lärare och lärarinnor. Två elever undervisa i hvarje rum under 20 à 25 minuters tid hvardera. Det är på förhand bestämdt, hvilka som skola undervisa, och dessa ha närmare beredt sig på uppgiften samt skrifvit en plan (Notes) till lektionen. Denna plan, som vid lektionens början framlägges för den handledande läraren, innehåller följande: ämnet och tiden för lektionen samt hvad man åsyftar att vinna med densamma; uppgift på hvad barnen känna till förut angående dithörande förhållanden samt hvad man anser sig ytterligare böra inledningsvis meddela; angifvande af de åskådningsmaterial, man tänker använda, jämte antydan om hvarför man valt just dessa och hvad man med dem vill vinna; innehållet i lektionen, angifvet i den ordning, man tänker framställa det; till sist en antydan om den sammanfattning af lektionens hufvudtankar, som eleven vid dess slut tänker framtaga inför barnen. — Af planen skall framgå, hvilken läroform eleven tänker använda, men de särskilda frågorna eller andra smärre detaljer behöfva icke uppskrifvas.

Af särskildt intresse är den ingående granskning, som följer efter dessa lektioner. För denna är äfven en timme i veckan anslagen. Förr hölls kritiken samma dag som lektionerna, men nu hålles den dagen därpå. Man anser nämligen, att eleverna böra få tid på sig att tänka öfver hvad de hört och huru de vilja bedöma detsamma. De åhörande eleverna, hvilka icke behöft bereda sig till att undervisa, åligger det att på förhand sätta sig så pass in i lektionsuppgiften, att de med behållning må kunna följa undervisningen och med sakkunskap yttra sig öfver densamma. Under lektionens lopp föra de anteckningar, i det de dels referera, hvad som förekommer, dels teckna sig till minnes fel och förtjänster, som de lägga märke till, dels ock antyda det förfaringssätt, som de själfva skulle velat använda. Därefter tänka de närmare öfver saken och skola, när kritiktimmen kommer, vara beredda att i ett sammanhängande, fritt föredrag yttra sin mening.

De lärare, som ledt lektionerna, hålla kritik med hvar sin grupp. Tillvägagångssättet vid en sådan kritiktimme vill jag med några ord antyda. Utan att afvakta, att någon af eleverna skulle anmäla sig, uppropade läraren en af dem att yttra sig öfver första lektionen. Eleven reste sig och talade fritt under 8—10 minuters tid, yttrande sig ganska distinkt och klart både om lektionens förtjänster och dess mindre goda sidor. Efter henne yttrade sig andra dels om den första, dels om den andra lektionen. Då någon visade sig ha svårt för att träffa sakens kärna, ingrep läraren och ledde med frågor till en djupare uppfattning eller fyllde med några ord ut elevernas föredrag. När t. ex. någon anmärkte, att under första lektionen, som behandlat kardinal Wolsey, hufvudpersonens karaktär ej blifvit, som sig bort, framhållen, men ej förmådde ange något sätt, hvarpå den anmärkta bristen kunnat afhjälpas, så ledde läraren genom några frågor eleverna till att själfva ta fram, att en historisk persons karaktär bäst belyses därigenom, att man för barnen framställer sådana handlingar och yttranden, i hvilka karaktären afspeglar sig, och, där sådant är nödvändigt, leder barnen till att ur det framställda draga slutsatser rörande karaktären.

Mot slutet af timmen tog läraren själf ordet och yttrade sig under en längre stund dels om ett och annat, som förut blifvit berördt, dels ock öfver några punkter, som eleverna icke fästat sig vid, däribland ett par saker af mera allmän art, hvilka de ifrågavarande lektionerna gifvit anledning att tala om.

Jag fick den uppfattningen, att både lärare och elever nedlade ett mycket omsorgsfullt arbete på dessa samtal öfver lektionerna, ett arbete, som af allt att döma äfven bar god frukt. Eleverna följde synbarligen med största uppmärksamhet och intresse den undervisande kamratens lektion. Medvetandet om att de vid kritiken måste sammanhängande yttra sig, tvingade dem till att efter lektionens slut samla sina intryck till en totalbild och för sig själfva klargöra, hvad som kunde vara rätt och bra och hvad som borde varit annorlunda, samt huru de själfva skulle velat framställa detta. Härigenom lärde de sig att öfva kritik på sig själfva vid förberedelse till egen undervisning, och törhända vandes de äfven att en smula gå till rätta med sig själfva efter sina egna lektioner. De öfvades att lugnt och sakligt samt med angifvande af bestämda skäl för sin åsikt yttra sig öfver hvad en annan presterat. Jag fick det bestämda intrycket, att allas intresse gick så fullständigt upp i saken, att ingen af den gifna kritiken kände sig personligt sårad. Slutligen gåfvo dessa samtal läraren tillfälle att under årets lopp framställa eller erinra om åtskilliga metodiska lärdomar just i det ögonblick, då de hade det största aktuella intresset och kunde bäst belysas.

Såsom hörande till lärjungarnas praktiska utbildning kunna ännu några öfningar förtjäna nämnas. Somliga af andra årets elever bruka få i uppgift att hålla en kortare serie af lektioner i ett visst ämne, några få utarbeta skriftliga examensfrågor att föreläggas

barnen, andra få inleda diskussion öfver någon pedagogisk fråga o. s. v.

Därjämte bruka eleverna gruppvis och under sakkunnig ledning få göra besök äfven i andra skolor än de ofvannämnda för att genom direkt iakttagelse få desto bättre och allsidigare uppfattning af hur en väl ordnad folkskola i olika afseenden är inrättad.

I Strassburg.

Från England fortsatte jag min resa till Strassburg i Elsass. I denna stad finnas tvenne seminarier, ett manligt och ett kvinnligt. Jag besökte dem båda. Under fortsättningen af min resa hospiterade jag i två schweiziska och två sachsiska seminarier. Att skildra mina intryck från alla dessa ställen skulle göra denna uppsats alldeles för lång, hvarför jag åtminstone för närvarande inskränker mig till att redogöra för de praktiska öfningarna vid ett seminarium, där denna sak allra skarpast afvek från förhållandena hos oss. Det är till det manliga seminariet i Strassburg, jag för ett par minuter vill föra läsaren. Detta seminarium, som redan blifvit presenteradt för oss svenskar genom adjunkten Björnståhls uppsats i 18:e årg. af denna tidskrift, har sedan dess bytt om föreståndare och står nu under direktor Mayers ungdomligt kraftfulla ledning. Med honom har förändringar införts i ett och annat, särskildt beträffande de praktiska öfningarna. Anstalten förtjänar sitt gamla beröm för en utmärkt hållning bland eleverna och är framstående i flera afseenden. Man får leta efter ett läroverk, där en sådan anda bland lärare och lärjungar är rådande. Ett friskt pulserande lif reglerades af sträng punktlighet och ordning. Det gick något af hänförelse för kallet genom det hela, afspeglande sig i det sätt, hvarpå undervisningen gafs och mottogs. Läsningen börjar på slaget 8 f. m. I den rymliga bönsalen förrättas under timmens första 10 minuter en enkel men allvarligt gripande morgonandakt, hvarifrån eleverna omedelbart gå till sina klassrum.

Jag begagnar mig nu af tillfället att få höra direktorn undervisa öfversta seminarieklassen i pedagogik och åtföljer därefter en af öfningslärarne till seminarieskolans mellersta afdelning för att bevista en praktiklektion i naturalhistoria. Afdelningen består af två årsklasser med inalles omkring 50 gossar, hvilka nu undervisas tillsammans. Den praktiserande eleven har inga af sina kamrater som åhörare. Ämnet för lektionen är: *Blommor, som växa bland säden.* Härom skall eleven undervisa första halftimmen. Han uppträder med säkerhet, talar mycket högt och tydligt, preciserar sina frågor väl och får utmärkta svar af gossarne, hvilka ådagalägga en mycket god hållning och spänd uppmärksamhet. Som åskådningsmaterial har han med sig friska exemplar af de växter, som behandlas. Därjämte hänvisar han gossarne till hvad de förut iakttagit ute i naturen och förtydligar vissa detaljer genom teckningar, som med några raska drag

utföras på svarta taflan. Läraren ingriper understundom hufvudsakligen för att förmå gossarne klarare utföra en tankegång eller bättre beskrifva, hvad de se på de förebragta åskådningsmaterialen.

Under andra halftimmen undervisade läraren själf om *gemensamma kännetecken på korgblomstriga växter*, och eleven var då åhörare. De sista tio minuterna af timmen fingo gossarne skrifva om någon af de växter, som de lärt känna. Eleven hade då tillsyn öfver dem, medan läraren visade mig skrifningar och teckningar, som gossarne förut utfört. Omedelbart efter timmens slut samtalade läraren med eleven öfver hvad som förekommit.

Jag åhörde här äfven några andra praktiklektioner i andra ämnen, hvarvid det tillgick i hufvudsak så, som ofvan är antydt. Men ofta förekom äfven, att de båda årsklasserna i en afdelning ej sammanhöllos i ett läxlag, utan den ena hade tyst öfning, medan den andra undervisades högt. Då ålåg det eleven att, samtidigt med att han omedelbart undervisade den klassen, äfven tillse, att den andra fullgjorde sin uppgift, och, då läraren öfvertog lektionen, påtog han sig samtidigt samma dubbla åliggande, så att eleven fick odeladt ägna sin uppmärksamhet åt lärarens sätt att sköta afdelningen. Äfven denna lilla detalj har säkerligen sin betydelse för elevernas praktiska utbildning. Jag blef senare i tillfälle att vid schweiziska seminarier iakttaga ett annat förfaringssätt. Där förekom i öfningsskolorna en olidlig samröra af klasser, 3—6 dylika i samma rum. När läraren där i ett hörn af det stora rummet omedelbart undervisade en eller två klasser, ofta uppställda i en krets kring honom, var eleven så sysselsatt med öfriga barn, att det var honom omöjligt att höra eller följa lärarens undervisning eller draga någon nytta däraf, och, när eleven omedelbart undervisade någon klass, så fick läraren sköta de öfriga barnen och hindrades därigenom att behörigen följa och bedöma elevens undervisning.

I Strassburg åter får eleven lära sig att själf sköta om alla de barn, han har i rummet, och man har inte tagit till en orimligare skolform, än att detta lämpligen låter sig göra. Vidare får han med odelad uppmärksamhet följa lärarens undervisning och iakttaga hans sätt att handhafva alla barnen. Af verkligt stor betydelse måste det anses vara, att eleverna här bli i tillfälle att ofta höra mönstergill undervisning af erfarna lärare såsom omväxling med deras egna lektioner.

Jag vill nu ge en öfverblick öfver det sätt, hvarpå de praktiska öfningarna för närvarande äro ordnade här.

Eleverna ha att genomgå fem klasser, nämligen två preparand- och tre seminarieklasser. Den ofvan omtalade praktiken förekommer blott i högsta seminarieklassen. Öfningsskolan har tre afdelningar. I den öfversta af dessa undervisa och handleda *seminarielärarne* hvar och en i sitt ämne; i de båda nedre skötes undervisning och handledning af särskilda *öfningslärare*. Under praktiktimmarna uttagas tre

af högsta klassens elever, hvilka, medan klassens undervisning pågår i vanlig ordning, äro nere i hvar sin afdelning af öfningsskolan. Hvar och en af klassens elever har två undervisningstimmar i veckan året igenom. Därigenom blir han i tillfälle att under bestämda tider ge sammanhängande undervisning i de olika ämnena. Under årets lopp får han undervisa i skolans alla ämnen. Planen för praktikens fördelning är vidare så uppställd, att hvarje elev skall i skolans tre hufvudämnen, religion, modersmålet och räkning, få undervisa i alla tre afdelningarna, i de öfriga ämnena i den ena eller andra af dessa afdelningar.

Under första halfåret undervisar, som nämndt är, eleven den ena halftimmen, första eller sista, och läraren den andra. Under senare halfåret har eleven hela timmen. Till hvarje lektion skall utkast skrifvas. Kritik hålles omedelbart efter timmens slut. Direktorn infinner sig ofta i öfningsskolan och åhör praktiklektioner, hvarigenom det bland annat blir honom möjligt att upprätthålla nödig enhet beträffande handledningen.

Utom ofvan berörda praktiska öfningar förekomma här några gånger om året ett slags proflektioner, något påminnande om dem, man träffar vid preussiska seminarier. Här i Strassburg äro de emellertid icke till, endast för att elevernas undervisningsskicklighet därigenom skall ådagaläggas och efter dem bedömas, ty då vederbörande handledare, som äfven sätta betygen, ju städse äro närvarande vid de vanliga lektionerna, äro de så pass förtrogna med de enskilda elevernas förmåga att undervisa, att en proflektion endast obetydligt inverkar på deras omdöme. Utan dessa lektioner hafva härstädes äfven andra ändamål. De hållas inför de båda högsta seminarieklasserna och hela lärarkollegiet och efterföljas af en allmän kritik, vid hvilken först kamraterna och sedan lärarne skola yttra sig. Genom denna anordning få eleverna någon vana att uppträda inför en större åhörarkrets. Därjämte få de nu öfva sig att bedöma kamraternas lektioner. Därtill ha de här icke något annat tillfälle, enär de under vanliga förhållanden icke få åhöra eller kritisera kamraterna. Äfven för de handledande lärarne skola dessa proflektioner vara af betydelse, enär de genom dem bli i tillfälle att lära känna hvarandras sätt att bedöma elevernas undervisning. Ofta nog har kollegiet omedelbart efter en sådan allmän kritik ett enskildt sammanträde för att dryfta sådana frågor, om hvilka olika meningar gjort eller kunnat göra sig gällande bland kollegiets medlemmar.

Det är, som synes, blott högsta klassens elever, som vid detta seminarium få öfva sig att undervisa, och hvar och en af dem blir i tillfälle att hålla 70 à 80 lektioner, något mer än halfva antalet omfattande heltimmar, de öfriga halftimmar. Näst högsta klassens elever besöka också öfningsskolan men blott för att auskultera. För ändamålet är klassen delad i grupper på tre (stundom två) lärjungar, hvilka efter en bestämd plan åhöra undervisningen i alla ämnen i skolans olika afdelningar, dock endast lärarnes undervisning oc

icke den, som gifves af högsta klassens elever. Hvarje auskultant vistas fyra timmar i veckan i skolan. Läraren samtalar med eleverna om de lektioner, vid hvilka de äro närvarande, ger dem nödiga anvisningar och försäkrar sig om att de rätt uppfattat hans tillvägagångssätt och i öfrigt tillgodogjort sig, hvad de iakttagit.

(Forts.)

O. W. Sundén.

8.

Litteratur.

Förklaring till Jesu bergspredikan för skolor och vid självstudium af *T. F. Kylander*, fil. d:r, v. d. m., semin. adjunkt. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1902. Pris: häft. 65 öre.

En välbehöflig skrift, författad af en man, som visat sig vuxen den ej så lätta uppgiften att skrifva en förklaring öfver bergspredikan för skolundervisningen.

Det ofta upprepade krafvet på att ersätta katekesundervisningen med bibelläsning är det ej möjligt att tillmötesgå, då bibeln ej är någon lärobok. Men sant är, att bibeln bör allt mer och mer komma att dominera vid kristendomsundervisningen. Men då blir det nödvändigt att utvälja särskilda stycken, som äro framför andra ägnade att försätta lärjungarne in i det centrala af kristendomens åskådningar och lif.

Ett sådant stycke är bergspredikan. Den är en samling utsagor af Kristus, som innehålla en stor del af kristendomens väsentliga sanningar i motsats till judendomens ensidiga eller falska föreställningar om religiösa och etiska frågor. Vid sin undervisning gick Jesus ofta till väga på det praktiska sättet, att han tog utgångspunkten i gängse oriktiga meningar, som han kritiserade för att så bana väg för de sanningar, han ville inprägla hos sina åhörare, sanningar, som han ofta lät växa fram ur gamla förut bekanta sanningar. På detta sätt blef han så att säga en äkta folklärare, som grep in i folkets hjärta och lif. Härliga produkter af detta undervisningssätt ha vi just i bergspredikan. Den är därför så särskildt lämplig att använda vid undervisningen. Dess innehåll, Jesu pedagogiska metod, allt gör den så lämplig. Religion och moral gifvas här i lefvande enhet.

I inledningen behandlas först frågan om bergspredikans uppkomst och komposition. Här träffar förf. det rätta, då han ansluter sig till

den meningen, att bergspredikan hos Matteus uppkommit så, att förut spridda utsagor af Jesus samlats här i ett visst syfte. Att bergspredikan så uppkommit, anar man redan af den inre osamhörigheten mellan särskilda delar af densamma. Och denna aning öfvergår till vetande, då man observerar, att Lukas har mycket af denna bergspredikan, men fördeladt här och hvar i hans evangelium.

Därefter följer disposition af bergspredikan. I kap. 5: 1—20 finner förf. en inledning till det öfriga, hvilken innehåller »villkoren för att kunna tillhöra himmelriket». Han finner sådana villkor: a) för alla människor; b) för lärjungarne särskildt; c) för Kristus. Här behöfver ej finnas anledning till missförstånd. Det är en självklar sak, att hvad som gäller om alla gäller äfven om lärjungarne och tvärtom, då alla, som verkligen tillhöra himmelriket, äro lärjungar. En sådan sak behöfver blott påpekas af läraren. Att villkor sägas gifna äfven för Kristus själf behöfver ej synas underligt, då, såsom förf. utvecklar, vissa saker måste af honom iakttagas, om han skulle gälla såsom rikets grundläggare. Vid dispositionen af hufvudämnet söker förf. med god pedagogisk takt detta i bergspredikans egna omedelbara tankar och ord, då han formulerar det så: *Fordran på en fullkomligare rättfärdighet hos himmelrikets medlemmar än hos det gamla förbundets.* Detta tema genomföres sedan vid förklaringen af bergspredikans särskilda delar.

Härvid går förf. till väga så, att han meddelar »förklaringar till texten» och »utläggningar». — I de förra gifvas de för textens begripande nödvändigaste språkliga och arkeologiska förklaringar och notiser. Blott en anmärkning här. Förf. tar upp doxologien (slutorden) till Fader vår, fastän den, såsom han riktigt anmärker, är ett senare tillägg, således ej hör till bergspredikans text. Men motivet härför har väl varit den omständigheten, att slutorden ha så sammanväxt med bönen, att det befinnes praktiskt att låta den komma med vid undervisningen.

I utläggningarna har förf. på ett förträffligt sätt funnit den djupa andemeningen i bergspredikans ord och ur denna mening tagit fram religiösa och etiska lärdomar af allmängiltig art. Man får här särskildt en kortfattad kristlig etik, som bör vara välkommen för religionsundervisningen. Med klar och omfattande blick uppspåras olika sidor af det kristliga lifvet och olika själstillstånd, som ses i ljuset af bergspredikans ord. Det kristliga allvaret och den kristliga friheten komma till sin rätt. Klart framhålles skillnaden mellan det historiska, för viss tid gällande, och det allmängiltiga, liksom ock skillnaden mellan det ideala och det som faktiskt kan uppnås i detta lifvet, under det att idealets kraf bestämdt fasthållas. Framställningen är på samma gång undervisande och uppbygglig, därför att den är varmt objektiv utan allt docerande.

Åtminstone i fråga om vissa sedliga kasus kanske det skulle varit fördelaktigt, ej blott för lärjungarne utan äfven för lärarne, om förf. gifvit några exempel, t. ex. då han sid. 21 talar om lagens ställning

till det nya testamentet. Huru boken bör användas vid undervisningen, därom har förf. själf gifvit anvisningar i förordet.

Vi anbefalla så denna synnerligt väl skrifna bok till flitig användning i såväl seminarier som andra läroverk.

F. A. Johansson.

Handbok i skolträdgårdsskötsel, till ledning vid undervisningen i seminarier och folkskolor utarbetad af *J. A. Strandberg*, folkskollärare. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris: häftad 2 kr. 75 öre, inbunden i lärftsband 3 kr. 25 öre.

På ett arbete med ofvanstående titel beder jag att få fästa synnerlig uppmärksamhet. Väl saknas ej goda arbeten i trädgårdsskötsel, afsedda för folkskolan, men detta är uppställdt efter en alldeles ny plan samt behandlar ämnet på mera omfattande och så vidt möjligt praktiskt sätt. Ja, framställningen syftar allt igenom åt det praktiska, och det teoretiska sluter sig nära intill detta hufvudändamål. Meningen kan sägas vara, att läraren utan villrådighet skall kunna gripa sig an med undervisningen, börja den från rätt ända och låta den metodiskt, alltså med lämpligaste ordning, fortgå till rätt mål, på samma gång den hela tiden göres så tilltalande som möjligt. Detta skall väl bäst visa sig under användningen, men redan en blick på anordningen — och därtill kan man nog lätt bereda sig tillfälle — torde vara tillräcklig att i hufvudsak visa sanningen af det här sagda. En i detalj gående redogörelse skulle taga alldeles för stort utrymme och vara öfverflödig, men en och annan punkt må framhållas. Bland studier öfver växternas delar, alla omsorgsfullt behandlade, må särskildt nämnas de, som röra frön och rötter. Hvad som säges om skolträdgårdsskötselns pedagogiska betydelse, torde få anses synnerligen behjärtansvärdt. För öfversättning af de latinska växtnamnen bör man hålla författaren räkning. Boken kan tjänstgöra som hjälpreda icke blott inom den praktiska trädgårdsskötseln utan äfven i populär växtlära. Stilen är i allmänhet mycket god.

Redan arbetets yttre är mycket tilltalande. Därför har man att tacka den aktade firma, som åtagit sig förlaget. Priset kan först synas något drygt, men det visar sig sedan ingalunda vara så, då man tager i betraktande arbetets storlek (294 sidor utom förord, kursfördelning vid seminarieundervisningen samt innehållsförteckning) och dess utstyrsel med en fin titelplansch (vårarbeten i skolträdgården), bilder af frukter m. m. samt tre ritningar öfver färdiga skolträdgårdar.

Boken är redan antagen till begagnande vid två seminarier. Den bör finnas öfverallt, där man har någon skolträdgård.

I början af registret har ett tryckfel råkat insmyga sig men upptäckes lätt. Det har kommit att stå artnamn i stället för släktnamn.

C.

Blad ur folkskolans pedagogik och metodik. II: A. Bilder ur pedagogikens historia af *Fredrik Lundgren*, seminarierektor. Stockholm 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 2 kr. 25 öre.

I företalet till denna del af sitt arbete meddelar förf. oss sin åsikt om hur en lärobok i pedagogikens historia bör vara beskaffad. Han talar först om läroböcker i »grundlinjestil», vid hvilkas användande så godt som allt beror på den muntliga undervisningen. Han anmärker med rätta mot sådana läroböcker, att »de ställa stora fordringar ej blott på lärarens muntliga föredrag utan äfven på lärjungarnes förmåga att göra sig detta föredrag till godo och därvid hastigt skilja på det, som förtjänar att anförtros åt anteckningarna, och hvad som blott tillhör färgläggningen». Sedan vänder han sig med skärpa mot en annan grupp af läroböcker i ämnet. »Det gifves», säger han, »en sorts läroböcker i pedagogikens historia, som stå ganska nära de nu senast omtalade. Dock må jag så gärna först som sist säga, att de äro betydligt sämre än dessa. Jag skulle vilja likna ifrågavarande arbeten vid återstoden af ett pärlband, hvilket beröfvats sina pärlor. Hvem vill pryda sig med den nakna tråden, på hvilken pärlorna en gång hängt? Hvarken gammal eller ung. Så är det ock med läroböcker af det nu nämnda slaget, de passa för ingen. En framställning af pedagogikens historia, som är utarbetad efter denna metod, är ägnad att väcka afsmak för ämnet. Om man, för att taga ett exempel, slår upp, hvad som berättas om undervisning och uppfostran i den förkristna tiden, finner man där icke mycket mer, än hvad som plägar meddelas i den allmänna historia, eleverna läsa, och, ser man efter, hvad som meddelas om kyrkofädernas pedagogik, möter man icke mycket mer, än hvad som berättas i kyrkohistorien. Af en sådan lärobok får lärjungen lätt en falsk uppfattning af ämnet. Ingen må klandra honom alltför mycket, om han efter att ha läst en sådan lärobok tror, att det icke finns något mera att lära, än hvad han har lärt.»

Att dock begränsning är något nödvändigt, erkänner förf., och vi ge honom gärna rätt, när han förklarar, att en sådan af flera omständigheter betingad begränsning bör bestå däri, »att för lärobokens ändamål mindre viktiga delar förbigås, hvaremot de viktiga skildras i breda, liffulla drag». Det har också, enligt anmälarens åsikt, lyckats förf. att på ett förträffligt sätt genomföra denna sin grundsats. Och detta är en stor förtjänst, som ej kan fördunklas af de många smärre bristfälligheter, som hafva sin förklaring i det sätt, hvarpå arbetet tillkommit. Härom säger förf. själf: »Denna del af *Blad ur folkskolans pedagogik och metodik* har liksom den redan utgifna vuxit fram under arbetet på de ungas fostran för lärarinnekallet. Af det förhållandet har den sina brister men också sina bästa sidor.»

Vid en hastig genomläsning af arbetet har anmälaren påträffat följande smärre oriktigheter, som synas honom böra påpekas.

Utan någon klassificering af våra anmärkningar följa vi för bekvämlighets skull sidornas ordningsföljd.

Sid. 14 sista raden: »På inrättande af skolor för sina barn tänkte de i början icke.» Hvilka *de?* I det närmast föregående talas om Jesu lärjungar (apostlarne). På sid. 15. 1:a och följande rader läses: »De flesta voro fattiga och hade själfva icke erhållit någon skolbildning (1 Kor. 1: 26—29), och de, som kände behof af skolundervisning för sina barn, sände dem, såsom förut hade skett, till hedningarnes skolor.» Här inträder ett nytt subjekt (de äldsta kristna, särskildt i Korint), utan att ombytet på något sätt markeras. Sådant vållar lätt missförstånd.

Sid. 35 (mot slutet) läses: »Backus, som dyrkades såsom vinets gud, är en af de vidrigaste gestalter, som den grekiska mytologien känner. Själf rusig och omgifven af rusiga kvinnor svärmar han enligt myten omkring på berg och dal.» Med denna skildring väckes en i det stora hela oriktig föreställning om den grekiska gudalärans Backus. Här öfverflyttas på honom, hvad som företrädesvis gäller om Silenus.

Sid. 49 (framemot midten) står: »I den sistnämndes planer möta oss Bismarcks tankar 200 år, innan de kunde förverkligas, ty i Tysklands förening till ett enigt rike såg han (Ulrik von Hutten, död 1523) enda utvägen till frigörelse från påfveoket.» *200* år? Snarare 350.

Sid. 138 (mot slutet): »Hvarje ting, det må nu vara Guds verk, natur eller konst, har bildats efter sin idé.» Hvad menas härmed? Fortsättningen: »Konsten lånar idéerna från naturen» o. s. v. gör ej meningen tydligare. Har Comenius verkligen uttryckt sig så oklart, borde författaren af läroboken klargjort, hvad C. menat.

Sid. 182 talas om Johannes Matthiæ och Olof Laurelius, såsom de där uppställde mycket bestämda fordringar på skolors inrättande för den svenska allmogens barn. Sedan heter det: Den förre uttryckte denna fordran o. s. v. Och sedan lyder fortsättningen. »Och Johannes Matthiæ stod ingalunda efter.» Af sammanhanget tyckes framgå, att »den förre» bör vara den senare.

Till sist en liten anmärkning angående kommateringen. Denna är ej i allt fullt reglementsenlig. Bisatser, som föregås af en samordnande konjunktion, hvilken förbinder en satskomplex med något föregående, äro ej — åtminstone ej i många fall — afskilda från konjunktionen med vederbörligt komma t. ex. sid. 4: Men när —, sid. 7: Ty eftersom —, sid. 50: och ehuru —, sid. 75: Ty ehuruväl —.

Lärobok i pedagogik för folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarier af *Sven Lundqvist*, rektor vid seminariet i Strängnäs. Stockholm 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: häft. 1 kr. 10 öre; inb. 1 kr. 50 öre. Sidtal: 98 + 9 (»Ord- och sakregister» samt »Innehållsförteckning»).

Efter en kort inledning följer det hufvudsakliga lärostoffet, fördeladt på 11 kapitel. De nio första af dessa innehålla en för seminarieundervisningens behof gjord sammandragning af författarens större arbete: *Uppfostran under skolåldern.* De båda sista kapitlen (»Uppfostringsanstalterna» och »Folkskoleläraren») hafva tillkommit med an-

ledning af detta arbetes särskilda syftemål att tjäna som lärobok vid seminarier. Innehållet är lika gediget som formen koncis och likväl klar. Kanske hade en eller annan lärare gärna sett, att författaren tagit med något mera af sitt större pedagogiska arbete. Det åt läroämnet anslagna timantalet hade helt visst medgifvit en rikhaltigare framställning.

En språklig anmärkning må här göras. Sid. 46 rad 11 läses: »Vanligen är motsatsen, då» o. s. v. Konstruktionen vara med ett predikativt brukadt adverb är rätt vanlig men håller sig inom vissa af språkbruket uppdragna gränser. Inom dessa faller ej *vara vanligen.*

Fryxells Berättelser ur svenska historien. *Nationalupplagan.* P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1902. Häft. 90—106.

I denna serie af häften afslutas skildringen af Karl XI:s regering.

Vårt folks kroppsliga rykt och ans. Dess uppfostran till kraft, hälsa och försvarsduglighet särskildt ifråga om kroppsöfningar. Ett ord för dagen tillägnadt vår ungdoms uppfostrare i allmänhet och Sveriges folkskolelärare, folkskoleinspektörer och skolråd i synnerhet af Öfverstelöjtnant *C. H. Norlander*, Gymnastiklärare. Särtryck ur Skånska Dagbladet, Malmö 1902. Distribuent: Gleerupska universitetsbokhandeln i Lund.

Vi vilja härmed fästa våra läsares uppmärksamhet på denna af en nitisk fackman författade broschyr. Sedan han uttalat sina åsikter om gymnastik och idrott såsom nödvändiga häfstänger för det unga släktets fysiska utbildning och deras betydelse på samma gång för människan såsom sinnligt-andligt väsen och framställt sina önskemål rörande gymnastikens ställning under närmaste framtid både hvad allmänna läroverken och folkskolorna vidkommer, slutar han med följande ord: Ingen må, hoppas jag, illa upptaga de önskemål, som här framställts, och hvad jag i öfrigt yttrat om en och annan mörk punkt med afseende å våra folkskolor. Det är dock endast den varmaste kärlek till vår ungdom, som uppkallat mig. Och att tiga, när man vet, att målet kan vinnas med arbete och eftersyn, vore fegt. I folkskolan skall grunden läggas, till dess värnplikten tager vid, och huru mycket mera utbyte kunde ej af värnplikten vinnas, huru mycket skulle icke arbetet underlättas för oss militärer, om vi från början finge att göra med snygga, hyfsade och kroppsligen väl förberedda beväringsrekryter, då vi gripa oss an med vårt värf att utbilda landets ungdom till försvar för konung och fädernebygd.

Rättskrifningsöfningar för småskolan af *Anna Gutke*, lärarinna vid Stockholms folkskolor. Stockholm 1902. C. E. Fritzes k. hofbokhandel.

Häftet innehåller en serie af 77 öfningar, ordnade efter ordens svårighet, på följande sätt: ord bestående af vokal-konsonant (öfn. 3—7), konsonant-vokal (8—15), konsonant-vokal-konsonant (16—34), två enkla stafvelser (35—48), två efterljud (49—54), två förljud

(55—63), två förljud, två efterljud (63—67), dubbelkonsonant (68—70), tre efterljud (71), tre förljud (72—73), hvarvid icke ljudenligt skrifna ord undvikits. Häftet är tryckt i upprättstående skrifstil af tvenne storlekar. Den större, som upptar öfningarna 3—49, har dubbel höjd mot den mindre.

Mindre lärobok i geografi för folkskolan af *Fridtjuv Berg*, folkskolelärare. Med 128 kartor och bilder. Andra upplagan. Stockholm 1902. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Pris inb. 60 öre.

Denna lärobok, som är öfverraskande prisbillig i förhållande till storlek och typografisk utstyrsel, rekommenderar sig själf genom sin jämförelsevis utförliga behandling af Sverige, genom sina många färglagda kartor, däribland öfver alla våra landskap, genom sitt stora antal af bilder, genom sina nätta små skildringar och sina hänvisningar till »Läsebok för folkskolan». Om den grundåskådning, hvarpå arbetet i sin helhet hvilar, säger författaren, »att hufvudsyftet med geografiens läsning icke är färdigheten att uppräkna *namn* och utpeka *karttecken* utan bekantskap med den lefvande verklighet, som ligger bakom dessa namn och dessa tecken: *naturen* och *människolifvet, särskildt människoarbetet, i deras sammanhang med hvarandra.*»

Målarkonstens historia i kort sammandrag af *E. Wrangel*. Lund 1902. C. W. K. Gleerups förlag.

Skolans ögonsten af *Fredrik Lundgren*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 20 öre.

Detta varmhjärtade och talangfullt skrifna inlägg i frågan om bibelns rätta uppskattning och ställning i folkskolan såsom dess ögonsten är ursprungligen ett föredrag, hållet vid Västerås stifts fjärde folkskolelärarmöte den 19 aug. 1902 och på åhörarnes begäran befordradt till trycket.

Sinnlighetens rätta plats och betydelse i personligheten, föredrag af *Fredrik Klaveness*, präst i Bergen. Bemyndigad öfversättning från norskan af *Hj. Nordin*, fil. kand. v. d. m. Stockholm 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 60 öre.

Praktisk räknebok af *E. Carli*, fil. kand., lärare vid Stockholms folkskolor, *C. Rendahl*, fil. kand., lärare vid Stockholms realläroverk, *A. G. Wihlander*, lärare vid Stockholms folkskolor. Antagen till begagnande vid Stockholms borgarskola. Förra häftet. Stockholm 1902. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Pris med facitbok 60 öre.

Läro- och öfningsbok i **Geometri** för folkskolan af *N. Joh. Sjögren*, folkskolelärare. Stockholm 1902. Aktiebolaget Hiertas bokförlag. Pris 50 öre.

Den svenska odlingens stormän. Lefnadsteckningar för skola och hem af *Lydia Wahlström*, fil. doktor. V. Hans Järta, Per Henrik Ling. Stockholm 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr.

I denna serie hafva följande häften förut utkommit: Af d:r Ellen Fries: I. Olof Rudbeck d. ä. Urban Hjärne. Jesper Svedberg. Pris 1 kr. II. Kristofer Polhem. Olof Dalin. Släkten Tessin. Pris 1 kr. III. Karl von Linné. Pris 1 kr. Af d:r Lydia Wahlström: IV. Karl Vilhelm Scheele. Joh. Henr. Kellgren. Joh. Tobias Sergel. Pris 1 kr.

Tio Guds bud. Barnpredikningar af *J. P. Kaiser*, f. d. kyrkoherde i Tyska S:t Gertruds församling i Stockholm, kyrkoherde i Leipzig, teol. doktor. Svensk upplaga efter författarens manuskript. Stockholm 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: häft. 1 kr. 25 öre, inb. 1 kr. 75 öre.

Dessa predikningar hafva hållits för barnen och äro hämtade ur den samtidigt utkommande nya årgången barnpredikningar: »Sådana hörer Guds rike till». »Min åsikt är», säger författaren, »att den kateketiska behandlingen borde mera än som sker påverkas och genomträngas af den homiletiska och tvärtom.»

Läslära med särskildt hänseende till mindre begåfvade barn af *Carl Kastman.* Stockholm 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 35 öre.

Denna »Läslära» är egentligen samhörig med »*Läsetabeller för den första undervisningen*» men kan äfven brukas separat. Tabellerna hafva länge med godt resultat användts i småskolan och nu blifvit något omarbetade med anledning däraf, att en småskolelärarinna vändt sig till tabellernas förläggare med anhållan, att dessa skulle omarbetas så, att ljuden kunde inläras i en viss af henne angifven ordning. Så har nu skett. Den önskan hade också framställts, att jämte tabellerna *en läslära,* hvilken upptoge tabellernas text, måtte utgifvas. Af denna anledning har ifrågavarande läslära tillkommit. Här, om någonsin, gäller satsen, att författarens namn borgar för arbetets värde. Läsläran och de omarbetade tabellerna hafva redan en läsetermin profvats och med stor framgång användts vid ett småskolelärarinneseminarium i Stockholm. En och annan lärarinna torde det oaktadt tveka att använda boken i sin skola, eftersom titelbladet anger, att den är särskildt utarbetad med hänsyn till mindre begåfvade barn och knappast några föräldrar bekväma sig till att ens inför sig själfva vidgå, att *deras* barn kunna komma under denna kategori. Men, att en metod, som skall användas för att bibringa småbarn den första läsfärdigheten, är så enkel och naturlig som möjligt, måste betraktas såsom en stor förtjänst, äfven när det gäller de mest begåfvade barn, och, är den sådan, att äfven de mindre begåfvade kunna väl följa med vid undervisningen, har den fyllt alla rimliga anspråk. Denna förtjänst har också det arbete, som härmed anmäles och rekommenderas.

Lärobok i allmän fysisk geografi enligt Ritterska skolans metod på grundvalen af senare afdelningen i d:r M. Geistbecks »Leitfaden der matematischen und physikalischen Geographie» 21. Aufl. utarbetad af d:r *K. Hagman*, f. d. lärare i geografi vid k. sjökrigsskolan och folkskolelärarinneseminariet i Umeå. Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: häft. 3 kr. 50 öre; inb. 4 kr. 25 öre.

Författaren tänker sig (se förordet!), att hans arbete redan under nuvarande skolförhållanden skulle kunna finna användning vid seminarierna och flickskolorna, nämligen om man i den speciella geografien strängt hölle sig till de vanliga läroböckerna och icke på sidan om dessa betungade lärjungarne med en namnkunskap, hvars värde vore skäligen tvifvelaktigt. — Anmälaren tänker så med och är därjämte lifligt öfvertygad om att geografiundervisningen skulle vinna ett verkligt uppsving inom nämnda skolor genom användningen af denna lärobok, hvilken äger i lärostoffets urval och behandling goda förutsättningar att väcka och underhålla ungdomens intresse för geografiska studier.

Svensk bokstafveringslära af *J. A. Aurén.* Åttonde upplagan. Stockholm 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 50 öre.

Denna upplaga är väsentligen omarbetad. Till grund för häri framställda regler har författaren lagt stafningen i *sjunde* (ej den för skolbruk anbefallda sjette) upplagan af Svenska akademiens ordlista. Men, på det att boken dock må kunna användas vid skolundervisningen, har han anfört i noter under texten de ord, som i sjette upplagan hafva en afvikande stafning.

Då förf. sökt grunda sin framställning af rättskrifningsläran på så rationella grunder, som varit honom möjligt, blir däraf en följd, att läroboken knappast kan få någon användning i folkskolan. Men vid folkskolelärarseminarierna torde den kunna användas med fördel. Den är nämligen mer än andra läroböcker i ämnet ägnad att föra läsaren in i grunderna för vår ortografi. Dessutom utmärker den sig för en hög grad af noggrannhet och äfven för relativ fullständighet i uppgifter.

Författaren lämnar i afdelningen E en kortfattad redogörelse för läran om skiljetecknen. Denna redogörelse är synnerligt tilltalande genom sin öfverskådlighet och ett måttfullt upptagande af detaljer. Här må anmärkas, att undantagsregeln 5 (sid. 32) rörande bruket af komma står i strid med den, som ligger till grund för kommateringen i sista upplagan af »Läsebok för folkskolan».

Kurs för fortsättningsskolan i räkning och geometri. Ett- och tvåårig kurs enligt normalplanen af d. 7 dec. 1900 af *K. O. Sjölander* och *J. F. Flyckt.* Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 40 öre.

I förordet lämna förf. anvisningar om bokens användning såväl under 1:a som 2:a året i fortsättningsskolan för hvart och ett af ämnena räkning och geometri. Af K. O. Sjölander (i förening med

A. G. Wihlander) förut utgifna läroböcker i räkning hafva vunnit erkännande och visat sig lämna godt resultat vid undervisningen. Sålunda torde också denna lärobok hafva god utsikt att mötas med förtroende af vederbörande lärare.

Hemmets kalender. Läsning för uppfostrare i hem och skola. 1902. Sjette årgången. Aktiebolaget Folkskolans väns förlag. Stockholm.

Detta är en ny årgång af Pedagogisk kalender. Namnförändringen synes anmälaren vara en bestämd förbättring. Nu framgår tydligare bokens syftemål, att föra in i hemmen kännedom om och intresse för arbetet i skolan samt för uppfostringsfrågor i allmänhet. Detta är en viktig mission icke minst i våra dagar, då barnens uppfostran till hufvudsaklig del beror på lärarnes och lärarinnornas pedagogiska verksamhet. Att denna då följes af sympati och förstående af barnens föräldrar är en lika nödvändig som minimal fordran på dessa såsom sina barns uppfostrare. Då *Hemmets kalender* visat sig vilja verka i sin mission på kristlig och fosterländsk grund, är det att önska, att den måtte vinna inträde i så många hem som möjligt.

Pedagogisk tidskrift. Utgifven af *E. Schwartz*, *C. A. M. Lindman*, *A. Nordfelt.* Trettionionde årgången 1903. Första häftet. Stockholm 1903.

Pastoral tidskrift. Utgifven af *Erik G. Lundqvist.* Pris 2 kr. 50 öre för årgång om 4 häften. Fjärde häftet 1902. Första häftet 1903.

T. K—r.

9.

Realskolan och folkskolan.

I skrifvelse den 6 maj 1899 anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t om utarbetande och framläggande inför riksdagen af förslag till inrättande vid rikets fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll ställd och af viss kompetens åtföljd afgångsexamen för lärjungar, som vid 15—16 års ålder önska sluta sin skolgång, samt till de ändringar i läroverkens organisation, som därmed stå i samband.

Med anledning däraf uppdrog Kungl. Maj:t den 26 maj 1899 åt en kommitté att efter erforderlig utredning afgifva yttrande och förslag i afseende å den af riksdagen ifrågasatta afgångsexamen och de förändringar i läroverkens organisation, som därmed stå i samband.

Det betänkande, som kommittéen, sedan den slutat sitt omfattande arbete, afgaf till Kungl. Maj:t, är dagtecknadt den 8 december 1902.

Nämnda betänkande inledes med följande ord: »Det uppdrag, som i första rummet blifvit gifvet åt den kommitté, hvars betänkande här föreligger, afser främjandet af den s. k. allmänna medborgerliga bildningen, nämligen för så vidt denna går utöfver omfånget för folkskolans verksamhet. Spörsmålet om denna bildnings förhållande till den »lärda» eller vetenskapliga och om platsen och sättet för dess tillgodoseende inom läroverksorganisationen utgör läroverksfrågans egentliga innebörd.»

Af detta kommittéens yttrande framgår, att det enligt dess förmenande finnes en lärd eller vetenskaplig bildning och en allmän medborgerlig, samt att denna senare till ett visst omfång meddelas i folkskolan, men äfven att den allmänna medborgerliga bildning, som där bibringas, icke är

tillräcklig för tillfredsställande af alla de bildningsbehof, som falla inom sistnämnda bildningsarts område.

Kommittéens hufvudsakliga uppgift har, säger den, varit att utreda och inkomma med förslag om, hur den allmänna medborgerliga bildning, som går utöfver omfånget för folkskolans verksamhet, bäst skall tillgodoses. Under utredandet af detta spörsmål har kommittéen omfattat den åsikten, att den allmänna medborgerliga bildningen, för så vidt den går utöfver omfånget för folkskolans verksamhet, ej såsom hittills bör meddelas i de fullständiga och femklassiga allmänna läroverken utan i ett särskildt slags skola, som erhållit namnet realskola.

Vid förhandlingarna om bästa sättet att främja det slags bildning, hvarom nu är fråga, har naturligtvis den frågan uppstått: I hvilket förhållande bör realskolan, som har sin uppgift att bibringa allmän medborgerlig bildning i vidsträcktare omfång än folkskolan, stå till sistnämnda skola?

Den frågan är ej ny. Den har behandlats om och om igen sedan lång tid tillbaka både i vårt land och i andra kulturländer; men ännu har man ej kommit till något allmängiltigt svar. Ett sådant torde åtminstone för närvarande ej heller kunna gifvas, ty ett folks kynne och bildningsgrad, de förhållanden i öfrigt, i hvilka det lefver, dess lands beskaffenhet och sådant mera utöfva så stort inflytande, att då frågan blir att på lämpligaste sätt ordna det folkets läroanstalter och dessas inbördes förhållande, man ej sällan finner, att just med hänsyn till folket i fråga särskilda anordningar böra vidtagas, ty det, som passar för ett folk, lämpar sig ej alltid för ett annat. I detta fall har ordspråket: »Det som passar för skräddaren passar icke för skomakaren», sin fulla tillämpning. Att den fråga, hvarom nu är tal, varit så segsliten, torde dessutom i hög grad bero därpå, att man vid dess besvarande utgått ej endast från pedagogiska utan jämväl äfven från sociala, politiska och ekonomiska hänsyn.

Det är på tre sätt man hos oss föreslagit att ordna förhållandet mellan folkskolan och allmänna läroverket (realskolan, mellanskolan, sekundarskolan eller hvad man må kalla den). Det första är, att den sexklassiga folkskolan, d. v. s. småskolan och den s. k. egentliga folkskolan, i hela

dess utsträckning ordnas som gemensam bottenskola för alla öfriga läroanstalter. Det andra är, att en del af folkskolan, t. ex. småskolan ensam, eller småskolan och en eller två *klasser af folkskolan* blifva den gemensamma bottenskolan. Det tredje slutligen är, att inträdesfordringarna till läroverkets lägsta klass bringas till öfverensstämmelse med den lärokurs, som genomgås i någon af folkskolans klasser — med undantag af den högsta. Ordnas förhållandet mellan folkskola och läroverk på det första eller andra af de här ofvan angifna sätten, torde meningen vara, att lärjungarne skola uppflyttas från bottenskolan till den högre skolan i samma ordning, som flyttning äger rum från den ena klassen i skolan till den andra. Bestämmes åter förhållandet mellan skolorna på det tredje af de här ofvan angifna sätten, torde den högre skolan böra få rätt att anställa pröfning med dem, som anmäla sig till inträde, samt afvisa dem, som befinnas äga endast underhaltiga kunskaper.

Som skäl för anordningen af folkskolan i hela dess utsträckning — småskolan och den egentliga folkskolan — till gemensam bottenskola för landets öfriga läroanstalter har man hufvudsakligen anfört, att stånds- och klass-skillnaderna skulle afslipas, om alla barn, till hvilket stånd eller hvilken klass föräldrarne än hörde, undervisades tillsammans i samma skola; att intresset för folkskolan skulle ökas, om den s. k. öfverklassens barn i den finge sin första undervisning; att man ej behöfde välja lefnadskall för de unga, förrän de nått den ålder och utveckling, att deras anlag och fallenhet tydligen hade framträdt.

Mot en sådan anordning, som nu är i fråga, hafva hufvudsakligen följande invändningar framställts. Alla svenska folkskolor hafva ej samma anordning. Huru olika äro ej t. ex. en fast folkskola i Stockholm och en flyttande folkskola i Lappmarkerna anordnade! Olika måste till följd däraf det kunskapsmått vara, som i de olika slagen af skolor inhämtas; mycket skiljaktig måste ock den utveckling vara, som vinnes i de olika slagen af skolor. Skulle man nu flytta upp i läroverkets lägsta klass såväl sådana barn som genomgått den fasta folkskolan i Stockholm, som sådana, hvilka erhållit afgångsbetyg från den flyttande

folkskolan i Lappmarkerna, finge man uti denna klass lärjungar, som voro mycket ojämna såväl med hänsyn till innehafvande kunskapsmått som vunnen utveckling, och följden häraf måste blifva, att, om äfven de minst utvecklade af lärjungarne skulle hafva någon nytta af undervisningen, denna måste sysselsätta sig med åtskilliga elementära saker, rörande hvilka de mera utvecklade redan ägde tillfredsställande insikter. Detta åter skulle medföra, att den allmänna bildningsnivå, som i läroverket kunde vinnas, blefve alltför låg för att kunna motsvara tidens berättigade kraf, samt att man ovillkorligt kränkte de mera utvecklade lärjungarnes rätt.

En annan invändning är, att, då i folkskolan de kroppsarbetande klassernas barn alltid komma att utgöra det stora flertalet, kan man rättvisligen i denna ej läsa andra ämnen än sådana, hvari alla landets invånare böra äga insikt för att kunna fullgöra sina skyldigheter såsom medlemmar af familjen såväl i och för sig som i dess utvidgning till borgerlig och kyrklig kommun. En följd däraf blir, att, om folkskolan är en för alla barn gemensam bottenskola, de barn, som vilja tillägna sig en mer omfattande bildning, ej få börja läsa en del ämnen, förrän de redan hunnit 13 à 14 års ålder. Af de ämnen, hvilka sålunda måste uppskjutas, äro äfven sådana, hvilkas element böra inhämtas vid tidigare år, enär minnet därvid spelar en företrädesvis betydande roll. Erfarenheten har nämligen lärt, att den, som först vid ofvan nämnda ålder börjar läsa t. ex. klassiska språk, ofta blir osäker i språkformerna och fattig med hänsyn till ordförrådet. Vore folkskolan en gemensam bottenskola, skulle således antingen i denna läsas ämnen, som ej blefve till någon båtnad för det stora flertalet af barn, eller ock skulle till skada för de barn, som ville tillägna sig en mer omfattande bildning, läsningen af en del ämnen alltför länge uppskjutas, hvaraf följden skulle blifva, att den högre bildningen öfver hufvud sjönke.

Ännu en invändning! Skulle alla folkskolor i Sverige, i stad och på land, anordnas på samma sätt som t. ex. folkskolan i Stockholm, på det landets öfriga skolor måtte kunna sända till högre skolor lika väl förberedda lärjungar som

den sistnämnda skolan, skulle detta medföra så betydande kostnader, att landet icke skulle kunna bära dem, såvida icke andra berättigade kyrko-, stats- och kulturintressen skulle blifva alltför mycket tillbakasatta.

Slutligen har mot anordningen af hela folkskolan som bottenskola sagts, att de kroppsarbetande klassernas barn borde inhämta insikter dels genom bokliga studier och dels genom att tidigt deltaga i föräldrarnes arbete. Därför borde folkskolan anordnas så, att dess lärjungar, af hvilka största delen komme att ägna sig åt kroppsarbete, ej droges från sina vanliga förhållanden eller komme att sakna nödig öfning för duglighet och härdighet vid dylikt arbete. Med de barn åter, som efter all sannolikhet komme att lefva i sådana kretsar och ägna sig åt sådana sysselsättningar, som kräfde en mer omfattande bildning, borde de bokliga studierna redan från början drifvas mera energiskt; de borde upptaga den hufvudsakliga delen af lärjungarnes tid, i annat fall skulle ynglingarne blifva alltför gamla, innan de komme ut i lifvet; de skulle komma att tillbringa en del af sina handlingskraftigaste år inom skolrummets väggar.

De, som uttalat sig för att folkskolan i hela dess utsträckning borde vara gemensam bottenskola för landets alla läroanstalter, torde hafva kommit till denna åsikt dels af »det teoretiska intresset för sammanhang och system inom hela det offentliga skolväsendet», dels och framför allt — såsom vi förut hafva anmärkt — af det praktiska intresset för folkskolans höjande i socialt afseende, dels ock slutligen af förhoppningen att den sociala åtskillnaden mellan de olika samhällsklasserna skulle i hög grad bortslipas, om alla barn — till hvilken samhällsklass de än hörde — finge gemensam skolundervisning. Samma intressen torde allt fortfarande vara driffjädrarna till de yrkanden, som äfven i den dag, som nu är, framställas rörande hela folkskolans anordnande som gemensam bottenskola.

Något utarbetadt förslag till en skolorganisation, i hvilken hela folkskolan ingår som bottenskola, har hos oss ej blifvit framlagdt; men i andra länder, t. ex. vissa kantoner i Schweiz och i Norge, har en dylik anordning blifvit vidtagen.

Man hade väntat att i det kommittébetänkande, hvarmed vi sysselsätta oss, finna en fullständig utredning om den sak, hvarom här är fråga: om det vore lämpligt att under nuvarande förhållanden i vårt land bygga hela det öfriga undervisningsväsendet på den egentliga folkskolan som dess gemensamma grund. Men en sådan utredning finnes icke. Detta synes oss vara en stor brist. Genom sitt eget förslag till organisation af realskolan har läroverkskommittéen visat, att den ansett, att en dylik anordning vore för närvarande i vårt land icke tillrådlig; men hvarför har ej kommittéen angifvit grunderna för denna sin åsikt? De, som vilja hafva folkskolan till bottenskola, fortsätta med sina yrkanden och torde komma att sälla sig till dem, som arbeta på att få det framlagda kommittéförslaget förkastadt. Hade kommittéen framlagt de skäl, hvarför den ej ansett sig kunna föreslå hela folkskolan till gemensam bottenskola, hade de, som förorda detta, antingen blifvit afväpnade eller nödgats framställa sina motskäl. Härigenom hade saken kommit att framstå i klarare belysning, och det hade blifvit lättare för hvar och en att taga sin position.

Misstaga vi oss icke, anse nog de, som förorda hela folkskolan till gemensam bottenskola, att endast den gynnsammast anordnade folkskolan, den, som i normalplanen betecknats med Litt. A., kan som sådan användas; men de tveka dock icke att tala för en sådan organisation, att allmänna läroverket bör vidtaga, där den egentliga folkskolan — icke ett visst slag däraf — slutar, eller med andra ord, att lärjunge, som genomgått hela den egentliga folkskolan, bör omedelbart få flytta upp i läroverkets lägsta klass. De hoppas nämligen, att, ehuru de skoldistrikt, i hvilka skolor Litt. A. förekomma, äro jämförelsevis få, deras antal skall fort ökas, om de få äfven uppgiften att förbereda för intagning i den högre skolan.

Emellertid har kommittéen, som sagdt, ej ägnat någon synnerlig uppmärksamhet åt förslaget att förbinda folkskola och realskola med hvarandra på det sättet, att hela folkskolan skulle utgöra grunden för realskolan. Så mycket omständligare har den däremot behandlat förslaget, att en del af folkskolan skall blifva bottenskola för realskolan.

Först fäster kommittéen uppmärksamhet därpå, att folkskolan och det allmänna läroverket, hvilka betraktats och ännu anses som fullständigt skilda läroverk, sedan den förra blifvit en i lag föreskrifven institution, trädt hvarandra allt närmare, i det antalet af dem, som öfvergå från folkskolan till det allmänna läroverket, under tidens lopp blifvit allt större. I samma mån som folkskolan utvecklades, spred sig ock den meningen, att det vore öfverflödigt att i läroverket underhålla den klass, som vore afsedd för de minst försigkomna gossarne, enär dessa kunde få tillfredsställande undervisning i folkskolan. Till följd häraf hemställde riksdagen, att läroverkets lägsta klass måtte indragas, och Kungl. Maj:t gick riksdagens önskan till mötes. Första klassen indrogs; inträdesfordringarna till den nu blifvande första klas sen ökades, och inträdesåldern höjdes från nio till tio år. Detta ägde rum år 1869. Nio år därefter vidtogos på grund af från flera håll uttalade önskningar följande förändringar i föreskrifterna rörande lärjungars intagning i de allmänna läroverken. Inträdesåldern sänktes från tio till nio år, och samtidigt därmed minskades inträdesfordringarna. Men därmed var riksdagens andra kammare ej nöjd. Gång efter annan har den för sin del beslutat, att första klassen borde indragas, enär härigenom besparingar i kostnaderna för läroverken skulle kunna göras, och emedan klasskillnaderna härigenom skulle bortslipas; men första kammaren har ihärdigt satt sig emot detta medkammarens beslut. Härigenom har första klassen blifvit åt läroverken bibehållen. »Detta har», säger läroverkskommittéen, »onekligen haft ett välgörande inflytande på arbetet vid dessa.»

Behofvet af ett närmare samband mellan folkskolan och de allmänna läroverken blef emellertid alltmera erkändt och tog sig uttryck i 1894 års riksdags anhållan, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att för dem, som ville öfvergå från folkskolan till allmänna läroverket, den för första klassen i folkskolan Litt. A. uti gällande normalplan föreskrifna lärokursen skulle vara hvad som erfordrades för inträde i allmänna läroverkens första klass. Kungl. Maj:t, som ansåg det obilligt och olämpligt, att inträdesfordringarna till allmänna läroverken skulle vara olika för dem, som tillhört

folkskolan och för dem, som på annat sätt inhämtat för inträde erforderliga insikter och färdigheter, bestämde inträdesfordringarna till läroverkets första klass i nära anslutning till de kurser, som enligt gällande normalplan skulle genomgås i första klassen af fast folkskola Litt. A. Härigenom blef öfvergången från folkskolan till allmänna läroverket något underlättad, dock hufvudsakligen för sådana barn, som besökte en sådan fast folkskola Litt. A., som arbetade under särskildt gynnsamma förhållanden.

Man har tadlat regeringen därför, att den tillämpade normalplanens bestämmelser äfven på sådana barn, som ej förut tillhört folkskolan; ty härigenom ökades inträdesfordringarna t. ex. i kristendom betydligt utöfver hvad som för ifrågavarande åldersstadium kunde anses lämpligt. Oss synes dock, som om regeringen i detta fall handlat alldeles rätt; ty det lär väl ej vara öfverensstämmande med rättvisa och billighet att fastställa svårare inträdesfordringar för folkskolans alumner än för andra barn.

Sedan öfvergången från folkskolan till det allmänna läroverket på omförmälda sätt blifvit underlättad, har intresset för indragning af första klassen synts vara i aftagande. Visserligen väcktes fråga härom vid 1896 års riksdag, men andra kammaren fann sig ej föranlåten att med anledning däraf göra något uttalande. Två år därefter yttrade statsutskottet, att öfvervägandet af frågan om första klassens indragning, hvars lösning ur flera synpunkter skulle vara önskvärd, självmant torde erbjuda sig vid utarbetandet af en ifrågasatt förändrad undervisningsplan, och att det då skulle visa sig, huruvida de betänkligheter, som förut framställts mot en sådan åtgärd, kvarstode eller öfver hufvud vore tillräckligt afsevärda i jämförelse med de fördelar, densamma skulle medföra; men första kammaren ville icke godkänna det afgifna yttrandet utan beslöt, att det ej skulle intagas i riksdagens skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande anslagen under åttonde hufvudtiteln i riksstaten.

Från principiell synpunkt anser kommittéen, att ingenting vore att invända mot första klassens i allmänna läroverket indragning, om nämligen inom såväl folkskolan som läroverket nödvändiga förutsättningar för en dylik indrag-

ning förefunnes. Folkskolan och den af kommittéen förordade realskolan, hvilken skulle träda i stället för läroverkets fem lägre klasser, hade nämligen i hufvudsak samma mål, då ju båda afsåge att meddela allmän medborgerlig bildning och i båda undervisades ungdom af samma ålder. Således borde ju de barn, som besökte folkskolan, och de, som inskrefvos i realskolan, kunna hafva gemensam undervisning. Men denna gemensamma undervisning kunde dock äga rum endast till en viss tid. Realskolan, som meddelade allmän medborgerlig bildning i större utsträckning än folkskolan, måste på sin arbetsordning upptaga flera ämnen än sistnämnda skola, t. ex. främmande lefvande språk och främmande länders historia. Dessutom kunde ju realskolan, som finge behålla sina barn flera år än folkskolan, anlägga undervisningen i de olika ämnena efter en bredare och mera omfattande kursplan. Fråga blefve då, när skild undervisning borde begynna? Man kan säga, att sedan år 1894 den anordning varit gällande, att folkskolan (småskolan och första klassen af egentliga folkskolan) haft undervisningen om hand under barnens första tre skolår.* Därefter hafva de, som velat tillägna sig en mer omfattande bildning än den, folkskolan kan meddela, intagits i läroverkets (den föreslagna realskolans) första klass. Ur organisatorisk synpunkt är dock, säger kommittéen, intet hinder för att folkskolan bibehåller barnen ännu ett år, hvaraf skulle följa, att de, som ville förvärfva det mått af allmän medborgerlig bildning, som läroverket har till uppgift att meddela, skulle intagas i läroverkets nuvarande andra klass, hvilken efter nuvarande första klassens indragning skulle blifva läroverkets lägsta eller första klass. Följden häraf blefve naturligtvis, att inträdesfordringarna till realskolan höjdes, och att läsningen af tyska språket finge börja ett år senare än enligt kommittéens förslag. Men nu uppstå frågorna: Hvilken inverkan skulle indragningen af den föreslagna realskolans första klass hafva på denna skola? På folkskolan?

För att kunna besvara den första frågan måste man undersöka, om det kunskapsmått, som enligt gällande normal-

* Föräldrar, som ej velat för sina barn begagna sig af denna, hafva i stället låtit undervisa dem i hemmet eller i enskild skola.

plan inhämtas i småskolan och två klasser i egentliga folkskolan Litt. A., kan anses motsvara i alla ämnen, med undantag af tyska språket, hvad som enligt kommittéens förmenande erfordras för inträde i realskolans andra klass, för att den lärokurs, som kommittéen föreslagit för realskolan i dess helhet, skall kunna med tillbörlig grundlighet genomgås. För det ändamålet vilja vi här nedan sammanställa de lärokurser, som enligt gällande normalplan skola genomgås i folkskolans andra klass, och de, som kommittéen föreslår för realskolans första klass.

Folkskolan.	*Realskolan.*
Biblisk historia: återstående berättelser ur gamla testamentet samt ur nya testamentet till Jesu besök vid tempelinvigningens högtid;	Gamla testamentet;
katekes: återstående delen af första hufvudstycket samt första artikeln;	inledningen och första hufvudstycket till och med fjärde budet;
modersmålet: läsning och förklaring af lämpliga läsestycken jämte öfning att muntligt redogöra för innehållet; afskrifning och skrifning efter diktamen; förberedande uppsatsöfningar, särskiljande af satsens hufvuddelar, af tingord, egenskapsord och händelseord, af en- och flertal; bruket af större skiljetecken;	läsning och förklaring af valda stycken, företrädesvis ur Nordens saga, historia eller geografi samt öfningar att återgifva innehållet af lästa eller af läraren muntligt framställda berättelser och beskrifningar; formläran påbörjad; särskiljande af ordklasser och satsens hufvuddelar; satsbildningsöfningar;
räkning: de fyra räknesätten i hela tal med öfnings- och tillämpningsexempel inom större talområde, hvarvid äfven må förekomma uppgifter, för hvilkas lösning fordras både addition och subtraktion;	de fyra räknesätten i bråk med tillämpning på sorter; hufvudräkning;

allmänna bråks betydelse och beteckning med tillämpning på division med rest;

geografi: de svenska landskap, som icke blifvit genomgångna i första årsklassen, jämte en sammanfattande återblick öfver Sverige; Norge och Danmark;

historia: valda berättelser ur forntidens och medeltidens historia;

naturkunnighet: fortsatt beskrifning af valda djurformer samt därpå grundad redogörelse för djurrikets öfriga klasser; inledning till växtläran, omfattande beskrifning af lämpliga växtformer för kännedom om växtens yttre delar jämte härpå grundad sammanfattning.

Världsdelar och världshaf efter globen jämte korta upplysningar om jordens form och rörelse, öfningar att förstå och använda kartan; Sveriges och Norges geografi jämte en sammanfattande öfverblick af Skandinaviska halföns fysiska beskaffenhet; det öfriga Europas fysiska och politiska geografi påbörjad;

berättelser ur Nordens guda- och hjältesagor samt äldre historia efter lärarens muntliga framställning och med stöd af läsebok; fäderneslandets historia under forntiden och medeltiden intill år 1319 efter en mindre lärobok;

det allmännaste af läran om människokroppens byggnad; typer för däggdjuren;

Sammanställer man åter antalet veckotimmar i folkskolans andra och realskolans första klass, visar sig följande resultat:

	Folkskolan.	*Realskolan.*
Kristendom	5	3
Modersmål	8	5
Räkning	5	4
Geografi	2	2
Historia	2	2
Naturkunnighet	2	2
Välskrifning	$1^1/_2$	2
Teckning	1	1
(Tyska	—	6)
Summa	$26^1/_2$	27.

Därtill kommer i folkskolan $1^1/_2$ timme till undervisning i sång; uti realskolan är detta ämne ställdt utom timplanen.

Af dessa sammanställningar framgår för det första, att lärokursen i kristendom är i folkskolan betydligt större än i realskolan; däremot äro lärokurserna i modersmålet, historia och räkning något större i den sistnämnda än i den förstnämnda skolan.

För det andra synes af de gjorda sammanställningarna, att tiden, som är i de båda läroanstalterna uti de klasser, hvarom här är fråga, anslagen till de särskilda kunskapsämnena, ej företer synnerligen stor olikhet.

Mången torde af allt detta anse sig berättigad att draga den slutsatsen, att elever i folkskolans andra och realskolans första klass stå hvarandra så nära med hänsyn till inhämtadt kunskapsmått, att de väl skulle kunna undervisas tillsammans, och att sålunda första klassen i realskolan skulle kunna indragas, enär de insikter och färdigheter, som erfordras för intagning i realskolans andra klass, väl kunna inhämtas i folkskolan.

Men slutsatsen torde vara något förhastad. Man får nämligen i detta fall ej fästa afseende endast vid storleken af de genomgångna kurserna utan ock på hur de af lärjungarne tillägnats och på den utveckling dessa därunder vunnit. Gör man detta, torde med allt skäl kunna sägas, att lärjungarne i realskolan i allmänhet hafva tillägnat sig de genomgångna lärokurserna grundligare än folkskolans lärjungar, och att de förra vunnit en större utveckling än de senare.

Detta torde dock ej bero därpå, att undervisningen i realskolan i allmänhet är i pedagogiskt hänseende bättre än i folkskolan, utan helt visst hufvudsakligen därpå, att realskolan arbetar under gynnsammare förhållanden än folkskolan. Den förra har nämligen i allmänhet mindre klasser, bättre förberedda och i ekonomiskt hänseende bättre lottade lärjungar, hvilket allt har med sig, att undervisningen kan bedrifvas med större intensitet och med mera afseende fästadt vid de särskilda lärjungarnes individualitet. Härtill kommer, att realskolan i allmänhet kan lättare skilja från sig för studier obekväma lärjungar än folkskolan. Den omständighet sålunda, att folkskolan ej kan sända ut från sin andra klass lärjungar, som hafva vunnit samma grad af utveckling, som de lärjungar, hvilka genomgått realskolans första klass, är ett hinder för indragning af denna klass, såvida man anser angeläget, att i realskolan den lärokurs, som kommittéen föreslagit för denna skola i dess helhet, med tillbörlig grundlighet genomgås.

Men kommittéen fäster uppmärksamheten på två andra ännu viktigare hinder. Det ena är, att det arbete, som i första klassen utförts till de från olika håll kommande lärjungars disciplinerande och vänjande vid gemensamt arbete, skulle öfverflyttas till andra klassen, som därigenom skulle förlora ej ringa arbetstid. Det svåraste hindret är emellertid, att man ej funnit någon utväg att skaffa ersättning för de timmar, som i första klassen äro anslagna till undervisning i tyska, och som med den klassens indragning skulle gå förlorade. Ersättning kan nämligen ej gärna beredas på det sätt, att man fordrar för intagning i realskolans andra klass ett visst mått af insikt i tyska språket. Det vore, säger kommittéen, »att med ena handen återtaga, hvad som gifvits med den andra». Ej heller kan man taga igen, hvad man förlorat, genom att i de kvarvarande klasserna öka det till undervisningen i tyska föreslagna antalet lärotimmar. Härigenom skulle de öfriga läroämnena lida alltför stort intrång, eller ock skulle lärjungarne blifva öfveransträngda.

Kommittéen uppkastar ock frågan, om man ej skulle kunna framskjuta läsningen af tyska språket ett år utan att skaffa någon ersättning därför. Vid besvarande af denna

fråga fäster kommittéen uppmärksamhet därpå, att en dylik åtgärd visserligen skulle kunna vidtagas, utan att resultatet af undervisningen skulle blifva sämre, än det för närvarande är. Undervisningen skulle nämligen kunna framskrida jämförelsevis raskare, enär lärjungarne hade hunnit större mognad, och genom att undervisning uti ifrågavarande ämne komme att meddelas äfven i sjätte realskoleklassen, skulle lärjungarnes kunskaper blifva minst lika goda som i allmänna läroverkens nuvarande femte klass. Slutligen skulle ock resultatet i studentexamen blifva ungefär detsamma som nu, alldenstund på gymnasiet tyskan fått sig anslagen flera lärotimmar i veckan, än den för närvarande har i motsvarande klasser af allmänna läroverket. Men oaktadt detta anser kommittéen ej lämpligt att ett år framskjuta läsningen af tyska, enär man därigenom skulle nödgas afstå från »den förstärkning af tyskans ställning, som, särskildt hvad beträffar tal- och skriffärdighet, i den nya undervisningsplanen åsyftats.»

Därefter öfvergår kommittéen till att utreda frågan, hvad folkskolan skulle vinna på indragning af första realskoleklassen, och kommer därvid till den slutsatsen, att det skulle bidraga till de särskilda samhällsklassernas närmande till hvarandra, om de s. k. bättre klasserna kunde förmås att allmännare än hittills begagna sig af folkskolan som förskola till den skola, som har sin uppgift att meddela allmän medborgertig bildning i vidsträcktare omfattning än folkskolan. Denna sistnämnda skola skulle också blifva i alla afseenden bättre utrustad och anordnad, om den komme att undervisa äfven barnen till inflytelserika samhällsmedlemmar.

Men oaktadt detta anser sig kommittéen ej kunna, icke ens från folkskolans synpunkt, förorda indragning af realskolans första klass. Endast ett jämförelsevis litet antal folkskolor vore nämligen så anordnade, att de skulle kunna tjäna som förskolor för realskolan, under det att det mycket öfvervägande antalet folkskolor »icke skulle vara i stånd att — utan särskild undervisning vid sidan eller alltför stor tidspillan — i de olika ämnena utan tyskan förbereda sina lärjungar till inträde i realskolans andra klass. Indroge man under sådana förhållanden realskolans första klass, skulle detta vara ett orättvist gynnande af städerna och ett fåtal

folkrikare orter å landsbygden på bekostnad af den öfriga och vida större delen af landet. Barn från trakter med mindre utvecklad folkskola skulle nämligen för framtiden få svårare än nu att komma in vid läroverken; ty i städernas bättre utrustade folkskolor torde icke mottagas sådana barn från landsbygden, som ville förbereda sig för intagning i allmänt läroverk, och att i fattigare och glest befolkade trakter för sådana barn bereda särskild undervisning torde falla sig dyrt och i vissa fall omöjligt.»

Men, äfven om genom indragning af läroverkens första klass många samhällen skulle komma att ordna sina folkskolor så, att de kunde förbereda för inträde i läroverkens nuvarande andra klass, skulle kanske därmed den fara vara förenad, att folkskolan blefve snedvriden. Den hade nämligen sitt eget självständiga mål och borde ej förnedras till att blifva hufvudsakligen en förberedande skola för läroverket.

Genom en alltför hastigt vidtagen inskränkning af läroverkets lägre stadium skulle kunna inträffa, att man i stället för att pådrifva anordnandet af folkskolor Litt. A. åstadkomme, att en mängd enskilda skolor komme att uppstå, hvilket icke skulle vara till båtnad för folkskolan. För öfrigt borde man tillse, att man ej anordnade skolorna så, att endast ett fåtal mer begåfvade barn komme att stanna kvar i folkskolan, under det att det stora flertalet ginge öfver till allmänna läroverket.

Med anledning af ofvan anförda förhållanden anser kommittéen, att det för närvarande vore försiktigast att undvika allt, som kunde »vålla ett afbrott i det organiska samband, som sedan år 1894, då inträdesfordringarna till läroverkens första klass lämpades efter folkskolans kurser, på ett lyckligt sätt börjat utveckla sig mellan de båda läroanstalterna». Därför böra, enligt kommittéens förmenande, inträdesfordringarna till läroverkens första klass fortfarande bestämmas i nära anslutning till de kurser, som enligt gällande normalplan skola genomgås i första klassen af folkskolan Litt. A.

Men vid tillämpningen af denna grundsats har kommittéen föreslagit, att inträdesfordringarna till realskolans första klass i kristendomskunskap skulle bestämmas lika med den läro-

kurs, som uti detta ämne genomginges i småskolan, under det att uti öfriga ämnen inträdesfordringarna skulle nära öfverensstämma med de lärokurser, som genomginges i första klassen af folkskolan Litt. A.

Har genom de föreslagna inträdesfordringarna sambandet mellan folkskolan och läroverket främjats, så att öfvergången från den förstnämnda läroanstalten till den sistnämnda gjorts åtminstone lika lätt, som den blef genom Kungl. kungörelsen den 9 november år 1894 rörande inträdesfordringarna till allmänna läroverken? Vi tro det icke. Visserligen ser det ut, som om öfvergången från folkskolan till läroverket skulle hafva blifvit lättare därigenom, att lärokursen i kristendomskunskap förminskats; men vid närmare påseende finner man, att just denna omständighet för med sig, att folkskolans barn få svårare att bestå inträdesprofvet än de, som komma från enskild skola eller på annat sätt förberedts för inträde i läroverket. Om man jämför arbetet i folkskolans första klass med det arbete, som lärjungarne i tredje klassen af en förberedande skola få sig förelagdt, skall man nämligen finna, att lärjungarne i den sistnämnda läroanstalten få använda mycket mera tid på de ämnen, som anses som de förnämsta vid inträdespröfningen till läroverket, än barnen i folkskolan, som måste ägna mera tid åt undervisningen i kristendomskunskap och i öfningsämnen än barnen i förberedande skolan. Häraf blir en följd, att de inträdessökande, som genomgått en förberedande skola, hafva hunnit att grundligare tillägna sig de lärokurser, för hvilka de skola redogöra vid inträdesprofvet, och hafva sålunda bättre utsikter att kunna bestå i examen än de, som vilja öfvergå från folkskolan till läroverket. Och, om icke alla de, som söka inträde i ett visst läroverk, kunna af brist på utrymme där mottagas, så komma vid jämförelsen mellan dem, som blifvit i inträdesexamen godkända, sannolikt de flesta af dessa, som afgått från folkskolan, att få stå tillbaka för dem, som förberedts i enskild skola, just därför att dessa sistnämnda fått ägna mycket mera tid åt läsningen af de ämnen, som i inträdesexamen anses som hufvudämnen.

En af kommittéens egna medlemmar, lektor Nils Höijer, har insett den vanskliga ställning, hvari de, som vilja öfvergå

från folkskolan till allmänna läroverket, kommit genom kommittéens förslag. Han yttrar sig därom uti sin i flera hänseenden märkliga reservation på följande sätt: »Kommittéens förslag innefattar en mindre betydande brytning i det sedan 1894 bestående sambandet mellan folkskolan och allmänna läroverkets nederskola och därjämte ett mycket svårare afbrott i det genom 1873 års reform upprättade sambandet mellan nederskolans afslutade kurser och gymnasiets undervisningsplan. Förslaget är således i bägge fallen reaktionärt, om ock katekeskursens minskning i inträdesfordringarna till första klassen måste i och för sig betraktas som ett steg i rätt riktning. Det är nämligen klart, att i samma mån som inträdesfordringarna minskas under första folkskoleklassens kurser, i samma mån skjutes allmänna läroverket ned till att blifva parallellt med folkskolan på ett lägre stadium än nu, och det är på samma gång icke osannolikt, att till vederlag inträdesfordringarna i andra ämnen i trots af en lika formulering ökas, så att öfvergången från folkskolans första klass till samma klass af det allmänna läroverket försvåras. Ty de lärjungar, som komma från enskild undervisning, hafva i regeln likasom folkskolans barn användt tre år på sin förberedelse till allmänna läroverket. Då de nu få en betydligt nedsatt katekeskurs att svara för, är det i hvarje fall temligen gifvet, att folkskolans barn skola få svårare att bestå i den ofta skarpa täflan bland inträdessökande.»

Vi instämma i det hufvudsakliga af detta yttrande; men vi kunna dock ej anse den brytning i det sedan år 1894 bestående sambandet mellan folkskolan och läroverket, som sannolikt kommer att inträffa, om de af kommittéen föreslagna inträdesfordringarna fastställas, »mindre betydande». Fastmer äro vi benägna att närma oss till dem, som hålla före, att allt, som hindrar folkskolans fortgående förbättring, hvarigenom allt flera och flera föräldrar kunde finna det fördelaktigt att begagna sig af den för sina barns undervisning, är till skada för vårt folks utveckling i alla riktningar. Det synes oss därför, som om man vid en omorganisation af de allmänna läroverken vore skyldig att taga tillbörlig hänsyn äfven till den skola, i hvilken det stora flertalet af vårt folks

barn får sin uppfostran. Instänger man denna inom alltför trånga gränser, kommer detta att medföra mycket olyckliga följder, ty därigenom lägger man hämsko på hela vårt folks utveckling både i andligt och materiellt hänseende. Men genom de af läroverkskommittéen föreslagna inträdesfordringarna kommer man helt sannolikt att taga många barn från folkskolan, alldenstund föräldrar, som vilja, att deras barn skola få åtnjuta den undervisning, som meddelas i realskolan, hellre låta dem få den erforderliga förberedande undervisningen i enskild skola än i folkskola, enär de i förra fallet hafva större säkerhet för att åtminstone i rätt tid få in barnen i den högre skolan än i det senare.

Hade läroverkskommittéen haft hjärta för folkskolan och insett dess stora betydelse, hade den helt visst ej framställt det ifrågavarande förslaget. Den borde, då den ej ville göra hela folkskolan till bottenskola, hafva föreslagit, att inträdesfordringarna till realskolan skulle vara lika med lärokursen antingen i folkskolans första klass eller i småskolan. Då hade full rättvisa skett åt folkskolan i förhållande till enskilda förberedande skolor, och i senare fallet äfven åt folkskolan i landets särskilda trakter, ty i alla slag af småskolor skall samma lärokurs genomgås. Inträdesåldern till läroverket, som föreslagits till nio år, torde ej behöfva sänkas, äfven om inträdesfordringarna sättas lika med småskolans lärokurs, och vi äro förvissade därom, att med en grundligt inhämtad småskolekurs till underlag, man skulle hinna genomgå de lärokurser, som blifvit föreslagna för realskolan, ehuru man kanske torde behöfva att i dem göra någon jämkning i ett och annat ämne, särskildt i de lägre klasserna.

Slutligen vilja vi framkasta den frågan, om det ej vore lämpligt att anordna realskoleexamen så, att i den inginge antingen ett eller två främmande lefvande språk, samt att nämnda examen finge afläggas äfven vid högre folkskolor och folkskolans högre afdelning. För vår del hålla vi före, att saken är så viktig, att den förtjänar åtminstone en grundlig utredning.

Carl K—n.

10.

Hvad är katekesens ändamål?

Mycket har på sista tiden talats och skrifvits om denna bok. Somliga önska en alldeles ny med delvis nytt innehåll och framför allt en ny form för innehållets framställning, andra äro nöjda med den vi ha, andra önska en revision o. s. v. Och dock saknar man en fast och naturlig utgångspunkt för behandlingen af denna fråga, så länge man ej *enats* om ett svar på ofvan framställda fråga. Ty ingen förståndig människa utväljer en sak bland många andra eller lägger ned arbete och möda för att skapa ett nytt, förrän hon är fullt medveten om det ändamål, hvartill hon vill använda saken, eller om det ändamål, hon egentligen vill tjäna med det nya.

Emellertid har oss veterligt denna fråga aldrig blifvit framställd, ännu mindre har den blifvit diskuterad och besvarad. Däremot finnes nästan i hvarje pedagogik dels *kristendomsundervisningens*, dels *katekesundervisningens* ändamål bestämdt. Häraf synes, att läroböckerna i pedagogik särskildt fästa sig vid *undervisningens* ändamål men ej vid lärobokens. Såvidt vi funnit, förväxlas ock oupphörligen i tal och skrift katekesens ändamål antingen med *kristendomsundervisningens* ändamål i allmänhet eller med *katekesundervisningens.*

Allra tydligast framgår detta af de olika »försök», som i tryck varit synliga och af de förslag till resolutioner i fråga om önskemålen för en ny katekes, som kommit till synes på möten o. d.

Och dock måste vi uttala — och vi hoppas, att alla sakkunniga vid närmare eftertanke gifva oss rätt däri —, att *katekesen såsom en särskildt skrifven och tryckt bok måste hafva sitt eget ändamål.* Den skall ej ersätta *kristendomsundervisningen* i allmänhet ej heller *undervisningen* i katekes (ty då vore lärare öfverflödiga) utan i sin mån *tjäna* båda.

1. Den skall såsom lärobok gifva läraren *anledning* och *uppslag* till *förverkligande vid undervisningen af erkända di-*

daktiska och *metodiska grundsatser*, d. v. s. vara en bok, som ger anledning till *undervisande behandling* å lärarens sida och hvars innehåll är värdt ett ärligt *hemarbete* af lärjungarne.

Vi behöfva blott anmärka, att de didaktiska och metodiska grundsatser, som blifvit erkända och snart under ett helt århundrade vunnit alltmer erkännande och tillämpning inom alla läroämnen till och med på predikans område,* uttalades af Johan Henrik Pestalozzi († 1829). Dessa grundsatser, som utrymmet nekar oss att utförligt återgifva, kunna kort sammanfattas så: *Sök åskådlighet!* Gå från exemplet till regeln, från det enskilda till det allmänna! Låt roten dölja sig i den fördolda evigheten, men gå efter stam och gröfre grenar ända ut till den svagaste gren, till blad, blomma och frukt! Sådan skall undervisningen vara. Men en så beskaffad undervisning förhindras, ja, blir omöjlig, om ej läroboken (katekesen) fyller sitt ofvan angifna ändamål och om detta ändamål ej står klart och medvetet för både lärare, barn och allra klarast för katekesförfattarne.

Enkel och åskådlig skall *undervisningen* vara, men huruvida *»förnuftets mjölk»*, som genom undervisningen skall införas i barnahjärtat, är ett enkelt eller sammansatt ämne torde ej vara svårt att afgöra.

2. Att katekesen har till ändamål att meddela oss bibelns sanningar rörande Gud, hans förhållande till världen och oss och vårt förhållande till honom, är väl allmänt erkändt.

3. Att katekesen vidare har till ändamål att meddela de unga den uppfattning af judendomen och särskildt kristendomen, som vi efter Luther bekänna, är också erkändt. Men här möter oss, historiskt sedt, ej mindre än tre olika riktningar, hvardera med mäktiga förespråkare och betydelsefulla arbeten.

1:o) Luther ville blott med 5 enkla, konkreta stycken, som han kallade »hufvudstycken», förhjälpa barn och enfaldigt folk att kunna lefva ett rätt kristendomslif.

2:o) Den följande tidens män, som voro rädda om den rena läran, uppdelade och fullständigade Luthers katekes

* Jfr Pedikningar efter typologisk metod af C. R. Martin. Uppsala 1901.

med många stycken, och klädde på honom en tung och vidlyftig dräkt, ty de voro ytterst ängsliga för att någon läropunkt skulle saknas, hvarom de unga ej skulle få någon kännedom och kanske just genom sin okunnighet råka i villfarelse i fråga om lära eller lif.

3:o) Upplysningstidens män synas likaledes ha glömt Luthers mening och togo allt det förra för godt men sökte bringa allt, så godt sig göra lät, i harmoni med det mänskliga förnuftet.

Läser man katekeslitteraturen under flydda tider intill nu, skall man finna, att ettdera af dessa tre ändamål medvetet eller omedvetet föresväfvat och föresväfvar ännu olika författare. Men däruti har man ock en god måttstock på 1:o om vi kommit och komma närmare eller fjärmare bort från Luther; 2:o om läroboken är skrifven för *kristendomskunskapens* eller för *kristendomslifvets* skull. Det är nämligen icke gärna möjligt för en författare att utan alltför mycket kompromissande dölja hvad som för honom varit hufvud- och biändamål vid framställningen, såvidt han ej alldeles hugger i vädret.

Någon torde säga: »Vi vilja närma oss Luther i fråga om innehåll men ej i fråga om form». Men fråga blir då, om icke ändamålet behärskar både form och innehåll, åtminstone är formen en ytterst viktig sak för barn och enfaldigt folk.

Vare nu härmed huru som helst, af alla fordras, att hvad som i katekesen meddelas, skall öfverensstämma med den luterska kyrkans uppfattning af kristendomen, ehuru meningarna om fullständigheten och framställningen af denna uppfattning äro mycket delade.

4. Slutligen skall ock katekesen *tjäna pedagogiken*, d. ä. uppfostran, och *det kristna samfundet.* Den har ett pedagogiskt samfundsmässigt ändamål.

Genom dopet göras barnen till lärjungar åt Jesus och insättas som medlemmar i hans församling. Detta kan väl synas som en ringa ställning, och dock kommer ingen af oss utöfver denna ställning här i lifvet, såvidt allt går väl. *Lärjungar* skola vi förblifva gentemot honom — aldrig *mästare* öfver honom. Men såsom lärjungar böra vi fostras, utbildas, utvecklas. Härtill måste ock katekesen bidraga.

Nu inträffar emellertid det märkvärdiga, att från det enkla, sol- och vattenklara vänder sig lärjungen bort. Det intresserar honom ej vidare. Till det dunkla, mysteriösa, till problemet, som är att lösa, vänder han sin håg. Att i ballong öfverfara en insjövik intresserade icke längre André, men att per ballong upptäcka nordpolen det intresserade honom. Denna iakttagelse gäller läraren som en Jesu lärjunge likaväl som barnet. Och ingen synes ha bättre förstått och ingen bättre tillämpat denna iakttagelse än Mästaren själf och hans lärjunge Paulus.

Detta synes väl för oss, som ännu i viss mån lefva kvar i upplysningstidehvarfvets föreställningar, att allt skall förklaras, förklaras och åter förklaras, som en paradox. Men hvem af oss har ännu förklarat vårt eget lifs, vår syns, vår hörsels hemligheter m. m., huru skulle vi då kunna vare sig i bok eller muntligen förklara *trons* hemligheter?

Katekesen kan och får således ej vara så sol- och vattenklar, som mången förmenar och önskar, om den skall rätt tjäna pedagogiken, men ej heller så oredig, så dunkel och svårfattlig, att den ej kan tjäna det kristna samfundet och en kristens troslif.

Samfundet antager själf sin katekes, och vi hoppas, att den dag är aflägsen, då samfundet låter denna fråga nedsjunka till en simpel läroboksfråga. Det bestämmer ock genom sina organ såväl det kvantum kristendomskunskap, som skall »fordras af hvar man, som vill en kristen heta», som ock den ordning, i hvilken det skall behandlas. Detta kvantum, vare sig litet eller stort, bör i görligaste mån vara lika för alla, som skola åtnjuta samma förmåner. Men förmånen består ej i lutersk mening i att bli en lärd, slagfärdig människa i teologien såsom vetenskap utan i att kunna lefva ett kristendomslif i sin jordiska kallelse, af hvad slag denän må vara. Och därtill behöfvas ej många stycken (Enligt L. *fem*, enligt Geijer *ett*: »Den rätt kan läsa sitt Fader vår» o. s. v.) Gifve Gud, att vårt folk hade dagligt bruk af detta ena och af de fem också!

Därjämte böra vi ihågkomma, att samfundet består af en oändlig mångfald af skiftande intelligenser från idioten upp till snillet, från barnet med de barnsliga tankarna upp

till den i de vetenskapliga systemens labyrint hemmavane professorn o. s. v. För alla skall den i vårt samfund antagna katekesen i någon mån vara lämplig. Därför går det så, att, hvad den ene läser utan svårighet, läser den andre under tårar. För den ene blir han alltför lätt, för den andre dräglig nog, för den tredje svår och för den fjärde omöjlig. Huru skulle sådant kunna undvikas?

Men här ha ock det kristna samfundets organ, prästerna, som skola »afsluta den kristliga barnuppfostran i församlingen», både rätt och plikt att i barmhärtighet träda emellan, så att den starke lärjungen genom boken ännu mer utvecklas och att den svage ej med och genom läroboken fördärfvas. På samma gång, som det bör vara deras syftemål, att detta kvantum ej blott inläres, utan att det ock bringas till användning i lifvet. Och församlingen har ej vetorätt mot hvad de i detta stycke göra och låta.

Men huru många möjligheter måste ej den bok innehålla, som skall fylla alla dessa skiftande pedagogiskt samfundsmässiga behof.

Med skiftande känslor och ord blicka ock samfundets människor tillbaka på sin katekesläsning. Måtte blott ej den stund komma, då katekesen blir så enkel och så urvattnad, att man med fog kan säga:

»Den lycka lek, den visdom svek,
som oss ej högre leder.»

Vare dessa korta antydningar tills vidare nog som uppslag i fråga om besvarandet af den uppställda frågan om katekesens ändamål, som, såvidt vi kunna finna, är att rätt *tjäna* undervisningen, Guds ord, lutersk lära, uppfostran och det kristna samfundet.

Kunde man sedan inom alla de samfundsorganisationer, hvilka här ha fackkunskap och intressen att bevaka, bli ense om att detta är ändamålet, då vore vägen öppen för hvarje korporation att t. ex. företaga en granskning af vår nuvarande katekes för att se, om den från någon eller några synpunkter fyller sitt ändamål eller ej. Därmed vore både ett nedrifvande och ett uppbyggande arbete undangjordt. Ty, om alla hvar och en från sin synpunkt hade yttrat sig om det

gamla och man säkert visste, huru man ville hafva det nya, så låge det väl inom möjlighetens gränser att bringa det till stånd.

Men så länge man icke ens enat sig i denna preliminärfråga, så länge man märker, att till och med undervisningens målsmän själfva förväxla *katekesens* ändamål med *undervisningens* ändamål och så länge undervisningens målsmän säga ett, Guds ord och lärans målsmän (de respektive kyrkostyrelserna) måhända åter ett annat, så länge misströsta vi om att ett nytt kan liksom af en händelse framkomma, som ens på kompromissens väg skulle kunna tillfredsställa alla, hvilken kostnad och hvilket arbete man än må nedlägga därpå.

Härefter skulle nu följa frågor sådana som »Motsvarar vår nuvarande katekes sitt ändamål från *någon* eller *några* af ofvan angifna synpunkter? Öfverstiga felen förtjänsterna eller förtjänsterna felen? Från hvilka synpunkter vore en revision önskvärd och från hvilka kunde den vara obehöflig?» Vi tro nämligen knappast, att vår nuvarande katekes ännu blifvit fullständigt rannsakad och rättvist bedömd af alla dem, som här ha intressen att bevaka. Men på dessa uppgifter våga vi ej nu inlåta oss.

J. G—n.

11.

Om de praktiska öfningarna vid seminarierna.

Intryck från en resa i utlandet jämte några reflexioner rörande förhållandena hos oss.

(Forts. och slut fr. föreg. häfte.)

Jämförelser m. m.

Som man finner, hafva i denna uppsats berörts tre rätt olika typer för de praktiska öfningarna vid utlandets seminarier. Åter nya former trädde mig till mötes i de schweiziska seminarierna och i de kvinnliga seminarierna i Saxen; ja, till och med i lärarinneseminariet i Strassburg fann jag en anordning, som väsentligen afvek från den

ofvan beskrifna, i lärarseminariet förekommande. De olika systemen och deras inverkan på elevernas utbildning och på öfningsskolornas lärjungar erbjuda för den besökande intressanta jämförelser. Men för en svensk seminarielärare föres tanken därjämte oupphörligt tillbaka till förhållandena hos oss.

Jag tror, att man utan skryt kan säga, att elevernas praktiska utbildning är hos oss *jämförelsevis* väl tillgodosedd. Endast på få ställen i utlandet finner man de praktiska öfningarna utsträckta utöfver så många år som hos oss. Jag fann detsamma i Kallnberg i Saxen, för öfrigt icke på något ställe under min resa. Att eleverna under hela dagar få följa undervisningen i öfningsskolan och taga närmare hand om barnen måste anses vara af stor betydelse. Detta viktiga moment i elevernas utbildning saknades i flera af mig besökta seminarier. I andra finnes det och är mycket starkt framskjutet. I likhet med hvad jag omtalat från England förlägger man i Schweiz hufvudparten af praktiken till dessa skolbesök under hela dagar, vanligen hela veckor. Beträffande handledningen fann jag många olika anordningar. I Schweiz hade man öfverlämnat både all metodikundervisning och all ledning af praktiken i hela seminariet så godt som uteslutande åt en enda person, en särskild öfningslärare alltså. På några ställen träffade jag särskilda öfningslärare i skolans lägre klasser, men i den eller de högsta voro seminarielärarne handledare hvar i sitt ämne, en anordning, som ju på senare tiden blifvit den vanliga hos oss. Mina iakttagelser gifva vid handen, att detta system är det mest ändamålsenliga och för elevernas allsidiga praktiska utbildning bäst befordrande, liksom det förspordes mera af lefvande lif och väckande impulser i de praktiska öfningarna vid de seminarier, där denna ordning fanns. Vid ännu andra seminarier var den närmaste handledningen helt öfverlämnad åt flera öfningslärare, och seminarielärarne, hvilka meddelade undervisning i metodik, gingo under praktiktimmarna kring i klasserna som ett slags inspektörer. Denna ordning fyllde enligt min uppfattning icke det ändamål, som den var afsedd att fylla, men verkade i viss mån obehagligt. Däremot visade det sig, att på de ställen, där rektorn lifligt tog del i de praktiska öfningarna, dessa genomandades af ett friskare lif än på andra ställen.

Öfverallt förefunnos i större eller mindre utsträckning skriftliga lektionsutkast. Dessa voro föremål för en mer eller mindre noggrann granskning från lärarnes sida. På ett ställe gåfvos de förberedande undervisningarna så detaljeradt och korrigerades de skrifna lektionerna så minutiöst, att elevernas självständighet därigenom löpte fara att förkväfvas. På ett par andra ställen förekommo till de flesta lektioner inga utkast alls. Detta visade sig heller icke ändamålsenligt. Också fann jag hvarken i det ena eller andra af dessa ytterlighetslägen de bästa undervisarne. Det gäller tydligen att å ena sidan tillse, att eleverna samvetsgrant förbereda sig och därvid erhålla ledning, i den mån de däraf äro i behof, men å den andra ihågkomma, att de skola utbildas till självständiga lärare.

På flera ställen i utlandet togo eleverna en mycket verksam del i kritiken. En seminarierektor förklarade visserligen för mig, att han under vanliga förhållanden icke lät eleverna kritisera hvarandra, enär därigenom »ond blod» skulle väckas ibland dem. Icke på något af de ställen, där kamraternas kritik var af den största betydelsen, kunde man emellertid förspörja någon dylik verkan af densamma. Tvärtom hade man funnit den vara för eleverna mycket uppfostrande. Men för att den det skall bli, måste den ges väl och föras fullt sakligt. Det är emellertid icke så lätt att få eleverna till att yttra sig sammanhängande, att motivera sina omdömen, att icke blott taga fram ett och annat enstaka fel utan från bestämda synpunkter bedöma lektionen i dess helhet och därvid äfven tillbörligt fästa sig vid dess goda sidor o. s. v. Att utan vidare kräfva af en elev, att han från första stund skall kunna så yttra sig öfver en lektion, är väl för mycket fordradt. Om läraren väl bedömer en lektion, så ligger naturligtvis däri en god lärdom för eleverna. Men vill man, att de själfva skola taga verksam del i kritiken, så torde man göra klokt uti att äfven genom några direkta åtgärder underlätta början och så att säga bana vägen för dem. Vid ett par seminarier fann jag, att vissa af de åhörande eleverna voro utsedda till referenter, en uppgift, som gick i tur bland klassens medlemmar. Så t. ex. fingo på ett ställe två af åhörarne hvar för sig referera lektionen i dess helhet, därefter skulle de noga genomtänka saken och vid kritiken yttra sig först. Efter dem yttrade sig andra kamrater och till sist läraren. Denna anordning utgör visserligen en stark uppfordran till de båda referenterna att åstadkomma något, och äfven på det sättet kommer nog en kritik i gång. Men om rollerna därjämte till en början fördelas bland referenterna, så synes mig detta vara ett godt sätt att minska svårigheterna. Vid ett seminarium fann jag sex af eleverna utsedda som referenter vid en lektion. En skulle särskildt fästa sig vid den undervisandes sätt att använda tiden, en annan vid åskådningsmedlen, en tredje vid lektionens planläggning, en fjärde vid innehållet, en femte vid resultatet och en sjätte vid frågorna och svaren samt sättet att behandla lärjungarne. Det är tydligt, att denna rollfördelning var afsedd att göra det lättare för eleverna att bedöma lektionen, i det hvar och en fick tillfälle att närmare begrunda en sida af densamma och yttra sig öfver denna. Naturligtvis kunna de särskilda uppgifterna efter lärarens bepröfvande ställas annorlunda och äfven göras färre till antalet. Det har visat sig, att genom en sådan anordning vid början af de praktiska öfningarna ernå eleverna lättare en större förmåga att grundligare uppfatta och bedöma en lektion i dess helhet.

Nu medger dock icke tiden, att alla lektioner bli föremål för en så utförlig kritik, som det ofvan antydda skulle förutsätta. Det torde därför vara nödvändigt och väl äfven tillräckligt att blott göra somliga lektioner till föremål för utförligare samtal på särskildt anslagen tid, t. ex. på vissa metodiktimmar, och behandla andra mera kortfattadt exempelvis omedelbart efter lektionens slut.

Oftast är det ju så, att blott den eller de, som på förhand blifvit bestämda att undervisa, äro närmare beredda på uppgiften. Stundom förekommer visserligen, både hemma hos oss och i utlandet, att hela gruppen är beredd, men detta är dock undantag, det förra åtminstone numera regel. Men säkert är, att om de åhörande eleverna komma obekanta med uppgiften och i hvarje hänseende oförberedda, så ha de icke de bästa förutsättningarna att väl följa med hvad som förekommer och att rätt bedöma detsamma. På ett och annat ställe fann jag också föreskrifvet, att de åhörande skulle på förhand ha något satt sig in i uppgiften. Det har äfven visat sig, att de härigenom fått större intresse för lektionerna.

Såsom jag redan nämnt, är det i utlandet ganska sällsynt, att såsom hos oss de praktiska öfningarna förekomma under tre år. På många ställen får man nöja sig med två år, på somliga med blott ett. I stället har man under den kortare tidsperioden lyckats gifva hvarje elev ett stort antal undervisningstimmar, så att detta för en del utländska seminarier uppgår till dubbla, stundom flerdubbla antalet af de undervisningstimmar, en elev vid våra seminarier erhåller under hela den tid, han deltar i de praktiska öfningarna. Gifvetvis är det en stor fördel för våra seminarier att för dessa öfningar få disponera så pass många år. Men det antal lektionstimmar, som vid praktiken hos oss faller på hvarje elevs lott, måste anses mycket knappt. Kunde man göra något för att höja detta antal, så vore det utan tvifvel önskligt. På de ställen, där man vågar ålägga eleverna mer arbete med förberedelse till praktiken, än hvad de redan ha, vinnes ändamålet i någon mån därigenom, att klassen delas i större antal praktikgrupper med samma eller tillnärmelsevis samma antal praktiktimmar för hvar grupp som nu, då ju hvarje elev oftare skulle bli i tur att undervisa. På flera ställen utomlands och på ett och annat ställe hos oss förekommer redan nu en dylik anordning. Härigenom minskas det antal lektioner, under hvilka eleven hör sina kamrater, men detta är ingen förlust, om blott samtidigt hans egen öfning ökas, ty säkert är, att det ideliga hörandet af kamraternas undervisning icke har så kraftig verkan.

Men nu fruktar jag likväl, att det i allmänhet vid våra seminarier icke utan fara för öfveransträngning går an att pålägga eleverna mera arbete, än de redan nu ha, och således torde det vara svårt att väsentligen öka antalet af de vanliga praktiktimmar, som faller på hvarje elevs lott. Helt annorlunda skulle saken ställa sig, om seminarietiden förlängdes med ett år. Då kunde de blifvande lärarnes fackutbildning lämpligare och mer självständigt bedrifvas, på samma gång som andra behjärtansvärda önskemål kunde tillgodoses. Troligen skall det icke heller dröja så länge, innan detta steg tages äfven i vårt land.

Men, medan man väntar härpå, gäller det att se till, att man gör bästa möjliga bruk af den tid, som redan nu är anslagen till de praktiska öfningarna. Som nämndt är, skola eleverna hos oss hela dagar följa undervisningen i öfningsskolan. Tar man väl ut denna tid

under de olika åren, så får, som man lätt kan räkna ut, en elev under sin seminarietid åtskilliga veckor i skolan. Hittills har det dock vid dessa skolbesök i allmänhet varit vanligt, att eleverna mest varit åhörare och blott i mycket obetydlig mån aktivt deltagit i arbetet. Nu få de ju dessutom, som äfven är påpekadt, vid den vanliga praktiken i allmänhet höra 10 à 12 gånger mer, än de själfva få undervisa. Helt visst skulle saken förbättras, om åhörandet af lektioner kunde oftare, än nu i allmänhet sker, omväxla med egen undervisning. Åhörandet blefve utan tvifvel därigenom mer, intresseväckande och mer gagnande, i det eleven bland annat i högre grad sattes i tillfälle att jämföra sin egen undervisning med hvad han åhörde. Hur skulle då detta kunna låta sig göra? Tvenne åtgärder synas ligga nära till hands.

Den första gäller hufvudsakligen de seminarier, som ha den praktiserande klassen odelad eller delad i blott två praktikgrupper. På dessa ställen kunde i samband med klassens indelning i ett större antal grupper den anordning vidtagas, att hvarje elev behöfde lyssna blott till ett mindre antal af kamraternas lektioner, exempelvis hälften mot nu. Den tid, som eleven därigenom vunne, kunde han använda dels till förberedelse för egna lektioner, hvilkas antal således kunde något ökas, dels till att i någon mån sätta sig in i uppgifterna för de lektioner, som han skulle höra, så att han med större intresse och behållning kunde deltaga i dessa. I samband med denna inskränkning i åhörandet af kamratlektioner borde de handledande lärarne inskjuta ytterligare en och annan s. k. mönsterlektion. Jag anser nämligen åhörandet af lärarnes undervisning i öfningsskolan vara af högsta betydelse för eleverna, helst när det kommer som omväxling med deras egna lektioner.

Den andra åtgärden, som jag nu vill nämna, får därför inte anses riktad mot den anordningen i och för sig, att eleven under sina »skolveckor» blir i tillfälle att höra mycken undervisning i öfningsskolan, utan den är riktad mot det oafbrutna åhörandet, som dels kan verka en viss dåsighet hos eleven, dels icke har den föredömliga verkan, som det skulle ha, om det vederbörligen afbrötes af elevens egna försök att undervisa. Men åtgärden skulle framför allt föranledas af behofvet att öka tillfällena till öfning för eleverna. Under den tid de hospitera i skolan torde de ha *jämförelsevis* ledigt från annat arbete, åtminstone kan saken ordnas så, hvadan mera tid då än annars kan bli ledig till förberedelse på lektioner. Vore det därför icke skäl att under dessa »skoldagar» eller »skolveckor» anförtro åt dem litet mer af verklig undervisning, äfven sådan, hvartill de finge särskildt förbereda sig? Att läraren städse skulle vara närvarande säger sig själft, och jag finner intet, som hindrar, att han understundom kan taga en del af lektionen och låta eleven få en del. En mönstergill lektion, som eleven på det sättet omedelbart får jämföra med sin egen, blir dubbelt lärorik för honom.

Må nu ingen tro, att jag tänker, att en elev skulle under sina skolbesök undervisa flera timmar om dagen. Så långt sträcker sig

hvarken mina förväntningar eller mina önskningar, ty det vore säkerligen icke blott outförbart utan äfven mycket olämpligt. Men låtom oss antaga, att utom den mera tillfälliga del, som den hospiterande eleven nu *utan* särskild förberedelse tar i skolarbetet, han *efter* särskild förberedelse blefve i tillfälle att ge i medeltal en lektion dagligen ofta blott på en half, stundom på en hel timme, så skulle den tillökning i öfning, som han härigenom erhölle, ändå, som hvar och en lätt kan räkna ut, bli mycket väsentlig. Klart är, att man finge börja försiktigt och så småningom öka något alltefter elevens tilltagande vana och förmåga, äfvensom att uppgifternas svårighet kunde något rättas efter omständigheterna.

Vidare borde det vara regel, att de lärare, som undervisa i öfningsskolan, vid lämpligt tillfälle talade med den hospiterande eleven, därvid gifvande honom de anvisningar och upplysningar, som kunna vara af nöden, för att han må få rätt behållning af sitt skolbesök, samt att eleven muntligt eller skriftligt finge redogöra för sina iakttagelser.

Vid vissa af våra seminarier liksom här och där i utlandet hafva anordningar, liknande dem, jag här framhållit, blifvit pröfvade och befunnits ändamålsenliga.

Här ofvan har jag omnämnt, att engelska elever stundom få hålla en serie af lektioner i något ämne. Åtminstone vid ett par af våra seminarier förekommer s. k. månadspraktik, bestående däri, att hvar och en af 4:e klassens elever får ge en serie af 4 lektioner (vanligen en i veckan) i något ämne. Handledande läraren brukar vara närvarande blott under första och sista lektionen och eleven får vara ensam med klassen under de båda mellersta. Saken, som tydligen påminner om förfaringssättet vid våra profårsläroverk, bereder en välbehöflig tillökning i praktiken och har visat sig i hög grad intressera eleverna, hvilka också i allmänhet åstadkomma goda resultat. Jag tror mig ha iakttagit, att särskildt sista lektionen af månadspraktiken för många elever går bättre än öfriga praktiklektioner.

Till sist ännu en sak. I den mån man vill bereda eleverna tillfälle till mera öfning i skolan, måste man tillse, att denna skola utvecklas. Barnen där äro icke blott försöksobjekt. De äro ändamål i sig. Man får icke ge dem huru mycket af elevundervisning som helst. För att måttet häraf icke må öfverskridas för de enskilda barnen, måste öfningsskolan ha ett tillräckligt antal afdelningar. Sådana kunna erhållas på flera olika sätt. Ännu finnes vid somliga seminarier exempelvis hvarken fortsättningsskola eller folkskolans högre afdelning. På dessa ställen ligger det således närmast till hands att inrätta någon dylik klass.

O. W. Sundén.

12.

Några önskemål i fråga om seminariebildningen.

A. Önskemål med afseende på den fysiska uppfostran.

Vid olika tillfällen hafva från seminarielärarnes och äfven från folkskollärarnes sida uttalats önskningar angående vissa förändringar i seminariernas undervisningsplan. Nyligen har detta äfven skett i en kort uppsats i denna tidskrift. Redaktionen har i sina reflektioner, med anledning af nämnda uppsats, antydt, att dessa frågor böra lösas i samband med frågan om öfveransträngningen. Däri vill nog litet hvar instämma.

Att uppfostran bör vara harmonisk och afse hela människan, såväl kropp som själ, erkännes allmänt. Men i trots däraf måste det sägas, att vår tids uppfostran alltfort är i hög grad ensidigt intellektuell; viljans daning och kroppens vård och utveckling förbises mångenstädes på ett sätt, som måste menligt inverka både på den enskildes och släktets moraliska och fysiska sundhet. Hvad nu närmast angår den hygieniska sidan af saken, så har den på senare tider blifvit grundligt undersökt af enskilda läkare och skolkommissioner såväl hos oss som i utlandet. Epokgörande är i detta afseende prof. Axel Keys grundliga och vidlyftiga undersökningar om de hygieniska förhållandena vid våra allmänna läroverk och flickskolor. * Såväl af dessa som af andra lik-

* Prof. Keys undersökningar förekomma som bilaga E till läroverkskommittéens betänkande af 1885 och fylla ensamt tvenne volymer. Bland andra skrifter i ämnet må nämnas:

Ärtzliches Gutachten über das höhere Schulwesen Elsass-Lothringens. Strassburg 1882 (utlåtande, afgifvet af en hygienisk skolkommission).

Axel Hertel: Om sundhedsforholdene i de højere drenge- og pigeskoler i Kjøbenhavn. Kjøb. 1881. Den danska hyg. kommissionens utlåtande med anledning häraf, afg. 1884.

En preussisk vetenskaplig kommissions utlåtande »betreffend. die Überbürdung der Schüler in den höheren Lehranstalten», intaget i Centralblatt für die ges. Unterrichtsverwaltung in Preussen, häftet för mars—april 1884. Se äfven populära framställningar af Goldkuhl, Kjellberg, Wallis m. fl.

nande undersökningar framgår bland mycket annat, att i nutidens högre skolor det intellektuella arbetet är för ensidigt och drygt tilltaget, att de direkta åtgärderna för den fysiska uppfostran äro otillfredsställande samt att följden af systemet är en oväntadt stor sjukprocent bland lärjungarne, särskildt i skolornas högre klasser.

Hur är det nu ställdt i detta afseende vid våra seminarier? Därom är för närvarande icke så lätt att yttra sig. Någon så omfattande undersökning af de hygieniska förhållandena vid dessa anstalter har nämligen icke blifvit gjord. Denna brist skulle emellertid jämförelsevis lätt kunna afhjälpas. En undersökning af den art som prof. Keys rörande läroverken skulle beträffande seminarierna kunna med betydligt mindre besvär göras ännu fullständigare och därmed till resultatet säkrare. Seminariernas årsredogörelser, som nu börjat offentliggöras i tryck, lämna antingen denna sak åsido, eller äro de härutinnan mycket ofullständiga och olikformiga. Önskvärdt vore, att dessa redogörelser bland annat lämnade tillräckligt detaljerade uppgifter äfven rörande den fysiska uppfostran, t. ex. om lokalernas beskaffenhet och skötsel (rengöring, uppvärmning, ventilering; luftens beskaffenhet); om gymnastik och andra kroppsöfningar samt till dem använda tider och platser; om tid, som användes för hemuppgifter, för fria studier m. m.; samt sjukdomsstatistik. Dessa uppgifter skulle medföra ökadt besvär för rektorer, klassföreståndare och läkare, men de skulle äfven öka alla vederbörandes intresse för saken, och därpå skulle både seminariebildningen i det hela och de enskilda eleverna vinna mycket. Ehuru vi för närvarande sakna hjälpmedel för ett fullständigt bedömande af det hygieniska tillståndet vid våra seminarier, så torde dock de närmast intresserade ha det omedelbara intrycket, att detta tillstånd tarfvar uppmärksamhet och behöfde förbättras. Många fall, då elevens hälsa lidit genom seminariearbetet, låta nog påvisa sig. Detta är ej heller att undra på. Här ofvan är hänvisadt till en undersökning, som ådagalägger, att de hygieniska förhållandena vid de allmänna läroverken och flickskolorna äro otillfredsställande och medföra stor fara för lärjungarnes hälsa och kroppsutveckling. En jämförelse mellan dessa skolor och

seminarierna visar, att de senare i allmänhet befinna sig i en sämre ställning ej blott beträffande lokalernas lämplighet utan äfven i fråga om lärjungarnes arbetsbelastning. Kunde därför i samband med andra välbehöfliga reformer i seminariearbetet äfven en förbättring i den fysiska uppfostran åvägabringas, så vore detta utan tvifvel synnerligen önskvärdt. Jag vill här framhålla en och annan åtgärd, som för detta ändamål kunde vidtagas, på samma gång jag meddelar några iakttagelser, som jag beträffande denna sak gjort vid några seminarier i England, Schweiz och Tyskland under en studieresa förlidet år.

Seminarielokalerna och deras skötsel i hygieniskt afseende.

Som bekant lida de flesta af våra seminarier, ja kanske alla utom de båda, som just under dessa år grundas, af trångboddhet och andra brister i sanitärt hänseende. En förträfflig öfverblick af tillståndet lämnar det föredrag »Om behofvet af bättre lokaler vid seminarierna», som af seminarierektor C. O. Arcadius i Växjö hölls vid sjätte svenska seminarielärarmötet i Linköping 1900, och som finnes intaget i detta mötes förhandlingar sid. 85 f. Af detsamma framgår, att icke blott »antalet lokaler i de befintliga seminariebyggnaderna är otillräckligt», utan att »de lokaler, som finnas, äro med afseende på utrymme, luftens renhållande, frihet från drag och kyla, läge och placering mer eller mindre otillfredsställande». Lämpliga ventilationsanordningar funnos blott i 3 af de dåvarande 12 seminarierna, i ett fjärde hade Nilssons ventilationssystem införts liksom i öfningsskolans lokaler och i ett klassrum i ett femte seminarium. »På dessa platser kan ju», heter det vidare, »frisk luft införas under lärotimmarna, men då vatten och lufttäta golf ingenstädes finnas, så kan dammet icke undanskaffas samt osund grundluft ej hindras att intränga, och i öfriga seminariernas lokaler måste också den genom andningen förskämda luften kvarstanna i lärorummet åtminstone till hvarje timmes slut.» Somliga seminariebyggnader äro dragiga, så att »förkylningssjukdomar oupphörligt inträffa både bland lärare och elever».

De engelska seminarielokalerna gjorde ett godt intryck. Lärorummen voro mycket stora. Golfven voro lagda af bok eller annat hårdt träslag och oljedränkta. Lokalerna voro fullständigt dammfria och väl ventilerade, så att luften äfven under lektionerna kändes ren och behaglig. Det var en ofantlig skillnad att åhöra en lektion i ett sådant rum mot att göra det i en trång lokal med kvaf luft; det senare tröttar dubbelt så mycket.

I Hamburg och Strassburg hade de kvinnliga seminarierna ännu ålderdomliga och trånga lokaler. De manliga hade däremot på båda ställena för icke så länge sedan flyttat in i präktiga och rymliga byggnader, inrättade efter en senare tids fordringar äfven i hygieniskt afseende. Seminariet i Küsnacht var med hänsyn till utrymme mycket lyckligt lottadt.* Äfven de båda saxiska lärarinneseminarier, som jag besökte, hade för sitt ändamål fullt tillräckliga och väl inrättade lokaler. Seminariet i Dresden flyttade för några år sedan från sin gamla byggnad i en bullersam stadsdel till en ny i en lugnare omgifning. I Kallnberg har seminariet för tre år sedan blifvit utvidgadt. Efter utvidgningen, som ensamt den kostat 250 tusen mark, förfogar denna anstalt öfver en väldig byggnad och ett par mindre, däraf en till rektorsbostad m. m. Seminariet har för närvarande blott fyra klasser, men när direktören förde mig genom de olika lokalerna, öppnade han dörren äfven till ett stort tomt rum, i det han yttrade: »Här ha vi rum för en femte klass, när vi vilja inrätta en sådan.»

Vid en jämförelse mellan de mera trångbodda seminarierna där ute och dessa senast omtalade, lyckligare lottade trängde sig det intrycket på mig, att det friare utrymmet, de rikare hjälpmedlen, den renare luften i de senare verkade lyftande på sinnet hos dess invånare, skänkte mer handlingslust och arbetsglädje.

Utom de vanliga lärosalarna funnos här bland annat följande lokaler: Särskildt materialrum för de rikhaltiga samlingarna af åskådningsmedel för undervisningen i historia och geografi; ett annat dylikt för fysikaliska apparater jämte ett angränsande särskildt rum för den fysikaliska undervisningen; därintill en dylik dubbel för kemien; musiksal, bibliotek, storartad fristående gymnastiksal m. m.

Vi skola hoppas, att det inte dröjer alltför länge, innan våra seminarier få tillräckliga och i hygieniska afseende fullt tillfredsställande lokaler. Ett godt steg mot det målet vore realiserandet af det förslag, som af rektor Arcadius framställdes i hans ofvannämnda föredrag. Men under tiden är det af vikt att taga vara på de resurser, som kunna stå de enskilda seminarierna till buds i och för en förbättrad hygien. Det har t. ex. visat sig, att af tillgängliga medel så pass mycket kan erhållas, att golfven kunna ansas och oljas. Förbjudes sedan den fördärfliga torrsopningen och golfven i stället tillräckligt ofta aftvättas, så skall man kunna hålla rummen tämligen dammfria. En annan sak, som därtill ingenting kostar, är effektiv utvädring af klassrum och korridorer samt utrotandet af den ovana, som lärjungarne på somliga ställen ha, att äfven vid godt väder vilja stanna inne under rasterna. I den mån de kunde få en lämplig förströelse under pauserna, skulle dessa också bättre fylla sitt ändamål. Härmed är jag då inne på talet om andra medel för den fysiska uppfostran.

Andra direkta åtgärder till fromma för elevernas hälsa och kroppsutveckling.

Det intellektuella arbetet kräfver mycket stillasittande. Att det därigenom kan bli till stort men för hälsan, är både af erfarenheten visadt och i öfrigt klart för hvar och en, som vet af huru stor betydelse rörelse är för allt lif, ej minst för den mänskliga organismens sundhet. Särskildt hos ungdomen kan den kroppsliga utvecklingen i hög grad förhindras och allvarsamma sjukdomar grundläggas genom ett alltför stillasittande lif. Det enda verksamma korrektivet mot en sådan fara är följaktligen kroppsrörelse. Vid hvila sker ämnesomsättningen trögare, vid rörelse lifligare. Kroppsrörelse påskyndar blodcirkulationen, höjer andedräktorganens verksamhet, åstadkommer att magen och tarmarna utföra matsmältningen raskare och fullständigare. Muskulaturen utvecklas genom rörelsen, benen stärkas, lederna bli mjukare och smidigare. Rörelse i friska luften är vidare det bästa medlet mot nervo-

sitet och hjärnans öfveransträngning, den skänker en lugn och stärkande sömn, ett gladt lynne och friskt mod.

Dessa verkningar ha naturligtvis de olika slagen af kroppsrörelse i desto högre grad, ju mera allsidiga och ändamålsenliga de äro. Genast må här erinras om den gamla satsen: »För mycket och för litet skämmer allt.» Lika farligt som det är att åsidosätta kroppsöfningarna, lika fördärfligt är det att drifva dem till öfvermått. Fysisk öfveransträngning är icke bättre än psykisk.

Af kroppsöfningar, som skolorna kunna erbjuda ungdomen, ha vi en stor mängd. Först gymnastiken. En framstående läkare, som gjort den föreliggande frågan till föremål för ingående studium, ger vår förträffliga svenska gymnastik det vitsordet, att den icke af något annat kan ersättas, att den är ett utmärkt rörelsemedel, som passar för alla åldrar, och hvarigenom kroppens harmoniska utbildning i hög grad befordras. För att gymnastiken skall kunna medföra dylik nytta, fordras emellertid, dels att den öfvas uti en i hygieniskt afseende tillfredsställande lokal, dels ock att den förlägges till lämplig tid. Gymnastiksalen bör vara stor och luftig och alldeles fri från det hälsofarliga dammet.

Tiden för gymnastiköfningarna spelar en mycket viktigare roll, än hvad man hittills mångenstädes besinnat. Icke sällan äro dessa öfningar förlagda till frukostrasten, antingen till förra eller senare delen af densamma. Ligger i våra seminarier gymnastiken i början af frukostrasten, så ha eleverna först 2 ½ timmars psykisk ansträngning, hvarpå omedelbart följer en gymnastiklektion. I regeln ha de ätit mycket litet, innan de infunno sig till morgonlektionerna, en och annan elev kanske icke något. När gymnastiklektionen börjar, äro lärjungarne ej blott trötta utan äfven ganska hungriga. Att gymnastiken under sådant förhållande skall kunna medföra afsedt gagn, är alldeles otänkbart. Den kommer icke att upplifva utan nedsätter i stället krafterna och låter matsmältningsorganen alldeles för länge vänta på den välbehöfliga näringen, en omständighet som både erfarenheten och läkarvetenskapen visat kunna medföra betänkligt framtida men för hälsan.

Förlagd till frukostrastens slut omedelbart före tre lästimmar, är gymnastiken ej heller på sin rätta plats. Efter en så pass ansträngande öfning, som en kraftigt ledd gymnastiklektion är, bör icke *omedelbart* följa en så grundlig psykisk ansträngning som tre timmars lektion, helst där lärjungarne varit med om 2 till 2 ½ timmars läsning på morgonen samma dag. Psykisk och fysik ansträngning äro nämligen, såsom nyare undersökningar visa, i så många afseenden af likartad natur, att en gymnastiklektion, som innesluter så mycket af spänd uppmärksamhet, icke under alla förhållanden får anses som en rekreation emot psykisk uttröttning.

En i allo välgörande och uppfriskande verkan skulle gymnastiköfningarna ha, om de kunde förläggas till morgonen före läsningens början. Hade seminarierna därjämte någon anordning för bad, skulle en uppfriskande morgondusch stundom kunna omväxla med gymnastiköfningarna. Härvid förutsättes dock, att någon lättare föda intages antingen före eller efter denna gymnastik- eller badstund, och att den därpå följande lästiden före frukosten ej göres för lång. Där det finnes praktiska hinder för en dylik anordning af gymnastiken, torde denna kunna förläggas till någon tid på eftermiddagen, helst om arbetstiden på seminariet under förmiddagarna så begränsades, att middagsmålet kunde intagas tidigare och lärjungarnes ledighet under eftermiddagarna bli längre, än hvad den nu är.

Detta om gymnastiken.

Hur viktig denna än är, kan den dock icke ersätta öfriga kroppsöfningar i skolan. Flera orsaker härtill låta sig vid närmare eftertanke lätt finna, liksom sådana också blifvit flera gånger framhållna. Af olika skäl öfvas som bekant gymnastiken inomhus, och luften i äfven den bästa gymnastiksal är aldrig så ren och stärkande som den fria, friska luften ute i naturen. Gymnastiken låter sig ej heller lätteligen tillgripa vid hvarje tillfälle, då ungdomen kan och bör ha rörelse, och äfven om detta läte sig göra, skulle ett så rikligt mått af en så strängt reglementerad rörelse i längden verka onaturligt och på sinnet tyngande.

Här äro således af nöden äfven andra kroppsrörelser, som ske under andra och friare former, som öfvas i fria luften,

som därför verka mera rekreerande, och som icke äro bundna vid någon vidlyftig apparat utan kunna tillgripas vid första bästa tillfälle. Sådana rörelser äro de s. k. fria lekarna. Dessa hafva i själfva verket mycket gamla anor både hos oss och hos andra folk. Tyvärr har man under långliga tider alltför mycket förbisett deras betydelse vid uppfostran. Tyvärr har ett slags lillgammal och blaserad anda, som äfven smittat ungdomen, vållat, att dessa sunda och stärkande idrotter alltmer kommit ur vårt folks vanor och på många håll lämnat rum för både förslappande och i moraliskt afseende underhaltiga s. k. nöjen. Måhända ligger häri också *en* förklaring till att den fria leken alltmer försvunnit från skolorna. Talet om friluftslekar i skolan mötes annars ofta af den invändningen, att för den saken behöfver väl ingenting göras, ty nog förstår ungdomen att leka. Denna invändning vederlägges dock af det sakförhållandet, att i de nutida skolor, där intet särskildt blifvit gjordt från skolans sida, där ligga dessa öfningar faktiskt nere. Men erfarenheten visar också, att om skolan genom å vissa tider hållna öfningar på ett fullt ändamålsenligt sätt sätter saken i gång och vidmakthåller intresset för densamma, så välja lärjungarne sedan frivilligt på lediga stunder dylik förströelse framför annan af sämre slag.

Må man nu blott icke tro, att här är fråga om ännu ett »ämne», som skall trängas med de andra, redan alltför många på schemat och därigenom bidraga till lärjungarnes ytterligare öfveransträngning. Som väl af denna uppsats i dess helhet torde framgå, är meningen en helt annan. Må man heller icke anse saken som en skadlig eller onödig nyhet, som en »lek-sak», hvarmed allvarligt folk ej bör befatta sig. Må man blott sätta sig litet närmare in i denna fråga.

Af allt det, som blifvit skrifvet härom, skall jag be att få anföra en kort men träffande sammanfattning af friluftslekarnas betydelse. Den förekommer i professor E. Carlsons bekanta reservation till senaste läroverkskommittéens betänkande (Band II, s. 730). »Enligt mitt förmenande kunna friluftslekarna, hvilka fordom, då tillräcklig tid fanns för ändamålet och särskildt bollekarna hade starka traditioner, vid flera läroverk blomstrade, på ett betydelsefullt sätt bi-

draga till ungdomens fysiska och moraliska utbildning, hvadan skolan ej bör släppa deras främjande ur sikte. Rätt bedrifna, utgöra de i samband med gymnastiken ett verksamt medel ej blott att öka muskelstyrkan och lemmarnas smidighet utan äfven att uppfostra till mod, beslutsamhet, ihärdighet och ordnad samverkan för ett medvetet mål; de stålsätta karaktären, egga förmågan att besegra svårigheter och afhålla från dåliga nöjen och njutningar. Redan antiken förstod idrottens betydelse för uppnående af uppfostrans högsta mål: En sund själ i en sund kropp. England och i en senare tid äfven Tyskland ha visat, hvad genom ett systematiskt bedrifvande af leken i sådant afseende kan åstadkommas. Och äfven i vårt land, särskildt inom det samhälle jag har äran tillhöra, saknas ej exempel på att leken under energisk ledning kan alstra goda resultat, äfven om det är att befara, att dessa ej blifva särdeles varaktiga, därest ej lämpligare villkor för dess trefnad kunna åvägabringas.»

Att denna sak är för seminariernas ungdom af lika stor betydelse som för de allmänna läroverkens, är ju självklart. Men härtill kommer ännu en omständighet, som gör den af synnerlig vikt för seminarierna. Skola barnen i folkskolan kunna föranledas att på det enda förståndiga sättet använda sina lekstunder, så fordras, att läraren har både intresse för och någon sakkunskap i anordnandet af barnens lekar. Det är väl med tanke härpå, som semienariestadgan gifver följande föreskrift: »I de särskilda klasserna genomgås med eleverna fria lekar, företrädesvis sådana, som förekomma å den ort, där seminariet är förlagdt.» Måtte seminarierna också verkligen fullgöra denna föreskrift, och måtte de först och främst sättas i stånd att fullgöra den. Därtill fordras i synnerhet tre ting: En lämplig och tillräckligt stor plats under bar himmel, någon tid för ändamålet samt intresserad och sakkunnig ledare. Komme så saken i gång, skulle den ej blott sätta de utgående lärarne i stånd att allsidigare fylla sin uppfostrarplikt utan äfven, såsom ofvan är nämndt, under deras utbildningstid tillföra dem afsevärda fördelar.

Jag ber att i detta sammanhang få hänvisa till en i hög grad behjärtansvärd uppsats »Om den kroppsliga uppfostran», som under den kända och högt aktade signaturen

Carl K—n finnes offentliggjord i denna tidskrifts förra årgång sid. 137 f.

Om man nu vill gå från ord till handling, uppstå naturligtvis sådana frågor som dessa: Hvilka lekar kunna lämpligen öfvas? Hvilka material erfordras? Hur bör lekplatsen vara beskaffad? Hur skola tid och medel för saken erhållas? Till en del af dessa frågor återkommer jag här nedan, bland annat vid talet om de erfarenheter, som blifvit gjorda på åtskilliga ställen. Rörande lämpliga lekar, lekmaterial och lekplatser kan för korthetens skull hänvisas till ett par små böcker »Ut till lek!», utgifna af adjunkten J. V. Åkermark och innehållande beskrifningar på ända till ett 50-tal friluftslekar med eller utan materiel jämte andra nödiga uppgifter. Liknande böcker af andra författare, ex. Hammarlund, finnas äfven.

Bäst är, att ifall kunnig och intresserad lekledare icke redan finnes, sända en lämplig person till Nääs för att där under en månads tid genomgå en lekkurs och sedan leda öfningarna, så att dessa komma i gång på det rätta sättet. Är man därjämte nog lycklig att vid sitt seminarum ha eller kunna anskaffa en lämplig lekplats, så fordras därutöfver blott några tiotal kronor till materiell samt några passande stunder för öfningarna.

I England äro som bekant dessa slags kroppsöfningar mycket i bruk i skolorna. Att de på sitt sätt bidragit till att bilda ett friskt, starkt och handlingskraftigt folk är otvifvelaktigt. Professor Törngren säger, att han aldrig sett en vackrare, behagligare, friskare och kraftigare ungdom än den engelska. I ett par af Englands mest berömda gosskolor, Eton och Charterhouse, var jag i tillfälle att se dylika idrotter, som där öfvades med stor ifver. Enligt min tanke gingo de till öfverdrift. Detta var däremot icke fallet med de kvinnliga seminarierna, som jag besökte i England.

Jag har på annat ställe framhållit, att de utexaminerade elever med en mycket gedigen bildning. Dessa studerade också duktigt, men tiden var väl indelad, undervisningstimmarna vid seminariet i allmänhet ej mer än omkring 30 i veckan; elevernas förmåga af självständigt arbete togs väl i anspråk, allt under det tillfälle till rekreation genom lämp-

liga friluftsöfningar gafs. Mest förekom lawntennis under sommaren och andra bollspel under vintern. Detta i förening med de goda hygieniska anordningarna för öfrigt, hvaribland ej må förgätas tillräcklig sömn och kraftig näring,* gjorde, att eleverna ägde friskhet och arbetsförmåga i en grad, som är rätt sällsynt bland seminarieelever på annat håll.

Vår svenska gymnastik är införd i många skolor i England, bland annat i seminarierna, dock med någon modifikation. Man har kompletterat de olika dagöfningarna med en del rörelser, som utföras vid musik och särskildt äro ägnade att verka lyftande på sinnet.

I Tyskland pågår sedan början af 80-talet en ganska liflig rörelse för främjande af ungdomens fysiska uppfostran genom införande af lämpliga kroppsöfningar, framför allt friluftslekar. Det är där en angelägenhet för staten såväl som för de enskilda samhällena. År 1882 utfärdade den preussiske kultusministern von Gossler ett cirkulär, i hvilket han fäster vederbörandes uppmärksamhet på vikten af kroppsöfningar för den studerande ungdomen och framhåller nödvändigheten af att för skolorna anskaffa ej blott gymnastiksalar utan äfven tillräckligt stora lekplatser. »Det finnes knappast», heter det i detta cirkulär, »ett medel, som likt den fria leken i så hög grad förmår lifva en öfveransträngd hjärna, uppfriska själ och kropp och göra en skicklig att med glädje börja ett nytt arbete. Leken skyddar mot onaturlig brådmogenhet och ett blaseradt väsen, och där dessa beklagansvärda företeelser redan framträdt, arbetar leken med framgång på att förbättra ett osundt ungdomslif. Leken, öfvad i ungdomsåren, bevarar åt den vuxne ett gladt, naturfriskt lynne, lär och uppöfvar allmänanda samt lifvar hågen för ett dådkraftigt lif.»

Äfven i andra tyska stater har man arbetat för denna sak. Intresset är emellertid icke lika starkt på alla platser eller i alla skolor. I de tyska seminarierna hade man vid mitt besök i allmänhet ännu icke hunnit införa några andra kroppsöfningar än tysk gymnastik, »Turnen», som ofta utfördes vid musik. I internaten voro därjämte regelbundna

---

* Dessa seminarier äro internat.

promenader föreskrifna. På en del ställen saknades plats för friluftslekar. På ett ställe ansågos eleverna för gamla för att leka. Man hade dock aldrig försökt. Gjorde man det, skulle man troligen äfven här komma till en annan uppfattning. På alla de ställen i utlandet, där man infört fria lekar, äfvensom här i Umeå, där vi från och med sistlidet år gjort försök, har det visat sig, att väl valda friluftslekar lämpa sig utmärkt för vuxna elever och öfvas med lif och lust af dem.

Vid lärarinneseminariet i Dresden var jag i tillfälle att se sådana öfningar. Seminariet hade en stor och präktig fristående gymnastiksal och, på båda sidor om denna platser för friluftslekar. Öfningarna omfattade heltimmar och bestodo dels i gymnastiska rörelser, dels i fria lekar, framför allt bollspel, samt höllos under en del af timmen inne i gymnastiksalen, under en annan utanför på lekplatsen.

I Dresden finnes en förening, Gemeinnützlicher Verein, genom hvars verksamhet bland annat äfven fria lekar införts bland ungdomen. Föreningen anskaffar lekplatser och lekledare samt uppmuntrar till frivilligt deltagande. Det är i synnerhet bland folkskolebarnen, som den verkar. Genom de ofvannämnda obligatoriska öfningarna, som numera år efter år pågå vid seminariet, blir det för föreningen allt lättare att finna intresserade ledare för barnens lekar.

I flera andra tyska städer finnas liknande föreningar. I Hamburg och Altona var intresset för utbredande af fria lekar (Jugendspiele) bland folkskolebarnen mycket lifligt. Då emellertid inga sådana öfningar förekomma vid seminarierna där, var det förenadt med en viss svårighet att få ledare. De, som funnos, voro utbildade i privata idrottsföreningar. I någon sådan voro äfven somliga af seminaristerna medlemmar.

I Schweiz äro de fria lekarna i förening med »Turnen» föreskrifna genom offentlig förordning i likhet med gymnastiken hos oss. Där är äfven intresset för denna sak lifligt både i folkskolorna och i lärarbildningsanstalterna. Somliga seminarier äro också väl rustade för dessa öfningar. I Küsnacht fanns utanför den fristående gymnastiksalen en stor idrottsplats. Där öfvades seminarieeleverna på samma sätt

som i Dresden, och under en öfningslärares uppsikt fingo öfningsskolans barn handledning i lekar af de elever, som under veckan hospiterade i skolan.

Under de senast förflutna 10 till 12 åren har i vårt land, där stärkande kroppsöfningar ju ha gamla och goda anor, på många ställen vaknat ett intresse för återupplifvandet af sund idrott bland skolungdomen. I Göteborg äro sedan 1893 fria lekar anordnade för de allmänna läroverkens ungdom; stadens myndigheter ha upplåtit nödig mark och därjämte beviljat medel till platsernas ordnande. I några andra städer har man vidtagit liknande åtgärder, t. ex. Norrköping, Gäfle, Hudiksvall och Falun. 1897 stiftades under H. K. H. Kronprinsens ordförandeskap Sveriges Centralförening för idrottens främjande. Denna förening, som omfattar hela landet, har hittills förnämligast verkat för idrotts- och lekplatsers inrättande såväl i Stockholm som i landsorten. Hans Majestät Konungen har till denna förening öfverlämnat ett större område af Djurgårdens mark invid Sturevägen, vid pass 60,000 kv.-meters areal, för att en allmän lek- och idrottsplats måtte där anordnas. Föreningen har äfven gjort framställning hos Stockholms stadsfullmäktige om upplåtande af mark till ytterligare 13 idrottsplatser inom hufvudstaden. Redan förut hade Stockholms lärarsällskap i skrifvelse till stadsfullmäktige betonat vikten af fria lekar* för skolungdomen och anhållit om platsers upplåtande. Svenska läkarsällskapet, som på anmodan yttrat sig i frågan, har såsom sin mening uttalat, »att lämpligt ordnade lekar i det fria äro af den största betydelse för ungdomens sunda fysiska uppfostran och måste räknas bland de kraftigaste medlen till motverkande af de sjukliga tillstånd, hvilka lätt framkallas af en mängd hygieniska missförhållanden i hemmen samt det stillasittande lif och den intellektuella ansträngning det uppväxande släktet under skoltiden är underkastadt.»

Sedan några år tillbaka äro som bekant vid Nääs slöjdlärarseminarium kurser för utbildande af lekledare anord-

* Sällskapet skrifver bland annat: »De fria lekarna hafva sålunda en stor uppgift att fylla i uppfostrans tjänst; och i synnerhet i vår öfveransträngda och nervösa tid böra de af alla, hvilka ungdomens hälsa och vårt folks framtida väl ligga om hjärtat, främjas, vårdas och stödjas såsom ett föremål af hög nationell betydelse.»

nade. Dessa kurser äro talrikt besökta, så att många äro redan de lärare, hvilka hunnit genomgå en sådan. Dessa och många andra åtgöranden inom vårt land torde vara så väl kända, att jag blott behöfver erinra om dem.

Mindre bekant torde det vara, att vid vårt nordligaste seminarium, där dock de klimatiska förhållandena äro mest ogynnsamma för vanliga friluftslekar, det på allra senaste tiden gjorts en vacker början med deras införande. Med anledning af ett föredrag, som undertecknad höll här hösten 1901, bildades ett »sällskap för skolungdomens idrott», genom hvars verksamhet friluftslekar och annan lämplig idrott blifvit införda eller främjade bland ungdomen vid härvarande allmänna läroverk, lärarinneseminarium, flickskola och folkskolor. Sällskapet har lyckats utverka lekplatsers upplåtande tills vidare. En af seminariets lärarinnor hade under sommaren 1902 ett anslag af sällskapet för att vid Nääs utbilda sig till lekledarinna för den kvinnliga ungdomen. Redan förra hösten började seminarieelevernas öfningarna på en invid seminariets trädgård belägen ledig plats. Försöket utföll synnerligen lyckligt och manar till fortsättning, hvilken nu också kan följa, sedan snön vid denna tiden (midten af maj) i det närmaste försvunnit ifrån våra bygder.

Emellertid måste här uppe, där snön ligger på marken under en så stor del af året, andra idrotter jämte de fria lekarna bli af stor betydelse. Sådana äro skridsko- och skidåkning. Dessa öfvades i någon mån förut, dock icke i större utsträckning bland seminariets ungdom. Sällskapet har därför uppmuntrat dessa idrotter bland annat genom att tillhandahålla mindre bemedlade lärjungar skridskor och skidor.

Ett annat viktigt medel för skolungdomens fysiska uppfostran äro skolbaden. Om deras betydelse och lämpligaste sättet för deras anordning behöfver här icke ordas. Jag har blott velat fästa uppmärksamheten därpå, att det skulle vara af stor betydelse både för seminarieeleverna själfva och för deras framtida intresse för saken, om seminariet ägde en lokal, där eleverna kunde på lämpliga tider erhålla bad gratis eller mot billig afgift. Kostnaderna för en dylik anordning bli, som bekant, så obetydliga, att dessa spela en mycket liten roll. Också har man ju hos oss infört bad i

flera folkskolor. I utlandet har jag funnit sådana både i folkskolor, seminarier och andra läroanstalter.

Den dagliga arbetstiden.

I två afseenden är den dagliga arbetstiden af vikt med afseende på den fysiska uppfostran. För det första fordras någon tid till de öfningar, som skola direkt främja denna uppfostran. För det andra får det intellektuella arbetet, oafsedt allt annat, icke drifvas utöfver en viss gräns, enär det annars skulle förr eller senare inverka ruinerande på den studerande ungdomens fysiska välfärd. Att rätt afpassa tiden för studierna är en uppgift för pedagoger och läkare i förening. Under de senaste 25 åren ha både i utlandet och hos oss framkommit grundliga undersökningar rörande denna sak jämte förslag till fördelning af dygnets timmar mellan arbete, hvila, kroppsrörelse, sömn etc. Undersökningarna från Sverige visa, att i våra allmänna läroverk har arbetstiden hittills varit för lång, en omständighet, som hindrat lärjungarne från att njuta tillräcklig sömn och rekreation genom kroppsrörelser i det fria.

Den svenska läroverkskommittéen har åtminstone i någon mån behjärtat detta. I sitt betänkande föreslår den en arbetstid på skolrummet af 30 lektioner i veckan, hvarje lektion omfattande 45 minuter. Därjämte föreslås $^1/_2$ timmes gymnastik dagligen jämte nödig tid till omklädning. Härtill komma morgonbönerna, som väl fortfarande i de flesta fall komma att omfatta $^1/_4$ timme dagligen, således $1^1/_2$ timme i veckan, samt vidare allt hemarbetet. Ehuru det därför från sakkunnigt håll blifvit ifrågasatt, huruvida genom kommittéens förslag faran för öfveransträngning verkligen blifvit undanröjd, så torde dock såsom närmaste önskemål för seminarierna, beträffande begränsningen af den dagliga lästiden, kommittéens förslag kunna uppställas. Om därjämte i enlighet med professor Carlsons yrkande någon eftermiddag blefve ledig från läxor, så vunnes någon tid, och detta är just hvad man behöfver för att tillgodose den fysiska uppfostran. Men seminariernas lärjungar hafva därjämte behof af någon tid, som de kunde disponera till fria studier. Det är inte svårt

att inse den stora betydelse detta har för deras utbildning. Det är att hoppas, att om det antydda önskemålet vunnes, någon tid skulle bli öfrig äfven för detta ändamål.

B. Önskemål med afseende på undervisningen.

Ingen torde med fog kunna jäfva, hvad som ofvan blifvit sagdt om vikten, ja, nödvändigheten af att vid seminariearbetet större hänsyn än hittills tages till lärjungarnes hälsa och sunda, fysiska utveckling. Alla torde kanhända för sakens egen skull vilja vara med om åtminstone så mycket, som här föreslås. Men då framträder säkert hos mången följande tankegång. Här yrkas ju på en om ock ringa förkortning af arbetstiden å seminariet. Går det an att genomföra en sådan? Hur skall man då medhinna kurserna i de olika ämnena? Eller skall man till äfventyrs sänka den intellektuella bildningens nivå? Dylika frågor inställa sig med så obeveklig nödvändighet vid hvarje riktigt allvarlig tanke på ett bättre tillgodoseende af den fysiska uppfostran, att det egentligen icke tjänar till mycket att orda om förbättringar i det senare afseendet, om man icke samtidigt nöjaktigt kan lösa ofvanstående spörsmål. Jag har därför velat behandla denna fråga i samband med frågan om seminariernas bildningsarbete i det hela, och detta så mycket hellre, som en reform på detta område äfven af andra skäl är af nöden. Seminarierna hafva till en jämförelsevis mogen ålder komna elever. I regeln äro de begåfvade, utvalda som de äro bland en rätt talrik skara inträdessökande. De äro också synnerligen mottagliga för en utvecklande undervisning. För sin kommande verksamhet ha de äfven i hög grad behof af en sådan. Må man besinna, att de icke endast skola vara lärare i utan oftast äfven de närmaste ledarne af den skola, i hvilken de komma att arbeta, och att deras verksamhet i skolan går ut på att ej blott bibringa barnen ett, såsom man kanske tycker, blygsamt mått af kunskap, utan därjämte att gifva dem en förberedande fostran till sedligt religiösa människor och goda medborgare i samhället. Skolläraren intar ju också själf en plats i det samhälle, han tillhör, och på många

ställen å vår landsbygd är han jämte prästen den ende målsmannen för bildningen och de mer ideella intressena. Icke blott den anda, i hvilken folkskolans arbete kommer att drifvas, utan äfven denna skolas inflytande och lärarens inflytande på den uppväxande ungdomen utom och efter skolan beror i väsentlig mån på hvad slags person han själf är. Tyder nu icke allt detta på att det är af högsta vikt, att läraren är ej blott en kunskapsrik utan äfven en moget tänkande och självständig, jag skulle vilja säga gedigen personlighet i omdöme, hjärta och vilja.

Hvar och en, som känner förhållandena, måste väl erkänna, att i våra seminarier nedlägges mycket och godt arbete på bibringandet af en sådan bildning. Ja, för så vidt jag känner förhållandena, stå seminarierna i detta afseende alls icke efter andra bildningsanstalter utan snarare tvärtom. Men i betraktande dels däraf, att seminarieeleverna gå från sin seminariekurs direkt ut i lifvet till en synnerligen kräfvande uppgift, dels däraf, att de, som ofvan är påpekadt, under sin studietid redan hunnit en ålder, som är i hög grad emottaglig för en mer utvecklande undervisuing, så vore nog önskligt, att våra seminarier sattes i tillfälle att, ännu mer än hittills skett, meddela en sådan. Att undervisningens resultat mycket väsentligt beror på den enskilde läraren, är både lätt att inse och af erfarenheten bekräftadt, men lika visst är det, att detta resultat icke uteslutande beror af honom, utan att åtskilligt beror äfven af annat, t. ex. af undervisningsplanen. I nutidens skolor, äfven i seminarierna, inkommer det lätt en viss oro i lärjungarnes arbete. Hur många gånger skulle inte under sitt hemarbete den tänkande lärjungen vilja dröja litet vid den eller den punkten för att något tänka sig in i det eller det spörsmålet, men nej, därtill har han ingen tid, han måste slå igen boken för att skynda till nästa läxa, nästa ämne. För vissa andar åtminstone kan ett sådant system medföra våda, det kan i viss mån leda in i ett slags andligt dagsverksgöra, kväfva lusten för egen eftertanke och hämma omdömesförmågans utveckling.

Hvad som för det första bör eftersträfvas synes mig således, äfven från denna synpunkt sedt, vara en begränsning

af den dagliga undervisningstiden i förening med en begränsning af vissa detaljers mängd eller just samma sak, som hänsynen till lärjungarnes fysiska sundhet kräfver.

Men vid öfvervägandet af denna fråga måste, som redan ofvan är antydt, seminarierna räkna med en annan faktor. Hos vår folkskollärarkår gör sig gällande ett starkt behof af ökad bildning. Detta är ett glädjande faktum, som vederbörande ha allt skäl att uppskatta. Låt oss då till en början erinra oss, att bildning och kunskaper ej äro detsamma, utan att de senare äro en sida af den förra. I denna uppsats har redan framhållits ett par andra viktiga sidor af bildningen och betonats vikten af att vid seminariearbetet tillgodose dem. Låt oss för det andra betänka, att eleven, när han lämnar seminariet, ej får föreställa sig vara en fullbildad lärare, utan att såväl af hans teoretiska som praktiska utbildning återstår mycket, som skall vinnas genom erfarenhet och öfning i skolan, genom privata studier, genom deltagande i fortbildningskurser o. s. v. Men i allt fall böra seminarierna äfven för sin del behjärta lärarkårens ofvan antydda kraf på ökad bildning. De kunna göra icke så litet i den riktningen. De kunna anlägga sin undervisning så, att eleverna, mera än hittills skett, rustas till att under sin framtida verksamhet genom egna studier fullkomna och fördjupa sin bildning. Och de kunna därjämte genom en revision af inträdesfordringar och af undervisningsplanen åstadkomma, att af de verkligt bildande kunskaper, som för närvarande meddelas, ingenting behöfver afprutas, utan att i stället åtskilligt värdefullt nytt kan medtagas.

Revideringen af inträdesfordringarna skulle gå i den riktningen, att dessa fordringar, dels i därför lämpliga ämnen eller delar af ämnen väsentligen höjdes, dels ock ställdes i organiskt samband med de kurser, som komme att för de olika klasserna föreskrifvas. Redan härigenom skulle mycken tid och kraft sparas för arbetet i seminariet. Mot det senare önskemålet, som icke är det minst viktiga, torde inga berättigade invändningar kunna göras. Det kan hvarken anses pedagogiskt riktigt eller förenligt med god ekonomi, att i den utsträckning, som hittills skett, på själfva seminariet med ungdomar af omkring 20 års ålder läsa om och om igen,

hvad som redan i folkskolan eller genom andra förberedande kurser bör vara inhämtadt.

Mot självfva höjningen af inträdesfordringarna kan invändas, att denna skulle bereda de inträdessökande mera besvär och kostnad än hittills. Ja, naturligtvis skulle den medföra ökadt besvär. Men man kan ju icke heller begära att vinna en afsevärd förmån — i detta fall en gedignare andlig och en bättre tillgodosedd kroppslig uppfostran — utan besvär. Den direkta kostnaden behöfde väl icke i så väsentlig mån stegras.

Vidare skulle, enligt några mening, en skärpning af inträdesfordringarna från seminarierna utestänga åtskilliga duktiga ungdomar från landsbygden. Det vore beklagligt, om så skulle ske. Detta behöfver man dock icke befara. De omtänksamma sökandena från landet nöja sig redan nu icke med sina folkskolekunskaper utan taga väl reda på hvad som fordras och förvärfva sig äfven samvetsgrant det lilla kunskapsmåttet och ofta åtskilligt därutöfver. Förmå de det inte på egen hand, så ta de alltid hjälp af någon, t. ex. en folkskollärare, eller genomgå de en preparandkurs. Så går det till redan nu, och så kommer det utan tvifvel att tillgå fortfarande, äfven när inträdesfordringarna bli skärpta. De verkligt duktiga, begåfvade och energiska ungdomarne — och det är endast deras förlust seminarierna ha anledning beklaga — äro inte så rådlösa eller bortkomna, som man förmodat, utan de skola nog veta att inhämta hvad som fordras för inträde. De bästa af dem skola till och med kunna göra det så godt som på egen hand.

För att genom exempel visa, hur den förut antydda förändringen af inträdesfordringarna och kurserna i de olika ämnena kunde te sig, vill jag här något närmare beröra ett par ämnen. Jag väljer då modersmålet, historia och geografi, om hvilka en ärad författare under signaturen S. L. i senaste häftet af denna tidskrift yttrat några ord, hvadan jag kan i visst afseende ansluta min framställning till hans och sålunda i min mån bidraga till diskussionen i den viktiga frågan.

På grund af de små inträdesfordringarna i *modersmålet* måste nu i första seminarieklassen i stor utsträckning genomgås saker af mycket elementär art. Dessa kunde med stor

fördel vara inhämtade förut, så att man ej behöfde att med dem upptaga tiden för 16—17 års ungdomar. De nuvarande inträdesfordringarna skulle gärna kunna ökas så, att utom dem äfven fordrades grundlig kännedom om hufvudreglerna i form- och satsläran samt full säkerhet i rättskrifning af svenska ord, utom hvad beteckningen af t-ljudet beträffar.* Rättstafningens inöfvande måste anses såsom mycket lämplig som förberedande kurs, och om den saken vore någorlunda klar vid inträdet, skulle, såsom af det följande framgår, därigenom sparas mycken tid, som af seminariernas vuxna elever kunde på ett vida mer fruktbringande sätt användas.

Med afseende på grammatiska insikter äro de nykomna eleverna mycket olika. Särskildt vid de kvinnliga seminarierna äger flertalet af de nytillträdande sådana insikter, under det ett mindre antal mer eller mindre fullständigt saknar dylika. Detta vållar stor olägenhet, i det att de till den senare kategorien hörande antingen hålla hela klassen tillbaka eller också själfva bli efter. Denna olägenhet kunde lätt afhjälpas genom en bestämd föreskrift i stadgan. Nu något om klasserna.

I seminariestadgan föreskrifves, att språklära skall förekomma i alla 4 klasserna och särskildt rättstafningsöfningar ända upp i 3:e klassen, att folkskolans läsebok skall utgöra seminarieelevernas enda läsning på modersmålstimmarna i de två första klasserna och till väsentlig del äfven i den tredje. Jag hänvisar för öfrigt till de gällande bestämmelserna om kurserna. Dessa förutsätta, som man ser, mycket ringa förkunskaper, men ge de inte också ett intryck af att mera vara afsedda för ett förberedande stadium än för mogen ungdom af det slag, som seminarierna äga?

Ett studium af seminariernas årsredogörelser visar ej alltid, hur stadgans bestämmelser i detalj tillämpas. Så t. ex. säges i en redogörelse beträffande kurserna, blott att dessa blifvit genomgångna till det omfång m. m., som angifves uti den i kungl. kungörelsen den 16 nov. 1894 intagna undervisningsplanen. De flesta redogörelsernas uppgifter äro dock

* De saxiska lärarinneseminarierna ha sedan 27 år tillbaka så pass höga inträdesfordringar i modersmålet, oaktadt inträdesåldern där är lägre än hos oss. Se nedan!

icke så kortfattade utan gå mera i detalj, somliga i ett afseende, andra i ett annat.

Beträffande den tid, som användts till de olika grenarna af modersmålsundervisningen, antecknas här ur en redogörelse följande:

Första klassen:

Rättskrifningsöfningar och rättskrifningslära	2	t.
Språklära	2	t.
Behandling på olika sätt af läsebokstycken	2	t.*

Andra klassen:

Rättskrifningsöfningar och rättskrifningslära	1	t.
Språklära	2	t.
Behandling af läsebokstycken	2	t.*

Tredje klassen:

Rättskrifningsöfningar och rättskrifningslära	1	t.
Språklära	2	t.
Behandling på olika sätt af läsebokstycken och Tegnérs Svea delvis	1 1/2	t.*
Muntlig framställning etc.	1 1/2	t.

Fjärde klassen:

Språklära	1	t.
Dispositionsöfningar och muntlig framställning	1	t.
Läsning af Svea, Fänriks Ståls sägner, Älgskyttarne och Svenska bilder	3	t.

Från en annan redogörelse antecknar jag:

Första klassen:

Rättskrifningsöfningar	1	t.
Språklära	3	t.
Behandling på olika sätt af läsebokstycken	2	t.

Andra klassen:

Uppgift om tidsfördelningen saknas.

Tredje klassen:

Rättskrifningsöfningar och föredrag	1	t.
Språklära	2	t.
Litteraturläsning och litteraturhistoria	2	t.

* I behandling af läsebokstycken ingå äfven skriftliga reproduktioner af sådana (utförda på lärorummet).

Fjärde klassen:

Språklära . . . . 2 t.
Föredrag och stilistiska öfningar . . . . 1 t.
Litteraturläsning och litteraturhistoria . . . . 2 t.

En tredje redogörelse innehåller uppgift om tidens fördelning blott i andra klassen.

Kursiv läsning och läsning med innehållsutredning* . . . . . 2 t.
Språklära och rättskrifningsöfningar . . . . 3 t.

Enligt en fjärde har tiden i första klassen varit fördelad sålunda:

Läsöfningar . . . . 1 t.
Rättskrifningsöfningar och interpunktionslära . . . . 1 t.
Språklära . . . . 4 t.

Från en femte redogörelse har jag antecknat:

Första klassen:

Rättskrifningsöfningar . . . . 1 t.
Språklära . . . . 1 t.
Uppsatsgenomgång . . . . 1 t.
Läsning af läseboksstycken och öfningar att redogöra för lästa eller af läraren muntligt framställda berättelser eller beskrifningar . . . . 3 t.

Andra klassen:

Rättskrifningsöfningar . . . . 1 t.
Språklära . . . . 1 t.
Uppsatsgenomgång . . . . 1 t.
Läsning af läsebokstycken och muntlig öfning . . . . 2 t.

Tredje klassen:

Rättskrifningsöfningar . . . . 1 t.
Språklära . . . . 1 t.
Uppsatsgenomgång . . . . 1 t.
Läsning och muntlig öfning . . . . 2 t.

Fjärde klassen:

Uppgift om tidsfördelningen saknas.

Dessa uppgifter göra icke anspråk på att vara annat än *exempel* på hur tiden blifvit fördelad, ty dels lämnas från de

* Af stycken i folkskolans läsebok, såsom det framgår af det hela.

flesta håll ingen uppgift härom,* dels har jag tyvärr ej tillgång på alla utgifna redogörelser.

I fråga om uppgifterna på hvad som blifvit genomgånget i de olika klasserna äro redogörelserna mycket olikformiga, i det en meddelar detaljer från ett område, en annan från ett annat. Någon hel bild af de utgående elevernas kunskaper i ämnet får man därför icke, och en fullständig jämförelse mellan de olika seminarierna är icke möjlig. Som exempel antecknar jag emellertid ett och annat, som är af intresse.

På ett eller ett par undantag när, förekomma, i enlighet med stadgans föreskrifter, rättskrifning i alla de tre lägre klasserna och på något ställe äfven i fjärde klassen. Stundom lämnas uppgift om antalet af rättskrifningsöfningar. En redogörelse uppger 15 à 16 i första klassen, lika många i andra samt 9 i tredje; därsammastädes meddelas, att rättstafningsläran är i första klassen genomgången och »flera gånger repeterad», samt från tredje klassen att rättstafningsläran är där »ytterligare genomgången». På ett annat ställe skrifves en rättstafningsöfning i veckan både i första, andra och tredje klasserna.

I språklära läses, för så vidt jag kunnat finna, nästan utan undantag, hvad som innehålles i D. A. Sundéns språklära i sammandrag, hvarken mer eller mindre. Tiden, som ägnas åt denna del af ämnet, är, som man af de meddelade exemplen finner, mycket olika. I allmänhet synes den, liksom tiden för rättstafning, vara rundligt tilltagen. Rörande kursens fördelning vill jag meddela ett exempel:

Första klassen: »ljudläran och formläran genomgången och repeterad; allt hufvudsakligt i satsläran».

Andra klassen: »uttalsläran, formläran, och den allmänna satsläran fullständigt behandlade. Syntaxen genomgången och repeterad.»

Tredje klassen: »ljudläran, formläran, den allmänna satsläran och syntaxen två gånger repeterade.»

Fjärde klassen: »språkläran två gånger repeterad.»

Från öfriga seminarier talas inte om så mycket repeterande, men nästan utan undantag förekommer, såsom stadgan

* Detta är ju också mycket förklarligt, då det ju kan vara ganska svårt att exakt uppge, hur mycken tid, som blifvit använd för de olika delarna af ämnet.

föreskrifver, språklära ända upp i fjärde klassen. Några försök att i grammatik gå utanför de i alla fall synnerligen elementära och föga bildande saker, som innehållas i den allmänt använda läroboken, omtalas i regeln icke i redogörelserna. Dock har jag antecknat, att utom stilistik meddelanden om modersmålets utveckling under olika perioder förekommit på ett ställe och rättskrifningens historia på ett annat.

I många seminarier synes i enlighet med stadgan folkskolans läsebok vara den enda lektyren i de två första klasserna. Äfven i tredje klassen läses denna bok mycket, på något ställe äfven i fjärde klassen. Hvilka stycken, som läsas i de olika klasserna, därom lämnas, som naturligt är, i allmänhet ingen närmare uppgift. Från ett ställe har jag dock antecknat:

i *första klassen* ha »stycken valts företrädesvis inom första och andra afdelningarna af läseboken»;

för *andra klassen* saknas uppgift om hvarifrån styckena hämtats;

i *tredje klassen* ha »styckena valts hufvudsakligen inom tredje, fjärde och femte afdelningarna af läseboken»;

i *fjärde klassen:* »Kursiv läsning af läsebokens sjätte afdelning jämte innehållsutredning af därför lämpliga stycken inom samma afdelning.»

Å andra sidan förtjänar påpekas, att på vissa ställen har läsning af annan fosterländsk litteratur än den i folkskolans läsebok intagna inträdt redan i de lägre klasserna samt i de högre förekommit i större utsträckning äfven i förening med litteraturhistoria. Svårt är att inse, hvarför folkskolans läsebok skall inta en så dominerande ställning som i stadgan förutsättes, och som på de flesta ställena är fallet. Den läses ju flitigt i våra folkskolor och torde till allra största delen vara genomgången af eleverna redan vid deras inträde i seminariet. Det synes därför af flera skäl vara ganska opedagogiskt att nu i så stor utsträckning läsa samma bok om igen. Säkerligen skulle dessa vuxna lärjungar både med hänsyn till kunskaper och utveckling ha större valuta af sysslandet med annan litteratur åtminstone under en del af den tid, som nu användes på »den antagna läseboken», för att icke tala om att sådan litteratur skulle vara af mycket större

intresse, och denna synpunkt bör väl äfven få göra sig gällande vid undervisningen.

Den omständigheten, att folkskolläraren bör känna till läseboken och kunna metodiskt behandla den i sin egen skola, försvarar icke en så utsträckt användning af denna bok i seminarierna. Där förekommer nämligen metodikundervisning och praktiska öfningar i modersmålet inklusive läseboken, och detta, i förening med ett måttligt bruk af boken vid den öfriga undervisningen i seminarieklasserna, är för ändamålet fullt tillräckligt. Ett öfverdrifvet bruk af boken kan lätt väcka leda för den, en omständighet, som icke torde vara till förmån för lärarens arbete med samma bok i folkskolan. Erinras må äfven därom, att t. ex. i småskoleseminarier användes ej en läsebok för småskolan som så godt som uteslutande textbok för eleverna, ej heller läsa folkskoleseminariernas elever folkskolans läroböcker i historia, geografi, naturkunnighet, räkning, geometri etc., ehuru de skola undervisa efter dylika böcker.

Dessa exempel skulle, som hvar man finner, kunna högst betydligt ökas. Summan är den, att lärarens skicklighet att undervisa efter en viss bok är alldeles icke direkt proportionell med den tid, han under sin egen utbildning nedlagt på studiet af just den boken, utan beror i väsentlig mån af andra omständigheter, t. ex. hans kunskaper i och kärlek och intresse för det ifrågavarande ämnet, hans undervisningsskicklighet i *ämnet* (ej i den eller den boken) samt hans duglighet som lärare öfver hufvud.

Säkerligen skulle en bättre bekantskap med vår fosterländska litteratur, oafsedt andra däraf härflytande fördelar, äfven skänka lärarne en större förmåga att gifva en fruktbringande undervisning i modersmålet, än hvad ett alltför ihärdigt arbete med folkskolans läsebok gör. Men nu är vid många seminarier litteraturläsningen ganska obetydlig.

Till jämförelse beträffande undervisningsplanen i modersmålet hos oss, vill jag meddela ett och annat om detta ämne vid vissa utländska seminarier.

Folkskollärarinneseminariet i Dresden är 5-klassigt, inträdesåldern är 14 år och inträdesfordringarna i modersmålet strängare än hos oss, ity att där fordras äfven: Gründliche

Kenntniss der Hauptregeln der Wort- und Satzlehre und Sicherheit in der Rechtschreibung. Modersmålstimmarna i de olika klasserna äro följande: Klass V (den lägsta klassen) 4 t.; klass IV 4 t.; klass III 3 t.; klass II 3 t.; klass I (den högsta) 3 t.; summa 17 timmar (hos oss 20). Rättstafningsöfningar förekomma blott i klass V, elementargrammatik (motsvarande den »språklära», som läses hos oss) i V, IV och III. I II och I läses »Styllehre»; läsebokstycken behandlas vid läseöfningar i V och IV samt vid grammatiska öfningar i III. I II och I läses annan litteratur och sammanhängande litteraturhistoria.

Seminariet i Kallenberg är 4-klassigt; inträdesåldern är 15 år, timantalet i modersmålet: klass IV (lägsta klassen) 4 t.; klass III 3 t.; klass II 3 t.; klass I 3 t.; summa 13 t.; inträdesfordringarna äro strängare än i Dresden, och kurserna någorlunda motsvarande dem i det förra seminariets 4 högre klasser (examensfordringarna äro nämligen desamma här som i Dresden).

Folkskollärarinneseminariet i Hamburg är 4-klassigt; inträdesfordringarna och inträdesåldern äro mig obekanta. Modersmålet har 18 eller 17 veckotimmar, 6 i hvardera af de två lägre (eller 5 + 6); 3 i hvardera af de båda högre klasserna. Språklära och rättskrifning förekomma blott i de båda lägre klasserna med 2 t. i hvardera klassen, en tredje timme ägnas åt stilöfning, resten af tiden, således 3 timmar i hvardera klassen (eller 2 i den ena och 3 i den andra) användes till litteraturläsning och »Litteraturkunde». För dessa båda klasser är fastställd en specificerad och rikhaltig förteckning öfver det lämpligaste af episk, lyrisk och dramatisk diktning, mest från tyska litteraturens klassiska tid. I de båda högre klasserna ägnas en timme hvarannan vecka åt stilöfningar och stillära, de öfriga 2 1/2 t. i veckan åt litteraturläsning, nu i förening med sammanhängande litteraturhistoria.

För lärarseminarierna i Preussen gälla nya läroplaner af den 1 juli 1901. Själfva seminarierna äro 3-åriga, men de bygga numera sin undervisning på fullt planmässigt och efter offentliga föreskrifter ordnade 3-åriga preparandanstalter, hvadan hela utbildningskursen är 6-årig. I seminarierna har modersmålet följande veckotimmar: klass III (den lägsta) 5

t.: klass II 5 t.; klass I 3 t. All grammatik, som motsvarar den i våra seminarier lästa »språkläran», alla särskilda rättstafningsöfningar, äfvensom andra mer elementära saker äro fullständigt undangjorda i preparandanstalten, därjämte en del af litteraturläsningen. Tiden i seminarierna ägnas först och främst åt ett grundligt studium af litteraturen och litteraturhistorien, vidare jämte uppsatsskrifning äfven åt modersmålsgrammatik i modern mening, sådan den bör behandlas med utvecklad ungdom. I öfversta klassen genomgås på en af de tre veckotimmarna ämnets metodik.

Afsikten med den lilla undersökning, som här beträffande ämnet modersmålet blifvit gjord, var att tillse, om af den till detta ämne anslagna tiden något kunde inbesparas, och om samtidigt bildningsresultatet kunde förbättras. Som man finner, har jag icke närmare fäst mig vid alla grenar af ämnet utan blott vid dem, som hafva en reformering mest af nöden. Af det föregående torde framgå, i hvilken riktning förändringen lämpligen kunde gå. I största korthet må emellertid här preciseras följande:

Inträdesfordringarna borde betydligt höjas. Hvad som utöfver dem behöfde åstadkommas genom särskilda rättstafningsöfningar och rättstafningsregler kunde medhinnas under första och en del af andra läsåret. I ämnet språklära, sådant det nu läses, kunde, hvad som är verkligt nyttigt och viktigt i Sundéns bok (eller någon annan), meddelas och genom öfning och repetition befästas hufvudsakligen under de båda första läsåren och någon tid af det tredje. »Kursiv läsning» och »innehållsbehandling» af stycken i folkskolans läsebok under modersmålstimmarna kunde lämpligen reduceras till en tredjedel af det hittills gängse måttet. Därutöfver kunde ju denna bok, i den mån den därför befunnes ändamålsenlig, användas vid de praktiska öfningarna och metodikundervisningen, vidare som läsebok i en del andra ämnen, som öfningsbok i satsläsning o. s. v. På detta sätt torde med god hushållning för öfrigt ganska många veckotimmar inbesparas. Af dessa borde ämnet i det allmännas intresse och af skäl, som ofvan angifvits, afstå 3 timmar. De öfriga skulle till största delen tillfalla en utsträckt litteraturläsning och till någon del och i den mån därför lämpliga böcker funnes att

tillgå en för de högre seminarieklassernas ungdom tilltalande och utvecklande grammatikundervisning. Redan finnas i detta ämne några skrifter af Cederschiöld, Noreen, Ljungstedt m. fl., och det är kanske icke omöjligt, att inom ett par år en för seminarierna särskildt lämpad framställning kan föreligga.

Ämnet *historia och geografi* intar en god och stark ställning i våra seminarier. Ligger det i en duktig lärares hand, lämnar det också godt resultat både i omfattande kunskaper och gedigen bildning för öfrigt. I trots af sin goda ställning lider det dock af ett par olägenheter. Den tid, som får ägnas åt hufvudparten af allmänna historien, nämligen hela den s. k. nyare tiden (fr. omkr. 1500 till våra dagar) är alldeles för obetydlig, ty hela detta väldiga tidsskede skall behandlas under ett år på 2 timmar i veckan, under hvilken tid därjämte skall repeteras hela nyare tiden af svensk historia.

Detta är i själfva verket en orimlig uppgift, ty antingen blir framställningen så öfversiktlig, att dess uppfostrande och verkligt bildande betydelse reduceras till ett minimum, eller ock medhinnes icke mer än en del. Dessutom inbjuder den långa kursen alltför starkt till att ge eleverna oproportionellt dryga hemuppgifter. Historien, såväl den allmänna som fäderneslandets och framför allt den nyare historien, som ligger i det klaraste ljuset, har dock ett stort och mångsidigt bildningsvärde, som seminarierna icke kunna undvara för lösandet af sin uppgift. Detta bildningsvärde ökas i hög grad, då fäderneslandets historia och den allmänna sättas i samband med hvarandra och man därjämte får tid att behörigen dröja vid de viktigare punkterna. En förändring af undervisningen i ämnet i denna riktning vore ju synnerligen önskvärd.

Fäderneslandets historia bör emellertid allt framgent bli hufvudsaken.

Så är äfven det, som rör Sverige, det viktigaste af geografien. Den delen af ämnet böra eleverna ha studerat grundligast och under de bästa förutsättningarna samt ha friskast i minnet, när de själfva börja sin praktik, och när de sedan gå ut i lifvet. Men nu skall enligt stadgan Sverige läsas i första klassen. Att detta i vissa afseenden är mindre fördelaktigt, har af signaturen S. L. blifvit i förra häftet framhållet. Han föreslår, att denna del af geografien sparas till

sist. Häri är jag med honom ense. För att undvika ämnesträngsel på schemat för fjärde klassen, har man afslutat geografien i tredje. Detta är utan tvifvel en mycket välbetänkt åtgärd, hvilken icke bör öfverges. Därför synes det mig, att Sveriges geografi bör läsas i tredje seminarieklassen. Därmed vunnes äfven, att eleverna, kort innan de börja sin praktik i geografien, själfva grundligt genomgått ämnet. »Men», torde någon invända, »pedagogiken fordrar, att man börjar ämnet med de närmast liggande föremålen, och dessa äro i geografien hembygden, det egna landskapet, fäderneslandet o. s. v.» Ja, detta är mycket sant — då ämnet är nytt. På det sättet läsa vi också geografien i våra folkskolor, och, om allt gått rätt till, ha våra seminarieelever på detta sätt gjort bekantskap med ämnet uti de barnskolor de bevistat, och ju duktigare lärare vi utexaminera, desto större skäl ha vi att om kommande inträdessökande vänta detta. Men, när nu de nykomna eleverna redan läst Sverige tämligen grundligt, så synes ingen pedagogisk nödvändighet bjuda att börja just med detta.

I tredje klassen borde ämnet, så vidt möjligt är, läsas just af den lärare, som sedan i fjärde leder de praktiska öfningarna i geografi. Han kunde därvid följa en för eleverna föredömlig lärogång och gifva flera värdefulla metodiska vinkar, saker, som eleverna nu vida bättre skulle tillgodogöra sig, än när de sitta i första klassen.

Såsom äfven S. L. påpekat, är »ämnenas koncentration» en mycket beaktansvärd sak. Att genom en väl genomförd koncentration tid och kraft kunde sparas, enheten i undervisningen befordras och resultatet bli fastare och gedignare, synes uppenbart.

Jag vill här nedan antyda, hur en sådan koncentrering af undervisningen, i hvad som rör historia och geografi samt modersmålets litteratur, skulle kunna genomföras. Men, då det, som eftersträfvas, ej blott är en solidare kunskap utan äfven någon begränsning af arbetstiden i seminarierna, så förutsättas högre inträdesfordringar äfven i historia och geografi. Så kunde lämpligen fordras ej som nu blott en kort öfversikt af Sveriges historia utan en utförligare framställning af densamma, såsom fallet är med fäderneslandets geo-

grafi, hvarjämte fordringarna i öfriga delar af geografien också kunde ökas. Under förutsättning häraf kunde ämnet historia-geografi, som nu har 14 veckotimmar, afstå åtminstone en af dessa. Denna tidsreduktion kunde ske i andra eller tredje klassen.

Jag antar för ett ögonblick, att kursen i de nämnda ämnena vore fördelad på ungefär följande sätt:

Historia och geografi.

Första klassen 4 timmar:

a) Fäderneslandets historia under forntiden och början af medeltiden (exempelvis till 1319) jämte öfversikt af våra märkligaste minnesmärken från forntiden; bilder ur forntidens och medeltidens allmänna historia (exempelvis intill början af 1300-talet).

b) De främmande världsdelarnas geografi utom Amerikas; de europeiska medelhafsländernas geografi.

Andra klassen 4 timmar:

a) Fäderneslandets historia till omkring 1660;
bilder ur den senare medeltidens allmänna historia; nyare tidens allmänna historia till omkring midten af 1600-talet.

b) Amerikas geografi; Europas geografi utom medelhafsländernas och Sveriges.

Tredje klassen 3 timmar:

a) Fäderneslandets historia till 1809; allmänna historien till 1815; kort återblick på fäderneslandets historia under forntiden och medeltiden.

b) Fäderneslandets geografi; allmän geografi.

Fjärde klassen 2 timmar:

Fäderneslandets historia till närvarande tid, stats- och kommunalkunskap, kort återblick på nyare tidens historia; allmän historia till närvarande tid.

Modersmålets litteratur.

Första klassen:

Valda stycken ur den fosterländska litteraturen från 1800-talet jämte underrättelser om författarne; läsning af ett lämpligt urval af nordiska sagor och sånger i nysvensk öfversättning och bearbetning i förening med litteraturhistoriska meddelanden.

Andra klassen:

Fortsatt läsning af fosterländsk litteratur från 1800-talet; läsning af valda stycken ur den äldre svenska litteraturen intill Stiernhielms tid, delvis i nysvensk öfversättning och bearbetning, i förening med litteraturhistoriska meddelanden.

Tredje klassen:

Läsning af svenska litteraturen från Stiernhielms tid till 1809 jämte litteraturhistoria i lämpligt omfång.

Fjärde klassen:

Läsning af svensk litteratur från tiden efter 1809 jämte litteraturhistoria som i föregående klass.

I de olika klasserna kunde äfven med fördel läsas utdrag ur en och annan lättare historisk källskrift, t. ex. ur Ansgarii lefnad och Adams af Bremen historia, stycken ur äldre krönikor, ur memoarer, bref och andra aktstycken m. m.

I de lägre klasserna skulle, som ofvan är antydt, äfven läsning af folkskolans läsebok fast i mindre utsträckning förekomma. I andra klassen torde vid litteraturläsningen största vikten böra läggas vid den fosterländska litteraturen från 1800-talet.

Nöjer man sig med ett mindre antal stycken ur den äldre svenska litteraturen, så kan detta urval, såsom erfarenheten visat, göras fullt njutbart och tilltalande för så pass utvecklade elever som de, hvilka sitta i seminariernas andra klass.

Jag har genom det, som här blifvit sagdt om undervisningen i ämnena modersmålet, historia och geografi, velat visa, att inträdesfordringar och kurser kunde ordnas så, att undervisningen blefve mer lämpad efter seminarieelevernas utveckling och behof och dess resultat värdefullare, på samma gång någon tid skulle sparas. Denna uppsats har redan blifvit för lång, som den nu är, så att någon undersökning af flera ämnen kan här icke finna plats. En sådan undersökning skulle emellertid ge vid handen, att i en del andra ämnen dylika förändringar med fördel skulle kunna genomföras. Därmed vunnes då de båda önskemål, som jag framför allt velat betona, nämligen dels en begränsning af den dagliga arbetstiden till fromma för den fysiska uppfostran, för fria studier m. m., dels en gedignare seminariebildning i det hela. Må man vid alla reformyrkanden äfven ha dessa allmännare synpunkter för ögonen! Det ligger annars så nära till hands för den enskilde fackläraren att, utan närmare öfvervägande af det allmänna bästa, så starkt betona det, som ligger honom

närmast, att det vid undervisningsplaners uppgörande brukar vara ytterst svårt att tillgodose alla de olika facklärarnes kraf. Mången undervisningsreform, som skulle blifvit till lärjungarnes välfärd, har därigenom blifvit fördröjd eller omintetgjord. Måtte seminarieundervisningens reformerande icke stranda på ett sådant hinder!

* *
*

Denna uppsats afser nog våra seminarier öfver hufvud, men den är i all synnerhet framkallad af de behof, som gjort sig gällande vid de kvinnliga seminarierna. I allmänhet mottaga dessa sina elever bättre förberedda, hvadan det beträffande dessa anstalter också vore lättare att föreskrifva väsentligt högre inträdesfordringar än de nu gällande. Å andra sidan tåla onekligen de manliga eleverna vid mer arbete under sin seminarietid än de kvinnliga. Utom denna viktiga skillnad föreligga äfven andra beaktansvärda olikheter mellan manliga och kvinnliga seminarier.

Då slöjden infördes, vidtogs i stadgan i allmänhet ingen reduktion af de öfriga ämnenas timantal.* Nu kan ju den manliga slöjden i någon mån anses som rekreation, men ej så den kvinnliga, som ju eleverna i regeln förrätta i sittande ställning och i de vanliga klassrummen. Äfven denna slöjd är ju emellertid nödvändig. Detsamma måste anses vara fallet med ett annat kvinnligt ämne, som på senare tid börjat införas, nämligen huslig ekonomi. Om betydelsen af detta ämne öfver hufvud behöfver här ej talas. Enhvar inser dess stora vikt. Blott två saker vill jag påpeka. Det skulle för de utgående lärarinnorna personligen vara af en stor betydelse, om de hade kunskap i matlagning. Efter hvad jag hört, händer det, att lärarinnor till icke obetydlig del lefva af kaffe och annan på mera lättvindigt sätt tillraskad föda, därmed undergräfvande sin hälsa och arbetskraft. Insikt i och något intresse för matlagning skulle väl i många fall

* Antalet arbetstimmar i veckan på själfva seminariet har också sprungit upp till omkring 40 eller därutöfver för vissa klasser. Därtill komma ytterligare 3 timmar i veckan till morgonbönerna och med dem förenade bibelförklaringar samt några timmar till öfverspelning (åtminstone vid vissa seminarier 3 à 5 i veckan).

förebygga sådant. Vidare skulle utan tvifvel många lärarinnor därigenom bli i tillfälle att utöfva ett godt inflytande på befolkningen i den ort, där de verkade. Åtminstone vid ett lärarinneseminarium lärer man redan gjort försök med detta ämne, och utsikter finnas att snart få försöka äfven vid andra. Mycken tid behöfver kanhända inte ägnas häråt, men det ena med det andra af hvad jag nu nämnt tyder ju på att i all synnerhet de kvinnliga seminarierna äro i behof af begränsning i den dagliga lästiden.

Om nu de manliga seminariernas lärare skulle anse, att för deras seminarier endast mindre förändringar beträffande inträdesfordringar, kurser och lästid, än hvad jag närmast med tanken på de kvinnliga seminarierna sökt antyda, vore af behofvet påkallade, så skulle ju, på grund af hvad jag påpekat, en sådan mening icke vara svår att förstå. Någon olikhet i undervisningens organiserande vid de båda olika slagen af seminarier är väl heller icke otänkbar. Dock borde väl fortfarande afgångsfordringarna vara väsentligen lika för lärare och lärarinnor.

Reformer beträffande seminariebildningen ha som bekant förekommit 1865, 1877, 1886 och 1894, således hvarje decennium. Utvecklingen på detta liksom på andra områden har under de senaste åren säkerligen icke gått långsammare än förut. Äfven från denna synpunkt sedt, kan tiden sålunda anses vara inne för en revision af stadgandena. En sådan lär också sedan ett par år tillbaka delvis ha förberedts i Kungl. Ecklesiastikdepartementet. För ögonblicket upptages väl, som naturligt är, uppmärksamheten mest af läroverksfrågans behandling och den i samband därmed stående löneregleringen äfven för seminariernas lärare. Sedan denna, som vi hoppas, vid nästa riksdag fått sin lyckliga lösning, skall turen säkert komma till seminarieundervisningens reformering. Om under tiden en kommitté blefve tillsatt i och för denna sak, och domkapitlen och seminariernas lärarekollegier senare blefve i tillfälle att yttra sig om dess förslag, skulle det säkerligen vara en lycklig och praktisk åtgärd till frågans snara lösning, och det antydda behandlingssättet skulle utan tvifvel tillförsäkra reformen såväl grundlighet som nödig försiktighet.

Beträffande lärarbildningen stå som bekant äfven en del andra spörsmål än de i denna uppsats vidrörda på dagordningen eller äro färdiga att där rycka fram. Sådana äro frågan om ett främmande språks införande vid seminarierna och den därmed i samband stående om kursens förlängning med ett år, vare sig en ny seminarieklass skulle läggas till de redan befintliga, eller en s. k. preparandklass skulle inrättas. Önskemål i denna riktning komma nog förr eller senare att förverkligas. Emellertid synes det, som om en reform af den art, som i denna uppsats blifvit antydd, skulle vara åtminstone en icke oäfven öfvergångsform.

Den som i likhet med undertecknad — och det gäller väl hvar och en, som närmare känner saken — funnit, att våra seminarier arbeta på ett mycket tacksamt område med en i hög grad vaken, energisk och i regeln äfven väl begåfvad ungdom, som man kan åstadkomma något med, den som därför tror på seminariernas rika utvecklingsmöjligheter, skall säkert med mig förena sig i en varm önskan, att nu ett nytt icke alltför obetydligt steg måtte tagas i den rätta utvecklingens riktning.

O. W. Sundén.

Af det myckna, som den ärade författaren af denna uppsats framlagt för tidskriftens läsare, synas oss följande *tre* punkter värda att utgöra en gemensam basis för *alla reformvänners* sträfvanden, dessa sträfvanden må nu hafva karaktären af mera djupgående förändringar i seminariearbetets planläggning i allmänhet eller af yrkande på förbättringar i vissa delar af detsamma: 1: krafvet på den fysiska uppfostrans bättre tillgodoseende; 2: minskning af lektionstimmarnas veckoantal; 3: inträdesfordringarnas ökande.

Dessutom vilja vi fästa uppmärksamheten vid författarens yrkande på tillsättandet af en kommitté för frågans närmare utredning och grundliga förberedande.

Red.

13.

Litteratur.

Vår kristna tro. Förslag till ny katekes af *Sven Lundqvist.* P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1903. Pris 30 öre.

Vi ha härmed tillfredsställelsen att anmäla ett »Förslag till ny katekes». Det har visat sig, att inom sakkunniga kretsar den åsikten alltmera vunnit insteg och befästat sig, att den nu använda katekesförklaringen bör utbytas mot en lärobok, som är bättre lämpad för barnaåldern. Det är således glädjande, att en man med rektor Lundqvists mångåriga verksamhet som kateket framlagt ett försök till lösning af den vanskliga frågan, hvad som bör sättas i stället för den lärobok, som under ett par tiotal af år varit påbjuden till användande i våra skolor. Enligt anmälarens åsikt har det lyckats förf. att i vissa afseenden lösa uppgiften på ett tillfredsställande sätt. En så betydelsefull och djupt ingripande förändring som införandet i landets skolor af en ny lärobok i vår kristna tro måste enligt sakens natur kräfva en rundlig förberedelsetid icke blott i och för stadgandet af en allmän opinion i frågan utan äfven för framkomsten af förslag till frågans bästa möjliga lösning. Rektor L:s förslag synes oss hafva fört frågan framåt. *Det utmärker sig för stark begränsning af läromaterialet, enkel och lättfattlig framställning af lärans hufvudpunkter utan användning af den häfdvunna dogmatiska formuleringen. De såsom stöd för lärosatserna anförda bibelcitaten äro väl valda och möjliggöra därigenom en otvungen och lättfattlig katekisation.*

Vi ha härmed framhållit, hvad vi ansett vara förslagets starkaste sidor. Men vi måste också framhålla, att det enligt vår åsikt lider af ett *grundfel.* Förf. har bibehållit den yttre, osystematiska anordningen af stoffet, sådan denna förefinnes i Luthers Lilla katekes, utan att skaffa sig en motvikt mot denna olägenhet genom att bygga sin lärobok på Luthers. I sitt korta förtal säger han: »Det förslag, som härmed framlägges, ansluter sig delvis till den nu begagnade katekesen. Af pedagogiska skäl har dock Luthers lilla katekes icke lagts till grund.» Vi inse väl, att pedagogiska skäl för skjutandet å sido af Luthers lilla katekes kunna anföras, men vi äro fullt öfvertygade om att vårt folk och dess målsmän i religiösa frågor ej vilja låta vår kyrkofaders mästerverk, som under tidernas lopp alltmer blifvit svenska folkets andliga egendom, upphöra att direkt inverka på folkbildningen. Vi föreställa oss, att priset kommer att vinnas af den läroboksförfattare, som bäst lyckas att lägga Luthers lilla katekes till grund för en för barnen lämpad framställning af vår kristna troslära, och detta så fattadt att den luterska katekesen, till formen öfversedd och i öfrigt

något förenklad, inginge däri som en integrerande del och ej som ett löst påhäng — honoris causa.

Vi öfvergå nu till att rikta några anmärkningar mot arbetets detaljer. Hvad då till en början innehållet och anordningen af stoffet beträffar, så kan nog sättas i fråga lämpligheten af att först i stycket 44 (i framställningen af hvad som motsvarar 2:a hufvudstycket) låta barnen veta, att Gud är en ande. I stycket 46, som handlar om änglarne, karakteriserar förf. dem såsom *osynliga* skapade varelser, under det att de i den antagna katekesförklaringen karakteriseras som *förnuftiga* skapade andar. Hvad synd är och dess indelning, får man först veta i stycket 49 och följande. Barnen få således genomgå lagbuden utan att i läroboken få någon förklaring öfver synden, dess uppkomst och natur. Men detta förutsättes väl som kändt från undervisningen i bibliska historien. Systematiskt tillfredsställande synes oss dock ej anordningen i denna punkt. I stycket 80, som handlar om Den helige ande, få barnen veta, att han utgår af Fadern och vittnar i världen om Fadern och Sonen. Förf. har således, i likhet med den grekisk-katolska kyrkan, ej velat tillägga *filioque*. Detta måste väl anses vara en alltför stor bundenhet af det under stycket anförda citatet, Joh. 15:26. I stycket 109 anges såsom fiender till Guds goda och nådiga vilja att frälsa oss djäfvulen, världen och *vår egen onda vilja*. I den antagna katekesförklaringen nämnas som våra andliga fiender djäfvulen, världen och *vårt eget kött*. I båda framställningarna citeras Gal. 5:17: »Köttet har begärelse mot anden». Uttrycken *vår egen onda vilja* och *köttet* täcka ej hvarandra. Vi förstå därför ej skälet, hvarför förf. här frångått katekesutvecklingens uttryck.

Hvad bibelcitaten vidkommer, äro de alla på några få undantag när hämtade ur de kanoniska böckerna. Ur de apokryfiska möta oss följande: Syr. 19:6, Vish. b. 2:24; Judit 8:13; Syr. 21:2. Härom är nog ej något annat att säga, än att det varit bäst, om de kunnat undvaras. Det långa citatet ur Filipperbrefvet (2:6—11) under stycket 72 är både genom sin längd och de exegetiska svårigheter, det erbjuder, föga lämpligt i en lärobok för barn.

Nu till sist några anmärkningar af språklig natur.

Författaren har sökt undvika bildliga, för barn mindre lättfattliga uttryck. Dock talar han i stycket 37 om att »*fara efter* helgelse». I styckena 39 och 40 synes oss ordet *Huru* böra utbytas mot *Hvilka*. I stycket 99 läses (i likhet med motsvarande ställe i katekesutvecklingen) »*tacka* och prisa hans heliga namn». *Tacka* måste här uppfattas såsom brukadt absolut, ty tacka någons namn låter ej säga sig. Bättre vore att efter *tacka* tillägga *honom*. Uttrycket *gifva oss vår bön* (stycket 103) är väl ej fullgod svenska. »*Afplana*» synder (stycket 117) är ett alltför ålderdomligt uttryck. Visserligen förekommer ordet *afplana* äfven i det till stycket hörande bibelspråket (Ps. 51:11), men författaren har på ett annat ställe visat, att han ej tvekat att i stycket använda ett lättfattligare uttryck, än det som förekommer i dithörande

bibelcitat. Se stycket 145, där det heter: *försynda sig* på Herrens lekamen och blod, under det att bibelcitatet (1 Kor. 11:27, 29) har: *varder saker* på o. s. v.

Svenskt Folkbibliotek, redigeradt af f. d. kanslirådet *Carl Kastman.* Innehåll: Ser. I. Sagor och andra för barn lämpliga berättelser, ser. II. Tidsbilder ur svenska och allmänna historien samt kyrkohistorien, ser. III. Lefnadsteckningar öfver utmärkta män och kvinnor, ser. IV. Skildringar af land och folk, ser. V. Teckningar ur näringslifvet, ser. VI. Skaldestycken m. m.

Hvarje skrift, beräknad att i allmänhet omfatta högst 100 sidor, skall, där ej särskilda förhållanden föranleda undantag, utgöra ett helt för sig. Hvarje år skola minst 4 häften utkomma. Arbetet utges på P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm.

Härmed har en periodisk publikation börjat att utkomma, som, afsedd närmast för folkskolans barn, åsyftar att »inverka förädlande på känslan, gifva sund näring åt fantasien, vidga och befästa insikterna samt rikta viljan till det goda». Men äfven för andra kan läsningen af dessa skrifter vara till nytta och nöje. Vi hafva tagit närmare kännedom om en af de utkomna skrifterna, *Martin Luther.* Hans lefnad, berättad för svenska folket af Carl Kastman. Här framträda med stor åskådlighet reformatorns drag och tidens skaplynne för läsarens blickar. Boken, hvars pris är 1 kr. 50 öre, är populärt skrifven i detta ords bästa bemärkelse.

Vi önska, att detta »Folkbibliotek» må finna vägen till så många svenska hem som möjligt och där verka som ett godt utsäde i det godas tjänst.

Regler för kommatering, utarbetade af en af Stockholms läraresällskap tillsatt kommitté. Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 25 öre.

Kommitterade låta oss veta, att de vid utarbetandet af detta förslag haft till ögonmärke att i högre grad, än nu är fallet, göra kommat till ett tecken för uppehåll vid läsningen, att om möjligt något inskränka kommats användning, att aflägsna oregelbundenheter, att upptaga möjligast många exempel och meddela dessa och deras regler i öfverskådlig framställning. Efter att hafva framhållit önskvärdheten af att ett så stort antal läroverk som möjligt förena sig om samma kommateringsregler, betona kommitterade, att all interpunktion i ovanligt hög grad är en konventionell sak, beroende af olika subjektiva uppfattningar. Häraf följer, att läraren vid bedömandet af lärjungarnes kommatering bör gå särdeles tolerant till väga och ej vara för snar att såsom fel beteckna, hvad som enligt ett annat kommateringssystem väl kan försvaras.

De regler, som kommitterade föreslå, äro klart formulerade och synas oss ej erbjuda några onödiga svårigheter vid tillämpningen. Vi

finna dem alltså fullt acceptabla äfven för seminariernas (och folkskolornas) räkning.

Endast en liten anmärkning mot en af kommitterade använd term. De kalla satser (självständiga), som äro sammanbundna till en satsbindning, hufvudsatser. Har denna benämning väl mera skäl för sig, än om man kallade en person, som vore den siste af sin ätt, ättens hufvudman? Först genom att bestämmas af en annan sats, får enligt vår mening en sats rätt att kallas hufvudsats.

Fryxells Berättelser ur svenska historien. Nationalupplagan. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1903. Häft. 107—128.

Dessa häften innehålla Karl XII:s historia till och med hans affärd från Turkiet.

Det är allmänt bekant, att Fryxells teckning af Karl XII ställer denne fram i en helt annan dager än den, som våra skalder gjutit öfver hans bild. I väsentliga delar torde en fortsatt forskning i de källskrifter, som sprida ljus öfver denna enastående historiska personlighet, komma att gifva Fryxell rätt. Dock synes han oss någon gång teckna konungens bild alltför mörk.

Praktisk räknebok af *E. Carli*, fil. kand., lärare vid Stockholms folkskolor, *C. Rendahl*, fil. kand., lärare vid Stockholms realläroverk, *A. G. Wihlander*, lärare vid Stockholms folkskolor. Antagen till begagnande vid Stockholms borgarskola. Andra häftet. Stockholm 1903. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Pris med facitbok 60 öre.

Läsning för svenska folket, utgifven af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1903. Häft. 1. Pris 30 öre.

Innehåll: Den romerske skalden Horatius. Af Ingvar Olsson. Ett besök i Konstantinopel. Af Arvid Kempe. Om betydelsen af de små trädgårdarna. Af H. O. Thorvall. Några ord om Islands natur och folk. Sveriges municipalsamhällen. Ur djurvärlden. Revisionsberättelse.

Pedagogisk tidskrift. Utgifven af *E. Schwartz*, *C. A. M. Lindman*, *A. Nordfelt.* Trettionde årgången 1903. 2—5 häft. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri.

Kvinnans bibliotek. Uppslagsbok för hemmet, en praktisk och tillförlitlig rådgifvare i alla frågor, som tillhöra hemmets område, utgifves enligt följande plan: Makan. Hushållslära. Kokbok med tillförlitliga recept för öfver 600 maträtter. Modern. Regler för varuinköp. Varukännedom. Blomster-, trädgårds- och biskötsel. Praktiska råd. Arbetet erhåller förstklassig typografisk utstyrsel, förses med *hundratals belysande illustrationer* och utkommer i vid pass 26

trettiotvåsidiga häften à 25 öre. Förlag: Nils Ander, Stockholm. Häft. 1—6 utkomna.

Professur i pedagogik. Ett önskemål för vårt land, förhandlingar vid ett diskussionsmöte med föredrag af *Fridtjuv Berg*, *Anna Sandström* och *N. G. W. Lagerstedt*. Stockholm 1903. Distribueras af Lars Hökerberg. Pris 40 öre.

Sveriges allmänna folkskollärareförenings årsskrift, utgifven af centralstyrelsen. 24:e årg. 1903. Första häftet.

Bidrag till Sveriges officiella statistik. P) Undervisningsväsendet. 45. Berättelse om folkskolorna för år 1900, utarbetad i Kungl. ecklesiastikdepartementet. Centraltryckeriet. Stockholm 1903.

T. K—r.

14.

Möten i Stockholm år 1903.

I.

Allmänna svenska folkskollärarmötet.

Den 1 juli öppnas i Stockholm och fortgår äfven under den 2 och 3 trettonde allmänna svenska folkskollärarmötet. Dess program, hvarom utförliga upplysningar skola meddelas i ett längre fram utgifvet programhäfte, som kostnadsfritt utdelas till alla, hvilka före den 29 juni anmält sig såsom deltagare i mötet, upptager dels föredrag och öfverläggningar rörande på dagordningen stående uppfostrings- och undervisningsfrågor, dels uppvisningar, konserter och samkväm m. m.

Föredrag och öfverläggningar komma att behandla följande ämnen: Svenska folkskolan i tjugonde seklets begynnelse, Intryck från Amerikas folkskolor, Olägenheterna af half lästid, Öfverbyggnader på folkskolan, Folkbildningsarbetet bland vuxna, Konsten och skolan, Kristendomsundervisningens reform, Nykterhetsundervisningen, Teckningsunder-

visningens reform, Utsträckning af ämnet hälsolära, Flickornas praktiska utbildning, Folkskoleinspektionen samt Skolläkarinstitutionen.

Underhållningar och samkväm anordnas under hvar och en af de trenne mötesdagarna efter förhandlingarnas slut: första dagen lekuppvisning i Idrottsparken, andra dagen kyrkokonsert i Östermalms kyrka, tredje dagen afskedsfest å Skansen, allt kostnadsfritt.

För de mötesdeltagare, som i stället för kyrkokonserten önska åhöra en samtidigt hållen konsert i operasalongen, har styrelsen utverkat tillfälle härtill mot en särskild afgift af 50 öre person, hvilken afgift uteslutande är afsedd att betäcka lokalhyra. Biljetter till denna konsert komma att å mötesbyrån mot erläggande af nämnda afgift utlämnas åt deltagare, i tur och ordning, så långt utrymmet medgifver.

Under hela mötesveckan står det deltagare fritt att mot nedsatt pris göra utfärder till Vaxholm och Oskar Fredriksborg, till Saltsjöbaden och till Drottningholm, hvarjämte lördagen den 4 juli, i händelse af tillräcklig anslutning, en utfärd mot nedsatt afgift anordnas till Gripsholm, hvars samlingar därvid förevisas under sakkunnig ledning.

Utställningen i Akademien för de fria konsterna kommer att jämte en rikhaltig samling undervisningsmateriell från Stockholms folkskolor och enskilda utställare omfatta särskilda afdelningar för nykterhetsundervisningen, för ordnade lekar, för skolans hygieniska förhållanden, för konsten i skolan samt för folkbibliotek och läsestugor.

Nedsättning i resekostnaderna har mötesstyrelsen utverkat såväl å statens järnvägar som å enskilda banor och ångbåtslinier, hvarjämte sådan nedsättning medgifvits äfven af styrelserna för flera ångbåtsbolag, bland dem de norrländska äfvensom ångfartygsbolagen Södra Sverige och Göta kanal.

Upplysningar om mötet, som kunna vara af nöden, erhållas efter skriftlig förfrågan, ställd till Allmänna folkskollärarmötet, Stockholm.

(Efter Östg. Corr.)

II.

Femte nordiska mötet för abnormskolesaken.

Ur inbjudningen till deltagande i detta möte meddelas följande:

I öfverensstämmelse med vid »fjerde nordiske abnormskolemøde» fattadt beslut hafva undertecknade härmed äran inbjuda för abnormsaken intresserade i Sverige, Norge, Danmark och Finland att sammanträda i Stockholm under de dagar i juli månad 1903, som framdeles kunna komma att bestämmas.

Till att förbereda detta möte utsågos 1898 i Köpenhamn:

för **Sverige:** Herrar A. Grape, G. A. Lyberg, J. Östberg och A. Wide;

för **Norge:** Herrar J. A. Lippestad, J. A. Fjørtoft, H. M. Hauge och fröken N. Fleischer;

för **Danmark:** Herrar Chr. Keller, J. Moldenhawer, G. Jørgensen och A. C. P. Abrahams;

för **Finland:** Herrar E. L. Hedman och A. I. Nordman samt fröknarna H. Ingman och S. Häggman.

Sedan med. d:r A. Grape aflidit, hafva öfriga kommitterade inom Sverige till hans efterträdare vid mötesförberedelserna utsett professor F. Lennmalm, hvarjämte till sekreterare för mötet utsetts kapten O. von Feilitzen.

Då erfarenheten vid senaste möten gifvit vid handen, att anordnade utställningar af skolmateriell och arbeten utförda af elever varit af stort intresse och i många hänseenden lärorika, tillåta vi oss äfven att anmoda de olika anstalterna att deltaga i en med det femte nordiska mötet för abnormsaken förenad utställning, därvid elevarbete för att utställas skall vara förfärdigadt under det arbetsår, som närmast föregår mötets hållande.

Liksom under närmast föregående möten komma sektioner att bildas för frågor angående undervisning och vård af blinda, af döfstumma, af lytta och vanföra samt af sinnesslöa, men dessutom torde kunna ifrågasättas, huruvida ej, om ett större antal deltagare därtill anmäler sig, särskilda sektioner böra anordnas för dem, som intressera sig för vård af epileptiska och för stammandes botande.

Så snart meddelande ingått från respektive lokalkommittéer, att begärd nedsättning i passagerar- och fraktafgifter å järnvägar och ångbåtar beviljats, skola mötesdeltagarne därom underrättas, äfvensom om öfriga detaljer angående mötet.

Sekreterarens adress är Sibyllegatan 4.

Stockholm i juli 1902.

CARL
(jämte ett antal målsmän för abnormsaken i vårt land).

Otto von Feilitzen.

15.

Sommarkurserna i Uppsala 1903.

Instundande sommar anordnas i Uppsala 6:e gången för en större allmänhet afsedda vetenskapliga föreläsningar i olika ämnen, med experiment, förevisningar, exkursioner och diskussioner.

Till deltagande i *1903 års sommarkurser i Uppsala* inbjuda vi härmed vänligen lärare och lärarinnor vid allmänna läroverk, samskolor och flickskolor, folkhögskolor och folkskolor, medlemmar af svenska prästerskapet, studerande och för öfrigt enhvar, som vill och tror sig kunna af vår undervisning draga fördel.

Kurserna hållas i universitetets lärosalar och institutioner.

De taga sin början *lördagen den 15 augusti kl. 1 e. m.* Afslutningen äger rum *lördagen den 29 augusti kl. 12 midd.*

Undervisningen omfattar dels *fristående* kurser, dels *grupper* af sinsemellan *sammanhängande kurser*, dels *praktiska öfningar.*

A. Fristående kurser:

Prof. K. R. Geijer: Om samvetet.
Laborator G. Granqvist: Något parti af elektricitetsläran.

Amanuensen G. Hellsing: Inledning till kemien.
Riksantikvarien H. Hildebrand: Den kyrkliga konsten.
Prof. A. G. Högbom: De äldsta spåren af människornas uppträdande.
Prof. K. F. Johansson: Jordens viktigare språkgrupper.
Doc. L. Jägerskiöld: Samhällen och bolag hos djuren.
Prof. A. Noreen: Satsen och dess hufvudarter.
Prof. U. Quensel: Bakterierna som sjukdomsorsaker (med demonstrationer).

B. Grupper af sammanhängande kurser:

I. Historisk grupp: 1800-talets historia.

Doc. K. Ahlenius: De geografiska upptäckterna under 1800-talet.
Doc. N. Edén: Det nya tyska riket.
Domprosten J. A. Eklund: Pontus Vikner.
Doc. V. Lundström: Det moderna Italien.
Lektor R. Steffen: Svensk litteratur under 1800-talets midt.
Doc. V. Söderberg: Ur Förenta staternas historia under 1800-talet.
Prof. H. Lundströms och *Prof. N. Söderbloms* kurser (se nedan, afd. B, 5).

II. Statsvetenskaplig grupp.

Prof. S. J. Boëthius: Den konstitutionella monarkien.
Doc. N. Stjernberg: Penning- och kreditväsen.
Prof. S. Wide: Socialpolitiska sträfvanden i forntiden.

III. Grupp af undervisningsfrågor med särskilda ämnens metodik.

Prof. Aug. Hammar: Dissektionskurs.
Prof. J. A. Lundell: Om nyare metoder för språkundervisning.
Prof. A. N. Lundström: Växtbiologiska försök.
Prof. A. Noreen: Om språk- och stilriktighet.
Doc. F. von Schéele: Allmän pedagogik.
Prof. Hj. Öhrvall: Fysiologi.

IV. **Naturvetenskaplig grupp.**

Fysik och *kemi* för deltagare, som äga kunskaper i resp. ämnen motsvarande ungefär kursen till studentexamen.
Prof. K. Ångström: Strålningsfenomen.
Modern kemi: Föreläsare ännu ej bestämd.

V. **Teologisk grupp** (närmast afsedd för präster).

Domprosten J. E. Berggren: Om försoningen.
Prof. Hj. Danell: Några sociala och kyrkliga tidsfrågor i skriftligt etisk belysning.
Ärkebiskop J. A. Ekman: Den gudomliga uppenbarelsen.
Prof. K. R. Geijer: Om samvetet (se ofvan, afd. A).
Riksantikvarien H. Hildebrand: Den kyrkliga konsten (se ofvan, afd. A).
Prof. H. Lundström: Öfversikt af romerska kyrkans historia under det 19:e årh.
Prof. E. Stave: Religiösa problem bland judarne.
Prof. N. Söderblom: Svensk teologi under 19:e årh.

VI. **Grupp af kurser i moderna språk.**

För deltagare, som förut studerat resp. språk.
M. Ernest Charles (i »La Revue Bleue»): Les idées sociales dans la littérature contemporaine française.
Mr. W. Harlock, Master of Arts, Lektor: Practical Course in English (pronunciation, phraseology, synonymic).
Prof. J. A. Lundell: Inledning till fonetiken.
M. Lucien Maury, Licencié ès lettres, Lektor vid Uppsala universitet: L'évolution du théâtre en France 1870—1900.
M. G. Rouvier (i »Le Temps»): L'opinion publique (l'enseignement, les journaux de Paris, la vie politique).
Doc. E. Staaff: Om franskans ordförråd.

C. Praktiska öfningar.

Svenska läsöfningar med upplysningar rörande uttal och grammatik för norska och danska deltagare.
Föreläsningar och öfningar i välläsning: Lektor N. P. Ödman.

Kurser i tyska, a) *för nybörjare*, b) *för mera försigkomna;* högst 25 deltagare i hvarje kurs; vid behof anordnas flera dylika kurser; intyg om deltagande i dem utfärdas.

Prof. J. A. Lundells kurs i allmän fonetik (se ofvan, afd. B, 6).

Skolebestyrer Schibbye's från Kristiania *kurs i norska* (uttal, läsning, grammatik).

Vi hoppas att för kurserna vinna äfven en föreläsare från Norge.

I syfte att för åhörarne lätta uppfattningen af föredraget och stödja minnet komma åtminstone för en del af ämnena tryckta grundlinier att vid kursernas början utdelas.

Universitetets arkeologiska, zoologiska och geologiska samlingar m. m., botaniska trädgård och bibliotek komma att på bestämda tider förevisas af vederbörande lärare och tjänstemän.

Vi hoppas att i sammanhang med kurserna få till stånd en utställning af engelsk och amerikansk litteratur, ungefär af samma slag som den franska utställning, hvilken fanns anordnad vid 1902 års filologmöte i Uppsala och Stockholm.

Öfriga upplysningar lämnas i program, som längre fram kommer att tillsändas anmälda deltagare.

För tillträde till sommarkurserna fordras inga som helst examina eller betyg. För kostnadernas betäckande erlägger hvarje deltagare vid anmälan eller vid tillträdeskortets mottagande en afgift af 10 kr. Man och hustru tillsammans betala hvardera half afgift.

Nedsatta reseafgifter å såväl statens som enskilda järnvägar (möjligen äfven å ångbåtar) kunna påräknas.

Anmälan till deltagande i kurserna torde insändas så snart som möjligt och adresseras till *Sommarkursernas byrå*, Uppsala. Den, som vid anmälan fogar uppgift, i hvilka kurser eller serier han önskar deltaga, äger företräde till dessa serier eller kurser, om utrymmet i några fall nödgar till begränsning af antalet.

Byrån meddelar alla nödiga upplysningar för resan, när tillträdeskort sändes, och anskaffar efter deltagares önskan rum och samfälld spisning till möjligast billiga pris. Om

afgiften ej vid anmälan bifogas, sändes tillträdeskort mot postförskott.

Vi våga utbedja oss, att tidningspressen i den goda sakens intresse åt denna vår inbjudan ville gifva största möjliga spridning.

Uppsala i maj 1903.

Sommarkursernas organisationskommitté:

Hj. Danell. J. A. Lundell. Frans von Schéele. Hj. Öhrvall.

Föreståndare för byrån:

Gustav H. Kökeritz.

På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag äro under utgifning:

Taflor

för undervisningen i biblisk historia.

☛ **Färgtryck** efter original af professor ***Julius Kronberg,*** utarbetade efter samråd med öfverlärare *Alfred Dalin.* Upptagna å K. Eckl.-dep:ts förteckning på undervisningsmateriel för folkskolorna (1903) under *n:r 7 b.* Ej att förblanda med Hofmanns taflor i svarttryck.

Pris pr tafla, för skolråd: ouppfodr. 1 kr. 50 öre; uppfodr. på väf med rullar 3 kr.; i bokhandeln resp. 2 kr. och 3 kr. 75 öre.

Följande tio taflor ur **nya testamentet** skola utgöra första serien:

1. *Herdarnes syn.*
2. *Jesus besökes af vise män från Österlanden.*
3. *Jesus vid tolf års ålder i templet.*
4. *Jesus döpes af Johannes.*
5. *Jesus uppväcker en änkas son i Nain.*
6. *Den barmhärtige samariten.*
7. *Jesus välsignar små barn.*
8. *Jesu död.*
9. *Jesu uppståndelse.*
10. *Jesu himmelsfärd.*

N:r 1, 2, 4 och 8 äro utkomna. De återstående utgifvas under åren 1903 och 1904.

För öfrigt hänvisas till ett utförligt, illustreradt prospekt, som på begäran portofritt erhålles.

På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag har börjat utkomma:

Svenskt folkbibliotek,

en samling populära skrifter.

Redigerad af f. d. kanslirådet **C. KASTMAN.**

Denna samling, afsedd att gifva en sund, upplysande och intresseväckande läsning i främsta rummet åt folkskolornas lärjungar, men äfven åt äldre, skall tills vidare omfatta sex serier:

Ser. I. ***Sagor och andra för barn lämpliga berättelser.***

Nyss utkommet:

Häft. **1.** Sagor och andra berättelser, utg. af **C. Kastman.** Med originalteckningar af **Jenny Nyström.** Pris 1 kr.

Ser. II. ***Tidsbilder ur svenska o. allmänna historien samt kyrkohistorien.***

Ser. III. ***Lefnadsteckningar.***

Nyss utkomna häften af ser. III:

Häft. **1.** Martin Luther, af **C. Kastman.** Med illustr. Pris 1 kr. 50 öre.

Häft. **2.** Olavus Petri och Laurentius Andreæ, af **C. Fr. Lundin.** Med illustr. Pris 75 öre.

Ser. IV. ***Skildringar af land och folk.***

Nyss utkomna häften:

Häft. **1** och **2.** Från Sudan och Sinai, af **L. Jägerskiöld.** Med talrika bilder. Pris tillsammans 3 kr.

Häft. **3.** Island, land och folk, af **C. Kastman.** Med illustr. och karta. Pris 1 kr.

Ser. V. ***Teckningar ur naturen och näringslifvet.***

Ser. VI. ***Skaldestycken*** m. m.

På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag:

FOLKSKOLANS ELEMENTARBOK I MODERSMÅLET

af

K. O. SJÖLANDER.

Pris: **N:r 1:** 50 öre; i 2 häften à 20 och 40 öre.
N:r 2: 30 öre; i 2 häften à 10 och 20 öre.

Uppsatser: Lämnar eller anvisar inom en trång ram *tillräckliga uppsatsöfningar för både folk- och fortsättningsskolan* samt är lämpad som *supplement till både N:r 1 och N:r 2 af elementarboken;* pris 12 öre.

Omdömen:

(Om *Folksk. elementarbok*).

»— — antagits som lärobok i öfningsskolan vid Linköpings folkskoleläraresemiuarium — —»; »— — följes och brukas i många skolor inom mitt folkskoleinspektörsdistrikt — — förtjänar ännu större spridning — —»; »— — gifver ett resultat, långt större än andra af oss förut begagnade läroböcker i samma ämne förmått gifva — —» (*flera lärare*); »— — rättskrifningsläran — — särdeles omsorgsfullt utarbetad — — — boken i hög grad ägnad att underlätta lärarens arbete och bidraga till befrämjande af barnens självverksamhet. Såväl urvalet och framställningssättet som anordningen af det hela röjer den erfarna och praktiska läraren — —» (*Folksk. Vän*); »— — denna rättskrifningsmetod är synnerligen tilltalande — — förf. har tvifvelsutan lyckligt besegrat flera af de svårigheter, som äro förenade med framställningen af folkskolans språklära» (*seminarielektor Hagfors i Tidskrift, utg. af pedagogiska föreningen i Finland*).

(Om häftet *Uppsatser*).

»Detta häfte ingår som N:r 3 i Folkskolans elementarbok — — De tre nu utkomna häftena bilda ett afslutadt helt — — för folkskolans och fortsättningsskolans lärjungar — — — det tredje (häft.) ställer sig värdigt vid sidan om de två första. Det röjer nämligen samma *praktiska läggning, samma enkelhet, reda och plan* som de. *Författarens arbeten höra till dem, som rekommendera sig själfva* — —» (*Folkskolans Vän*).

På P. A. Norstedt & Söners förlag:

Räknebok för folkskolorna

af K. O. Sjölander och A. G. Wihlander.

N:r 1 om 5 häften, af hvilka 1 häftet kostar 20 öre och hvartdera af de öfriga 25 öre.

N:r 2 om 3 häften à 15 öre.

Omdömen: »Erfarenheten från de skolor, där räkneboken användts, vitsordar, att den undervisning, som lämnats med ledning af henne, burit mycket goda frukter.» (*C. Kastman* i »Tidskrift för folkundervisningen».)

»— — — Boken äger så stora förtjänster — — att folkskolan skulle mycket gagnas, om denna bok funne en allmännare användning därstädes.» (*C. J. A.* i »Folkskolans vän».)

»— — — Man ser genast, att förf. på ett redigt och naturligt sätt ordnat de särskilda momenten inom de olika räknesätten, och att de haft blick för detaljerna — — —» (*Fr.* i »Sv. Läraretidning».)

»— — — visat sig vara synnerligen väl lämpad för sitt ändamål — — —» (*Eriksson.*)

»— — — synnerligen grundlig och fullständig med en riklig mängd förklarande och utvecklande exempel — — —» (*Stille.*)

Hufvudräkningskurs för folkskolan af *A. G. Wihlander.* Utgifven i 10 häften à 10 öre; häft. 1—4 och 5—8 bundna à 50 öre, häft. 9—10 i ett band à 25 öre; hela arbetet i ett band à 1 kr. 25 öre.

Omdömen: »De talrika exempel, det har att bjuda på, äro hämtade från de mest olika områden af lifvet — områden, som dock icke äro för barnen främmande —, de äro strängt progressivt ordnade, och de ansluta sig förträffligt till den för Stockholms folkskolor gällande kursfördelningen. Säkert skall detta på pedagogiska grunder fotade och med stor insikt och omsorg utförda arbete i hög grad bidraga till att höja räkneundervisningen i våra folkskolor.» (*Ln* i »Sv. Läraretidning».)

»Uppgifterna synas vara noga lämpade efter barnens uppfattningsförmåga och äro tagna från för dem bekanta områden samt progressivt ordnade. Genom användande af denna hufvudräkningskurs blir läraren i stånd att låta hufvudräkningen, som säkerligen i många skolor blifvit rätt mycket åsidosatt, komma till sin rätt, i synnerhet om barnen förses med hvar sitt exemplar af kursen, då därigenom både lärarens och lärjungarnes arbete i hög grad underlättas. (*C. J. G.* i »Folkskolans vän».)

Nedanstående böcker, utgifna af **B. C. Rodhe**, finnas att tillgå från **Aktiebolaget Hiertas Bokförlag, Stockholm.**

Första Läsåret: Pris: inb. 50 öre.

Andra Läsåret: Pris inb. 90 öre.

Första och **Andra Läsåret** uti ett band: Pris: inb. 1 kr. 30 öre.

Ny abc- och Läsebok: Pris: inb. 75 öre.

Abc-bok för hemmet: Pris: inb. 25 öre.

Om förfaringssättet vid den första undervisningen i modersmålet *med anslutning till ofvan angifna böcker:* Pris: 20 öre.

Från **Aktiebolaget Hiertas Bokförlag** har utkommit en ***musikbilaga*** till Rodhes läsebok under titel:

24 SÅNGER

ur

B. C. Rodhes abc- och läsebok

— Första läsåret —

Satta i musik

af

Alice Tegnér (A. T.)

Pris häftad 20 öre.

B. C. Rodhe uttalade före sin bortgång den önskan, att den poetiska delen af hans mindre läsebok skulle sättas i toner. Med anledning häraf har förlagsfirman med uppdrag härutinnan vändt sig till fru *Alice Tegnér*, kompositör af de mycket spridda barnsångsamlingarna »Sjung med oss, mamma».

Melodierna äro försedda med ackompanjemang, lätt satt för piano eller orgelharmonium, hvarvid sångstämman, för att stödja de späda barnrösterna, ingår i ackompanjemanget.

Tonomfånget är beräknadt för verkliga barnstämmor, och harmonierna i sångerna äro de enklaste utan att dock sakna karaktär.

16.

Uppsatsskrifning i folkskolan.

Syftet med undervisningen i modersmålet i folkskolan är att lära barnen det högsvenska skriftspråket eller, om man vill begagna uttryck, som närmare ansluta sig till den af Kungl. Maj:t i nåder den 7 december 1900 godkända normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor, att öfva barnen uti 1:o) att uppfatta, hvad de läsa; 2:o) att muntligen redogöra för det lästa och 3:o) att skriftligen göra reda för dels hvad de vid undervisningen inhämtat, dels hvad de iakttagit eller erfarit.

Men, torde någon säga, syftet med undervisningen i modersmålet är ju detsamma, äfven då fråga gäller de allmänna läroverken eller andra läroanstalter, i hvilka undervisning i modersmålet meddelas. Också i dessa skola ju lärjungarne lära sig att förstå och använda det högsvenska skriftspråket. Ja väl; men omfattningen, i hvilken undervisningen kan meddelas, måste blifva olika i de särskilda slagen af skolor. Den är nämligen beroende af såväl lärjungarnes uppfattningsförmåga som de förhållanden i öfrigt, under hvilka skolan arbetar. Naturligtvis mena vi ej i detta sammanhang uppfattningsförmågan hos de särskilda lärjungarne eller de mera tillfälliga förhållandena vid skolan utan den utveckling af intelligensen, till hvilken lärjungarne i vidkommande skola i allmänhet anses böra kunna komma, och de mer stadigvarande förhållandena vid denna, såsom undervisningstid och mera sådant. Syftet med undervisningen i modersmålet i folkskolan torde sålunda kunna mera fullständigt framställas så, att barnen skola lära det högsvenska

skriftspråket i den omfattning, som deras uppfattningsförmåga och de förhållanden, under hvilka denna skola arbetar, medgifva.

Undersöker man det resultat, till hvilket man vid undervisningen i folkskolan i allmänhet kommer, finner man, att barnen öfver hufvud taget, när de lämna skolan, ej hafva vunnit vare sig den förmåga att uppfatta innehållet i det lästa eller den färdighet att uttrycka sina tankar i tal och skrift, som motsvara tidens berättigade kraf på dem, som genomgått folkskolan. I förbigående må här den anmärkning göras, att det är icke endast i vårt land, som man klagar öfver dåligt resultat af undervisningen i modersmålet i folkskolan, utan äfven i andra kulturländer höras klagomål häröfver. Hvilka kunna anledningarna härtill vara? Vi vilja här nedan fästa uppmärksamhet på åtminstone några af dem.

Barnen kunna visserligen, när de tagas in i skolan, både förstå och använda sitt modersmål; men det språk, de begripa, och hvarpå de kunna göra sig begripliga, är ej högsvenska skriftspråket utan ett mer eller mindre därifrån skiljaktigt landskapsmål, sådant som detta i deras omgifning talas. Det kostar mycken tid och mycken möda att förmå barnen att bortlägga det invanda sättet att uttala de särskilda ljuden och orden och att i stället framsäga dem på sådant sätt, som de bildade bruka; det är ock förenadt med ej ringa arbete att lära barnen begagna skriftspråkets ordformer och uttryckssätt. Dessa svårigheter, stora i och för sig, blifva större dels däraf, att antalet barn i en och samma klass vanligen är jämförelsevis stort, dels däraf, att barn dagligen under vistelsen i hemmet få både höra och begagna det därstädes brukliga talspråket.

Tiden, som kan ägnas åt språkundervisningen, är i allmänhet för kort, helst i sådana skolor, där den årliga undervisningstiden understiger den, som i lag är stadgad för normalt anordnade folkskolor.

Läraren har i landsbygdens skolor ofta till uppgift att samtidigt undervisa flera klasser, hvilket måste försvåra arbetet, och, då han ej sällan hellre vill sammanhålla alla klasserna i ett läslag och sysselsätta dem med ett och det-

samma än gifva dem efter deras utveckling lämpade särskilda sysselsättningar, måste ock arbetets resultat blifva mindre, än det borde kunna blifva.

Ett stort antal lärare försumma alltför mycket arbetet att grundligt införa barnen uti innehållet i det lästa. De underkasta sig ej det förberedande arbete, som är nödvändigt för att kunna på ett fint och instruktivt sätt handleda barnen till en rätt uppfattning af det lästa. Utan föregående förberedelse framkasta de ej sällan, sedan ett stycke blifvit läst, några omotiverade och osammanhängande frågor, hvilka barnen vanligen kunna besvara genom att utan egentlig eftertanke mekaniskt uppläsa några ord ur boken.

De skriftliga öfningarna ställas icke uti rätt samband med den öfriga undervisningen, och de olika slagen af skriftliga öfningar kombineras ej med hvarandra.

Ännu alltjämt offra många lärare för mycken tid på inlärande af en mer eller mindre fullständig språklära (grammatik), under det de lägga för liten vikt vid öfningen, invänjandet. Språkregler och grammatisk-tekniska uttryck böra begagnas endast då, när man därigenom kan lättare och kortare meddela sig med barnen.

Af den jämförelsevis ringa tid, man kan använda till undervisningen i modersmålet, har man på senare tiden begynt begagna alltför mycken till nöjesläsning. Utrymmet medgifver icke att i detta sammanhang utreda, hvilka olyckliga följder häraf kunna komma, men visst är, att de kunna blifva sorgligare än mången, som ytligt betraktar saken, kan föreställa sig.

Det är i synnerhet resultatet af de skriftliga öfningarna man anser minst tillfredsställande, och detta klena resultat springer så mycket mer i ögonen, som man allt mer och mer ställer den fordran på folkskolan, att den bör lämna från sig barn, som hafva förmågan att på enkelt språk tydligt och klart framställa sina tankar rörande de angelägenheter, de hafva att handlägga i det praktiska lifvet.

Att de skriftliga öfningarna ej ännu burit den frukt, man af dem hoppats, torde bero, bland annat, därpå, att teorierna för ifrågavarande öfningar ännu äro så skiftande,

och att förfaringssätten vid deras anordnande ännu äro så godtyckliga. »På intet annat område inom metodiken stå motsatta åsikter», säger en författare, »så skarpt och oförmedladt mot hvarandra» som på det, hvarom här är fråga. Så vilja t. ex. några, att de skriftliga öfningarna skola fullständigt ansluta sig till den antagna läseboken; andra åter hålla före, att öfningarna ej böra sättas i samband med nämnda bok, och åter andra förmena, att de böra dels sluta sig till läseboken, dels ock hämta ämnen och förebilder från andra håll. Somliga anse, att man vid de skriftliga öfningarna bör iakttaga alldeles samma ordning, som vid inlärandet af det grammatiska stoffet; andra hålla före, att det är fördelaktigare att ej binda sig vid nämnda ordningsföljd. För somliga synes det erforderligt, att barnen få särskild undervisning i stillära, synnerligen beträffande kompositionen af en uppsats; andra förekommer all sådan undervisning öfverflödig. Somliga lägga största vikt vid sådana uppsatser, som behandla ämnen från det praktiska lifvet, under det andra anse, att sådana uppsatser hafva föga betydelse med hänsyn till det mål, man vill vinna. Den ene börjar med det slag af uppsatser, vi kalla beskrifning; den andre uppskjuter dylika uppsatser till de sista skolåren. Den ene förordar, att man bör lära barnen att ur gifna mönsterstycken uppsöka dispositionen för stycket; den andre sätter intet värde härpå. Den ene håller för nyttigt att omskrifva poesi till prosa; den andre skattar dylik öfning ej synnerligen högt, och den tredje kastar den öfverbord.

Under sådana förhållanden är det ej underligt, att undervisningens resultat blir klent. Den aktade pedagogiske skriftställaren Hans Trunk säger i sin förträffliga bok »Zur Uebung des deutschen Sprachunterrichtes»: »Huru få skolgossar äro i stånd att uttrycka sina tankar eller göra reda för hvad de hört eller upplefvat utan grofva rättskrifnings- och språkfel! Huru oskönt är ofta språket! Hvilken entonighet råder ofta i uttrycket!» Dessa ord äro, tyvärr, fullt tilllämpliga äfven på våra förhållanden.

Men för att den öfverklagade bristen må blifva afhjälpt, måste vi med allvar söka göra oss reda för de hufvudsakliga fel, som begås vid handledningen af barnens öfningar att i

skrift uttrycka sina tankar, eller vid den s. k. uppsatsskrifningen.

En tysk författare säger: »Af alla fel, som begås vid undervisningen i uppsatsskrifning, synes mig det vara det vanligaste och ödesdigraste, att barnens uppsatser ej äro själfständiga arbeten. Uppsatserna äro mestadels inpluggade och ofta endast en uppskrifning af en under långvariga förberedelser fastställd tankeföljd.» Äfven detta äger sin fulla motsvarighet äfven i våra folkskolor. Icke sällan blifva nämligen de uppsatser, som skola skrifvas, så fullständigt om och om igen genomgångna, att de i självfva verket ej blifva något annat än återgifvande af något, som barnen förut fullständigt inlärt i minnet. Men hvad blir följden häraf? Jo, om barnen sedan skola på egen hand skrifva något, låt vara enkelt, skriftligen göra reda för något, som ligger dem nära, så kunna de icke reda sig. Och detta är ju naturligt nog. De hafva nämligen fått lära sig att skrifva uppsatser, som de förut ord för ord inpräglat i minnet, men de hafva ej fått någon anvisning att på egen hand skriftligen redogöra för sådant, som de hafva sett, hört, upplefvat eller erfarit.

»Hur kommer det till», frågar en författare, »att man ringaktar, ja, till och med icke sällan undertrycker lärjungarnes självständighet vid ifrågavarande arbete?» Med ledning af det svar, han härpå gifvit, vilja vi angifva följande fyra anledningar härtill.

1:o) Man vill tillämpa den grundsatsen, att det är bättre att förekomma fel än att förbättra sådana. Af rädsla för alltför många fel söker man därför hindra hvarje afvikelse från det, som vid förberedelsen af uppsatsen blifvit inlärdt. Men på detta sätt blir den naturliga språkutvecklingen ej främjad utan i stället »slagen i fjättrar».

2:o) Det är mycket lättare att medelst föresägande och förevisande lära barnen, hvad de skola skrifva om ett uppgifvet ämne, än att gifva dem erforderliga anvisningar och behöflig hjälp vid deras försök att självständigt behandla den sak, som blifvit dem förelagd. Härtill kräfves pedagogisk takt, kännedom om de särskilda barnens egenart samt gärna äfven mogen erfarenhet.

3:o) De skrifna uppsatserna måste rättas; men rättandet af dessa är ett af lärarens mest tidsödande och tröttande arbeten. Därför söker han så ordna, att felen blifva så få som möjligt. Därigenom blir hans arbete lättadt. Ju grundligare förberedelsen blifver, desto färre blifva felen. Och ännu mer underlättas arbetet däraf, att läraren så ordnar, att uppsatserna blifva hvarandra mycket lika; detta går så till, att alla barnen få skrifva öfver samma ämne, och att läraren samtidigt med alla förbereder uppsatsen på det sätt, som här ofvan blifvit antydt.

4:o) Ju färre röda streck synas i uppsatsboken, dess bättre tar den sig ut för vederbörande förmän.

Men en sakkunnig bör ej häraf kunna förledas till oriktiga omdömen. »Uppsatser, tillkomna på här ofvan angifna sätt, äro effektfulla skådestycken och utställningsföremål.» Den erfarne skolmannen har bättre grund för sina slutsatser rörande verksamheten i skolan uti själfständiga lärjungearbeten med alla deras fel och rättelser än uti de uppsatser, som hufvudsakligen åstadkommits af läraren men nedskrifvits af lärjungarne. De själfständigt utarbetade uppsatserna, hur bristfälliga de än må vara, bereda honom jämväl större glädje än de inlärda, enär de dock vittna om försök att utveckla lärjungarnes själsförmögenheter och att fostra dem till själfständigt tänkande och handlande människor. Försöken, äfven om de äro misslyckade och kraftigt tala om lärarens olämpliga förfaringssätt, äro dock ett ärligt arbete och kunna gifva anledning till vidtagande af åtgärder till bristernas afhjälpande.

En annan anledning därtill, att uppsatsskrifningen i folkskolan ej bär den frukt, man därmed afsett, är, att barnen få alltför liten öfning däri. Visserligen äro i normalplanen ej få timmar i veckan anslagna till skriföfningar uti normalt anordnade folkskolor, men detta oaktadt få barnen ej så mycken öfning i uppsatsskrifning, som de borde och kunde erhålla. Detta kommer dels däraf, att väl- och rättskrifningen i allmänhet får mycken, säkerligen alldeles för mycken tid åt sig anslagen, dels däraf att den tid, som blir öfver för uppsatsskrifningen, begagnas på så otillfredsställande sätt. En stor del däraf åtgår nämligen till förbere-

delse, rättande och inskrifvande af uppsatsen. Så komma barnen att få skrifva jämförelsevis få uppsatser under loppet af ett år. Men, när de få så ringa öfning i uppsatsskrifning, kan ju resultatet däraf ej blifva annat än klent. Lärarne vilja dock ej gärna öka antalet uppsatser, emedan rättandet af dem är förenadt med så mycken ansträngning, och därjämte kostar så mycken tid.

Men hur skall man då komma därhän, att barnen få tillräcklig öfning i uppsatsskrifning? Man skall för det första se till, att barnen få mera öfning uti att muntligt uttrycka sina tankar, än de hittills hafva fått. Kunna de nämligen muntligt redigt och klart framställa sina tankar om en sak, hafva de i allmänhet jämförelsevis lätt för att i skrift meddela sig. Den muntliga öfningen är en synnerlig god förberedelse för den skriftliga framställningen.

Därför bör man vid undervisningen så mycket som möjligt bereda barnen tillfälle att i sammanhängande tal uttrycka sig. Ett tillfälle härtill, som ej bör försummas, har man vid slutet af hvarje lärotimme. Det faller sig ju så naturligt att låta barnen någon stund före lärotimmens slut göra reda för hvad som under timmen blifvit genomgånget. Men för att de skola kunna det, måste man vid den föregående undervisningen hafva haft detta mål för ögonen. Fullföljer man ihärdigt detta förfaringssätt genom hela skolan, skola barnen under sin skoltid samla en beaktansvärd skatt af ord, ordformer och ordförbindelser, och deras språkkänsla skall i hög grad utvecklas. Och härigenom har man sålunda kraftigt bidragit till utveckling af deras förmåga att i skrift uttrycka sig.

Sådana repetitioner äro ju för öfrigt nödvändiga, för att det hufvudsakliga af det, som blifvit genomgånget, skall fästas i minnet, och, ehuruväl folkskolans hufvuduppgift icke är att bibringa sina alumner en massa vetande, vill man dock, att de, när de lämna skolan, skola äga en skatt goda och nyttiga kunskaper.

Äfven vid början af en lektion bör man låta lärjungarne göra reda för det, hvartill det nya, som skall blifva föremål för undervisningen under lektionen, närmast sluter sig. Och under lektionen erbjuda sig ju många tillfällen att öfva

barnen uti att sammanhängande framställa sina tankar genom att låta dem, sedan en större eller mindre afdelning blifvit genomgången, sammanfatta det hufvudsakliga däri. Hvilken öfning uti konsten att muntligt uttrycka sig ligger icke uti att med egna ord göra en framställning af något, som man hört eller läst! Därför må man ej försumma att låta lärjungarne, så snart lämpligt tillfälle därtill yppar sig, med egna ord redogöra för innehållet uti något, som de haft till läxa, eller som de annars hört eller läst. I sammanhang härmed kunna vi ej undertrycka anmärkningen, att i våra folkskolor i allmänhet försummas muntlig redogörelse för innehållet uti lästa läseboksstycken alltför ofta. Härigenom tager man från barnen många tillfällen till öfning uti att tala och indirekt äfven uti att skrifva. I sanning såge man mera på barnens bästa, om man samvetsgrant och planmässigt använde läseboken, än genom att om och om igen framslunga beskyllningar mot densamma, hvilka, om än en och annan kan vara berättigad, likväl till stor del äro grundlösa och vittna mer om tanklöshet, klanderbegär och öfversitteri än om insikt uti den uppgift, läseboken hade i våra svenska folkskolor på den tid, när den i sin nuvarande form utgafs, och om kännedom om förhållandena i våra skolor vid sagda tid. Visst är, att åsikterna om huru en läsebok för folkskolan bör vara beskaffad äro mycket olika. Det är att hoppas, att genom de skiftande meningarnas nötning mot hvarandra man skall komma till en uppfattning, som kan omfattas af flertalet af de i denna sak omdömesgilla, och som sålunda bör tillämpas vid affattandet af en ny läsebok. Till dess en sådan på ett eller annat sätt kommer till stånd, borde hvarje lärare anse som sin plikt att på bästa sätt använda den, som finns. Den må nu för öfrigt vara huru dålig som helst, kan man dock ej uppvisa, att den innehåller något omoraliskt, något, genom hvars läsning barnet tager skada till sin själ.* Under sådant förhållande, vi upprepa det, är

* Nå, det torde man i allmänhet vara benägen att medgifva. Men, säger man, den är tråkig och ofta svårfattlig. Hvad den förra anmärkningen beträffar, torde det ligga mycken sanning i hvad en framstående folkskollärare har sagt, att nämligen det är mer lärarne än barnen, som anse den tråkig. Till lärarnes uppfattning om läseboken torde ej litet hafva bidragit, att den meningen omfattats af mången, att äfven läseboken bör vara så beskaffad, att

det lärarens ovillkorliga plikt att behandla den på ett sätt, som kan blifva för barnen mest gagneligt. Läraren har ej fullgjort, hvad honom åligger, om han vid användandet af läseboken låter barnen läsa stycke efter stycke utan att behandla de särskilda styckena så, att medelst sysselsättningen med dem icke endast läsefärdigheten ökas utan ock uppfattningsförmågan skärpes, känslan förädlas, inbillningskraften näres och förmågan att i tal och skrift uttrycka sina tankar utvecklas. Men hur mången lärare använder läseboken så! Innan vi öfvergå till att tala om ett annat medel till utveckling af förmågan att skriftligen framställa sina tankar, vilja vi ännu en gång lägga lärarne på hjärtat vikten af att flitigt öfva lärjungarne uti att muntligt redogöra för hvad de läst, hört, sett eller erfarit.

Det andra medlet, på hvilket vi nu vilja fästa uppmärksamheten, är planmässigt öfvande af förmågan att uppfatta innehållet i något, som föreläses. Låter man de öfriga i en klass höra på, när någon kamrat föreläser, skall man, om man anställer undersökning, snart komma underfund med hur litet öfvade lärjungarnes öron äro att uppfatta språkformerna. Därpå beror det, att läsöfningarna i allmänhet medföra så liten nytta för de stilistiska öfningarna. Nya ord, ovanligare ordformer och ej allmänt förekommande uttryck fastna endast delvis i öronen, och vilja lärjungarne någon gång vid egna skriföfningar begagna sig af hvad de sålunda hört, händer ej sällan, att de komma att använda uttryck, som öka samlingen af de »stilblommor», hvilka göra den rättande läraren så mycken möda. Häraf torde den slutsats kunna dragas, att man vid undervisningen i modersmålet fäster alltför litet afseende på uppöfvande af örat. För att råda bot i det afseende, hvarom nu är fråga, böra

---

den kan hänföras till den grupp af böcker, som äro inordnade under rubriken »nöjesläsning». Att läseboken har en annan uppgift än att endast roa borde dock vara lätt att inse. Beträffande svårfattligheten må gärna medgifvas, att några läsestycken äro något svåra att fatta, men dessa äro afsedda för barn af 12—14 års ålder, och dessa kunna med lärarens hjälp väl tillägna sig innehållet. I allmänhet torde kunna sägas, att barnen äga förutsättningar för att uppfatta innehållet i stycken, som för dem äro afsedda. Att de därvid behöfva lärarens hjälp torde ej vara att tadla; och ej heller borde man ondgöras öfver att läseboken ger dem en mängd nya föreställningar och ökar i beaktansvärd grad deras ordförråd.

åtgärder vidtagas för att vänja lärjungarne att uppfatta innehållet i något, som läses, endast under hörande däraf. Fördenskull bör läraren åtminstone en gång i veckan antingen själf högt läsa ett stycke i läseboken eller låta en lärjunge göra det, under det de öfriga i klassen höra på utan att följa med i sina egna böcker. Efter slutad läsning böra åhörarne få göra reda för hvad de därunder uppfattat.

Skola de öfningar, som afse att lära barnen att i tal framställa sina tankar, bära någon frukt, böra de fortsättas genom hela skolan. Redan i småskolan eller däremot svarande klasser i sådana skolor, som ej hafva särskild småskola till underlag, böra dylika öfningar begynna. Fördenskull bör åskådningsundervisningen så bedrifvas, att barnen genom den »öfvas att uttrycka sig». I nu gällande normalplan lämnas också den metodiska anvisningen, att lärarinnan bör vid åskådningsundervisningen handleda barnen att enkelt och redigt uttrycka sina iakttagelser angående det, som blifvit förevisadt. Professor Emprechtinger säger rörande talöfningarna vid åskådningsundervisningen: »Åskådningsundervisningen måste föra barnet från föremålet till ordet; måste leda det genom språkkänslans renande och luttrande till de bildades språk. Men, när barnet kommer i skolan, förlorar det vanligen sin egendomliga språksamhet, ty hvad det vet, skall det uttrycka i regelrätta satser, och det kännes för det som en ovan, trängande klädnad. Men genom undervisningen bör barnets egen andliga verksamhet icke trängas tillbaka utan måste genom densamma snarare upplifvas och främjas. Hvarje barn bör därför vid åskådningsundervisningen om möjligt få bilda sin egen lilla sats, så att till och med dessa små produkter komma att utmärkas genom något individuellt.» Skall åskådningsundervisningen vara jämväl en förberedande undervisning för uppsatsskrifningen, få sålunda talöfningarna därvid ej vara en bisak utan måste behandlas som en synnerligen viktig sak. Åskådningsöfningarna måste alltså hafva till syfte ej endast att väcka och lifva barnens intresse, utveckla deras iakttagelseförmåga samt ordna deras föreställningar utan ock att öfva dem uti att uttrycka sig. När barnen säga, hvad något är, hvad det har eller gör, hvad som sker med det, hurudant det är, hvar det befinner sig,

när, huru, hvarför något företages eller äger rum o. s. v., så öfva de sig på helt naturligt sätt att använda elementära språkuttryck, och det blir en verkligt grundläggande språkundervisning. Dylika öfningar måste fortsättas så länge, att användandet af riktiga språkformer blir så att säga barnens andra natur, och att det sålunda blir nästan omöjligt för dem att begagna en oriktig form. Men, skall detta mål uppnås, får saken icke bedrifvas så, att den språkform, som skall inläras, kommer till användning tillfälligtvis, så att den t. ex. förekommer först en eller annan vecka efter sedan den första gången framställdes, utan den måste omedelbart efter första framställningen däraf gång på gång upprepas, till dess den blir fast inpräglad.

Till en början må man lära barnen att bilda enkla satser, men småningom bör man öfvergå till sammansatta satser och, så snart ske kan, lära barnen att förbinda flera satser till ett sammanhängande helt.

Med de muntliga talöfningarna vid åskådningsundervisningarna böra talrika skriföfningar förbindas. Så böra barnen få skrifva upp namnen på de föremål, som behandlas vid nämnda undervisning, därefter skrifva upp dettas egenskaper och, när de kommit något längre fram, skrifva upp satser, som de bildat, och på ett ännu högre stadium förbinda dessa med hvarandra. Dylika skriftliga framställningar kunna rättas i skolan och på ett sätt, hvaraf alla lärjungarne hafva gagn.

En annan talöfning består däruti, att man låter barnen läsa en mening och omedelbart därefter, sedan boken lagts igen, med egna ord framställa innehållet däri. Småningom bör man låta barnen på detta sätt framställa innehållet i längre stycken, dock bör man i detta fall iakttaga försiktighet, så att man ej begär för mycket. Detta sätt att framställa innehållet får för öfrigt ej undantränga den hittills vanliga och i normalplanen föreskrifna noggrannare behandlingen af innehållet i ett visst antal läsestycken eller det muntliga återgifvandet däraf. Men däremot torde det nu framställda sättet att redogöra för innehållet kunna lämpligen förekomma vid läsningen af sådana stycken, som företrädesvis lämpa sig för öfvande af läsefärdigheten, och som

enligt normalplanen skola läsas i omväxling med sådana stycken, som företrädesvis ägna sig för behandling af innehåll och form såsom mönster för uppsatsskrifning.

Af det ofvanstående torde framgå, att vi anse talöfningar som en synnerlig viktig förberedelse för de skriftliga öfningarna, och att därför alla tillfällen, som erbjuda sig till att öfva barnen uti att muntligt framställa sina tankar, flitigt och samvetsgrant böra begagnas.

Hvad nu de skriftliga öfningarna beträffar, böra de enligt vår förmenande delas i två grupper: Sådana, som kunna rättas i skolan, under arbetet därstädes; och sådana, som måste rättas på annan tid. Antalet af skriföfningar, som höra till den första gruppen, bör väsentligen ökas mot hvad nu är fallet; däremot torde antalet af dem, som hänföras till andra gruppen, kunna inskränkas till en i månaden i folkskolans första och andra klass samt till två i månaden i dess tredje och fjärde klass, såvida ej barnantalet är mycket stort, i hvilket fall äfven barnen i tredje klassen torde böra skrifva endast en uppsats i månaden.*

Hvilka skriföfningar kunna rättas i skolan? Dit räkna vi först sådana, som böra förekomma i samband med åskådningsundervisningen. Dessa skrifvas i en särskild bok, som kan kallas dagboken. Klart är, att barnen böra tillhållas, strängt tillhållas, att äfven vid skrifningen i denna skrifva så väl och ordentligt, de kunna. Sedan den lilla uppsatsen blifvit färdig, går läraren igenom denna, under det alla barnen höra på, och rättar därvid alla förekommande fel under flitigt begagnande af svarta taflan, på hvilken de rättade orden och uttrycken skrifvas upp. Vid rättandet af dylika uppsatser behöfver icke hvarje bok genomgås. Man rättar så många, som tiden medgifver. Men under skrifningen bör läraren, om hans öfriga sysselsättning tillåter det, gå omkring bland barnen för att tillse, att de skrifva ordentligt.

För det andra hålla vi före, att i skolan kunna rättas skrifningar, som kunna och böra sättas i samband med de ofvan omtalade muntliga redogörelserna för hvad under en

* I skolor, som i normalplanen betecknas med A och B, torde antalet uppsatser kunna väsentligen ökas.

timme blifvit genomgånget. Återstår någon del af timmen, sedan barnen muntligt redogjort för det därunder genomgångna, böra de nämligen få till uppgift att skrifva redogörelsen i sin dagbok. Medhinnes ej att rätta det skrifna under timmen, kan rättandet äga rum vid början af nästa timme eller på annan tid, som läraren anser därtill lämplig. Aldrig bör dock rättandet försummas. Skulle barnen ej hinna i dagboken skrifva in den ifrågavarande redogörelsen under den timme, då de muntligt framställde den, kunna de få till uppgift att skrifva den antingen hemma eller i skolan på någon annan timme, som dock måste komma så nära efter den, då de muntligt redogjorde för det därunder genomgångna, att de ännu hafva det i friskt minne.

Till skriföfningar, som kunna och böra rättas i skolan, hänföra vi också sådana, som företagas i syfte att inöfva något ur form- eller satsläran, som med barnen blifvit genomgånget. Äfven dylika skriföfningar böra införas i dagboken och rättas på det sätt, som här ofvan blifvit antydt. I samband härmed vilja vi anmärka, att vi visserligen icke mena, att i folkskolan skall genomgås en fullständig språklära, utan att man där skall bibringa lärjungarne kännedom endast om »de delar af språkläran, som äro af vikt för inhämtande af den öfriga lärokursen i språkläran», eller med andra ord så mycket, som är erforderligt för att barnen skola kunna förstå hvad de läsa och kunna använda språket i tal och skrift med den begränsning, som följer af den utvecklingsståndpunkt, hvarpå de i allmänhet stå, och de förhållanden, hvarunder den skola, hvilken de tillhöra, arbetar.

Slutligen torde äfven skriftliga referat af läxor kunna rättas i skolan. Hafva barnen i sammanhang muntligt redogjort för innehållet i en läxa, synes det oss vara synnerligen lämpligt att gifva dem till uppgift att skriftligen återgifva innehållet däri. Äfven detta skriftliga referat torde lämpligen kunna införas i dagboken och rättas i skolan på ungefär samma sätt, som de förut nämnda öfningarna. Referaten kunna skrifvas dels i skolan, dels i hemmen. Rättandet af dem kan ske i början af den lärotimme, under hvilken nästa läxa uti vidkommande ämne skall behandlas. Genomgåendet

af referatet blir då den här ofvan omtalade repetitionen af förut genomgånget, till hvilket det nya, som skall behandlas, sluter sig. Någon längre tid torde ej behöfva åtgå till rättandet, om läraren med barnen icke genomgår alla böckerna utan endast så många, som han anser tiden medgifva.

Men hur skall man få tid till alla dessa skrifningar? Tid därtill erhålles därigenom, att någon del af lärotimme, som är anslagen till muntlig undervisning, användes till skriföfningar; att en del af den tid, som är afsedd för tysta öfningar, begagnas till sådana skriföfningar, hvarom här är fråga; att, när läraren undervisar flera klasser samtidigt och därvid sysselsätter en eller flera af dem med tyst öfning, han ger den eller de klasser, som sysselsättas med höga öfningar, skriftliga uppgifter under den tid, han använder för att kontrollera och rätta de tysta öfningarna. Såsom passande uppgifter vid här ifrågavarande skriföfningar kunna angifvas: sättandet af rubriker öfver behandlade afdelningar i ett läseboksstycke; sammanfattande framställning af innehållet i en utfrågad afdelning af ett stycke i läseboken; inöfvande af stycken ur form- och satslära m. m. Vidare torde man för vinnande af tid till skriföfningar af detta slag böra visserligen icke borttaga men dock inskränka de nu särdeles i de lägre klasserna så talrikt förekommande afskrifningarna. Sådana torde ej kunna undvaras, åtminstone icke i sådana småskolor, i hvilka läraren har till uppgift att samtidigt undervisa två eller flera klasser, och de kunna äfven, rätt skötta, medföra stort gagn. Slutligen torde ej så stort utrymme, som hittills varit vanligt, böra lämnas åt diktamensskrifningen. Men, torde någon här invända, kommer ej rättskrifningen att lida däraf, att man inskränker bruket af af- och diktamensskrifningar? Härtill vilja vi först svara, att ortografien dock är en bisak i jämförelse med språkfärdigheten, eller med andra ord, med förmågan att kunna i tal och skrift framställa sina tankar. Därför må man ej nedlägga alltför mycken tid på rättstafningen. Det betyder ej mycket, om man skrifver *e* i stället för *ä*; men däremot är det af stor vikt att kunna uttrycka sig så, att den tanke, man vill framställa, blir utsagd på sådant sätt, att åhörarne eller läsarne uppfatta den så, som man

vill hafva den förstådd. För det andra vilja vi fästa uppmärksamheten därpå, att lärjungarne ej behöfva blifva svagare i rättskrifning genom någon inskränkning i den hittills så ofta förekommande af- och diktamensskrifningen, om man kombinerar rättskrifningen med öfriga skriföfningar, så att man vid rättande af alla skrifningar fäster uppmärksamhet äfven på ortografiska fel och därvid icke allenast undervisar barnen om huru orden böra skrifvas utan äfven visar på svarta taflan, med hvilka bokstäfver ljuden uti det ifrågavarande ordet böra betecknas. Skötes den första läsundervisningen rätt och iakttages vid rättandet af alla slag af skriföfningar hvad här ofvan blifvit antydt, torde man utan fara kunna inskränka den tid, som hittills användes till särskilda rättskrifningsöfningar. För närvarande finnes det ej få skolor, i hvilka man ej kommer utöfver rättskrifningen. Ja, många torde de vara, som anse, att man vunnit ett godt resultat i modersmålsundervisningen, om barnen, när de lämna skolan, kunna skrifva ortografiskt riktigt. Men hvartill gagnar det att kunna stafva ett ord rätt, om man ej kan i tal och skrift uttrycka sina tankar på begripligt sätt? Däremot kan man väl göra sig förstådd af andra, äfven om något ord, man begagnar, blifvit orätt stafvadt. Med allt detta hafva vi ej velat säga, att rättskrifningen är något likgiltigt eller betydelselöst, men vi hafva därmed velat framhålla, att rättskrifningen ej får anses som hufvudsak vid undervisningen i modersmålet. Det viktiga och hufvudsakliga vid denna är språkfärdighet. Att lära barnen att förstå och använda vårt modersmål — det är det hufvudsakliga och dithän måste undervisningen förnämligast syfta.

Vi öfvergå nu till de skriföfningar, som böra rättas af läraren på annan tid än den, som är anslagen till arbete i skolan. Normalplanen säger, att de böra bestå uti: 1:o) återgifvande af lästa eller af läraren muntligt meddelade berättelser med ledning af rubriker; redogörelse för genomgångna läro- och läsestycken likaledes med ledning af rubriker; beskrifningar af och redogörelser för sådant, som iakttagits eller erfarits; bref m. m. Alla dessa uppräknade slag af uppsatser kunna med framgång användas, dock vilja vi företrädesvis framhålla redogörelser för sådant, som iakt-

tagits eller erfarits. Det är i allmänhet något, som intresserar barnen, att få skrifva om sådant, som de själfva upplefvat, eller få omtala något, som de med egna ögon sett; äfvenledes skrifva de gärna bref, om de däri få behandla något, som ligger inom deras erfarenhetskrets. Som allmän regel torde man kunna säga, att barnen böra få skrifva sådant, som man finner hafva synnerligen dragit till sig deras uppmärksamhet och intresse. Har läraren t. ex. vid undervisningen i historia berättat något, som synts mera än vanligt tilltala lärjungarne, böra de, sedan de förut muntligt återgifvit — ej inlärt — det, få skrifva det. Hafva de vid undervisningen i geografi fått kännedom om ett landskaps eller en orts naturförhållanden och de synas med intresse hafva tillägnat sig detta, kan det vara lämpligt att gifva dem till uppgift att skriftligt göra reda därför. Har läraren vid undervisningen i naturkunnighet beskrifvit ett djur, en växt eller en naturföreteelse, och de hafva följt med vid beskrifningen med mer än vanligt deltagande, böra de därefter få skriftligt redogöra för det de inhämtat, sedan de förut muntligt hafva redogjort för detsamma, hvarvid dock är att ihågkomma, att den muntliga framställningen ej får upprepas gång efter annan, så att den ord för ord fästes i barnens minne. Har något icke hvardagligt inträffat i barnens hem, i skolan, i orten, och barnen därvid varit närvarande, kunna de få till uppgift att skriftligen omtala detta vare sig i berättelseform eller i bref. Äfven hvardagliga händelser i skola och hem kunna med fördel användas som stoff för skriftlig framställning. Således bör enligt vårt förmenande sådant, som vid undervisningen eller i lifvet dragit till sig barnens intresserade uppmärksamhet äfvensom sådana tilldragelser, hvari barnen deltagit, tagas till ämne för den skriftliga framställningen. Slutligen torde det vara fördelaktigt att så anordna, att barnen, när de skola skrifva en uppsats, få välja mellan flera ämnen.

Rörande förberedandet af uppsatser säger normalplanen, att det bör ske under samverkan mellan lärare och lärjungar med flitig användning af svarta taflan. Härvid torde dock böra iakttagas, att, när första gången en viss form af uppsatser t. ex. en beskrifning skall affattas, lärare och lär-

jungar tillsamman i skolan skrifva en sådan, på det de senare måtte få se, huru en dylik uppsats bör vara uppställd och anordnad. Sedan torde förberedelsen hufvudsakligen böra bestå däri, att lärjungarne muntligen få framställa, hvad de känna om den ifrågavarande saken, hvarvid läraren dels meddelar sådant, som anses nödigt för att fullständiga deras kännedom därom, dels gifver nödiga rättelser och anvisningar beträffande sättet, hvarpå de uttrycka sig. Men äfven i detta sammanhang akta vi erforderligt att erinra därom, att vid förberedandet barnen ingalunda böra i minnet få inlära den framställning, som de sedan skola i skrift affatta.

I samma mån, som lärjungarnes förmåga att skriftligen framställa sina tankar utvecklas, bör förberedandet vika tillbaka, så att allt större och större utrymme lämnas åt lärjungarnes självverksamhet. De böra få arbeta med allt större och större frihet. Härigenom växer deras intresse för arbetet, och i samma mån bidrager detta till utveckling af deras personlighet.

Angående rättandet af de skrifna uppsatserna gifver normalplanen först den anvisningen, att de hufvudsakligaste rättelserna böra åtminstone till en början göras före renskrifningen. Normalplanen menar sålunda, att lärjungarne först böra skrifva en kladd, och att de därefter, sedan denna blifvit af läraren rättad, skola inskrifva den rättade uppsatsen i uppsatsboken. Vi hafva intet att erinra mot den gifna anvisningen, om man nämligen gör allvar af normalplanens ord: åtminstone till en början. Vi tro nämligen, att lärjungarne åtminstone i tredje och fjärde klasserna böra få skrifva in uppsatserna i uppsatsboken utan att de förut blifvit rättade af läraren. Härigenom befrias denne från det tyngande arbetet att tvenne särskilda gånger genomläsa och rätta uppsatserna, lärjungarne torde omsorgsfullare skrifva kladdarna, och de i uppsatsboken inskrifna uppsatserna själfva blifva ett tillförlitligare vittnesbörd om barnens förmåga att i skrift framställa sina tankar.

Normalplanen innehåller vidare den maningen, att de färdiga uppsatserna böra med omsorg rättas och genomgås. Den maningen har sitt berättigande uti det förhållandet, att

man med allt skäl klagat däröfver, att lärarne ej med omsorg rättat de skrifna uppsatserna. Alltför ofta har händt, att dessa alls icke blifvit rättade, eller att några fel blifvit rättade, under det att andra däremot blifvit förbigångna, eller att rättelserna varit oriktiga, slarfvigt utförda eller vittnande om bristande eftertanke. Anledningarna till att en stor del lärare gjort sig förtjänta af förebråelsen, att de ej på tillfredsställande sätt handhaft de skriftliga öfningarna i folkskolan, torde förnämligast vara följande. Lärarne hafva ej själfva ägt erforderliga insikter i modersmålet för att kunna rätta de uppsatser, som barnen skrifvit. På senare tiden har i detta hänseende en väsentlig förbättring ägt rum. Eleverna lämna numera i allmänhet seminarierna med djupare och mera omfattande insikter i modersmålet än tillförne. Dock torde det ännu allt fortfarande förhålla sig så, att eleverna, sedan de kommit ut i skolarbetet, begå de flesta misstagen just vid undervisningen i modersmålet. Detta bör vara en kraftig maning till de läroanstalter, som hafva till uppgift att bilda lärare och lärarinnor för folkskolan, att med all kraft och omsikt drifva undervisningen i det ämne, hvarom nu är fråga. En annan anledning till att uppsatserna ej blifvit med omsorg rättade torde vara, att lärarne funnit detta arbete både tidsödande och tråkigt. Äfven i detta afseende har en förändring till det bättre visat sig i samma mån, som lärarne blifvit genomträngda af medvetandet om vikten af lärarkallet och af känslan, att deras arbete numera följes med större uppmärksamhet än tillförne. Ännu en anledning är, att man visserligen i tal och skrift framställt som skolans uppgift att lära barnen att äfven i skrift uttrycka sig, men att man dock i själfva verket ej gjort några allvarliga bemödanden att lösa uppgiften. Nu är förhållandet ett annat. Nu är intresset för de skriftliga öfningarna mycket stort. Både förmän och allmänhet framhålla med större kraft än förut som ett berättigadt kraf på folkskolan, att barnen i denna få lära sig äfven att i skrift framställa sina tankar, och man försöker att vinna ett tillfredsställande resultat än på ett, än på ett annat sätt. Att man ej arbetat förgäfves synes af folkskoleinspektörernas berättelser för åren 1893—1898. Af dessa framgår, att upp-

satsskrifningen under det tidsskede, som dessa afse, af lärarne i allmänhet omfattats med stort intresse, och till följd däraf dels införts i allt flera skolor, dels mångenstädes begynt öfvas äfven i skolans lägre klasser. Praktiska förfaringssätt hafva, enligt nämnda berättelser, tillämpats af allt flera lärare och ingifvit förhoppningar om att uppsatsskrifning skall kunna bedrifvas med framgång äfven i folkskolan. Men berättelsen vitsordar äfven, att resultaten af öfningarna ännu blifvit mycket olika i olika skolor. Under det en inspektör säger, att de från skolan afgående barnen i allmänhet, med undantag endast i några få enskilda fall, hafva alltför ringa öfning och förmåga att någorlunda sammanhängande och språkriktigt, om ock aldrig så enkelt, i skrift uttrycka sina tankar, säger en annan, att barnen kunna vid sin afgång från de flesta skolor åtminstone någorlunda nöjaktigt uttrycka sina tankar. Visst är, att, i stort sedt, uppsatsskrifningen under inspektionsperioden gjort märkbara framsteg, och att man kan hoppas, att under de år, de senast afgifna inspektörsberättelserna afse, en god grund blifvit lagd för uppsatsskrifningens i folkskolan fortsatta utveckling. Uppsatsskrifning har under ifrågavarande år öfvats i nästan alla fortsättningsskolor; däremot finnes det ett stort antal folkskolor, i hvilka dylik skrifning antingen alls icke förekommit eller öfvats i så ringa grad, att den icke kunnat medföra något nämnvärdt gagn.

Slutligen vilja vi fästa uppmärksamheten på ännu en sak, som torde åtminstone i någon mån hafva bidragit till att uppsatsskrifningen ej burit den frukt, som man hoppats. Vi mena det sätt, hvarpå lärarne med lärjungarne genomgått de rättade uppsatserna. Många hafva därvid så förfarit, att de genomgått hvarje särskild uppsats och därunder påpekat alla i denna förekommande fel. Detta förfaringssätt är mycket tidsödande och medför ej synnerligt gagn vare sig för den, som skrifvit uppsatsen, eller för hans klasskamrater. Bättre synes det oss vara, att läraren, då han rättar uppsatserna, skrifver upp de största och oftast förekommande felen, ordnar dessa i grupper samt sedan samtalar med alla lärjungarne om dessa, innan han till dem utdelar uppsatsböckerna.

Af den föregående framställningen torde framgå, att enligt vårt förmenande man vid de skriftliga öfningarna i folkskolan bör iakttaga följande:

1:o) Man bör flitigt öfva barnen att muntligt uttrycka sig.

2:o) Man bör ej använda så mycken tid, som hittills varit vanligt till särskilda af- och diktamensskrifningar. Däremot bör man så mycket som möjligt kombinera väl-, rätt- och uppsatsskrifning.

3:o) Man bör, så vidt möjligt, låta barnen hvarje dag skrifva i särskilda böcker, dagböcker, sammanfattningar af eller redogörelser för något, som vid den öfriga undervisningen blifvit behandladt, eller små uppsatser om något, som de iakttagit eller erfarit.

4:o) Man bör begynna de skrifningar, som i föregående moment omtalas, så tidigt som möjligt, och då till en början sätta dem i samband med åskådningsöfningarna.

5:o) Till ämnen för de egentliga uppsatserna bör väljas sådant, som visat sig väcka barnens intresse, och i synnerhet sådant, som ligger inom deras erfarenhetskrets.

6:o) Vid uppsatsskrifningen böra barnens självverksamhet så mycket som möjligt tagas i anspråk.

7:o) De i normalplanen gifna anvisningarna för de tysta öfningarna böra noggrant följas.

8:o) Vid rättandet af skrifningarna bör så ordnas, att de, som inskrifvas i lärjungarnes dagböcker, rättas under arbetet i skolan, och att de egentliga uppsatserna endast rättas på tid, som ligger utanför den till undervisning i skolan anslagna tiden.

9:o) Genomgående med lärjungarne af de gjorda rättelserna bör anordnas så, att det blir så instruktivt som möjligt för dem alla.

Carl K—n.

17.

Från en studieresa i Danmark och Schweiz.

Med understöd af statsmedel besökte jag under juni och juli månader 1900 och 1901 några danska och schweiziska folkskollärar- och -lärarinneseminarier för att taga kännedom om undervisningen i modersmålet och om anordningen af praktiska öfningar vid dessa läroanstalter. Den första sommaren uppehöll jag mig hufvudsakligen i Schweiz, där jag lärde känna 5 seminarier: i Küsnacht (bei Zürich — manligt och kvinnligt statsseminarium), Zürich (kvinnligt stadssem.), Hofwyl (manligt stats-), Aarau (kvinnligt stads-) och Wettingen (manligt statsseminarium). Den andra sommaren var jag i Danmark, där jag fick tillfälle att närmare studera förhållandena vid 3 seminarier: Femmers och Zahles kvinnliga privatseminarier i Köpenhamn och Langs d:o i Silkeborg, men blott hann att kasta en blick in i 2: Jellinge manliga statsseminarium och Vinthers manliga och kvinnliga privata i Silkeborg. I Schweiz måste jag söka undvika kollision med sommarferiernas inträde, i Danmark med afgångspröfningarna vid de olika anstalterna — däraf delvis valet af seminarier.

Ur den afgifna berättelsen om mina färder lämnas här ett utdrag. Jag utesluter åtskilligt af referat af åhörda lektioner m. m. Det återstående blir nog långt ändå.

Öfverallt blef jag vid mina besök mottagen med synnerlig välvilja, och på det beredvilligaste lämnades mig alla upplysningar så väl af föreståndare och föreståndarinnor som af lärare och lärarinnor. Som jag ideligen uppvaktade dem med spörsmål och de städse med oförtröttadt tillmötesgående sökte besvara dem, känner jag mig städse, då jag förtäljer om mina resor, manad att ge uttryck åt min tacksamhet mot dem alla. Särskildt stå lifligt för mitt minne de värdefulla pedagogiska grundsatser och erfarenheter, som under samtalen framlades af rektorerna S. Stadler i Zürich och J. Suter i Aarau, direktor E. Martig i Hofwyl, Forstander P. J. M. Vinther i Silkeborg samt Forstanderinderne Th. Lang i Silkeborg och M. Steintahl i Köpenhamn. Men tacksamt erinrar jag mig ock de många duktiga

lärare och lärarinnor, som i teori och praktik gåfvo mig rikt material för pröfning af min egen lärarverksamhet.

Intressant var för mig att jämföra de bägge ländernas seminarier med hvarandra liksom ock med våra svenska. Ett och annat af det mest i ögonen fallande i fråga om organisation och yttre anordningar och för öfrigt af allmänna intryck torde möjligen kunna nämnas — korteligen, då det ej hörde till min egentliga uppgift.

I mycket likna de schweiziska och de danska seminarierna hvarandra, en likhet som en dansk lärarinna också sade sig hafva iakttagit och funnit utsträckt till de franska. Från de svenska skilja de sig i hvarjehanda afseenden.

Under det de senare alla äro af staten upprättade skilda manliga och kvinnliga, äro i Schweiz omkring 20 stycken statsseminarier och vid pass 15 municipala eller privata, i Danmark 4 statsseminarier och 12 privata, i båda länderna några gemensamma för män och kvinnor men de flesta för skilda kön, hvarjämte flera äro ställda i samband med andra högre läroanstalter. Åtskilliga af de schweiziska äro helt eller delvis internat, en anordning som flerstädes underlättats därigenom, att gamla rymliga slott, klosterbyggnader e. d. efter lämplig renovering kunnat upplåtas till lokaler för dem. Vid flera danska seminarier plägar ock ett antal elever inackorderas å anstalten eller hos dess föreståndare.

I Schweiz hafva seminarierna i regeln 4 årsklasser, i Danmark 3, men det gifves ofta i det senare landet en förberedande kurs, som genomgås af de flesta elever, hvarförutom ett års »praktisk skolegerning» — merendels anordnad i sammanhang med preparandkursen — enligt lagen fordras för inträde i lägsta seminarieklassen. Inträdesfordringarna äro i bägge länderna i allmänhet högre än hos oss, så långt de nämligen här äro bestämda genom seminariestadgans allmänna ordalag. Som bekant blifva dock vid flera af våra seminarier, särskildt de kvinnliga, i följd af den stora mängden inträdessökande och begränsningen af antalet intagna, dessa fordringar betydligt höjda. Olikheten torde sålunda försvinna, ty af de nämnda omständigheterna synes man utrikes ej vara vidare beroende: vid behof bildar man en parallellklass, blott lokal kan anskaffas. En pröfvotid för de nyintagna, bestämd till några månader, på vissa ställen till de två första läsåren, är en egendomlighet — egentligen blott på papperet — vid de schweiziska seminarierna, hvilka för öfrigt, hvad detaljer i anordningarna beträffar, förete en mångskiftande bild efter olika förordningar och skilda seder och bruk i de olika kantonerna.

Läsåret är både i Schweiz och i Danmark, afbrott för examina, skolresor m. m. inberäknade, utsträckt till 42 veckor, delade på fyra terminer (»kvartal») med ferier på eftersommaren, på hösten, vid julen och på våren.

Motiveradt måhända af de olika sätten för seminariernas organisation och af mångas privata karaktär råder i bägge länderna ett examensväsen, som hos oss dess bättre är okändt. Dock är genast att

märka den betydliga skillnaden i detta afseende mellan dem båda. I Schweiz äro nämligen i allmänhet åtgärder vidtagna, som bland annat äro ägnade att afvärja farorna af examenssystemet, och i dessa åtgärder tyckte jag mig finna mönster att följa; Danmark åter syntes mig i sitt vidlyftiga Prøvevæsen framte ett afskräckande exempel, något som framgick af lärarpersonalens eget enhälliga omdöme därom. (Angående detta mera här nedan.)

Delvis också en följd af seminariernas mindre fasta organisation är väl lärares och lärarinnors anställning till stor del blott på förordnande, i Schweiz t. ex. på sex år i sänder, i Danmark tills vidare, hvarjämte timlärarsystemet är vida användt. Lönerna äro därför i allmänhet låga. Såväl tät växling som stark slitning af lärarkrafter blir härigenom oundviklig, unga lärare i mängd hafva sin anställning som ett öfvergångsstadium till andra sysslor, särskildt i Danmark, de experimentera och forcera och framkalla så stundom ett skadligt arbetsjäkt hos eleverna.

Hvad det dagliga skollifvet, elevernas »tillvaro» på seminarierna, beträffar, har jag idel angenäma intryck att minnas. Jag tyckte mig iakttaga en god anda, en naturlig hemfrid, som synes mig oundgängligen böra eftersträfvas i hvarje uppfostringsanstalt. (Härom också mera.) Blott en liten olikhet, rätt förklarlig för öfrigt, i mina intryck af elevskarorna i deras olika omgifningar och förhållanden må här nämnas. En stämning af fin, städad glädje och trefnad kom mig till mötes vid de kvinnliga seminarierna, t. ex. i Zürichs ljusa, storartade, väl inredda Grossmünsterinstitut och i fröken Langs nybyggda stilfulla läroanstalt i Silkeborg. De manliga internaten däremot buro nog, trots i allmänhet vidmakthållen ordning och snygghet, spår af hårda klackar, bastanta tag och ovan handtering af en ynglingaskara till det mesta af allmogestånd med, som det kunde tyckas, något dämpad frimodighet.

Slutligen kan jag ej undgå att påminna mig det svaga betonande af det religiösa momentet i de ungas fostran, som i Schweiz blifvit rådande. Där ges i seminarieklasserna en eller ett par timmars undervisning i »religion» i veckan, stundom som frivilligt ämne. Grundsatsen om religionen såsom hemmens sak synes vara genomförd; också äro olika kristna bekännelser representerade bland eleverna. I Danmark är förhållandet ett helt annat och bättre, men den centrala ställning, som kristendomsundervisningen intager vid våra folkskollärar- och lärarinneseminarier, tyckes den där knappt hafva vunnit.

I enlighet med den uppgift, som förelåg mig, koncentrerade jag emellertid min uppmärksamhet på undervisningen i modersmålet och på arbetet i öfningsskolorna, i de senare hufvudsakligen på de metoder, man använde att utbilda seminarieleverna för deras blifvande kall. I det följande vill jag redogöra för mina iakttagelser först i Schweiz och därefter i Danmark och så tillägga några reflexioner med anledning af hvad jag erfarit.

I Schweiz.

Modersmålet är vid de schweiziska seminarierna ett mycket viktigt ämne; det anses kanske som det viktigaste af alla, hvilket framgår både af det stora timtal, det erhållit på läsordningarna, och af läroplanernas inskärpande af betydelsen däraf, att vid undervisningen äfven i alla andra ämnen lärjungarne bibringas färdighet att uttrycka sig sammanhängande, följd- och språkriktigt.

Vid de af mig besökta seminarierna voro till tyska språket lärotimmar anslagna enligt följande tabell:

	Klass I	II	III	IV	t:r i veckan för hvarje klass	t:r i veckan för alla klasserna
i Küsnacht	6	5	5	4	t:r af c:a 36 (+ 3 fakultativa)	= 20 t:r af 144 (+ 10 fak.)
i Zürich...	5	5	5	4	» » » 33 (+ 2½ »)	= 19 » » 133 (+ 9 »)
i Hofwyl..	6	6	6	6	» » » 40	= 24 » » 160
i Aarau...	4	5	6	6	» » » 30 (+ 6 »)	= 21 » » 119½ (+ 25½ »)
i Wettingen	6	6	5	5	» » » 38	= 22 » » 152

Därnäst kommo de öfriga ämnena med följande antal timmar i veckan i alla klasserna tillsamman:

	i Küsnacht	i Zürich	i Hofwyl	i Aarau	i Wettingen
matematik	19½	17	18½	16	17
naturkunnighet.....	18½	18	13	13	16½
franska språket.....	14	14	11	14	14
pedagogik och metodik .	10	9½	12½	7	9
historia	11	12	10½	8	8
geografi	6	6	7	7	6
religionslära	(4 fak.)	(4 fak.)	8	6	6
o. s. v.					

Lärotimmarna för alla öfningsämnen: välskrifning, teckning, musik, sång, gymnastik samt på ett par ställen landthushållningslära och slöjd, ingå i ofvan angifna totalsummor. De fakultativa ämnena utgöras till det mesta af engelska och italienska språken.

Vid seminariet i Küsnacht, där hvarje klass var delad i två afdelningar, var direktorn själf lärare i modersmålet, i Aarau och Wettingen voro föreståndarne hufvudlärare i modersmålet och läste därjämte pedagogik, i Hofwyl undervisade föreståndaren i pedagogik och religion, i Zürich i naturkunnighet och geografi.

Uppgifter och mål för undervisningen i modersmålet voro i läroplanerna tämligen likartadt angifna på alla ställen och kunna sammanfattas sålunda:

1) Välläsning. 2) Förmåga att stilistiskt riktigt använda modersmålet i skrift och i sammanhängande muntlig framställning. 3) Insikt i tyska språkets grammatik och historiska utveckling. 4) Kännedom om de viktigaste alstren af äldre och nyare tysk litteratur. 5) Befordrande af språklig, estetisk och etisk bildning genom den valda läsningen af litteraturalstren och af insikt i litteraturens sammanhang med det öfriga kulturlifvet.

Hvad *läsningen* beträffar, hvilken upptog den största delen af den till ämnet anslagna tiden, är att märka, att välläsningsöfningar hufvudsakligen hörde till de två lägre klasserna, och att i de två öfre mera vikt lades vid litteraturkännedom, ehuru ingen sträng skillnad i arbetsplanen iakttogs.

Utanläsning af dikter syntes vara ett flitigt användt medel att vinna god läsning med riktig och uttrycksfull betoning. Därvid fick vissa timmar en efter annan af eleverna stiga fram för klassen och utantill uppläsa antingen en hel dikt eller flera strofer däri; alla skulle vara beredda, sedan någon tid förut dikten gifvits i läxa, eller också voro uppgifter lämnade åt enskilda i tur och ordning.

För öfrigt lästes innantill valda stycken i goda läseböcker af Utzinger eller Bächtold, innehållande rikt urval af poesi och prosa om hvartannat. Därvid gjordes af lärarne ofta »Bemerkungen» om uttalet af ljuden, om ordens betoning m. m. Så hade jag i Küsnacht tillfälle att iakttaga, huru en lärare gaf hvarjehanda fonetiska anvisningar med skissering på svarta taflan af talverktygen. För schweiziska dialektegendomligheter varnades eleverna esomoftast — ehuru det nog kunde hända, att lärarne själfva gjorde sig skyldiga till samma fel, t. ex. dās, wās (a uttaladt som i vårt glas). Vid behandlingen af läsestycken i de lägre klasserna förfors emellertid på rätt växlande sätt. Några exempel må nämnas.

D:r F. i Küsnacht lät under en poesitimme i I klassen några elever, en i sänder, framför klassen läsa upp en hel af alla utantill lärd kort dikt af Goethe, intagen i läseboken. Därpå framställdes af elever och lärare anmärkningar öfver läsningen i dess helhet och i enskildheter. För en dylik lektion 8 dagar senare gafs till hemuppgift Goethes Mignon, då läraren först gjorde en framställning om Wilhelm Meisters Lehrjahre, därefter själf läste dikten — känslofullt — och så med lärjungarne resonerade om dess ton, tankar och känslor.

I Grossmünsterseminariet i Zürich fick i början af en lästimme i I klassen under d:r W. en elev, som förut åtagit sig uppdraget, utantill framför klassen läsa upp en dikt af Uhland (intagen i Utzingers läsebok). Efter några berömmande ord till den duktige, tilltagsne eleven samtalade läraren med lärjungarne om versform och rim samt om rimmens olika karaktär. Därpå lästes af ett par elever en annan dikt af samme skald, och så resonerades om innehållet, sammanfattadt i tanken: lättsinne och öfvermod straffar sig själft. Läraren, som härvid talat mycket själf men också framlockat åtskilliga reflexioner af eleverna, deklamerade sedan uttrycksfullt hela dikten, och till slut åtog sig en elev frivilligt dess uppläsning utantill nästa gång. Lärjungarne, som förut genomgått den s. k. Sekundarschule, hade där läst dessa dikter, hvilka de nu alltså blott fingo repetera.

I Aarau blefvo en timme i I klassen under d:r Z. två dikter af N. Lenau innantill lästa af eleverna. Efter föredragandet af hvarje

dikt gjordes en vidlyftig utredning af innehållet och af mycket, som därmed kunde ha sammanhang, allt med frågor, som nödgade lärjungarne till noggrann eftertanke och formande af riktiga svar, hvarpå till slut en sammanfattning af innehållet, diktens »Sinn», af någon elev framställdes.

Det bestämda, tankepröfvande, intresserande och på samma gång glada och vänliga lärosätt, som af både W. och Z. användes, gjorde det angenämaste intryck.

I Wettingen hade I och II klassens elever hvarje onsdag uppläsning utantill af dikter framför klassen.

I Küsnacht gjorde d:r B. i I klassen, då ett prosastycke, Die Bremer Stadtmusikanten, skulle läsas, först en kort framställning af bröderna Grimms betydelse, nämnde något om 1600- och 1700-talens franska smak, tyska klassiska diktare och studiet af forntyska sånger och sagor (med några få frågor till eleverna). Därpå lästes af en yngling en half sida, och så återgafs innehållet af en annan med godt ordval och uttal. Sedan förklarades sällsynta och bildliga uttryck i det lästa med frågor ställda till några (flinka) elever. Nästa afdelning, omkring en half sida, behandlades på samma sätt, o. s. v.

I II klassen af samma seminarium fingo efter innanläsning af afdelningar i en historisk uppsats lärjungarne sammanhängande återgifva innehållet i öfversiktlig form (»nur faktisch»), hvarjämte utom en del uttryck äfven några grammatiska företeelser klargjordes.

I Wettingen lästes en timme i I klassen en prosauppsats i läseboken med särskild vikt lagd på tydlig och korrekt innanläsning; därefter frågades om innehållet.

Som af dessa exempel synes, lägges från början stor vikt äfven vid utbildningen af elevernas förmåga att ledigt och språkriktigt i tal och föredrag använda sitt modersmål. I än större omfattning fortgå öfningar med dylikt syfte i de högre klasserna. I allmänhet måste lärjungarne i längre svar reda ut frågor, därtill uppfordrade af lärarnes stundom rätt omfattande spörsmål, så i synnerhet då tankar och känslor i lästa dikter skola utletas. Därtill komma de, som det tyckes, obligatoriska sammanhängande redogörelserna för det lästa. Eleverna hade ock allestädes vunnit en afsevärd färdighet i detta hänseende: ledigt, fritt och frimodigt grepo de sig an, och af framställningsformen i den lästa texten syntes de vara rätt oberoende.

I de bägge öfversta klasserna åstadkommes hufvudsakligen den betydliga litteraturkännedom, hvilken i alla schweiziska seminarier — liksom för öfrigt i utländska bildningsanstalter — utgör en egendomlig företeelse. I dessa klasser användes en lärobok i litteraturhistoria men mestadels till öfverblickar och till stöd för minnet vid litteraturläsningen, hvilken senare utgör undervisningens kärna. »Litteraturkunde, nicht Litteraturgeschichte» är regeln. »Genom egen åskådning måste eleverna lära känna alla de klassiska verk, om hvilka litteraturhistorien handlar», föreskrifves det. Af litteraturperioderna skall enligt metodiska anvisningar största vikten läggas på

den medelhögtyska blomstringstiden och den nyare klassiska litteraturens skeden, hvarjämte särskildt schweizisk diktning skall belysas; öfrigt må behandlas summariskt. Sammanhanget mellan det lästa och diktarnes lif samt deras tids ledande idéer skall ock påvisas.

Till själfva läsningen, alltfort utvecklad genom utanläsning af dikter, sluter sig ständigt mycken »Besprechung» — mera samtal än utfrågning — öfver innehållet och hvad därmed kan sammanhänga, stundom — det måste erkännas — något fjärran från ämnet. »Allmänbildning» meddelas så i rikt mått, och i högsta klassen särskildt söker man skola elevernas förstånd genom grundligt inträngande i de djupsinnigaste diktverken, därvid läraren naturligen måste mera föredraga än fråga.

Läsning af episka och dramatiska verk förbindes städse med fria — aldrig skrifna — referat och föredrag däröfver med början redan i II klassen. Att man i de olika klasserna hinner med så stora mängder af litteraturalster, som i redogörelserna uppgifvas, förklaras af dessa referat, som utan direkt läsning å lärorummet gifva alla eleverna kännedom om verkens hufvudinnehåll. Emellertid måste både för dessa öfningar, och på det att för öfrigt vidsträckt kunskap om litteraturen må vinnas, »privatlektyr» i hemmen till god del påräknas, och seminariernas bibliotek samt framför allt de billiga upplagorna af tyska klassiker möjliggöra i sin mån densamma.

Iögonfallande är den vidlyftiga kännedom, man bibringar om den antika litteraturen. I öfversättning studeras sålunda t. ex. Iliaden, Antigone m. m., detta emedan de tyska klassiska skalderna knappt kunna förstås utan bekantskap med de antika diktverken, »de andas samma luft som greker och romare». En vidare blick öfver litteraturens fält fås ock t. ex. genom läsning af Shaksperes dramer i öfversättning. Men framför allt genomgås de tyska diktarnes verk ifrån »blomstringsperioderna» mer eller mindre i tidsföljd, så att i allmänhet i II eller III klassen studeras de äldre skalderna och de stora tyska klassikerna, i IV klassen jämte de senare äfven nyaste tidens författare — alltsammans förbundet med »det väsentligaste ur särskildt de bägge sista seklens litteraturhistoria i nära anslutning till lektyren» eller »med biografiska och litteraturhistoriska notiser» eller »med öfverblick af litteraturhistorien» eller »på litteraturhistoriens grund».

Till de fria föredrag, som på några ställen efter längre förberedelse hållas i IV klassen, är det hufvudsakligen litteraturhistorien, som får lämna stoff, om ock stundom andra, helt själfvalda tema behandlas.

I och för sig prisvärd är naturligen denna vidsträckta kunskap i särskildt modersmålets litteratur; man torde ej heller kunna tänka sig något mera utvecklande, lyftande, manande och fosterländskt än detta studium af århundradens samlade andliga skatter. Men en anmärkning kan knappt undgås — den framställes ock af schweiziska

pedagoger: på sina ställen blir det »multa, non multum», äfven om sträfvan efter motsatsen alltmer gör sig gällande, och därtill sällar sig en fara, då det blir fråga om att ställa kraf på elevernas arbetsförmåga, en fara som man visst icke allestädes undviker.

Huru vid litteraturläsningen förfares, torde framgå af följande:

Af d:r W. i Zürich bedrifna öfningar tedde sig mycket instruktiva. I II klassen t. ex. redogjorde en timme 4 à 5 elever efter hvarandra afdelningsvis för innehållet i Schillers Iphigenie in Aulis, som i öfriga delar lästes i klassen. De hade sina uppgifter i tur och ordning och framställde så fritt och flytande i indirekt form stora partier af dramat. Läraren teg hela tiden, men sedan sammanfattades samtalsvis grundtankarna: utvecklingen af Iphigenias pliktkänsla.

En lektion i Mittelhochdeutsch i III klassen af samma seminarium upptogs med att 5 elever efter hvarandra, äfven nu i ordning på sina platser, sammanhängande berättade mindre afdelningar af Niebelungensagan (hvaraf ett sammandrag med anmärkningar och ordbok i allmänhet begagnades). Läraren (d:r W.) teg nu men brukar ibland framställa tankar och frågor öfver afdelningarnas innehåll. Läsning innantill af det följande skulle därpå begynna, men timmen var nära sitt slut. Blott några partier af Niebelungenlied plägade läsas å lärorummet, det öfriga genomgicks i föredrag, till hvilka ett visst antal elever för timmen hade att i bestämd ordning förbereda sig; de andra voro endast åhörare.

I seminariet i Hofwyl — hvars klasser, den lägsta, 4:e, med ½ års kurs, de öfriga, 3:e, 2:a och 1:a, med 1 års kurs hvar, här betecknas med samma ordningsnummer som på andra ställen — behandlades i III klassen under d:r H. Schillers Wallenstein på liknande sätt. Elev efter elev i ordning redogjorde för innehållet i hvar sin scen och besvarade slutligen efter något resonemang frågan: hvartill tjänar denna scen? Alla tycktes här hafva beredt sig på föredragandet. Flera af eleverna gjorde anteckningar. Då detta var sista lektionen i Deutsch för terminen gafs Goethes Egmont till hemläsning under ferierna och återgifvande följande termin. — I förbigående må anmärkas, att här eljest icke tycktes förekomma särskilda ferieuppgifter, utan — »hvar och en vet själf, hvad han behöfver arbeta på», yttrade både en elev på min framställda fråga och direktor M. i sina afskedsord till den klass, där han undervisade sista timmen. »Sörjen äfven för er vederkvickelse och hälsa!» tillade den senare.

I Aarau lästes i III och IV klasserna, en timme gemensamt undervisade af rektor S., Homers Iliad, öfversatt på hexameter. Efter ett förberedande samtal om det förut genomgångna och om diktverket jämfördt med tyska epos framträdde elev efter elev till en plattform vid sidan af katedern och läste innantill 10—15 verser samt gjorde omedelbart därpå en kort sammanfattning af det, hon läst, allt utan föregående beredelse. Åtskilligt frågades emellanåt om det lästa.

I IV klassen af samma seminarium upplästes repetitionsvis en utantill lärd dikt af Klopstock på ett par sidor — några strofer i sänder af den ena eleven efter den andra framme å plattformen. Dikten hade förut inlärts af alla efter en hemberedelse på tre strofer i sänder från tisdagar till fredagar. Därefter vidtog innanläsning af Klopstocks Messias. Om läsningen och om det lästa talades och frågades mycket (utan noggrann frågeform). Särskildt erinrar jag mig det välbehöfliga inpräglandet af den goda regeln att aldrig vid läsning släpa ihop två verser: »skalden har skilt dem».

Af rektor S:s lugna, vänliga, medryckande undervisning och af innerlig välvilja präglade behandling af eleverna har jag ett oförgätligt minne — liksom ock t. ex. af hans taktfulla, erfarna hjälp åt en elev, hvars minne svek vid en uppläsning.

I Wettingen öfversattes under en lektion i III klassen af direktor K. Niebelungenlied, en sida, förut gifven i läxa, därvid mycket talades om ordens böjning och bildning under jämförelse med dialektegendomligheter.

Till litteraturstudiet sluter sig i allmänhet »det viktigaste af metrik och poetik». På ett par ställen ägnas däråt en timme i veckan i III eller IV klassen — i Hofwyl t. ex. »för sammanställning af det, som i lägre klasser inhämtats i sammanhang med läsningen, med några utvidgningar».

I litteraturhistoria användes delvis som lärobok *Klee*, Grundzüge der deutschen Litteraturgeschichte, eller *Kriebitzsch*, Lehr- und Lesebuch der Litteraturgeschichte. Som läsebok begagnas *Utzinger*, Deutsches Lesebuch für Lehrerseminarien, eller *Bächtold*, Deutsches Lesebuch für höhere Lehranstalten, mittlere Stufe; därjämte *Bachmann* eller *Englmann*, Mittelhochdeutsches Lesebuch; för öfrigt särskilda Ausgaben von Klassikern.

Tyska språkets *grammatik* är i regeln, hvad nyhögtyskan angår, hänvisad till I och II klasserna (i Hofwyl äfven till III). I II och III klasserna studeras språkets äldre former och gifvas öfverblickar öfver dess historia. Nyhögtysk språklära anses öfver hufvud höra till af eleverna redan genomgångna skolstadier, hvadan den icke får sig så mycken tid anvisad. Dock klagades på flera ställen, att en mängd lärjungar icke ägde nödig reda och säkerhet i de insikter, de förut förvärfvat — alldeles som hos oss —, och att man därför i allmänhet nödgades börja från början, om också studiet just icke betraktades som angenämt. Rektor S. i Aarau fann sig till och med tvungen att, sedan i II klassen medelhögtysk språklära påbörjats, i III och IV klasserna drifva nyhögtysk grammatik (— »eine verkehrte Weise»), och i Zürich repeteras den i III, i Wettingen i IV klassen. Lärokursen tycktes motsvara den, som genomgås i svenska seminarier enligt Sundéns språklära, men var på ett par ställen i vissa delar något vidlyftigare. Latinska termer användes allmänt jämte de tyska, dock mera de förra, tydligen till fromma för ämnet — i motsats till hvad som ägde rum i Danmark.

Studiet af medelhögtysk grammatik, hvilket särskildt »var af intresse för schweizarne på grund af deras egen munarts likhet med Mittelhochdeutsch», syntes till största delen bedrifvas praktiskt, utan lärobok, »mera som intressanta exempel och upplysningar, ej läxvis», i sammanhang med litteraturläsning samt under jämförelse med nyhögtyska och dialektiska språkföreteelser. Dessa språköfningar äfven som det obligatoriska inhämtandet af kunskap i ett främmande språk, det franska, kan i sin mån förklara den ringa sysselsättningen med speciellt nyhögtysk grammatik.

Några lektioner i språklära torde i korthet böra refereras.

D:r W. i Zürich anställde i II klassen grammatisk analys af prosatext på samma sätt, som i svenska läroanstalter brukas. Eleverna fingo den ena efter den andra fullständigt analysera hvar sin mening eller sats, därvid nog hvarjehanda misstag begingos och af läraren påvisades med utredande frågor.

I Hofwyl åhörde jag ock en dylik lektion i III klassen, hvarvid exempel i Freis grammatik utreddes. D:r W. härstädes ansåg för öfrigt, att mycket grammatiserande ej vore lämpligt: det behöfdes en fast inlärd kort grammatisk kurs, af honom till och med sammanträngd på 15 sidor och »innehållande i koncentrerad form, hvad en skollärare behöfde veta». — Liknande åsikter uttalade han beträffande kurserna i alla ämnen: intet jäktande och belastande af minnet!

I Wettingen förhördes första delen af en timme i I klassen en läxa om substantivens indelning, med sammanhängande framställning af elev efter elev, hvarpå under timmens andra hälft läraren mest i frågeform genomgick substantivens böjning att enligt språklärans regler inläras till nästa gång.

Direktor U. i Küsnacht behandlade en timme i III klassen ljudskiftningar i tyska ords bildning. Han framdrog mängder af ord ur medelhögtyskan, högtyskan och dialekterna, ständigt vädjande till elevernas egen erfarenhet, först i frågeform repeterande, hvad som en föregående lektion genomgåtts, sedan fortsättande sin »Besprechung», hvarvid lärjungarne gjorde en del anteckningar.

I Aarau gaf rektor S. en lektion i II klassen i medelhögtyska under läsning innantill af Freidank, därvid mycket talades om ordböjningen förr i jämförelse med nyhögtyskan och dialekterna, allt utan särskild grammatisk lärobok.

Använda läroböcker i tyska språkets grammatik äro: *Frei*, Deutsche Schulgrammatik, och *Bauer*, Grundzüge der neuhochdeutschen Grammatik.

I de olika anordningar och metoder, hvaraf man betjänade sig för de *skriftliga arbetena* i modersmålet, hade jag svårt att få en klar inblick, då jag hufvudsakligen var hänvisad till att utfråga lärarne om deras tillvägagående. Blott i Zürich och Hofwyl fick jag tillfälle att öfvervara lektioner i uppsatsbehandling och se elevers uppsatser.

Först är att märka, att särskilda rättskrifningsöfningar i regeln ej förekomma. De anses höra till en öfvervunnen ståndpunkt, ty

färdighet i rättskrifning skall vara vunnen före inträdet på seminariet. I Hofwyl, där enligt kantonen Berns seminariereglemente blott folkskolebildning fordras för inträde i lägsta klassen, brukar dock i denna under repetition af förut inhämtad grammatisk kurs äfven reglerna för rättstafning och interpunktion genomgås. Emellertid erkändes det flerstädes, att ortografiska fel kunna påträffas i uppsatserna seminarieklasserna igenom.

I alla klasser författas uppsatser, dels korta sammanfattningar på mycket begränsad tid å lärorummet, dels utförligare hemma, började med lättare: berättelser, beskrifningar, redogörelser för innehållet i hvad som lästs och enkla jämförelser, sedan fortgående med alltjämt stegrade fordringar till rätt svåra och pröfvande undersökningar i de högsta klasserna. I allmänhet undviker man i val af ämnen för uppsatserna, åtminstone de längre, att ge anledning till osjälfständigt nedskrifvande af blotta fakta; fantasi och själfständigt tänkande tagas flitigt i anspråk. — Detta är en sak, som torde böra beaktas i våra läroanstalter, där man kanske i den lofliga afsikten att förebygga ordsvammel gått för långt åt den motsatta ytterligheten: idel fakta. För lösningen af mången uppgift hos oss fordras rätt mycket af specialstudier och stora färdiga förråd af minneskunskaper, bringande en betydlig arbetsbörda men mindre formell bildning.

I Zürich plägade under läsåret skrifvas såsom hemuppgifter 6 uppsatser i de lägre klasserna, 8 i de högre. Men dessutom anställdes öfver hufvud en gång i kvartalet en skrifning på lärorummet under *en* timme, därvid en sammanfattande redogörelse för något inhämtadt skulle lämnas. Jag var just närvarande i I klassen en sådan timme — egentligen $^3/_4$ timme, ty allestädes inskränkes regelbundet en lärotimme till tre kvart (utom i Wettingen första timmen efter ett längre uppehåll). Inkommen i lärorummet gaf d:r W. klassen i uppgift att redogöra för innehållet i Iphigenie in Aulis, som nyss lästs och refererats dagen förut. I sin skrifbok sammanfattade nu hvarje elev omedelbart utan kladd och med bläck hufvudinnehållet, »ju kortare, dess bättre», yttrade läraren. Det gällde att på den korta tiden få allt färdigt, och pennorna raspade med ohejdad fart; synbarligen nödgades alla snabbt gripa och forma tankarna och strängt hålla sig till hufvudsakerna. Vid timmens slut voro alla uppsatserna skrifna och aflämnades för att enligt lärarens uppgift veckan därpå korrigerade (delvis blott med antydningar om behöfliga rättelser) samfälldt genomgås inför klassen med påpekande af de talrikast förekommande felen. — Sådana öfningar voro särskildt ägnade att förbereda till uppsatsskrifningen i kommande »Patentprüfung», slutexamen, vid hvilken 3 timmar anslås till författande af en »uppsats i Deutsch» med val mellan sex utgifna ämnen. Det uppgafs, att man äfven i några andra fack brukar anställa en dylik »timskrifning» i kvartalet mest för bestämmande af betyg.

Under en annan lektion behandlade d:r W. i II klassen en rättad hemuppsats: »Karakteristik af Antigone», därvid han större delen

af timmen (med en och annan fråga till eleverna) talade om författandet af karakteristiker. Sista kvarten granskades oriktiga uttryck i en del uppsatser, ett eller två i hvarje särskildt framtagen skrifbok, då merendels författarinnan själf fick söka reda ut det felaktiga.

Från Küsnacht uppgifves hemuppsatsernas antal till omkring 10 i I klassen, 8 i hvar och en af klasserna II—IV under läsåret: skildringar, faktiska redogörelser och jämförelser, i anslutning till lektyr eller självupplefvadt i I klassen, lättare afhandlingar, karakteristiker, jämförelser m. m., hämtade från lektyr, andra läroämnen och erfarenheten, i II klassen, likartadt med stegrade fordringar i III och IV klasserna, där ock skrifvelser till myndigheter förekomma. Dessutom skrifves vanligen i hvarje klass en »timuppsats» i kvartalet.

I Hofwyl äro i de tre lägre klasserna anslagna 2 timmar, i den högsta 1 à 2 timmar i veckan till »Aufsätze», men dit räknas också stilistiska öfningar och talöfningar. Emellertid författas 15—20 hemskripta om året i hvar klass, ungefär hvar fjortonde dag i de två lägre, hvar tredje vecka i de två högre, då för hvarje gång blott ett ämne gifves 1—3 veckor i förväg och med utförligare eller kortare disposition framställd under samverkan mellan lärare och elever. Korrigeringen verkställes så, att lärjungarne, hemtagande för granskning hvarandras skrifböcker, få inom ett dygn antyda behöfliga rättelser i dem, hvarefter läraren genomser dem och för sin del gör antydningar med ett system af — 36 olika tecken. Någon gång förekomma äfven timuppsatser på lärorummet med tiden ibland utsträckt till två timmar. Hufvudläraren i tyska språket, d:r W., ansåg emellertid mycket skrifveri ej vara nyttigt; särskildt gillade han icke de nämnda timskrifningarna. Själf skötte han uppsatsskrifningen i alla klasserna — synbarligen nedtryckt af det myckna arbetet. Han genomgick och återlämnade skripta ett par timmar, i III och i I klassen, och hade därvid mycket att säga — kanske väl mycket om ock intressant och allmänbildande: dispositionsregler, om användning af lånord, skiftningar i ords betydelse, prepositioners bruk, om politiska och sociala företeelser, om civilisationens utbredning m. m., hvartill i uppsatserna förekommande fel eller påståenden gåfvo anledning. En och annan elev fick framme vid katedern ur egen skrifbok uppläsa felaktiga meningar efter hänvisning till sida och rad från af läraren uppgjord förteckning, och de öfriga fingo föreslå ändringar. På detta sätt medhanns emellertid blott litet af hvad eleverna skrifvit, de flesta böckerna återlämnades utan att bli föremål för någon behandling vid tillfället. I stilböckerna fanns en disposition framför hvarje uppsats, och efter densamma infördes rättelser (Verbesserungen) af eleverna själfva med hänvisningar till de anmärkta felen. Till uppsatserna, som i allmänhet syntes vara 2—4 sidor långa, utdelades ämnen liknande de för Küsnachtseminariet angifna; äfvenså lämnades uppgifter ur olika lärofacks metodik.

I Aarau skrifvas i I klassen 12 uppsatser om året, af hvilka 5 å lärorummet, i II 11 stycken, i III klassen 8 och i IV klassen 8 om året, äfven i de högre klasserna några å lärorummet. För hemuppsatserna gifvas tre ämnen i sänder att välja på, och skripta inlämnas efter 14 dagar. Å lärorummet skrifvas uppsatser på 1 à 2 timmar i sänder, i de lägre klasserna under längre, i de högre under kortare tid, hvarigenom eleverna skola vänjas att »utan nervositet raskt sammanfatta sig» för blifvande examens skull. I IV klassen få stundom uppsatser i pedagogik träda i stället för sådana i Deutsch. Ämnena, som utdelades, ville rektor S. hafva mera lämpade för undersökningar i de högre klasserna, mera för berättelser och beskrifningar i de lägre — aldrig för blotta »läxreferat», hvilka hos oss blifvit så framskjutna, men som af honom bestämdt ogillades. Jämförelser förekommo ofta, likaså uppgifter af mera resonerande art ur lektyr och litteraturhistoria. Några exempel nämndes: »Tankar af en flicka vid resa förbi schillersmonumentet vid Vierwaldstättersjön», »Min älskling i historien», »Världsafgörande fältslag», för hvilkas behandling eleverna nödgas till *bedömande* — detta i de högre klasserna; »Vår utflykt» och dylika lättare ehuru själfständiga skildringar i de lägre klasserna.

I Wettingen skrifvas 18 uppsatser årligen i hvardera af klasserna I och II, 14 i hvar af III och IV, halfva antalet hemma och halfva å lärorummet, i senare fallet på en timme hvarje gång. För hemskrifningen lämnas åt klassen hvar gång blott ett ämne, sällan flera, några veckor innan uppsatsen skall vara färdig. I de lägre klasserna talas därvid om behandlingen af uppgiften, i de högre nämnes ej ett ord därom. I I och II klasserna förekomma berättelser, beskrifningar och andra lättare, mera faktiska framställningar, i III och IV ges ämnen blott ur litteratur och pedagogik samt helt allmänna »filosofiska» uppgifter, t. ex. »Hur blir man själfständig?», »Ur min lefnadshistoria». Behöfliga rättelser antydas blott genom tecken i skrifböckerna. För genomgång af dessa inför en klass anses tre timmar vara af nöden efter hvarje särskild skrifning, ty »mycken Besprechung kräfves». Detta hvad de högre klasserna beträffar. I de lägre utskrifvas rättelserna fullständigt utom vid grammatiska fel, äfven interpunktionsfel, för hvilka tecken brukas, som nödga eleverna till korrigering att sedan öfverses af läraren. Med timuppsatser förfares här ibland så, att läraren rättar blott 3 à 4 stycken af de vid en skrifning lämnade stilarna samt själf författar och föredrager en uppsats öfver det gifna ämnet och sedan samtalar med eleverna om densamma.

Allestädes pläga stilistiska anvisningar gifvas dels vid läsning, särskildt af prosastycken, dels vid dispositioner och genomgång af skripta.

För bedömande af arbetet med uppsatskorrigeringen, i regeln åliggande endast lärarne i modersmålet, borde jag uppge klassernas storlek i de olika seminarierna, men jag kan ej lämna bestämda uppgifter därom. Följande ungefärliga siffror beträffande hela elevantalet på hvarje ställe torde gifva någon ledning:

i Küsnacht (antagligen)	omkr. 150	(hvarje klass i 2 afdeln.)
i Zürich	» 103	
i Hofwyl	» 120	
i Aarau	85	
i Wettingen	80	

Till ögonmärke tog jag framför allt att lära känna metoderna för modersmålets behandling i seminarieklasserna, och jag fann snart, att jag därmed hade fullt upp att göra. Min andra uppgift var emellertid att söka få reda på anordningen af de *praktiska öfningarna*, och här blef det verkligen ett sökande. Öfningsskolorna befunnos förete ett mycket växlande utseende; i ett seminarium fanns ingen, i ett annat hade seminarieeleverna för förberedelse till examen fått sluta med sina praktiska öfningar. De inrättade öfningsskolornas organisation fäste jag mig mindre vid, betraktande som regel, att de voro ett uttryck för nuvarande anordning af och ståndpunkt hos det schweiziska folkskoleväsendet — hvarom upplysningar kunna hämtas ur de utgifna läroplanerna för de olika kantonernas folkskolor. Dessa *Volksschulen*, vanligen kallade *Primarschulen* eller ofta *Gemeindeschulen*, upptaga barnen efter fyllda 6 à 7 år, hafva 6, 7, 8 à 9 årskurser — olika i olika kantoner — och ha till öfverbyggnader åtskilliga slag af fortbildningsskolor (Ergänzungsschulen, Fortbildungsschulen, Wiederholungskurse, Repetirschulen, Übungsschulen), somliga obligatoriska, andra frivilliga. *Kleinkinderschulen* äro högst ovanliga; de voro i en statistisk redogörelse för 1895 angifna blott i kantonerna Neuenburg och Genf. Häri har, i förbigående sagdt, vårt svenska folkskoleväsen med sina tämligen allmänt upprättade småskolor ett bestämdt och betydligt företräde framför det schweiziska. Öfver den egentliga folkskolan och dess bihang höjer sig så — med lärare, som åtminstone två år idkat universitetsstudier — die *Sekundarschule* eller die *Bezirksschule* (= högre folkskola), frivilligt inrättad af myndigheterna i de flesta »Ortschaften», här och där jämnlöpande med folkskolans äldsta årsklasser och meddelande åt 11—16-åringar en vidsträcktare bildning. Från dem öfvergå ofta de unga till *Mittelschulen* (Kantonsschulen, Gymnasien, Realschulen m. m.) eller till *Berufsschulen* af allehanda slag, t. ex. folkskollärar- och lärarinneseminarier. Hufvuddragen i detta vidlyftiga skolväsen, hvaråt nationen synes ägna omsorgsfull vård, äro gemensamma för hela Schweiz trots de olika former, som gifvas i de olika kantonerna. Försök att fullt enhetligt organisera undervisningsväsendet i hela landet ha emellertid misslyckats, senast vid en folkomröstning 1882, på grund af kantonernas månhet om sin självbestämningsrätt.

Ett egendomligt intryck gjorde det genast att i öfningsskolorna vid seminarierna finna så många klasser *sammanförda* i undervisningen. 6—8, ja, 9 årskurser i ett enda stort rum, stundom likväl i två (eller tre: untere, mittlere und obere Stufe), bildade en brokig skara af barn, från 6 intill 14 à 15 år gamla, hvilkas sysselsättande med lämpligt arbete måste förefalla som ett mycket svårt problem.

Undervisning af t. ex. en eller två årsklasser i ett rum befattar man sig icke med; det förekommer i regeln icke i folkskolorna på landsbygden, och uppgiften är att inviga eleverna i alla svårigheterna i deras blifvande kall. Och svårt ansågs det visserligen vara, att så måste ordnas. Läraren i öfningsskolan, merendels en enda, någon gång vid skolans indelning i skilda »Stufen» två, måste gå från den ena klassen till den andra, ägnande hvar och en en liten del af lärotimmen, sammanslog ibland i sin omedelbara undervisning ett par eller tre men öfverlämnade de öfriga åt tysta öfningar. Dessa senare utgjordes af skrifning (välskrifning, afskrifning, rättskrifning, uppsatsskrifning: merendels skriftlig redogörelse för något förut genomgånget), räkning och teckning, och nog fingo barnen i rikt mått öfva sig i dylikt, ty vissa afdelningar, särskildt de äldre, tycktes just ej få göra annat timmar igenom. Af praktiserande eller skolbesökande elever syntes läraren härvid ha god hjälp, ty de fingo emellanåt gripa in i undervisningsarbetet men togo sig i synnerhet an de »tysta» barnen och hjälpte dem till rätta; besvärligt var det nog ibland, då dessa elever ej funnos tillstädes.

Blott IV klassens elever öfva sig i undervisning i öfningsskolan, dock förekomma redan i III klassen i Küsnacht, Zürich och Hofwyl, »orienterande skolbesök af hela klassen», någon gång t. o. m. praktiska öfningar. De första läroåren vid seminarium liksom det allra mesta af de sista ägnas åt teoretiska studier, därvid, hvad ämnet pedagogik och metodik beträffar, må nämnas, att pedagogikens historia börjar i II klassen i Küsnacht och Zürich, i III klassen i Aarau och Wettingen och först i IV i Hofwyl, psykologi allestädes i III klassen, och att öfver hufvud alla delarna af ämnet fortsättas i IV klassen. Praktiken ledes i regeln af öfningsskolans lärare under öfverinseende af seminariets föreståndare. Rektor S. i Aarau gaf uttryck åt den, som det tyckes, allmänna åsikten, att den »vetenskapliga utrustningen» vore viktigast för seminarieeleverna, först i andra rummet komme den metodiska skolningen eller rutinen, ty, »har läraren blott 'Geistesreichtum', så skaffar han sig en metod». Och direktor K. i Wettingen ansåg eleverna i de lägre klasserna för omogna att praktisera som lärare. Först sedan de i III klassen erhållit anvisningar om uppfostringsverksamheten, sådan den bör vara, kunna de i IV klassen träda inför barnen.

En viss egendomlig motsats till dessa åsikter framträder i den danska seminarielagens fordran på ett års praktisk lärarverksamhet före inträdet i lägsta klassen af Danmarks seminarier. I vårt land kan den schweiziska uppfattningen, som i det stora hela är riktig, sägas vara tillämpad i modifierad form. Och med tanken särskildt fäst på de pedagogiska förstudier i begränsadt mått, som i våra seminarier göras under småskollärarutbildningen i II klassen, har man, synes mig, rätt att vänta vissa fördelar af våra anordningar. Genom dem inskärpes hos eleverna det viktiga krafvet på olika behandling af yngre och äldre barn, hvilket ligger till grund för vårt ändamåls-

enliga särskiljande af småskola och folkskola; genom den småningom började praktiken i II och III klasserna måste utbildas en större vana att »handtera» barn, än som kan vinnas under blott ett år; och därigenom väckes och underhålles hos eleverna ett intresse för deras blifvande kall, som måhända skulle uteblifva eller sakna näring under blott teoretiska studier som i en vanlig skola.

I fördelningen af de praktiska öfningarna hafva de olika seminarierna i Schweiz delvis helt olika bruk. I Küsnacht ha, sedan metodiska anvisningar och proflektioner gifvits af läraren i metodik, tillika lärare i öfningsskolan, två IV klassens elever i sänder att en half vecka hvar gång öfvervara lektionerna i skolan, ibland i hvar sin afdelning, den lägre och den högre, och därunder deltaga i undervisningen först af en klass, sedan af flera. Stundom få de, om förhållandena så tillåta, sköta något särskildt ämne i en klass under längre perioder. En kortfattad plan för hela veckans arbete i öfningsskolan uppgöres lördagen förut af läraren och de praktiserande eleverna gemensamt, och på därvid bestämda uppgifter hafva dessa att under dagarnas lopp bereda sig (1 à 2 timmars hemarbete — ej skriftligt — ansågs behöfligt för hvarje uppgift). Men dessutom skall en skrifven lektion (kräfvande möjligen 5 timmars hemarbete) med fullständiga frågor och med svaren stundom antydda inom parentes — det hela ett par kvartsidor med disposition i marginalen under formen: »Zielanzeigen, Analyse, Synthese» — eller »Zielanzeigen, Erzählen» — eller »Zielanzeigen, Aussehen, Vorkommen, Futter, Verwendung» etc. — under veckan aflämnas till korrigering, hvarefter hvarje elev håller sin lektion i IV klassens lärorum med en dit upphämtad skolafdelning och så får den kritiserad af läraren och kamraterna. Blir någon timme öfver, som eleven under praktikdagarna icke tillbringar i skolan, deltager han i arbetet i sin klass.

I Zürich, där öfningsskolan är delad i två afdelningar med tre årsklasser i hvardera, får en IV klassens elev i sänder en half vecka hvarje gång närvara i hvar sin afdelning. Stundom äro de bägge i den ena. Hvarje elevs praktik uppgår sålunda till omkring tre veckor under läsåret. Merendels får hon då sköta en eller två klasser i sänder, medan läraren eller lärarinnan, en för hvarje afdelning, sysslar med de öfriga barnen, allt enligt förut uppgjord plan. Blott sällan lämnas åt henne hela skolan eller afdelningen.

I Hofwyl är öfningsskolan delad i 3 afdelningar med 3 årsklasser i hvar och hvarje afdelning i sitt särskilda rum. Från det ena rummet till det andra går läraren och ser till de praktiserande eleverna, en i hvart rum, gripande in i undervisningen, där han så finner behöfligt. Hvarje elev har så en vecka i sänder att syssla i skolan enligt en fredagen förut uppgjord plan och är därunder befriad från arbetet å seminariet.

I Aarau hade vid mitt besök seminariet trots alla ansträngningar ännu ej kunnat få någon öfningsskola, utan två IV klassens elever i sänder måste timvis gå till stadens folkskola — där liksom i städerna

öfver hufvud klassundervisning är till större delen genomförd — och hålla lektioner öfver uppgifter, som af skolans lärare en dag i förväg utdelats men af rektor S. granskats, stundom ändrats, och enligt skriftliga utkast, som af rektor genomsetts. Stundom fingo eleverna på liknande sätt praktisera med hvarandra å seminariet under rektors ledning. För öfrigt fortgick orubbadt deras arbete på seminariet. Dessutom hänvisades de att sista seminarieåret under ferierna minst åtta dagar besöka någon skola och där deltaga i undervisningen.

I Wettingen besöka IV klassens elever öfningsskolan (som därvid först är delad på två afdelningar i olika rum men under en lärare) 3 eftermiddagar, tillsammans 9 timmar, i veckan, och deras praktik börjar med lägre afdelningen, går därpå till den högre och slutar under läsårets sista del med ledningen af hela den 8-klassiga skolan. En elev i sänder i hvarje afdelning (så länge dessa äro skilda) har en uppgift att behandla hvarje timme, och hvar elev kan sålunda tidtals ha en lektion i veckan, tillsammans omkring 22 lektioner på året. Hela IV klassen auskulterar blott den första timmen af de tre på eftermiddagen. För öfrigt beröres ej elevernas arbete på seminariet af praktiken i öfningsskolan. För de 2 à 3 dagar i förväg lämnade uppgifterna till lektioner redogöra de praktiserande i *hufvudsak* genom ifyllning i skriftliga schema, ungefär lika för alla ämnen; dessa utkast genomgås och granskas af läraren omedelbart före lektionerna. En »borgarskola», inrättad som öfverbyggnad på öfningsskolan, med 4 arbetstimmar i veckan samlade under en half dag »besöktes ock flitigt» af IV klassens elever.

I Aarau och Wettingen är alltså praktiken ordnad timvis för eleverna, under det deras arbete å seminariet ostördt fortgår på sina timmar; i Küsnacht, Zürich och Hofwyl afbrytes det senare för de enskilda eleverna en eller en half vecka i sänder genom sammanhängande arbete i öfningsskolan under frånvaro från lektionerna i seminariet. Det är två olika principer, som kämpa mot hvarandra — så fann jag det äfven i Danmark. Luckor i kunskaperna, som skola inhämtas, undvikas med det förra förfaringssättet, men vana att fritt röra sig i skolan vinnes med det senare. Det ena eller det andra af dessa bägge önskemål blef i de olika seminarierna fram hållet och tycktes hafva bestämt vederbörande för det ena eller andra sättet.

För att äfven beträffande skolpraktiken söka åskådlighet måste jag i samband med ofvan lämnade upplysningar från de olika platserna närmare skildra några lektioner i öfningsskolorna.

I en stor skolsal i Küsnacht-seminariet voro en timme, efter det de två yngsta klasserna slutat arbetet för dagen, barnen i klasserna 3—8 samlade och ordnade — såsom allestädes var fallet — på tvåsitsiga bänkar i afdelningar, som skildes åt af gångar mellan bänkarna, de yngre klasserna främst, de äldre bakom dem. Öfverallt på väggarna hängde planscher och kartor; stora ytor af den främre och de två sidoväggarna upptogos vid lämplig höjd af fasta svarta taflor, några af dem för tillfället fullskrifna. Som IV seminarieklassen var stadd på utflykt till Alperna och trakterna vid Lago Maggiore,

voro nu blott två elever, som icke deltogo i färden, närvarande i öfningsskolan hufvudsakligen som åhörare samt i fråga om tysta öfningar som medhjälpare åt läraren, hr L. Denne samlade i ett hörn af rummet 3:e och 4:e klasserna, omkring 14 barn, gossar och flickor, hälften stående, hälften sittande på bänkarna närmast bakom, för att med dem på svarta taflan skriftligen affatta, hvad som nyss genomgåtts i naturlära om ärter och bönor. Satser bildades af barnen, ändrades af läraren på många olika sätt och uppskrefvos, därvid äfven omständligt resonerades om stafning och inpräglades rättskrifningsregler. Bestraffande tilltal bestods barnen då och då under lektionen, men deras sammanträngning i vrån gaf nog anledning till hvarjehanda fuffens. Därpå satte de sig att skrifva i sina skrifböcker enligt det på taflan kvarlämnade mönstret, som blott med några ord antydde gången i beskrifningen. Läraren gick så omkring bland de äldre barnen och granskade skrifningar, hvarmed de — under mycket god pennhållning — sysslat: återgifvande af hvad som genomgåtts om »Tysklands berg» eller om »bina» också efter hufvudpunkter, angifna på en svart tafla. Under hans ledning gjorde en klass omedelbart rättelse i sina böcker — »eljest blefve det för mycket arbete för läraren». Slutligen anställde en af eleverna en sångöfning med de äldre klasserna, sedan de yngre fått aflägsna sig (alla tagande läraren i hand). Försedd med fiol ledde han framför en svart tafla, där barnen uppställt sig, skalöfningar, tonträffning och en tvåstämmig sång, hvars stämmor först särskildt öfvades. Beträffande skolsalens pulpeter iakttog jag, huru de lutande bordskifvornas nedre del kunde vid läsning ställas upp och tjäna som bokstöd, hvarigenom barnen tydligen tvingades att hålla kroppen rak och ej kunde hänga framlutade öfver bordet.

I Zürich sysselsattes i en lärosal, ordnad, som ofvan skildrats, en timme klasserna 4—6 (Oberstufe) af fru G. — tillfälligt under hennes mans, ordinarie lärarens, utrikes studieresa förordnad som lärarinna — och en praktiserande elev. Denna senare var framför en svart tafla upptagen med 4:e klassen, 7 barn, gossar och flickor, hvar och en stående med sin skrifbok i handen, under genomgång af en någon timme förut skrifven liten uppsats: »Källan», på $^1/_2$ à 1 sida. Om de skrifna orden och meningarna talades och frågades, en del uttryck skrefvos på taflan, eleven såg än i den enes, än i den andres bok, barnen rättade på stående fot i sina böcker, och ett efter annat fick läsa upp sin uppsats eller någon del däraf. Några af de små voro mycket intresserade och under handuppräckningen väl närgångna mot den midt i ringen stående eleven, andra lekte smått bakom kamraternas rygg. Det var något störande med dessa grupper af barn i lärorummens hörn. 4:e klassen fick sedan en tyst öfning. Fru G. hade under tiden arbetat på liknande sätt i en annan vrå med 5:e klassen och fortfor ännu med genomgång af dess uppsats: »Det tacksamma lejonet». 6:e klassen författade under hela timmen en uppsats om Schweiz, därvid hvarje barn hade sin kartbok framför sig. Sedan så flickorna vid timmens slut troppat af (tagande både mig och sina lärarinnor i hand), blefvo gossarne en stund öfvade i subtraktion, stående framför en svart tafla, hvarpå eleven uppskrifvit 4- och 5-siffriga tal. Svaren på de frågor, som af henne ställdes till den ene efter den andre med hänvisning till dessa tal, uträknades i hufvudet och afgåfvos rätt flinkt, allt under ifrig handuppräckning och oro i den lilla barnskaran och under enstafvigt ingripande då och då af lärarinnan.

I lägre afdelningen, klasserna I—III, i ett annat rum undervisade lärarinnan fröken B. större delen af sista förmiddagstimmen i välskrifning, hvarvid barnen i takt skrefvo ett ständigt upprepadt ord, emellanåt visade sin pennhållning med händerna lyfta i höjden och kritiserade oriktiga teckningar af ordet på svarta taflan. Den här närvarande eleven, hvilken första halftimmen skrifvit i en skoldagbok, hade därpå en kvarts sångöfning med alla barnen framför en tafla, hvarpå siffror uppskrifvits till beteckning af toner: först tonträffning, så läsning af en sångtext och sedan sången med början till stämdelning. Till slut lästes af ett barn en kort bordsbön, och alla gingo hem.

Under en annan timme i samma afdelning, då bägge eleverna voro närvarande, fick först den ena af dem förhöra 3:e klassen, ställd framme vid taflan, under det lärarinnan dels såg till de barn, som tyst räknade eller afritade på taflan tecknade körsbär eller skrefvo (till en början afskrifning, sedan svar på frågor, som uppställts på utdelade hektografierade pappersblad), dels lifligt grep in i förhöret. Därpå framställde lärarinnan — under de öfriga barnens tysta arbete — inför 2:a klassen också vid taflan en liten berättelse, som så sammanhängande återgafs först af ett, sedan af ett annat barn och slutade med inpräglande i minnet af sentensen: »Die Wahrheit sage mit freiem Muthe, bekommst du danach auch die Ruthe!» Denna klass fick nu i tyst öfning skrifva namn på afbildade föremål, under det lärarinnan äfven för 1:a klassen där framme föredrog och utfrågade en berättelse — nu på folkmål. Medan så dessa barn återtogo sin teckning, började den ena eleven för 3:e klassen på liknande sätt berätta och utfråga, ofta afbruten af lärarinnan, och fortsatte därmed afdelning efter afdelning.

I Aarau lät rektor, själf ledare af praktiken, under det första kvartalet eleverna i IV klassen öfva sig i enkelt, barnsligt berättande med Grimms sagor tagna till mönster. De följande kvartalen fingo de allsidig öfning genom lektioner dels med hvarandra, dels i stadens folkskolas alla afdelningar. I de lägsta af dem, merendels börjande med dialektisk framställningsform, borde de sträfva att göra undervisningen för de små »lieb» och rolig, och härtill skulle jämte berättelser särskildt användas åskådningsöfningar med tydliga, långsamma förevisningar om möjligt af föremålen själfva och omväxlande beskrifningar. Vid kritik af lektioner blefvo enligt rektor S:s välgrundade metod öfver hufvud blott fel påpekade och afvärjda, icke bestämda föreskrifter lämnade om allena riktiga förfaringssätt, ty »rätt kan det vara på många olika sätt och eleverna böra ej alla stöpas i samma form: metod bör man bilda sig fritt.»

I öfningsskolan i Wettingen, där 3 eftermiddagar i veckan, måndag, torsdag och fredag, anslagits till IV klassens praktiska öfningar, voro nu på sommaren under dessa eftermiddagar klasserna 1—4 samlade (om vintern klasserna 5—8, på läsårets sista del alla klasserna). Klockan 1—2 höll en elev en lektion i det ena skolrummet med klasserna 1, 2 och 4, en annan sysselsatte i det andra rummet 3:e klassen. Båda hade sina kamrater, halfva antalet hvar, till åhörare; och läraren, hr H., vandrade hjälpande och öfvervakande omkring i bägge rummen. Först satte eleven de minsta barnen i arbete: afskrifning ur läsebok, 1:a klassen på griffeltafla, 2:a i skrifbok med bläck, därpå framställde han fritt för 4:e klassen, som satt på sin vanliga plats, första delen af en berättelse ur en läsebok för folkskolan och lät efter några frågor om innehållet först ett barn, sedan ett annat sammanhängande återgifva afdelningen. På samma sätt behandlades andra afdelningen, och till slut återgafs hela berättelsen. Nu slogs läseboken upp, och barnen fingo läsa stycket innantill, därvid eleven blott korrigerade läsningen. Under andra hälften af timmen frågade eleven, stundom afbruten af lärarens ingripande, ganska vidlyftigt öfver innehållet i det lästa och hvad som kunde ha något närmare eller fjärmare samband därmed, ofta med uppmaningar till barnen att i sina svar bilda fullständiga satser. Till någon följande timme fick så en annan elev en dylik uppgift. — Klockan 2—3 fortsattes därpå (utan rast!) i samma rum med klasserna 1—3, då 4:e klassen gick till det andra rummet för att räkna. En elev samlade vid en svart tafla 1:a klassen för öfning i ljudning och skrifning af bokstäfver och ord med tysk stil, allt under det 2:a och 3:e klasserna i skrifböcker skrefvo af ett läseboksstycke och läraren samt en annan elev åhörde. Denne senare hade liksom alla kamraterna från

förra timmen att öfver det verkställda arbetet framföra sina anmärkningar under en kommande metodiktimme.

Skolbarnens hemarbete uppgafs i Schweiz vara *högst obetydligt*, ty deras studier anses böra bedrifvas i skolan. I biblisk historia t. ex. berättar läraren före, och barnen få återgifva utan lärobok, och katekes finnes icke. (Forts.)

K. Kgn.

18.

Litteratur.

Handledning i folkskolepedagogik för seminarier och lärare. *C. O. Arcadius*, fil. d:r, seminarierektor. Stockholm 1903, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: häft. 2 kr. 25 öre, inb. 2 kr. 75 öre.

Författaren har vid behandlingen af sitt ämne på ett förtjänstfullt sätt tagit hänsyn till frågor af den största praktiska innebörd. Så har han af textens 208 sidor ägnat icke mindre än 70 åt skolhygienen och omkring 50 åt folkskolans anordning och förvaltning enligt gällande författningar. Utom innehållsförteckning (4 sid.) innehåller boken ett alfabetiskt ordnadt register (7 sid.) och förord, ur hvilket vi vilja anföra det skäl förf. angifvit, hvarför han kallat arbetet Handledning: Jag har kallat det en handledning, emedan afsikten därmed är att göra seminarieeleven bekant med de olika förhållanden, i hvilka han skall komma vid utöfningen af folkskollärarkallet, och gifva folkskolläraren vinkar och råd i förekommande fall.

Språkformen är, såsom man är van att finna den hos denne författare, lika korrekt som ledig. Det är otvifvelaktigt, att förf. med denna lärobok riktat vår skollitteratur med ett arbete, som förtjänar att vinna inträde vid så många seminarier som möjligt.

Bilder ur Kyrkans historia af *N. O. Ekström*, lärare vid Malmö folkskolor. Malmö 1902. Skånetryckeriet.

Arbetet synes oss arvändbart för undervisningen vid seminarier och elementarläroverk för flickor. Äfven torde det lämpa sig som läsebok i folkskolans högre klasser. Framställningen är enkel och korrekt, så långt vi hunnit granska arbetet. Bilderna ur den allmänna kyrkohistorien upptaga 112 sidor, åt bilder ur svenska kyrkans historia efter reformationen äro anslagna framemot ett 50-tal sidor. Till boken hör en liten kartsamling. På det första kartbladet saknas staden Cesarea i Kappadocien, ehuru omnämnd sid. 40 såsom Basilius den stores biskopssäte. På samma kartblad läses Cecarea (vid Medelhafvet) i st. f. Cesarea.

Kristendomsundervisningen i småskolan af *Hedda Anderson.* Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 90 öre.

Innehållet är fördeladt på tre kurser, en för hvar af de tre förberedande klasserna. I första kursen föres barnet fram genom föreställningar om bönen, om Guds godhet, om samvetet, om Guds ord, om synden till Guds sons födelse och Jesu bild. I andra kursen möta oss bilder ur Nya och i tredje ur Gamla testamentet, till och med Moses afskedstal och död. Författarinnan har härmed skänkt vår litteratur för småskolan ett värdefullt och välbehöfligt arbete.

Amerikanska skolor. En skildring af *Cecilia Milow.* Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 50 öre.

Stockholms Folkskolors Lekserier. II. Bollekar, Kastlekar, Springlekar, Stridslekar, ordnade och illustrerade af Lärare vid Stockholms folkskolor. Här beskrifvas 9 bollekar, 14 springlekar, 5 stridslekar och 3 kastlekar, ett urval, som grundar sig på erfarenhet, vunnen under leköfningar vid hufvudstadens folkskolor, och på lekarnas relativa värde med hänsyn till barnens fysiska utveckling.

Praktisk öfningsbok i modersmålet för folkskolan. Ett reformförsök af *Ernst Westberg.* III. Pris 25 öre. Hudiksvall 1903. Utgifvarens förlag.

Häftena I och II hafva redan anmälts i denna tidskrift (häft. I i 20:e årgången sid. 69 och häftet II sid. 192 samma årgång). Vi inskränka oss därför nu till att kasta en blick på häft. III. Stoffet är fördeladt på 4 afdelningar. A Bref, B Berättelser, C Historiska uppsatser och D Uppsatser ur naturläran. Till sist meddelas Sammanfattning af rättskrifningsläran och Sammanfattning af språkläran. Inom hvarje afdelning fortlöpa öfningar i satslära, formlära och rättstafning jämsides.

Öfningarna synas vara praktiskt anordnade, och vi äro öfvertygade om att undervisningen efter den i dessa kurser följda metoden bör kunna lämna ett godt resultat.

Rättskrifningsöfningar för småskolan af *Anne Gutke*, lärarinna vid Stockholms folkskolor. *Lutande skrifstil.* Stockholm 1903. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Häft. I och II. Pris per häft. 0,30 kr.

Förra året utkom Rättskrifningsöfningar för småskolan af samma författarinna. (Se innevarande årgång, sid. 72—73.) I de öfningar, som härmed anmälas, är skrifstilen lutande, i de förra rak. Olikheten för öfrigt mellan de båda arbetena är mindre betydande. I förordet till det nyare heter det: »På flera lärarinnors (särskildt från landsorten) uppmaning har jag gjort öfningarna i denna upplaga innehållsrikare samt låtit ord med tre efterljud och tre förljud föregå ord med dubbelkonsonant.»

Lärobok i Sveriges historia för folkskolan af *Ola Bergström*. Med 76 illustrationer och 1 karta. Andra upplagan. Stockholm 1903. J. Beckmans förlag. Pris 60 öre.

Förra upplagan anmäldes i denna tidskrifts sjuttonde årgång sid. 189. Det gläder oss, att denna lärobok, hvars förtjänster vi då framhöllo, fått den spridning i våra folkskolor, att en andra upplaga visat sig behöflig. Författaren och förläggaren hafva båda i lika hög grad gjort sig förtjänta af en sådan uppmuntran från vederbörande lärare.

Läsning för svenska folket. Utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1903. Häft. 2 och 3. Pris 30 öre för hvarje häfte.

Innehåll:

I andra häftet:

Herman Wedel-Jarlsberg och den svensk-norska unionen. Af Nils Höjer. Minnen från en resa i Finland hösten 1900. Af John Ternstedt. Några drag ur den kristna psalmens historia. Af E. N. Söderberg. Ur djurvärlden. Af J. B—n. Fattigdom är icke fruktansvärd.

I tredje häftet:

Några drag ur den kristna psalmens historia. Af E. N. Söderberg. Minnen från en resa i Finland hösten 1900. Af John Ternstedt. Om värdet af gjorda lifserfarenheter. Af E. Holmberg. Bygdernas ungdom. Af K. G. Nordenståhl. Bilder från nya Zeeland. Ur djurvärlden. Några beslut vid årets riksdag.

Fryxells Berättelser ur svenska historien. Nationalupplagan. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1903. Häft. 129—155.

I denna serie af häften afslutas Karl XII:s historia (häft. 129—146) samt behandlas Ulrika Eleonoras regering (häft. 146—148) och af Fredrik I:s den s. k. frihetstidens lyckligare skede till och med tiden för den börjande oppositionen mot Arvid Horns ledning af rikets angelägenheter.

Jultomten 1903, Skolbarnens jultidning, 25 öre, *Tummeliten* 1903, Tidning för smått folk, 15 öre, och Jultomtens praktupplaga 1903, 60 öre, utgifna af Svensk lärartidning.

I dessa jultidningar har Svensk lärartidning återigen beredt barn af alla samhällsklasser en sund och för barnaåldren väl afpassad lektyr. Priset är i förhållande till det värdefulla innehållet och de konstnärligt utförda illustrationerna, delvis kolorerade, synnerligt lågt satt. Det är att önska, att tidningen allt framgent får anledning att fortsätta med denna vackra sida af sin verksamhet.

Berättelse om Malmö stads folkskoleväsen under år 1902 af stadens folkskoleinspektör. Malmö 1903. Förlagsaktiebolagets boktryckeri.

Berättelse om folkskoleväsendet i Jönköping under år 1902, med åtskilliga uppgifter jämväl rörande vårterminen 1903, af stadens folkskoleinspektör. Jönköping 1903. Lundgrenska boktryckeriet (Gustaf Lundin).

Pedagogisk tidskrift. Utgifven af E. Schwartz, C. A. M. Lindman, A. Nordfelt. Trettionde årgången, 1903, 6—9 häft. Stockholm. Vårt Lands tryckeri.

Pastoral tidskrift. Utgifven af *Erik G. Ljungqvist.* Andra årgången 1903. 2—4 häft. Pris 2 kr. 50 öre för årgång om 4 häften. Wretmans tryckeri, Uppsala.

T. K—r.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER
FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

TJUGUTREDJE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1904

INNEHÅLL.

1.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit».

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1903 vid rikets åtta manliga folkskoleseminarier 803 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 593 eller tillsammans 1,396 elever.

Afgångsexamen undergingo 1903 års vårtermin 201 manliga och 164 kvinnliga elever eller tillsammans 365 elever.

Småskollärarexamen aflades samma termin vid folkskoleseminarierna af 41 elever, hvaraf 1 manlig, hvilka genomgått första och andra klassernas lärokurser.

Vid seminariet i Mattisudden inom Jockmocks församling för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor voro höstterminen 1903 intagna 62 elever, hvaraf 8 manliga och 54 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 47 elever, 8 manliga och 39 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen 1903 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 13 elever vid seminariet i Mattisudden och af 14 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskoleseminarier hafva under år 1903, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 352 elever, däraf 2 manliga, undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergåtts af 290 elever vid af enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Dessutom har sådan pröfning blifvit anställd vid 2 folkskoleseminarier med 2 lärarinnor i öfverensstämmelse med § 4 i nådiga stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hafva för vårterminen 1903 anvisats tillsammans 43,070 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 13,710 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 42,810 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 12,075 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriell, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier kostnadsfritt erhållit hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1903 inspekterat folkskoleseminarierna i Falun, Härnösand och Umeå samt småskoleseminariet i Härnösand.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1902 undervisning i 18 högre folkskolor. I rikets 2,400 skoldistrikt funnos

	4,526	fasta och	574	flyttande eller tills.			5,100	folkskolor,
	1,181	» »	741	»	»	»	1,922	mindre folkskolor,
	4,031	» »	1,192	»	»	»	5,223	småskolor,
S:a	9,738	fasta och	2,507	flyttande eller tills.			12,245	skolor

eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 12,263 skolor.

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsämnen eller i såväl läs- som öfningsämnen 20 lärare och 4 lärarinnor samt i

folkskolorna	5,068	lärare o.		2,878	lärarinnor	eller	tills.	7,946
mindre folkskolorna	220	»	»	1,706	»	»	»	1,926
småskolorna	197	»	»	6,191	»	»	»	6,388
Summa	5,485	lärare o.		10,775	lärarinnor	eller	tills.	16,260

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 16,284 förutom 393 lärare och 761 lärarinnor eller tillsammans 1,154, hvilka undervisat endast i öfningsämnen.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1902 års slut 836,835, hvaraf 424,952 gossar och 411,883 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	761,814
» » ej åtnjutit sådan undervisning	68,049
hvarjämte uppgifter saknas om	6,972
Summa	836,835

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	398,227	
» » » flyttande folkskolor	40,829	
» » » fasta mindre folkskolor	44,844	
» » » flyttande mindre folkskolor	29,685	
» » » fasta småskolor	144,413	
» » » flyttande småskolor	40,762	
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	16,177	714,937
seminariernas öfningsskolor		1,241
högre folkskolor		352
allmänna läroverk och fackskolor		13,099
skolor för abnorma barn		1,206
enskilda skolor		17,503
hemmen		13,476
Summa		761,814

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	8,372	inhämtat folkskolans minimikurs,
»	39,202	undergått godkänd afgångspröfning samt
uteblefvo	3,372	till följd af sjukdom eller naturfel och
»	17,103	af annan anledning.
Summa	68,049.	

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skoláldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 449 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 747,159.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1902 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:	kontant	13,211,780	kr.
	in natura	1,379,535	»
» skolbyggnader, skolplatser och inventarier		4,977,303	»
» undervisningsmateriell		373,954	»
» öfriga behof		4,140,698	»
	Summa	24,083,270	kr.

Statsbidrag af allmänna medel hafva för år 1902 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 6,113,460 kronor 21 öre.

Understöd har för år 1902 utgått till lärares aflöning vid 1,542 fortsättningsskolor med 97,212 kronor 50 öre.

För år 1902 har understöd utgått för främjande af undervisning i slöjd för gossar med 298,890 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor med 171,625 kronor.

Till aflönande af vikarier för 532 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1902 utbetalats af allmänna medel 76,146 kronor 71 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 18, har för år 1903 utgått statsbidrag med 23,287 kronor 50 öre.

Statsbidrag till aflönande af 27 lärare och lärarinnor vid af landsting inrättade småskoleseminarier hafva under år 1902 utgått med 16,533 kronor 38 öre.

En ny folkhögskola har inrättats i Eslöf, Malmöhus län. På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har

Kungl. Maj:t för år 1903 beviljat understöd åt 31 folkhögskolor med 145,269 kronor 50 öre. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 930 manliga och 704 kvinnliga, eller tillsammans 1,634 elever. Af det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 25,000 kronor, fördelades år 1903 hela beloppet mellan 365 manliga och 297 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1903 å länsstat varit uppfördt 38,775 kronor och af statskontoret anordnats 41,919 kronor 72 öre, allt till höjande af folkskollärarnes löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriell, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatta pris erhållit den undervisningsmateriell, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats.

Kungl. Maj:t har för år 1903 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 20 äldre, behöfvande folkskollärare med tillsammans 7,000 kronor samt åt 136 äldre, behöfvande småskollärare m. fl. med tillsammans 13,600 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskollärare voro under läsåret 1902—1903 intagna 2 elever. Profårskurs vid döfstumanstalter genomgicks af 2 lärare.

Under läsåret 1902—1903 undervisades vid anstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma 39 elever.

Vid institutet för blinda å Tomteboda voro under läsåret 1902—1903 intagna 108 elever, däraf 65 gossar och 43 flickor. 96 lärjungar hafva erlagt afgift, 1 har af direktionen öfver institutet varit intagen som frielev och 11 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad. 16 elever afgingo efter fullbordad lärokurs.

500 exemplar blindskrifter hafva under läsåret 1902—1903 blifvit tryckta.

Vid förskolan för blinda å Tomteboda voro under läsåret 1902—1903 intagna 31 elever, hvaraf 14 gossar och 17 flickor.

Vid förskolan i Växjö för blinda voro under läsåret 1902—1903 intagna 27 elever, 16 gossar och 11 flickor. Vid slutet af läsåret 1901—1902 utskrefvos 7 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 4 till institutet å Tomteboda; de 3 öfriga återvände till sina hemorter.

Vid handtverksskolan för blinda i Kristinehamn undervisades under vårterminen 1903 26 elever, hvaraf 23 män och 3 kvinnor, samt under höstterminen samma år 29 elever, hvaraf 25 manliga och 4 kvinnliga.

Till skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1903 beviljat 5,000 kronor. Under året undervisades därstädes 7 elever.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1903 anslagits ett belopp af 194,775 kronor.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1903 anvisats en summa af 161,112 kronor 50 öre.

Sedan Riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1904 af 100,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat 247 sådana anstalter understöd.

2.

Ett och annat rörande vårt lands folkskoleväsen.

Jag läste för en tid sedan en uppgift om att redaktören af Göteborgs handels- och sjöfartstidning, doktor Hedlund senior, skulle hafva medverkat vid utarbetandet af 1882 års folkskolestadga. Härmed skulle hafva så tillgått, att Hedlund, som var riksdagsman, skulle, då han ansåge 1842 års folkskolestadga i åtskilliga hänseenden föråldrad, under en riksdag hafva uppsatt förslag till en ny folkskolestadga. Detta förslag skulle han hafva lämnat till dåvarande chefen för folkskolebyrån, kanslirådet Bruhn, men denne hade ej velat mottaga det. Hedlund skulle då hafva lämnat förslaget till chefen för ecklesiastikdepartementet C. G. Hammarskjöld, som välvilligt mottagit det. Det hedlundska förslaget skulle sedan med hänsyn till uppställningen blifvit följdt vid utarbetandet af den nya folkskolestadga, som utkom år 1882.

Hvarifrån den uppgiften blifvit hämtad, känner jag icke, men öfvertygad är jag därom, att den icke är sann. Jag var nämligen en af dem, som hade uppdrag att upprätta förslag till den nya folkskolestadgan; men under utarbetandet däraf hörde jag icke talas om det hedlundska förslaget. Det blef nog utan allt inflytande på den nya stadgan, hvilket naturligtvis ej hindrat, att det verkligen funnits och blifvit lämnadt till departementet.

Uppgiften om Hedlunds medverkan vid utarbetandet af 1882 års folkskolestadga hör till det historiska ogräs, som bör rensas bort.

* *
*

Påståendet, att 1900 års normalplan vid upprättandet af kurser för kristendomskunskapen ej tagit hänsyn till tidens berättigade kraf, är ej öfverensstämmande med verkliga förhållandet.

Hvilka förändringar i nämnda kurser ha då vidtagits af sagda normalplan? Kursen i katekes har förminskats. Med hänsyn till fördelningen mellan de särskilda klasserna har den anordning gjorts, att kursen förkortats för första och andra årsklasserna, så att den utgör endast första hufvudstycket och första artikeln; andra artikeln förekommer först i tredje årsklassen, hvarigenom behandlingen af andra och tredje artiklarna komma att förläggas till ett med afseende på barnens åldersutveckling lämpligare stadium. Af sakramentsläran skall endast det hufvudsakliga genomgås; den fullständigare behandlingen däraf har blifvit förlagd till folkskolans högre afdelning och fortsättningsskolan.

Kursen i biblisk historia har vidgats i de lägre klasserna men minskats i de högre. Härigenom har man, såvidt det utan olägenhet kunnat ske, velat åstadkomma en förberedelse för katekesundervisningen genom barnens införande i bibelordet. Detta gäller folkskolan. I småskolan åter har kursen i katekes inskränkts till textorden i första, andra och tredje hufvudstyckena i Luthers lilla katekes.

Månne ej de vidtagna förändringarna uti de ifrågavarande kurserna vittna om att man vid uppgörande af dem sökt tillmötesgå de berättigade krafven så mycket, som nödig försiktighet i denna ömtåliga sak medgifvit? Månne man ej vid utarbetandet af de nya kurserna har tagit mer hänsyn till psykologiska och pedagogiska satser och rön än som kunde ske, när 1889 års normalplan uppsattes?

Lärotimmarna i kristendomskunskap hafva visserligen ökats i skolan men icke för de särskilda klasserna. Denna ökning var alldeles nödvändig, om man ville bygga kurserna på psykologiska och pedagogiska grundvalar. De öfriga läroämnena hafva därigenom intet förlorat; genom »tysta öfningar» kunna barnen erhålla ersättning för den jämförelsevis litet minskade höga undervisningen. Och hur mycket kan man icke åstadkomma för deras utveckling genom att på förståndigt sätt taga deras själfverksamhet i anspråk!

Innan nya normalplanen utkom, ropade man högljudt på andra lärokurser än de i då gällande normalplan framställda, och man fordrade med rätta, att dessa skulle byggas just på de grunder, hvarpå de nu föreskrifna lärokurserna äro

uppförda. Men sedan normalplanen utgifvits, förklarar man, att de gamla, förut utdömda kurserna äro bättre än de nya, och kurser framställas och förordas till och med i prisskrifter, som sakna allt psykologiskt och pedagogiskt underlag. Nu menar man, att det har medfört goda resultat att läsa äfven de svåraste delarna af katekesen i de lägre klasserna; nu håller man före, att det för en klar uppfattning af något nytt ej är nödvändigt, att själen äger de föreställningar, som äro erforderliga för tillägnandet af det nya. Man skulle anse det oförklarligt, att sådana kurser, som nu framställas som mönster, hafva kunnat se dagen och följas, om man ej förstode, att de hafva kommit till hufvudsakligen därför, att man ej vill begagna tysta öfningar, om hvilka dock vitsorden från andra länder betygat, att de, rätt skötta, kunna vara till stort gagn.

* * *

Historiskt ogräs är ock det påståendet, att de, som utarbetade 1878 års normalplan, därvid läto sig ledas af de rationalistiska åsikter, som då voro rådande bland Tysklands ledande pedagogiska kretsar, och att detta visade sig uti den alltför korta undervisningstid, som tilldelades åt undervisningen i kristendomskunskap.

Då jag var en af dem, som hade uppdrag att utarbeta sagda normalplan, kan jag betyga, att ofvan anförda påstående ej är öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Åt undervisningen i kristendomskunskap tilldelades den tid, som i normalplanen är angifven, dels därför att man ansåg, att man på denna skulle kunna hinna genomgå skäliga kurser i kristendomskunskap, dels därför att man väl behöfde den återstående tiden för de öfriga läroämnena.

* * *

För en tid sedan läste vi följande yttrande: »Blickar man utöfver folkskolans fält och tillika ser tillbaka på de sextio år, som nu utgör ramen för hennes egentliga historia, så finner man, att den ståndpunkt, hon för närvarande har,

åtminstone till väsentlig del är resultatet af en strid, i hvilken folkskolevännen steg för steg fått kämpa sig fram, och där vunna positioner måst försvaras på samma sätt, som israeliterna fingo värna sitt tempelbyggande mot de samariter.»

Vi hafva mycket funderat på hvad författaren menat med dessa ord. En strid förutsätter åtminstone tvenne partier, som kämpa mot hvarandra. Hvilka äro de stridande? Å ena sidan står folkskolevännen; men mot hvem har han haft att kämpa? Åsyftar författaren med motparten dem, som med den s. k. folkskolevännen hafva olika uppfattning rörande folkskolans mål, omfattning och anordning, t. ex. dem, som fortfarande hafva den åsikten, att ett folk bör utgöras af särskilda stånd eller klasser, enär hvar och en af dessa har sin säregna uppgift i samhället, och att därför det bör finnas olika slag af skolor, och dem, som utan att hylla sådana åsikter dock förmena, att folkskolans barn tidigt böra deltaga i kroppsarbetet för att kunna utbildas till en dugande kroppsarbetare, och att sålunda skolan bör lämna erforderlig tid för tidig öfning af sådana sysselsättningar, som tillkomma landtmannen, handtverkaren eller fabriksarbetaren? Menar, med andra ord, författaren dem, som i politiska och sociala frågor omfatta konservativa åsikter, äfvensom industriidkare och agrarer, må väl medgifvas, att den mer demokratiskt och idealistiskt anlagde folkskolevännen mot dem måst utkämpa mången ordstrid; men läser man historien opartiskt och med rättfärdighetskänsla, måste man ock erkänna, att den striden icke varit någon ovanlig företeelse hos oss — den har förts och kommer att föras inom alla folk; det är just genom motsatta åsikters brytning med hvarandra det rätta kommer fram —, och vidare måste man tillstå, att den striden hos oss ej varit synnerligen blodig. Folkskolan har ju gått framåt utan alltför svåra brytningar; den kunde visserligen hafva kommit fortare fram, om ej tillbakahållande krafter funnits; men den har dock kommit så långt, att den kan i mycket likställas med folkskolan i större, mäktigare och rikare länder, och detta fastän den i vårt land haft att kämpa med mycket större svårigheter än i dessa. Historien lär ock, att dessa, som

betecknas som folkskolans motståndare, i allmänhet ej äro fientliga mot folkskolan i och för sig utan att de anse den som nödvändig och god, endast den ej öfverskrider de gränser, inom hvilka de anse att den bör begränsas. En annan lärdom, historien gifver, är den, att äfven dessa s. k. motståndare till folkskolan mer än en gång genom sina röster bidragit till beslut och åtgärder, som främjat folkskolan, äfven om de ej alltid gjort det med lätt hjärta. Slutligen måste ock den rättsinnige erkänna, att den, som räknas till folkskolans motståndare, kan hafva ett för fosterland och sitt egna folk lika varmt klappande hjärta som den, hvilken enligt författarens mening endast har rätt till namnet »folkskolevän».

Menar författaren åter, att folkskolevännen haft att strida icke endast med nu nämnda motståndare utan därjämte äfven mot de ledande och bestämmande myndigheterna, måste jag, stödd på historiens vittnesbörd, förneka, att dessa myndigheter velat inlåta sig i någon strid mot den s. k. folkskolevännen i hans sträfvande för folkskolans utveckling. Dessa myndigheter hafva alltid haft för ögonen folkskolans tidsenliga utveckling; de hafva alltid haft till mål att sätta folkskolan allt bättre och bättre i stånd att fylla sin uppgift; de hafva alltid velat bygga allt högre och fastare på den grund, som lades år 1842. Visserligen hafva de icke alltid ansett, att tiden vore mogen för de förslag, som folkskolevännen framställt; visserligen hafva de icke alltid kunnat godkänna de medel, han velat använda; visserligen hafva de icke alltid kunnat gilla de förslag, hvarmed han framkommit; visserligen hafva de icke alltid kunnat instämma i de åsikter, han uttalat; visserligen hafva de stundom gått långsammare framåt, än han önskat; visserligen hafva de stundom ej användt så skarpa medel, som han ansett vara lämpligt; men oaktadt allt detta hafva de dock alltid haft till mål att alltmer skickliggöra folkskolan att fylla sin bestämmelse, om hvilken en och annan visserligen haft en mot folkskolevännens stridande uppfattning. Öfverflödigt torde vara att här uppräkna alla de tillfällen, då regeringen — vi förmoda, att författaren med myndigheterna i första hand menar just den — tagit initiativet till åt-

mer försigkomna barn undervisade mindre försigkomna. Vi behöfva ej närmare göra reda för den. En förtjänst hos nämnda metod var, att en lärare kunde medelst biträde af dessa underlärare (monitörer) undervisa samtidigt en stor mängd barn.

Småningom kom man dock underfund med att på detta sätt ej någon uppfostrande undervisning kunde meddelas. Tukten var dressyr, undervisningen förhörande af läxor, och barnens arbete bestod hufvudsakligen uti inlärande i minnet af äfven mycket sådant, som ej var med förståndet fattadt, samt i mekaniskt eftergörande och inöfvande af sådant, som ställdes framför dem eller af läraren eller monitören utfördes inför deras ögon.

Då uppträdde för folkskolan intresserade män med målande framställningar af tillståndet i folkskolorna, som de ansågo i hög grad otillfredsställande, och med yrkanden om förändringar uti skolornas både anordning och undervisningssätt. Af dessa må nämnas Rudenschöld, Rundbäck, Ekedahl, Kylberg. De ansågo, att en af anledningarna till skolarbetets otillfredsställande resultat var den stora mängd af barn, som läraren hade att samtidigt undervisa. Denna svårighet hade naturligtvis bäst kunnat afhjälpas genom inrättande af flera skolor och anställande af flera lärare. Men att vid denna tid få till stånd erforderligt antal skolor, försedda med vederbörliga lärare, var i de flesta skoldistrikt omöjligt. Myndigheterna insågo ännu icke den stora betydelse, folkskolan har för landets utveckling i såväl materiellt som andligt hänseende; de s. k. högre klasserna voro ännu alltför obenägna för folkskolan för att vilja underkasta sig några större uppoffringar för den; folket självt var allt för liknöjdt för skolan för att vilja göra mer för den, än som var alldeles nödvändigt. Därtill kom som ett mycket svårt hinder den rådande fattigdomen. Då kom man på tanken att dela skolan i afdelningar, som skulle undervisas hvar för sig. Så afskildes småskolan, hvilken, ledd af egen lärare, skulle taga hand om nybörjarne. Men i ett mycket stort antal skoldistrikt ville man ej anordna dylika skolor, dels emedan det skulle medföra alltför stora kostnader, dels emedan man ansåg, att det skulle vara skadligt både för

familjerna själfva och för barnen, om dessa skulle alltför tidigt tagas från hemmet och öfverlämnas till skolan. Hemmet vore den bästa småskolan. Då sålunda småskolor till en början icke inrättades till erforderligt antal, då ett mycket stort antal barn intogos i folkskolan, som ej i hemmet hade fått någon undervisning alls eller som fått endast en otillfredsställande sådan, uppstod tanken att dela folkskolans barn i afdelningar, som af samma lärare undervisades på olika tider.

Denna tanke omfattades lifligt af många, både menigheter och enskilda. Äfven åtskilliga folkskolans verkliga vänner slöto sig till förslaget att anordna folkskolan så, att olika afdelningar af den blefvo undervisade på olika tider. De sågo nämligen häruti en utväg att kunna åstadkomma en tillfredsställande undervisning. Andra åter tilltalades mycket af ifrågavarande skolform, enär skolan därigenom hölls inom, enligt deras förmenande, tillbörliga gränser; andra åter, emedan bördan af den därigenom blef i flera hänseenden mindre tryckande. Ja, det var ej få, som fingo så stort intresse för afdelningsskolan, att de af skäl, som här nedan skola framställas, kommo till öfvertygelsen om att just denna skola borde vara den normala på landsbygden. Så mycket hellre ansåg man detta, som därigenom bereddes tillfälle till erhållande af skolundervisning åt barn, som annars måst sakna sådan.

Öfvertygad om växelundervisningens olämplighet utgaf det om vår folkskola så högt förtjänta statsrådet Carlson år 1864 det epokgörande cirkulär, som ålade folkskolans lärare att, såvidt möjligt, omedelbart undervisa barnen. För att detta skulle med framgång kunna ske, fordrades, att skolan vore indelad i klasser eller grupper och att bestämda lärokurser vore föreskrifna för de särskilda klasserna eller grupperna. Men till en början saknades både klassindelning och lärokurser såväl för skolan i dess helhet som för de särskilda klasserna. I folkskolestadgan var visserligen stadgadt, hvilka läroämnen som borde i folkskolan förekomma, men däremot sades där intet om hvilka lärokurser i de särskilda ämnena borde genomgås eller om huru dessa borde fördelas mellan de särskilda klasserna. Skolorna sönderföllo

vanligen i en mängd läxlag, som ofta växlade i antal, och hvilka till storleken städse voro mycket skiftande. Till samma läxlag hörde de, som i ett läroämne hade samma läxa. Då nu icke alla barn läste alla ämnen och då många barn besökte skolan mycket ojämnt, kunde det hända, att ett barn hörde till ett läxlag i ett ämne och till ett annat läxlag i ett annat ämne. Men hvad gjorde de öfriga läxlagen under det de förhördes? Skulle t. ex. undervisning i kristendomskunskap förekomma under dagens första lärotimme, så gick därvid gemenligen så till, att läraren kallade fram till sig de barn, som bildade ett läxlag. Sedan detta blifvit förhördt, framkallades ett annat och förhördes o. s. v. Under det ett läxlag förhördes, läste de, som ännu icke förhörts, i bästa fall tyst eller mumlande öfver läxan eller sutto de där overksamma, hvarvid de, om ordningen i skolan var god, iakttogo stillhet och tystnad; var däremot ordningen mindre god, hade de åtskilliga upptåg för sig. De, som redan hade förhörts, iakttogo antingen stillhet, under det de gjorde ingenting och tänkte ingenting, eller också voro de upptagna af mer eller mindre högljudt stim, som man på skolspråket säger; stundom kunde man få se en och annan försänkt i den ljufvaste sömn.

Att läxlagen växlade så ofta både i antal och storlek, berodde väsentligen därpå, att skolgången var så ojämn. Var ett barn frånvarande en eller annan dag, kom det efter kamraterna, och antingen bildade det tills vidare ett särskildt läxlag, eller ock blef det instucket i ett annat läxlag. Allt var rörligt och obestämdt. Någon genomgående plan för undervisningen kunde svårligen uppgöras, och om en sådan verkligen blef uppgjord, kunde den ej i följd riktigt tilllämpas.

Småningom kom man till insikt om att folkskolan, om den skulle kunna uträtta något till verkligt gagn, om den skulle kunna gifva barnen en mot tidens kraf svarande bildning, måste få en fast inre organisation. Därför försökte en och annan inspektor att införa en sådan i skolorna inom sitt område. Men försöken, så välmenande de än i och för sig voro, så ändamålsenliga de i många hänseenden befunnos, och så godt inflytande de än här och där utöfvade, kunde

dock ej medföra det, hvarefter man nu allt mer och mer längtade, en fast organisation af skolan. Därtill hade den enskilde inspektören ej tillräckligt omfattande insikter och erfarenheter, därtill saknade han ock erforderlig auktoritet. Då ansåg statsrådet Carlson tiden vara inne för att söka bringa reda, ordning och fasthet inom skolan. Han föreslog därför Kungl. maj:t, att åt en kommitté af sakkunniga män måtte uppdragas att utarbeta en normalplan för landets folkskolor och småskolor. Förslaget blef godkändt och en kommitté nedsatt.

För dess ledamöter var det från början klart, att man borde utarbeta särskilda planer för folkskolans — ordet taget i vidsträckt betydelse — tre hufvudafdelningar: småskolan, egentliga folkskolan och fortsättningsskolan. Vidare kom man snart öfverens därom, att till följd af olika förhållanden i stad och på land samt på grund af de mycket olika förhållanden, som i vårt vidsträckta land råda i olika landsdelar, man ej kunde vara betjänt med endast en skoltyp utan att läroplaner för flera sådana måste utarbetas, såvida man skulle kunna komma skolan till hjälp i alla landsdelar. Slutligen blef man jämväl snart enig därom, att i alla småskolor, hur de än voro organiserade, borde samma lärokurs genomgås, men att i folkskolan åter lärokursen borde modifieras efter undervisningstidens längd och andra omständigheter, som vid läroplanens uppgörande måste tagas i betraktande.

Nu uppstod frågan om hvilka skolplaner borde i normalplanen upptagas. Det blef då utan meningsbrytningar beslutadt, att först och främst borde plats lämnas åt en skola, som vore så organiserad, att hvar och en af dess särskilda klasser skulle skötas af sin särskilda lärare. Så många klasserna vore, så många skulle ock lärarne vara. Den så anordnade skolan var afsedd för de större städerna samt för öfrigt för så många samhällen, vare sig i stad och på land, som ansåge sig hafva behof af en sådan skola och råd att bekosta den.

Sedan blef det fråga om hvilken skolform borde upptagas i normalplanen som den mest lämpliga för landsbygdens skolor. Nu började meningsskiljaktigheterna bland de kom-

mitterade skarpt framträda och kraftigt göra sig gällande. Förslag väcktes nämligen, att man, då folkskolestadgan föreskref, att i hvarje skoldistrikt skulle finnas en skola, helst fast, men att, där medellöshet eller andra lokala förhållanden betingade det, undervisningen tills vidare skulle få bestridas i flyttande skola, skulle utarbeta en läroplan för fast och en läroplan för flyttande skola, samt att den fasta folkskolan borde så organiseras, att samme lärare visserligen undervisade folkskolans alla klasser, men att han samtidigt läste endast med två af dem. Skolan skulle således delas i två afdelningar, hvardera bestående af två årsklasser, hvilka afdelningar skulle undervisas på olika tider, antingen hvarannan dag eller hvarannan period: vecka, månad (en eller två) eller termin. I småskolan åter skulle samma lärarinna undervisa antingen båda klasserna samtidigt eller ock hvarje klass för sig på olika tider. Man ville sålunda göra afdelningsskolan (normalplanens Litt. C) till normalskola på landet samt bredvid denna sätta den flyttande såsom tillåten under vissa förhållanden. Skälen, som talade för detta förslag, voro förnämligast följande. Till följd af det intresse, hvarmed de af Rudenschöld m. fl. framställda åsikterna omfattats, hade afdelningsskolan redan slagit djupa rötter hos ämbetsmyndigheter, skolstyrelser, kyrkostämmor, folkskollärare och föräldrar, och i ett jämförelsevis stort antal skoldistrikt hade sådana skolor redan blifvit anordnade; dylika skolor vore lika berättigade som den flyttande skolan, då barnen i dem finge lika lång årlig undervisningstid som i denna; afdelningsskolan öfverträffade för öfrigt den flyttande däruti, att antalet af de barn, som skulle undervisas gemensamt, vanligen vore mindre, äfvensom däruti, att barnen ej vore på så olika utvecklingsgrad; de många afdelningsskolorna behöfde få en fast anordning, men, om de finge en sådan, skulle de kunna meddela en bildning, som motsvarade tidens kraf; i skoldistrikt, i hvilka skolvägarna vore långa och besvärliga, blefve barnen öfveransträngda, om de hvarje dag skulle besöka skolan; det vore till gagn ej endast för barnen utan ock för det yrke, som sedermera skulle blifva deras, om de samtidigt finge lära sig, hvad skolan hade att meddela, och öfva sig i sysselsättningar, hvaråt de i fram-

tiden komme att ägna sig; många hem behöfde barnens hjälp i arbetet; det blefve alltför svårt för fattiga hem att hvarje dag förse barnet med matsäck; det blefve alltför dyrt för många skoldistrikt att bygga så många skolhus och aflöna så många lärare, som erfordrades för att alla barnen hvarje dag skulle få besöka skolan.

Flertalet af kommittéens ledamöter ville ej gifva afdelningsskolan en så förhärskande ställning. De måste dock medgifva, att, då så många dylika skolor redan funnes, och då man med visshet kunde förutse, att flera skulle komma att i den närmaste tiden anordnas, man vore skyldig att för såväl de många barnens som samhällets skull gifva ifrågavarande skolor en såvidt möjligt ändamålsenlig anordning. Men de lyckades genomdrifva, att bredvid afdelningsskolan sattes både en så organiserad folkskola, att vid den anställdes tvenne lärare, af hvilka den ene undervisade gemensamt klasserna 1 och 2 och den andre klasserna 3 och 4 (normalplanens Litt. B), och en sådan, i hvilken en lärare gemensamt undervisade alla fyra klasserna (nuvarande normalplanens Litt. E). Man hoppades, att det stigande intresset för folkbildningen hos allmänheten och särskildt hos läraren och de hinder, som denne mötte i afdelningsskolan för att kunna meddela en tillfredsställande undervisning, skulle samverka för att så småningom tränga afdelningsskolan tillbaka inom behöriga gränser. Häruti synes man hafva missräknat sig. Utvecklingen har blifvit en annan, än man beräknade och hoppades. Afdelningsskolan har gått vida utöfver de vederbörliga gränserna. Om anledningarna härtill hafva vi flera gånger yttrat oss, och vi torde komma att ytterligare i annat sammanhang meddela, hvad historien i det hänseendet har att förtälja.

Den, som gör sig reda för tidsförhållandena, då första normalplanen utgafs, och besinnar, att intresset för folkbildningen och insikten uti de frågor, som därmed stå i samband, voro helt andra då än nu, samt förstår, att äfven ett lands folkskoleväsende måste gå från något lägre, ofullkomligare till något högre, fullkomligare, han skall, om han vill döma utan förutfattade meningar och om han har nog verklighetssinne för att inse, att ett historiskt faktum ej får bedömas

efter hvad som kunnat vara önskvärdt utan efter hvad som under förevarande förhållanden varit lämpligast och möjligt att åstadkomma, han skall medgifva, att afdelningsskolan hade bort upptagas i 1878 års normalplan.

* * *

När man i normalplanen år 1878 intog anvisningar om huru undervisningen bör anordnas, då två eller flera klasser, hvilka skola af en lärare samtidigt handledas, ej kunna med fördel undervisas tillsammans, och då föreskref, att en eller flera af klasserna skulle sysselsättas med tysta öfningar, då, har man sagt, anordnade man undervisningen så, att de tysta öfningarna blefvo alltför många, och man har påstått, att genom dessas talrikhet lärarne afskräcktes från att använda dem. Detta — de många tysta öfningarna — skulle sålunda, menar man, hafva varit en af anledningarna, hvarför lärarne i våra skolor varit så obenägna för att vid undervisning begagna dylika öfningar.

Gärna medgifva vi, att normalplanen af år 1878 upptog alltför många tysta öfningar; men, då vi göra detta medgifvande, utgå vi ej från genom erfarenheten vunnen insikt, att de föreskrifna öfningarna ej skulle kunna med framgång förekomma, utan från den under årens lopp erhållna kännedomen, att svenske folkskolläraren är i grund och botten mycket obenägen för att begagna sig af dylika öfningar. Om man vetat detta år 1878, hade man visserligen handlat klokare, om man föreskrifvit ett mindre antal däraf. Man minskade också i den följande normalplanen, den af år 1889, antalet tysta öfningar; men detta synes ej hafva gjort dem mer tilldragande för vidkommande lärare.

Däremot kunna vi ej instämma i påståendet, att mängden af de föreskrifna tysta öfningarna afskräckte många lärare från att begagna dem. Enligt folkskolestadgan skola folkskolans läroplan och läsordning uppgöras med ledning af gällande normalplan. Detta innebär, att vid uppgörande af läroplan och läsordning för en skola vederbörande skola tillämpa de grundsatser, som i normalplanen äro angifna. Normalplanen är icke lag, säger man, och det må vara sant,

ty den är ej stiftad af konung och riksdag; men den är en af konung utgifven förordning, hvilken man är skyldig ställa sig till efterrättelse lika mycket som hvilken annan kungl. förordning som helst. I folkskolestadgan har Kungl. maj:t angifvit, huru vederbörande hafva att ställa sig till dess komplement normalplanen. De behöfva ej följa den i detaljer; däremot skola de tillämpa de i den af Kungl. maj:t fastställda grundsatserna. Olagligt är sålunda, att ordna t. ex. en folkskola Litt. E utan tysta öfningar; men olagligt är icke att i läsordningen för en dylik skola upptaga ett mindre antal tysta öfningar, än normalplanen angifver.

Voro sålunda de tysta öfningarna i 1878 års normalplan för många, hade ju vederbörande kunnat utesluta några af dem, och ändock stått på lagens grund. Men lärarne ville i allmänhet ej begagna sådana, därför föredrogo de på många ställen att mot lag alldeles utesluta dem; och skolråd, inspektörer samt någon gång kanske äfven domkapitel förgäto sin plikt att tillse, att lag efterlefdes. Genom denna lagöfverträdelse och denna pliktförsummelse har man bidragit till att fostra folket till den vanvördnad för lag, öfver hvilken man med rätta så allmänt klagar.

Den uraktlåtenhet att ställa sig till efterrättelse folkskolestadga och normalplan, som lärare, skolråd och kyrkostämma, ja, stundom inspektörer och domkapitel ej så sällan lagt i dagen, har hämnat sig och kommer nog att hämna sig, då fråga om att med stöd af lag förbättra folkskoleväsendet i ett skoldistrikt förekommit eller förekommer.

* * *

Man har sagt, att regeringen har begått ett fel härutinnan, att den ej »fostrat» lärarne till användande af tysta öfningar, innan den föreskref sådana.

Förebråelsen är endast delvis sann. Föregående fostran saknades ej, fastän den kanske ej varit så allmän, den kunnat och bort vara. Vid åtminstone ett seminarium hade man före 1878 infört tysta öfningar vid undervisningen i öfningsskolan, och det hölls med allvar på att de blifvande lärarne skulle få ej endast inblick uti huru dylika öfningar borde anordnas

och ledas utan ock öfning uti deras handhafvande. Småningom infördes sedan tysta öfningar vid det ena seminariet efter det andra; vid några handhades de med mycket allvar; vid andra behandlades de — vi måste sanningsenligt tillstå det — alltför likgiltigt och slappt. De skyltade på läsordningen, men lärarkandidaten tillhölls ej att tillbörligt sköta dem. Hans kamrater tjänstgjorde därvid vanligt nog som hans biträden. Vid inspektionen af seminarierna framhölls betydelsen af de tysta öfningarna, och i läroböcker och pedagogiska uppsatser betonades deras vikt och meddelades anvisningar, huru de borde anordnas och handhafvas. Man kan sålunda icke säga, att man fordrade, att läraren skulle använda tysta öfningar, utan att han förut fått någon kännedom om sådana. En del af lärarne hade blifvit mer andra mindre förberedda för användande af dylika öfningar.

Men uppfostran lämnade ej många spår efter sig. Så snart läraren kommit ut i själfständig verksamhet, gaf han helst de tysta öfningarna på båten. Han ville såvidt möjligt ej hafva något med sådana att skaffa. Mot det mesta, som föreslogs rörande tysta öfningar, hade han något att invända. Dylika öfningar borde, sade man, ej förekomma vid undervisningen i kristendomskunskap. Det skulle blifva alltför störande; och dock har erfarenheten visat, att tyst öfning utan allt störande och med stor framgång kan förbindas med undervisningen i sagda ämne. Välskrifning och teckning vore ej lämpliga som tyst öfning, ty läraren kunde då ej åt dem, som voro därmed sysselsatta, ägna tillbörlig uppsikt. — I andra länder har man funnit dessa ämnen icke synnerligen lämpliga för ifrågavarande öfningar, och äfven hos oss har man kommit till samma erfarenhet. Mot räkning som tyst öfning hade man sina betänkligheter. Hur skulle läraren hinna hjälpa barnen med de tal, de icke själfva kunde räkna ut? Huru skulle han hinna kontrollera, om deras uträkningar voro riktiga? Rättskrifning — afskrifning och diktamensskrifning — äfvensom uppsatsskrifning hade det felet som tyst öfning, att läraren därigenom fick alltför mycket hemarbete. Nej, tysta öfningar ville man ej använda, eller, om man använde dem, ville man åt dem ej ägna tillbörlig uppmärksamhet, utan man förfor därmed ofta så vårdslöst, att

de snarare blefvo till skada än gagn. För att undvika de tysta öfningarna förordade man, att skolan anordnades som afdelningsskola, eller ock arbetade man ej för att en sådan blefve förändrad till en skola med hvardagsläsning för hvarje barn, eller ock sammanslog man alla klasserna till ett läxlag under de flesta undervisningstimmar och kom därigenom till en läsordning, som åsyftade att göra arbetet för läraren så bekvämt som möjligt, men som icke hade för ögonen att göra det för lärjungarne så fruktbärande som möjligt.

Vi hafva en lång följd af år arbetat för att få de tysta öfningarna införda i folkskolan men ha rönt hos många likgiltighet, hos andra motstånd, och endast ett mindretal har med intresse understödt arbetet. I åtskilliga skolor hafva ifrågavarande öfningar visserligen kommit till användning, men i jämförelsevis få hafva de handhafts med det intresse och den insikt, som äro nödvändiga för att de skola bära goda frukter. Både inspektörer, skolråd och lärare hafva med få undantag ansett dem som ett ondt, som man därför borde såvidt möjligt undvika eller, om det icke alltid kunde ske, använda däraf så litet som möjligt. Och där man funnit sig nödsakad att gripa till dem, har man ansett dem mer som en utväg att sysselsätta grupper af barn, som ej kunnat deltaga i undervisningen af andra grupper, än som ett verksamt medel till barnens utveckling till själfständighet i tanke och handling. Vi hafva dock alltjämt hoppats, att bättre tider skulle komma, och vi våga tro, att sådana nu stunda. Det synes oss nämligen, som om åtminstone bland de ledande i folkskollärarkretsar funnes några, som nu vore benägna för att man med allvar införde de tysta öfningarna i folkskoleundervisningen. Det förekommer oss dock, som om de talade för dessa öfningar icke så mycket därför, att de kommit till insikt om deras stora pedagogiska betydelse, utan därför, att deras intresse nu är, att alla landsbygdens skolor måtte så snart som möjligt blifva skolor med hvardagsläsning för hvarje barn, på det svenska folkskolan — ej endast den i staden, Litt. A. — måtte i en ej alltför aflägsen framtid kunna blifva bottenskola för alla andra läroanstalter. Anledningen må nu vara hvilken som helst, glädjande är dock,

att man börjat ägna större uppmärksamhet åt dessa öfningar, på hvilka man hittills sett med så sneda blickar.

Hvarför har man gjort det i vårt land mer än i andra länder? Detta må vara en samvetsfråga tilll ära rnesåväl vid seminarierna som i folkskolan. En annan gång torde vi våga försöket att åtminstone delvis besvara den.

Vi hafva framför oss en arbetsplan för en fyrklassig folkskola på landsbygden i Finland. Enligt denna undervisas alla klasserna gemensamt under en del af veckans lärotimmar, under det de under andra hafva skild undervisning, i det en afdelning undervisas af läraren och en annan sysselsättes med tyst öfning. Vid öfningar af detta slag sysselsättas lärjungarne med räkning, teckning och skrifning. Räkning förekommer under timmar, då hög undervisning meddelas i läsning, historia, geometri och geografi; teckning förbindes med undervisning i historia och geografi; skrifning med undervisning i naturkunnighet, geografi och läsning. Men antalet tysta öfningar är mindre, än som föreskrifves i vår normalplan. Detta beror därpå, att alla fyra klasserna undervisas gemensamt i kristendomskunskap utom under en timme, då första och andra klasserna undervisas för sig i nämnda ämne. Tredje och fjärde klasserna synas ej vara närvarande i skolan under denna timme. I vår normalplan åter anordnas undervisningen i kristendomskunskap så, att alla fyra klasserna undervisas gemensamt i biblisk historia men första och andra gemensamt i katekes; däremot hafva tredje och fjärde klasserna skild undervisning häruti. Kommittéen, som utarbetade förslag till 1900 års normalplan, hade föreslagit, att äfven tredje och fjärde klasserna skulle undervisas gemensamt; men häruti vidtogs förändring på grund af ett väl och skarpt motiveradt utlåtande af en målsman för kristendomsundervisningen i vårt land, hvilkens yttrande blifvit inhämtadt.

Vill nu någon lärare med skolrådets goda minne vid utarbetande af läsordning för sin skola minska antalet af de i normalplanen föreskrifna tysta öfningarna, må han ju göra det, om han kan, utan att undervisningen i det hela däraf lider.

Af en svensk lärarinna, som sistlidna läsår studerade skolförhållandena i Nordamerikas förenta stater, har lämnats oss den upplysning, att i folkskolorna därstädes tysta öfningar användas och med stor framgång, och det oaktadt barnantalet i allmänhet var ganska stort. Och hvem känner icke, att i den så kallade enklassiga skolan i Tyskland tysta öfningar länge begagnats och visat sig ändamålsenliga.

Hur länge skall det då dröja, innan vi få dem i gång på fullt allvar äfven i vårt land? Om lärarne, hvar och en i sin skola, försökte att på bästa sätt ordna dem och ägnade åt dem den tid och den uppmärksamhet, de både förtjäna och kräfva, då skulle vi, därom äro vi öfvertygade, snart komma till den erfarenheten, att tysta öfningar i hög grad kunna främja barnens utveckling.

* * *

Man har sagt, att regeringen vid anordnandet af öfverbyggnader på folkskolan, högre folkskolan och folkskolans högre afdelning begått det felet, att den sökt göra detta alltför olika det allmänna läroverket.

Med anledning däraf vilja vi först fästa uppmärksamheten därpå, att den högre folkskolan har för sitt upphof att tacka åtskilliga vid 1856—1858 årens riksdag väckta motioner. I den skrifvelse, som riksdagen till följd af dessa aflät till Kungl. maj:t, säger den bland annat: »Om i allmänhet af hvarje duglig skollärare måste fordras en klar genomskådning af undervisningsämnet för att kunna gifva åt dess meddelande en verkligt bildande kraft, torde denna egenskap vara så mycket nödvändigare hos läraren vid den högre folkskolan i anseende till den omständighet, att flertalet af denna skolas lärjungar fortfarande kommer att tillhöra den arbetande klassen. Detta förhållande kräfver nämligen, att den till arbetsduglighet uppvuxne lärjungen icke alltför lång tid af året vistas vid skolan för att icke blifva för sitt framtida lefnadsyrke mindre skicklig genom den förvekligande inverkan af studerkammarlifvets stillhet. Här gäller således för läraren att utur hvarje läroämne kort och klart sammanfatta dess innehåll, och detta så, att det med-

delade gifver lärjungen både lust och förmåga att under skolundervisningens mellantider äfvensom efter dess slut på egen hand småningom fullständiga den erhållna kunskapen.» — — — »De i städerna belägna högre skolorna äro tillgängliga endast för de förmögnares och de närmast boende mindre bemedlades barn; de vanor, behof och anspråk, som där förvärfvas, äro föga ägnade för en lärjunge, utgången ur och ämnad att fortfarande tillhöra den arbetande klassen, läseterminernas långvarighet medgifver icke de för kroppsarbetsöfningen behöfliga afbrott, som i en högre skola måste beredas; i följd däraf att undervisningen här måste afse en plan, fullföljd genom skolans öfre klasser, öfverhopas lärjungarne med en mångartad kunskap, hvartill de talrika begynnelsetrådarna icke kunna mer än hastigt upptagas för att gagnlöst åter släppas på den kortare tid, som den blifvande arbetaren bör uteslutande sysselsättas med boken; och slutligen är undervisningssättet icke sådant, som, enligt hvad förut är antydt, synes böra iakttagas i folkskolan.»

Af det anförda torde framgå, att det är riksdagen, som gifvit karaktär åt den högre folkskolan och därvid bestämdt skilt den från det allmänna läroverket.

Beträffande regeringens förhållande till högre folkskolan i det fall, hvarom här är fråga, torde vi få erinra därom, att den vid fastställande af reglemente för högre folkskolan icke så strängt fasthållit vid den af riksdagen för denna skola angifna karaktär, utan att den låtit den mera närma sig det allmänna läroverket, när styrelsen för skolan uttalat sig därför. Så har regeringen medgifvit, både att den i k. kungörelsen den 16 juni 1875 angifna årliga undervisningstiden förlängts och att undervisning i främmande språk meddelas.

Beträffande folkskolans högre afdelning är folkskolestadgan ej mångordig. Den säger, utom ett par metodiska anvisningar, endast att, där kyrkostämman därtill beviljar medel, må folkskolan utvidgas med en högre afdelning, och att i denna den hufvudsakliga undervisningen skall meddelas af ordinarie eller extra ordinarie folkskollärare samt att de läroämnen, hvilka däri skola förekomma, äro: kristendomskunskap, modersmålet, matematik med bokföring, naturkunnighet med hälsolära, historia med statskunskap, geografi, teck-

ning, sång och gymnastik; därjämte må undervisning i slöjd meddelas de lärjungar, som begära och erhålla tillstånd att däri deltaga. Vidare föreskrifves i nämnda stadga om den högre afdelningen, att i den få intagas endast sådana barn, som med goda vitsord genomgått hela den för folkskolan bestämda lärokursen, samt att lärjunge vid afgång därifrån skall erhålla intyg öfver tiden för vistelsen vid afdelningen och öfver därunder visad flit och ådagalagdt uppförande äfvensom, därest lärjunge genomgått den för afdelningen föreskrifna lärokursen, vitsord öfver kunskaper och färdigheter.

Folkskolans högre afdelning har sålunda enligt folkskolestadgan den skillnaden från allmänt läroverk, att i afdelningen ej meddelas undervisning i främmande språk. Visserligen yrkades det, när nämnda stadga utarbetades, att ibland de fakultativa läroämnena skulle upptagas äfven främmande språk; men då kunde yrkandet ej genomdrifvas. När tre år senare den nu gällande normalplanen utgafs, lyckades det få in ett medgifvande, att undervisning i äfven främmande språk kunde få meddelas i folkskolans högre afdelning. I motiven heter det nämligen, bland annat: »För sådana ämnen, som utöfver de i folkskolestadgan angifna kunna förekomma i folkskolans högre afdelning såsom värderika för vissa orter och vissa förhållanden, t. ex. främmande språk, hafva icke några anvisningar lämnats, enär dessa ämnen i alla händelser icke äro obligatoriska.»

Sålunda, ehuru regeringen ansett, att såväl högre folkskolan som folkskolans högre afdelning i första hand hafva till syfte att meddela en högre folkskolebildning än den, som i folkskolan kan meddelas, har den dock medgifvit, att såväl högre folkskolan som folkskolans högre afdelning må, där vidkommande styrelser så önska, få meddela undervisning i främmande språk och sålunda gifva en bildning, som motsvarar den, som bibringas i de allmänna läroverken.

Månne det under sådana förhållanden kan med skäl sägas, att regeringen vid anordnandet af öfverbyggnader på folkskolan begått det felet, att den sökt göra dessa alltför olika med det allmänna läroverket?

Carl K—n.

3.

Iakttagelser,

gjorda under en studieresa till några svenska seminarier

af

Gideon Sandahl

seminarieadjunkt.

1. Allmänna iakttagelser.

Såsom af min officiella reseberättelse framgår, har jag under den studieresa, jag i september 1903 med statsunderstöd företog, uppehållit mig vid ett seminarium för kvinnliga och tre seminarier för manliga elever. Den frågan torde då ligga nära till hands, huruvida jag med hänsyn till undervisningen i det hela märkte någon skillnad mellan de olika slagen af seminarier. Härpå måste jag utan betänkande gifva det svaret, att *skillnaden* dem emellan syntes mig vara *mycket stor*. Härmed åsyftar jag, att, såvidt jag af mina iakttagelser vid Stockholms seminarium kan döma, undervisningen i de kvinnliga seminarierna å *ena* sidan är vida lättare att meddela och å *andra* sidan — åtminstone i flertalet ämnen — går vida mer på djupet än i de manliga seminarierna.

Ett omdöme, sådant som detta, kan ju för mången tyckas underligt, men hvar och en, som äfven utan egen erfarenhet sätter sig in i saken, skall dock utan svårighet inse, att så ingalunda är fallet. De kvinnliga eleverna äro nämligen vid sitt inträde på seminariet utan tvifvel undantagslöst *vida bättre förberedda* än de manliga. Orsaken härtill är, att de förra i regeln genomgått högre flickskola eller — om ock mera undantagsvis — aflagt mogenhetsexamen, under det de senare vid inpröfningen i allmänhet blott äga det kunskapsmått, folkskolan har att meddela, ja understundom ej ens detta. Och, ehuru jag såsom f. d. föreståndare för en af landets högre flickskolor väl vet, att dessa läroanstalters arbete på grund af tryckta ekonomiska förhållanden ej

alltid bär lika goda frukter, som det under mera gynnsamma omständigheter skulle kunna göra, så måste jag dock af mer än ett skäl anse det för en afgjord sak, att våra högre flickskolor äfven i de s. k. svenska ämnena meddela sina lärjungar ett större mått af bildning än det, som i folkskolan står att erhålla. Som det emellertid naturligt nog vore i högsta måtto önskvärdt, att resultatet, som vunnes i de manliga seminarierna, vore lika godt som det, hvartill de kvinnliga synas komma, så måste man dock göra sig den frågan, *huru* detta mål på lämpligaste sätt skulle kunna uppnås. Denna fråga torde ock just nu vara så mycket mer oafvislig, som på sista tiden åtskilliga pressorgan delvis utan tvifvel med rätta företagit sig att klandra den undervisning, som i våra seminarier meddelas. Enligt mitt förmenande kan svaret på densamma icke gärna blifva något annat än detta: *Antingen* måste lärotiden vid manliga seminarier ökas med ett år, så att kursen blir femårig, *eller* ock måste inträdesfordringarna skärpas. Då jag emellertid ej har till uppgift att i detta sammanhang uttala något omdöme om dessa båda utvägar och anställa en jämförelse dem emellan, så må det vara nog att hafva påpekat önskvärdheten af en reform i nu angifna hänseende.

En annan iakttagelse af allmän art, som jag under min resa gjorde, var den, att särskildt vid ett seminarium elevernas *fria studier* på allt sätt främjades. I fråga härom fann jag det vara faststälIdt, att visserligen å ena sidan hvar och en får efter egen lust och fallenhet välja område för sina studier, men att å andra sidan eleverna måste, så långt möjligt är, gå på djupet i sitt ämne genom att efter lärarens anvisning rörande både litteratur och studiemetod ägna sig åt någon viktigare detalj inom den disciplin, som enhvar för sig har utvalt. Resultatet af dessa privata studier, som bedrifvas i afgångsklassen, framlägga eleverna mot slutet af läsåret i form af antingen en utförlig uppsats eller ett inför klasskamraterna och vederbörande lärare hållet föredrag.

Nyttan af dessa fria studier vid seminarierna ligger i öppen dag, och man kan endast beklaga det förhållandet, att i följd af den myckna läxläsning, som enligt stadgan måste

förekomma, så ringa tid i vanliga fall däråt kan ägnas. Ty ju mera självverksamheten hos eleverna tages i anspråk, dess mera utvecklas deras omdömesförmåga och dess kraftigare manas de jämväl att studera på egen hand, när de afslutat seminariekursen och på allvar träda ut i lifvet.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att jag vid *ett* seminarium fann barnen i öfningsskolan utgöras af endast *gossar*, vid *ett annat* af endast *flickor*. Detta förhållande synes mig *ej* kunna vara till fromma för de resp. seminariernas elever. Ty i flertalet af Sveriges folkskolor undervisas ju gossar och flickor gemensamt. Och, då de båda könen trots många likheter dock med hänsyn till karaktärsbildningen i det hela obestridligen äro hvarandra mycket olika, så måste det för den blifvande läraren anses vara lika viktigt att under seminarietiden få öfva sig att handhafva äfven flickor som för den blifvande lärarinnan att vid »praktiken» få öfning jämväl i gossars undervisning och uppfostran. Ty däraf, att en person, som utbildats för folkskolans tjänst, äger förmåga att leda barn af det *ena* könet fram till målet, följer naturligtvis *icke*, att samma person *utan vidare* också har kompetens att på det rätta sättet utveckla och fostra barn af det *andra* könet. De fackmän, med hvilka jag samtalade härom, förklarade ock, att anledningen till att blott ettdera könet undervisades i öfningsskolan vore att söka i lokala omständigheter, som det ej funnits möjlighet att undvika.

2. Speciella iakttagelser.

A. *Kristendomskunskap.*

a. Katekesundervisningen.

Ingen undervisningsgren torde i våra dagar inom Sverige vara föremål för så lifligt meningsutbyte och så skiftande omdömen som kristendomsundervisningen i allmänhet och dess kateketiska del i synnerhet. Att ej heller vid våra seminarier någon enighet i åsikter angående bästa sättet att undervisa seminarister (och skolbarn) i kristen tros- och sedelära kan sägas vara för handen, det vågar jag med stöd af

gjorda iakttagelser utan tvekan påstå. Under det nämligen den ene läraren framför allt söker bibringa eleverna insikt i det kateketiska systemet och sambandet mellan olika hufvudafdelningar i läroboken samt mellan såväl enskilda lärostycken som ock olika moment i samma stycke, sträfvar den andre hufvudsakligen att — om ock delvis med uppoffring af systemet — föra ungdomen allt längre in i de andliga och eviga realiteternas värld samt att i mån af lärjungarnes utveckling gifva dem nya synpunkter och låta en allt klarare belysning falla öfver de lifssanningar, som den gudomliga uppenbarelsen förkunnar. För den, som väl ej är en afsvuren fiende till all sant kristlig religionsundervisning men dock ej tänkt sig tillräckligt noga in i saken, torde det utan tvifvel förefalla, som om det förra utaf nu antydda lärosätt under alla omständigheter vore mindre godt än det senare, ja, kanske, rentut sagdt, förkastligt. Så menar ju ock onekligen den del af tidningspressen, som ordar om en »torr och själlös katekesläsning», »en benhård och skolastisk dogmatik» o. s. v. Men månne dock sträfvandet att uppvisa, att katekesen är ett sammanhängande helt och icke består af en mängd sanningar, som ej hafva med hvarandra något att göra — månne väl detta sträfvande i grund och botten är så afvita? Månne det ej fastmer — kanske särskildt vid de manliga seminarierna — är någonting *godt*, ja, till och med *nödvändigt* visserligen *ej* såsom *kärnan* och *än mindre* såsom *det enda* i katekesundervisningen men dock såsom i viss mån ett »conditio sine qua non»? Låtom oss tänka efter! Kungliga cirkuläret af $^{12}/_{5}$ 1865 uppställer med afseende på barnens undervisning i kristendomskunskap den fordran, att de heliga sanningarna — — — — må lefvande *uppfattas af deras begrepp* för att blifva fruktbärande för deras lif». Otvifvelaktigt gifva enligt min mening dessa ord åtminstone en antydan om att redan barnen i skolan böra så långt möjligt är få det klart för sig, att katekesen är ett organiskt helt, ett system af bibliska sanningar. Och detta är för visso af *allra största betydelse för lifvet.* Enhvar, som i katekesen ser blott ett aggregat af religionssanningar, står nämligen i allmänhet fullkomligt redlös emot sekterister och äfven mot sådana, för hvilka kristendomen i det hela är en stötesten och

förargelseklippa. Men, om den person, hvars lifsuppgift är barnaundervisning, icke *själf* under studietiden fått sin uppmärksamhet riktad på det nu om katekesen sagda, huru skall väl han eller hon då kunna klargöra detsamma för barnen? I många, ja, kanske i flertalet fall torde detta *icke* lyckas, och för att en utexaminerad lärare eller lärarinna skall på egen hand i nämnda hänseende kunna åstadkomma *något*, lär väl i allmänhet kräfvas ett ansträngande arbete, som blir öfverflödigt, om vederbörande under seminarietiden fått en klar uppfattning af det inre sambandet mellan delarna i den fastställda läroboken.

Systematiseringen får dock naturligtvis under *inga* omständigheter göras till *hufvudsak*, enligt hvad för öfrigt allaredan framhållits, ty det vore i sanning att gifva både seminarister och skolbarn stenar i stället för bröd. Fastmer synes mig idealet af kateketisk undervisning vara den, genom hvilken ungdomen såväl i seminariet som i skolan *dels* får lära sig begripa, i hvad mån den ena lärosatsen är förutsättningen för eller konsekvensen af den andra, *dels* och framför allt ledes till en allt djupare uppfattning af och en allt fastare tro på den stora grundsanningen, att evangelium ej är i främsta rummet en lära utan hvad Paulus kallar »en Guds kraft till frälsning». I samma mån, som dessa mål, det lägre såväl som det högre, af läraren uppnås, i samma mån måste katekesundervisningen blifva ungdomen till *personlig välsignelse* och en kunskap meddelas icke blott för *skolan* utan äfven och i främsta rummet för *lifvet*.

Undervisning i biblisk historia.

Hvad undervisningen i biblisk historia beträffar, är det företrädesvis *en* fråga, hvarpå jag under min studieresa fått uppmärksamheten riktad, och det är frågan om *utsträckningen* af denna undervisning. Enligt gällande seminariestadga skall biblisk historia läsas i seminariernas första klasser. Denna bestämmelse anses af mer än en fackman på detta område *icke* vara *fullt lämplig*. Särskildt vid ett af de seminarier, där jag auskulterade, framhölls detta, och såsom stöd härför påpekades hufvudsakligen följande omständigheter, nämligen

1) *att* sammanhängande kunskap i biblisk historia — låt vara efter kortfattad lärobok — fordras för inträde i seminariets första klass,

2) *att* det arbete, som nedlägges på ämnet i de två första klasserna, måste anses vara sådant, att eleverna därigenom erhålla för sin framtida uppgift fullt nöjaktiga insikter i frälsningsuppenbarelsens historiska utveckling.

3) *att* den öfversikt af det hufvudsakliga i bibliska historien, som enligt stadgan skall meddelas i tredje klassen, måste blifva relativt schematisk och abstrakt, samt

4) *att* den tid, man skulle vinna, ifall den biblisk-historiska undervisningen afslutades i och med andra klassen, blott alltför väl behöfves till dels bibelläsning, dels undervisning i kyrkohistoria.

I ofvan återgifna resonemang instämmer jag helt och hållet. Och, skulle jag i denna fråga för egen del säga något, så komme det att blifva ett ytterligare skäl till indragning af bibliska historiens läsning i tredje klassen. Huru kort än min verksamhet på seminarieområdet varit, har jag nämligen af egen erfarenhet fått den uppfattningen, att äfven många intresserade och plikttrogna elever måste anse denna slutliga repetition såsom skäligen — rent ut sagdt — både tråkig och värdefattig. Härpå kan man, tyckes det mig, för öfrigt icke gärna undra, ifall man betänker, huru många gånger det stora flertalet elever haft att genomgå läroboken, innan de nått fram till slutet af seminariets tredje årsklass.

Blott i *ett* fall kan jag för min ringa del anse den påbjudna öfversikten af bibliska historien i tredje klassen vara eleverna till *verklig* nytta, nämligen under den förutsättningen, att särskild hänsyn tages till deras egen undervisning i folkskolan inom denna gren af kristendomskunskapen. Men å andra sidan måste medgifvas, att, såvidt man gör detta till hufvudsak, så kommer man, strängt taget, in på ett annat område, nämligen den speciella metodikens, och därtill är för öfrigt särskild — om ock alltför kort — lärotid anslagen.

c) Undervisningen i kyrkohistoria.

Enligt gällande seminariestadga skall undervisningen i kristendomskunskap upptaga 20 timmar per vecka, 6 i första,

5 i andra, 5 i tredje och 4 i fjärde klassen. Detta hindrar emellertid ej, att en gren af detta ämne, nämligen kyrkohistorien, blir och måste blifva ganska styfmoderligt behandlad. Orsaken härtill är den, att hela kursen i nämnda disciplin skall medhinnas i fjärde klassen, hvars elever på fyra timmar i veckan dessutom skola ej blott repetera det hufvudsakligaste af katekesen i dess helhet utan ock ägna sig åt bibelläsning och inhämtande af bibelkännedom i rätt stor utsträckning, Onekligen är detta ett missförhållande. Ty, ehuru någon undervisning i kyrkohistoria ej i folkskolan förekommer, så lär man dock ej kunna jäfva det påståendet, att studiet af kristna kyrkans historia för den blifvande läraren och lärarinnan är af *mycket* stor betydelse. För att ej tala om annat få nämligen seminaristerna därigenom åtminstone i någon mån lära sig inse, hurusom de nuvarande kyrkliga förhållandena hafva sina rötter i det förflutna, på samma gång som en i möjligaste mått genetisk framställning af kyrkans kult och bekännelse varder dem gifven.

Att emellertid med i allmänhet *en* timmes undervisning per vecka under *ett enda* läsår hinna meddela eleverna en sådan insikt är, såsom enhvar torde inse, för seminarieläraren knappast möjligt. Härom fann jag ock de sakkunniga, med hvilka jag under min resa utbytte tankar i denna fråga, vara fullkomligt eniga. På ett håll fann jag dessutom, att man i detta hänseende redan lyckats åstadkomma en förändring till det bättre. Med vederbörlig tillåtelse afslutas nämligen där undervisningen i biblisk historia i och med andra klassen, och den ena af de timmar, man därigenom vinner, har anslagits till undervisning i kyrkohistoria. På så sätt få eleverna studera denna ämnesgren två läsår i stället för blott ett, och att en dylik anordning måste vara dem till *stort gagn*, därom torde väl ej åsikterna kunna vara delade.

Men härvid äro tvenne omständigheter att beakta, såvidt ej det mål, man önskar vinna, skall åtminstone partiellt förfelas. Å *ena* sidan måste läraren bestämma sig för en lärobok, som ej är så snäf, att eleverna måste här och hvar komplettera den med anteckningar efter lärarens diktamen. Ty förutom det, att anteckningar äro tidsödande, blifva de

understundom oriktiga och sålunda till skada men icke till gagn. Å *andra* sidan torde undervisningen i kyrkohistoria vid våra seminarier — och om undervisningen vid sådana läroanstalter är naturligtvis här uteslutande fråga — ej medföra den största möjliga nyttan, om läraren hufvudsakligast riktar elevernas uppmärksamhet på det dogmhistoriska momentet i denna vetenskap. *Dels* är nämligen den tid, som vid ett seminarium äfven under delvis andra förhållanden rimligen skulle kunna ägnas åt studiet af kyrkohistoria, obestridligen alldeles för kort, för att en relativt utförlig exposé af de särskilda dogmernas utveckling därvid skulle kunna lämnas, utan att undervisningen i det hela inom denna lärogren blefve förryckt. *Dels* finnes det ock inom kyrkohistorien åtskilliga moment af allmänbildande natur, såsom kyrkans yttre historia, författning, kult, församlingslif, konst och poesi, hvilka för folkskolans blifvande lärare och lärarinnor onekligen äro af större vikt och som därför vid seminarierna synas företrädesvis böra behandlas. För undvikande af missförstånd finner jag det emellertid vara min plikt att erkänna, att vid ingen af de lektioner i kyrkohistoria, jag under min studiefärd hade nöjet åhöra, den dogmhistoriska synpunkten för mycket fick träda i förgrunden.

B. Svenska språket.

På grund såväl däraf, att jag under min studieresa naturligen framför allt uppmärksammade undervisningen i kristendomskunskap, som äfven däraf, att jag åtminstone på ett par håll hade relativt få tillfällen att åhöra undervisning i svenska språket — något, som till ej ringa del borodde på det förhållandet, att vid två af de tre manliga seminarier, vid hvilka jag idkade studier, militäröfningarna ännu pågingo —, så äro ock mina iakttagelser i fråga om detta läroämne af ringa både omfattning och betydelse. Det förnämsta, jag rörande modersmålsundervisningen kom att rikta min uppmärksamhet på, var

Litteraturläsningen.

Denna gren af undervisningen i svenska språket upptager i allmänhet, efter hvad jag trott mig finna, en tid af

två timmar per vecka. Förvisso kan man ej heller anslå mera tid häråt, enär modersmålet såsom läroämne betraktadt har äfven andra grenar och åtminstone de manliga seminariernas elever ofta nog i dem torde vara så godt som helt och hållet obevandrade. Men då så är och åtminstone tills vidare måste vara förhållandet, så gäller det naturligtvis att använda den tid, hvaröfver man för litteraturläsning förfogar, på ett sådant sätt, att gagnet för eleverna blir det största möjliga. Och detta synes mig blifva händelsen, ifall man låter dem göra bekantskap med klassiska och därmed äfven typiska litteraturprof ifrån så många skeden af Sveriges litterära utveckling, som härvidlag rimligen kunna sättas i fråga. Men huru är det väl med afseende härpå i själfva verket ställdt? Jo, enligt stadgan utgör Folkskolans läsebok onekligen den röda tråd, som skall genomgå läsningen i tre af seminariets fyra årsklasser. Men, då innehållet i denna bok till stor del utgöres af brottstycken och bearbetningar, som lindrigt sagdt, ingalunda äro förbättringar af originalen, samt gjorda berättelser, torra till formen och tendentiösa till innebörden,* så lära väl åtminstone de flesta medge, att, hvad seminaristerna i allmänhet än vinna genom sin kursivläsning, *icke* blir det en i möjligaste måtto *allsidig* uppfattning af den svenska litteraturens utveckling intill nuvarande tid.

Häremot göres nu visserligen af läsebokens anhängare den invändningen, att eleverna behöfva grundligt studera densamma för att en gång kunna inför sina lärjungar ordentligt behandla och disponera de stycken, som vid läsningen i skolan blifva barnen förelagda. Men likartadt är ju förhållandet inom hvilket annat skolans ämne som helst, och dock förekommer ej på seminarium en så detaljerad behandling af någon skolbok som just af läseboken. Anser man det således på andra läroområden vara tillräckligt, att seminaristerna under studietiden få i enskildheter behandla ett eller annat parti och för öfrigt erhålla blott en generell anvisning beträffande den framställning af ett ämne, som är för barnen afpassad, så måste man väl ock tillstå, att samma

* Mot detta omdöme, som ensidigt framhåller och öfverdrifver läsebokens svaga sidor, inlägga vi härmed vår gensaga.

Red.

princip är befogad jämväl med hänsyn till den uppgift, hvarom det för tillfället är fråga. Och härtill kommer så äfven den viktiga omständigheten, att läraren på hvarje område och således äfven och icke minst på litteraturkunskapens bör stå i möjligaste måtto *öfver* sin lärjunge, men detta mål kan *ej* nås, därest behandlingen af läseboken skall taga så mycken tid och så mycket arbete från både seminarielärarens och seminaristens sida i anspråk, som nu i regeln synes, ja rent af måste vara fallet.

Vid ett af de seminarier, jag besökte, fann jag emellertid en glädjande afvikelse från tillämpningen af ofvan framställda och delvis bemötta åskådning. Där användes nämligen Folkskolans läsebok uteslutande blott i första klassen, men redan i andra klassen läsas därjämte valda stycken ur den fosterländska litteraturen, och i tredje klassen behandlas i läseboken förekommande uppsatser blott undantagsvis. Att fjärde klassens elever alls icke syssla med läseboken, faller af sig själft. I stället få dessa vid sidan af och i samband med litteraturläsningen inhämta en relativt utförlig framställning af den svenska *litteraturens historia*, en anordning, hvars efterföljande måste blifva till stort gagn ej blott för eleverna själfva utan och åtminstone i viss mån för deras blifvande lärjungar, då ju i regeln utvecklingen af ett ämne blir dess mera konkret, ju större sakkunskap den undervisande själf äger. Studiet af litteraturhistoria sades ock af seminaristerna vara omfattadt med stort intresse och leda till ett godt resultat. Innan jag lämnar spörsmålet om litteraturstudiet vid seminarierna, torde jag måhända böra tillägga något, som tvifvelsutan hvarje sakkunnig lärare allaredan har anat, nämligen att hvad jag senast yttrat gäller det kvinnliga seminarium, jag såsom stipendiat besökte. Att äfven i seminarier för manlig ungdom litteraturhistoriska exposéer gifvas, har jag visserligen bland annat genom samtal med vederbörande lärare funnit, men med hänsyn till det ringa kunskapsmått, ynglingar vid kursens början i allmänhet äga, torde jag dock få taga för afgjordt, att i de manliga seminarierna den litteraturhistoriska undervisningen måste blifva jämförelsevis kortfattad och därigenom schematisk. Skall man således äfven inom detta gebit kunna vid manliga

seminarier tränga i någon mån på djupet, så måste otvifvelaktigt *antingen* studietiden förlängas *eller* ock inträdesfordringarna ej oväsentligt skärpas.

C. *Metodik.*

Då jag i min ansökan om resestipendium förklarade mig ämna studera bland annat metodik, åsyftade jag visserligen de särskilda lektioner, som gifvas i dels kristendomskunskapens, dels modersmålets speciella metodik. I följd af särskilda omständigheter, såsom tillfälligt lof, militäröfningar m. m., fick jag emellertid under min resa åhöra tillsammanlagdt så få lektioner i detta ämne, att jag ej kan påstå mig hafva några egentliga iakttagelser angående undervisningen däri att framlägga. Det, jag härnedan kommer att andraga, rör också något annat, nämligen sådant, som jag med afseende på undervisningen i kristendomskunskap och svenska språket funnit ur metodisk synpunkt anmärkningsvärdt. Men ej ens det, jag härvidlag har att anföra, är af någon större omfattning, ett sakförhållande, som ej torde väcka förvåning, ifall man betänker, att jag på grund af min resas kortvarighet gifvetvis ej vid något seminariun hade tillfälle att närvara vid en längre följd af lektioner i vare sig det ena ämnet eller det andra.

a. Kristendomsundervisningens metodik.

I afseende på undervisningen i *katekes* tyckte jag mig förstå, att analytiskt förfaringssätt är mera vanligt än syntetiskt. På ett seminarium, hvars elever ju redan från början skola vara förtrogna med katekesens innehåll, torde väl den analytiska metoden också få anses vara på sin plats. Att åter vid undervisningen af barn den syntetiska lärogången i tillämpliga fall har ett afgjordt företräde framför den analytiska, det måste väl ändock erkännas vara helt enkelt obestridligt. Ty bibeln, Guds eget för oss uppenbarade ord, är ju dock under alla omständigheter det första, det väsentliga, det genom tidernas tider bestående, och det, som läraren har att för barnen ådagalägga, det är, att lärostyckenas innehåll öfverenstämmer med bibeln men ej att bibeln

öfverensstämmer med 1878 års katekes. En annan fråga är den, huruvida ett ordagrant inlärande och återgifvande af större afdelningar i läroboken med frågor, svar och bibelspråk är eleverna till någon *verklig* nytta. Jag tror det *icke*. Ty, frånsedt allt annat, är ju den mänskliga förmågan att minnas begränsad, hvadan alltså, äfven om en seminarist i fjärde klassen skulle kunna verbotim läsa upp katekesen från pärm till pärm, alls icke någon garanti finnes för att han kan göra det ett år efter slutad seminariekurs. Måhända kan däremot en på seminariet vunnen skicklighet i katekesutanläsning fresta mindre intresserade lärare och lärarinnor — ty sådana finnas nog, om de ock dess bättre utgöra undantag från regeln — till att ej med nödig omsorg underhålla sitt vetande genom förberedelse och repetition.

Med hänsyn till den *bibliskt historiska* undervisningens metodik är det blott en omständighet, jag här ämnar fästa mig vid. På ett håll fann jag nämligen, att vid förhöret af en biblisk berättelse återgifvandet föregick utfrågningen. Detta tillvägagångssätt försvarades, om jag fattade saken rätt, med följande resonemang: Om förhöret börjar med utfrågning (eller samtal öfver innehållet), så kan en slarfvig lärjunge med godt hufvud, vare sig han tillhör skolan eller seminariet, af svarens innehåll utan svårighet leta sig till berättelsens väsentliga innehåll och sålunda utan tillräcklig påläsning reda sig med återgifvandet; börjar däremot förhöret med återgifvande, så blir ej någon räddningsplanka åt klassens lättingar gifven. Men gentemot nu framställda åsikt vågar jag på goda grunder göra följande invändning. Om läraren i t. ex. en folkskola har skäl att misstänka en lärjunge för lättja, så kan han just under och genom själfva utfrågningen (=samtalet öfver innehållet) med all önskvärd noggrannhet utforska, huruvida hans misstanke varit berättigad eller ej. Erkännes det nu, att han detta kan, så blir därmed ock erkändt, att återgifvandet af en läxa ej är den enda kontrollen på lärjungarnes flit. För öfrigt får man väl hoppas, att inom en klass i regeln åtminstone flertalet utgöres af plikttrogna och skötsamma lärjungar, så att, äfven om några äro lata och försumliga, man ej fördenskull behöfver afvika från principen att börja med utfrågningar och sluta med återgifvandet.

b. Modersmålsundervisningens metodik.

Enär jag under femton läsår tjänstgjort vid allmänna läroverk och under två tredjedelar af denna tid varit anställd vid läroverk i öfre Norrland, ett område inom hvilket af helt naturliga skäl förmågan att muntligen uttrycka sig på vårdad svenska, hvad särskildt allmogens barn vidkommer, ej varit synnerligen uppdrifven, så har jag bland annat lärt mig inse den stora vikten af *talöfningar* vid undervisningen i modersmålet. Då jag säger talöfningar, menar jag emellertid härvidlag ej i främsta rummet hållandet af i förväg utarbetade och inlärda föredrag. Fastmer åsyftar jag härmed öfningar i att utan egentlig eller vidlyftig förberedelse gifva tankarna uttryck på ett korrekt och vårdadt språk. Och samma fordran, som i detta hänseende ställes på läroverkens alumner, måste gifvetvis i än högre grad och med än större skäl ställas på dem, som i framtiden skola undervisa den stora massan af svenska folkets barn. Men skicklighet härutinnan har man i regeln ej af sig själf, ty jämväl på detta område bekräftas den sanningen, att »ingen födes mästare». Således torde det få anses vara ett af seminarielärarnes många viktiga åligganden att bibringa eleverna den största möjliga färdighet i nämnda hänseende.

Att nu af mig i korthet framställda åsikt omfattas äfven af andra, fann jag i allmänhet sagdt öfverallt under min resa och särskildt vid ett seminarium. Den speciella öfning, som under min auskultering där förekom, bestod i förvandling af en oratio recta till oratio obliqua. Det stycke, som härtill valts, utgjordes af Gustaf II Adolfs afskedstal till riksstånden och återfinnes i Folkskolans läsebok sid. 489—491. Eleverna hade hemma lärt sig talet i hufvudsak utantill och fingo så på lärorummet i tur först läsa upp en del af det i direkt form återgifna talet och sedan förbyta detta till oratio obliqua. Under framsägningen stod hvar och en vid katedern ansikte mot ansikte med sina kamrater. Den kritik, som var behöflig, verkställdes dels af eleverna, dels af läraren.

Till huru stort gagn dylika, på nu angifna sätt ordnade öfningar äro, måste åtminstone den lätteligen begripa,

som har sig ålagdt att undervisa i historiska ämnen eller att korrigera uppsatser vare sig af ett läroverks lärjungar eller af mindre försigkomna seminarister, och som desslikes betänker vikten af att en lärarkandidat i tid får vänja sig vid ett offentligt uppträdande. Ty väl är det å ena sidan sant, att jag mången gång funnit både skolbarn och seminarister så i tal som i skrift gärna vilja återgifva en oratio recta såsom obliqua, men å andra sidan är det lika sant, att jag ej ofta funnit någondera parten i stånd att utan särskild öfning rätt verkställa denna förbytning. Och att vana vid uppträdande inför klass är någonting ej blott nyttigt utan fastmer nödvändigt för den, hvars lifsuppgift barnaundervisning skall blifva, det anser jag vara så självklart, att något resonemang därom ej behöfver komma i fråga.

* *
*

Såsom afslutning på framställningen af de iakttagelser, jag under min stipendieresa gjorde, tar jag mig friheten att berätta en episod, som visserligen ej i bokstaflig mening har något med undervisningen att göra men som dock, efter hvad jag åtminstone hoppas, ingalunda saknar pedagogisk betydelse.

En dag under min vistelse i Linköping var arbetet i seminariet liksom i stadens öfriga skolor inställdt från kl. 1 e. m. Anledningen härtill blir klar, då jag nämner, att dagen i fråga var den 25 september: då fira nämligen Linköpings invånare i allmänhet och skolornas ungdom i synnerhet hvarje år minnet af slaget vid Stångebro. I en väldig procession tågade därvid alla läroverkens och folkskolornas lärjungar under fladdrande fanor och klingande spel ut till det invid Stångån år 1898 uppresta, enkla men värdiga monument, som för kommande släkter skall tälja om den fosterländske hertigens framgångsrika strid för politisk självständighet och lutersk tro. I ett formfulländadt, entusiastiskt och medryckande tal angaf därpå en af stadens präster betydelsen af slaget vid Stångebro och de lärdomar, som nutidens inbyggare i allt Sveriges land och särskildt ungdomen däraf kunde hämta. Han manade skarorna, som fylkats

omkring honom, att blicka ut öfver leende östgötabygd och därvid betänka välsignelsen af ett fritt fosterland och ett oförfalskadt evangelium. Han framhöll desslikes, huru enhvar i sin ställning kan medverka till att detta stolta, sköna land, som varit våra fäders och är vårt, en gång i framtiden med Guds hjälp får blifva våra barns. Talet gjorde ovedersägligen ett mäktigt intryck, och detta stegrades helt visst på många håll till andakt, när en annan prästman afslöt högtidligheten med att lysa välsignelse öfver konung och fädernesland. Och så drogo människomassorna i den vackra septemberdagens klara solsken åter in i staden, och den tilltalande minnesfesten var själf ett minne blott men förvisso ett minne, som sent skall förblekna.

Jag har tämligen länge uppehållit mig vid denna detalj, men jag har haft mina skäl därtill. Dels framstår nämligen denna epesiod för mig såsom den utan gensägelse vackraste hågkomsten från min resa, dels har jag ock sedan flera år tillbaka hyst den öfvertygelsen, att *fosterländska fester*, *lämpligt anordnade* och *värdigt firade*, hafva en *stor uppfostrande betydelse*. Och jag spörjer enhvar på fullaste allvar: Tror ni ej, att Linköpings ungdom af den enkla högtidligheten på Stångåns väna strand hade minst lika stor behållning för lifvet som af den allra bästa historiska lektion? Tror ni ej, att genom dylika fester patriotismens heliga eld kan både tändas och underhållas i de ungas hjärtan? Jag vill åtminstone uttala den förhoppningen, att svaret på dessa frågor ej skall blifva mer än *ett*.

4.

Våra folkskollärarseminarier.

Dessa för vårt lands folkbildning så ojämförligt betydelsefulla läroanstalter äro i regeln föga uppmärksammade af den stora bildade allmänheten, hvars intressen i skolfrågor af lätt insedda skäl koncentrera sig på de allmänna läroverken och elementarläroverken för flickor. Periodvis blåser dock upp (kanske rättare: blåses upp?) en opinionsstorm mot seminarierna. För närvarande pågår en sådan och har tagit sig uttryck i en mängd tidningsuppsatser. Att klander emellanåt riktas mot arbetet vid läroanstalterna för utbildande af manliga och kvinnliga lärare* för folkets barn, kan ha sin grund i en alltmer sig fördjupande uppfattning af dessa anstalters betydelse för ett folks andliga och lekamliga hälsa. Detta antaget, måste själfva klandret hälsas af folkbildningens vänner med tacksamhet, ja, man vore frestad att säga med en viss glädje, om ock denna känsla helt naturligt ej kan vara oblandad. De finnas nog, som i anfallen mot seminarierna se ingenting annat än ett vapen, som med större eller mindre skicklighet användes af förkämparne för folkskollärarkårens förhärligande på seminarielärarkårens bekostnad. Författaren af denna uppsats, som under en lång följd af år varit i tillfälle att iakttaga och studera andan hos den ungdom, som tillgodogör sig seminariebildningen, kan ej, åtminstone ej i väsentlig mån, tillskrifva anfallen på seminarierna denna bevekelsegrund. Den torde medvetet eller omedvetet spela in något i en och annans uppträdande mot seminarierna, men enligt mitt förmenande gör man orätt, om man däri ser själfva grundorsaken till rörelsen. Denna ligger nog i vissa bristfälligheter hos det klandrade föremålet självt.

Jag öfvergår nu till en framställning af hvad jag anser mig funnit otillfredsställande i den nuvarande organisationen af dessa läroanstalter.

* I denna uppsats tages hänsyn företrädesvis till de manliga seminarierna, med hvilkas förhållanden förf. är tillräckligt förtrogen.

Vi börja då med frågan om *lärarnes kompetens*.

Professor Frans v. Schéele, som i »*Vårt Land*» yttrar sig i seminariefrågan, säger där i en af sina artiklar följande: »Öfver hufvud tyckes opinionen mot vissa förhållanden vid seminarierna ej egentligen hafva riktats mot lärarinneseminarierna utan mot vissa enskilda lärarseminarier. Och det är också lätt att inse, att de förra anstalterna arbeta under vida gynnsammare villkor än de senare. Lärarbanan vid folkskolorna är mera lockande för de kvinnliga lärarne än för de manliga, i följd af deras olika ekonomiska behof och utsikter. Därför ha nog i genomsnitt lärarinneseminarierna ett lärjungematerial med högre förbildning än lärarseminarierna. Kommer så därtill det ännu viktigare, att för de kvinnliga lärarne i vårt land nästan icke finnas några bättre platser än de kvinnliga seminarieadjunkternas, hvarigenom lärarinneseminarierna kunna draga till sig en elit af våra lärarinnor, under det att däremot de allmänna läroverkens lektorat genom högre aflöning och på strängare kompetensfordringar grundadt högre anseende beröfvar seminarierna en stor del af den motsvarande manliga lärareliten. Med hänsyn till seminariernas stora betydelse för hela vårt kulturlif, anser jag detta vara ett missförhållande, gent emot hvilket alla denna kulturs sanna vänner måste yrka på kraftiga reformer, framför allt genom höjande af seminarielärarnes löner. Därförutan äro i stort sedt flertalet andra reformer vid seminarierna outförbara.» (V. L. 1904 n:r 4.)

Man ser häraf, att prof. v. S. vill likställa adjunkturerna vid seminarierna med lektoraten vid de allmänna läroverken både med hänsyn till kompetensvillkor och löneförmåner. Svårligen torde någon kunna jäfva fullödigheten af det skäl, han anför för denna sin åsikt, äfven om den meningen gjort sig gällande hos ett eller annat domkapitel, att arbetet vid seminarierna är väsentligt olika verksamheten vid de allmänna läroverken och i följd däraf föga meriterande för en lektorsplats eller ett rektorat vid allmänt läroverk. En riktigare uppfattning af saken är helt visst, att adjunktstjänstgöringen vid seminarierna är i mycket jämförlig med lektorstjänstgöringen (ej adjunktstjänstgöringen) vid de allmänna läroverken, fastän naturligtvis seminariernas speciella uppgift

alltid måste medföra vissa olikheter. Väsentliga likheter äro lärjungarnes ålder samt däraf betingade utvecklingsmöjligheter och lärostoffets behandling. För ett fruktbärande arbete med ungdom mellan 17 och 21 års ålder — denna må söka sin bildning vid ett allmänt läroverk eller vid ett seminarium — förutsättes hos läraren ett högre mått af lärdom, än hvad filosofie kandidatexamen erbjuder garanti för. Denna sanning har fått komma till sin rätt vid de allmänna läroverken. När skall den få göra sig gällande äfven vid seminarierna? Är icke en undermålig vetenskaplig utbildning hos seminarieläraren en tillräckligt stor nationalförlust för att framkalla en reform härutinnan? Nog kan det vara skäl att tänka på saken.

I en uppsats: *Huru tillgodose folkskollärarnes behof af ökade kunskaper?* (Tidskrift för folkundervisningen, häft. 3, 1902) har jag vidrört seminarielärarnes kompetensvillkor. Där läses sid. 125: »Men hvad fordras för att seminariernas lärare skulle kunna gå i land med denna nya uppgift (uppgiften att föreläsa i sitt hufvudämne 1 timme i veckan i hvar och en af de båda högre klasserna)? Först och främst någon nedsättning i tjänstgöringsskyldighetens timantal. Seminariestadgan ålägger nu adjunkt en undervisningsskyldighet af 24 till 28 timmar i veckan. Sattes denna till högst 22 timmar i veckan, borde en hufvudlärare (vi vilja kalla honom seminarielektor, ty hvad giltigt skäl kan väl anföras för benämningen adjunkt?) vinna tid att förbereda sig till tvenne föreläsningar i veckan. För att han måtte erbjuda tillräckliga garantier för kompetens till en sådan verksamhet, borde han hafva aflagt filosofie licentiatexamen eller, om hans hufvudämne vore kristendomskunskap, filosofie kandidat-examen jämte teoretisk dimissionsexamen eller helst teologie kandidat-examen.» * Att jag här ej förordar full lektorskompetens beror på att jag tänker mig, att en utgångslön af 500 kr. mer än läroverksadjunktens skulle räcka till att tillförsäkra seminarierna fullt kompetenta lärarkrafter. Kanske misstar jag mig härutinnan, men för mig vill det synas, som om seminarielärarens mera maktpåliggande och i följd däraf också mera intresseväckande

* D. v. s. teologie kandidat- eller helst licentiat-examen, sedan omorganisationen af examina inom teologiska fakulteten blifvit genomförda.

uppgift och hans mindre betungande med korrigering af skrifböcker borde kunna något tagas med i beräkningen. Yrkar man på full likställighet för seminarieläraren med läroverkslektorn, torde motståndet mot hvarje förändring till ett bättre i detta hänseende möta oöfvervinnerliga svårigheter. Klokt synes mig vara att åtminstone göra ett försök med det moderatare, af mig föreslagna medlet. Skulle detta visa sig otillräckligt för syftemålets uppnående, står ju alltid det af prof. v. Schéele föreslagna till buds. Men göres ingenting alls för att på seminarievägen inlocka och där kvarhålla unga begåfvade lärare, kommer förhållandet helt säkert att förblifva oförändradt. Endast undantagsvis och då sannolikt blott af någon tillfällighet torde lärarkandidaten komma att slå in på denna väg. De allmänna läroverken utöfva en stark dragningskraft på de unga lärarne. De ha själfva gått igenom en sådan anstalt och känna sig på förhand förtrogna med dessa läroverks förhållanden och arbetsmetoder. Utsikterna till befodran äro där större än vid seminarierna. De burgna familjernas hem öppna sina dörrar på vid gafvel för den unge läroverksläraren, och omtänksamma föräldrar göra allt hvad de kunna för att låta honom känna vikten af sin ställning. Allt detta gör lärarverksamheten vid allmänt läroverk behaglig — till en tid, och sålunda blir han för lifstiden fäst vid ett sådant läroverk. Med tiden komma nog äfven för honom i de flesta fall missräkningarnas och det utslitande arbetets sammanlagda bördor.

* *
*

Nu några ord om seminariearbetet.

Att det arbetas både träget och troget vid seminarierna, kan jag förete intyg på. En man, som framför andra äger en omfattande och allsidig kännedom om vårt folkskoleväsen, förra kanslirådet C. W. Kastman, har i bref till mig uttalat detta omdöme. Jag hoppas, att han ej ogillar, att jag härmed lämnar det åt offentligheten. Så länge de män, som å ämbetets vägnar haft eller ha att öfvervaka arbetet vid seminarierna, skänka lärarne sitt erkännande för plikttroget arbete,

få dessa väl bära med jämnmod klandret af anonyma skribenter. Att de angripna ej uppträdt till sitt försvar, hedrar åtminstone i mina ögon deras omdömesförmåga. Att tala i egen sak är alltid vanskligt och att kämpa mot namnlösa motståndare är lika lönlöst som att söka skydda sig mot baciller genom att ha en respirator för munnen. Men hvarför uppträda ej f. d. elever till försvar för sina forna lärare? Man har uti deras tystnad sett ett dåligt omen för de angripna. Men kanske kommer endast i enstaka fall de tidningsnummer, i hvilka seminarielärare angripas, under deras ögon, som vid ifrågavarande tidpunkt varit lärjungar vid det eller det seminariet. Kanske har också en folkskollärare mer att göra, än en universitetslärare föreställer sig. Icke är väl heller utsikten att bli inblandad i tidningspolemik någonting lockande. Mera lockande är, att under anonymitetens slöja servera pikanta skolhistorier för en okritisk allmänhet, som gapar och sväljer helt. Huru härmed än må förhålla sig, misstanken att »ej allt stode väl till», d. v. s. att saken vore sjuk, hvilar på en förhastad slutsats, enär de angripna seminarielärarnes och deras f. d. lärjungars tystnad kan bero på annat än skuldmedvetande å de förres och sanningskärlek å de senares sida. Seminarierektorn Lundgren har gjort ett försök att vindicera åt den läroanstalt, han förestår, en undantagsställning. Om han härmed uträttat något till fromma för den sak, han tagit sig an, må andra afgöra. — Fastän det sålunda utföres, enligt en sakkunnig och vederhäftig mans vitsord, ett både träget och troget arbete vid seminarierna, kan dock klandret låta förklara sig. Vid de manliga seminarierna mottagas till hufvudsaklig del sådana ynglingar, som åtnjutit endast det lilla mått af boklig bildning, folkskolorna äfven i gynnsammaste fall förmå meddela. Efter en beredelsetid af 4 år skall af detta så föga bearbetade material, i sanning en rudis indigestaque moles, framgå en upplaga af folkskollärare med både fack- och allmänbildning, motsvarande tidens fordringar. Hvad blir följden häraf? Eleven måste, om han är medelmåttigt begåfvad, arbeta intensivt, tidvis öfver krafterna. Det finnes ej någon kungsväg till kunskapernas rike; enhvar måste genom eget arbete steg för steg närma sig målet. För eleven blir ingen

tid öfrig till rekreation, ännu mindre till läsning af skönlitterära verk, af populärvetenskapliga arbeten i svensk och allmän historia, geografi och naturkunnighet, litteraturhistoria och andra ämnen, som bilda grundval för en nödtorftig allmänbildning, och allra minst till planläggning af studier med ett bestämdt, fullt medvetet mål. Hans brister härutinnan måste öfva inflytande på hans lärarverksamhet, äfven om hans tekniska utbildning är aldrig så god. Och är det väl någon utsikt, att brister af denna natur sedermera under hans trägna och ansträngande skolverksamhet skola suppleras? Vore däremot läslusten väckt och närd i frihet redan under seminarietiden, funnes det ju någon förhoppning, att han alltjämt skulle arbeta på sin förkofran i vetande, med ökad lärarduglighet som följd däraf. Men nu stannar däremot minnet af den forcerade läxläsningen kvar som en törntagg i själen hos enhvar, hvars fysiska kraft sviktat under bördan. och hans f. d. lärare, som måst egga till ständiga ansträngningar och understundom bedröfva eller förbittra honom med underkännande vitsord, komma vid jämförelse med de universitetslärare, med hvilka han får göra bekantskap under de korta sommarkurserna med deras populärvetenskapliga föreläsningar, talangfullt framsagda, och uppfriskande fester, helt naturligt i en ofördelaktig dager.

Kommer så härtill, att den forne seminarieeleven tilläfventyrs har att bära på något minne af den understundom alltför hårdhändta — ordet får ej tagas i bokstaflig bemärkelse — disciplin, som råder vid ett eller annat seminarium, så har man ju ingen anledning att förvåna sig, om de färger, som användas vid skildringen af seminarieundervisningen, äro så blandade, att verklighetens skuggsidor få helt göra sig gällande. Man kan ju lägga sina ord så, att hvarje ord är sant, men det hela dock blir en vrångbild af verkligheten. Så är ju alltid fallet, när man framhåller bristerna hos ett föremål utan att med ett ord vidröra dess goda sidor. Det är min bestämda öfvertygelse, att det missnöje med seminariearbetet, hvarom de anonyma uppsatserna vittna, till en god del låter förklara sig ur det välmenta men kortsynta och därigenom tryckande sätt, hvarpå tukten handhafves och skoldisciplinen upprätthålles. Så mycket minnes jag ännu

från min ungdomstid, att ynglingar ej få behandlas, som vore de barn, ty då tar den kränkta självkänslan sig lätt uttryck i opposition mot lärarmyndigheten, och följden häraf kan bli relegation. Att en sådan katastrof sällan eller aldrig inträffar vid seminarierna, har ej sin grund i att ynglingasinnet förlorat sin reaktionskraft mot för hårdt tryck utan i riskens storlek. För de flesta seminarieelever är ett ohämmadt passerande genom ett seminarium liktydigt med en eftersträfvad säker ställning i framtiden. Men sedan? Ja, sedan kommer klandret — 'droppvis eller i mäktiga flöden, allteftersom seminarierna för tillfället gjorts eller icke gjorts till föremål för allmänhetens uppmärksamhet.

Kommer lärarkompetensen att höjas och ämneslärarnes undervisningsskyldighet att likställas med läroverkslektorernas, hvarför ju talar seminarieungdomens mognare ålder, bortfölle nog en del anledningar till klander, i det att med den högre kompetensen följde i allmänhet en friare uppfattning såväl af sättet för kunskapsmeddelelsen som af sättet för disciplinens handhafvande. Särskildt synes mig vara af vikt, att undervisningen bedrifves på ett sådant sätt, att den mera än nu är fallet lifvar ungdomen till självstudier. I detta syfte har jag redan för ett år sedan förordat föreläsningar vid seminarierna å det högre stadiet (en föreläsning i veckan af hvarje ämneslärare i hans hufvudämne uti hvar och en af de båda högre klasserna) samt en dags månadslof till främjande af friare studier delvis å lärorummet med tillgång till boksamling och råd och anvisningar af vederbörande lärare. Härvid må man icke invända, att undervisningen på det sättet skulle förlora sin jämna och säkra gång. Snart skulle en sådan förändring i arbetsordningen knappt märkas annat än på sina frukter: ökadt lif i arbetet och förtroligare samverkan mellan lärare och lärjungar. Min öfvertygelse är, att den grund, som blifvit lagd för våra seminarier, är solid nog att tåla vid en mindre tillbyggnad, och att den gamla byggnaden ej skulle härigenom förlora något af sin stilrenhet och sin fasthet. Hvad som nu brister våra folkskollärarkandidater är, såsom jag redan påpekat, ej fackutbildning utan allmänbildning. Vid fyllandet af den bristen

skulle föreläsningarna och de af lärarne understödda själfstudierna blifva till gagn. I samma intresse och därjämte som motvikt mot öfveransträngning borde inträdesfordringarna höjas eller ock en förberedande klass tilläggas.

Detta är hufvudkonturerna af den tillbyggnad till våra seminarier, som jag tänkt mig. Lämpligheten af att på seminarierna öfverföra, hvad man pröfvat ändamålsenligt för de allmänna läroverken, såsom högre lärarkompetens för undervisning af den mognare ungdomen, färre timmars tjänstgöringsskyldighet i veckan för dennas lärare, månadslof för lärjungarne på det högre stadiet, torde svårligen kunna förnekas.

T. K—r.

5.

Från en studieresa i Danmark och Schweiz.

(Forts. från föreg. häfte.)

När lämpligt tillfälle gafs, auskulterade jag äfven i annat, än hvad som närmast hörde till min studieresas syfte. Så öfvervar jag lektioner i religion, historia, matematik, bokhålleri, gymnastik, sång och musik men särskildt i pedagogik, då jag kunde få höra sådana pedagoger som t. ex. Martig och Suter, hvilkas sunda grundsatser, teoretiskt och praktiskt lagda i dagen, fängslade med sanningens makt. Naturligen var det dock ej endast under deras lektioner i uppfostringslära, som jag lärde känna och värdera dessa grundsatser, af hvilka några här ofvan redan framdragits, utan det forskande efter anordningar och förhållanden vid seminarierna, som kräfdes af min uppgift, gaf mig otvunget en inblick i såväl deras som öfriga föreståndares och lärares åskådningar i allahanda pedagogiska frågor. Så kom, då jag sökte få kännedom om elevernas skrifningar och om deras förberedelser till de praktiska öfningarna, ständigt på tal måttet af deras hemarbete och i allmänhet det tryck, hvarunder de arbeta. Och beträffande dessa saker tror jag mig hafva gjort erfarenheter och rön, hvilka synas mig själf hafva gifvit min resa ett betydligt ökadt värde.

Jag har i lång tid förfäktat den åsikten, att stora faror för öfveransträngning hota seminariernas lärjungaskaror, i synnerhet de kvinnliga, liksom för öfrigt all den studerande ungdomen i våra dagar,

att redan mycken skada därigenom är åstadkommen, och att det är hög tid att söka råda bot för det onda. Redan före min färd ansåg jag mig hafva goda skäl för min åsikt, men min resa till Schweiz och Danmark har styrkt mig i min öfvertygelse. Det är redan antydt, att jag fann det förra landet i många fall vara ett mönster i fråga om hithörande saker, under det det senare i viss mån företedde en motsatt bild.

I Schweiz kan man säga, att merendels lagstiftning, vederbörandes uppsikt, vidtagna anordningar och till och med allmän sed samverkade att förebygga öfveransträngning hos seminariernas elever — att den var ett ondt, som hade benägenhet att innästla sig, och som, ifall så skedde, borde motarbetas, var en allmän uppfattning. I läroplaner och reglementen för seminarierna gifvas allahanda föreskrifter i denna riktning, både hvad fordringar, hemarbete och ämnenas metodiska behandling beträffar.

Så heter det i den för seminariet i Küsnacht gällande läroplanen, hvilken innehåller utförliga metodiska anvisningar: I alla ämnen har man ej så mycket att lägga sig vinn om mängden af de behandlade enskildheterna, som fastmer om ett ändamålsenligt urval och en grundlig behandling af dem. Beständigt anteckningsskrifvande och tidsödande dikterande må undvikas. Produktiv, icke blott receptiv tankeverksamhet hos lärjungarne må eftersträfvas, så att, under det den omsorgsfulla undervisningen ingalunda får göra den personliga ansträngningen umbärlig, den rena minnesbelastningen må öfverallt inskränkas till det oundgängliga. Genom lämplig kontroll skall sörjas därför, att hemuppgifterna icke öfverskrida ett förnuftigt mått. Hvad särskildt vissa minnesarbete kräfvande läroämnen angår, föreskrifves, att i historia skall läggas större vikt på stats- och kulturförhållanden samt på mångsidig belysning af hufvudepoker än på krig, namn, årtal och fullständighet (Lückenlosigkeit); korteligen: minnesstoffet må inskränkas till det nödvändigaste; i geografi får det rena minnesvetandet icke onödigt belasta; i matematik bör mera fästas afseende vid metodiskt urval med inskränkning till det viktigaste än vid systematik och fullständighet: lärjungen må lära sig det produktiva tänkandet och bevisandet, ej bevisen, och får under sin fritid ej för mycket belastas; i naturkunnighet få icke tomt ordvetande och rent minnesarbete fordras, blott det viktigaste i alla dess arter, och under de vanliga exkursionerna och skolresorna får icke ensidigt vetenskapligt syfte förhindra andlig och kroppslig vederkvickelse.

De grundsatser, som i denna läroplan uttalas, synas i hufvudsak vara upptagna och tillämpade vid alla seminarier. Några utdrag ur de öfrigas läroplaner må tilläggas. I Zürich-seminariet är särskildt i sammanhang med uppgiften, att samtliga elevernas ålagda hemarbete regelmässigt kontrolleras, föreskrifvet, att detta, öfningarna i piano- och fiolspel inbegripna, icke får taga i anspråk mer än 18 timmar i veckan för hvar elev (timtalet för arbetet å seminariet är omkring

33 t:r i veckan). I Hofwyl är stadgadt, att lärarne vid behandlingen af sina ämnen må åstadkomma, att i alla riktningar under undvikande af hvarje mekanisk stofftillägnelse veta och kunna gå hand i hand, och att — i det lämpliga läroböcker införas och läggas till grund för undervisningen — dikterande och afskrifvande må inskränkas till det oundgängliga. Och i Wettingen är bestämdt, att skriftliga hemarbeten få gifvas blott i språk och matematik, men i realämnen må ges läxor endast för muntlig redogörelse — därtill blott för sommar- och höstferier högst två måttliga uppgifter; lärarne skola tillika samverka för att ämnena komma i riktigt förhållande till hvarandra och att lärjungarne aldrig på bekostnad af sin andliga och kroppsliga utveckling och nödvändiga hvila öfverlastas med uppgifter; direktorn har att vaka öfver dessa bestämmelsers efterlefnad. — Läroplaner och reglementen för alla seminarierna äro utfärdade »Namens des Erziehungsrates» eller »des Regierungsrates» eller bäggedera.

Läroanstalternas föreståndare hade tydligen intagit en bestämd position *mot* öfveransträngning vid de kvinnliga seminarierna och externaten, icke så vid de manliga internaten. I Hofwyl och Wettingen sålunda, där alla eller de allra flesta ynglingarne lefde i »konvikt», tycktes direktorerna ej frukta så mycket i detta afseende. Lärjungarnes hela lefnadsordning för dag och natt var nämligen noga bestämd och öfvervakad: vissa timmar mellan lektions-, måltids- och hvilostunderna voro anslagna till beredelse på föresatta uppgifter, och kl. 9—$^1/_2$ 10 hvarje afton måste alla gå till sängs. För öfrigt framhölls, att eleverna voro *pojkar*, hvilka merendels bruka ta det lätt, ifall de ej skulle vara »fertig» med sina uppgifter, då däremot för flickor kontroll mot »Überlästung» ansågs nödvändig. Vid de nämnda seminarierna behöfdes omkring 4 timmars dagligt hemarbete — hvilket af en elev i Hofwyl uppgafs i allmänhet blifva fördeladt på en timme om morgonen, en vid middagstiden, en på eftermiddagen och en efter aftonmåltiden, delvis sålunda på stunder mellan dagens lärotimmar. Med läroplanernas 38—40 timmar i veckan blir detta ett ganska drygt dagligt arbete, 10—11 timmar; och jag fick af ett par lärare i Wettingen närmare upplysningar om förhållandena där, hvilka i själfva verket inneburo en skarp kritik öfver det myckna arbetet. Det var framför allt läsordningens stora timtal med lektioner förlagda på dagens alla delar (från kl. 6 eller 7 f. m. till kl. 7 e. m.), som ogillades. Detta var enligt den ene »unnatürlich, ein Unsinn», som gjorde, att alla de elever, som kommo mindre väl förberedda till seminariet, hade ett oerhördt arbete och de andra fullt upp. Lärarkollegiet hade för någon tid sedan gjort en ansökan om minskning, men det hade blifvit vid det gamla, då vid undersökning af hvad som borde inskränkas »ingen af lärarne ville afstå något». — Angående seminariearbetets lättande, »Abrüstung», gåfvos för öfrigt i en minnesskrift om aargauiska lärarseminariet 1897 af direktor K. själf följande ganska betecknande upplysningar: »För omkring 20 år sedan

(1874) hade man vid läroplanens fastställande icke kunnat få nog i bestämmandet af veckotimmar och fackvetenskapliga postulat. Men resultaten hade utfallit mycket litet tillfredsställande. Däraf planens modererande 1881. Behofvet af ytterligare förenkling eller 'Abrüstung' har blifvit bestämmande äfven för den nu gällande läroplanen af 1893. Religion, pedagogik, matematik, geografi, historia, naturkunnighet och instrumentalmusik drabbades denna gång af mindre eller större reduktioner i timtal; i stället erhöll modersmålet, som två gånger starkt reducerats, åter sin naturliga rang inom hela undervisningens ram, detta utan utvidgning af pensum.» Man har sålunda här länge varit på det klara med i hvilken riktning reformering bort gå. Jag föranledes att redan nu hänvisa till vår skol- och lärdomsvärld, där det ännu kan tvistas om vägen, på vissa håll blott fordras *mera:* det är de enskilda, som stundom utan tanke på det hela kräfva för sig allt, som kan fås. — »Man måste konkurrera med andra kantoners seminarier», var också i Wettingen direktorns betänkliga åsikt, och därför vågade man nu ej afkorta mera — det såg till och med ut, som om reglementets timtal något öfverskridits. Jag kan ju ej borga för orsakssammanhanget, men jag torde möjligen här få nämna en iakttagelse, som slog mig med undran: ingenstädes såg jag så många med glasögon försedda elever som i Hofwyl och Wettingen; i Aarau t. ex. syntes däraf föga.

Om också vid de nämnda manliga seminarierna någon egentlig kamp mot öfveransträngningen icke nu fördes, åtminstone från föreståndarnes sida, funnos där emellertid tre viktiga korrektiv: pojknaturen, internatlifvet och reglementariska föreskrifter. Så mycket nödigare blir det då att kämpa, när några eller alla korrektiv saknas, såsom vid kvinnliga externat och om — såsom i Sverige — stadgan föreskrifver för litet eller icke efterlefves.

Vid de tre andra af mig besökta seminarierna vinnlade sig tydligen föreståndarne med kraft om att hindra öfveransträngning. Deras förnämsta medel syntes vara insamlandet af kontrolluppgifter. I Küsnacht och Zürich utlämnas för det ändamålet vecka för vecka till hvarje elev en tryckt blankett, å hvilken han har att i timmar och minuter uppgifva sitt hemarbete i hvarje ämne. Dessa uppgifter aflämnas direkt till föreståndaren, hvilken så granskar och sammanräknar och vidtager de åtgärder, till hvilka anledning kan gifvas.

Till omkring 3 timmar dagligen uppgår hemarbetet i Küsnachts blandadt manliga och kvinnliga seminarium, det utföres i allmänhet klockan 5—8 eller 6—9 och behöfver aldrig utsträckas in på nätterna. Om någon lärare befinnes ålägga för mycket hemarbete, så »rådes (= befalles) han af direktorn att bättra sig». Ämnena historia, geografi och naturkunnighet ha ofta tendens att svälla ut för mycket.

I Zürichs kvinnliga seminarium får i ett ämne för en timmes undervisningstid kräfvas $^1/_2$ timmes hemarbete — »nicht mehr». Så

får i historia med 3 lärotimmar i veckan fordras tillsammans högst 1 1/2 timmes hemarbete under veckans lopp. På en mig förevisad »hemarbetsplan» — uppgifterna bestyrkas här å dess baksida af flickans mor, målsman eller värdinna — hade äfven skrifvits 2 timmar frivilliga studier i historia, men »man kan förstå, hur det är med frivilligheten», sade rektor S. ogillande. Han fick i synnerhet i historia föra en oaflåtlig strid mot kursernas utvidgande. I matematik och naturkunnighet visade förr seminariets timplan i jämförelse med Küsnacht-seminariets en inskränkning i arbetet, hvilken skulle skydda för »Überbürdung» och ansågs särskildt öfverensstämma med den kvinnliga naturens kraf och blifvande folkskollärarinnors behof. Numera var olikheten mellan de bägge läroplanerna i detta afseende ej så stor, allra mest i följd af verkställda minskningar af timtal i Küsnacht, och enligt båda skulle dessa studier bedrifvas hufvudsakligen med stöd af åskådning och erfarenhet, ej så mycket genom inlärande hemma af ord och teorier. Den nyssnämnda arbetsredogörelsen uppgaf för veckan 15 timmar 40 minuter tillsammans; högst 18 t:r fick den, som ofvan sagts, innehålla. »Om emellertid en lärare icke är måttlig i sina fordringar?» frågade jag. »Ja, då tar man honom vid örat», blef svaret.

Rektor S. i Aarau berättade mycket om sina sträfvanden i denna angelägenhet. Han hade i tio år varit gymnasiallärare och redan då arbetat för minskning af det öfverdrifna arbete, som skolan pålägger. Sedan han befordrats till rektor vid seminarium, hade han här åstadkommit en förnuftig inskränkning. »Som ni ser», sade han, »äro våra lärjungar friska och glada, och det är det förnämsta för en lärare och lärarinna.» Han utväljer i hvarje klass 3 elever (en bland de sämsta, en af de medelmåttiga och en af de bästa i studier), hvilka för 4 à 5 veckor i rad få aflämna redogörelser för hemarbete, uppställda på samma sätt som i Küsnacht och Zürich, för följande veckor 3 andra elever o. s. v. Målsmans intyg kräfves ej här, man vädjar till lärjungarnes pliktkänsla, och mängden af uppgifter åstadkommer god kontroll. Efter dessa »planer» utarbetar rektor en statistik, som framlägges för kollegiet, och dettas medlemmar ha att rätta sig efter de anvisningar, som så lämnas i siffrornas klara språk. I de lägre klasserna får högst 2 timmars, i de högre högst 3 timmars dagligt hemarbete förekomma. Mot det allt för stora nitet i påläggande af hemarbete tycker sig rektor förmå mycket genom kollegiets understöd (en äfven af mig offentligen framställd uppfattning), men själf måste han ock ihärdigt hålla stånd. En lärarinna, som förklarade sig ej kunna ansvara för sitt ämne med ålagda inskränkningar, gaf han det beskedet: »Ansvaret öfvertager jag.» Lärarinnorna fann han vara svårast — en allestädes bekräftad erfarenhet. I matematik syntes honom ofta fordras för mycket. Till och med i Zürich och Küsnacht, där ändock så mycket gjordes till förebyggande af öfveransträngning, ansåg han det »drifvas» för mycket, och särskildt vore

lärotimmarnarnas antal för stort: 34 à 36 mot 28 à 30 i veckan i Aarau. Och rektor Stadler i Zürich hade mer än en gång önskat att hos sig kunna ordna arbetet som i Aarauseminariet. Däremot höll S. före, att i Berns seminarier, i synnerhet dess kvinnliga, fordringarna väl mycket afknappats. Seminarierna i Aargau: Aarau och Wettingen (med ungefär lika fordringar), stode midt emellan kantonerna Zürichs och Berns. I fråga om sitt eget seminarium ville han göra en jämförelse: »Förr stod det ofta i årsberättelsen, att den eller den eleven utmärkt sig eller gjort lysande framsteg men tyvärr blifvit sjuk och dött, nu sedan många år heter det aldrig så.»

Ofvannämnda kontrolluppgifter, som jämte rektors outtröttliga uppsikt väl säkrast kuna förhindra omåttliga fordringar på hemarbete medföra enligt S. en betydande vinst i annat afseende: genom tvånget att beräkna tiden lära sig eleverna att arbeta med ordning och kraft och en timme under dylik själfkontrollering kan motsvara 4 timmar utan sådan, då man sitter än här, än där, än tänker på ett, än på ett annat.

En i undervisningen allestädes utbildad praxis, öfverensstämmande med ofvan anförda föreskrifter, syntes mig också vara i hög grad ägnad att afvända faran för elevernas öfveransträngning. Det var den goda seden att förlägga deras hufvudsakliga arbete till *lärorummet* och att *icke fordra* inlärandet af för mycket *detaljer*. Jag har redan påpekat, huru de för uppsatsskrifning utdelade ämnena merendels voro lämpade för ett sådant studiesätt. På lärorummet arbetar läraren med kraft för att åskådliggöra och förklara, utveckla lärjungarnes tankeförmåga, inverka på deras känsla och fantasi och föranleda till själfständig bearbetning och framställning af meddeladt stoff. Fyllig genomgång och väckande »Besprechung» äro då vanliga medel, men icke kräfves sedan ut *hela* mängden af vare sig fakta eller tankar, utan de ha fått utföra sitt egentliga själsodlande värf under lektionerna. Icke skymda utan grundligt belysta af bisaker, som lämnas mera åt »den fria uppfattningen», blifva hufvudsakerna merendels starkt betonade och inskärpta — särskildt genom alla slags sammanfattande redogörelser. Man synes ej vara van att blott minutiöst förelägga och förhöra läxor, ej heller att kasta öfver lärjungarne massor af detaljer, som sedan vid stränga skriftliga eller muntliga prof skola befinnas vara genom trägna studier i hemmet fästa i minnet. Som ofvan antydts, blifva möjligen uppdykande afvikelser från regeln motarbetade. Om olika utmätta kurser och om tentamina t. ex. för högre betyg hörde jag ej talas.

I två intressanta lektioner i pedagogik, som jag åhörde den ena i Küsnacht, den andra i Hofwyl — ämnet läses hvarken på dessa ställen eller anorstädes med noggrant inpräglande af en läroboks innehåll, — blef en viktig uppfostringsregel eftertryckligt framhållen: man skall väcka lärjungarnes hederskänsla men med all makt förhindra, att afund insmyger sig i deras sinne och att ambitionen urartar till

äregirighet, två svåra karaktärsfel, som genom täflan i skolan så lätt utbildas och som hos människan alstra en ständig missbelåtenhet med sin lott i lifvet. Jag tänkte på detta svenskarnes nationallyte och hvad som inom skollifvet hos oss bestämdt närer och utvecklar det. Så vidt jag kunde iakttaga, var i de schweiziska seminarierna och deras öfningsskolor lärarnes behandling af eleverna icke ägnad att låta detta ogräs, äregirighet och afund med deras följder, spira upp och trifvas. Det är förvisso i synnerhet farligt och märkbart inom kvinnovärlden, då ju kvinnans ambition i allmänhet är större än mannens. Men af den egoistiska nervspänning, den betygshunger och det arbetsjäkt, som däraf framtvingas, syntes ej ens de kvinnliga seminarieeleverna i Schweiz vara plågade.

Huru bestå då seminariernas elever sina examina? kan man fråga. Både muntliga och i årsberättelserna afgifna svar lyda i korthet: de bestå dem väl. Examina äro nämligen icke heller de i regeln »detaljförhör, som vilseleda», utan sådana prof, i hvilka framför allt elevernas »mognad» ådagalägges. Visserligen anställas afgångsexamina: »Patentprüfungen» (i några ämnen efter genomgången af II eller III klassen och som fullständiga slutpröfningar efter genomgången af IV klassen) inför examenskommissioner — liksom i Danmark —, men dessas medlemmar, af kantonalstyrelserna tillsatta, äro, som det sades, »förnuftigt folk», delvis tillhörande seminarieelevernas egen krets och med full kännedom om seminariernas metoder, villkor och kraf.

På tal om arbetets underlättande kan slutligen nämnas, huru tillfällen till vederkvickelse beredas lärjungarne genom längre eller kortare exkursioner och skolresor, till hvilka här och där bidrag lämnas af staten. Så var vid mitt besök IV klassen af seminariet i Küsnacht med direktör (till en början) och några lärare stadd på en veckas utfärd till södra Schweiz, och i Zürich skulle just II klassen ut på 2 dagars resa. »Läsåret var med sina 42 veckor tillräckligt långt ändå.» Andra festliga afbrott i arbetet gåfvos ock: besök i museer, i andra skolor, på teatrar, till och med uppträdanden på egen med statsunderstöd inrättad skådebana (i Wettingen), lofdagar för vissa fester, konserter och aftonunderhållningar m. m.

Af största vikt för bevarande af elevernas andliga och kroppsliga hälsa liksom framför allt för deras karaktärsbildning är den »anda», den stämning, som särskildt framkallas af förhållandet mellan lärare lärjungar. I detta afseende har jag från Schweiz de bästa minnen — så också från Danmark. Af den stränga, kalla behandling, som hufvudsakligen låter läraren förnimmas som en öfverordnad, och som trycker på eleven en stämpel af skygghet, märkte jag ingenstädes ett spår. Samtliga lärare och lärarinnor, som jag åhörde i seminarier och öfningsskolor, iakttogo under lektionerna ett vänligt, tålmodigt, hjärtligt och gladt, stundom lekande sätt, utan att i minsta mån deras värdighet äfventyrades. Blott en gång bevittnade jag ett skarpt strafftal af en lärare till en yngling, som fuskat i skrifning och i

det hela ansågs vara opålitlig; eljest var samme lärare helt fryntlig mot eleverna. Jag kan härvid ej annat än erinra mig från en studieresa i Sverige flera pinsamma stunder, då det vanliga begäret efter yttre öfverlägsenhet gjort sig gällande från katedern. Lika vänligt som under lärotimmarna bemöttes eleverna på lofstunderna. En klass i Hofwyl befanns vid lärarens och mitt inträde i rummet vid en timmes början mangrant och öfverljudt om också ej harmoniskt sjunga en sång i uppsluppen glädje öfver terminens slut den dagen. Leende förklarande för mig orsaken steg läraren in gladt hälsande och lika gladt hälsad tillbaka af den strax tystnade lärjungaskaran. (Hvad skulle sagts här hemma?) Något liknande hände i Zürich dagen före II klassens skolresa. »Vi lämna våra elever så mycken frihet som möjligt, och vi finna oss väl däraf och de likaså», yttrade rektor S., ett mönster som ädel, faderlig ledare för de unga. Äfven i Wettingen, där ändock arbetet var strängt, sökte man med den godlynte direktor K. i spetsen ordna lifvet för eleverna så, att de voro »friska och muntra». Sträng uppsikt syntes vara obehöflig, men mönstergill ordning rådde ändå, ty pedanteri var bannlyst, och ömsesidigt förtroende tycktes normera hela skollifvet. Tydligt sågs, huru trohjärtadt och frimodigt lärjungarne trädde inför sina lärare och med aktning och tillgifvenhet blickade upp till dem. Och i barnens upptåg i öfningsskolorna, hvilka likväl helt naturligt kräfde vaket öga och en och annan tillrättavisning från lärarens sida, syntes aldrig det dolska begäret att göra denne förtret.

Ett godt, välordnadt hem — så föreföll mig det ena seminariet efter det andra, särskildt de i Zürich och Aarau. Som detta synes mig vara det bästa hedersnamn, man kan gifva en läroanstalt, är det tydligt, att — om jag också måste frånräkna ett och annat, som jag icke velat vara med om — jag bevarar dem i ett kärt minne.

K. Kgn.

6.

Meddelanden från skolmän.

1.

Skolträdgårdarna.

Vid Seminghundra-kretsens af Sveriges allmänna folkskollärarförening sammanträde i Skepptuna (Stockholms län) den 4 sept. 1903 förekom bl. a. diskussion om *skolträdgårdsfrågan* och — efter ett inledningsföredrag af läraren å Lindholmen (Stockholms län) Hj. Zetterlund öfver ämnet: »Några ord om skolträdgårdsskötselns samband med vetenskap och skön konst, nationalekonomi och sociala spörsmål», hvilket föredrag kretsen önskade måtte i tryck offentliggöras — beslöt kretsen, på inledarens förslag, att göra följande uttalande:

För främjande af skolträdgårdar och skolträdgårdsskötsel vore synnerligen önskvärdt:

att utan dröjsmål de principer tagas till norm och de åtgärder vidtagas möjligast skyndsammast, hvilka seminarieadjunkten m. m. D:r Fr. Laurell (Uppsala) uttalat och framhållit i en till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställd reseberättelse och skrifvelse af den 4 januari 1902 (se Tidskrift för folkundervisningen, häft. 1 för 1902 och Folkskolans Vän n:r 6, 7 och 8 af år 1902);

att skolans vänner måtte snarast möjligt för riksdag, landsting, skolstyrelser m. fl. framlägga förslag, på det att åt detta skolans viktiga läro- och öfningsämne må ägnas intresse, omvårdnad samt anskaffas medel, allt i likhet med hvad som af statsmakterna m. fl. gifves skolslöjden;

att ämnet »skolträdgårdar och skolträdgårdsskötsel» må vinna plats i den nya läseboken för folkskolan;

att genom tillfällen till resor, studier, praktiskt trädgårdsarbete m. m. alltmera intressera och i ämnet utbilda lärare och lärarinnor;

att i Sverige — föregångslandet för pedagogisk trädgårdsskötsel — måtte liksom i år i Danmark (Föreningen »Skolehaven») en förening komma till stånd med *syftemål*:

att väcka och upprätthålla intresset för skolträdgårdar i städer och på landet;

att verka för saken med alla medel, som stå till föreningens förfogande, såsom afhållande af föredrag, utgifvande af småskrifter, meddelanden till tidningar och tidskrifter, att lämna vägledning, upplysningar och råd, som afse anläggning, skötsel och vård af skolträdgårdar, olika grenar af skolträdgårdsskötseln (upprättande af s. k. fruktlistor för hvarje län, fruktträds- och bärbuskodling, fruktanvändning, m. m.).

Hj. Z.

2.

Från utlandet.

Den raka stilen på retur.

I Würzburg har man efter gjorda försök med den raka stilen öfvergifvit densamma, emedan, heter det i den af skolstyrelsen afgifna berättelsen, lärjungarne måste oupphörligt uppfordras att sitta raka, och vid den minsta underlåtenhet af denna ständiga kontroll visade det sig, att trots den raka stilen och rakläget hos griffeltaflan eller skrifhäftet och trots noga påpekningar af alla föreskrifter angående armarnas läge, pennans hållande o. s. v. erhöll hufvudet än en föröfverböjning och än en sidböjning.

Det påståendet att den raka stilen skulle obetingadt medföra en rak kroppshållning, ja tvinga därtill, har visat sig vara alldeles felaktig. Den raka hållningen är icke en betingelse af skrifmetoden själf utan af lärarens oaflåtliga arbete och uppmärksamhet, och kan vid fortsatt skrifning endast uppnås genom snedskrift och snedt läge af skrifboken.

Äfven beträffande den lättnad i undervisningen, som metoden påståtts medföra, har detta icke visat sig motsvara de härom gjorda uttalandena — det kalligrafiska resultatet har genomgående varit dåligt. Stilen var endast så länge redig och vacker, som lärjungarne fingo »måla»; då de skulle skrifva efter diktamen blef stilen kantig, stel och utan sammanhang.

Filip Holmqvist.

7.

Litteratur.

Gutenberg. En tids- och lifsbild från det femtonde århundradet. Fritt efter Armin Stein af *Carl Kastman*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1903. Pris 1 kr. 50 öre.

Vår snabbaste budbärare. Den elektriska telegrafen och dess historia af *Hjalmar Berg*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1903. Pris 1 kr.

Af *Svenskt folkbibliotek*, redigeradt af Carl Kastman, äro dessa båda arbeten de sist utkomna. Det förra tillhör serien III (Lefnadsteckningar) och utgör n:r 3 inom denna serie. (De båda föregående äro: Martin Luther, af C. Kastman, och Olavus Petri och Laurentius Andreæ, af C. Fr. Lundin.) Det senare börjar serien V (Teckningar ur näringslifvet).

Gutenberg, af C. Kastman, är en romantiserad skildring af den store uppfinnarens lefnad och en synnerligt lättfattlig framställning af hans storverks utvecklingshistoria. Hans ädla person och oegennyttiga väsen komma här till sin fulla rätt. Här möter oss äfven en rad af typiska bilder och tidsskildringar, som kasta ljus öfver den miljö, i hvilken han lefde och arbetade. Boken är lika underhållande som instruktiv och fostrande till offervillighet för ideala mål, i sanning en ungdomslektyr af bästa slag. Några intressanta illustrationer öka bokens värde.

I förtalet säger författaren: Detta arbete är en fri framställning af innehållet i den lefnadsbeskrifning öfver Johannes Gutenberg, som Armin Stein (H. Nietschmann) utgaf år 1898 och tillägnade staden Mainz, orten i hvilken den store uppfinnaren föddes och under en stor del af sitt lif verkade.

Man känner ej år eller dag, då Gutenberg föddes. Den tidrymd, under hvilken hans födelse inträffade, torde ligga mellan åren 1397 och 1409. Äfven i många andra stycken är hans lif höljdt i dunkel. Hvad man om honom känner är hufvudsakligen framställdt i det arbete om Gutenberg,

som d:r A. von der Linde utgaf år 1888. Det, som sedan den tiden utkommit rörande den märklige mannen, är litet och meddelar intet väsentligt nytt.

Rörande afsikten med det senare arbetet, *Vår snabbaste budbärare*, låter oss författaren i förtalet veta, att han åsyftat med sitt arbete att meddela ett urval af det rikhaltiga material, Uppfinningarnas bok, Naturkræfterne af A. Paulsen, Die Elektricität af L. Graetz, Historisk fysik af P. la Cour och J. Appel, Hverdagsfysik af C. Christiansen m. m., som stått honom till buds öfver ifrågavarande ämne, och detta i en så pass lättfattlig form, att det utan svårighet skulle kunna tillgodogöras äfven af dem, hvilka icke varit i tillfälle att inhämta andra förkunskaper än sådana, som meddelas i flertalet af vårt lands folkskolor.

Stoffet är fördeladt på tio kapitel:

1. Den elektriska telegrafens föregångare.
2. De första elektriska telegraferna.
3. Nåltelegrafen.
4. Visartelegrafen.
5. Skriftelegrafen.
6. En telegrafstation.
7. Telegrafledningen.
8. Underhafstelegrafering.
9. Tryck- och kopieringstelegrafer.
10. Telegrafering utan tråd.

Man finner af denna innehållsförteckning, att arbetet trots sin starka begränsning (92 sidor) dock lämnar en fullständig öfversikt af den epokgörande uppfinningens utvecklingshistoria. Ett större antal illustrationer underlättar uppfattningen af den populära framställningen.

Svenska uppfostringsväsendets historia. Kort öfversikt utarbetad af *N. G. W. Lagerstedt.* Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: häft. 90 öre; i mjuka klotpermar 1 kr. 25 öre.

Denna synnerligt väl skrifna öfversikt af svenska uppfostringsväsendets historia bör vara af intresse för lärare, lärarinnor och andra, som ägna uppmärksamhet åt uppfostringsfrågor. Författaren har tänkt sig, att hans arbete skulle kunna användas vid den pedagogiska undervisningen

i lärarinne- och folkskollärarseminarier samt vid profårskurser för blifvande lärare vid de allmänna läroverken. Det vill synas anmälaren, som om arbetet lämpade sig bättre för det sistnämnda ändamålet än som lärobok vid folkskollärarseminarierna. För detta ändamål är framställningen af vårt lands folkskoleväsen och dess utvecklingshistoria väl knapphändig. Författaren har fogat till sitt arbete en värdefull och omfattande »Litteraturförteckning», i hvilken förteckning är upptagen en del nyare pedagogisk litteratur, alfabetiskt ordnad.

Populär matematik. En samling uppsatser af *Birger Rollin*, läroverksadjunkt. Andra tillökade upplagan. Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 75 öre.

I bokens 7 afdelningar, hvilka hvar för sig innehålla flera kapitel, behandlas följande: 1. tal och siffror, 2. metersystemet och mätning, 3. ränta och ränteberäkning, 4. geometri, 5. klot och andra kroppar, 6. ett och annat om decimaler, 7. nioprofvet och elfvaprofvet.

Om sitt arbetes källskrifter meddelar författaren: Dessa små uppsatser hafva fått impulsen och uppränningen från dansken Poul La Cours arbete »Historisk Matematik», till hvilket den intresserade ungdomen hänvisas. Bland öfriga källor, som författaren begagnat, kunna nämnas: artikeln »Rechnen» af Wildermuth i Schmids Encyclopedie, Hultmans historiska uppsatser i tidskrift för matematik och fysik, Jules Tennery, Leçons d'arithmetique, samt Herman Schubert, Mathematische Mussestunden.

Föreningen Heimdals Folkskrifter 80. *Pontus Wikner* af *I. A. Eklund.* Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 20 öre.

Svenska växtnamn och *Binär Nomenklatur.* Undersökning och antikritik af *Fr. Laurell.* Uppsala 1904. Almqvist & Wiksells Boktryckeri-A. B. (i distribution).

En språkligt och naturvetenskapligt tillfredsställande lösning af frågan om svenska växtnamn är af mycket stor betydelse för undervisningen i alla de slag af skolor, där latin icke läses. År 1894 utkom på föranstaltande af kungl. Landtbruksstyrelsen en »Normalförteckning öfver svenska växtnamn». Mot detta arbete har professor A. G. Nathorst i början af förra året riktat en skrift: Svenska växtnamn.

I. Historisk öfversikt, kritiska anmärkningar, förslag till metod.

Ifrågavarande arbete af d:r Fr. Laurell innehåller en skarp kritik af prof. Nathorst ofvannämnda skrift.

Stridens förlopp torde kunna påräkna uppmärksamhet af både botanister och språkforskare.

Pedagogisk tidskrift, utgifven af *E. Schwartz*, *A. Nordfelt*, *A. Rydfors*. Tionde häftet 1903 och första och andra häft. 1904.

Sveriges ungdom. Organ för den kyrkliga ungdomsverksamheten. N:r 1. Profnummer. 15 dec. 1903. Prenumerationsafgift 1 kr. per år. För redaktionen: D. Granqvist, Söderala.

Ur anmälan: »Sveriges ungdom», som år 1904 utkommer med ett 16-sidigt nummer två gånger i månaden (1 o. 15) och i undantagsfall möjligen i dubbelnummer, innehåller *uppsatser* med *kristligt*, *lärorikt* och *fosterländskt* innehåll, *lifsbilder* och teckningar från missionsfälten samt från den *andliga* och *materiella kulturens* områden i hemlandet, *bibelstudier*, *berättelser*, *meddelanden* rörande ungdomsverksamheten, *brefväxling* med våra vänner m. m.

Ordlista öfver svenska språket med stafning i enlighet med Svenska akademiens ordlista, sjunde upplagan af *C. W. Kastman* och *I. A. Lyttkens*. Stockholm 1903. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: bundet i lärftband 2 kr.

Då sjunde upplagan af Svenska akademiens ordlista lagts till grund för detta arbete, torde man vara berättigad att antaga, att denna upplaga numera bör anses som normerande för folkskolor och seminarier i fråga om ordens stafning.

Lärobok i det muntliga föredraget af *Oskar Svahn*. Med 6 teckningar. Stockholm 1903. C. E. Fritzes k. hofbokhandel i distribution. Sidtal: 242. Pris 2 kr. 75 öre.

Denna lärobok är närmast afsedd för undervisningen i modersmålet vid Sveriges allmänna läroverk. Men att den bör kunna vara till gagn för samma undervisning äfven vid andra läroanstalter, såsom seminarier och elementarläroverk för flickor, är intet tvifvel underkastadt. Ty äfven vid andra läroanstalter gäller, hvad förf. säger om oskolad och förvänd uppläsning af poetiska stycken i de högre klasserna af de allmänna läroverken: Hvilken massa af uppfostringsstoff för

hjärta och sinne, intelligens och vilja gå icke på detta sätt förlorade för den uppväxande ungdomen, släkte efter släkte, utan att något på allvar göres för att hejda detta oförståndiga slöseri!

Om sin lärobok, som utgör bearbetning och sammandrag af flera af förf. förut utgifna arbeten eller endast i manuskript befintliga undersökningar, säger han i förtalet, att den vill vara en det muntliga föredragets grammatik, som i likhet med hvarje annan dylik lärobok meddelar lärjungen en insikt, som på hvarje punkt måste förbindas med en flitig och uppmärksam öfning för att förvandlas å ena sidan till lefvande kunskap, å den andra till konstmässig färdighet, som under förutsättning af erforderliga naturanlag skulle sätta lärjungen i stånd att till sist på egen hand arbeta sig fram till mästargraden. Författaren vill dock ej klafbinda lärjungen vid sina regler. Med ett sant pedagogiskt frisinne säger han: Lif, naturlig uttrycksfullhet och ledighet utgöra det väsentliga, äfven om en eller annan regel ej genast skulle komma till sin rätt.

Anmälaren önskar lifligt, att denna värdefulla och så välbehöfliga lärobok måtte vinna lärarnes och särskildt lärarnes i modersmålet förtroende och erkännande. Man måste vara författaren tacksam för att han inom lagom begränsning lämnat en grundlig utredning af alla de frågor, som äro af vikt för undervisningen i välläsning.

Läsning för svenska folket utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. 1903. Häft. 4. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Innehåll: Herman Wedel-Jarlsberg och den svensk-norska unionen (forts.). Minnen från en resa i Finland hösten 1900 (forts.). Arbetet. Bilder från ekvatorns grannskap. Axholms slott.

T. K—r.

8.

Om utbildningen af lärarinnor vd småskolan.

Under den senaste tiden hafva i landets olika bygder öfverläggningar hållits dels om småskolelärarinnornas löneförehållanden, dels om deras utbildning och dels ändtligen om deras anställning. Öfverläggningarna, som alltid vittnat om välvilja för småskolelärarinnorna, hafva icke lika allmänt burits af den sakkännedom eller ledts af den praktiska blick, som varit erforderliga för att frukten af rådslagen skulle blifva önskemål, som, om de förverkligades, skulle lända till icke endast småskolans utan hela folkskolans bästa.

Det vore af intresse att behandla frågan om småskolelärarinnorna i hela dess vidd, men vi vilja för denna gång inskränka oss till att säga några ord om deras utbildning. Och äfven beträffande det ämnet skola vi begränsa oss hufvudsakligen till en historisk öfverblick.

Under de här ofvan omtalade öfverläggningarna har man ofta fått höra det yrkandet, att staten borde öfvertaga småskolelärarinnebildningen, och att småskolelärarinnor borde utbildas i vid folkskolelärarinneseminarierna anordnade parallellklasser. Från rent teoretisk synpunkt kan man ju ej hafva mycket att invända mot ett sådant yrkande, ty det kan ju med allt skäl sägas, att, om staten ansett det vara sin plikt att sörja för utbildning af folkskolelärare och -lärarinnor, så är det ock dess plikt att taga hand om danandet af småskolelärarinnor. En annan fråga är, om det vore välbetänkt att i den närvarande tiden bryta den historiska utvecklingen och göra småskoleseminarierna till helt och hållet statsinrättningar.

År 1862 är ett märkesår i vårt lands utveckling. Då omordnades det organ, som stod i spetsen för de särskilda socknarna. I stället för sockenstämma kommo kommunal- och kyrkostämma. Då fick länet en egen representation i

landstinget. Rörande dessas funktioner stadgas i § 2 af Kungl. Maj:ts nådiga förordning om landsting den 21 mars 1862. Landstinget tillkommer att, i den ordning denna förordning stadgar, rådslå och besluta om för länet gemensamma angelägenheter, hvilka afse den allmänna hushållningen, jordbrukets och andra näringars utveckling, anstalter för kommunikationsväsendets befordrande, hälsovård, undervisning, allmän ordning och säkerhet, med mera dylikt, såvidt dessa angelägenheter icke enligt gällande författningar tillhöra offentlig myndighets ämbetsåtgärd.

Landstinget hade sålunda fått befogenhet att rådslå och besluta äfven om till undervisningen inom vidkommande län hörande frågor, och med det intresse för höjande af folkbildningen, som förefanns på 1860-talet icke kanske så mycket hos den stora mängden af allmogen som hos dem bland de s. k. bildade klasserna, hvilka slutit sig till det liberala partiet, började man vidtaga åtgärder för främjande af folkbildningen. Genom anslag till olika ändamål ingrepo landstingen verksamt till höjande af folkundervisningen. Bland annat blef småskolelärarinnornas utbildning för kallet föremål för deras omsorger. Det hade nämligen blifvit alltmera klart för folkskolans vänner, att, om den skola, som hade till uppgift att förbereda barnen för inträde i den egentliga folkskolan, eller småskolan, skulle verka till gagn, måste den förestås af lärarinnor, som ägde erforderliga insikter och tillbörlig undervisningsskicklighet.

För att gå till mötes behofvet af särskildt utbildade lärarinnor för anställning vid småskolan öppnade skolläraren i Stora Tuna C. F. Pettersson den 29 augusti 1864 en praktisk undervisningsanstalt för småskollärare och -lärarinnor inom Dalarne.

Samma år hölls ett folkskollärarmöte i Växjö. En af de frågor, som där afhandlades, var, om en särskild utbildning för småskolans lärare och lärarinnor vore behöflig. Svaret blef, att särskilda anstalter borde anordnas för utbildning af lärare och lärarinnor vid småskolan. Med anledning däraf vände sig mötet till domkapitlet i Växjö stift med anhållan, att domkapitlet måtte vidtaga behöfliga åtgärder för att beslutet måtte bringas till verkställighet. Växjö domkapitel

inlämnade till landstingen i Jönköpings och Kronobergs län förslag, att erforderliga medel måtte anslås till anordnande af lärokurser för ifrågavarande lärare och lärarinnor. I september 1864 anslog Jönköpings läns landsting till inrättande inom Växjö stift af seminarier för småskolelärares och -lärarinnors bildande 150 riksdaler om året att tills vidare under fem år utgå från den tid, sådana genom Växjö domkapitels försorg hade blifvit inrättade i Växjö och Jönköping. Äfven Kronobergs läns landsting beviljade vid sitt sammanträde samma år lika stor summa och ställde den till domkapitlets disposition från och med påföljande år i och för anordnande af en bildningsanstalt för blifvande småskolelärare och -lärarinnor. Samtidigt härmed beslöt äfven Västmanlands läns landsting, att 300 riksdaler skulle af landstingsmedel utgå för beredande af undervisning åt personer, som ville ingå i småskolans tjänst.

I februari följande år öppnade pastorsadjunkten N. I. Chr. Efvergren i Hörby i Lunds stift ett enskildt småskoleseminarium.

De gifna exemplen manade till efterföljd. Under de närmast följande åren anvisade det ena landstinget efter det andra medel till anordnande af undervisning för dem, som hade för afsikt att söka anställning vid småskolan. Så anslogo t. ex. år 1865 landstingen i Göteborgs och Bohus, Hallands, samt Södermanlands län medel för ifrågavarande ändamål; år 1866 följdes deras exempel af landstingen i Älfsborgs, Gottlands och Stora Kopparbergs län och 1867 af Blekinge, Kalmar läns södra, Värmlands och Östergötlands läns landsting. Under åren 1868—1872 hafva äfven öfriga läns landsting beviljat medel till främjande af småskolelärarnes och -lärarinnornas utbildning för deras kall.

De medel, som de särskilda landstingen beviljade för utbildande af lärare och lärarinnor vid småskolan, voro, i synnerhet under de första åren, mycket olika till storleken. Anslagssumman växlade från 150 riksdaler till 1,200 och därutöfver. Detta berodde dels därpå, att lärokurserna hade olika omfattning, och dels på den omständigheten, att i ett landstingsområde erfordrades endast en lärokurs, under det att i ett annat kräfdes två eller flera dylika kurser. Seder-

mera hafva de årliga anslag, som i vissa län af landstingsmedlen utgå till småskoleseminarierna, betydligt stigit. Detta åter har sin grund däruti, att nämnda seminarier blifvit allt ändamålsenligare anordnade. Däremot hafva några landsting indragit förut beviljade anslag till småskolelärarinnors utbildning. De hålla nämligen före, att de särskilda skoldistrikten inom deras områden kunna erhålla behöfligt antal utbildade småskolelärarinnor för sina skolor dels från andra landstingsområdens seminarier, dels från sådana läroanstalter för danande af småskolelärarinnor, som blifvit anordnade af enskilda personer. Dylika anstalter uppgå för närvarande till ett antal af åtta. Landstingsseminarierna torde uppgå till omkring tjugu.

Med hänsyn till sin anordning voro de lärokurser, som upprättades för utbildning af småskolelärarinnor, till en början hvarandra mycket olika. I somliga landstingsområden anordnades lärokurser, som voro i verksamhet endast några veckor årligen och förestodos af folkskolelärare. I dessa kurser fingo eleverna hufvudsakligen metodiska anvisningar för behandlingen af de läroämnen, som ingingo i småskolans lärokurs. I andra dylika läroanstalter utsträcktes undervisningstiden till fem à åtta månader. Där genomgicks en mer omfattande lärokurs, i hvilken ingingo såväl undervisning uti de läroämnen, som förekommo i småskolan, som ock öfning uti att undervisa i dessa ämnen. För inträde uti småskoleseminarium — det må hafva varit anordnadt antingen som en lärokurs med några veckors årlig undervisning eller hafva antagit en form, som mera närmade sig de nuvarande småskoleseminarierna — fordrades vanligen att hafva genomgått folkskolans lärokurs och varit admitterad till Herrens nattvard.

Stundom ställdes de af landstingen anordnade småskoleseminarierna under tillsyn af folkskoleinspektören i trakten eller af rektorn vid folkskoleseminariet i den stad, där småskoleseminariet var förlagdt; stundom åter fingo folkskoleinspektörerna uppdrag att leda och undervisa uti läroanstalterna för utbildande af lärare och lärarinnor vid småskolan. I ett län tillsattes en s. k. folkskoleinstruktör, som, jämte det att han skulle hålla undervisningsmöten med folkskolelärare

och därvid gifva dem metodiska anvisningar och handleda dem vid undervisningen, jämväl skulle förestå småskoleseminariet. I några län anordnades vissa år lärokurser för redan vid skolorna anställda lärarinnor, och förestodos stundom dessa kurser af någon vid ett folkskolelärare- eller folkskolelärarinneseminarium anställd lärare. Slutligen må omnämnas, att ett landsting understödde ett enskildt seminarium, som var förlagdt i en mindre stad, medelst årliga anslag, samt att ett enskildt seminarium anordnades i hvar och en af landets två största städer.

Sedan vi nu gifvit en allmän öfverblick öfver småskolelärarseminariernas utveckling under åren 1864—1873, nämligen för de anstalter, som anordnats af landsting eller af enskilda personer, vilja vi lämna redogörelse i allmänna drag för en och annan af ifrågavarande läroanstalter.

I Stockholms län voro två småskoleseminarier anordnade: ett i Tumba och ett i Norrtälje. För dem hade vederbörande folkskoleinspektörer i november 1872 uppgjort följande reglemente:

§ 1. Ändamål. Småskoleseminariernas ändamål är att för småskolorna, såsom förberedande anstalter till den egentliga folkskolan, bilda lärarinnor och lärare.

§ 2. Undervisningsämnen. Undervisningen är dels teoretisk, dels praktisk; vid den förra bibringas eleverna säkra kunskaper i småskolans lärokurs samt insikt om de enklaste och lämpligaste metoderna för undervisningen i småskolans läroämnen; vid den senare handledas eleverna att meddela undervisning i alla småskolans läro- och öfningsämnen.

§ 3. Lärokursen var följande: Kristendomskunskap, a) Biblisk historia, omfattande det viktigaste i såväl gamla som nya testamentet efter en kort lärobok, hvarvid eleverna böra handledas att i ett sammanhang muntligt framställa de heliga berättelserna samt att förklara, affråga dem och på barnen tillämpa innehållet; b) Luthers lilla katekes, till sitt hufvudsakliga innehåll förklarad, samt hvarje stycke genom lämpliga frågor, ord- och sakförklaringar utredt; c) Valda bibelspråk, psalmverser, morgon-, afton- och bordsböner, kateketiskt genomgångna.

Modersmålet: a) sorgfällig öfning att språkriktigt, ljudeligt och med mot innehållet svarande uttryck föreläsa ur bok,

hvarvid under innehållets utredning och förklaring af ordens betydelse och vikt eleverna noga tillhållas att gifva hvarje ord den betoning, innehållet fordrar; b) öfning att med egna ord muntligt och, om tiden så medgifver, skriftligt återgifva förut väl genomgångna stycken; c) noggrann kännedom om språkljuden, om grunderna för bokstafveringen, om stafvelser samt enkla och sammansatta ord; d) öfningar i rättskrifning genom afskrifning ur bok, samt efter diktamen.

Räknekonst. Noggrann kännedom om bokstäfvernas värde, fullständig behandling af talserien 1—20; hufvudräkning med användning af de fyra räknesätten i hela tal.

Historia, geografi och naturkunnighet. Öfversikt af svenska historien eller noggrannare skildring af någon viktigare tilldragelse eller några utmärktare män, förklaring af begreppet karta och väderstreck, öfversikt af globen, globkartan, Europas och Sveriges karta; karakteristiska föremål ur djur- och växtriket samt förklaring af allmänna företeelser. Dessa tre sistnämnda ämnen ingå endast till det omfång, som erfordras för att bibringa eleverna insikt om huru åskådnings-, tanke- och talöfningar böra i småskolan anordnas för att vinna sitt syftemål, nämligen att hos barnen väcka och utbilda iakttagelse- och tankeförmåga, rikta deras ordförråd, vänja dem att korrekt uttrycka sina tankar samt slutligen lifva deras håg och gifva dem de första grunderna af ofvannämnda kunskapsämnen. Pedagogik och metodik. Framställning af småskolans uppgift; anvisning rörande barnens behandling, undervisningens anordning, läseordningars upprättande, ämnenas vikt och ordningsföljd samt den för deras inhämtande nödiga materiell; praktisk framställning af undervisningsmetoden såväl i allmänhet som för hvarje särskildt läro- och öfningsämne.

Välskrifning. Öfningar att såväl med krita som penna skrifva bokstäfver, siffror och större stil.

Sång. Psalmsång och lätta skolsånger efter gehör.

§ 4. Allmänna bestämmelser. Vid undervisningen iakttages, att den, såvidt sig göra låter, utgår ifrån och ansluter sig till åskådning, och att följaktligen abstraktioner undvikas, samt att läroområdet städse så begränsas, att eleverna därmed göra sig väl förtrogna. Ej blott vid den praktiska,

utan äfven vid den teoretiska undervisningen böra understundom eleverna vid förhör af något förut genomgånget ämne under lärarens ledning öfvas att affråga hvarandra.

§ 5. Lärotid. Undervisningen fortgår åtta veckor med sex à sju timmars daglig undervisning, dock med tio minuters uppehåll mellan hvarje lärotimme. Under hvarje vecka böra användas för undervisning:

i kristendom	omkring	4	timmar
» innanläsning och talöfning	»	6	»
» rättskrifning	»	4	»
» räkning	»	4 à 5	»
» historia, geografi och naturkunnighet .	»	4	»
» pedagogik, metodik och skolpraktik . .	»	12	»
» välskrifning	»	5	»
» sång	»	1	»

Under den förra delen af undervisningen kan dock en del af tiden för den praktiska undervisningen användas till den teoretiska, i hvilket fall den senare delen af undervisningstiden — då ett lämpligt antal mindre barn böra besöka skolan för att af eleverna undervisas — bör hufvudsakligast användas för praktiska öfningar under lärarens uppsikt. Hvarje dags undervisning börjas och afslutas med gemensam bön.

§ 6. Lärarpersonalen. Seminarium står under tillsyn af en utaf landstinget utsedd inspektor, som anordnat kursen, antager lärarpersonal, pröfvar inträdesansökningar, öfvervakar undervisningen, öfvervarar examina, underskrifver tillika med läraren eller en tillkallad censor afgångsbetygen samt besörjer i öfrigt seminariets angelägenheter.

För undervisningen anställes helst: en lärare och en lärarinna; läraren skall efter inspektors anvisning föra matrikel och diarium, mot ersättning förse eleverna med böcker samt tillse, att god ordning iakttages. Som lärare i metodik och skolpraktik må ingen antagas, som ej äger fullständig tidsenlig insikt i småskolans metodik och under någon tid handledt mindre barn.

§ 7. Elevernas intagning och afgång. Ansökningar om inträde, åtföljda af präst- och kunskapsbetyg samt intyg, om den sökande förut praktiserat eller är vid skola inom länet anställd, ställas till seminariets inspektor. Om utrymmet

eller andra omständigheter lägga hinder i vägen att mottaga alla inträdessökande, pröfvar inspektor sökandens kompetens, hvarvid de vid länets skolor redan anställda ha företräde framför andra sökande.

Vid kursens slut anställes examen på så sätt, att hvarje elev aflägger undervisningsprof i 3 ämnen, samt erhåller därpå afgångsbetyg enligt särskildt upprättadt formulär.

Angående småskoleseminariet i Göteborgs och Bohuslän må meddelas: Seminariet stod under folkskoleinspektörens ledning; undervisningen besörjdes förnämligast af anstaltens föreståndare, lärokursen omfattade tre månader — 1873 utsträcktes den till fyra —; kursen var delad i en teoretisk och en praktisk; den förra, som meddelades kl. 7—9 f. m. och 3—5 eller 4—6 e. m., hade till föremål kristendomskunskap (biblisk historia och katekes), modersmålet, skrifning (väl- och rättskrifning), räkning och geografi. Metodik och didaktik behandlades ej här som särskildt läroämne utan meddelades helt praktiskt i form af anvisningar i förening med elevernas undervisningsöfningar. För den praktiska lärokursens bibringande var med seminarium förbunden en för tillfället organiserad och af en särskildt anställd småskolelärarinna ledd småskola med sexton barn, valda ur stadens folkskolor och så kvalificerade, att vid deras inträde i öfningsskolan sex icke ens kände bokstäfverna, fem kunde stafva och fem kunde läsa rent innantill, med hvilken anordning åsyftades, att seminariets elever skulle vänja sig vid att undervisa barn på olika stadier. Arbetet i öfningsskolan pågick alla dagar kl. 10—1. Under de första sex veckorna af kursen närvoro seminariets elever i öfningsskolan blott såsom åhörare, hvarefter de fingo taga del i undervisningen. Emedan länets småskolor ansågos bäst betjänade med kvinnliga lärarkrafter, så var seminariet afsedt företrädesvis för kvinnor. Med seminariet var ett och annat år förenadt en repetitionskurs, som var afsedd för äldre lärarinnor, hvilka förut genomgått seminariet. Repetitionskursen var så anordnad, att under dess första sex veckor deltagarna uti den afhörde lärarinnans i öfningsskolan lektioner.

Landstingsseminariet i Värmlands län var afsedt för såväl vid länets småskolor redan anställda lärarinnor som andra

inom länet boende kvinnor, som ville ägna sig åt småskolelärarinnekallet. Kursen, som var beräknad för åtta månader, omfattade en teoretisk och en praktisk kurs. Den förra bestod af undervisning i kristendomskunskap (5 timmar: Luthers lilla katekes; biblisk historia, Lukas' evangelium); modersmålet (6 timmar: småskolans läsebok; välläsning; rättstafning och redogörelse för innehållet i det lästa); räkning (3 timmar: hela tal och decimalbråk); historia och geografi (2 timmar: fäderneslandets); naturkunnighet (1 timme: det allmännaste om människokroppen, husdjuren och matnyttiga växter); välskrifning (2 timmar); teckning (1 timme); sång (2 timmar); gymnastik (1 timme) och metodik (3 timmar). Med anstalten var förbunden en af landstinget bekostad och af en särskildt anställd lärarinna skött öfningsskola. Teoretisk undervisning meddelades 7—8, 12—1 och 4—6 af adjunkterna vid folkskolelärarseminariet; för de praktiska öfningarna i öfningsskolan, som ägde rum 9—12 och 4—6, voro eleverna fördelade i två grupper, som turvis under tolf timmar i veckan bevistade och deltogo uti öfningsskolans arbeten. Läroanstalten stod under tillsyn och ledning af rektor vid folkskolelärarseminariet.

Rohdes enskilda småskoleseminarium i Göteborg var ettårigt; den teoretiska lärokursen omfattade: kristendomskunskap (bibl. historia, katekes, kyrkohistoria); svenska språket (klar och redig, accentuerad innanläsning af poesi och prosa, utanläsning af poem, väl-, rätt- och ämnesskrifning); räkning (i början förnämligast hufvudräkning, senare tafvelräkning); historia (endast Sveriges kulturhistoria, mest muntligen meddelad); geografi (företrädesvis Skandinaviens men äfven allmän); pedagogik och metodik (utförlig praktisk handledning); gymnastik, sång och teckning. För de praktiska öfningarna voro eleverna under tolf till femton timmar i veckan hänvisade till en af Rohde anordnad privatskola för ståndspersoners barn.

Slutligen må angående landstingsseminariet i Bollnäs för Gäfleborgs län anmärkas, att med detta ej någon öfningsskola var förenad; utan eleverna voro hänvisade till att för öfning uti undervisning förhöra hvarandra. Män och kvinnor undervisades där såsom äfven annorstädes gemensamt. Den årliga lärotiden var fyra månader.

Vi vilja nu öfvergå till att redogöra för hvad staten åtgjort för främjande af småskolelärarbildningen. Syftet med statens ingripande i arbetet för danande af lärare vid småskolan har varit att leda det i rätt riktning, understödja och kontrollera det.

År 1867 inrättade staten tvenne läroanstalter för bildande af lärare och lärarinnor vid småskolan. Den ena, som var afsedd för män, förenades med folkskolelärarseminariet i Linköping; den andra, ämnad för kvinnor, förbands med folkskolelärarinneseminariet i Stockholm. De nya läroanstalterna, hvilka skulle vara en förebild* för af landsting eller enskilda

---

* *Statens småskoleseminarium i Stockholm.*

§ 1. Vid Stockholms folkskolelärarinneseminarium bildas en klass för småskolelärarinnor och beräknas antalet elever till tjugu.

§ 2. Lärotiden är sju och en half månader i två terminer, nämligen höstterminen från början af september till medlet af december och vårterminen från den 1 februari till den 1 juni.

§ 3. Inträde i skolan må endast äga rum i september efter förutgående anmälan, hvartill ålders- och skolbetyg böra bifogas.

Såsom villkor för inträde fordras: att hafva fyllt sexton år, att äga god hälsa samt att hafva de insikter, hvilka kungl. folkskolestadgan den 18 juni 1842 anbefaller såsom minimum. Till inträde i denna äro allmogebarn af Stockholms län företrädesvis berättigade.

§ 4. Undervisningen omfattar följande läro- och öfningsämnen: kristendomskunskap, modersmål, räknekonst, åskådningsöfningar, välskrifning, teckning, sång och gymnastik.

§ 5. Lärokursen vore följande:

Kristendomskunskap: a) bibelläsning, dels i sammanhang med den dagliga morgonbönen, som blir gemensam för denna och de egentliga seminarieklasserna, dels på lärorummet, hvarvid ett evangelium och någon epistel böra under lärotiden genomgås;

b) biblisk historia efter lämplig lärobok, hvarvid eleverna införas i den akroamatiska behandlingen af ämnet;

c) katekes, Luthers, för memorering, med användande af t. ex. Hultcrantz' utveckling däraf såsom innanläsningsbok;

d) valda bibelspråk, som sluta sig till bibliska historien eller till katekesen eller till båda;

e) valda verser ur psalmboken till ett antal af 25—30, passande såväl för morgon- och aftonböner, som för de större kyrkohögtiderna.

Modersmålet: a) innanläsning, hvarvid i synnerhet den del af läseboken, som närmast afser småskolan, väl genomgås så beträffande form som innehåll, i sammanhang hvarmed talöfningar äga rum;

b) grammatik: det allra allmännaste af form- och satsläran, åskådliggjordt genom exempel;

c) rättskrifningsöfningar genom afskrifning och diktering växelvis, i sammanhang hvarmed de viktigaste stafningsregler meddelas.

Räknekonst. Öfningar till vinnande af säkerhet och färdighet vid användning af de fyra räknesätten i hela tal samt hufvudräkning inom talserien 1—100. Härvid användes åskådningsmateriell af räkneram, kuber och stafvar, på det eleven samtidigt må se och höra, huru det skall användas.

Åskådningsöfningar, i förening hvarmed stå öfningar i modersmålet:

inrättade småskoleseminarier, ställdes under ledning och tillsyn af rektor vid vederbörande folkskolelärare- eller folkskolelärarinneseminarium. Undervisning meddelades antingen af en därför särskildt anställd lärare eller af lärarne vid det större seminariet, hvars öfningsskola utvidgades med en småskoleafdelning, som sköttes af en särskild för denna anställd lärare (vid manligt seminarium) eller lärarinna (vid kvinnligt seminarium). Följande år anordnades jämväl vid folkskolelärareseminariet i Lund en ny afdelning för bildande af småskolelärare.

---

a) svensk historia, hvarvid man utgår från tillgängliga planscher öfver förfädernas ättehögar, redskap m. m till framställning af deras seder och lif. Biografiska meddelelser om framstående personligheter;

b) geografi: förberedande kartkännedom genom planritning af skolrummet, skolgången o. s. v., närmare kännedom om egen provinskarta;

c) naturlära, hvarvid afseende fästes på djur- och växtriket men med särskild hänsikt till fäderneslandets.

Välskrifning med användande af v. Mentzers och Engdahls förskrifter, öfningar för färdighet i skönstil med griffel, krita och penna.

Teckning. Öfningar såväl med penna som å svarta taflan med krita efter Nybergs ritkurs för småskolan.

Sång. Öfning i tonträff och koralsång, så att de i § 5 mom. 7 nämnda verserna må kunna ledigt sjungas, jämte några enkla passande barnsånger.

Gymnastik. Fristående och marschöfningar tillsammans med semariets elever.

För vinnande af färdighet att meddela undervisning tillbringar halfva klassen i sänder växelvis en timme dagligen i öfningsskolan, där de praktiska öfningarna därigenom förberedas, att eleverna under första månaden åhöra lärarinnans undervisning.

§ 7. Hvarje vecka meddelas undervisning i kristendom 6 tim., modersmålet 5, räknekonst 3, åskådningsöfningar 2, teckning 1, välskrifning 2, sång 1, gymnastik 2, hvartill komma praktiska öfningar 12 tim.

§ 8. Seminarie-rektor, som har närmaste uppsikt öfver denna läroanstalt åligger:

a) att föra matrikel öfver intagna elever;

b) att vid hvarje läseårs slut för examen upprätta och sedermera i seminarie arkiv förvara katalog öfver eleverna, i hvilken äfven elevernas betyg såväl för insikter och färdigheter som för ådagalagd undervisningsskicklighet, flit och uppförande införas;

c) att i öfverensstämmelse med § 7 för läseåret upprätta läseordning och tillse, att denna äfvensom angifna läroplan noga följes.

§ 9. Med afseende på tukt och ordning gäller i tillämpliga delar hvad nådiga reglementet för seminarierna i riket den 1 dec. 1865 §§ 50—55 stadgar.

§ 10. Examen anställes vid slutet af hvarje läseår under seminarieinspektors ledning å den ort eller de dagar, som af honom, med seminarierektor i samråd, bestämmas; och skola eleverna vid detta tillfälle förhöras i alla de ämnen, hvaruti de mottagit undervisning samt aflägga prof på undervisningsskicklighet. För de sålunda examinerade eleverna utfärdas betyg med samma gradskillnad, som ofvanberörda nådiga reglemente stadgar och efter därstädes gifvet formulär, med de förändringar, som olika förhållanden påkalla; och undertecknas dessa betyg, i öfverensstämmelse med nådiga reglementet § 49, af seminarieinspektor och rektor.

Sedan de småskoleseminarier, som blifvit förenade med folkskolelärarseminarier, varit i verksamhet under två år, blefvo de åter indragna. Man hade nämligen gjort den erfarenheten, att de personer, som anmälde sig till intagning i de manliga småskoleseminarierna, voro nästan utan undantag olämpliga till lärarkallet. Personer, som hade någon utsikt att på annat sätt förskaffa sig sitt lifsuppehälle, valde ej det då för tiden litet inbringande småskolelärarkallet. Dessutom kom man alltmer till insikt om att i allmänhet kvinnan bättre än mannen lämpade sig för vården om så små barn som de, hvilka tillhöra småskolan. Men år 1869 blef ett småskoleseminarium anordnadt vid folkskolelärarinneseminariet i Skara; år 1874 blefvo dylika seminarier inrättade vid folkskolelärarinneseminarierna i Falun och Kalmar.

År 1878 blefvo våra folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarier utvidgade med ännu en klass. De blefvo fyrklassiga i stället för att förut hafva varit treklassiga. Vid de folkskolelärarinneseminarier, som hade i förening med sig ett småskoleseminarium, kom detta sista att blifva första klassen i folkskolelärarinneseminariet, och det stadgades genom kungl. cirkuläret den 31 maj 1878, att denna första klass skulle tjänstgöra äfven som bildningsanstalt för småskolelärarinnor. I nämnda cirkulär påbjöds nämligen, att vid folkskolelärarinneseminarier skulle med de elever, som sig därtill anmält, och som i årsexamen erhållit godkända vitsord för insikt och färdighet i de till första klassens lärokurs hörande ämnen, ett särskildt praktiskt prof i öfningsskolans småskoleafdelning anställas, ägande den, som i nämnda pröfning godkändes, att erhålla betyg öfver ådagalagd insikt och skicklighet för undervisning i småskola.

Då ny stadga för folkskolelärarseminarierna i riket utkom år 1886 stadgades, att icke endast första utan därjämte äfven andra klassen skulle utgöra äfven bildningsanstalt för lärare vid småskolan, och detta icke endast vid kvinnliga utan äfven vid manliga seminarier. I denna stadga heter det nämligen: Med de elever, som anmält sig därtill, och i årsexamen med andra klassen erhållit godkända vitsord i kristendomskunskap, svenska språket, räkning, välskrifning samt pedagogik och metodik, skall ett särskildt praktiskt prof i öfningsskolans

småskoleafdelning anställas, omfattande de kunskaps- och öfningsämnen, som förekomma i denna afdelning, dock med undantag af sång för den, som ej deltagit i denna öfning; och äger den, som i profvet godkännes, erhålla betyg, som berättigar till anställning vid småskola.

En af anledningarna, hvarför man från slutet af första till slutet af andra klassen uppflyttade afgångsexamen för dem, som från seminariet ville utgå med behörighet att söka anställning vid småskola, var, att man ville gifva en anvisning, att lärotiden vid småskoleseminarierna borde utsträckas till två år. Orsakerna åter, hvarför man ansåg, att äfven småskolelärarinnor fortfarande borde utbildas vid folkskolelärarinneseminarierna, voro, att man ännu, år 1886, var öfvertygad om vikten däraf, att staten ginge i spetsen för småskolelärarbildningen; att elever, som af sjukdom, fattigdom, bristande förmåga eller annan anledning, ej kunde genomgå hela folkskolelärarseminariet, därigenom finge den för dem värdefulla utvägen att kunna, sedan de aflagt det här ofvan omnämnda undervisningsprofvet, lämna läroanstalten med behörighet att söka anställning vid småskola och därigenom bereda sig tillfälle att genom sitt arbete förskaffa sig lifsuppehälle; att mången god lärarkraft härigenom kom småskolan till godo. Hade de två lägre seminarieklasserna icke haft till uppgift att utbilda äfven småskolelärare och -lärarinnor, skulle lärokursens fördelning mellan de olika klasserna kunnat anordnas ändamålsenligare; men de oegentligheter i detta hänseende, som blefvo en följd däraf, att de två lägre seminarieklasserna äfven skulle tjänstgöra som småskoleseminarier syntes jämförelsevis obetydliga mot de fördelar, som ifrågavarande anordning medförde. De, som nu så öfverlägset se ned på den för seminarierna gällande läroplanen, synas hafva glömt, att man, när denna uppgjordes, ansåg sig böra taga hänsyn äfven till dem, som ville utgå från andra klassen med behörighet att söka anställning vid småskola. I de förslag till ny läroplan för seminarierna, som kommit till vår kännedom, synes man vilja helt och hållet befria folkskolelärarseminarierna från att taga någon befattning med utbildning af lärare vid småskolan. Huruvida detta är klokt, därom vilja vi ej nu yttra oss. Endast så mycket vilja vi säga, att det torde behöfvas

en grundlig undersökning, innan man tager det steget. Att seminarieeleverna icke anse rättigheten att efter att hafva genomgått andra klassen få aflägga praktiskt prof för vinnande af behörighet till småskolelärarbefattning alldeles värdelös, synes däraf, att vid slutet af läsåret 1902—1903 fyrtioen elever, hvaraf en manlig, aflade dylikt prof.

Men sedan medlet af 1870-talet hafva funnits två självständiga småskoleseminarier, som upprättats af staten och ännu underhållas af statsmedel. Sedan folkskoleinspektören, kyrkoherden I. Læstadius hemställt, att erforderliga medel måtte varda anvisade för inrättande af ett seminarium för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor, förordnade Kungl. Maj:t den 21 maj 1875, att ett seminarium för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor skulle upprättas i Mattisuddens by i Jockmocks socken, och föreskref därjämte, att undervisning skulle därstädes meddelas under 36 veckor om året och omfatta följande läro- och öfningsämnen: kristendom, svenska och lapska språken, åskådningsöfningar, räkning, välskrifning, sång och gymnastik; att lärokursen skulle beräknas till ett läsår; att förslag till undervisningsplan, lärokursens omfattning i de särskilda läro- och öfningsämnena, läroböcker och läsordning borde af läroverkets föreståndare upprättas och underställas vederbörande domkapitels pröfning och fastställelse; att vid undervisningen skulle iakttagas, att den, så vidt sig göra lät, skulle utgå ifrån och ansluta sig till åskådning; att det läroområde, hvarpå eleverna infördes, skulle så begränsas, att de kunde göra sig därmed fullt förtrogna; att de lärostycken, som skulle lämnas eleverna till hemarbete, skulle förut genomgås och förklaras, och att de praktiska öfningarna skulle nära ansluta sig till den teoretiska undervisningen och så ordnas, att eleverna vunne grundlig kännedom om den för småskolan lämpligaste lärometoden och de för denna skola tjänligaste undervisningsmedel; att elev för att vinna inträde i seminariet borde hafva fyllt sexton år, hafva begått Herrens nattvard, kunna rent och flytande läsa innantill lapska språket, samt för öfrigt äga de insikter, som i § 7 mom. b, c, d och e af nådiga stadgan om folkundervisningen i riket vore föreskrifna — nu § 48 i stadgan om folkundervisningen den 10 dec. 1897 —; att inträde vid

seminariet borde, där särskilda hinder icke mötte, ske vid läsårets början; att vid läsårets slut skulle anställas examen, och betyg för utgående elever utfärdas, hvarvid det i reglementet för folkskolelärareseminarierna i riket den 1 dec. 1865 — nu den 29 jan. 1886 — fastställda formulär borde i lämpliga delar tjäna till efterrättelse; att för elevernas praktiska öfningar skulle vid seminariet inrättas en småskola, i hvilken högst tjugufyra barn finge intagas*, — — — — att af domkapitlet skulle på förordnande tillsättas en i lapska språket kunnig lärare, som skulle bestrida elevernas teoretiska undervisning och tillika vara seminariets föreståndare, samt en likaledes i lapska språket kunnig lärare eller lärarinna, som skulle meddela undervisning i småskolan uti alla där förekommande ämnen och tillika leda elevernas praktiska öfningar; att, om undervisning i sång och gymnastik icke kunde af nämnda lärare bestridas, särskilda lärare i dessa ämnen skulle af domkapitlet förordnas, samt att i afseende på föreståndares och lärares åligganden, tukt och ordning, elevernas understödjande genom stipendier, hvilka finge utgå med högst 300 kr. till hvarje elev, samt tillsyn öfver läroanstalten skulle i lämpliga delar gälla hvad funnes stadgadt i reglementet för folkskolelärarseminarierna. Numera är manlig och kvinnlig slöjd införd som undervisningsämnen; lärokursen är treårig; lärarpersonalen utgöres af föreståndare och tvenne lärare för undervisningen å seminariet samt en lärarinna vid skolan, som är ordnad som mindre folkskola. Med början af nästa läsår kommer läroanstalten att flyttas från Mattisudden till Murjek, där för statsmedel en seminariebyggnad blifvit uppförd.

Redan året förut eller 1874 hade Kungl. Maj:t förordnat, att ett seminarium skulle år 1875 anordnas i Haparanda för bildande af lärare och lärarinnor i de finska församlingarna. Angående dessas anordning hänvisa vi till hvad här ofvan blifvit meddeladt beträffande småskoleseminariet i Mattisudden. Hvad där blifvit sagdt om lapska språket, säges i bestämmel-

* Under de första åren begagnades som öfningsskola en af svenska missionssällskapet underhållen skola. År 1891 indrog missionssällskapet skolan i Mattisudden. Staten har sedan den tiden underhållit en öfningsskola vid seminariet.

serna rörande seminariet i Haparanda om finska språket. Äfven sistnämnda seminarium är numera treårigt, och äfven i detta meddelas undervisning i slöjd. Öfningsskolan i Haparanda har dock fått en annan anordning än den i Mattisudden. Den förstnämnda har nämligen anordnats som en folkskola Litt. E. Den består sålunda af en småskole- och en folkskoleafdelning.

För att höja småskolelärarnes bildning vidtogs därjämte den åtgärden, att man föreskref viss behörighet för den lärare eller lärarinna, till hvilkens aflöning skoldistrikt ville komma i åtnjutande af högsta lönetillskott, som finge af statsmedel utgå till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola. — Så föreskrifves i kungl. kungörelsen angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor d. 5 juni 1885, att skoldistrikt kunde få uppbära som lönetillskott 200 kr., om det aflönade läraren eller lärarinnan med 300 kr., dock med villkor, att därest hon eller han icke undergått godkänd afgångsexamen vid ett statens folkskolelärarseminarium, läraren eller lärarinnan vid en sådan offentlig pröfning, hvarom i § 6 af sagda kungörelse närmare sägs, ådagalagt sig hafva inhämtat de kunskaper, som förvärfvas genom begagnande af sju månaders undervisning vid något af staten eller landsting underhållet seminarium, i hvilket jämte de insikter och färdigheter, som fordras för inträde i ett statens folkskolelärarseminarium, meddelas: i modersmålet, det hufvudsakligaste af form- och satsläran samt öfning i språkets skriftliga användande; i naturkunnighet, en kort framställning af människokroppens byggnad och vård samt kännedom om de mera allmänt förekommande naturföremål, som lämpa sig för åskådningsundervisningen; de första grunderna i sång, teckning och gymnastik; samt en med praktiska öfningar förenad anvisning om småskolans uppgift och anordning, jämte de i densamma förekommande läro- och öfningsämnenas, särskildt skrifläsningens och åskådningsundervisningens metodiska behandling.

Rörande den här ofvan omtalade pröfningen föreskrifves i § 6 af den åberopade kungörelsen, att den kan anställas vid statens seminarier, helst vid läsårets slut, under ledning af seminariets inspektor; att den jämväl kan i omedelbart sammanhang med afgångsexamen och i närvaro af en utaf chefen

för ecklesiastikdepartementet förordnad sakkunnig person, äga rum vid de af landsting underhållna seminarier, hvilka hafva minst sju månaders undervisningstid; att betyg öfver sådan pröfning skall utfärdas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de formulär, som äro gällande för afgångsbetyg från folkskolelärarseminarierna.

Pröfningen kom sedan att anställas äfven vid sådana enskilda småskoleseminarier, som af Kungl. Maj:t fått tillstånd att utexaminera småskollärarinnor.

Frukten af denna kungörelse blef, att småskolelärarseminarierna i allmänhet blefvo ettåriga, eller med andra ord att lärokursen i dem beräknades för ett läsår, utgörande minst sju eller kanske vanligast åtta kalendermånader. I följd häraf höjdes småskollärarinnornas såväl insikter som undervisningsskicklighet, dock icke så mycket, som man hade hoppats. Anledningarna härtill torde förnämligast hafva varit, att man, så vida man ville få nöjaktigt antal elever, måste pruta af på inträdesfordringarna; att lärotiden var alltför kort, för att man med de förutsättningar, eleverna hade, skulle kunna grundligt genomgå den föreskrifna lärokursen; att de af chefen för ecklesiastikdepartementet utsedda sakkunniga, som skulle närvara vid afgångsexamen, i allmänhet voro alltför släpphändta, så att med ytterst få undantag alla, som under ett år deltagit i undervisningen vid seminariet, fingo afgångsbetyg.

Emellertid blef det alltmer klart, att man på ett läsår ej kunde grundligt genomgå den föreskrifna lärokursen. Detta jämte den omständigheten, att många af de lärarinnor, som genomgingo småskolelärarseminarierna, kommo att tjänstgöra vid mindre folkskola och som biträdande vid folkskola, och sålunda behöfde en djupare och grundligare utbildning, gjorde, att man här och där förlängde lärotiden till tre eller fyra terminer.

Men i en och annan bygd började den åsikten dyka upp, att det blefve alldeles för dyrt för landstingen att underhålla erforderligt antal småskoleseminarier, helst när anspråken på dessa började alltmera stegras med hänsyn till lokal och undervisningsmateriell, hvarjämte man fordrade, att flera och bättre kvalificerade lärare skulle vid dem anställas. Kungl.

Maj:t, som ansåg billigt, att bidrag af allmänna medel lämnades till aflönande af lärare, som tjänstgjorde vid af landsting underhållna småskoleseminarier, föreslog riksdagen år 1898 att anvisa medel för detta ändamål. Förslaget vann riksdagens bifall, och med anledning däraf förordnade Kungl. Maj:t den 27 maj 1898, att landsting äger att till aflönande af lärare och lärarinnor vid af landsting inrättadt seminarium för bildande af lärare eller lärarinnor vid småskola uppbära bidrag af allmänna medel enligt samma grunder, som gälla med afseende på de lönetillskott, hvilka af statsmedel utgå till skoldistrikt för aflönande af lärare och lärarinnor vid distriktets folk- och småskola, under villkor:

a) att seminariet är ordnadt i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola — — —;

b) att seminariet är ställdt under en särskild af vederbörande landsting utsedd, af minst tre personer bestående styrelse, hvilken äger att antaga och afskeda seminariets lärare och lärarinnor;

c) att lärarne och lärarinnorna hafva samma behörighet, som, därest distrikt skall äga rätt till statsbidrag till lärares och lärarinnors aflöning, fordras för anställning vid folkskola eller småskola;

d) att seminariets lärare och lärarinnor äga minst lika stora löneförmåner som dem, hvilka äro stadgade för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor;

e) att lärarne och lärarinnorna tjänstgöra vid seminariet eller dess öfningsskola minst 34 ½ veckor årligen och minst 20 timmar i veckan; samt

f) att lärarne liksom lärarinnorna äro anställda med ömsesidig rätt till uppsägning på viss tid.

Samtidigt därmed, att Kungl. Maj:t inlämnade till riksdagen förslaget, att medel måtte anvisas till bidrag till aflönande åt vid landstingsseminarier anställda lärare och lärarinnor, förelade Kungl. Maj:t riksdagen stadga angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola m. m. med förklarande, att Kungl. Maj:t hade i sinnet att utföra nämnda stadga,

om de äskade medlen till understödjande af landstingsseminarierna blefve beviljade. Den blef också utfärdad samma dag som kungörelsen om bidrag af allmänna medel till aflönande af lärare vid landstingsseminariet, eller den 27 maj 1898.

Sagda stadga innehåller, bland annat, villkoren, under hvilka af landsting, skoldistrikt eller enskild person inrättadt småskoleseminarium får anställa pröfning med dem, som vilja vinna behörighet att söka och innehafva anställning vid småskola. Dessa villkor äro:

a) seminariet skall vara underkastadt den inspektion, som chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet kan finna godt föreskrifva;

b) med seminariet skall vara förenad en småskola, i hvilken erhålles tillbörlig öfning att undervisa i småskolans samtliga kunskaps- och öfningsämnen;

c) lärotiden vid seminariet skall utgöra minst åtta kalendermånader, fördelade på två lästerminer;

d) lärokursen skall omfatta: kristendomskunskap, svenska språket, räkning, historia, geografi, naturkunnighet, pedagogik och metodik, välskrifning, teckning, sång, gymnastik och slöjd. Stadgan föreskrifver också den kurs, som i hvart och ett af dessa ämnen skall genomgås. Utrymmet förbjuder oss att redogöra för kurserna i de särskilda läro- och öfningsämnena;

e) elev skall, för att få undergå ifrågavarande pröfning, hafva uppnått en ålder, icke understigande aderton år och — därest han icke kan förete behörigt intyg om väl vitsordad tjänstgöring på eget ansvar under minst fem år i småskola eller folkskola — icke öfverstigande trettio;

f) elev skall vid pröfningen förete betyg, som styrka, att sökanden begått Herrens nattvard, är känd för ett godt uppförande, haft naturliga eller skyddskoppor, samt är fri såväl från smittosam sjukdom som ock från sådan sjuklighet eller så beskaffadt kroppslyte, som gör olämplig till lärare i småskolan;

g) elev skall för rättighet att undergå denna pröfning hafva deltagit i undervisningen vid seminariet minst två läseterminer, hvaraf den ena omedelbart före pröfningen;

h) pröfningen skall omfatta alla till lärokursen hörande kunskaps- och öfningsämnen samt därjämte bestå i undervisningsprof, som anställas i den med seminariet förenade öfningsskolan uti alla där förekommande läroämnen;

i) pröfningen skall förrättas i närvaro af en af chefen för ecklesiastikdepartementet förordnad sakkunnig person;

k) elev, som vid denna pröfning erhållit lägre vitsord än betyget »godkänd», i något kunskapsämne eller i flera än två öfningsämnen eller i undervisningsskicklighet eller som för uppförande icke undfått åtminstone betyget »godt», tilldelas ej afgångsbetyg;

l) afgångsbetyg utfärdas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de formulär, som äro föreskrifna för afgångsbetyg från folkskolelärarseminarierna, och underskrifvas för att vara gällande af seminariets föreståndare och den af chefen för ecklesiastikdepartementet förordnade sakkunnige; ägande denne vägra att underskrifva betyget, om han anser vederbörande elev sakna för lärarkallet erforderliga insikter och färdigheter eller erforderlig undervisningsskicklighet.

Sedan denna förordning utkommit, hafva de gamla småskoleseminarierna omdanats, och de nya, som därefter inrättats, hafva fått en sådan organisation, att de kunna uppfylla de villkor, som föreskrifvits för rätten att utexaminera småskolelärarinnor.

Vi hafva sålunda under tiden för seminariernas nu framställda utveckling, som regeringen genom sina åtgärder sökt hindra från att råka in på afvägar, kommit därhän, att lärare för småskolan utbildas dels i statsanstalter, dels med statens understöd och under statens kontroll uti af landsting eller skoldistrikt anordnade småskoleseminarier, dels i dylika af enskilda personer upprättade läroanstalter, hvilka jämväl stå under statens kontroll. Dessa anstalter, som alla hafva det gemensamma målet att utbilda lärare för småskolan, och som alla måste underkasta sig de föreskrifter, som af regeringen föreskrifvits för att få rätt att sända från sig personer med sådan behörighet, att skoldistrikt, som anställa dem vid sin småskola, äga att uppbära det högsta lönetillskott, som får af statsmedel utgå som bidrag till aflönande af småskolelärare, dessa anstalter — säga vi — äro dock ganska olika till sin

anordning. Somliga t. ex. äro tvååriga, andra beräkna lärokursen för ett och ett halft år, andra åter för endast ett år. Inträdesfordringarna äro olika, läroplanerna olika o. s. v.

Nu säger man, att anordningarna för småskolelärarnes utbildning icke äro tillfredsställande. Alla småskoleseminarier böra blifva statsanstalter. Först så kan undervisningen blifva rätt enhetlig. Ett besynnerligt yrkande. På andra skolområden anser man det synnerligen fördelaktigt, att enskilda läroverk verka vid sidan af statsläroverken, mot hvilka man just anmärker, att de äro för mycket bundna genom reglementen o. d., samt att de lätt förfalla till ett visst maskinmässigt arbete, enär lärarne äfven i sådant fall sitta obekymrade med sina löner. I de enskilda läroverken lämnas mera rum åt det personliga initiativet, det personliga intresset och det personliga inflytandet; i dem nödgas man arbeta med mera kraft och vakenhet för att få tillräckligt antal elever. De af landstingen upprättade seminarierna äro visserligen icke helt och hållet enskilda, men de närma sig dock till dem i mångt och mycket. Den frihet, hvarmed småskoleseminarierna hafva kunnat ordna sig, har medfört stora fördelar. Någon våda kan den ej medföra, då de stå under statens kontroll. Visserligen kan med skäl ett och annat anmärkas mot småskolelärarnes utbildning; men man må komma ihåg, att småskoleseminarierna ännu äro jämförelsevis nya anordningar, på hvilka man ej har rätt att ställa stora anspråk. Hufvudsaken är, att de hafva utvecklingsmöjligheter, och det hafva de i rikt mått. En bland dessa är just den frihet, hvarmed de kunna anordna sig. Hvilken vinst har icke den högre flickskolan haft däraf, att den fått ordna sig olika efter olika förhållanden! Och nu vill man taga från småskoleseminarierna denna frihet. Nu, då röster börja höja sig för enskilda folkskolelärarseminarier bredvid statens, vill man hafva bort de enskilda småskoleseminarierna och i stället sätta endast statsanstalter.

De anmärkningar, som framställts mot småskolelärarnes utbildning, gälla mer vissa seminarier än hela anordningen. Sant är t. ex., att lärotidens korthet har i vissa seminarier haft med sig öfveransträngning och att lärokursen ej kunnat genomgås med tillbörlig grundlighet. I sådant fall böra

bemödandena rikta sig på att antingen höja inträdesfordringarna eller förlänga lärotiden vid seminarierna. Det kan vara godt att få välja mellan bådadera. Men hur går det med »enhetligheten» i utbildningen, då seminarierna få ordna sig så fritt? Den enda nödvändiga enhetlighet i detta stycke är, såvidt vi förstå, att staten tillser, att de, som utbildas för tjänstgöring i småskolan, få inhämta därför erforderliga insikter och tillbörlig undervisningsskicklighet, åtminstone till det mått, att de sedan kunna på egen hand under det dagliga arbetet alltmer utveckla och fullkomna sig. Staten har ju också dels föreskrifvit, hvad de blifvande småskolelärarne skola under utbildningstiden inhämta, dels förordnat, hur deras arbete skall under nämnda tid af staten öfvervakas och hur under dess kontroll den slutliga pröfningen af deras lämplighet för småskolelärarekallet skall anordnas.

Intet ondt lär det väl ligga däruti, att de föreskrifna insikterna och den åskade undervisningsskickligheten inhämtas i läroanstalter, som hafva olika anordning och arbeta efter olika metoder. Tvärtom synes oss detta vara en mycket stor fördel, ty därigenom kommer man i tillfälle att jämföra och pröfva olika förfaringssätt och anordningar. Dessutom torde därigenom en hälsosam, ädel täflan mellan de särskilda läroanstalterna komma till stånd.

Men, säger man, de kunskaper, som i de olika läroanstalterna förvärfvas, äro så olika, trots det att fordringarna för afgångsexamen äro desamma. Det är sant, men förhållandet skulle blifva detsamma, äfven om alla småskoleseminarierna vore statsanstalter. Icke få eleverna lika god undervisning i alla folkskolelärarseminarier. Icke meddelas lika god undervisning i samma seminarium under ett tidsskede som under ett annat. Hufvudsaken är, att afgångspröfningen är så pass allvarlig, att man däruti har en borgen för att i allmänhet ingen, som ej någorlunda motsvarar de uppställda fordringarna, får intyg om behörighet till anställning vid småskola. Viktigt är därför, att regeringen förordnar lämpliga personer att leda afgångspröfningarna. Dessa censorer böra äga ej endast sakkunskap utan ock den kännedom rörande läroanstalten och de förhållanden, under hvilka den arbetar, att de mäkta bedöma de anspråk, som med rätta kunna ställas på de afgående

eleverna. Därjämte böra de äga den kraft och det intresse för folkundervisning, att de visa dem tillbaka, om hvilka de äro öfvertygade att de ej kunna arbeta i skolan till gagns. Jämväl bör regeringen tillse, att de personer, som förordnas till inspektörer, hafva de egenskaper, som äro erforderliga för att kunna fullgöra det icke oviktiga uppdraget. Framför allt böra de hafva så varmt intresse för folkundervisningen, att de af detta drifvas att med uppmärksamhet följa arbetet på seminariet och å ena sidan gifva dess föreståndare och öfriga lärare de råd och upplysningar, som kunna tjäna till rättelse af sådant, som ej synes tillfredsställande, och å andra sidan meddela vidkommande styrelse de brister, som iakttagits, samt gifva förslag till deras afhjälpande.

Ehuru ännu mycket vore att säga med anledning af de yttranden rörande småskolelärarnes utbildning, som under öfverläggningar därom inom folkskolelärarkretsar blifvit fällda, vilja vi, då denna uppsats redan blifvit så lång, uppskjuta därmed till en annan gång.

Carl K—n.

9.

Från en studieresa i Danmark och Schweiz.*

(Forts. från föreg. häfte.)

I Danmark.

Sedan jag tämligen utförligt framlagt mina iakttagelser i schweiziska seminarier, torde jag kunna fatta mig kort i redogörelsen för hvad jag förnummit vid de danska läroanstalter af detta slag, som jag besökt. Som redan blifvit antydt, hafva de nämligen många likheter att uppvisa, och det förekom mig, som om jag till stor del blott ökat förrådet af rön till tydliggörande af de allmänna föreställningar, jag bildat mig, under det å andra sidan äfven några olikheter bidrogo att klara uppfattningen.

Tre seminarier, nämligen Femmers och fröken Zahles i Köpenhamn samt fröken Langs i Silkeborg, alla kvinnliga och privata men

* I föreg. häfte sid. 56, rad 22 uppifrån står: seminarieelevernas, läs: seminarielärarnes.

»statsanerkendte», lärde jag närmare känna genom auskultering och flitig forskning hos vederbörande. De två sistnämnda syntes arbeta under mycket gynnsamma yttre förhållanden. I en ståtlig byggnadskomplex i en nyare stadsdel af Köpenhamn inrymdes »N. Zahles Skole», ett stort kvinnligt institut med omkring 1,000 lärjungar och 100 lärare och lärarinnor i en mängd olika slags läroanstalter, bland dem privatseminariet med 91 elever i 3 dubbla klasser och 10 i preparandklassen; och en år 1900 fullbordad mycket ändamålsenlig byggnad i Silkeborg hyste »Th. Langs Skole» med det nyinrättade lärarinneseminariet som en afdelning, allt i mindre skala än den förutnämnda anstalten — 20 à 30 elever för närvarande — men, som det tycktes, med högt anseende och med hopp om rik utveckling. Femmers seminarium med omkring 50 elever jämte ett 10-tal i preparandklassen hade trångt i sin lokal och skulle snart flytta till en lämpligare; för närvarande läste seminarieklasserna på eftermiddagarna klockan 3—9 i de rum, som på förmiddagarna användes af öfningsskolan, och delvis med lärarkrafter, som då hade arbete på annat håll. Från de två manliga seminarier: Jellinge och Vinthers (»fælles») i Silkeborg, som jag besökte, hann jag på grund af examensperiodens inträde blott få några intryck och meddelanden.

I fråga om *modersmålets* behandling vid danska seminarier kan jag i betydlig mån hänvisa till bruket i Schweiz. Detta läroämne anses äfven i Danmark som ett af de viktigaste. Det upptager — af veckans 36 lärotimmar för hvarje klass — 5 timmar i I, 5 t:r i II och 5 t:r i III klassen eller tillsammans 15 timmar i veckan af 108, under det

religion har . . .	tillsammans	11	timmar	
pedagogik (i II o. III kl.)	»	6	»	
historia	»	8	»	
gymnastik	»	12	»	
sång och musik .	»	6	»	— samt med slutexamen i II
klassen: geografi .	»	4	»	
naturhistoria . .	»	6	»	
naturlära	»	5	»	
räkning	»	6	»	
matematik . . .	»	9	»	
välskrifning . . .	»	3	»	
teckning	»	5	»	
och praktik (uteslutande IV kl.)	»	12	»	

detta enligt timplan till hufvudsaklig ledning i Seminarieloven, hvilken äfven tillåter jämkning för upptagande af 2 t:rs kvinnligt handarbete i veckan.

Föreståndarne och föreståndarinnorna (ibland flera vid samma seminarium) undervisa i danska språket, pedagogik eller religion.

Målet för undervisningen i modersmålet framgår af seminarielagens för examen bestämda fordringar och kan kort uttryckas så: 1) färdighet i välläsning, 2) kunskap i danska litteraturens historia med kännedom om litteraturalstren, 3) insikt i språklärans alla hufvuddelar, 4) förmåga att i skrift språkriktigt behandla ett ämne af allmänt innehåll.

Äfven måttet i fordringarna angifves i själfva lagen på det sätt, att åtskilliga befintliga läro- och läseböcker nämnas exempelvis såsom normer, detta i de flesta ämnen — en egendomlighet, som här helt visst kan anses nödig på grund af det starkt utvecklade examensväsendet.

Eftersom språkläran (liksom i Schweiz) endast hör till de lägre klasserna (och preparandkursen), blir *välläsning* med *referat* på olika sätt samt »*litteratur*» det, som mest drifves i modersmålets studium. Under mycken »Oplæsning» och »Fortælling», under föredrag, samtal och examination behandlas ett vidlyftigt material. Så läsa eleverna i rätt stor omfattning fornnordiska sånger och sagor, öfversätta, dels (minst) på lärorummet, dels hemma, så att de kunna återgifva innehållet eller åtminstone göra antydningar, som visa, att de läst dem. Vidare studera de folkvisor samt stora mängder af prosa och poesi, särskildt »Fædrelands-sange», från alla litteraturskeden till stor del såsom hemlektyr — allt, synes det, för att kunna, om så påfordras, i examen referera innehållet af det de läst. Såvidt möjligt sträfvar man att lära känna hela verk.

Den myckna läsningen af litteratur med förklaring och innehållsutredning påminde i allt väsentligt om hvad jag iakttagit i Schweiz. Dock syntes utanläsningen af dikter ej vara mycket bedrifven i de danska seminarierna. Man höll sig här blott till fornnordisk och dansk litteratur samt litet norsk (och svensk). Litteraturhistoria *inlärdes* här jämsides med läsningen efter en lärobok — eller som grundlag en handbok —, hvars framställning utfylldes af läraren, föredragande och karakteriserande, under åtföljande anteckningsskrifvande af eleverna.

Några lektioner torde få nämnas. I III klassen i Femmers seminarium behandlade d:r Lundbeck medeltidens litteratur med tal om Saxo, lagar, krönikor, riddardikter (Flores och Blanzeflor, hvars innehåll refererades af läraren m. m.) och folkvisor, af hvilka sistnämnda några fullständigt upplästes af honom. Eleverna voro hufvudsakligen blott åhörare af den intressanta, lifliga, stundom skämtsamma framställningen. Några fingo då och då supplera lärarens yttranden eller tillkännagifva, om de kände till den eller den dikten. Alla fingo till slut i uppgift att läsa igenom några folkvisor till nästa gång, då om dessa skulle talas, och då eleverna själfva skulle få läsa innantill.

Forstander Vinther i Silkeborgs seminarium genomgick en timme i III klassen Baggesens lif och diktning synnerligen klart och intressant. En plan öfver skaldens lifsskeden, representerade af namn på

dikter, var tecknad på svarta taflan, och med hänvisning därtill höll läraren ett föredrag om tidsförhållanden, litterär ståndpunkt, karaktär, märkliga dikters art m. m. Dikten »Da jeg var lille» lästes af en elev innantill och blef därpå samtalsvis behandlad. Några elever fingo så en efter annan framme vid katedern ur där upplagda böcker läsa eller redogöra för hvad de kände till af skaldens verk. Slutligen anfördes af läraren andra diktares omdömen om Baggesen och sammanfattades några anmärkningar om hans diktarlynne och lif, hvarpå eleverna ålades att hemma genomläsa en del af de på taflan angifna dikterna.

Från fröken Langs seminarium är att anteckna kandidat Hasselbalcks genomgång under flera timmar i III klassen af »Fædrelandssangen i Dansk» med afsikt att göra eleverna förtrogna med för folkskolan lämpade fosterländska sånger (en för skolbruk utgifven samling af dylika användes). En mängd sånger af olika författare, framför allt af Grundtvig, lästes af läraren och eleverna, disponerades och förklarades i korthet samtalsvis och under ständigt påpekande af ton, tendens, märkliga bilder o. d., andra framdrogos blott som exempel ur elevernas minne, merendels med begynnelseorden anförda. Angelägen att utbilda det fosterländska sinnet synes man med ifver ge ungdomen i alla skolor detta uttrycksmedel därför; vid sammankomster af alla slag låter också folket gärna unison fosterländsk sång kraftigt och flitigt klinga.

Under ett par lektioner i III klassens olika afdelningar i Zahles seminarium examinerade fröken M. Smith vidlyftigt i fornnordisk litteraturhistoria med åtskilliga utvidgningar utöfver den kortfattade läroboken. Af eleverna återgafs också innehållet i några hemmalästa verk (af hvilka billiga upplagor finnas). Eddasånger, konstpoesi, nordiska sagor, skriftställare, »skinnböcker» — allt drogs fram under lifligt, muntert resonemang, och eleverna tycktes ha en rätt god kännedom om denna gamla litteratur, delvis inhämtad redan under skoltiden. Nog syntes *mig* åtskilligt däraf vara ett minneskram, som rätteligen hör till universiteten.

Läro- och läseböcker voro: *F. Rønning*, Den danske Litteraturs Historie i Grundrids, *Borchsenius* og *Winkel Horn:* Dansk Læsebog, *S. Müller*, Haandbog i den danske Litteratur.

Dansk *språklära*, hvaraf grunddragen skola vara inhämtade före intagningen i I klassen, inläres fullständigt i de bägge lägsta klasserna och ingår i afgångsexamens första del. För dennas skull synes den ganska noga inskärpas på detta stadium, och därför anställas öfningar i grammatisk analys mera än t. ex. i Schweiz. Man läser allestädes *Kr. Mikkelsens* Dansk Sproglære for Seminarier (i omfång ungefär som Sundéns svenska språklära i sammandrag) — med den oefterrättliga danska terminologien.

Jag hörde i I klassen i Femmers seminarium satsanalys under Forstanderinden fröken E. Jansen. En elev fick fullständigt redogöra

för hufvud- och bisatser i ett par meningar i ett läseboksstycke, en annan elev i ett par följande meningar o. s. v. hela timmen igenom, »mycket nyttiga öfningar», förklarade föreståndarinnan.

I I klassen af Langs seminarium anställde fröken Hølzermann en timme — sedan först i läseboken ett poetiskt stycke lästs af eleverna och förklarats under vidlyftigt samtal om läsning och innehåll — också en dylik analysering af ett prosastyckes meningar, i det en elev i sänder behandlade hvar sin mening hufvudsakligen med afseende på satssammanhanget.

Samma lärarinna genomgick i II klassen en repetitionsläxa om verbs böjning rikt exemplifierande de korta reglerna och en annan timme i I klassen — under analys i läseboken — repetitionsvis »Navneords Køn og Tal», därvid oregelbundenheter, dialektuttryck, vacklande böjning och betydelseskiftningar i mängd framdrogos. Eleverna syntes blott delvis minnas eller känna till de många detaljerna, en kunskap som för öfrigt alla lärare och lärarinnor i det ganska fria samtal, de använde i sin lärometod, knappast tycktes sätta i fråga; hufvudsaker voro däremot säkert inlärda.

Med studiet af modersmålet förbindes mycken både *rättskrifning och uppsatsskrifning*, där gifvas såväl »Diktater» som »Stile», de förra i de två lägre, de senare i alla klasserna. Särskilda rättskrifningsöfningar, omväxlande med uppsatsskrifningen, äro nödiga, emedan lagen fordrar i afgångsexamens första del »en ikke for let Diktat», skrifven på högst en timme. Vid anställandet af dessa öfningar få eleverna stundom efter skrifningen byta böcker och korrigera, hvarpå läraren öfverser arbetena hemma.

Uppsatserna — Stilene — utgöras i de lägre klasserna hufvudsakligen af berättelser och beskrifningar, i den högsta gifvas svårare uppgifter, dels fackliga, i synnerhet historiska och litteraturhistoriska, dels allmännare, »filosofiska» ämnen, t. ex. Hvarför vilja nu så få kvinnor söka anställning som tjänarinnor? Naturens inflytande på ett folks karaktär; Det gör ingenting att vara född i ankgården, om man bara legat i ett svanägg; En god kamrat; Feriernas användning.

Förutom dessa Stile i modersmålet författar åtminstone III klassen hemma en uppsats i månaden i religion och i pedagogik, i hvilka ämnen skriftlig afgångsexamen är stadgad jämte muntlig.

Skrifningarna i Dansk äro i olika seminarier ordnade på olika sätt. I Femmers seminarium brukar hvarje vecka en uppgift, ej flera, för hvar klass disponeras eller förberedas å lärorummet, och sedan få eleverna på en lofdag hemma skrifva sin uppsats för att aflämna den nästa vecka. I Silkeborgs (Vinthers) seminarium skrifves en stil i veckan af hvarje klass, hvarannan hemma, hvarannan å lärorummet. I Langs seminarium författas inom hvar klass en stil hvarannan vecka — utan disponering men med plan uppgjord af hvarje elev själf och inskrifven efter uppsatsen. I Zahles seminarium skrifvas i I och II klasserna 7 uppsatser under läsåret men i III klassen 12 stycken,

sålunda där en ungefär hvar tredje vecka, alla i hemmen. Till en början disponeras det utdelade ämnet, blott ett enda, å lärorummet, men sedermera få eleverna själfva för hvarje uppsats utarbeta och framför densamma inskrifva en plan.

Korrigeringen verkställes med rödt bläck och på en del ställen med fullt utskrifna ändringar, på andra blott med märken, hänvisningar och antydningar — så få som möjligt —, efter hvilka eleverna själfva få skrifva rättelser, som sedan öfverses af lärarne.

Vid stilarnas återlämnande förfares på olika sätt. En lärare t. ex. gick omkring bland eleverna och lämnade hvar och en sin bok, påpekande felaktiga uttryck och vädjande till hennes smak eller förstånd. En lärarinna ordade i början om ämnets anordning och behandling och fäste sedan alla elevernas uppmärksamhet på ett och annat uttryck i den ena boken efter den andra — allt från katedern. Minst en timme, ofta mera, plägade användas därtill.

Visserligen voro uppsatserna i allmänhet icke långa, 3—6 sidor, men det myckna skrifvandet gaf tydligen hvarken lärare eller elever någon ro. Den till utseendet kraftiga fröken Smith, öfverhopad af stilrättningsarbete, var alldeles öfveransträngd; hon skulle nu ha 4 månaders ledighet för att »skona sig» och måste då under nästföljande termin hålla vikarie.

Den *praktiska utbildningen* för lärarkallet försiggår i öfningsskolor, som äro förenade med seminarierna, antingen upprättade för deras räkning eller eljest ställda i förbindelse med dem. Vid Femmers seminarium användes »Pigeasylskolen» med 150 barn, fördelade i 6 klasser (en skulle snart tilläggas). I Jellinge begagnades sockenskolan i byn. I Silkeborg fanns vid hvartdera seminariet särskild öfningsskola, ordnad enligt skollagen med 7 klasser. Vid Zahles seminarium var för praktiken inrättad en »Seminarieskole» med 8 klasser, hvaraf 2 delade. Dessa skolor voro dels ordnade som folkskolorna i många städer i 3 afdelningar med 2 klasser tillsammans i hvar och en: första afdelningen, barn på 7—9 år = småskola, »Forskole», som nu håller på att arbeta sig fram i Danmark; andra afdelningen, barn på 9—11 år; tredje afdelningen, barn på 12—13 à 14 år; dels undervisades i dem hvarje klass för sig, såsom i städer med utveckladt folkskoleväsen. (På danska landsbygden äro merendels ännu årsklasserna samlade i 2 afdelningar, den nedre med 7—10-åringar, den öfre med 11—13-åringar, men den nya bestämmelsen i folkskolelagen af 1899 om högst 35 à 37 barn i en skolklass åstadkommer snart en vidtgående ändring i dessa förhållanden.)

Vid mitt besök fick jag höra lektioner i öfningsskolorna endast af vederbörande lärare och lärarinnor, ty ingenstädes var elevernas praktik i gång; den upptages först fram på hösten. Blott III klassens elever syssla med »praktisk Skolegerning», och för det ändamålet äro deras egna lärotimmar ett 10-tal färre i veckan än de andra klassernas. De få till en början endast vara åhörare. Därefter tillämpas

på olika ställen de bägge olika principer, som ofvan angifvits vid redogörelsen för praktiken i de schweiziska seminarierna.

I Femmers seminarium få eleverna — efter ett par månaders auskultering 4 à 5 timmar i veckan — 3 månader (september—november) undervisa i olika klasser i 2 à 3 ämnen hvar och en, ständigt i en lärarinnas i öfningsskolan närvaro och med anvisning, ledning och kritik af henne. Därpå följer ett läroprof i dessa ämnen; så fortsättes nya 3 månader med 2 andra ämnen för hvar och en och ett prof vid slutet. De två sista månaderna, mars och april, som upptagas af repetitioner för afgångsexamen, besöka eleverna skolan blott då och då och undervisa någon gång i samma klasser och ämnen som förut. Dessutom anställas några praktiska öfningar under ledning af en och annan af seminariets lärare.

I Jellinge deltager sockenskolans lärare i ledningen af seminarieelevernas praktik. Sedan ett par timmar en dag i sänder två elever i tur och ordning åhört hans undervisning ett halft års tid, hålla 4 gånger i veckan 2 elever, den ene efter den andre, på samma timme hvar sin lektion i någon af skolans 3 afdelningar — i olika turer olika afdelningar — beredande och förhörande hvar och en sin uppgift. Därjämte hålla 2 gånger i veckan 3 elever i sänder på seminariet lektioner i mera »fackliga» ämnen med från skolan ditkallade barn. Uppgifter lämnas en dag i förväg; blott till öfningarna å seminariet utarbetas skriftliga utkast. Praktikledaren och kamraterna åhöra hvarje elevs lektion och framställa efter dess slut sina anmärkningar. Under senare delen af läsåret sköter dessutom hvar och en af eleverna självständigt något ämne i skolan till största delen under timmar utanför seminariets undervisningstid.

I Vinthers seminarium anordna föreståndaren och öfningsskolans lärarpersonal (en lärare och två lärarinnor) praktiken. Hvarje elev får under läsårets tre sista fjärdedelar 3 ämnen i sänder att sköta genom sammanhängande undervisning $^{1}/_{4}$ år i skolans olika afdelningar och klasser — detta i närvaro af folkskolläraren eller -lärarinnorna, som granska de uppgjorda arbetsplanerna, hjälpande gripa in, när det behöfves, samt alltfort gifva råd och anvisningar för hvarje vecka och dag. Detta sammanhängande, självständiga undervisningsarbete anser föreståndaren vara af stor betydelse. Men därjämte anställas under ämneslärarnes ledning allt som oftast proflektioner med uppgifter merendels lämnade dagen förut såsom förberedelser till de svåra examensprofven, i hvilka uppgifterna lämnas 4 timmar i förväg. Dessa proflektioner åhöras och kritiseras af föreståndare, lärare och de praktiserandes kamrater (de sistnämnda dock tämligen tystlåtna i sin kritik). För öfrigt få eleverna i ordning dag för dag som åhörare besöka öfningsskolan.

I Langs seminarium äro anordningarna beträffande öfningsskolan något likartade. Efter det eleverna i höstterminens början åhört undervisningen i skolan en följd af timmar, få de under ständig led-

ning och kontroll af föreståndarinnan, ämneslärare eller skolans egna lärare öfvertaga skötseln af hvar sin skolklass och ämnesgrupp, allt i bestämd, regelbunden växling. Hvarje elev kommer då att 2 eller 3 veckor om gången efter några timmars auskultering undervisa en klass i sänder omkring 5 timmar i veckan i en ämnesgrupp, omfattande ett, två eller tre ämnen — med alla skolämnena sammanförda i t. ex. 5 grupper — och så byta om grupp och klass t. ex. 10 gånger på läsåret. Praktikledarne gifva emellanåt »mönsterlektioner» och kritisera elevernas arbete, hvilket regleras efter en af dessa månad för månad afgifven och af ledarne korrigerad skriftlig redogörelse. Därjämte hålles en proflektion en gång i veckan af två elever efter hvarandra i föreståndarinnans, ämneslärarens och kamraternas närvaro, och därpå följer en »kritik- och didaktiktimme». Två elever skiftevis få också tillse och biträda vid barnens gymnastik, slöjd, friluftslekar, sysselsättning i skolkök m. m.

I Zahles seminarium är praktiken ordnad mera i likhet med bruket i Sverige. Sedan eleverna först någon tid åhört undervisningen i seminarieskolan, ha de hela följande delen af läsåret endast särskilda praktiktimmar i tur och ordning i olika klasser, blott en elev hvarje timme, icke två, hvilket ej gillas, liksom ej heller tysta öfningar här användas. Disposition till den en vecka i förväg lämnade uppgiften företes några dagar innan lektionen hålles, rättas och genomgås före densamma. Omedelbart efter lektionen följer kritik. Ehuru denna anordning icke ger eleverna tillfälle till så mycken praktik, anser föreståndarinnan den hafva företräde framför i Silkeborg tillämpade system. Öfveransträngning, som där icke kan undvikas, förebygges lättare genom timpraktik, hvilken just därför här blifvit införd med öfvergifvande af det andra sättet. Säkerhet vinnes för att alla eleverna få undervisa i alla ämnen, och vanan att röra sig fritt i skolan, hvilken skulle vara en frukt af sammanhängande skötsel af skola eller skolafdelning, vinnes ändock aldrig, förrän de unga kommit ut som lärare eller lärarinnor på egen hand. Dessutom torde på särskilda timmar anställda praktiska öfningar efter noggrann beredelse vara mera värda och gifva en bättre utbildning än sammanhängande undervisning med summarisk, tillfällig eller dålig förberedelse. »Bättre litet och godt än mycket och dåligt.»

Jag kände mig tilltalad af hennes uppfattning i denna fråga, dock med det bestämda förbehåll, att elevernas preparationer begränsas till rimligt mått — ett hos oss sedan länge förgäfves eftersträfvadt mål.

Den faran ligger nämligen mycket nära, att på dessa för hvar och en mindre ofta återkommande och därför ständigt som prof betraktade lektioner anspråken ställas så höga både af lärarne och eleverna själfva, att de förorsaka omåttliga ansträngningar vid beredelserna samt en skärpt och för utbildningen skadlig känning af den orimliga motsatsen mellan det arbete, som nedlägges på dessa öfnin-

gar, och hvad som däraf är möjligt under daglig lärarverksamhet i folkskolan. Man märke skillnaden redan mellan den hos oss som normal betecknade beredelsetiden för en timmes praktisk öfning: 3 timmar, och den i vissa ämnen, efter hvad jag känner till, ofta använda: 12—20 timmar! Må blott med stadig tanke på begränsningens nödvändighet i folkskolan bland andra åtgärder rimliga uppgifter lämnas och rimliga fordringar uppställas, och må kritiken leda och individuellt utveckla, ej nedtrycka och framkalla onatur. Kunna olägenheterna förebyggas, så synes nog timpraktik, hvarpå exempel gifves i Zahles och till en del i Jellinge seminarium liksom ock hos oss samt i Aarau och Wettingen, både bereda vissa fördelar och kunna med lätthet åstadkommas. Den sammanhängande undervisningens bestämda förtjänster kunna naturligen ej förnekas, men, då resultatet: goda lärarkrafter för folkskolan, vinnes ändå om ock fullständigt först, när dessa hunnit bli varma i kläderna efter seminariekursen, och då det kan befaras, att de dagliga och stundliga uppgifterna under öfningsperioderna antingen försummas eller ock tagas på ett om timpraktikens ofvan antydda afvigsida påminnande sätt, så torde t. ex. vi svenskar ha skäl att förnuftigt vårda praktikanordningen vid våra seminarier, där ju för resten öfning i undervisning kan sägas vara beredd i rikt mått, då den pågår icke ett utan hela tre läsår.

Af hvad jag hörde i de danska seminariernas öfningsskolor torde jag få framdraga ett och annat. I Femmers seminarium hade en lärarinna i skolans 5:e klass en »Oplæsningstime», hvarunder jag särskildt iakttog, hvilka svårigheter som vid innanläsningen beredas af det slarfviga hufvudstadsuttalet af språket. Efter barnens uppläsning utantill af några strofer i en dikt blefvo till slut två nya genomgångna och gifna i läxa. I 4:e klassen befunnos barnen under en lektion i historia vara ganska öfvade i att sammanhängande berätta inlärdt och äfven återgifva nytt af läraren genomgånget, en färdighet som däremot 2:a klassens barn — t. ex. efter läsningen af en liten berättelse — helt naturligt visade sig ännu icke hafva förvärfvat. Konsten att »fortælle» utbildas med ifver i alla danska skolor. Forstander Vinther förklarade sig lägga mycken vikt därpå beträffande seminarieeleverna, som särskildt ha behof att kunna intresserande framlägga ett undervisningsstoff. I öfningsskolan i Langs seminarium ådagalade ock mellanafdelningens barn mycken frimodighet och vana vid dylika öfningar — detta medan ännu stafning, gammaldags, fullständig, då och då behöfdes under läsningen.

Kand. Hasselbalcks religionsundervisning i lägsta afdelningen af samma skola var synnerligen tilltalande: först ett kort förhör på hvad som sist förehafts, sedan målande berättelse — under lifligt »personligt» resonemang med barnen om deras föreställningar och erfarenheter från det dagliga lifvet — om Moses och ökenvandringen, därpå gemensam sång af ett par psalmverser, slutligen uppläsning af andra, af barnen utantill lärda, och inlärande af en ny, därvid 6 barn, det

ena efter det andra, fingo ställa sig mellan lärarens knän och vända mot kamraterna läsa högt och uttrycksfullt. Allt följdes af hvartenda barn (för öfrigt på sin plats i rummet) med spändt intresse, ifrig handfäktning och käckt uppträdande.

I Zahleska seminarieskolans högsta klass åhörde jag en geografilektion af d:r Balslev, som noggrant följande väggkartan under barnens medverkan lät Nordtysklands floder, berg och kuster framträda i jämförelse med Danmarks i konkreta men idealt måttfulla skildringar.

Forstanderinden fröken Steinthal behandlade i näst högsta klassen af nämnda skola en fosterländsk sång och ett prosastycke, därvid hon på ett lifligt, gladlynt sätt samtalade med barnen och ställde stora kraf på deras förmåga att tänka och uttrycka sig, till och med ledde dem in på resonemang om skandinavismen; prosastycket skulle barnen till nästa gång hafva läst igenom hemma.

Angående modersmålets behandling i denna seminarieskola upplystes för öfrigt, att grammatikstudium bedrifves blott som *medel* i urval, och att uppsatsskrifning börjas redan i 1:a klassen med enkla beskrifningar under bildning af satser på svarta taflan; sedan följer efterbildning, så afskrifning m. m., allt å lärorummet; i högsta klassen kommer slutligen en hemstil hvarannan vecka.

* * *

Äfven vid de danska seminarierna och därmed förenade skolor gjorde jag bekantskap med ett och annat, som låg utanför min närmaste uppgift. Så åhörde jag lektioner i pedagogik af föreståndarinnorna Lang och Steinthal, såg arbetet i den förras skolkök och deltog i en angenäm minnesfest i hennes skola samt hörde i en »studerande» klass i Zahles skola en infödd tyska lära 14-åringar tala tyska språket. I Jellinge bevistade jag ock en stund examen i danska språket inför ett par medlemmar af den af ministeriet förordnade examenskommissionen, därvid hvarje elev fick $^1/_2$ timmes tid (under det hans kamrater som åhörare gingo till och från) visa sin förmåga i innanläsning, satsanalys och »fortælling».

Undervisningssättet och examensväsendet i Danmark ha bägge sina egendomligheter. Den för danska lynnet kännetecknande »gemytligheten», tager sig uttryck äfven i undervisningen, hvilken däremot hos oss så ofta präglas af den nationella styfheten. I Schweiz skulle jag vilja säga att jag merendels iakttog en trygg välvilja. »Stiv», sträng och stel hade såväl undervisningsmetod som behandling i allmänhet hos oss synts t. ex. fröken Steinthal vid hennes besök i svenska seminarier; svenskt och tyskt (preussiskt) sätt vore i någon mån lika, sade hon, men danskt och schweiziskt med sin frihet vore bestämdt bättre, om ock »mangler» kunde påvisas. Jag har ofvan yttrat mig

om det schweiziska, och åtskilligt af hvad jag däri funnit så tilltalande har jag att konstatera som utmärkande också för det danska — dock med dragning åt »manglerne». En viss obestämdhet, oregelbundenhet och alltför stor mångordighet kunde ibland iakttagas under den fria, ofta skämtsamma formen. Lektionen blef stundom kanske för mycket samtal med godtycklig frågeformulering. Blott till några få riktades frågor eller uppfordringar att fylla i lärarens tal. Att besvara allt, som efterfrågades, syntes mången elev ej hålla för möjligt eller behöfligt, i synnerhet som friheten kunde leda in på bivägar, då läraren ville vara »dygtig» och komma med allahanda »eget», hvartill benägenhet röjdes. Jag tyckte mig i Schweiz finna mera moderation i friheten med bestämdare pointering af hufvudsakerna midt i fylligheten. I bägge länderna bedrefs emellertid öfver hufvud en allmänbildande undervisning *å lärorummet*, och det föreföll mig, som om det arbete, *där* utfördes, i allmänhet måste bli eleverna kärt, särskildt på grund af den tilltalande tonen.

Jag skulle önska — för att nu åter jämföra —, att ur svenska läroanstalter kunde aflägsnas det uniformerade, ängslande läxförhörandet liksom ock det anspråksfulla docerandet, vanligen metoder, som kasta hufvuddelen af arbetet på tiden, som tillbringas *utanför lärosalarna*, och därtill ofta göra kunskapernas inhämtande till en plåga, ibland kunna skapa aversion för studier, böcker och lärare — och att där i stället finge gälla som regel, att frihet och godt lynne, dock parade med en lugn bestämdhet, droge till arbete en ungdom, som ej så mycket behöfde nödgas därtill. Nog vore det skäl, att det öppna, fria väsen, som vid skollifvets början utmärker månget barn, blefve vårdadt och rätt utveckladt i stället för att som så ofta hos oss med de strama formerna jagas bort och förbytas till förlägen enstafvighet, åtföljd lifvet igenom af ängslan eller stel högtidlighet vid offentliga tillfällen. Säkerligen kan man anse, att frimodighet i tal och framträdande bör kunna befordras af det i Schweiz och Danmark vid undervisningen iakttagna sättet att uppfordra än till sammanhängande redogörelse och själfständig sammanfattning, än till fritt dömande och framläggande af åsikter under väckande resonemang. Åtminstone borde äldre lärjungar behandlas helt annorlunda än barn i intellektuellt hänseende liksom i moraliskt. På 20-åringars mognad har man rätt att bygga mycket och skyldighet att arbeta mycket. Då det ibland klagas t. ex. öfver våra nyblifna studenters brist i detta afseende, under det deras kunnighet i de studerade ämnena måste erkännas, torde nog kunna hänvisas på »sättet».

Men kurserna, kunskapsmängden, visad i examen, betygen och »bildningsnivån»? Till en början är det icke skäl att ställa det sistnämnda begreppet i jämbredd med de förstnämnda: det är ej samma proportion mellan kvalitet och kvantitet å ömse sidor. Vidare äro kurser, examina o. d. så att säga lagparagrafer men undervisning och bildningsarbete dessas tillämpning. »Lagen måste tillämpas med för-

stånd», och den mekaniska uppfattning, som synes framträda t. ex. i kursbestämmelser och där tydligen icke kan undvikas, torde böra förståndigt modifieras i så ideell verksamhet som undervisning och uppfostran. Icke så, att det stadgade får godtyckligt ändras, under- eller öfverskridas, men undervisningen, om den skall bli rätt fruktbringande, bör icke anläggas med kvantiteter af i minnet fästa kunskaper, betyg och examina till *hufvud*ändamål eller af den enskilde bedrifvas liksom under stegräknares mekaniska kontroll.

Om det nämnda i sin allmänhet kan sägas vara riktigt, så visa emellertid de mångfaldiga förfaringssätten ej blott vid undervisningsstoffets meddelande utan ock vid dess mätning och kontrollering, hur svårt det är att styra rätt kurs, och hur olika uppfattningen af den rätta kursen är. Vid en jämförelse mellan skilda länders skolväsen — liksom mellan olika skolor i samma land — kan man häri skönja hvarjehanda olikheter. Det schweiziska examensväsendet vid seminarierna, organiseradt i likhet med det danska med kringresande kommissioner, har ingalunda, synes det, den dominerande betydelse för läroanstalternas verksamhet som det danska. I Schweiz användas vitsord af 5 grader, i Danmark gifvas sådana med en afskräckande mängd gradationer, af hvilka för alla ämnen tillhopa minutiöst sammanräknas poängantal, som ligga mellan 100 och 150. Under det kommissionerna i Schweiz i sin förståndiga sammansättning synas, enligt hvad som uppgafs, öfva en hänsynsfull kontroll, som ej förrycker undervisningen, hafva de danska — så lät åtminstone en enstämmig förklaring af den mängd af lärare och lärarinnor, med hvilka jag talade därom — i sitt nit åstadkommit ett pröfningssystem, som icke blott är strängt utan en tung börda (ibland »forfærdeligt», yttrades af en, särskildt beträffande ämnet historia), om också »en del censorer äro förståndiga». Hvad ämnet Dansk beträffar, beredes en svårighet, i det censorerna däri väl kunna tala om mätta i fordringar men i praktiken kräfva mycket vidlyftig litteraturkännedom. Flera af kommissionsmedlemmarne hafva själfva utgifvit böcker, och dessa fordra de inlärda.

Det danska examensväsendet föreföll mycket odiöst, och lärarne uttryckte sin lifliga önskan, att de hade det ordnadt som vi i Sverige, men de kunde i allmänhet ej tänka sig, hur de skulle kunna få det annorlunda: det var så invandt. Visserligen höjas röster offentligen varnande mot detsamma och mot dess följder, men det fortfar orubbadt — tills vidare. Tydligt är, att det skulle verka ofördelaktigare, om icke undervisningen toges på det både odlande och gemytliga sätt, som ofvan skildrats, eller om icke lifvet i seminarierna vore fritt från den berörda strambeten.

Det åstadkommer emellertid mycket nog ändå. Dryga delar af de kurser, som i olika ämnen kräfvas, måste nämligen inhämtas under hemstudier, och härtill kommer för många den betungande praktiken, en permanent examen. Hemarbetet sväller därför ut till okontroller-

bart mått. Lärare och lärarinnor erkände allestädes, att seminarieeleverna hade för mycket däraf. Forstander Vinther anslog det till 6 à 7 timmar dagligen till och med för de välbegåfvade och väl förberedda flitiga eleverna, arbetet på lärorummet upptager i det närmaste lika mycken tid, alltså ungefär 12—13 timmar om dagen, en uppenbar onaturlighet. Det ansågs icke heller vara värdt eller möjligt att affordra eleverna uppgifter om arbetet i hemmet; det fick gå, som det ville, om också föreståndarne ibland kunde göra föreställningar mot kursutvidgningar. Man kan väl antaga, att, såsom ju brukar ske vid vidlyftiga examina, en del elever, särskildt manliga, lita på sin tur eller sin talegåfva och förskaffa sig mer allmänna än detaljerade kunskaper. Men för de samvetsgranna måste studierna vara trägna, i synnerhet då, såsom ofta är fallet, unga kandidater, som ärna sig i kyrkans tjänst, för någon tid taga anställning som lärare och då för att kunna framte goda examensresultat, drifva sina ämnen och med självtagen rätt utvidga kurserna. Allt skylles emellertid på examen, och, då denna äfven tycks lämpad att på alla håll framkalla ärelystnadens betänkliga härjningar, är det ej underligt, att gensagorna mot densamma äro starka.

Forstander Vinther, som högeligen ogillar den danska ordningen, hade kort före mitt besök i tidningen Skole og Samfund, publicerat en uppsats om »Arbejdet paa Seminarierne», hvari han med kraft tagit till orda för betydliga inskränkningar. Han visar där, hur under årens lopp arbetet i hvarje ämne växt och examensfordringarna likaledes; de ha växt, säger han, vida öfver måttet t. ex. i Sverige. Bland läroämnena, heter det i uppsatsen, har historien fått ett godt namn, »men jeg tror, at ved faa andre Fag er der en saa skrigende Modsætning mellem Ideal og Virkelighed i Skolearbejdet — i alt Fald i de Skoler for voksne, hvor Historien er Eksamensfag. Ved Skolemøder og festlige Lejligheder priser man Fagets Evne til at bringe Samfundsfølelse og Samfundsforstaaelse; i Skolens dagelige Liv terper man Lærebøgerne paa Kryds og tværs for Eksamens Skyld, baade i Realskoler, Latinskoler og Seminarier. — Historie er et daarligt Eksamensfag, fordi det — naar det hele Lærestof paa en gang skal beherskes — bliver et uhyre Hukommelsesarbejde, der skal gøres, og Hukommelsesarbejdet vokser, jo flere Sider af den historiske Udvikling, der drages ind i Undervisningen. Og der er saa uendelig lidt tilfredsstillende ved dette Arbejde, fordi enhver, Censor, Lærer og Elev, ved, at hele dette Stof kun kan bevares i Hukommelsen en vis kort Tid forud for Prøven og i heldigste Fald under Prøven. 'Dagen derpaa' begynder Udladningen, og efter en Maaneds Forløb er kun tilbage 'det, der bliver tilbage, naar man har glemt alt, hvad man har lært', det dannende, der har været ved selve Undervisningen, Grundforestillinger om Samfundsliv og Samfundsudvikling, om Personer og Begivenheder, der i Undervisningen er blevet til mer end Hukommelsesstof, er blevet til Sindelagsstof og Erkendelse. — Intet

Steds kunde man foretage en grundig Ændring i Fordringerne med mindre Fare for, at noget værdifuldt gik tabt — da man dog ved, at noget af det, man forlanger, nødvendigvis *maa* tabes to eller ti Dage efter Prøven.» — Och om litteraturläsningen heter det: »Der jages det sidste Aar gennem en uhyre Mængde Verker, men Udbyttet staar ikke i Forhold til den store Tid, der ofres herpaa; thi det virkelig dannende ved Litteratur er ikke at læse *meget*, men at læse godt og opfatte klart. En virkelig Forstaaelse af forholdvis faa Værker og af alle de i Tanke og Form forekommende Vanskligheder, Billedudtryk, poetiske Vendinger o. s. v., klar Opfattelse af Hovedtankerne og Karaktertegningerne er mere værd en løse og overfladiske Indtryk af en hel Mangfoldighed. En aandelig frugtbar og udviklende Tilegnelse kan kun naas overfor et endog *meget begrænset* Stof i den Tid, en Seminarieelev kan anvende paa Litteraturlæsning. — Der er nu engang Grænser for en Seminarieelevs Tid og Evne, og disse Grænser er meget snævrere, end man er tilbøjelig til at tro. De, der har en god Hukommelse, en saadan Dannelse, at de smidigt og adræt kan tumle med de mange Bogtitler og de Oplysninger, Læreren i sine Foredrag har givet om Indholdet, kan vel gøre Indtryk af at være ret vel hjemme i dansk Litteratur, men hvor ofte er det Ord uden Sag, Titler uden Indhold, man lader sig blænde af!» Ej blott i danska språket och historia ha fordringarna ökats, säger Vinther, äfven i matematik har det skett, likaså i religion, där läroboken t. ex. i kyrkohistoria — »medens det vel i Almindelighed siges, at det er Lærerens Pligt at *uddybe* Forstaaelsen af Lærebøgernes Indhold, ikke at tilføje nye Enkeltheder — *nødvendiggør Udvidelser*», i geografi och naturlära också, i det mera vikt blifvit lagd på det resonerande, tankeöfvande, o. s. v. — mycket i och för sig godt, men det blir *för mycket.* — Om den helt naturliga verkan af det myckna arbetet säger han: »Det viser sig, og vist ikke mindst blandt de kvindelige Seminarieelever — der jo tilmed har kvindeligt Haandarbejde — at mange ikke blot sætter deres røde Kinder, men ogsaa deres Helbred til, og at de i alt Fald tærer paa Legemets Kraft paa en yderst uheldig Maade.»

Och så föreslår Vinther afknappning och begränsning af ena eller andra slaget i alla ämnen. Allra minst böra kursutvidgningar utan vidare få göras vare sig i följd af vetenskaplig ifver, ämnenas naturliga tillväxt eller examinas skrämmande tvång.

Jag har anfört ofvanstående, emedan däri finnes hvarjehanda att taga vara på äfven i fråga om våra skolförhållanden. Vi hafva lyckligtvis icke vid våra seminarier stadgade så kräfvande kurser och examina som danskarne — och Vinther prisar därför i sin uppsats förhållandena här —, men den olikhet, han talar om, torde nog ej på alla håll vara så stor, ty vi hafva icke heller så bestämda korrigerande och kontrollerande föreskrifter och åtgärder att lita till som t. ex. schweizarne, när äfven hos oss mången gång examen, betyg,

»ämnenas vikt», läroböckers tillväxt och enskildas nit vilja spela hufvudroller. Förut är nämndt, huru här stundom nedlägges ett öfverdrifvet arbete på praktikuppgifter, tydligen föranledt af metoden att inför barn draga fram ett vidlyftigt detaljeradt lärostoff, som eleverna med mycken möda under planlösa studier måste samla från olika håll. Men äfven i vissa teoretiska fack ha de mycket att göra med noggrant inlärande af läroböcker, anteckningar och handböcker, den ena omfångsrikare än den andra. Här skall nämligen i regeln allt, äfven bisaker, kunnas, och i repetitions- och tentamensperioder pressas det ofta fram — skriftligen eller muntligen — lika strängt som vid dansk »censur», för att nu ej nämna hvad som åstadkommes genom elevernas egen täflan.

Det torde vara oförnekligt, att äfven här mången gång kunna tillämpas de ord — jag kommer åter med ett citat —, som pastor V. Munck yttrade vid Langska seminariets invigning år 1900: »Fare er, at man vil putte saa meget i Munden paa en Gang, at man i Grunden ikke faar tygget noget af det.» Han skildrade därpå en dams ändlösa besvär, då hon vid packningen af sin reskoffert aldrig kunde bli färdig och »komme af Sted, for hun vilde have al Ting øverst» — en bild af sträfvan att för användning särskildt i pröfningar hafva alla möjliga kunskaper i minnet fixa och färdiga att draga fram.

Och, hvad ej blott arbetsbördan utan äfven värdet af studierna beträffar, känner jag mig i detta sammanhang böjd att än vidare citera. I en uppsats år 1900: »Om våra lärarinnors ställning och bildning» yttrar sig — öfverensstämmande med andra schweiziska pedagoger — läraren i pedagogik i Zürichseminariet G. Gattiker på följande sätt, efter det han velat visa, att åtskilliga praktiska uppgifter behöfva ställas för lärarinneutbildningen: »För den, som är i någon mån förtrogen med förhållandena, är det utan vidare klart, att man alls icke kan tänka på en förökning af undervisningsstoffet, att i stället en förminskning på annat håll måste äga rum, om för de nya uppgifterna (hushållslära, slöjd m. m.) nödig tid skall vinnas. Jag skulle vilja påstå, att därmed trots förminskningen det egentliga bildningsresultatet skulle utfalla än bättre än hittills. — Den verkliga aflastningen (Abrüstung) består framför allt i en sådan gestaltning af undervisningen, att dess mål så långt som möjligt blir uppnådt på lärotimmarna och därmed mera spelrum lämnas åt de ungas fria självverksamhet. Detta kan ske genom någon reduktion af stoffmängden men mera genom en ändring af stoffvalet och en förändrad stoffbehandling.» Och så visas, huru i olika ämnen ännu minnesbördor af innehållslösa data och fakta hopas för fullständighetens skull. Pedagogikens historia, litteraturhistoria och litteraturläsning ha skattat åt encyklopedismen, vid hvilken minnet spelar hufvudroller. Läsning af pedagogiska och litterära klassikers mästerverk för inträngande i deras anda och riktig uppfattning af grundtankar och idéer m. m.

af ungdomslifvets utveckling?» — Och så påvisas skollifvets oförmåga att dana karaktärer med starka religiösa och sedliga intressen, en stor fara för hela vårt folk.

I biskop Ullmans tal om våra läroverk kunna nog våra högre läroanstalter i allmänhet sägas få sin teckning, ty det ena slaget af skolor inverkar på det andra. Däraf också denna min blick på hvad som tycks vara helt vanliga drag hos dem alla. Dock är lyckligtvis, hvad seminarierna beträffar, att nämna en sak — förut berörd —, som måste förläna dem ett högt värde: det är den omvårdnad, där ägnas åt religionsundervisningen och därmed, hoppas jag, åt det religiösa lifvet. Får blott detta en klar, öppen prägel, af både ungdomsfriskhet och djup, så ha vi en grund att bygga på, som med all makt måste bevaras. Det vore emellertid att önska, att den hemstämning, som därur kan framväxa inom elevernas krets, ej måtte störas af de i skollifvet vanliga oarterna i ton och anda.

Men dessa torde vara svåra att öfvervinna, eftersom de just blifvit så vanliga — jag talar åter om våra skolor i allmänhet. Fastän uppfostraren har att öfva självtukt, hur ofta iakttages ej, att han ställer sig på en hög piedestal inför sina lärjungar med stränga fordringar uttalade eller antydda! Verkan däraf blir fruktan eller en känsla af något främmande, kallt, oåtkomligt. En del elever taga sig för att hyckla eller äflas att ställa sig in, andra draga sig undan och lefva sitt af uppfostrarens person opåverkade, ibland nervöst pinade lif. Disharmonien kan vara ohjälplig, fastän skollifvets gång synes regelbunden som ett urverks. Äfven om lärarens uppsåt är det bästa, torde nog det ständiga iakttagandet af former, den i alla skiften väl bevakade auktoriteten och månheten om »disciplin» bereda blott ringa möjlighet att utveckla, hvad som vid uppfostran är af största vikt: förtroende och tillgifvenhet. Klart är, att af dessa yttre eljest nödiga ordningsmedel här afses öfvermått och öfverdrifter. Säkert måste erkännas, att hjärtlösheten stundom blir för stor, särskildt mot pojkar, hvilka t. ex. i den s. k. slyngelåldern allmänneligen betraktas som opålitliga och misstänkas i fråga om heder — och därför ofta mista den. Orden klemighet och slapphet kunna naturligen framkastas mot det sagda, ifall man — utan tanke på hur väl mildhet låter ena sig med allvar, vänlighet med bestämdhet eller utan att vederbörligen beakta skillnaden mellan olika åldrar och individualiteter — med medeltida uppfattning tror, att färlan, om ock i bildlig mening, är det bästa uppfostringsmedlet. Jag vill då blott hänvisa till Schweiz och Danmark, där jag såg, hur ungdomsskaror kunde ledas på rätt sätt utan hjälp af detta hårda tryck från ofvan. Icke fann jag så mycken affär göras eller behöfva göras af skoldisciplin i främmande land som i vårt, och ändå eller kanske just därför fruktar jag att hos oss sysslas med disciplinära frågor mera än hos andra. Visserligen kan antagas, att icke alla lärare och lärarinnor i de främmande läroanstalterna förstå att med den riktiga takten närma sig

och vinna lärjungarne, men det syntes mig råda en allmän sträfvan därefter, en naturlig regel, som gaf ton åt hela skollifvet och tydligen underlättade arbetet. I intetdera landet tycktes man anse en lärare äga särskild förtjänst, om han kunde med hänsynslös stränghet »sätta pli» på en skara ungdom.

Jag hade för min resa ställt som närmaste mål att skaffa mig kännedom om behandlingen af modersmålet och ordnandet af de praktiska öfningarna i danska och schweiziska folkskolelärarseminarier, men jag fann i det egenartade häri så mycket, som gaf mig anledning att äfven fästa mig vid mera allmänna företeelser i studielifvet, och därför har jag här också framdragit iakttagelser rörande undervisningssätt, arbetsmängd och »ton» i de nämnda läroanstalterna. Inför förhållandana utomlands, såväl förtjänster som brister, har jag så vågat kasta en och annan jämförande blick ej blott på våra seminarier utan ock på våra högre skolor i allmänhet. Då jag under min färd särskildt funnit riktigheten af en del åsikter, som jag länge hyst, på mångahanda sätt styrkt, har jag trott mig äga både rätt och skyldighet att här framlägga dem liksom försedda med verifikationer.

För min egen del skulle jag vara benägen att, om jag också ej hade vunnit mera än vissheten i dessa afseenden, anse resultatet af min resa mycket godt.

K. Kgn.

10.

Till frågan om en seminariereform.

Många tecken tyda på att vi stå inför en reform af våra seminarier. Ecklesiastikministern har i sitt yttrande till statsrådsprotokollet rörande den kungl. propositionen i läroverksfrågan vid årets riksdag utlofvat, att åtgärder till genomförande af en sådan reform snart skola vidtagas. Detta löfte hälsas med tillfredsställelse. Jag tror icke, man misstar sig, om man betecknar intresset för denna fråga såsom synnerligen lifligt. Det är också helt naturligt, att man frågar sig, i hvilken riktning reformen bör gå. Naturligt finner jag det äfven vara, att seminarielärarne själfva intressera sig för lösningen af seminariefrågan. Med redaktionens benägna till-

låtelse vill undertecknad söka draga ett litet strå till stacken. Jag tar mig därvid friheten börja med en

Blick på förhållandena i vissa andra länder.

Långt innan seminarier började inrättas hos oss, funnos sådana i en del andra länder. De första uppstodo redan i slutet af 1600-talet men voro mycket få till antalet och mycket ofullkomliga till sin organisation. Då från och med midten af 1700-talet intresset för folkundervisningen blef lifligare och allmännare och man med större ifver började se sig om efter lärare för folkets barn, måste man därför i allmänhet nöja sig med personer utan särskild förberedelse för lärarkallet. Man försökte sig med för andra lefnadsbanor mer eller mindre obrukbara personer, såsom afsigkomna studerande, afskedade underofficerare och soldater, hvilka för en ringa penning voro villiga att bli »skolmästare», men dess bättre kom man omsider till insikt om det oriktiga i att på detta sätt sörja för uppfostran, och det befanns nödigt att allmännare inrätta särskilda lärarbildningsanstalter. Nya sådana uppstodo på åtskilliga ställen under de senare årtiondena af 1700-talet.

Här nedan skall en kortfattad redogörelse gifvas för lärarbildningens nuvarande läge i några främmande länder, men att teckna dess historiska utveckling i de särskilda landen ligger utom planen för denna uppsats. Då vi emellertid under 1800-talet i fråga om skolorganisation ofta hämtat förebilder från Preussen, är en antydan om förhållandenas utveckling därstädes af ett speciellt intresse för oss.

I Preussen fick inrättandet af seminarier större fart efter befrielsekrigets slut i början af 1800-talet. I samband med den politiska reaktion, som snart inbröt, höjde sig visserligen röster, som manade till försiktighet i fråga om seminariernas utveckling, och i en preussisk kabinettsorder af den 7 juli 1822 heter det, att undervisningen i dessa anstalter icke borde gå utöfver de skrankor, som betingades däraf, att seminaristerna voro bestämda att framdeles bli folkskollärare, enär annars fara vore, att de under sin kommande verksamhet kunde bland gemene mans barn utbreda halfbildning och förvända lärdomar (ihr halbes und verkehrtes Wissen unter der

Jugend des gemeinen Volkes verbreiten). Emellertid lämnades alltfort stor frihet åt seminarierna, till följd hvaraf de bland dem, som stodo under framstående rektorers ledning, utvecklade sig till goda lärarbildningsanstalter.

Men denna utveckling afbröts genom de beryktade stiehlska regulativen, som 1854 utfärdades för seminarierna i Preussen. Genom dessa stadganden, som väl delvis framkallats af den stämning, som gjorde sig gällande i regeringskretsar under tiden efter 1848 års revolutionära rörelser, och som följdes af liknande förordningar i andra tyska stater, fastställdes för seminarierna grundsatser, som för decennier hämmade dessa anstalters utveckling. Kursen fortfor visserligen att vara treårig, men det vetande, som eleverna åtminstone vid somliga seminarier förut fått inhämta, skulle inskränkas. I stället för undervisning i pedagogik och psykologi sattes »Schulkunde», dogmatiskt gifna regler för ett slags handtverksmässigt bedrifvande af skolarbetet. Allmän historia uteslöts från läroplanen, enär detta ämne ansågs alstra oklarhet och falsk bildning. I modersmålet skulle eleverna göras väl förtrogna med abc-boken och läseboken; någon litteraturläsning skulle icke förekomma. I naturläran skulle man hålla sig till de mest elementära sakerna, och i matematik var kursen hela tal och bråk. I allmänhet skulle eleverna ej inhämta större kunskaper, än dem de själfva skulle meddela, och vid seminarieundervisningen skulle användas samma metod som i folkskolan.

Dess bättre blefvo dessa bestämmelser ej öfverallt strängt tillämpade, men där detta skedde, sjönko seminarierna ned till rena dressyranstalter. Hos den bildade allmänheten, som skar alla seminarier öfver en kam och merendels kände dem blott efter regulativens innehåll och en och annan utgången lärares klagomål, råkade de fullständigt i vanrykte, och den mera begåfvade ungdomen drog sig för att söka inträde. I åtskilliga tyska stater insåg man också snart faran af dylika bestämmelser i fråga om lärarbildningen och ersatte dem med pedagogiskt riktigare stadganden.

I Preussen ägde regulativen giltighet till 1872, då de ändtligen aflöstes af de bekanta »Allgemeine Bestimmungen». Dessa beteckna i vissa afseenden en brytning med den förra

åskådningen. Nu gafs erkännande åt den uppfattningen, att folkskolläraren måste vara en bildad människa, som för att kunna sköta sitt kall på ett insiktsfullt och fruktbringande sätt (ej mekaniskt och handtverkmässigt) borde besitta äfven allmänbildande kunskaper i vida större omfattning än folkskolekursen. Denna allmänbildning skulle han efter afgången från folkskolan inhämta dels i en preparandanstalt, dels i själfva seminariet. Målet för seminariebildningen höjdes och lärostoffet ökades betydligt. Så småningom ha treåriga preparandanstalter uppstått som förberedande skolor till de treåriga seminarierna.

I ett viktigt afseende hade man emellertid icke lyckats frigöra sig från den anda, som härskade i regulativen. Såväl de »allmänna bestämmelserna» som senare utkomna ministeriella skrifvelser fasthöllo grundsatsen, att undervisningen i de olika ämnena i seminariet skulle meddelas hufvudsakligen i den form, som de blifvande lärarne hade att meddela den i folkskolan, så att med stoffet äfven metoden gåfves (»Die Unterweisung giebt überall zugleich mit dem Stoffe auch die Methode.» Allg. Best. § 10). Många ansågo äfven, att vid folkskolelärarbildningen borde hvarje det minsta steg vara beräknadt på lärarens kommande verksamhet i egen skola. Hvad han därvid ej hade omedelbar användning af, vore för honom ej blott onödigt utan äfven olämpligt. Dylika grundsatser, som voro ägnade att göra de allm. best:s föreskrifter om utvidgade kurser illusoriska och hålla undervisningen nere i dess förra torftighet, fingo emellertid vid ett alltjämt växande antal seminarier vika för sundare pedagogiska åsikter. Alltmer allmänt har man börjat göra bästa möjliga bruk af tiden och af elevernas mottaglighet. Genom de nya läroplanerna af år 1901 och dem åtföljande metodiska anvisningar har man fullständigt brutit med förutnämnda för lärarbildningens lämpliga bedrifvande hinderliga grundsatser. Såväl den allmänna som fackbildningen har man väl tillgodosett, och metoden har man låtit bestämmas af ämnenas natur och lärjungarnes andliga utveckling.

* *
*

Under de senaste årtiondena har i utlandets pedagogiska kretsar pågått en mycket liflig diskussion om folkskolelärarbildningen. Att denna i sista hand bör vara en fackbildning, som genom ett grundligt införande i pedagogiken och denna närstående ämnen, såsom etik, psykologi, fysiologi och hygien, äfvensom genom praktiska öfningar i skolan sätter den blifvande läraren i stånd att med verklig insikt och i möjligaste måtto moget och själfständigt omdöme utföra sin uppfostringsverksamhet, erkännes allmänt. Att fackbildningen bör hvila på en vidsträcktare och grundligare allmänbildning än förr varit fallet, därom synes man äfven vara tämligen ense. Men när man kommer till frågan, hvar denna allmänbildning bör gifvas, så äro meningarna delade.

Seminarierna kunna vara så inrättade, att de mottaga sina lärjungar med blott folkskolekunskaper och meddela dem såväl den allmänna bildning, som de därutöfver behöfva, som ock den speciella fackutbildningen. Under denna förutsättning yrkar man på en seminarietid af 6—7 år. Emellertid har man icke kunnat blunda för den fara, som för mången ligger i ett alltför tidigt val af lärarkallet, och äfven detta systems anhängare erkänna det som ett beklagligt socialt missförhållande, att folkskollärarne erhålla sin bildning fullständigt afsöndrade från medlemmarne af andra bildade samhällsklasser; om de åtminstone under någon del af sin skoltid undervisades tillsammans med den blifvande prästen, domaren, läkaren, köpmannen, arkitekten, jägmästaren o. s. v., skulle detta utan tvifvel ha ett välgörande inflytande. Äfvenledes har det ansetts fördelaktigt, att äfven vid folkskollärarutbildningen en viss gräns sattes mellan den allmänna och den mera fackmässiga bildningen, liksom fallet är vid förberedelsen till en mängd andra lefnadsbanor. Många yrka därför på att folkskolläraren skall erhålla sin förberedande allmänbildning i någon af de befintliga högre skolorna. Hufvudsakligen är det de latinlösa realskolorna, som man härvid tänkt på. I första rummet har den vanliga 6- (eller 7-)klassiga realskolan kommit i betraktande som förberedande skola till ett 3-årigt seminarium. Men äfven den 9-klassiga högre realskolan (= högre realläroverk hos oss) har på senare tid blifvit för ändamålet föreslagen. Rimligtvis tänker man sig i senare

fallet seminariet 2-årigt och med starkt utpräglad karaktär af fackskola.

I hvad mån ha nu dessa idéer motsvarigheter i verkligheten? Hur ställes lärarbildningens organisation för närvarande i utlandet?

Det sexåriga seminariet är regel i konungariket Sachsen. Redan tidigt uppväxte där privata förberedande kurser, hvilka sedan öfvertogos af staten och sattes i organisk förbindelse med seminarierna, som därigenom kommo att bestå af 6 ettåriga klasser. Det var redan i början af 1870-talet, som denna ordning infördes. Organisationen bestämmes närmare genom en förordning af den 22 augusti 1876. För inträde i nedersta klassen fordras en ålder af minst 13 år samt kunskaper, som i det närmaste äro lika med (icke understiga) de hos oss för inträde i klass I föreskrifna. Lärjungar, som genomgått realskolan bruka intagas i tredje klassen (nedifrån) och ha således att genomgå de fyra högre seminarieklasserna. Under de sex åren gifva de sachsiska seminarierna, förutom en god fackbildning, äfven en omfattande och grundlig allmänbildning, i de flesta ämnen jämförlig med våra studenters. Latin är obligatoriskt ämne och har följande undervisningstimmar per klass i veckan: 6, 6, 4, 4, 2, 2. Franskan har börjat införas som valfritt ämne.

Lärarinneseminariet i Dresden har 5-årig kurs och mottar sina elever vid en ålder af 14 år samt med inträdeskunskaper motsvarande dem, som inhämtas i den med seminariet förenade 8-klassiga flickskolan (= de 3 förberedande och 5 lägre klasserna af våra flickskolor), bland hvars läroämnen äfven franska och engelska språken ingå. Det kvinnliga seminariet i Kallnberg—Lichtenstein har blott 4-årig kurs men högre inträdesfordringar och högre inträdesålder. De sachsiska lärarinneseminarierna lämna obligatorisk undervisning i franska och valfri i engelska. De vid dem utbildade lärarinnorna gå såväl till folkskolorna som till flickläroverken. Seminarierna i Sachsen äro likställda med andra högre undervisningsanstalter, mycket omhuldade från statens sida och rikligt utrustade med alla resurser för sin viktiga uppgift. De ha tidsenliga lokaler och riklig materiel, bibliotek m. m.; de framstående lärarnes lön stiger till 6 tusen mark förutom

ett hyresbidrag af 180—240 mark. Vid besök i dessa anstalter beröres man angenämt af den entusiasm och hoppfulla glädje, med hvilken här arbetas, en stämning som man har litet svårt att åstadkomma eller bevara i länder, där seminarierna verka under tryckta och svåra omständigheter. I allmänhet synes man inom Sachsen vara nöjd med detta system. Då man rådgör om en utveckling brukar man påyrka en 7:e årsklass.

I Preussen äro lärarseminarierna 3-åriga. De förutsätta för inträde genomgåendet af en 3-årig preparandanstalt (eller motsvarande kunskaper). För den således äfven här 6-åriga utbildningen äro nya bestämmelser utfärdade den 1 juli 1901. Preparandanstaltens och seminariets lärokurser bilda numera ett organiskt helt. Den förra anstalten skall, enligt de officiella bestämmelserna, på grundvalen af de i folkskolan meddelade kunskaperna föra lärjungarnes allmänna bildning vidare. Seminariet har till uppgift att bringa denna bildning till afslutning samt förmedla den för folkskollärarkallets skötande erforderliga fackbildningen.

Timplan för lärarbildningsanstalterna i Preussen:

	Preparand-anst.			Seminarium.			Anm. III lägst, I högst.
	III	II	I	III	II	I	
Pedagogik	—	—	—	3	3	3	
Proflektioner, kritik och förberedande metodik	—	—	—	—	4*	4	* Inberäknade i timantalet för de olika läroämnena.
Undervisning i seminarieskolan	—	—	—	—	—	4—6	
Metodik	—	—	—	—	—	6	
Religion	4	4	3	3	4	2	
Modersmålet	5	5	5	5	5	2	
Främmande språk	3	3	3	2	2	2	
Historia	2	2	3	2	2	2	
Matematik	5	5	5	5	5	—	
Naturkunnighet	2	4	4	4	4	—	
Geografi	2	2	2	3	2	—	
Skrifning	2	2	1	—	—	—	
Teckning	2	2	2	2	2	1	
Gymnastik	3	3	3	3	3	2	
Sång	1	1	1	1	1	1	Befrielse kan erhållas från vissa musiktimmar.
Musik	3	4	5	4	4	4	
Landthushållning				1	1		

Som af ofvanstående timplan synes, bringas det allra mesta af den allmänbildande undervisningen till afslutning under näst sista året, så att det sista året får ägnas nästan uteslutande åt fackutbildningen. Matematik, naturkunnighet och geografi afslutas i klass II och de vid flyttning därifrån erhållna betygen i dessa ämnen införas i afgångsbetyget. Religion, modersmålet, främmande språk och historia ha i öfversta klassen blott 2 timmar hvar. Pedagogik, metodik och praktiska öfningar af olika slag äro i denna klass hufvudsaken. Den åt metodiken synnerligen rikligt anslagna tiden tyder på att denna undervisning skall tagas grundligt och ej får inskränka sig till mer eller mindre dogmatiskt gifna regler. Enligt föreskrifterna skall också hvarje ämneslärare nu gifva en ingående undervisning i sitt ämnes metodik. Denna undervisning skall sträcka sig till alla grenar af ämnet, sysselsätta sig med dess behandling på olika stadier i skolan samt åskådliggöras genom talrika exempel. Lärjungarne skola också göras bekanta med de viktigaste åskådningsmedlen och de värdefullaste hjälpmedlen för egen förberedelse och fortbildning i de olika ämnena.

Ett främmande språk läses: franska eller engelska; valet mellan dessa båda tillhör provinsialskolkollegiet. Beträffande kurserna i de olika ämnena må några exempel anföras. I ämnet religion afslutas läsningen af katekesen och bibliska historien i preparandanstalten. Seminariets kurser upptaga bibelläsning och »Bibelkunde», kyrkohistoria samt tros- och sedelära. I modersmålet afslutas den vanliga språkläran i preparandanstalten; rättskrifningsöfningar och rättstafningslära förekomma blott i denna skolas nedersta klass. Af seminariets kurs i grammatik må nämnas: ljudlära och uttalslära, tyska munarter, öfversikt af språkets historiska utveckling, betydelseförändring. Litteraturläsningen pågår under hela utbildningstiden och är i seminarieklasserna synnerligen omfattande. Hufvudvikten lägges på den fosterländska litteraturen, Goethes och Schillers tidehvarf behandlas utförligast. I matematik genomgås redan i preparandanstalten procent-, rabatt- och bolagsräkning, beräkning af värdepapper och räkning beträffande försäkringsväsen, algebra, proportioner, ekvationer af 1:a graden med en obekant samt plangeometri. I

seminariet genomgås potenser, rötter, logaritmer, ekvationer af 1:a graden med flera obekanta, 2:a gradsekvationer, aritmetiska och geometriska serier och sammansatt ränta, läran om likformighet mellan figurer, stereometri, konstruktion af algebraiska uttryck, trigonometriska funktioner och trigonometrisk beräkning af plana figurer. I öfriga ämnen genomgås analoga kurser.

På flera andra ställen i Tyskland har man 6-årig utbildningstid för folkskollärare. I några tyska länder är kursen 5-årig. Ofta brukar då preparandanstalten vara 2-årig och seminariet 3-årigt. Sådant är t. ex. förhållandet i Elsass-Lothringen, Baden och Würtemberg. I Bäjern är det tvärtom, i det att regeringen 1866, emot den allmänna önskan om treåriga seminarier, organiserade dem med tvåårig kurs och treåriga preparandanstalter. Äfven träffas, t. ex. i Österrike, 4-åriga seminarier med *en* preparandklass. I Portugal, Italien och Grekland träffas 3-åriga seminarier, i hvilka undervisningen synes stå på en lika hög nivå som i de nutida preussiska seminarierna eller i de högre klasserna af de sachsiska. I Aten genomgå de blifvande seminaristerna vissa klasser af ett högre läroverk. I Italien inhämtas inträdesfordringarna vanligen i de med seminarierna (scuole normali) förbundna likaledes 3-åriga scuole complementari; dessa äro inrättade som öfverbyggnader på folkskolan och meddela undervisning i allmänbildande ämnen, däribland (valfritt) i franska språket.

Det lilla Schweiz har icke mindre än 39 seminarier. De ha i allmänhet 4-årig kurs, men inträdesfordringarna äro olika på olika ställen. På de flesta ställen fordras af de inträdessökande sådana kunskaper, som inhämtas genom en 2—4-årig kurs i de på folkskolorna (primärskolorna) byggda sekundärskolorna. De öfriga, som icke uppställt sådana villkor, mottaga dock numera faktiskt ett mycket stort antal lärjungar från sekundärskolorna och hafva enligt sakkunnigt uttalande icke haft anledning att vara missnöjda därmed. Somliga seminarier äro förbundna med gymnasierna eller med kantonsskolorna. Jag meddelar här några detaljer från ett par schweiziska seminarier, som jag varit i tillfälle att besöka.

Båda fordra för inträde de kunskaper, som förvärfvas genom en treårig kurs i en sekundärskola, således äfven något franska. I detta språk meddelas äfven obligatorisk undervisning i seminariet. De duktigaste eleverna äga därjämte att på begäran få undervisning i ännu ett främmande språk. Det ena af de båda seminarierna, ett kvinnligt, förbereder äfven till universitetsstudier, och de elever, som vilja begagna sig däraf, erhålla i utbyte mot vissa ämnen undervisning i latin, engelska och analytisk geometri. I öfrigt äro läroämnena desamma som i svenska seminarier, men då alla mera elementära kunskaper äro inhämtade före seminariekursens början, hinner man här vida längre än hos oss. Så t. ex. kan man redan i första klassen börja med allmänna historien och där läsa om greker och romare (3 t. i veckan); i andra klassen läses medeltidens historia (3 t.), i tredje nyare tiden (3 t.) och i fjärde Schweiz' historia (2 t.). Talrika åskådningsmedel, såsom afbildningar, skisser, handskrifter och annat historiskt källmaterial äro föreskrifna. I modersmålet och matematik står undervisningen på ungefär samma nivå som i Preussen enligt de ofvannämnda 1901 fastställda kurserna. Botanik, zoologi, fysik och kemi äro väl tillgodosedda; fysiologi och hygien har som särskildt ämne 2—3 timmar i veckan under ett helt läsår. I alla ämnen tillgodogör man sig de bästa hjälpmedel. I fysik och kemi förekomma 2 timmars laboratorieöfningar hvar fjortonde dag med de båda högre klasserna. Geografiska, geologiska och botaniska exkursioner anordnas. Rikhaltiga naturvetenskapliga, historiska och geografiska samlingar och väl försedda bibliotek finnas.

I England är seminariekursen i regeln 2-årig, föregången af en särskild förberedelsetid af omkring 4 år. Den, som i en framtid tänker söka in i ett seminarium, kommer vid 13—14 års ålder till en folkskollärare och tjänstgör som ett slags biträde åt honom. Så småningom öfvar han sig med att handleda barnen och meddela dem undervisning, samtidigt med att han idkar teoretiska studier under lärarens ledning. Ett slags kontrakt uppgöres, och den undervisande lärjungen (pupilteacher) erhåller efter hand en liten lön. Årligen examineras han och aflägger undervisningsprof inför folkskoleinspektören. Då inträdesfordringarna till följd af den korta utbildnings-

tiden i seminariet satts mycket höga* och pröfningen, som sker skriftligt, är ganska sträng och för öfrigt skarp täflan är rådande, så måste aspiranterna under sin förberedelsetid läsa mycket flitigt. Denna är också för många af dem en tid af verkligt stormpluggande. Tack vare en sträng gallring få seminarierna mottaga elever med god begåfning och kunna hålla uppe undervisningen på en hög ståndpunkt. Lärosättet gör ett godt intryck. Föreläsningsformen användes ofta, och elevernas självverksamhet tages i stor utsträckning i anspråk. En viss valfrihet är tillåten särskildt i fråga om de främmande språken och de olika grenarna af naturvetenskaperna. Flera seminarier stå i förbindelse med universiteten. En del elever bruka vid seminariet genomgå en tredje årskurs, då de fullkomna sig i undervisningsskicklighet och pedagogik och för öfrigt studera blott ett fåtal ämnen. De engelska seminarierna äro väl utrustade i fråga om lokaler, bibliotek och andra samlingar, och deras lärare äro med omsorg valda och väl aflönade. En äldre lärares lön kan stiga till 400 pund (7,200 kr.)

Innan jag afslutar denna lilla öfverblick öfver lärarbildningen i främmande land, bör jag kanske äfven med ett par ord beröra förhållandena i det land i fjärran östern, som just nu tilldrar sig så allmän uppmärksamhet.

I Japan började man 1872 inrätta seminarier efter europeiska mönster, och redan 1878 hade man omkring hundra sådana. Utbildningstiden växlar mellan 4 och 7 år. Undervisningsämnen äro: etik, pedagogik, japanska och engelska språken, matematik, bokföring, geografi, historia, naturalhistoria, fysik, kemi och åtskilliga öfningsämnen. På praktik i seminarieskolan lägges stor vikt. Seminarier finnas

---

* Som exempel på inträdesfordringar till seminarierna kan nämnas: i engelska språket och litteraturen, elementargrammatiken och grunddragen af eng. språkets historia; studium af ett drama af Shakespeare (eller Miltons Paradise Lost Book III), Scott's Quentin Durward och L. S. Stevenson: The Master of Ballantrae, recitation, uppsats m. m.; i matematik plangeometri, mätning och beräkning af plana och solida figurer, aritmatik, algebra t. o. m. 2:a gradsekv. med en obekant; kunskap i *ett* af följande främmande språk: latin, grekiska (att öfversätta en lättare förf. samt öfversätta till språket), hebreiska (att öfversätta domareboken), franska eller tyska; omfattande kurser i mekanik, fysik, kemi, historia, geografi (förmåga att ur minnet rita en någorlunda detaljerad karta öfver hvilket land som påfordras). Därjämte pröfvas i undervisningsskicklighet och metodik, i teckning och musik.

med 8-klassig öfningsskola. Inträdesåldern i seminariet är 17 år. De sökande bruka inhämta sina förkunskaper i någon öfverbyggnad på folkskolan eller någon annan högre skola. I Japan finnas en mängd privata sällskap med uppgift att befordra lärarbildningen. Det storartade arbete, som sedan 1870-talet blifvit nedlagdt på folkupplysningen i Japan, synes ha burit goda frukter.

Utrymmet tillåter icke, att denna redogörelse utsträckes längre. I några af de icke omnämnda länderna har seminarieväsendet nått en god utveckling, i andra däremot har man tagit blott de första stapplande stegen på området. Att i det katolska Frankrike folkskollärarbildningen ej står så särdeles högt, och att Ryssland ännu ej hunnit längre än till 4-åriga (ofta nog blott 3-åriga) seminarier med undervisningen byggd omedelbart på en ej alltför hög folkskolekunskap, bör kanske ej förvåna.

För närvarande pågår mångenstädes en liflig diskussion om folkskollärarbildningens höjande. Af de här omnämnda länderna är det särskildt Österrike och Bäjern, som anse sig efterblifna.

(Forts.)

O. W. Sundén.

11.

Hufvuddragen af Gamla testamentets kronologi.

Gamla testamentets kronologi vållar betydliga svårigheter, och i många fall kan man här ej komma till fullt säkra resultat. Israeliterna hade ingen bestämd tidräkning med en viss epok såsom utgångspunkt. Någon sådan tidräkning fanns öfver hufvud taget ej i äldsta tider. Äfven i det fallet har Frälsarens födelse bragt reda och enhet i historien. I vissa gamla stater bildade man en tidräkning på det sättet, att man till måttstock tog konungens eller vissa högre ämbetsmäns regerings- eller tjänstetid. Så t. ex. i Assyrien, där man räk-

nade efter eponymernas, vissa högre ämbetsmäns, tjänstetid. Något liknande träffa vi hos israeliterna. Där finna vi ett slags tidräkning ända från uttåget ur Egypten. Vandringen i öknen räckte 40 år. Och sedan lämnas flitigt uppgifter om längden af domarnes och konungarnes regeringstid. Och dessa uppgifter göra god tjänst vid de kronologiska undersökningarna. Men fullt tillförlitliga äro de icke. Så kan ej domartiden ha räckt så länge, som man skulle vilja sluta af de olika domarnes sammanräknade regeringstid. Gamla testamentets tidsuppgifter stämma ej alltid öfverens, och understundom befinnas de tjäna något visst systematiserande och ideellt syfte. Detta kan man bland annat se däraf, att författarne ha förkärlek för vissa tal, såsom 7, 40 m. fl.

Vid bestämmandet af Gamla testamentets tidräkning har man god hjälp af andra folks historia, såsom egyptiernas men ännu mer af babyloniernas, assyriernas, kaldéernas och det syriska rikets efter Alexander. Assyriernas historia har för vissa tidrymder en ganska säker tidräkning och det särskildt på grund af de förut antydda eponymlistorna. Ett viktigt dokument är den s. k. Ptolemei kanon, som innehåller uppteckningar af de kaldeiska konungarnes regeringstid ända från Nabonassar, de persiska och grekisk-macedoniska konungarnes regeringstid m. fl. Den efterexiliska judendomens kronologi belyses i mycket af tidräkningen i det syriska riket efter Alexander, hvilket har en bestämd fortlöpande tidräkning från år 312 före Kr. Denna användes i mackabéerböckerna. Man har äfven hjälp af annat, såsom astronomiska företeelser, sol- och månförmörkelser.

För att nu få en bestämd kronologi måste man göra många olika, ofta svåra beräkningar med tillhjälp af de nu antydda hjälpmedlen. Det kan ej vara meningen att i en sådan uppsats som denna mera ingående redogöra för dessa, utan vi måste mest nöja oss med att använda resultaten däraf. Nu först ett par vinkar därom af mera allmän art. Tidräkningarna hos andra folk användas på det sättet, att man finner, att vissa tilldragelser hos israeliterna och det främmande folket äro samtidiga. Då man känner, när det eller det skedde hos det främmande folket, så vet man då, när en samtidig tilldragelse inträffade hos Israel. I fråga

om metoden för uppgörande af en tidräkning hos israel-judarne bör man så att säga helst gå baklänges. För den efterexiliska tiden får man god reda i tideräkningen med tillhjälp af den syriska eran, de macedonisk-grekiska, egyptiska och kaldeiska konungalängderna. Och den senare lämnar hjälp för en viss tid äfven närmast före exilen. Därefter får man reda sig med uppgifterna ur Israels historia — många goda sådana finnas särskildt hos profeterna — samt vissa uppgifter från Babyloniens, Assyriens och Egyptens historia. Så kan man få en tämligen säker tidräkning ända till Davids dagar. Bortom dessa blir saken ännu svårare, men med hjälp särskildt af vissa egyptiska förhållanden kan man här få åtminstone ungefärliga tidsbestämmelser. Vi gå nu till att ta en öfversikt öfver hufvuddragen af israel-judarnes tidräkning i dess sammanhang.

När patriarktiden begynte kan man ej säga med någon bestämdhet. Den meningen, att Abrahams uppträdande skulle förläggas till ungefär 2000 år före Kr., har man i senare tider velat finna stöd för i vissa uppgifter i 1 Moseb. 14 kap., som skulle ha motsvarigheter i babylonisk historia. Här talas om elamitiska härskare, och något före 2000 hade elamiter inträngt i Sydbabylonien och grundat herravälde. Amrafel skulle vara Hamurabi, som grundade det förenade babyloniska riket något före 2000. Ellasar skulle vara Larsa, som var hufvudstad i en babylonisk stat. Arioch skulle vara en konung Eriahu af Larsa, Goijim skulle vara gutéerna, ett kändt folk. Det kan finnas något tilltalande i denna åsikt, men några säkra stöd kan jag ej finna att den har. Huru vet man, att Amrafel är densamme som Hamurabi? Och hufvudpersonen i denna koalition, Kedor Laomer, är ej funnen. Man vet blott, att hans namn är elamitiskt.

För min del har jag svårt att tro, att Abrahams historia skulle ligga så långt borta i tiden som 2000 före Kr. Håller man fast vid det, så är det ytterst svårt att fasthålla vid honom såsom historisk personlighet. Detta bland annat på grund däraf, att han enligt bibelns uppgift var en aramé, men araméerna hade ej begynt sina vandringar så tidigt som 2000. Det skedde först ungefär i midten af 2:a årtusendet före Kr. Jag tänker mig således den hebreiska invandringen i

Palestina ungefär 16—1700 år före Kr., den första arameiska invandringen i Västlandet. Det passar bättre ihop med bibelns uppgifter, hvilka gifva det intrycket, att israeliterna ej voro så länge i Kanaan, innan de foro till Egypten, och att vistelsen i Egypten ej var så ovanligt lång. Och det utesluter ingalunda möjligheten af att berättelsen i 1 Moseb. 14 kap. är sann ändå, ty något före mediet af 2:a årtusendet före Kr. hade ett främmande folk, hassiter, som högst sannolikt åtminstone till stor del voro elamiter, ryckt in i Babylonien och tagit herraväldet, och de kunde ha gjort ett krigståg till Kanaan, där egyptiernas herravälde ännu ej fått fast fot.

Vid hvilken tid gingo israeliterna ur Egypten? På den frågan gifvas olika svar. Ännu i dag träffar man på den meningen, att det skedde ungefär 1400 år före Kr. Den kan ha sin grund i en önskan att komma i öfverensstämmelse med bibelns tidräkning, då det säges i 1 Kon. b:s 6 kap., att templet byggdes 480 år efter uttåget i Egypten, eller ock i den åsikten att hebréerna äro identiska med de i amarnabrefven omtalade habiri, hvilka bref äro skrifna ungefär 1400 före Kr. Men amarnabrefvens habiri äro ej hebréerna, och den meningen, att dessa utgått ur Egypten redan 1400 år före Kr., är ohållbar. Ty de politiska förhållandena både i Egypten och Kanaan vid denna tid voro sådana, att det är hart när omöjligt, att hebréernas flykt nu kunnat ske. Det är nödvändigt att sätta denna tilldragelse till Meneftahs regering på 1300-talet. Det är åtskilligt af berättelsen i 2 Moseb. om egyptiska förhållanden, som särskildt passar in på hans företrädares, Ramses' II:s tid, och därefter bli de politiska förhållandena mera bekväma för flykten. Något bestämdt årtal för denna kan ej angifvas. Ju senare man sätter den, desto bättre. Vi stanna sålunda därvid, att uttåget ur Egypten skedde ungefär 1300 år före Kr.

Men då, såsom vi strax skola se, Davids regering infaller ungefär 1000 före Kr. kan ej domartiden ha räckt fullt så länge, som man skulle sluta af biblisk tidräkning. Om vandringen i öknen varade ungefär 40 år, så var det någon gång på 1200-talet, som intåget i Kanaan skedde, åtminstone före midten af 1200-talet. Intagandet af landet tog en viss tid. Och Sauls konungadöme infaller före 1000,

man har antagit 1020. Domartiden har sålunda räckt något öfver 200 år.

Med konungatiden blifva tidsbestämningarna säkrare, fastän man i dess första tider ej kan sätta bestämda årtal. David kom till regeringen ungefär år 1000, till hvilket resultat man kommer genom beräkningar så att säga baklänges, såsom vi förut omnämnt. Då vi så sammanlägga Davids och Salomos regeringstid, så faller rikets delning ett stycke in i senare hälften af 900-talet, på 930-talet. Rehabeam i Juda och Jerobeam I i Israel regerade således i senare hälften af 900-talet. På öfvergången till 800-talet regerade Asa i Juda. Ej långt in i 800-talet, omkring 890, intog Omris dynasti tronen i Israel. Hans son Akab regerade något öfver 20 år, från ungefär midten af 870-talet ett stycke in i 850-talet. Ungefär samtidigt med honom regerade Josafat i Juda men öfverlefde honom några år.

På 840-talet finna vi en ny konungaätt med Jehu intaga tronen i Samarien. Här träffa vi på ett bestämdt årtal. Jehu blef besegrad af Salmanassar II af Assyrien, och af pålitliga assyriska uppgifter veta vi, att det inträffade 842. Härom tala assyriska kilskrifter. Samtidigt med Jehus första regeringsår uppkom förvirring i Juda genom Ataljas uppträdande, hvarpå Joas gör slut. I midten af 700-talet regera Ussia i Juda ungefär 780—740 och Jerobeam II i Israel 783—743. I denna tid börjar den profetiska verksamhet, som utöfvades af de profeter, som efterlämnat skrifter, »skriftprofeterna», Amos och Hosea, samt något senare Mika och Jesaia. Från den israelitiske konungen Menahems tid ha vi en bestämd tidsuppgift: 738 betalade han tribut till den assyriske konungen Tiglat Pilesar II (i bibeln kallad Phul).

På 730-talet, väl 735, inträffar det syrisk-efraemitiska kriget, i hvilket Pekah af Israel och Rezin af Damaskus anfalla Juda under Ahas. Hit hör Immanuelsprofetian i Jes. 7 och profetian i Jes. 9: Ett barn är oss födt — —. I senare hälften af 700-talet, väl 727—699 regerar Hiskia i Juda. Under denna tid föll Samarien för den assyriske konungen Sargon, 722, ett säkert årtal. 701 gör Sanherib anfallet på Jerusalem, då Hiskia fick till bundsförvant en sjukdom, som förödde assyrerkonungens här. Från och med Josia bli tids-

uppgifterna säkrare. Nu få vi hjälp äfven af den kaldeiska tidräkningen från Nabonassar. Josia blef konung 640. 628 kallas den märklige profeten Jeremia till sitt profetämbete. 623 inledes den stora religionsrensningen. 609 stupar Josia i strid mot Farao Neko af Egypten. Jojakim regerade 608 —597, hvarefter Jojakin blir konung, som regerade blott några månader. Detta år inträffar bortförandet af de första fångarne till Babylon. I sammanhang härmed uppträder profeten Hesekiel. 597 blir äfven Sidkia konung, och 586 intages Jerusalem af Nebukadnesar. Detta är året för Jerusalems intagande. Det skedde nämligen i Nebukadnesars 18 regeringsår, hvilken blef konung 604.

538 ger Cyrus israeliterna lof att återvända. Cyrus förbjöd senare fortsättning af tempelbyggnaden, men Darius, Hystaspis' son, som kom till regeringen efter Kambyses 521, gaf tillåtelse att fortsätta därmed, och 516 invigdes det nya templet. Vid den tiden lefde profeterna Haggai och Sakarja och uppmuntrade kraftigt till arbetet på templets uppbyggande. 458 begaf sig Esra med en ny afdelning återvändande till Palestina, enligt hvad af många ännu antages. Dock sättes riktigheten häraf i fråga af flera forskare. Nehemja begifver sig 445 till Jerusalem, och 444 uppläses lagen, den nu fullständigt kodificerade lagboken. 432 kommer Nehemja för andra gången till Jerusalem.

332 komma judarne under Alexanders välde, och 320 intager den egyptiske konungen Ptolemeus Lagi Jerusalem och för många judar till Egypten. 198 komma judarne under syriernas välde genom Antiokus III. Det verk, Antiokus Epifanes begynt, att förstöra den israelitiska gudstjänsten och införa grekisk gudsdyrkan och kultur i landet, kulminerade 168. 167 begynte mackabéernas befrielsekrig; en religionsfred slöts 162. Kriget kan sägas ha blifvit fördt till slut af Simon 142, hvilken nu upphöjes till öfverstepräst och regent. Därefter räcker hasmonéernas välde en tid bortåt, Aristobul blir konung 105—104. I senare hälften af 2:a eller kanske i 1:a årh. före Kristus framträder den gammaltestamentliga kanon färdig. 66 kom Palestina under romarne genom Pompejus och 37 blef edoméern Herodes herre öfver judarne, under hvilkens regering Frälsaren föddes ungefär

749 efter Roms grundläggning, eller en 4—5 år tidigare än vår nu gällande tidräkning antager, hvilken häri är felaktig. Herodes dog 750 och då var Kristus redan född. Enligt vår tidräkning skulle Kristus ha födts år 753 efter Roms grundläggning.

De enklaste hufvuddragen af Gamla testamentets kronologi framställa vi på följande sätt:

A) Den första arameiska invandringen, hebréerna i inskränkt mening, ungefär vid eller kanske något före midten af 2:a årtusendet.

B) Uttåget ur Egypten. Vandringen i öknen och intagandet af Kanaan ungefär 1300—1260.

C) Domartiden ungefär 1260—1020.

D) Konungatiden 1020—586.
   a) Saul 1020—1000.
   b) David-Salomo till rikets delning 1000—933.
   c) Israels rike 933—722.
   d) Juda rike 933—586.

E) Exilens tid (597) 586—538.

F) Den persiska tiden 538—332.
   a) Från första hemkomsten till templets invigning 538—516.
   b) Från templets invigning till Nehemjas hemkomst och reformation 516—(445) 444.
   c) 444—332.

G) Under grekiskt-macedoniskt välde 332—320.

H) Under Egypten 320—198.

I) Under Syrien 198—(162) 142.

K) Mackabéernas-Hasmonéernas tid 167 (162)—37.

L) Herodes 37—Kr. födelse.

F. A. Johansson.

12.

Litteratur.

Svenskt folkbibliotek, red. af *Carl Kastman* IV: 4 och IV: 5.

IV: 4. *Holland och holländarne*, en skildring utarbetad af *Jenny Velander*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Pris 1 kr. 50.

IV: 5. *Sicilien*. Land och folk af *Carl Kastman*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Pris 1 kr. 50 öre.

Skildringar från främmande land äro, om de något utförligt, såsom här är fallet, behandla sitt ämne, ett icke alldeles föraktligt ersättningsmedel för resor. Äfven genom sådana vidgas ens erfarenhet, och tillfälle till jämförelse beredes, hvilket kraftigt befrämjar individens utveckling. Ämnena för skildringarna äro synnerligt väl valda, i det att såväl Sicilien med dess befolkning som Holland och holländarne erbjuda mycket af intresseväckande egenart.

Folkskolans sångsamling. Gamla och nya af barnens älsklingssånger ordnade i fyra årskurser af *V. Söderberg*, lärare vid Norrköpings folkskolor. Stockholm 1904. Abr. Lundquists kungl. hof- och musikhandel. Georg Abr:son Lundquists förlag. Pris häft. I kart. 45 öre. Häft. II kart. 55 öre. *Kompl. i ett band 1 kr.*

Om denna sångsamling meddelar utg. själf följande: Föreliggande sångsamling utgör ett urval bland de sånger, hvilka utg. användt under mer än tjuguårig verksamhet såsom sånglärare inom folkskolans olika klasser. Urvalet har skett dels och i första rummet med hänsyn till sångernas lämplighet i och för sig för de olika åldersstadierna, dels med afseende på den glädje och det intresse, sångerna förmått väcka hos eleverna. Samtliga sånger äro i dessa afseenden noga pröfvade, de flesta i ett stort antal klasser. Detta gäller äfven de melodier, hvilka komponerats särskildt för denna samling. Af tvåstämmiga sånger har medtagits blott ett ringa antal,

enär tvåstämmig sång endast under särdeles gynnsamma förhållanden *kan* och *bör* öfvas inom den egentliga folkskolan.

Af koraler samt af mässan har medtagits så mycket, som enligt Norrköpings lärarförenings kommitterades förslag bör vara obligatoriskt inom hvarje skola med väl ordnad undervisning. Där förhållandena så medgifva, böra naturligtvis dessa kurser mer eller mindre utvidgas.

Folkskoleförfattningar för Stockholm, utgifna af *Elias Lagercrantz*, vice häradshöfding. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Pris 2 kronor.

Lärobok i modersmålet af *J. E. Bärjström*. Sollefteå 1904. Sollefteå Tryckeri-aktiebolag. 55 sid. bund. i lärftsband.

I vår tids lifsfrågor n:r XXXVII. **Våra folkskollärares utbildning** af *O. W. Sundén*, t. f. rektor vid Umeå seminarium. Stockholm 1904. Pris 65 öre.

Man bör vara författaren tacksam för att han i denna skolreformernas tid sökt leda den bildade allmänhetens uppmärksamhet äfven till folkskoleseminarierna. Anmälaren gläder sig för sin del, att broschyrförfattaren slutit sig till deras led, som yrka på en relativt djupgående reform af ifrågavarande läroanstalter och kan också i allmänhet skrifva under författarens yrkanden. Hufvudsakligast i en punkt, i den viktiga frågan om lärarnes kompetens och lön, kunna vi dock ej i allt instämma med författaren. Hvad som säges om en på visst sätt aflagd filosofie kandidatexamens ungefärliga likställighet med en svag grad, håller ej streck. Den förra är lika litet bevis på framstående studiebegåfning som en svag eller medelmåttig grad för motsatsen. Mynt eller kredit, tid, hälsa och annat dylikt kan i fråga om examen bli en afgörande faktor. En ovanligt vacker kandidatexamen för icke fram till vetenskaplighet, hvarför äfven en svag grad skänker en viss garanti. För undervisningsskickligheten borgar hvarken den ena eller andra examen; om denna vittnar profårs- och tjänstgöringsbetyg. Att lönen för samma tjänstgöringsskyldighet skulle rättas efter lärarnes olika kompetensgrad, så att den som hade full lektorskompetens skulle få 500 kronor mera i årlig lön än hans kamrat med lägre

kompetens, är ett föga lyckligt förslag såsom lätt förledande till missbelåtenhet och afund. Hänvisningen till förhållandet vid de kvinnliga seminarierna saknar beviskraft, när saken gäller i tjänstegrad likställda män.

Fryxells Berättelser ur svenska historien. Nationalupplagan. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Häft. 155—178.

Denna häftserie fortsätter frihetstidens historia från tiden för den börjande oppositionen mot Arvid Horns ledning af rikets angelägenheter till riksdagen 1746—1747.

Boken om hälsan, lättfattlig hälsolära efter tyska originalet »Gesundheitsbüchlein» för svenska förhållanden utarbetad af *Carl Dahlborg*, m. l., e. provinsialläkare. Med 85 teckningar. Stockholm 1901. Hälsovännens förlag. Pris häftad 2 kr. 25 öre, kartonerad 2 kr. 50 öre.

Genom sitt rikhaltiga innehåll, sin relativa fullständighet, samt sin praktiska anordning af materialet och sin lättfattlighet lämpar sig boken för socken- och skolbiblioteken, äfvenledes som hjälpreda i hemmen.

Läsning för svenska folket. Utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. A. Norstedt & Söners förlag 1904. Häft. 1. Pris 30 öre.

Innehåll: Herman Wedel-Jarlsberg och den svensk-norska unionen. Af *Nils Höjer* (forts.). Jutlands hedar och deras uppodling. Af *Arvid Kempe*. Hemmets värde. Af hofpredikanten *E. Holmberg*. Lennart Torstensson. Föredrag af *Sanfrid Welin*. Några drag ur den kristna psalmens historia. Af *E. N. Söderberg*. Ur djurvärlden. Af *J. B—n*.

Pedagogisk tidskrift. Utgifven af *E. Schwartz*, *A. Nordfelt*, *A. Rydfors*. Fyrtionde årgången 1904. 3, 4 häft. Stockholm. Vårt Lands tryckeri.

Katalog öfver **Pedagogiska biblioteket** i Stockholm. Uppfostrings- och undervisningsväsen. Supplement I.

T. K—r.

13.

Lärarmöte i Falun.

Inbjudning till Svenska Folkskolans Vänners allmänna möte i Falun den 17, 18 och 19 juni 1904.

Vid Svenska Folkskolans Vänners möte i Göteborg år 1901 beslöts, att föreningens nästa allmänna möte skulle anordnas i Falun innevarande år. Förvaltningsrådet och den för mötets förberedande utsedda styrelsen hafva funnit den lämpligaste tiden för mötet vara den 17, 18 och 19 juni.

Anmälningar om öfverläggningsämnen och föredrag torde vänligast göras före den 28 mars.

Alla skrifvelser angående mötet böra sändas till rektor Enar Sahlin, Falun.

Meddelande angående program, medlemskort, nedsättning i resekostnader, anvisning af bostad m. m. komma framdeles att offentliggöras.

Till detta Svenska Folkskolans Vänners allmänna möte få vi härmed vördsamt inbjuda lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor, folkskoleinspektörer och skolrådsledamöter samt för öfrigt alla — särskildt föräldrar — inom eller utom föreningen stående, som gilla föreningens program: folkbildningens utveckling på kristlig grund.

Stockholm och Falun den 2 mars 1904.

Inbjudningen är utfärdad af Svenska Folkskolans Vänners förvaltningsråd med dess ordförande, *professor W. Rudin*, i spetsen och af styrelsen för mötets förberedande.

På **P. A. Norstedt & Söners** förlag har börjat utgifvas:

Jorden förr och nu.

Populär fysisk geografi

af

Prof. Dr **K. SAPPER** och Dr **A. MARCUSE.**

Öfversättning af Dr K. HAGMAN.

Sedan Somervilles berömda »Physical geography» åren 1854—1856 utgafs på svenska, har intet större arbete inom denna vetenskapsgren hos oss sett dagen. Detta synes vara en påtaglig brist i en tid, då det geografiska studiet omfattas med allt större ifver icke blott vid våra högskolor utan äfven af vårt lands bildade allmänhet. Man har därför trott sig tillmötesgå ett verkligt behof genom att i något förkortad öfversättning utgifva den del af det högt uppskattade tyska praktverket »Weltall und Menschheit», däri det väsentligaste af den fysiska geografien är inrymdt. De ansedda författarnas namn utgöra en garanti för arbetets pålitlighet. Därjämte har den **i egentlig mening populära formen** äfvensom **de ypperliga bilderna** bidragit till den stora framgång det tyska verket rönt, i det att 100,000 exemplar däraf måst uppläggas.

Här är icke tillfälle närmare inlåta sig på en redogörelse för det sätt, hvarpå det vidlyftiga ämnet behandlats, utan hänvisas i detta afseende till den öfversikt af arbetets innehåll, som åtföljer första häftet. Däraf torde framgå, att en mängd företeelser af allmänt intresse gjorts till föremål för utredning, hvarför det är att hoppas, att boken skall blifva **en omtyckt läsning icke blott för den mognare ungdomen utan för enhvar, som vill lära känna jordklotets underbara historia** och som önskar att med förstående blick följa de tysta krafters verksamhet, hvilka alltjämt — sakta men säkert — arbeta på vår planets omdaning.

☛ ***Arbetet utgifves i 12 häften à 90 öre, hvarje häfte omfattande minst 24 sidor text i stort kvartformat samt en eller flera färgtryckta planscher.***

☛ Första och andra häftena hafva nyss utkommit.

☛ Abonnenter kunna anmäla sig i boklådorna eller hos förlagsfirman.

På P. A. Norstedt & Söners förlag utgifves:

Läsning för hemmet.

Valda skrifter

under fleras medverkan utgifna

af

Elisabeth Kjellberg o. Natanael Beskow.

Första häftet för år 1904 innehåller:

Mot det fulla ljuset! Predikan på 22:a Söndagen efter Tref. af NATANAEL BESKOW.

Några Drummondsminnen af *Ralph Connor*. Öfversättning från engelskan af THEODOR HJELMQVIST.

Leonard Kullgren †. Minnesteckning af J. WALLINDER.

Fjällfolk. Af OLOF ROSÉN.

Internationella missionskonferensen för studenter i Edinburg januari 1904. Af ELIN NORDIN.

Elisabeth af Österrike. Historisk biografisk skiss af EBBA RAMSAY.

Läsning för hemmet, hvars 26:e årgång härmed begynnes, utkommer under år 1904 i 6 tvångsfria häften samt i december månad i häftade helband, utgörande omkring 30 tryckark. Dess ändamål är att meddela en serie skrifter i original eller öfversättning, hvilka kunna anses vara uttryck för en genomlefvad verklighet, sådan den framstått i sanna kristnas lif eller åtminstone i personers, hvilka af hjärtat sökt sanningens ljus. Inom denna ram inneslutas biografier, karaktärsskildringar, berättelser, kulturbilder, personliga erfarenheter och utredningar af sådana frågor, som för hemmet och familjen kunna vara af intresse och betydelse.

☞ Prenumeration emottages å alla postkontor i riket och i bokhandeln mot afgift af **5 kr.**

13.

Axplockning.

Under senast förflutna sommarferier hafva många viktiga folkskolefrågor dryftats på de större och mindre folkskollärarmöten och vid de sommarkurser, som därunder ägt rum. För att kunna bidraga till en allsidigare belysning och grundligare uppfattning af åtskilliga utaf dessa frågor hafva vi tagit oss för att sammanföra olika åsikter, som rörande de frågor, hvilka här nedan komma att omnämnas, blifvit på lärarmötena uttalade. I samband härmed torde vi jämväl komma att fästa uppmärksamheten på en och annan synpunkt, som vid den fortsatta behandlingen af dessa frågor torde böra iakttagas.

1. Kan en folkskola med half lästid fylla sin uppgift?

Denna fråga, som blifvit behandlad landet rundt, besvarade ett stifts folkskollärarmöte sålunda:

»En folkskola med half lästid kan ej fylla sin uppgift af flera skäl: 1) undervisningen kan ej anordnas så, att den väcker och närer kunskapsbegäret och lägger grunden till en verklig karaktär; 2) halftidsskolor leda till en förkrympning af släktet både i andligt och kroppsligt afseende; 3) halftidsläsningen, som förekommer mest på landsbygden, alstrar ett socialt missförhållande mellan stad och land, i det den hindrar uppkomsten af en moraliskt, intellektuellt och ekonomiskt välutvecklad landtbefolkning; 4) skolornas halftidsläsning minskar intresset för undervisningen hos både föräldrar och barn; 5) halftidsskolan alstrar missmod hos läraren och kommer hans tro på skolans betydelse att svikta.»

Då en folkskola med half lästid sålunda är olämplig, bör den utbytas mot en sådan, som tillförsäkrar barnen en undervisningstid af 8 månader af året under 6 år.

Vid ett annat stiftsmöte besvarades frågan på följande sätt:

»För att de djupa leden af vårt folk måtte erhålla den allmänna utbildning, som oundgängligen kräfves för ett framgångsrikt tillgodogörande af landets naturliga näringskällor och äga erforderliga förutsättningar för ett nöjaktigt fullgörande af de funktioner, samhället af enhvar kräfver, är nödigt, att folkskolans uppfostran göres så allsidig, som barnanaturen medgifver, och att skolan till sitt förfogande måtte få tillräcklig tid åt sina elever; i följd häraf bör: 1) halftidsläsningen afskaffas; 2) daglig lästid för små- och folkskolans barn med högst 4 timmar för de förra och 5 timmar för de senare införas; 3) barnantalet för hvarje skola begränsas till det normala; 4) skolrotarna minskas och skolvägarna förkortas samt 5) utgifterna för skolväsendet på det sättet bättre fördelas, att staten ensam bekostar lärarpersonalens alla ålderstillägg.»

Ett tredje stiftsmöte gaf på frågan det svar, som här nedan följer:

»På näringslifvets alla områden framträder en allt skarpare fordran på en djupare och allmännare folkbildning. En god folkupplysning är nämligen icke blott ett viktigt villkor för det industriella näringslifvets förkofran utan en fullt lika oundgänglig förutsättning för det svenska jordbrukets pånyttfödelse. Folkskolor med s. k. afdelnings- och hvarannandagsläsning kunna omöjligen åt sina lärjungar meddela den allmänbildning vår tid kräfver. Så långt möjligt är, böra därför sådana skolor ombildas så, att åt hvarje barn meddelas årligen 8 månaders daglig undervisning (Litt. A., B. och E. i normalplanen). Där de lokala förhållandena tvinga till hvarannandagsläsning, böra skolorna så utvecklas och anordnas, att barnantalet för hvarje dag ej öfverstiger 30, och att endast en årsklass samtidigt undervisas af samme lärare (Litt. B 2).»

Det fjärde stiftsmöte, som behandlade frågan, svarade:

»För en stat är en moraliskt, intellektuellt och ekonomiskt välutvecklad landtbefolkning ett nödvändigt lifsvillkor. För landtbefolkningens utveckling kräfves ett skolväsen, som i någon mån kan upptaga täflan med städernas skolväsen.

Halftidsskolor måste stanna efter heltidsskolor med afseende på det resultat i kunskaper och färdigheter såväl som i andlig och kroppslig utveckling i allmänhet de hos sina lärjungar åstadkomma. Halftidsskolor minska intresset för undervisningen hos lärare, föräldrar och barn. Halftidsskolor föranleda föräldrar, som reflektera, att genom inflyttning till staden eller på annat sätt skaffa sina barn bättre undervisning, hvarigenom folkskolorna på landsbygden få tendens att blifva fattigskolor.»

På ett mindre skolmöte lämnades på frågan om halftidsläsningen i folkskolan nedanstående svar:

»Skolor med halftidsläsning kunna icke meddela sina lärjungar en tillfredsställande medborgerlig bildning; hvarje normalt begåfvadt barn bör årligen hafva 8 månaders daglig undervisning i folkskolan under 4 till 5 år; på landsbygden böra skolformerna Litt. A. och B. i normalplanen följas, såvidt förhållandena så medgifva, eljest Litt. E.; i småskolor kunna högst 25 och i folkskolor högst 40 barn med fördel samtidigt undervisas af en lärare; i folkskolstadgan bör maximiantalet barn för hvarje lärare bestämmas; den fyrklassiga hvardagliga skolformen bör reformeras; skolformerna A. och B. böra införas, så snart barnantalet ökas öfver det normala; staten bör träda hjälpande emellan och eventuellt öfvertaga kostnaderna för folkundervisningen.»

De nu anförda svaren innehålla i hufvudsak hvad som blifvit yttradt mot skolor med halftidsläsning. Det torde därför vara onödigt att meddela flera af de afgifna svaren, helst sedan vi fäst uppmärksamhet därpå, att någon yrkat, att halftidsläsning borde i lag förbjudas.

Af de öfverläggningar, som blifvit förda om halftidsläsningen i folkskolan, torde den slutsats kunna dragas, att folkskollärarkårens flertal numera kommit till insikt om att folkskolor med halftidsläsning ej kunna fylla sin uppgift.

En minoritet finnes dock fortfarande, som anser, att skolor med halftidsläsning äro de lämpligaste i glest bebodda trakter. Denna åsikt har vid ett skolmöte motiverats sålunda: »I skolor, som äro belägna i glest bebodda trakter, kan halftidsläsningen svårligen undvikas. Dels är det svårt för föräldrarne att erhålla tjänare, hvarför de oundgängligen be-

höfva sina barn till biträde i arbetet, dels äro skolafstånden för stora. Både hjärta och förstånd uppresa sig mot att barnen i ur och skur under 8 månader dagligen skola vandra milslånga vägar, sitta i skolan samt i hemmet läsa läxor. Få barnen hvila hvarannan dag, kunna de stå ut med skolgången. Därför borde det beslutas, att halftidsläsning skall afskaffas, där ej, såsom ofta på landsbygden är fallet, föräldrarne oundgängligen behöfva sina barn till arbete i hemmen och där långa skolafstånd lägga hinder i vägen för anordnande af heltidsläsning.»

Såsom skäl för skolor med halftidsläsning bruka dess försvarare därjämte anföra, att erfarenheten visat, att skolgången i dem blir jämnare samt att undervisningen blir mer effektiv, då barnantalet i allmänhet är mindre än i den fyrklassiga heltidsskolan och då barnen kunna sammanhållas i ett läxlag, hvarigenom tysta öfningar blifva öfverflödiga.

I själfva verket torde minoriteten vara större, än den synes vara, när man fäster afseende på dem, som på mötena uppträdt till försvar för halftidsläsningen. Mången, som i själ och hjärta fortfarande vill undervisa i halftidsskola hellre än i någon annan besvärligare skola, torde ej häfva haft mod att på mötena sätta sig emot den nuvarande strömningen mot den s. k. C-skolan. Man vill ju dessutom så gärna heta och gälla för en framtidsman med frisinnade och vidhjärtade åsikter, äfven om man vid det dagliga arbetet ej söker sätta de frisinnade tankarna i verket. Det är tyvärr mer än en, som på mötena talat stora och varma ord om vikten af att skolorna anordnas och skötas på sådant sätt, att de kunna motsvara sin viktiga uppgift, men som vid den dagliga skolgärningen traskar i de gamla vägspåren och ej höjer sig öfver slentrianen, i hvilken han så småningom råkat. Man talar så mycket i våra dagar om skolorna i Amerika och om hvad vi hafva att lära af dem. Det torde vara skäl att noga undersöka, om det, som synes efterföljansvärdt i Amerikas skolor, passar för våra barns skaplynne och våra förhållanden i öfrigt, innan vi införa det i våra skolor, men ett, som i alla hänseenden är värdt att efterfölja, är det intresse och den hängifvenhet, hvarmed flertalet af lärarne i Amerikas skolor ägnar sig åt just arbetet i skolan. Åt dessa ägna de icke

endast de timmar, då de skola meddela undervisning i skolan utan ock största delen af den öfriga dagen. Skolan är deras A och O. De sky ej ansträngningarna och mödorna. Liksom så många andra arbeta intensivt i Amerika, så göra ock lärarne det. Detta kan med skäl sägas till deras berömmelse. Men den minoritet, som talar för C-skolan, må vara större eller mindre, visst torde dock vara, att, såsom vi redan sagt, flertalet lärare numera önskar, att halftidsläsningen måtte så snart som möjligt upphöra i våra folkskolor. Med glädje anse vi oss kunna konstatera detta faktum. Enligt vår mening skulle nämligen folkbildningens nivå i vårt land väsentligen höjas, om skolor med halftidsläsning blefve endast mera sällan förekommande undantag.

Bland dem, som uppträda mot halftidsläsningen, kunna vi särskilja tvenne grupper: de, som vilja, att i lag halftidsläsningen skall förbjudas, och de, som önska, att den i vissa tvingande fall måtte få tills vidare förekomma. De senare ställa sig på den ståndpunkt, på hvilken nu gällande folkskolstadga och normalplan stå. Den torde också vara den enda möjliga under nuvarande förhållanden. Att helt och hållet förbjuda skolor med halftidsläsning torde ej kunna gå för sig med mindre än att staten understöder skolorna, åtminstone i åtskilliga distrikt, med större belopp och efter andra grunder än för närvarande. Huruvida det vore klokt att nu framlägga förslag härom till riksdagen, torde vara ovisst. Oss synes det, som om tiden därtill ej vore inne. Ett afslag af riksdagen torde vara menligare för skolväsendet i dess helhet än någon tids uppskof med att till riksdagen framställa propositioner rörande den sak, hvarom här är fråga. Om vederbörande myndigheter ställa sig gällande stadgar till efterrättelse och om de, som intressera sig för en god folkbildning, söka med varsamhet och sakkännedom öfvertyga menigheterna om vikten af att barnen få gå i skolor med heltidsläsning, torde man kunna i den närmaste framtiden åstadkomma, att den ena C-skolan efter den andra utbytes mot skolor, som äro så anordnade, att barnen få begagna undervisningen under hela skolåret.

På ett skolmöte har majoriteten slutit sig kring den åsikten, att C-skolan vore att föredraga framför E-skolan, emedan

den senare ej kunde tillämpas utan sitt bihang af tysta öfningar, hvilka i och för sig äro högst opraktiska och på grund däraf böra undvikas. För att C-skolan måtte blifva i stånd att bättre än nu fylla sin uppgift borde dock dess öfre afdelning besöka skolan 5 månader årligen. Ärligt har man här uttalat sin åsikt om de tysta öfningarna. Många, många torde svenska folkskollärare vara, som hysa samma mening om de tysta öfningarna men som ej så oförställdt framställa den, emedan de ej vilja bekänna sin okunnighet om deras rätta väsen eller emedan de ej vilja öppet tillstå, att de ej vilja syssla med tysta öfningar, enär dessa dels kräfva mycken uppmärksamhet och raskhet under arbetet i skolan, dels fordra ett ej så ringa hemarbete, dock ej större, än läraren väl kan hinna med det, om han, som sig bör, ägnar sin tid företrädesvis åt skolan och åt annat först då, sedan han gifvit skolan hvad henne tillkommer.

Den afvoghet, som på ifrågavarande möte framträdt mot de tysta öfningarna, torde vara en af hufvudanledningarna, hvarför C-skolor inrättats i åtskilliga distrikt, där de visserligen icke varit nödvändiga till följd af de lokala förhållandena.

Visserligen skulle det lända till stor båtnad för vårt folkskoleväsen, om lärarne ville med intresse söka göra sig reda för de tysta öfningarnas betydelse och med allvar tillämpa dem efter bästa förstånd. Af de erfarenheter, som då mångenstädes under skiftande förhållanden vunnits, skulle man så småningom komma till allt fullkomligare och fullkomligare förfaringssätt.

På ett möte uttalade man sig mot skolor med halftidsläsning och för ett bättre anordnande af skolväsendet i allmänhet. Därför, sade man, då skolor i många distrikt voro alldeles öfverbefolkade, under det i angränsande distrikt kunde finnas skolor med normal anordning och endast ett fåtal barn, och då många skoldistrikts litenhet lade hinder i vägen för att på normalt sätt ordna skolväsendet, borde hvarje stift indelas i ett för skolväsendets tillbörliga ordnande lämpligt antal distrikt, och då för uppehållande af folkskolan en ojämn och därför orättvis beskattning förekomme, så borde en till storleken lämpligare bestämd allmän skolskatt uttaxeras att

ingå till statskassan, af hvilken sedan nödiga lönemedel skulle utanordnas, hvaremot skoldistriktet skulle såsom för närvarande direkt bekosta skollokaler och naturaförmåner åt lärarpersonalen samt för hvarje lärarplats erlägga en viss årlig afgift till lärarnes pensionsinrättning.

Det torde ej vara skäl att fästa mycken uppmärksamhet vid detta förslag, som väl måste anses som i nuvarande tid outförbart. Det går i sanning ej så lätt, som förslagsställarne torde hafva föreställt sig, att bryta med de bestående förhållandena och införa något alldeles nytt, som ej har något rotfäste i hvad som förut funnits till. Det väcker ej vår förvåning, att ett dylikt förslag kunnat af någon teoretiker framställas, däremot kunna vi ej undertrycka vår förundran öfver att det omfattats och förordats af en majoritet vid ett möte, där man öfverlagt om hvad som nu borde göras för att höja vårt folkskolväsen.

I samband med förkastandet af C-skolan har man ock tänkt på hvad som borde sättas i stället för denna. På ett möte har man kommit öfverens om att i stället för skolan Litt. C. borde anordnas en folkskola Litt. E., om barnantalet uppginge till högst 40 à 50; Litt. B., om antalet barn vore högst 80, och Litt. A., när barnantalet öfverstege 80.

Ett annat möte höll före, att skolan E. vore den tjänligaste på landsbygden i det fall, att antalet barn ej öfverstege 48.

Däremot ansåg flertalet på ett annat möte, att Litt. C. borde utbytas mot Litt. B., som vore den lämpligaste skolformen för landsbygden. Litt. E. borde förekomma endast, då i skolan inskrifna barn uppginge till högst 20.

Allmännast torde dock den meningen vara, att på landsbygden skolan Litt. C. bör utbytas mot Litt. E., som, sedan den blifvit vederbörligen reformerad, är den för landet lämpligaste skolformen i det fall, att barnantalet ej öfverstiger 40; skulle däremot antalet uppgå därutöfver, bör Litt. C. förändras till Litt. B.; är barnantalet så stort, att det öfverstiger 80, bör Litt A. anordnas.

I samband med talet om halftidsläsning har den frågan framställts, om det ej vore skäl att stadga en viss minimitid för ett barns undervisning pr år. Och för att bi-

draga till sakens utredning har följande schema förslagsvis framlagts:

1) Barn i småskola med halftidsläsning undervisas minst 500 t:r pr år.

2) Barn i folkskola med 2 lärarkrafter undervisas minst 600 t:r pr år (läraren undervisar en klass pr dag).

3) Barn i folkskola med 1 lärare undervisas minst 650 t:r pr år (läraren undervisar 2 kl:r pr dag).

4) Barn i skola, där läraren undervisar i både små- och folkskola, undervisas minst 700 t:r pr år.

»Löneförhållandena böra», säger förslagsställaren, »regleras efter den ökade lärotiden och statsbidrag i vanlig ordning erhållas för den sålunda förlängda undervisningen. Den härigenom uppkomna tillökningen i en del kommuners skolafgifter kunde säkert också främja en bättre anordning, än hittills förekommit, på de många ställen, där man har halftidsläsningen, utan att denna af behofvet påkallats.»

Som stöd för sitt förslag anför förslagsställaren förhållandena i den danska folkskolan. »Där», säger han, »lägges hufvudvikten på skoltiden, icke på kursen. Ingen får afgå före 14 år, ej heller i regeln kvarhållas längre. Men det danska läsåret är minst 246 läsdagar, minimiantalet timmar pr barn i veckan är 18, och skolplikten varar utan undantag från fyllda 7 till 14 år. Det är tydligt, att de 18 timmarna gälla halftidsundervisningen. En enkel beräkning visar, att i detta fall ett skolbarn i Danmark erhåller 41 × 18 eller 738 timmar pr år och således under sin sjuåriga skoltid öfver 5,000 lärotimmar. Äfven med halftidsläsning erhåller den danske lärjungen således en undervisningstid, som kan anses motsvara antal lärotimmar hos oss vid heltidsläsning.»

Det lider intet tvifvel, att det skulle verka i flera hänseenden välgörande, om det vore i lag bestämdt, dels huru många läsdagar under året läraren skulle meddela undervisning, dels huru många läsdagar barnet under året minst borde besöka skolan. Klart är, att i skolor med heltidsläsning barnet skulle besöka skolan lika många dagar, som läraren vore pliktig att där meddela undervisning. I skolor åter, där tvingande skäl föranledde en sådan anordning, att en grupp af barnen skulle besöka skolan en del af året och en annan

grupp den återstående delen däraf, komme det särskilda barnet att pr år få mindre antal läsdagar än läraren.

På det att detta antal ej måtte blifva alltför litet, vore det nog skäl, att läsåret förlängdes åtminstone så mycket, att det komme att utgöra minst 40 veckor.

I somliga skoldistrikt är skolan i gång endast 5 dagar i veckan, i andra åter 6. I senare fallet få både lärare och barn längre årlig arbetstid än i det förra. Detta är ju i hög grad orättvist. Hvarför skall den ene läraren hafva längre arbetstid än den andra? Hvarför skall det ena barnet hafva rikare tillfälle att inhämta vetande än det andra? För att taga bort orättvisan föreslog regeringen för några år sedan riksdagen, att läsåret skulle innehålla ett visst antal läsdagar, så att skolan under läsåret skulle vara i verksamhet ett minimiantal dagar, för att statsbidrag till skolans underhåll skulle utgå. Minnas vi rätt, föreslog regeringen, att under läsåret skolan skulle vara i gång minst 192 dagar för erhållande af statsbidrag. Regeringens förslag föll. En skolrådsordförande, som var riksdagsman, motionerade, att K. M:ts förslag måtte förkastas och att det såsom hittills skulle lämnas obestämdt, huru många dagar under läsåret skolan minst skall vara i gång, för att statsbidrag skall kunna erhållas. Motionären fick besynnerligt nog understöd af folkskolmännen i andra kammaren. Deras invändningar mot K. M:ts förslag voro synnerligen lätta. Den viktigaste synes hafva varit, att, om läsningen fortgår endast 5 dagar i veckan, man ej kan få ut 192 läsdagar under det till 34 1/2 vecka beräknade läsåret. Men den saken hade ju varit lätt hjälpt därigenom, att man stadgat, att, om skolan ej varit i verksamhet 192 dagar under läsåret, detta skall utsträckas så lång tid, som erfordras, för att skolan må vara i gång det föreskrifna antalet läsdagar.

Genom bestämmande af antalet dagar, som skolan skall vara i verksamhet under läsåret, komme man ifrån den förargelseväckande striden om 5 eller 6 dagars läsning i veckan. I de skoldistrikt, där af någon anledning det vore fördelaktigt att läsa endast 5 dagar i veckan, finge man ersättning för de förlorade arbetsdagarna i de läsdagar, som komme att ligga utanför det egentliga läsåret. Vi kunna ej förstå, att lärare,

som i allmänhet klaga öfver att det är svårt att hinna med de föreskrifna lärokurserna, dock vilja förminska det hos oss jämförelsevis korta läsåret med en dag i veckan. Hur kunna de väl hafva hjärta att taga från barnen så många arbetsdagar, då åtminstone de borde förstå, hur viktig hvarenda arbetsdag för dem är.

Hur vi än se saken, kunna vi ej annat än beklaga, att riksdagen icke biföll det K. M:ts förslag, hvarom vi här erinrat, och vi önska innerligt, att ett dylikt förslag snart måtte framläggas för riksdagen och att det då måtte vinna dess bifall.

Vid öfverläggningarna om skolans anordning i de distrikt, där man vill utbyta halftidsläsning mot heltidsläsning, har man, såsom vi ofvan antydt, i allmänhet slutit sig omkring den meningen, att skolan Litt. C. bör utbytas antingen mot skolan Litt. B. eller Litt. E. men att i senare fallet antalet barn ej må öfverstiga 40, hvilket är det högsta antal, som med fördel kan undervisas samtidigt af en och samme lärare. — Men man har insett, att en sådan anordning af skolväsendet måste medföra ej obetydligt ökade kostnader för distrikten. Detta har man sökt afhjälpa genom förslag, att de i stället skulle få uppbära ökade statsanslag. I afseende på beloppen af dessa hafva åsikterna varit mycket skiftande. Så har föreslagits, att staten borde helt och hållet öfvertaga kostnaderna för landets folkskolväsen; att staten skulle betala lärarne hela deras penninglöner men att skoldistrikten skulle bära kostnaderna för skolhus, materiell, lärarnes naturaprestationer, afgifter till pensionskassa; att staten såsom hittills skulle betala $^3/_4$ af den kontanta grundlönen samt därtill helt och hållet de i lag föreskrifna ålderstilläggen; att utom de vanliga statsbidragen vissa fattigare skoldistrikt måtte få rätt att uppbära ett extra statsanslag; att, om staten öfvertager hela den kontanta aflöningen, extra statsunderstöd åt »mindre skattkraftiga» kommuner ej bör förekomma; att endast halft statsbidrag bör utgå till kommuner med halftidsläsning.

Det är en svårlöst fråga, som vi nu senast berört. Den sammanhänger med frågan, om folkskolan bör vara en statsanstalt eller en kommunalanstalt. För närvarande betraktas i vårt land folkskolan som en kommunens anstalt, hvilken

uppbär understöd af statsmedel. I samma mån, som statsunderstödet höjes, närmar sig skolan till att blifva en statsanstalt, och den skulle blifva helt och hållet en sådan, om staten skulle öfvertaga alla kostnaderna för skolväsendet. — Men komme folkskolan i den ställningen, komme den att styras af statens organer. Kommunala myndigheterna fingo öfver den intet att säga. Detta skulle enligt våra förmenanden ej blifva lyckligt. Ju mer kommunerna hafva att säga öfver skolan, ju större intresse för den kan man vänta sig hos dem. Erfarenheten från våra städer har lärt, att lärarne ej hafva skäl att vara missnöjda med kommunala myndigheterna vid bestämmande af deras löner, och man kan hoppas, att de kommunala myndigheterna äfven på landsbygden skola småningom komma att bevilja skolan hvad med billighet kan fordras. Rom byggdes icke på en dag.

Ovisst kan vara, om det är klokt att stadga ett visst antal barn som det högsta, hvilket en lärare är skyldig undervisa i ett visst slags skola, t. ex. 40 i en skola Litt. E. Bestämmer man antalet för högt, torde man hindra en utveckling, som, om barnantalet ej varit bestämdt, torde hafva kunnat åstadkommas; sätter man det för lågt, kan man lägga på distriktet en börda, som det ej förmår att bära; har man lyckats bestämma ett lämpligt antal, hur skall man förfara, om detta kommer att öfverskjutas med ett och annat nummer? Hvilka anordningar böra vidtagas för att undvika onödiga kostnader och åtgärder, om antalet barn i en skola är underkastadt ofta förekommande förändringar, i det att det snart sagdt årligen stiger eller faller i afsevärd grad? Jag har ej med dessa invändningar velat yttra mig bestämdt emot bestämmandet af ett högsta barnantal, som i ett visst slags skola får förekomma; min afsikt därmed har endast varit att föranleda en noggrann undersökning om hvad i det förevarande fallet bör göras eller icke göras.

Att skolor med halftidsläsning böra, där så ske kan, så fort som möjligt utbytas mot skolor, i hvilka hvarje barn får deltaga i undervisningen hela läsåret, framgår med all tydlighet af ett omdöme om resultatet af skolan Litt. C., som nyligen en skolrådsordförande i de trakter, där nämnda skola florerar och haft ett af sina kraftigaste stöd, fällt. Fråga

var om inrättande af en s. k. landtmannaskola. Skolrådsordföranden sade då, att det icke vore skäl att inrätta en sådan, enär barnen i länet, som undervisats i skolor med halftidsläsning, i dessa fått en så ringa utbildning, att de icke ägde förutsättningar att kunna göra sig till godo undervisningen uti den ifrågasatta läroanstalten.

2. Bör en obligatorisk fortsättningsskola anordnas?

Redan då vår första folkskolstadga utkom, insåg man, att fortsatt undervisning vore behöflig för de barn, som genomgått folkskolan, och man framställde redan då i allmänna drag antydningar om huru den fortsatta undervisningen borde anordnas. Sedan dess har man tid efter annan vidtagit anordningar tjänande till att främja ifrågavarande undervisning. De viktigaste af dessa torde vara framläggande af planer för dess anordning och understöd af statsmedel till sådana skoldistrikt, som anordna fortsatt undervisning med iakttagande af de föreskrifter, som blifvit gifna som villkor för erhållande af statsbidrag i och för den undervisning, hvarom nu är fråga. Ännu har man dock ej kommit synnerligen långt med den fortsatta undervisningen. Emellertid hafva vännerna till en god folkbildning alltmer genomträngts af insikten om den fortsatta undervisningens nödvändighet, och allt kraftigare framställas kraf på anordnandet af en sådan i de särskilda skoldistrikten. Så hafva åtskilliga folkskollärarmöten under senast förflutna sommar upptagit anordnandet af fortsatt undervisning som en af de reformer i vårt folkskolväsen, som för närvarande äro af nöden. »Folkskolan bör», säges det på ett möte, »utvecklas genom obligatoriska fortsättningsskolor eller andra lämpliga öfverbyggnader på densamma.» Yttrandet synes hafva vunnit mötets enhälliga bifall. På ett annat möte kom man öfverens om att folkskolan borde utvecklas genom lämpliga öfverbyggnader, afseende såväl fortsatt allmänbildning som utbildning för särskilda yrken.

På två af sommarens stiftsmöten behandlades jämväl frågan om den fortsatta undervisningen. Vid det ena instämde man i följande förslag till resolution:

1. Den fortsatta undervisningen bör i städer, köpingar och större samhällen göras obligatorisk;

2. Efter den lösning, som läroverksfrågan vid innevarande års riksdag erhållit, hvarigenom mångenstädes närda förhoppningar om ett organiskt samband mellan folkskolan och de allmänna läroverken tills vidare gäckats, har folkskolan att arbeta på en självständig utveckling af sin högre afdelning i den riktning normalplanen anvisar och efter förebilden af de tyska selekta afdelningarna med anläggning åt det håll, som för orten kan vara tjänligast.

3. Fortsättningsskolorna böra få ordnas efter de lokala förhållandena med afseende på löner och undervisningsform; jämväl med afseende på läroämnen bör en större frihet medgifvas.

4. Såsom ett önskemål framställes vidare den tanken, att våra fortsättningsskolor ytterligare måtte komma att påbyggas med praktiska fack- och yrkesskolor med likaledes obligatorisk skolgång.

Vid det andra stiftsmötet antogs en resolution, som hade följande lydelse:

För att fortsättningsskolan skall kunna nå en lifskraftig utveckling och hennes verksamhet blifva af nationell betydelse fordras:

att den göres obligatorisk med tvåårig kurs för alla barn, som afgått från folkskolan och hvilka ej åtnjuta annan tillfredsställande undervisning;

att skolans mål ej blott må vara ett befästande och en utvidgning af den i folkskolan förvärfvade allmänbildningen, utan att det företrädesvis må utgöra inhämtande af sådana kunskaper och färdigheter, som kunna vara till direkt nytta för det borgerliga lifvet;

att skolråd och skolstyrelser lämnas full frihet vid val af läroämnen och skolans organiserande;

att statsbidrag lämnas jämväl till af enskilda föreningar eller sällskap inrättade yrkes- och fortsättningsskolor, då dessa äro anordnade i enlighet med gifna bestämmelser.

Ser man på innebörden i dessa uttalanden och fäster man därjämte uppmärksamhet vid yttranden, som blifvit fällda under öfverläggningar rörande den fortsatta undervisningen, finner man, att åsikterna om denna äro mycket skiftande.

I en sak synes man dock vara tämligen enig. De flesta, som hafva intresse för en god folkbildning, anse, att fortsatt undervisning är en nödvändig förutsättning, för att en sådan skall vinnas, och att man därför bör kraftigt arbeta för att en dylik undervisning måtte öfverallt komma till stånd och få en ändamålsenlig anordning.

Redan i folkskolstadgan föreskrifves, att de särskilda skoldistrikten skola sörja för att tillfälle beredes barnen att, efter slutad skolgång i den egentliga folkskolan, fortsätta studierna under lärarens ledning, och de skoldistrikt, som anordna denna undervisning i enlighet med vissa gifna föreskrifter, kunna erhålla bidrag af statsmedel till täckande af de kostnader, som anordnandet af den fortsatta undervisningen medför.

Distrikten äro sålunda förpliktade att sörja för fortsatt undervisning, men de kunna gifva den en sådan anordning, som medför rätt till statsbidrag, eller ock anordna den på annat sätt.

Beträffande barnen åter hafva de ingen förpliktelse att deltaga i den fortsatta undervisningen, sedan de fått afgångsbetyg från folkskolan.

Nu har fråga uppstått, om ej distrikten borde åläggas att anordna en »verklig» fortsättningsskola i samband med hvarje egentlig folkskola.

Somliga hålla före, att den ståndpunkt, som folkskolestadgan i detta hänseende intar, är den, som bäst motsvarar nuvarande förhållanden. Hur många folkskolor finnes det icke, säga de, som hysa denna åsikt, hvilka ej kunna bära en fortsättningsskola?

Andra mena, att åtminstone *en* »verklig» fortsättningsskola borde finnas i hvarje skoldistrikt. Men, invänder man häremot, månne det ej finnes skoldistrikt, där förhållandena äro sådana, att en »verklig» fortsättningsskola ej kan med verkligt gagn inrättas?

Ännu andra yrka, att »verkliga» fortsättningsskolor måtte anordnas i städer, köpingar och större samhällen.

Sant är, att fortsättningsskolor i första hand böra inrättas i här nämnda samhällen, men det torde blifva svårt att i lag sätta gränsen mellan samhällen, som måste och som icke

behöfva inrätta fortsättningsskolor. Bäst är dessutom, om man kan undvika undantagslagstiftning.

Slutligen finnas de, som yrka, att i lag skall stadgas, att »verkliga» fortsättningsskolor skola anordnas i samband med hvarje folkskola.

Detta må vara ett framtidsmål, väl värdt att eftersträfva, men närvarande tiden torde ej vara mogen för en sådan lagstiftning. Helt visst skulle riksdagen afslå en framställning om godkännande af en sådan lag.

Beträffande barnens förpliktelser att ingå i fortsättningsskolan yrka några på att alla barn skola vara skyldiga att genomgå en fortsättningsskola; andra anse, att om ett skoldistrikt inrättar en fortsättningsskola, alla barnen i det distriktet böra vara pliktiga att deltaga uti undervisningen i denna skola; andra åter förmena, att barnen visserligen böra vara skyldiga att ingå i fortsättningsskola, där sådan finnes, men att de böra hafva rätt att lämna den, när de få sysselsättning, som ej kan förenas med arbetet i skolan.

Då vi tro, att för närvarande den fortsatta undervisningen kan främjas mera på frivillighetens väg än genom tvångsåtgärder eller föreskrifter, som ej komme att noggrant efterlefvas, och då vi förmena, att deltagande i undervisningen i fortsättningsskola ej är den enda väg, hvarpå de från folkskolan afgångna barnen kunna vidga sina insikter och i allmänhet främja sin utbildning af såväl själs- som kroppskrafter, så synes det oss, som om det vore bättre att ännu tills vidare låta skolgången i fortsättningsskolan vara frivillig än att nu göra den till obligatorisk för alla. Däremot synes det oss, att man bör bereda åt de barn, som afgått från folkskolan, så rikliga tillfällen till fortsatt utbildning, som förhållandena kunna medgifva, samt att alla anordningar för detta ändamål böra lämpa sig såväl efter barnens behof af höjd allmänbildning som efter krafven i det särskilda yrke, hvaråt de hafva för afsikt att ägna sig.

Man har tre slag af fortsättningsskolor: sådana, som hafva till mål att meddela endast en högre s. k. allmänbildning; sådana, hvilkas uppgift är att dels bibringa en högre allmänbildning och dels meddela undervisning uti hvad som fordras för utöfvandet af ett visst yrke, och sådana, hvilka endast afse

inlärande och inöfvande af något yrke. När nu en fortsättningsskola i ett distrikt skall anordnas, ligger det vikt på att vederbörande noggrant undersöka, hvilket slag af fortsättningsskola är mest af behofvet påkallad. I större samhällen torde det vara gagneligast, om fortsättningsskolor med olika uppgifter inrättas. Härvid kan dock fråga blifva, om de rena yrkesskolorna höra inom folkskolundervisningens område. Oss förefaller det, som om de icke höra dit, utan att de böra räknas till de s. k. tekniska skolorna. I sådan händelse hafva de myndigheter, som förvalta folkskolans angelägenheter, med dem intet att skaffa.

Äfven med hänsyn till organisationen af fortsättningsskolan äro meningarna mycket växlande. Några vilja hafva lärokursen treårig, andra tvåårig, andra ettårig, och andra åter mena, att barnet bör hafva rätt att afsluta den, när det fått en stadigvarande arbetsanställning. Med den åsikt vi hafva, nämligen att den fortsatta undervisningen trifves bäst, om man gifver den så mycken frihet, som kan vara rimligt, måste vi sluta oss till dem, som hylla den senast omnämnda meningen. Under denna tid, då ännu så många frågor rörande den fortsatta undervisningen äro sväfvande, synes det oss fördelaktigast att binda dem, som deltaga däri, så litet som möjligt.

I afseende på organisationen för öfrigt yrkas, att fortsättningsskolorna böra få ordnas efter de lokala förhållandena med afseende på tider och undervisningsform samt att jämväl med afseende på läroämnen en större frihet (än den nu medgifna) bör medgifvas. Ja, man har gått ännu längre. Man har uppställt fordran, att skolråd och skolstyrelser måtte ha full frihet vid val af läroämnen och skolans organiserande.

Vi hafva ej något emot att vederbörande myndigheter få rätt att ordna fortsättningsskolor på det sätt, som synes dem ändamålsenligast, dock med den inskränkning, att de, om de vilja hafva bidrag af allmänna medel till bekostande af ifrågavarande skolor, rätta sig efter de föreskrifter, som staten kan finna skäligt uppställa som villkor för lämnande af dylikt bidrag.

3. Om organisationen af folkskollärar- och folkskollärarinneseminarierna.

I. Seminarierektor O. W. Sundéns organisationsprogram:

1. Seminariet ökas med en ny klass upptill.

2. Samtidigt afskiljas de två nedersta klasserna såsom en afdelning för sig.

3. Det hela kommer alltså att bestå af ett treklassigt egentligt seminarium med ett tvåklassigt förberedande proseminarium.

4. Inträdesfordringarna för det egentliga seminariet fastställas till 17 års ålder samt kunskaper ungefärligen motsvarande de för realskoleexamen erforderliga — främmande språk dock undantagna.

II. Förslag af C. L. L.:

1. Seminariet bör fortfarande vara fyrklassigt.

2. För inträde i seminariets första klass må ej fordras kunskap i främmande språk; i öfrigt bör inträdessökanden äga kunskaper motsvarande dem, som berättiga till uppflyttning i gymnasium.

3. Seminariebildningen bör anses likvärdig med gymnasiebildningen.

III. Förslag af deltagarne i sommarkurserna i Stockholm:

1. Inträdesfordringarna böra motsvara ungefär det kunskapsmått, som erfordras för realskoleexamen med uteslutande af främmande språk.

2. Seminariekursen bör fortfarande vara fyraårig.

3. Kurserna i de svenska ämnena göras likvärdiga med gymnasiekurserna.

4. Bland läroämnena ingår ett främmande lefvande språk.

5. Undervisningen under de två sista åren anordnas hufvudsakligen i form af föreläsningar, själfstudier och tentamina.

6. Aflagd folkskollärarexamen berättigar till inträde vid universitet.

7. Seminarielärares kompetens och löneförmåner likställas med lektorers.

Fördelaktigt vore, om ett privat folkskollärarseminarium inrättades.

IV. Seminarierektor E. O. Arcadius' förslag:

1. Inträdesfordringarna till seminariets första klass göras lika med kurserna i folkskolans öfverbyggnader, och i andra klassen berättigar realskoleexamen till inträde, dock efter inträdespröfning.

2. Seminariekursen är fyraårig.

3. I undervisningsanstalternas system skall seminariet vara parallellt med gymnasiet.

4. Den utexaminerade folkskolläraren skall vid universitet hafva samma rättigheter som en student.

5. En folkskollärare skall sålunda vid universitetet få aflägga hvilken examen som helst men naturligtvis liksom nu med kompletteringsexamina, där sådana fordras för tillträde till de olika fakulteterna. Men lärarexamen i pedagogik och två andra valfria ämnen inom filosofiska fakulteten borde af folkskollärare utan vidare få afläggas.

6. Vid universiteten böra inrättas professurer i pedagogik samt praktiska öfningsskolor.

7. Undervisning i främmande språk införes vid seminarierna.

8. Undervisningen i de högre klasserna bedrifves medelst föredrag, laboratorieöfningar i fysik, kemi, biologi m. m.

9. Olika kurser bestämmas för de olika betygsgraderna.

V. Förslag, förordadt af Västernorrlands folkskollärare-möte:

1. Inträdesfordringarna höjas väsentligt.

2. Undervisning i ett lefvande språk införes.

3. Undervisning i katekes och biblisk historia inskränkes till de två första klasserna; i de öfre klasserna meddelas en utförlig undervisning i bibelkännedom, kyrko- och jämförande religionshistoria.

4. Den rent grammatikaliska undervisningen i modersmålet inskränkes, och i stället ägnas väsentligt mer tid åt litteraturläsning och litteraturhistoria.

5. Vid hvarje seminarium inrättas bibliotek, som underhålles genom årliga anslag.

6. En naturlig fördelning göres mellan de särskilda läroämnena (t. ex. psykologi och pedagogik skola gälla såsom två självständiga ämnen).

7. Mera tid ägnas åt de praktiska öfningarna samt åt studiet af psykologi och pedagogik.

8. På det högre stadiet bedrifves undervisningen företrädesvis genom föreläsningar; åt eleven beredes tillfälle till mera omfattande självstudier; lektionstimmarnas antal inskränkes.

9. Under lektionerna böra eleverna på ett sammanfattande sätt muntligen eller skriftligen få redogöra för större partier af hvad de genom själfstudium inhämtat.

10. Undervisningen bör skötas af verkliga fack- och pedagogiskt bildade lärare.

11. För vinnande af dessa önskemål bör snarast möjligt en revision af seminariestadgan i dess helhet företagas.

VI. Seminarierektor F. Lundgrens förslag:

1. Inträdesfordringarna höjas så mycket, att därigenom ett läsår inbesparas. I förening härmed höjes inträdesåldern med ett år.

2. Hellre än att man vid inträdesfordringarna ökar på litet här och litet där, må man öka med besked i somliga stycken, så att dessa aldrig behöfva upptagas på seminariernas arbetsordning. Som exempel på sådana stycken må anföras välskrifning och ortografi som särskild disciplin, den kurs i svensk språklära, som nu genomgås i första klassen, studiet af folkskolans läsebok, geometrisk åskådningsöfning, korteligen allt som bör höra till på barndomsstadiet.

3. Den inträdessökande bör vara frisk och stark samt styrka detta genom ett läkarbetyg, hvari läkaren gifvit ett detaljeradt yttrande om alla viktigare organ och lifsfunktioner.

4. I första klassen afslutas zoologi, geologi och matematisk geografi. Där borde ock genomgås och afslutas en liten kurs i fysiologi.

5. Vid det andra läsårets slut bör undervisningen i biblisk historia, svensk grammatik som särskild disciplin, aritmetik, geografi, botanik med undantag af herbariegranskning, kemi och psykologi afslutas.

6. Inga praktiska öfningar böra förekomma i andra klassen.

7. I tredje klassen böra vissa ämnen göras valfria.

8. Seminariet bör ej uppdelas i ett förseminarium och ett hufvudseminarium.

9. Ett särskildt seminarium må organiseras för dem, som, efter att hafva genomgått realskolan, vilja ägna sig åt folkskollärarkallet, och ett för de småskollärarinnor, som vilja förvärfva kompetens till lärartjänst vid folkskola.

10. En i någon mån olika studieplan bör uppgöras för manliga och kvinnliga seminarier; den dagliga lästiden på seminariet bör sättas lägre för de kvinnliga eleverna.

11. Äfven för de manliga eleverna bör lästiden afsevärdt minskas, särdeles i tredje och fjärde klasserna, där tid kräfves för mer självständiga studier i hemmet.

12. Undervisning i ett främmande språk kan utan fara för öfveransträngning införas, om studiet däri blir valfritt. Undervisningen däri bör äga rum i tredje och fjärde klassen. I dessa klasser böra dessutom ett eller flera ämnen vara valfria.

13. Intet afbrott i studierna bör äga rum mellan tredje och fjärde klasserna.

14. Kompetensen till lärarplatser vid seminarierna bör bestämmas efter seminariernas väl afvägda behof med bestämda ämnesgrupper för hvarje syssla och stegring framför allt i praktisk duglighet; lönen bör sättas 500 kronor högre än för läroverksadjunkt; tjänstgöringsskyldighet må ej öfverstiga 20 timmar i veckan; pension bör erhållas vid uppnådda 60 lefnadsår och 30 tjänstår.

15. Det bör tillsättas en inspektör, som ägnar hela sin tid åt rikets folk- och småskoleseminarier.

VII. Folkskolans Vän förordar tvenne åtgärder, som böra vidtagas vid omorganisationen af seminarierna:

1. Höjning af inträdesfordringarna, dock icke i sådan utsträckning, att afståndet mellan folkskolans slutmål och seminariets begynnelsepunkt blir för stort. Däremot må denna höjning gradvis fortsättas i samma mån folkskolan och dess öfverbyggnader utvecklas.

2. Seminarierna utvecklas med en femte årsklass.

3. Bland läroämnena upptagas tyska språket som obligatoriskt och engelska som valfritt.

VIII. Förslag, förordadt af stiftsmötet i Trelleborg:

1. Inträdesfordringarna höjas, så att de motsvara fordringarna för inträde i gymnasiets första klass utom hvad angår främmande språk.

2. Till de vid seminarium nu förekommande ämnena böra läggas tyska språket som obligatoriskt och engelska språket som valfritt ämne.

3. Vid afgångsexamen böra de skriftliga profven blifva lika vid alla seminarier och gifvas af ecklesiastikdepartementet.

4. Seminarierna böra få fullt tidsenliga lokaler och bibliotek.

5. Lärarne vid seminariets öfningsskoler böra erhålla fast anställning samt förbättrade löne- och pensionsförhållanden.

6. Seminarierna böra läggas under en särskild hela landets folkskoleväsen omfattande öfverstyrelse.

7. Lärarens fortsatta utbildning knytes till universitetet med rätt för läraren att därstädes — om ock under vissa villkor — idka studier och aflägga vissa examina.

IX. Seminarierektor S. Lundqvist yttrar med hänsyn till seminarieelevernas värnpliktsöfningar:

Det regelbundna afbrott i studierna, som hvarje år vare sig i slutet af vårterminen eller i början af höstterminen träffar någon af eleverna i värnpliktsålder, kommer inom kort att utsträckas till ett helt år. Månne icke i samband härmed tvenne förändringar i gällande stadgar vore ändamålsenliga; den ena, att afgångsexamen icke finge afläggas förrän efter fullbordandet af första årets värnplikt, om eleven därtill uttoges, den andra såsom en konsekvens häraf, att uppflyttning från tredje till fjärde klassen skulle berättiga till innehafvande af plats såsom vikarie eller e. o. vid folkskola? För seminarieeleven vore denna tjänstgöring till stor nytta, och folkskolan behöfde ej vara i förlägenhet efter vikarier.

X. Vid Göteborgs stifts folkskollärarmöte fattades följande resolution:

Då undervisningen om de rusgifvande ämnenas natur och verkningar afser en kunskap af största betydelse både för den enskilde och samhället, bör folkskolan sättas i tillfälle

att på ett mera tillfredsställande sätt, än hvad i allmänhet sker, meddela nämnda undervisning. Viktigaste förutsättningarna för att detta skall kunna ske äro:

1. Att lagstadgade lärokurser i ämnet jämte lämplig åskådningsmateriel införas vid rikets folk- och småskoleseminarier — — — — — — — — — — — — — — — —.

2. Att kontrollen genom inspektion och pröfningar vid seminarier och folkskolor äfven afser undervisningen i nämndaämne.

XI. Läroverksadjunkten J. V. Åkermarks förslag, förordadt af stiftsmötet i Göteborg:

1. Skolhygienen upptages som undervisningsämne i folkskollärarseminariernas läroplan.

2. Frilufts- och skjutöfningar i tillfredsställande utsträckning upptagas som komplement till gymnastiken.

3. I afgångsexamen fordras godkända betyg om insikter och färdigheter i desamma.

XII. Resolution om seminariernas reform, fattad vid diskussionsmöte under sommarkurserna i Lund:

1. Den fyraåriga kursen vid folkskollärarseminarierna bör bibehållas, men inträdesfordringarna böra höjas, så att de komma att motsvara det kunskapsmått, som förvärfvas i högre folkskolan och i folkskolans högre afdelning.

2. Inträdesprofvet bibehålles äfven för dem, som aflagt realskolexamen.

3. Tyska språket införes som obligatoriskt undervisningsämne.

4. Tidsenliga seminariebibliotek inrättas.

5. Seminariernas rektorer och adjunkter likställas i löneafseende med rektorerna och lektorerna vid de högre allmänna läroverken, och öfriga seminarielärares löner höjas i jämförelse därmed.

6. Seminarierna förläggas under en hela folkskoleväsendet omfattande öfverstyrelse.

7. Seminarierna böra mera än hittills söka dana självständiga personligheter.*

---

* Sedan detta skrifvits, har M. Hamnström föreslagit, att kursen vid seminarierna göres sexårig samt att hvarje medellös elev får i stipendium 300 kr. årligen, och J. G—n har förordat, att kursen vid lärarinneseminarier blir treårig.

Svensk Lärartidning torde i allmänhet omfatta det förslag, som af rektor Arcadius framställts.

Utrymmet tillåter oss icke nu att närmare skärskåda de framställda förslagen, hur lockande det än vore, om vi ville inlåta oss i strid för stridens skull, ty nog erbjuda de svaga anfallspunkter. Men förslagen göra väl ej anspråk på att vara annat än synpunkter, som böra tagas i betraktande vid öfverläggningarna om seminariernas blifvande gestaltning. För att dessa öfverläggningar måtte blifva rätt grundliga och allsidiga är att hoppas, att personer med olika åsikter må få tillfälle att i dessa öfverläggningar deltaga. Här gäller det ett så viktigt samhällsintresse, att det förtjänar en grundlig och allsidig pröfning. Framför allt är det af vikt, att man vid ordnandet af seminarierna först och främst ser folkskolans intressen till godo.

Carl K—n.

14.

Tankar om seminariernas reformering.

Den uppmärksamhet, som under senare tiden riktats på våra folkskollärarseminarier, är för dem i allmänhet föga hedrande. En ström af tidningsartiklar, innehållande såväl befogad som obefogad kritik öfver dessa läroanstalter, har gått och går fortfarande genom pressen. Det synes väl författaren af följande uppsats, som om redan tillräckligt vore taladt i saken och tiden till handling vore inne. Men i afvaktan på de reformer, som en icke alltför aflägsen framtid förväntas medföra, tillåter sig emellertid en af dem, som vid ett seminarium erhållit utbildning för sitt lärarkall, att utan alla anspråk på att komma med något egentligen nytt framställa några tankar om seminariernas brister och behof af omdaning.

Det har blifvit sagdt, att läraren är skolans själ, och det med all rätt. En begåfvad, kunnig och intresserad lärare vinner äfven under mera ogynnsamma yttre betingelser ett bättre resultat, än den mindre nitiske och för sin uppgift sämre utrustade kan uppnå med de bästa hjälpmedel i öfrigt.

Därför synes mig den viktigaste fråga, man har att göra sig angående seminarierna, blifva denna: »Huru tillförsäkra seminarierna dugliga lärare?» Då en person, som äger förutsättningar för att kunna erhålla lektorat vid allmänt läroverk, likväl af intresse för folkbildningen ägnar sina krafter åt seminariets tjänst, är det ju under närvarande förhållanden åtminstone i ekonomiskt afseende en uppoffring, han underkastar sig. Till all lycka saknas icke de, som underkasta sig denna uppoffring, men icke kan man rimligtvis begära eller vänta att på sådan väg erhålla tillräckligt antal fullgoda lärarkrafter. Kunna också åtskilliga för ändamålet kvalificerade personer vinnas, så äro ändock icke våra lärarbildningsanstalter därmed tillfyllest betjänta. Ingen vän af den svenska folkskolan kan vara tillfreds med att något enda ämne vid seminariet representeras af en lärare, som saknar vilja eller förmåga att icke blott meddela sina elever ett visst pensum af vetande utan äfven väcka och nära deras håg för självständiga studier för att icke tala om det allra viktigaste: förutsättningar för att kunna inverka höjande och förädlande på elevernas karaktär. Med blicken fäst på det förhållandet, att en seminarielärare enligt gällande lagbestämmelser aflönas sämre och anses behöfva en lägre kompetens för sitt kall än läroverkslektorn, kan man nästan frestas till den tanken, att de lagstiftande myndigheterna ansett det vara mindre noga med seminariernas bästa än med läroverkens. Full likställighet mellan läroverkets och seminariets lärare såväl i ekonomiskt afseende som i fråga om kompetensvillkor skulle jag i hufvudsak vilja uppställa såsom önskemål, endast med den skillnaden, att för kompetens till seminarielärarbefattning uttryckligen fordrades grundliga insikter i pedagogik. Jag kan icke undertrycka den förmodan, att upprättande af en pedagogisk professur vid våra universitet skulle bidraga att öka tillgången på verkligt fackbildade lärare i detta viktiga ämne. Att någon tids tjänstgöring i folkskola skulle medverka till att sätta den blifvande seminarieläraren in i hans uppgift att handleda eleverna, som en gång skola komma att utöfva lärarverksamhet just i folkskolan, vid deras undervisningsförsök, synes vara obestridligt. Om dylik tjänstgöring än icke uppsattes

såsom egentligt kompetensvillkor, borde den dock få räknas till godo, då lärare vid seminarium tillsättes. Att de här framställda önskemålen icke så lätt eller snart kunna uppnås, är högst troligt. Gifvetvis hälsar jag dock med glädje hvarje steg, som tages i den angifna riktningen.

Ett afsevärdt hinder, som jämte gällande aflönings- och kompetensförhållanden ställer sig i vägen för ett framgångsrikt arbete vid seminarierna, har man att söka i den omständigheten, att en lärare kan åläggas undervisa i ett ämne, som han icke speciellt studerat. Följden häraf måste ju blifva, att läraren till äfventyrs icke äger någon djupare kunskap i ämnet än den, som kan anses motsvara seminariets kurs, och som han således skall meddela sina elever. Att detta är ett missförhållande, behöfver åtminstone för den, som äger någon erfarenhet såsom lärare, ej bevisas. Det borde dock icke möta oöfvervinneliga svårigheter att så tillsätta lärare och så fördela undervisningsämnena dem emellan, att hvarje lärare komme att vara specialist inom det honom förelagda området.

Fordringarna för elevs inträde vid seminarium synas för närvarande vara alltför låga. Däraf följer, att en ganska stor del af den dyrbara seminarietiden måste användas till inhämtande af sådant, som den unge ämnessvennen utan alltför stor svårighet borde kunna tillägna sig före inträdet vid läroanstalten, samt att den utgående eleven, om han vid inträdet ägde blott de lagstadgade kunskaperna, omöjligen kan vid sin afgångsexamen motsvara tidens kraf på en duglig folkskollärare. Det torde vara de manliga seminarierna, som mest lida af denna olägenhet, under det de kvinnliga genom den rikligare tillgången på inträdessökande och dessas i allmänhet större förkunskaper redan nu kunna i praktiken uppställa högre fordringar vid intagning af elever än de i gällande stadga bestämda. Rektor O. W. Sundén i Umeå har i sin skrift »Våra folkskollärares utbildning» föreslagit, att seminariet tillökas med en klass upptill, att samtidigt härmed de två lägsta klasserna afskiljas och bilda ett proseminarium,

afsedt att utgöra en förberedelseanstalt för det egentliga treklassiga seminariet, och att inträdesfordringarna för detta senare bestämmas till fyllda 17 års ålder samt kunskaper ungefärligen motsvarande dem, som erfordras för realskoleexamen med undantag af främmande språk. Förslaget är onekligen tilltalande, helst som dess upphofsman icke tänker sig proseminariet såsom den enda användbara förberedelseanstalten. Hvad som kunde invändas mot detsamma, torde vara, att det ifrågasatta proseminariet, såsom Svensk Läraretidning anmärker (n:r 29 för innevarande år), möjligen kan i någon mån blifva en ny konkurrent till folkskolans öfverbyggnader, hvilkas utveckling i alla händelser går mycket långsamt. Tillgång till lämpliga preparandanstalter för dem, som ansåge sig icke kunna på egen hand inhämta tillräckliga förkunskaper komme med säkerhet icke att saknas, äfven om en rätt afsevärd höjning af inträdesfordringarna vidtoges med bibehållande af den nuvarande fyraåriga kursen, och någon större minskning af antalet mera begåfvade inträdessökande torde icke heller behöfva befaras. Det af läroverkskommittéen framställda förslaget, att realskoleexamen skulle berättiga till inträde i seminariets tredje klass, måste väl gifvet anses innebära en sänkning af lärarbildningen, försåvidt icke seminariet samtidigt tillökades med en femte klass upptill.

Beträffande undervisningen vid seminarierna kan sägas, att den i många fall lider af för mycket läxplugg och alltför liten eggelse till självständigt arbete hos eleverna. Det enträgna läxläsandet, huru nödvändigt det än må vara för att gifva kunskapen stadga och fasthet, lägger helt beslag på elevens tid och krafter. Jag vore nästan frestad att jämföra seminaristen med en daglönare, som trots träget arbete ser sin ekonomiska ställning alltfort vara klen. Huru det i vanliga fall går med de högre, ideella intressena hos en sådan person, vet hvar och en. Låt så vara, att seminarieelevens läxläsning är af en något mera ideell natur än dagsverkarens eller fabriksarbetarens ständigt enahanda arbete, ovedersägligt är, att en ensidigt bedrifven läxläsning med ty åtföl-

jande redogörelser icke utvecklar ynglingens själsförmögenheter på ett fullt nöjaktigt sätt. Lusten och förmågan till självständigt arbete lämnas outvecklad, om den ej rent af förkväfves. Lätt ledes den unge till och med in i den föreställningen, att, blott han kan oklanderligt dag för dag redogöra för gifna uppgifter, så är med honom allt väl beställdt, om han ock med allt sitt bokliga vetande blir alltmera främmande för lifvet, som rör sig omkring honom. Månne icke regeln: »Man lär för lifvet, icke för skolan», behöfde mera uppmärksammas?

Men lätt är att påpeka fel. Svårare är att framställa verksamma botemedel. En orsak till den myckna läxläsningen ligger stundom däri, att en lärare, drifven af intresse för sitt ämne och berömvärdt nit att bibringa sina elever en så fyllig kurs som möjligt, glömmer att iakttaga den nödiga begränsningen. Något kunde vinnas genom en inskränkning i dylika fall, ehuru det villigt må erkännas, att lärarens uppgift måste blifva mera kräfvande, i samma mån som elevernas obligatoriska hemarbete minskas. Mera torde dock kunna åstadkommas härutinnan, om man genom höjda inträdesfordringar förlade en rätt stor del läxplugg före inträdet vid seminariet. Härigenom skulle ganska mycken tid blifva öfrig dels till välbehöflig rekreation, dels till friare studier i självvalda ämnen vid sidan af de egentliga kurserna. Gifvetvis borde eleverna vid dessa studier få påräkna råd och ledning af sina lärare. För att ej öfver höfvan betunga dessa vare sig genom tillsynen öfver elevernas självständiga arbeten eller genom hållandet af föreläsningar, som i seminariets högre klasser skulle vara synnerligen önskvärda, är en nedsättning i antalet tjänstgöringstimmar af behofvet strängt påkallad.

Men icke allt är vunnet genom höjda kunskapsfordringar vid inträdesexamen och ökade möjligheter till inträngande i vetandets skattkamrar under seminarietiden. Den blifvande läraren måste, om han skall kunna fylla sin uppgift, framför allt vara en fullgod karaktär. Att fostra eleverna till verkliga lärarpersonligheter torde vara seminarielärarens högsta men på samma gång svåraste uppgift. Ungdomens medverkan till sin egen fostran är nödvändig. Den lärare,

som förstår att framkalla och draga nytta af en sådan bundsförvant hos sina lärjungar, skall förvisso komma långt. I detta sammanhang må understrykas, hvad i uppsatsen »Våra folkskollärarseminarier» blifvit af denna tidskrifts utgifvare påpekadt, att nämligen ynglingar ej få behandlas, som vore de barn. Ett sådant behandlingssätt väcker lätt förbittring och i somliga fall ringaktning mot läraren. En seminarist, som, då han vistades på en lägerplats för att fullgöra sin värnplikt, af besökande kamrater från seminariet tillfrågades, huru han trifdes i kronans tjänst, svarade ungefär så: »Man är här visserligen föga mer än ett ting, ett nummer i ledet, men slipper åtminstone behandlas som ett litet barn.» Lyckligtvis hör det här påpekade missförhållandet, så långt författarens erfarenhet sträcker sig, till undantagen.

I de för seminarierna stadgade kurserna synas vissa ändringar och tillägg vara af behofvet påkallade. Rektor Sundén har i sin ofvan citerade skrift framlagt ett utförligt förslag till sådana, hvilket synes vara förträffligt. Jag inskränker mig till att här understryka ett och annat moment i förslaget. Det har icke utan skäl blifvit sagdt, att seminarieeleven under sin utbildningstid får särskildt i vissa ämnen nöta om åtskilligt, som redan är honom bekant från folkskolan. Att så sker, torde för närvarande vara nödvändigt till följd af många inträdessökandes särdeles låga bildningsnivå, hvartill kommer, att de blifvande lärarne därigenom göras sadelfasta i de kunskapsgrenar, i hvilka de framdeles komma att undervisa. Grundligheten är förvisso allt beröm värd. Men månne icke t. ex. vid kristendomsundervisningen ett minst lika godt resultat skulle vinnas, om mindre tid ansloges till katekes och biblisk historia samt i stället mera till kyrkohistoria och direkt studium af bibeln? Utan tvifvel skulle en djupare och mera vidgad förståelse af det höga och heliga ämnet ernås på denna väg och den minskade grundligheten i studiet af de förenämnda läroböckerna därigenom vara till fullo ersatt.

Ett liknande förhållande gör sig gällande inom språkundervisningen. Det är väl sant, att folkskolläraren behöfver

vara hemmastadd i folkskolans läsebok, men de förutsättningar, som han måste äga för att kunna rätt använda denna bok vid sin undervisning, låta sig med säkerhet förvärfvas till och med bättre genom »bekantskap med klassiska och därmed äfven typiska litteraturprof ifrån så många skeden af Sveriges litterära utveckling, som härvidlag rimligen kunna sättas i fråga,»* än genom det nu onekligen något ensidiga fördjupandet i läseboken. Således en mera framskjuten plats åt litteraturhistoria och läsning af klassisk svensk litteratur!

Önskemålet att få ett främmande lefvande språk, helst tyska, infördt vid seminarierna gör sig allt starkare gällande inom folkskollärarkåren. Om det vore för djärft att på en gång öka kursen med ett obligatoriskt främmande språk, kunde man ju att börja med låta detta ämne vara valfritt. Sannolikt skulle de erfarenheter, som därvid komme att göras, inom en ej alltför aflägsen framtid föranleda det nya ämnets upptagande som obligatoriskt.

I fråga om seminaristernas speciella fackbildning torde kunna sägas, att den i allmänhet är jämförelsevis väl tillgodosedd. Den sida af pedagogiken, som rör kroppens vård, är dock ännu förbisedd, åtminstone i stadgan. Detta förhållande har utan tvifvel ofördelaktigt återverkat på hygienen i många folkskolor. Någon undervisning i skolbokföring med hvad därtill hör meddelades eleverna vid åtminstone ett seminarium redan för åtskilliga år sedan. Att kursen i detta ämne blifvit något utförligare, hade varit önskvärdt. Måhända har den senare utvecklats därhän.

Seminariernas byggnader, undervisningsmateriell m. m. förtjänade väl sitt särskilda kapitel. Åtskilligt öfrigt finnes i sådant afseende att önska här och där. Men, då ett glädjande faktum är, att början till ett bättre redan gjorts, har man anledning hoppas, att fortsättning på den inslagna vägen skall följa.

---

* G. Sandahl: Iakttagelser under en studieresa.

representerad utan äfven allt egendomligt för dess nationella folklif sammanfördt i lefvande bilder. Icke bara våra dagars utan äfven forna tiders Sverige finna vi där i smått. Och ändå — den okonstlade naturen är det ej!

Äfven i den mest inbitne stadsbos inre finnes dock, tror jag, ett djupt behof af ett sådant där uppfriskande, själsutvecklande umgänge med de af oss människor för så mycket lägre ansedda naturvarelserna. En inblick i deras lif skall många gånger komma oss att akta dem mer, än hvad vi gjort. Det där talet om att ha sinne för naturen är dessutom ej något nymodigt påhitt. Af sagor, sägner och gamla visor finna vi, att vårt svenska folk af ålder haft medkänsla med äfven de ringaste kräk, emedan det haft en stark förnimmelse af att en högre värld i naturen lefver och uppenbarar sig mera omedelbart än eljest. Jag vill bara anföra ett säkert mycket gammalt ordstäf: Den, som vänder en på ryggen liggande tordyfvel till rätta, honom varda sju synder förlåtna. Förresten vädjar jag till hvar och en af oss, som tillfredsställer det där natursinnet aldrig så litet, som sträckt ut promenaden utom tullarna och gifvit akt på hvad som mött honom, hört på fågelsången, följt krypens rörelser på marken etc., om ej det där natursinnet lefvat upp och gifvit sig till känna.

Det fanns hos våra fäder, vi märka det hos oss själfva, och det vaknar tidigt hos barnen. Vi ha nog alla sett, hur barnet med oändlig glädje hänger sig åt att betrakta en katt, en hund, spårvagnshästen och hvad helst för djur, som det får göra bekantskap med. Det uppfattar djurets beteende skarpare än den fullvuxne, kallar djuret efter det läte, som det tänker sig ihop med detta. »Vovov» är ju ett kändt barnanamn på hunden och »ptroa» på hästen efter kuskens haltrop. — En liten treåring bland mina bekanta har, från det han först kunde ge sig till känna, visat en rörande glädje åt och förstånd om allt i naturen. Alla blommor älskar han och har blifvit lärd att ta i helt försiktigt, men de gula trycker han intill sig med ett särskildt leende. De bugande trädkronorna fängslade tidigt hans uppmärksamhet. En sommar, då han var med sina föräldrar vid västkusten, kunde han sitta försjunken i betraktande af småfiskarnas och måsungar-

nas lek i vattenbrynet eller sjöstjärnornas långsamma krypande på sandbottnen. I somras fortsatte han sina naturstudier på en landtgård i Dalarne. Man kunde först ej förmå honom att gå in i ladugården. Men när han väl öfvervunnit den första rädslan, hade de svårt att få honom därifrån. Och han fattade sådan kärlek till sina gamla vänner, hästarna, att han på allt sätt sökte ta efter dem. Han skulle äta sin mat som de, slänga med hufvudet och bita stort och förskräckligt. Han lunkade som oxarna och galopperade som hästarna, och så hittade han till slut på att gå och dricka ur kreaturens vattenhoar, något som gjorde hans mamma hjärtängslig. När hans mamma går ut i sta'n utan honom, hälsar han ifrigt till mormor och moster och till »spårvagnsptro-orna». Han glömmer dem ej ens i aftonbönen. — Och barn äro sig lika Sverige rundt och längre bort ändå förmodligen. När pysens mamma skref och berättade om hur natursinnet utvecklades hos hennes lille pys, befann jag mig i en sydskånsk småstad — en af de där, som utan afbrott öfvergå i landsbygd. Hufvudgatan fortsätter i en pilplanterad landsväg, en bygata, som är åtminstone en fjärdingsväg lång, med små hvitrappade lerkojor under höga, spetsiga torftak, fiskarstugor, å ömse sidor och små nätta täppor åt vägen till. Den är ej stor en sådan liten täppa. Men utrymmet är väl användt. Här växa glada gula ringblommor, riddarsporrar i olika färger, ståtliga liljor, brandgula eller brokiga, och löfkojor, hvilkas make jag ej sett. De måste tycka om den gödning af starkt jodluktande hafstång, som man består dem. Och där var det också godt om de frodigaste, mest rödkindade barnungar jag någonsin sett, riktiga små hälsoknoppar. Barhufvade voro de, och deras gula linhår stod åt alla väder för blåsten. Ty blåste friskt från hafvet, med stark tångluft i hvar pust, gjorde det alltid där. Af den luften mådde barnen tydligen lika väl som löfkojorna. Och så lågo de i smutsen och rotade med de små näpna träskorna kastade omkring sig. På det sättet fann jag dem hela vägen utefter. Ett misstänkt grymtande hördes från en del i en sådan flock, under det andra tycktes ha bestyr med att förse de grymtande med gräsfoder. På min fråga, hvad de gjorde, fick jag alltjämt samma svar på bredaste skånska:

»Vi leker gris.» — I fiskarstugorna är säkert den blifvande julgrisen en viktig medlem af hushållet, och intresset för djuren tog ut sin rätt i småttingarnes lek.

Natursinnet, som sålunda är helt lifligt hos de små, kommer mera sällan till utveckling hos äldre, och det är af brist på näring. I synnerhet gäller det för flickorna, att de få så mycket att göra inomhus, att de ej hinna med mer än en och annan flyktig promenad, på hvilken de ingalunda ge sig tid och ro att se sig om, och så förlora de vanan och förmågan att upptäcka något af lifvet i naturen. Vi tänka nog ej på att det är Guds egen stora bok, full med sköna och lärorika uppenbarelser, vi med tiden alltmer sluta igen för oss.

Att det ej gått alldeles så med mig, tillskrifver jag mina starka barndomsintryck. Vi voro nog lyckliga att få växa upp en stor syskonskara och i en liten vackert belägen småstad vid Mälaren. I en sådan skara sluter man sig helt naturligt gruppvis tillsamman. Jag och min närmast äldre syster och två ungefär jämnåriga bröder bildade just medelkvartetten. Och jag tackar än i dag våra föräldrar för att vi så fritt fingo skala kring i berg och backar. Men jag vill starkt betona, att jag anser det omöjligt att lämna barn i storstäder en sådan frihet. — Djäkneberget utanför vår kära lilla barndomsstad, det har nu blifvit så fint och förskönadt med alla slags anläggningar, tempel och minnesmärken, men då var där mera fri natur, och det var stadens, åtminstone vår stora barnkammare. Här sprungo vi barfota på ängarna och metade kräftor med tårna i en liten bäck och proppade oss fulla med allehanda bär. Med bröderna som beskyddare fingo vi också ströfva omkring i de närmaste skogarna. Hvarifrån de fingo sina i våra ögon djupa och märkvärdiga naturkunskaper, det vet jag inte. En gång var det af en snäll gammal mjölnare, en annan af en högeligen beundrad skogvaktare, i allmänhet direkt från någon präktig, erfaren man af facket. Men det var förunderligt, hvad pojkarne alltid sågo mycket mer och mycket kvickare än vi flickor och hvad de förstodo att tyda alla skogens ljud. De lärde oss känna igen ekorrens smackande och det tassande ljudet, när han som en blixt snodde i spiral uppför trädstammen och

sedan med svansen rakt ut som ett styre kastade sig från träd till träd. Och hans lilla bo af kvistar och mossa upptäckte de för oss i en grenklyka. Det hade en sådan liten rund och treflig ingång. Ett duktigt förråd af nötter och kottar låg där också till vintern. — Spillkråkan och gröngölingen tyckte vi voro de trefligaste bland hackspettarna. Gröngölingen för den granna färgens skull, helt grön men med röd fjäderkam på hufvudet liksom spillkråkan, som för öfrigt är helt svart och stor som en bra nog matad kyckling. De ha så grofva, raka näbbar, dessa fåglar, och med dem trumma de ganska hårdt mot trädstammarna. Förr ansågos de skada skogen, emedan de, som bekant, hacka hål på träden. De skötos därför ofta. Men när man bättre följde deras lif, fick man reda på att de tvärtom äro skogsskötselns bästa vänner. De uppsöka och angripa nämligen endast sjuka träd, som de rensa från larver och puppor. Det där är bara *ett* exempel på hur viktigt och nyttigt det är för människan att sätta sig in i djurens lif. En djurvän säger också, att en oriktig behandling af djuren ej så mycket beror på elakt sinne och dåligt hjärta hos människorna utan fastmer på deras okunnighet och oförstånd.

För hvar dag, tror jag mig kunna säga, hade vi något nytt i naturen att fröjda oss åt. Kajornas hickande och flaxande svärmar drogo ut och in i stadens höga kyrktorn. Där bodde de. Kråkornas vanor voro lätta att komma underfund med. De bo i skogarna men flyga utåt ängarna och göra afstickare till och med till stadens torg för att samla föda. Skatornas stora bon af grofva kvistar kunde vi studera i träden i stadens parker och trädgårdar. En gång, det var på ett ströftåg i en rätt aflägsen tallskog, öfverraskade vi en uggla, som satt ganska lågt på en rakt utstående gren, hopkrupen tätt intill stammen. Jag minns än, hur förskräckt hon blinkade med sina stora gula ögon och hur hon passade på första tillfälle att ljudlöst flyga inåt den tätare skogen. Men vi fortsatte våra iakttagelser och undersökte med största intresse resterna af hennes måltider, de s. k. spybollarna, runda små kulor, som lågo nedanför hennes sittplats. De voro sammanbakade troligen af råtthår, bensmulor och klor och andra osmältbara ämnen. Tänk, så intressant att komma

underfund med hvad slags bord en uggla håller sig! — Ofta sker det ej, men i våras hände det i alla fall, att en brunspräcklig kattuggla slog sig ned i en stor poppel vi ha på seminariegården på Söder. Det blef en uppståndelse. Stora och små skulle ut och se en lefvande uggla, som vågat sig in på vårt område. Hon satt i två dar, som det föreföll, fullkomligt orörlig, men så passade hon på och smög sig undan en natt, och sen dess har hon ej varit sedd mera. Naturligtvis hade hon råkat vilse. Ty nog drar sig ugglan i allmänhet för storstadslifvet, om hon också om höstarna kan lockas in till småstädernas trädgårdar. Hon skriker så hest och fult om kvällarna, men det är ej skäl att ofreda henne, ty hon hjälper oss af med råttorna. — Några år senare, sedan vi ändrat boningsort, gjorde vi en af våra intressantare upptäckter i naturens värld. Det var under en utflykt till en liten bergig, otillgänglig holme nära den stora, vilda Torpön i sjön Sommen i södra Östergötlands härliga skogsbygd. En bror var det, förstås, som bad oss följa med genom snår och öfver klippblock bort till en mycket märkvärdig stor grotta i bergväggen. Framför grottan stod en gammal utdöd tall, och på dess knotiga öfre grenar hvilade ett falkbo. I en blink var han där uppe och lyfte varsamt ned boet, så att vi mycket väl kunde se de små vilda och stolta ungarna, som redan tydligt röjde sin grymma art. På våra enträgna böner klättrade han snart upp med boet och lade det på dess förra plats. Och knappt var det gjordt, förrän några snabba vingslag hördes och de gamla falkarna beskyddande sköto ned öfver ungarna.

Jag tror mig nu ha antydt, hvilket uppfriskande företag det är att försöka studera djuren, där de äro hemma, och hur det ligger för barn. Är det nu värdt, att man spiller bort sin dyrbara tid därpå, äfven om man ej i framtiden kan tänka sig att bli naturforskare?

För det första bestrider väl ingen, att kunskaper äro goda att ha. Och vidare — såsom det där exemplet på hur man förändrade behandlingen af hackspettarna, sedan deras lefnadsvanor blifvit bättre kända — kan det vara af direkt nytta för människans hushållning, att hon vet litet mera om djuren, så att hon förstår urskilja sina sannskyldiga vänner

ibland dem. Det där hafva också djurskyddsföreningarna — vi ha för närvarande omkring 30 stycken — uppmärksammat. De ha sålunda tagit människorna från deras egennyttiga sida, då de påpekat, hur t. ex. en god behandling af husdjuren — de djur som människan slagit under sig och förvekligat, så att de nu ej skulle kunna reda sig på egen hand — en god behandling och god vård af dessa djur lönar sig. Ty få de åtnjuta en sådan, lämna de större afkastning, korna mjölka mycket bättre och fåren gifva rikligare och bättre ull, och endast köttet af väl behandlade och skonsamt aflifvade djur är välsmakande och hälsosamt. Den, som sparar in på föda och skötsel och trefliga och snygga anordningar i öfrigt för sina husdjur, hushållar alltså illa, i det han låter snålheten bedra visheten. På samma sätt äro förståndiga och djurvänliga jaktlagar i sista hand till människans eget gagn. Hur har inte omänsklig och onödig vinningslystnad varit orsaken till att flera länkar i skapelsekedjan brustit, i det hela djurarter utrotats!

En pingvinlik fågel, garfågeln, som i förra århundradets början till och med fanns i Norra Ishafvet, var så alldeles utan flygförmåga, som pingvinerna äro, emedan vingarna voro förkrympta och klädda med fjäll i stället för fjädrar, och så litet rädd, att den lät taga sig med handen. Han utsattes för ett grymt utrotningskrig, i det man tog både ägg och ungar, och nu finns han, som sagdt, ej mer. Så gick det också med en stor duflik fågel i Australien, dronten. Han kunde ej heller rädda sig genom flykten och föll offer för invandrarnes skjutvapen. Jag har sett uppges, att man väntar, att de stora hvalrossarna där uppe i Ishafvet skola få samma öde, om ej fångstsättet ändras och människan stäfjar sin girighet. Grönlandssälen och grönlandshvalen ha också lidit betydlig minskning under det sista århundradet. Och ändå äro grönländarne så beroende af dessa djur, hvilkas späck, förvandladt till tran, och kött utgöra deras föda och af hvilkas skinn de göra sig kläder och bonader för sina kojor, att de ej kunna lefva utan dem. För att taga ett exempel alldeles ur vår närhet, så hafva äfven kräftorna lidit en betydlig minskning på de senare åren. De utrotas utan förskoning vid kräftfångsterna, i det små och stora inhåfvas

utan urskillning. Fortsätter man länge på det sättet, lyckas man nog att göra slut på alla trefliga kräftmåltider.

Men finns det då ej något högre och värdigare skäl än egennyttans, för att människan bör intressera sig för och söka sätta sig in i djurens lif? Jo, deras egen andliga begåfning. Man har alltför många bevis på att djur visat sig äga minne, förmått uttrycka goda och onda känslor, känslor af tacksamhet, medlidande, hat, misstänksamhet, afund, beräkning, förstånd — allt själsyttringar fullt jämförliga med människans. Man kan ej vidare försvara en uppfattning af djuren såsom vanliga bohagsting eller lefvande maskiner. Och därför får man ej behandla dem likgiltigt eller försumligt. Jag skall be att här få anföra några drag ur djurens själslif, som kända vetenskapsmän och djurvänner meddelat. Den berömde tyske naturforskaren d:r Brehm, som ordnat åtskilliga zoologiska anläggningar i Tyskland, studerade under många år de högre aporna och fann dem vara högt begåfvade och bildbara. En schimpans betedde sig fullkomligt som en medlem af familjen, där det tilläts honom att gå ut och in. Han visade sig medveten af sin högre ståndpunkt särskildt gentemot andra apor. Han böjde sig för människans öfverlägsenhet men behandlade hvar och en efter dess betydenhet. För äldre visade han vördnad, mot barn var han förtrolig och kamratlik, blott de ej retades med honom. Han lärde sig sitta rak vid bordet, äta med knif, gaffel och sked och begagna servet. Han skötte om eldbrasan och använde olika nycklar. Hans vårdare påstod, att apan bättre än någon förstod, hvad folk gick för. Kunde han ej fördraga en person, så var vårdaren öfvertygad om att det var en dålig människa. Och d:r Brehm säger, att apans urskillning en gång verkligen visade sig vara af rätta sorten gentemot en hycklare, som också sedan blef afslöjad. Mest rörande uppförde sig schimpansen, då han blef sjuk. Han hade inflammation i ena lungan och på samma gång en svulst på halsen. Två läkare, vänner både till d:r Brehm och till det kloka djuret, undersökte apan och förklarade en operation nödvändig. Det var dock omöjligt att bedöfva djuret; och alla försök att med våld hålla det stilla strandade på dess upprörda sinnestillstånd. Då försökte man tala vid schimpansen och lugna ho-

'om, och hvad man ej skulle ha vunnit med våld gick med ɔdo. Djuret fogade sig med rörande tålamod i allt. När ulsten var borta, kände apan en ögonblicklig lättnad och ade det genast. Han sträckte ut båda händerna mot lä-ıe, och han omfamnade sin vårdare. Lunginflammationen l sig dock och ändade det kloka djurets lif, och det dog . lugnt och undergifvet, med något människoliknande sig, försäkrar d:r Brehm.

Om elefanter berättas ju så många både märkvärdiga och lustiga historier, men jag vill gå förbi dem till våra mera vanliga djur. Som bekant, kunna hundar bli märkvärdigt förståndiga. De visa dock stor olikhet i begåfning, alldeles som människor. Och liksom människans beror äfven deras utveckling af uppfostran. Hvilka varelser kunna föra ett bekvämare och njutningsrikare lif än de små knärackorna. De få långa stunder på dagen hvila i sin matmors knä och om natten på svällande kuddar. De utstyras i små broderade täcken, de matas med plättar och sockerbitar. Men inga hundar lida af så många krämpor och så dåligt lynne som de. De förstöras sålunda helt och hållet genom oriktig behandling. — S:t bernhardshundarna, stora och långhåriga, äro ju sedan gammalt kända för att de räddat många människolif. Nära dem står newfoundlandshunden, också han en god och klok varelse. En finsk naturvän ägde en sådan hund. Den hette Tasso. Han var känd i hela bygden, och folk, som mötte honom på vägarna, brukade säga, att han såg dem så vackert och forskande in i ögonen, alldeles som en människa. Tasso var sitt husbondfolk mycket tillgifven. Herrn i huset var han van att höra benämnas »farbror» och frun »moster». Och han uträttade alltid riktigt ärenden till den ena och den andra, sprang ofta med bref emellan dem. När herrn i huset kom hem om kvällen, brukade han säga åt Tasso att gå upp till sängkammaren i öfre våningen med stöflarna, och med förtjusning sprang Tasso upp först med den ena och så med den andra i munnen. »Tag hit tofflorna!» sade därpå hans herre, och hunden rusade i väg och kom ned först med en toffel, så med den andra. En gång kom han emellertid med en galosch i stället. Hans husbonde höll en lång föreläsning för honom och sade, att han burit sig dumt

åt, han skulle genast byta. Och han sprang upp och kom tillbaka med toffeln. Tasso tyckte också mycket om att åtfölja sin herre på längre promenader och förstod fullkomligt att åtskilja, när det gällde en sådan. Kom herrn ut på trappan utan ytterrock och med en liten pipsnugga i munnen, då gällde besöket ladugården. Då såg Tasso upp men förhöll sig för öfrigt stilla. Kom herrn ut i öfverrock och med spatserkäpp, då rusade den kloka hunden upp, viftade med svansen och gaf sig ej, förrän han fick följa med. Ja, det var så märkvärdigt, att hunden kunde ligga, där han ej såg sin herre. Han måtte ändå ha känt på sig hvad som förestod och läst sin herres tankar, ty han kom alltid uppdykande i rätta stunden. — Bandhundar fara ju ganska illa, där de få stå i ur och skur och ofta ha en liten trång, osnygg koja att krypa in i. Svårast för dem är dock att sakna den af alla djur högt älskade friheten. Inte underligt, att de äro ilskna och stygga. Men äfven i deras hjärta kunna ömma känslor bo. Det var en bandhund, som var ond på alla i gården, tålte knappt den, som gaf honom mat. Husbonden skulle gå bort en gång och bad drängen noga akta en liten treårig son för hunden. När husbonden återkom, fanns pojken ingenstädes. Drängen hade glömt tillsägelsen. Man sökte den lille öfverallt och fann honom slutligen i sömn, lutande sig mot bandhundens lurfviga päls. Fadern blef förskräckt, helst då hunden morrade och visade tänderna, bara man gjorde en rörelse åt barnet. Det var ej annat att göra än afvakta, hvad som skulle ske. När den lille vaknade, började han dra hunden i pälsen och rycka i hans långa öron, utan att det eljest ondsinta djuret visade något missnöje. Man ropade till slut på gossen, och han kom springande, men hunden följde honom, så långt hans kedja tillät. — Korna gälla ju ej för intelligenta. Det är dock oafgjordt, huru mycket, som beror på att människan just ej sysselsätter sig med dem och låter dem njuta mycket litet frihet. Deras och fårens vilda släktingar äro mycket lifligare och rörligare än de af människorna förslafvade. Emellertid kunna de också visa urskillning. På en gård brukade ladugårdspigan slå åt tjuren. Man har ju från början för sig, att tjurar skola vara ilskna, och de bli det också. Åt korna hade hon merendels

någon godbit, litet salt i handen eller så, och talade vänligt vid dem. En gång, när alla djuren voro lössläppta, kom tjuren rusande för att stånga henne. Korna förstodo det och visade nu sin tacksamhet. De sprungo fram och slöto en ring om flickan, så att tjuren ej nådde henne, till dess att hjälp hann anlända. — En, som skrifver djurberättelser, påstår, att getterna äro mer begåfvade än till och med hundar och hästar. Han talar om, hur han sett en get leka i hög grad putslustigt och kvickt med barn. En annan get var van att med sina små killingar undfägnas med mjölk från ett fönster, då hon gick förbi på gatan. En dag passade man ej på. Geten gick då och drog i klocksträngen och ringde på. Man trodde, att någon människa hjälpt henne. Men när man undersökte förhållandet, fick man se den kloka geten sticka hornet in i öglan på klocksträngen och draga till. — Äfven kattorna lära ha ej bara förstånd utan mycket godt inom sig, fast de ofta nog misskännas. De behöfva dock alldeles särskildt en god och bestämd uppfostran, så att de t. ex. ej slå sig på att bli fågeljägare, då de göra mycken sorg och förtret.

Det sagda må väl vara nog för att bevisa, att djuren ej bara äro kroppar utan äfven andligt begåfvade, att de ha en själ i mycket jämförlig med människans, ehuru på en lägre ståndpunkt. Är det nu ovärdigt människan att begagna sig af en tillfällig öfverlägsenhet öfver sina likar och förtrycka och vara orättvis mot andra människor, så är det ändå mycket uslare, om hon missbrukar sin makt gentemot djuren, som äro helt och hållet öfverlämnade åt hennes ädelmod, oförmögna som de i de flesta fall äro att gentemot människan värna sig, sin frihet och sina rättigheter som af Gud skapade varelser.

Liksom människorna äro djuren mycket bildbara och bli i allmänhet sådana, att de motsvara den behandling de under sin mottagliga ungdomstid erhållit. Hvilken dom för människorna! Och tänka vi efter, så måste vi erkänna, att människornas behandling af olika djurarter varit ganska godtycklig och att djuren bära spår däraf. Hästen och hunden ha sen långliga tider tillbaka njutit mera ynnest. De äro också lifligare och intelligentare än några andra.

åt, han skulle genast byta. [illegible] och tillgifna, att tillbaka med toffeln. [illegible] af bevisade välgärfölja sin herre på [illegible] skuggan. Hunden öfverger att åtskilj[illegible] hästen. Man har hört om flera trappan [illegible] sina herrar. En nybyggare då gäll[illegible] följande. De voro ensamma långt höll s[illegible] blef sjuk och oförmögen att röra sig. spat[illegible] Hästen kom då och såg in genom fönstret. Han måtte ha förstått, hur det var, ty han gaf sig ej. Efter många knuffar lyckades han få upp dörrklinkan. Nu kom han in, såg så deltagande på sin herre och strök hufvudet mot hans arm. I två dagar låg mannen så, och hästen stod långa stunderna hos honom, höll honom sällskap och visade sitt deltagande. När mannen på tredje dagen gick ut, sprang hästen emot honom och visade tydligen tecken till sin glädje öfver att allt nu var, som det skulle. — Hur mången trogen häst kör ej hem sin berusade, redlöse husbonde från dryckeslaget och hittar vägen så säkert som någon, och det fast kanske hugg och slag vänta honom, när mannen nyktrat till. Från Norge berättas om en häst, som icke behandlats för väl. Men han trafvade i alla fall hem så troget med sin redlöse herre. Och han gick ej in i stallet, hvilket eljest var hans vana, utan stannade framför förstubron och gnäggade, tills någon kom ut och tog hand om husbonden. Hvilken eftertanke och hvilket omdöme på samma gång som grannlaga uppförande hos djuret! När människan förfaller till superi och nedsölar sig i laster, säger man, att hon lefver som ett djur. Månne detta talesätt ej innebär en orättvis beskyllning mot djuren? Jag kan ej underlåta att här anföra en liten rolig anekdot. En herre gick en gång vägen fram och fick se en dödfull karl ligga i diket bredvid en stor, fet sugga. »Skäms du inte att ligga där och i sådant sällskap till!» ropade han. Suggan reste då på sig och gick.

Under det hästen och hunden sålunda kommit mera till heders, ha nötkreaturen och i synnerhet svinet länge hållits i trånga, mörka och osnygga bås med mycket litet tillfälle till rörelse i fria luften, hvilket de dock behöfva likaväl som andra varelser. Följden är, att de blifvit slöa och tröga och sedan ringaktade. Som jag redan nämnt, deras vilda släk-

tingar tyckas stå högre, och i ungdomen visa de som alla djur ett muntert och lifligt lynne.

Hvad svinet beträffar, så har det nästan varit beröfvadt all möjlighet att höja sig. Svinstiorna höllos mycket sämre än fähus och stall, och sedan beskyllde man svinen för orenlighet, alldeles som om de mer än hästar och kor skulle kunna hålla rent åt sig själfva. Vildsvinet badar sig emellertid gärna och gör i den mjuka sanden en grop, som det kläder med löf och mossa, innan det lägger sig till hvila i densamma. Tamsvinet tål ej heller för mycket sol och torka. När det nu ej får bad, rullar det sig i dyn, hellre än det låter huden spricka sönder. Som bekant skrubbar det sig sedan för att bli af med skofvorna — en tydlig pik till människan, som ej rengör djurets porer genom ryktning och borstning. Därför att det sålunda gör det bästa af nödvändigheten, anklagas det sedan helt orättvist. Och det har visat sig, att, där man gifvit svinet bättre behandling, där har det blifvit lika snygghetsälskande som de flesta andra djur och tilltagit i välmåga. Man förebrår suggan, att hon skulle vara en onaturlig moder, i det hon skulle äta upp sina smågrisar. Det har händt. Men kanske människorna ej alltid äro utan skuld därtill. Det händer, att djuret först utpinats genom svält eller att utrymmet är så knappt tillmätt att suggan först ligger ihjäl ungarna. En författare anför emellertid följande tilldragelse ur verkligheten, som vittnar om moderskänslor äfven hos detta illa ansedda djur. En sugga gick med sina små på bet i en hage. När smågrisarna voro matnyttiga, tog man först en och så nästa dag ännu en, slaktade och förde dem till köket till stekning. Men suggan anade oråd, och, när flickan på aftonen lockade på familjen, kommo inga små med mamman. Man letade, men förgäfves. Slutligen upptäckte man, att suggan, när det led mot kvällen och hon följaktligen kunde vänta på kallelsen, fick helt brådt att föra undan de små in i ett snår, där de kunde ligga väl förvarade för alla anslag mot deras späda lif. — Kattens dåliga anseende beror nog också ofta på dålig behandling. Intet under, att katterna bli husdjur i ordets egentliga bemärkelse och ej fästa sig vid människorna, som så ofta afsky och förfölja dem. Katten lär ej enligt mina källor vara falsk

af naturen. Det är människorna och af dem fördärfvade djur förbehållet att vara falska. Kanske är förklaringsgrunden till detta själslyte äfven hos människan oftast att söka i en föregående onaturlig behandling. Många påstå, att katten är en s. k. stämningsfull natur, och åt den känsla, som för ögonblicket råder inom honom, ger han genast luft. Sålunda skulle hans fel vara ej falskhet utan brist på själfbehärskning och en alltför stor uppriktighet. Det är anmärkt, att han ofta klöser till den, som smeker honom. Det kan bero på att den, som rör honom, ej har rätta handlaget eller stryker honom mothårs, ty han är utomordentligt känslig. Alla djur fordra en ganska stor grannlagenhet i behandlingen och att man söker komma underfund med deras egendomliga lynne och väsen, d. v. s. detsamma, som umgänget med människor fordrar af oss. Bryter man ut i vrede inför ett djur eller åsidosätter själfbehärskning, så förlorar man i de flesta fall dess aktning och därmed väldet öfver detsamma. Lugn, bestämd och mild i handlaget bör man vara. Barn kunna gärna få ha fyrfotade lekkamrater. Det väcker varma känslor till lif hos de små och bidrar att göra dem till sympatiska varelser, redo att med innerlig och trofast vänskap understödja hvarandra. Och sådana människonaturer behöfva vi i denna värld, där egoismen så lätt förhärdar hjärtat. Men äldre djurvänner böra se till, att ej lekkamraterna skada hvarandra. Djuren måste hållas snygga och fria från ohyra. I alla händelser bör det aldrig tillåtas barn att kyssa sina fyrfota vänner, inte ens på nosen, som kan se så mjuk och fin ut. De springa dock och rota i allt möjligt och äro därför oftast behäftade med inälfsparasiter. Barn få hållas efter, att de ej taga i hunden eller kattungen med ett ovarsamt grepp under magen, så att djurets ömtåliga inre delar skadas. Att lyfta djur i nackskinnet skall ej heller vara bra. D. v. s. är det i fara att drunkna, kan det ju ofta ej räddas på annat sätt. Är det nödvändigt att lyfta upp en hund eller en katt från marken — helst böra de såväl som småbarn få vara i fred, det må de bäst af —, så sker det lämpligast med båda händerna, som på en gång föras under fram- och bakbenen.

Men jag skulle berätta, att katten, som alla högre utvecklade djur, gör mycket anseende till personen alltefter

dennas handlingssätt och sinnelag mot djuret. På en gård var hushållerskan vänlig mot katten, under det jungfrurna retade den. När han ville in och krafsade på dörren, vände han tvärt om, ifall någon af jungfrurna öppnade, men smög sig smeksamt strykande med hufvudet intill hushållerskans kjol. När familjen flyttade, märkte de aldrig, att katten föredrog det gamla stället, helt enkelt därför att han hade en vän i familjen. Under det den där hushållerskan var bortrest, fick katten ungar. Hon gömde emellertid undan de små väl, och inte förr, än hennes beskyddarinna var återkommen, fick man se kattmamman taga fram sina små. Men nu bar hon dem med stolthet, en och en, i munnen fram till sin vän, liksom säker om att här skulle hon bli förstådd i sina bästa känslor. — Ur min egen erfarenhet kan jag tala om ett drag, som bevisar tillvaron af hvad jag skulle vilja kalla för kattsamvete. Vi bodde en sommar i Grisslehamn, och vårt värdfolks katt, den kloka Grante, smet gärna in i köket och fick sig en mjölktår eller en slick grädde af min kattvänliga syster. En dag syntes han springa undan med något stort byte in under en buske. Jag anade oråd, och se, det befanns vara en liten nykokt lambringa han så tänkte försnilla. Han blef bannad och agad och hade en högst skyldig uppsyn. Och hans känsliga samvete yttrade sig däri, att han nu en tid bestämdt undvek vår gård eller åtminstone att möta någon af familjen, till dess han en dag hämtas och stänges in i farstun, där vi upptäckt råttor. Jakten lyckas, och Grante bär in två dödade råttor och lägger dem på köksgolfvet. Men den stolta min, hvarmed han därvid såg sig omkring, var helt enkelt obeskriflig. Det var, som om han velat säga: »Ser ni, att jag ändå är bra att ha.» Nu ansåg han sig tydligen upprättad, ty han kom som förut med en viss hemortsrätt in i köket och fick sig uppmuntran då och då.

Väl uppfostrade katter kunna visa hundens trohet. En man, som ägde en honom mycket tillgifven katt, blef sjuk. Katten höll honom på ett deltagande sätt sällskap, observerade noga allt, som tilldrog sig i sjukrummet, och höll reda på tiderna för medicinens intagande. Det hände, att vårderskan slumrade till, men hon väcktes då af att katten lätt

bet henne i näsan. Som bekant, är kattans moderskärlek så stor, att hon utsträcker den till alla värnlösa. Det är inte bara så, att kattmamman söker sig en ersättning för egna ungar, som hon mist, utan hon är lika snäll mot adoptivbarnen, ekorr- eller råttungar, om dessa komma som en tillökning till hennes egen familj. Det är, som om moderskänslan vidgade hennes hjärta till att visa rentaf barmhärtighet mot alla svaga. Är det ej ett föredöme för oss människor?

Äfven kattens tråkiga ovana att döda småfåglar kan han förmås att bortlägga. En djurvän berättar, att hans katt på det vänligaste lekte med en liten kanariefågel. Och när en gång en främmande katt kom in i rummet, skyndade sig den till fågelvän uppfostrade att i munnen bära undan den lilla fågeln och lägga ned den för husbonden. — Uppfostran gör dock ej allt vare sig bland människor eller djur. Utan det finns nog öfverallt bättre och sämre naturer. Eftersom djuren emellertid visa sig ha känslor icke blott för människor utan ock för hvarandra, så måste de behandlas därefter med grannlagenhet. Det är grymt att, som förr i världen skedde, låta djur åse, hur deras likar nedslaktas. Välsignad vare djurskyddsföreningarnas ädla verksamhet för införande af skonsamma och humana slaktmetoder! Och det lika mycket i de oskäliga, underordnade djurens namn som i mänsklighetens eget.

Hvarken barn, hvilkas själar ej böra förråas eller onödigtvis uppröras, ej heller djur få numera åse slakt. Märkligt är, hvad som stod att läsa för ej länge sedan i en småländsk tidning. En torpare hade en häst, som alltid varit godsint och lydig. En dag mot julen tog emellertid torparen ut sin gris på gården och stack honom på det gamla grymma sättet i halsen, så att blodet skulle få rinna ut alldeles varmt. Djuret skrek erbarmligt. Men hästen, som stod i stalldörren, vardt nu rakt som kollrig. Det var ej värdt, att husbonden sökte komma intill honom, han bara bet och slog. Torparen måste till slut sälja sin häst. På det nya stället var han åter from och sedig. Men en dag kom hans gamle husbonde in i stallet, och då var det, som om minnet af svinets grymma aflifvande åter upprörde djuret. Det föll åter i raseri.

Äro vi kanske berättigade att gå så långt i vår medkänsla med djuren, att vi afhålla oss från att alls döda och äta dem. Vegetarianerna råda därtill och anföra bland annat det moraliska skälet, att man då sluppe förgripa sig på lif. Det håller ej streck. Ty växten är också lefvande. Den uppkommer, utvecklas, tar sig näring, fortplantas och dör, d. v. s. lyder lifvets lag. De lefvande varelserna likna en kedja, där den ena länken beror af den andra ända upp till människan. Vi kunna ej upphöra att lefva af lif, förrän kemisterna hitta på att i sin verkstad af syre, väte och kväfve och andra s. k. grundämnen sammansätta smakliga rätter. Och den dagen, då detta sker, torde allt vara tämligen aflägsen. De enda lefvande varelser, som för närvarande äga denna förmåga, äro de gröna, med klorofyll försedda växtdelarna. På dem hvilar till sist allt lifs underhåll. Vi ha sålunda rätt att taga vår skyldiga tribut så af växt- som djurlif. Men må det ske med känsla af vårt ansvar som människor och med erkännande af att allt lif har en helig rätt att vara till, att utvecklas utan lidande och att upphöra på ett skonsamt sätt. Vid tanken på huru lif där ute i naturen behärskar och förtär lif, hur sparfven sliter itu masken, mullvaden frossar på insekterna, småfåglarna falla offer för falken och höken o. s. v. i det oändliga, vill vårt hjärta gripas af ett oläkligt ve. Är lifvets lag då en oförsonlig allas kamp mot alla? Känslan af att vara underkastad ett sådant oundvikligt lidande, som denna kamp dock innebär, föder den världssmärta, som alla ädla själar känna, då de kasta en djupare blick in i naturens stora hushållning. Talar icke aposteln Paulus om kreaturens suckan, och menar ej en af våra skalder detsamma med sin dikt »Hvi suckar det så tungt uti skogen?» — Finns det då intet försonande ljus öfver den svåra gåtan? Jo, först och främst veta vi, att det lägre lifvet går upp i ett högre, tjänar ett högre mål än sig själf. Hvad det betyder har Frälsaren lärt oss, som, själf *människosonen*, den utvalde, den ypperste i släktet, lät sitt lif för ovärdiga, ja, för sina ovänner. Det är sålunda ej till själfviskhetens utan till kärlekens seger vi utvecklas. Men för syndens skull sker det med lidande och i kamp mot själfviskheten. Först när människosläktet helt förlossats, kan

utvecklingen bli en annan. Men i den mån släktet, ja, släktena höjas och förädlas, lossas den bundna skapelsens bojor. Hvilken sporre till att arbeta, hvar i sin stad, på egen och andras förbättring. Ty människorna bli nog ej barmhärtigare mot djuren, förrän de börja visa mera barmhärtighet mot hvarandra. Den är ej ovillkorligen en god människa, som älskar djur och vårdar sig om dem. Men det är säkert, att den är en dålig människa, som är grym emot eller förtrycker vare sig likar eller oskäliga djur. — Till sist tror jag det kan vara af betydelse att här på ett ställe samla några synnerligen väl valda och slående citat, som af L. E. Björkman i en liten förträfflig djurskildring om konsten att umgås med djuren placerats såsom motto framför olika kapitel. De visa, dessa olika yttranden, hur sen uräldsta tider hos alla folk alla djuptänkta andar lidit med och älskat djuren och känt sina plikter mot dem samt därför sökt bereda dem en lycklig tillvaro.

5 Moseb. 25: 4: Du skall icke binda munnen till på oxen, som tröskar.

Ordspr. 12: 10: Den rättfärdige vet, huru hans boskap känner det, men de ogudaktigas hjärtelag är grymt.

Ordspr. 27: 23: Se väl öfver dina får, och haf akt på dina hjordar.

Vedas, de indiska braminernas heliga böcker:

Man bör vörda djuren, ty deras ofullkomlighet är ett verk af den högsta visheten, som styr världarna, och denna vishet måste vördas till och med i dess ringaste verk. Du skall således icke utan skäl eller blott för ditt nöje döda djuren, hvilka liksom du äro en gudomlig skapelse. Du skall icke plåga dem. Du skall icke tillskynda dem smärta. Du skall icke betunga dem med för mycket arbete. Du skall icke öfvergifva dem på deras ålderdom utan hafva i minnet de tjänster, de gjort dig.

Gammalt ordstäf: Den som vänder en på ryggen liggande tordyfvel till rätta, honom varda sju synder förlåtna.

D. G. Monrad: Det är underligt att tänka på att vi öfverallt, hvar vi gå och stå, äro omgifna af Guds lefvande ord, som hafva blifvit skapade ting.

Hanstein: Håll hönan i ära, så skall hon förära dig präktiga ägg. Men, om du ej vill själf se henne till, då mister du äggen och hönan därtill.

Karl v. Linné: Så litet som ljuset kan säga, att slottet är gjordt för dess skull, så litet kan människan säga, att världen är gjord för hennes skull, utan allt är till Guds majestät i allvisheten.

M. Jokai: Hvarje djur besitter en själ, en större eller mindre alldeles som människan. — — — Om man behandlar djuret såsom en människa, tilltalar det kärleksfullt, aldrig slår det utan orsak och alltid är rättvis, då skall själen hos djuret vakna.

Runeberg:

> — — Usla mänsklighet!
> Själf tiggarns hund, som svälter med sin ägare,
> går i hans spår palatsets rika bord förbi,
> försakar, umbär, lider för sin trohet gladt
> och fruktar ingen hunger såsom kärlekens.
> Att slicka en förhatlig hand blott för dess makt,
> att byta herrar, ockra med tillgifvenhet
> kan människan allena.

Z. Topelius: Hvarje oförskylldt lidande, som vi tillfoga djuren, utan nytta, utan nödvändighet, ofta blott för vårt eget nöje, är uppror mot Gud och skall uppstiga till himmelns tron för att vittna mot oss.

Densamme: Är Gud allt i alla, så skall ock hela skapelsen vara oss helig.

B. E. Malmström:

> Väl är jag mycket ringa, ej har jag gods och gull,
> men Herren vill jag lofva, att aldrig för min skull
> det sucka skall så tungt
> uti skogen.

Anna Linder.

16.

Folkskollärarnes fortbildning.

I fråga om detta ämne har — som bekant — under senare tider varit lifligt tal i den för folkskoleväsendet intresserade pressen, vid folkskollärarmöten och annorstädes. Kraftigare, än hvad det offentliga ordet kunnat ådagalägga, har önskvärdheten af att tillfällen beredes denna kår att höja sin allmänna bildningsnivå blifvit af dess egna medlemmar bevisad genom dessas flitiga deltagande i de kurser, som vid universiteten, folkhögskolor och annorstädes blifvit ordnade, ej minst med hänsyn till just deras önskningar och behof, och som på ett oförtydbart sätt vittna om att personer också ur högre bildningslager hafva öga för denna kunskapstrångtan och äfven villighet att tillmötesgå den. Det är förvisso en naturlig sak, att det enformiga sysslandet i folkskolan med vetandets element innebär för mindre själsspänstiga naturer en frestelse till liknöjdhet för fortsatt bildningsarbete, medan denna frestelse hos andra lifaktigare lynnen frammanar en längtan efter en motvikt mot intellektuell förslappning. Det är dessa senare, som med glädje hälsat de tillfällen till väckelse och litterära impulser, som de s. k. »sommarkurserna» erbjudit och erbjuda. De fylla utan tvifvel en vacker uppgift och synas fortfarande omfattas och äfven böra omfattas med varmt intresse af folkskollärarne och — icke minst — folkskollärarinnorna; ja, man torde ej döma fel, om man håller före, att dessa kurser företrädesvis få sin färg och karaktär genom närvaron af medlemmar ur folkskolans lärarkår.

Huruvida dessa kurser kunna med skäl anses tillfyllest tillgodose det högre kunskapsbehof, som spåras hos en del af dessa, torde dock meningarna vara delade, när nämligen deras värde mätes efter det *direkta* gagn, som de tillskynda läraren i hans ämbetsgärning. Det fragmentariska i kursföredragens karaktär, en naturlig följd af den alltid relativt mycket korta tidsperiod, som är afmätt åt dessa kurser, är icke ägnad att skänka någon mera ingående utredning af mera omfattande partier af någon viss kunskapsgren, om än föreläsningarna

räcka till för att kasta ljus öfver intressanta moment däraf. De kunna ock efterlämna intryck af vetenskapens storhet och de egna kunskapernas relativt snäfva begränsning och dymedelst innebära en sporre till teoretisk ansträngning och en uppmuntran till självstudier. Genom att på detta sätt verka uppryckande och stimulerande kunna de blifva till gagn äfven i ämbetsgärningen, också i det fall att de ej egentligen berört ämnen, som ingå i lärares ordinarie dagsarbete. Redan det, att läraren genom dem flyttas ur hvardagstråket in i en ny omgifning och utsättes för nya, rika intryck, verkar lifvande och skänker honom vederkvickande minnen.

Men, äfven om man medgifver detta och gärna önskar, att slika kurser allt fortfarande måtte fortgå, så tränger sig dock för tanken fram den frågan, om dessa kurser äro tillräckliga för att tillfredsställa lärarnes speciella behof af fortsatt utbildning. Man kan icke räkna på att dessa kurser i regeln tillgodose behofvet af vidgade vyer och djupare inblick i just de kunskapsarter, som äro närstående just de ämnen, som folkskolan berör. De stå ju öppna äfven för andra samhällslager än folkskollärarnes och taga ej uteslutande sikte på deras kall och verksamhet. Dock vore det väl önskligt, om tillfälle bereddes just dessa att genom vetenskapligt bildade personers föreläsningar införas och vägledas särskildt i sådana kunskapsfack, som på ett mera direkt sätt sammanhöra med och sprida ljus öfver de ämnen, som utgöra föremål för behandling i folkskolan. Därigenom blefve folkskolan säkrare garanterad, att den fortsatta lärarbildningen komme att tillskynda den gagn och nytta. Dock vunnes icke ett önskvärdt resultat, med mindre än att en något längre tidsperiod ansloges för den fortsatta utbildningen. Den korta tid, som nu beräknas för dessa kurser, nödgar föreläsaren att välja uppgifter med speciell hänsyn till möjligheten att inom ramen af några få föredrag slutbehandla dem. Och längre än hittills sedvanliga kursperioder torde under nuvarande förhållanden knappast kunna komma i fråga. Hvarken föreläsarne eller åhörarne lära väl kunna anslå längre tid för ändamålet. Endast under förutsättning af att en mera utsträckt ledighet kunde beredas de senare, blefve det möjligt för dessa att under en något längre tidsföljd draga gagn af

en för deras räkning afpassad föreläsningsserie, hvaraf man kunde vänta ett för deras kall mera direkt fruktbringande resultat. Äfven åt dem, som skulle meddela den vidgade undervisningen, måste inrymmas nödig tid till förberedelse för den. Men för en dylik anordning ställa sig dock vissa svårigheter i vägen. Så t. ex. skulle universiteten och högskolorna m. fl. frångå sina egentliga uppgifter, om dess lärare under själfva lästerminerna lämpade sina föreläsningar efter folkskollärarnes bildningskraf eller de förutsättningar, som de i genomsnitt äga att tillgodogöra sig deras innehåll. De komma därigenom att förlora i betydelse för den egentliga universitetsungdomen, och universiteten och högskolorna förlorade sin karaktär som sådana. Vore det tänkbart, att föreläsaren mäktade så konstmässigt utarbeta sina föredrag, att han kunde tjäna två herrar utan men för någondera men till verklig nytta för bägge slagen af åhörare, så komme dock väl andra hinder, såsom föreläsningssalarnas otillräcklighet m. m., att omöjliggöra en dylik »samskola». — Ett påtagligt hinder för att kunna genomföra förutberörda tanke ligger dessutom däri, att helt visst ganska få folkskollärare äga råd att hålla vikarier och själfva något längre tider uppehålla sig vid högskolorna eller andra fortbilduingsanstalter.

Skulle man emellertid anse, att en undervisning vid rikets universitet komme att lända till verklig fromma för vårt folkskoleväsen och vore ett lämpligt tillmötesgående af den inom folkskollärarkåren här och där framträdande önskan af att vinna en rikare utbildning genom förmedling af högskolornas lärare, borde man naturligtvis taga i öfvervägande, huruvida icke de anförda stängslen kunde aflägsnas. Svårigheterna torde då kunna reduceras framför allt till en penningfråga. — Särskilda föreläsningsserier behöfde förvisso anordnas, och detta komme att medföra särskilda kostnader. Man kan naturligtvis ej tänka sig, att högskolornas lärare skulle vara hugade att åtaga sig det extra besvär, som dylika extraordinära men regelbundet återkommande föreläsningar komme att åsamka dem, med mindre än att de tillförsäkrades skälig godtgörelse för tid och möda. — Men kunde sådan erbjudas dem, torde i viss mån deras betänkligheter kunna röjas ur vägen. Jag säger i viss mån, ty de ordinarie lärarne vid

universiteten och högskolorna vore väl i regeln så upptagna af sitt ämbetes egentliga uppgifter, att de knappast kunde offra nog tid åt en verksamhet, som låge vid sidan af deras ordinarie. De yngre, ännu obefordrade universitetslärarne, docenterna, torde däremot kunna afsätta nog tid för ändamålet, blott de vunne skälig ersättning för sitt besvär. Hos dem torde man ock kunna vänta att finna ett allmännare och lifligare intresse för folkskollärarnes förhöjda bildningssträfvan. Äfven för folkskollärarne komme saken att framstå såsom framför allt en ekonomisk fråga. Hvar skulle de taga nödiga medel för att hålla sig själfva en längre tid vid akademien och för att samtidigt därmed aflöna en vikarie för sig? Helt visst blefve faran stor, att bildningstörsten komme att kväfvas af brist på penningar.

De ekonomiska svårigheterna skulle dock kanske lösas, om riksdagen beviljade ett årligt anslag till honorarier åt de akademilärare, som åtoge sig att hålla föreläsningar öfver sådana ämnen, som voro ägnade att vidga vyerna öfver folkskollärarnes uppgifter och kall. Antagligen skulle då villiga och lämpliga lärare kunna vinnas vid våra akademier.

För att åter medlemmar ur folkskollärarkåren skulle drista sig till att inställa sig vid deras undervisning, som väl borde beräknas omfatta åtminstone en termin, behöfde nog också landstingen intressera sig för saken. Vore dessa hugade att anslå medel t. ex. till ett par stipendier årligen så pass stora, att de ungefärligen motsvarade ett vanligt vikariatsarfvode för den lediga tiden, då den ordinarie folkskolläraren studerade vid universitetet, så torde en dylik hjälp kunna locka kunskapstörstande folkskollärare, särskildt yngre, som ej hållas tillbaka af familjeomsorger, att betjäna sig af de erbjudna tillfällena till ökad utbildning, i synnerhet om några förmåner för framtiden kunde göras beroende af godt vitsord öfver bevistad kurs och möjligen med den förenade akademiska seminarieöfningar. Det kunde ju vara rätt och billigt, att betyg öfver deltagande däri finge upptagas såsom afsevärd merit vid ansökningar, särskildt vid mera kräfvande befattning, såsom t. ex. vid tillsättningar af s. k. förste lärare, möjligen vid förordnandet af folkskolinspektörs-

befattningar, lärarplatser vid fortsättningsskolor i de större städerna m. fl.

Ifall universiteten och högskolorna öppnade vidare än hittills sina portar för folkskolornas lärare, så skedde därmed intet oerhördt. Som bekant har i Tyskland, som ju i pedagogiskt hänseende af oss betraktats såsom ett föregångsland, flera universitet visat stort tillmötesgående mot folkskollärarkåren. Särskildt hafva ju universiteten i Leipzig och Jena därvid visat stor fördomsfrihet.

I en tid, då från vissa håll höres ett starkt rop om att universiteten rentaf skulle upptaga folkskollärare på grund af deras vid seminarierna aflagda afgångsexamen såsom egentliga akademiska medborgare och förslag blifvit offentligen uttalade, att de ock måtte förunnas rätt att vid universiteten aflägga examina, så torde åtminstone tills vidare den här framställda ordningen kunna anlitas såsom en öfvergangsform, till dess att till äfventyrs framdeles en fullständigare och grundligare folkskollärarbildning kunde medföra en mera tillräcklig kompetens för idkandet af fortsatta studier vid akademien.

Att en legalisering af folkskollärarnes deltagande i universitetsarbetet kunde medföra vissa förmåner för samhället torde vara otvifvelaktigt. Den tendens i tiden, att popularisera resultaten af det vetenskapliga arbetet, finge därigenom näring och ökad intensitet. Folkskollärarne blefve naturliga medier för att förverkliga detta mål, och en ökad bildning gjorde det möjligt för dessa att friare och själfständigare behärska äfven folkskolans lärostoff.

Att deras inträde såsom egentliga lärjungar vid universiteten å andra sidan kunde vålla folkskolan olägenheter, är väl ock sannolikt. Utan tvifvel komme en och annan af folkskollärarkårens bäst begåfvade medlemmar att frestas till att fortsätta studierna vid universiteten för att inträda på mera inkomstbringande banor än folkskollärarens — till väsentlig skada för sagda kår och folkskolan. Sökte man begränsa möjligheten till dylika afsteg, så blefve dessa skrankor föremål för missnöje. En lockelse för mången att på detta sätt gå öfver till andra banor låge nog uti folkskollärar-

kårens jämförelsevis svaga aflöningsförhållanden, hvilka i följd af kårens ofantliga talrikhet — tyvärr sannolikt — endast i små portioner steg för steg komma att förbättras.

Gottfr. W.

17.

De första grunddragen af Israels historia.

Israels folk har liksom hvarje annat folk haft en utveckling från lägre till högre grader af religion, kultur och statsordning. Detta, som redan i sig själft är naturligt och nödvändigt, framgår med mycken tydlighet af gamla testamentets berättelser och Israels historia.

Man märker tydligt en sådan utveckling i fråga om religionen. Man ser den rena religionens enklaste element hos patriarkerna i strid med hedendomen, hvilken strid i olika former fortsättes genom hela gamla testamentet, vid hvars slut de religiösa begreppen och lifsformerna äro mycket mer utbildade än vid dess början. — Att något liknande gäller om kultur och statsordning ligger i öppen dag.

I fråga om användning af gamla testamentets skrifter såsom källor för historien måste det i hufvudsak ske på samma sätt som med andra historiska urkunder. Man får ej ta allt efter orden. Man måste tillse, under hvilka förhållanden en skrift uppstått, hvilka för dess tid egendomliga tänkesätt, som den uppenbarar, hvilka hjälpmedel och metoder skriftens författare användt m. m. Man måste jämföra uppgifter i olika skrifter för att se, huru de passa ihop. Och man måste ta till hjälp uppgifter ur andra folks historia. Så måste man på vetenskaplig väg arbeta fram folkets historia ur dess skrifter och med tillhjälp af alla tillgängliga hjälpmedel.

Detta gör intet intrång på den sanningen, att gamla testamentet är Guds ord. Ty det är ej Guds ord i den meningen, att hvarje ord skulle fattas bokstafligt. Det är ett

gammalt missförstånd. I gamla testamentet få vi en säker historia om att Gud uppenbarat sig för folket och gifvit det en sann religion och sedlighet, som har betydelse för alla tider. Det är den stora hufvudsaken. Då Gud lofvar nåd och barmhärtighet, då de trogna bedja till honom såsom den rätte guden, så är detta grundadt på evig sanning. Om sedan de eller de årtalen eller andra världsliga uppgifter ej alltid äro riktiga, det är en bisak, som ej skadar tron på Gud.

I fråga om tidsbestämningar hänvisa vi hufvudsakligen till en föregående uppsats.

Om den *patriarkaliska* tiden ha vi inga med tilldragelserna samtida berättelser. Och i de berättelser vi ha i första Mosebok kan ej allt tagas efter orden. Åtskilliga af berättelserna åsyfta mer att vara till uppbyggelse än verklig historia.

Ur dessa berättelser och andra uppgifter kunna vi få fram följande bild af denna tid.

Enligt skriftens uppgifter voro israeliternas förfäder araméer, som invandrade från Eufrat-länderna. Vi få betrakta dem som förstlingen af de arameiska invandringarna, hvilka började vid eller väl något före midten af 2:a årtusendet före Kristus. Vid denna tid gick således Abraham till Kanaan i spetsen för en folkhop. Något senare kommo flera araméer efter. Detta skiner igenom i Jakobs historia. Dessa torde ha stått under ledning af en framstående person, som skymtar fram i Jakobsbilden. Så finns här nu ett folk med begynnelse till stamindelning, en sak som skiner igenom i berättelsen om Jakobs söner, som mer beteckna stammar än enskilda personer. Man brukar ej kunna ange en viss person, från hvilken en stam härstammar.

Efter någon tid tvungos de invandrade af hungersnöd att begifva sig till Egypten. Invandringar till Egypten af semitiska folk voro ingenting ovanligt. Hyksos-folket bodde i nordliga Egypten en längre tid och fick en maktställning.

De första israeliterna i Kanaan voro företrädesvis herdefolk men drefvo äfven något åkerbruk. Redan det, att de kommo från Eufrat-länderna, tyder på att de hade någon bildning. Religiöst sedt torde Abraham och hans folk fått sin

första uppfostran genom den måndyrkan, som bedrefs i Ur i Kaldeen och i Haran, hvilka ställen ha en viktig betydelse i folkets vandringshistoria. Men så fick Abraham uppenbarelser från den sanne Guden. Hans dyrkan träder nu fram i historien i enkla former, hvilka illustreras af berättelserna om Abrahams nära umgänge med Gud. Men dessa enkla former inneslöto dock den himmelska sanningen, de blefvo ett frö, ur hvilket ett träd skulle växa upp, som skulle sträcka sina grenar öfver all världen.

Om israeliternas vistelse i Egypten veta vi ej mycket. De lefde i gränslandet Gosen. Sina religiösa åskådningar och bruk utbildade de där. Vi se, att då de skulle uttåga, begärde de att få gå ut i öknen och fira en fest. De mottogo nog några inflytelser från egyptiskt håll, och en och annan kom i närmare förhållande till och med till de styrande, såsom Josefs historia visar. De vackra berättelserna om Josef äro skrifna i uppbyggligt syfte men röra sig om en verklig person, som utmärkt sig för fromhet, renhet och skicklighet i allmänna värf. Därjämte antydde de, att Josefs-stammen haft en särskild ställning bland folket.

Med egyptierna sammansmälte israeliterna aldrig. En tid kom, då de blefvo hårdt behandlade och använda att göra slaftjänst. Ramses II behöfde folk för sina byggnadsföretag.

Då uppväckte Gud sin tjänare *Mose*, som var utrustad med styrelsegåfvor och mottog nya uppenbarelser, hvilka blefvo viktiga afgörande insatser i Israels religiösa lif. Under oroliga politiska förhållanden i landet förde han folket ut i öknen i syfte att låta det återvända till det af Gud lofvade landet.

Berättelserna om vandringen i öknen äro ej alltid rätt sammanhängande, emedan de äro hämtade ur olika källskrifter, och innehålla ibland bildliga framställningar, som få ses i ljuset af de förhållanden, som då existerat. Dock kunna vi få en totalbild af ökenvandringen med dess lif. Folket bestod af olika stammar, men de voro nu nära förenade för gemensam handling under Moses anförande. De två viktigaste momenten i ökenlifvet är lagstiftningen vid Sinai och uppehållet vid Kades. Då folket uppehöll sig många år i öknen, få vi ej tänka, att de dagligen voro på vandring. De

bodde här på sätt och vis. Här betade de sina hjordar och kanske till och med odlade något. Vid Kades var odlingsbar trakt. Alldeles skilda från öknen hade de ej varit i Egypten, och nu blefvo de än mer ett ökenfolk, som tedde sig såsom ett sådant, då de ändtligen bröto in i Kanaan.

I öknen undergick folket förvandlingar. En sådan bestod redan däri, att det där fick tillökning genom andra folk. Vi erinra om det nära förhållandet till midianiterna genom Moses svärfar. Se vissa uppgifter i 2 Mosebok och 4 Mosebok 10: 29 ff. Och så utbildades formerna för samfundslikhet och det religiöst-moraliska lifvet. Vi erinra om den rådsförsamling Mose bildade på sin svärfaders råd. Hvad beträffar lagarna i gamla testamentet, så äro de icke alla, som det kan se ut, stiftade af Mose. En person stiftar icke vid ett folks början de flesta af dess lagar. Israels lagar ha kommit till under olika tider, eftersom de behöfdes. Men de äro uppbyggda på en grund, som är lagd af Mose. Så härstammar från hans tid det hufvudsakliga af de tio buden och säkerligen äfven en del bestämmelser, som förekomma i den israelitiska lagen.

Genom Moses uppenbarelser fick särskildt det religiösa och sedliga lifvet ny lyftning. Det genom patriarkerna gifna utbildades ytterligare. Detta gäller i första rummet kännedomen om Gud och tron på honom. Än mer än förr blef det nu klart för israeliterna, att det finns en Gud med stor makt, som är en helig Gud, en Gud som gör bestämd skillnad på godt och ondt och som kräfver helighet och dygdigt lif af sina anhängare. Han bestraffar afguderi och andra synder. Han fordrar lydnad samt kärlek och rättfärdighet i det mänskliga lifvet. Han ger sin vilja till känna genom heliga bud. De tio budens lag ger evigt giltiga föreskrifter angående väsentliga sidor i det mänskliga lifvet. Därför skola de alltjämt ingå i äfven den kristna religionsundervisningen. — Visserligen blef det ej klart på Moses tid, ej heller i de närmast följande tiderna, att Herren var den ende rätte guden och att de andra folkens gudar ej funnos till. Herren var Israels Gud. Men det stora och härliga var, att man i Israels Gud nu fick kunskap om den rätte guden, den gode och helige guden.

Från Moses tid ha vi ej någon litteratur omedelbart i behåll. Moseböckerna äro ej skrifna af Mose. De kallas så, emedan Mose är hufvudpersonen i de största delarna af dem. Men Mose har gjort uppteckningar, som bl. a. användts af författarne till Moseböckerna.

Alltmer närmade israeliterna sig Kanaan. De försökte genom Edom söder ifrån intränga i landet. Men härtill ville ej edomiterna lämna bifall. Då måste de slå in en annan väg, och så småningom närmade de sig sitt mål öster ifrån. I ostjordanlandet stötte de samman med amoréerna, som kommit från landet norr om Palestina och hunnit hit samt här bildat två konungariken. Dessa besegrade de nu och intogo så detta land, som tillföll Rubens, Gads och halfva Manasses stam såsom arf.

Så småningom voro de färdiga att under *Josua* inbryta i västjordanlandet. Genom segrar öfver amoréerkonungar i söder och andra kananeiska konungar i norr bröt Josua väg för folket i denna del af landet. Sedan slogo stammarna sig ned här. I hvilken ordning det skett, är ej fullt klart af källorna. Men det veta vi, att josefsstammarna, Efraim och Manasse, de mäktigaste, slogo sig ned i mellersta delen af landet och sedan andra stammar norr och väster om dem, under det att Juda och Simeon slogo sig ned i söder. Dessa två stammar nämnas ej mycket under domartiden. De lefde då tämligen skilda från de öfriga stammarna af skäl, som ej äro fullt klara. Detta var emellertid första orsaken till att folket senare delades i två riken.

Då israeliterna intogo Kanaan, underkufvade de invånarne där. Dessa sammansmälte nu till stor del med israeliterna, hvilket hade sina verkningar. De hade en viss kultur, som de fått med hjälp af den babyloniska kulturen. Den fick nu Israel i arf och hade däraf stor nytta.

Folket, som varit ett i öknen på ett bättre sätt än nu, sönderföll i de särskilda stammarna, som hade den gamla stamförfattningen. Då de blefvo anfallna af fiender, slöto dock flera stammar sig samman under en »domare», som dock ej var en ständig ämbetsman utan en för tillfället utsedd höfding. De viktigaste politiska tilldragelserna voro följande:

Ett stort krig under Baraks och profetissan Deboras anförande, i hvilket flera kananeiska konungar vid Jisreelslätten blefvo besegrade, hvarigenom israeliternas makt i landet ytterligare befästes. Denna stora tilldragelse är besjungen i den gamla märkliga Debora-sången i Domareb. 5 kap. Vidare Gideons strid med midianiterna, som starkt hotade Israels självständighet, samt slutligen Abimeleks försök att i Sikem upprätta ett konungadöme, det första försöket i den vägen i Israel.

Vissa af de andra berättelserna i domareboken äro mera dunkla. En egen företeelse är Simson, som varit en väldig hjälte i krigen mot filistéerna och om hvilken en del underbara berättelser uppkommit, som väl ej alla få tagas bokstafligt.

Som nämndt fick nu Israel förstärkning i sin kultur. Det blef alltmer ett åkerbruksidkande folk och fick lagar och samfundsordningar, fastän ännu rätt primitiva. — Den sanne Gudens dyrkan bevarades men hotades starkt af såväl den gamla hedniska böjelsen hos folket, som vi känna från öknen, som af de kananeiska folkens hedendom. Folket visar mycken gudlöshet och råhet. Gudstjänstlifvet upprätthålles dock, och man fick en gemensam gudstjänstort i Silo för vissa högtidliga tillfällen.

Med *konungatiden* begynner en ny viktig tid i Israels historia, som betecknas af nya idéer och fastare former för samhällslifvet.

På gränsen mellan domartiden och denna tid står Samuel, hvars historia man med orätt velat reducera till ett minimum. Han är en Herrens profet, som ingriper i det politiska lifvet och som verkar för utbildning af profetväsendet, hvilket efter denna tid får mera fasthet och bildar sina medlemmar i vissa skolor. Politiskt trycktes nu folket af filistéerna i första rummet. Man kände behof af en person, som regelbundet skulle stå i spetsen för folket, en konung, så som de andra folken hade. Samuel hade ej sympati för denna nya anordning, som han fruktade skulle skada de religiösa förhållandena, men han måste ge med sig, och genom hans medverkan blef Saul konung. Saul, som lefde under svåra förhållanden, var en dugande man och hade större förtjänster

om sitt folk, än man ibland velat erkänna. Hans trotsiga sinne och de svåra omständigheterna gjorde honom dock till sist olycklig, och Samuel behandlade honom strängt.

Davids och *Salomos* tid är en af de ljusaste i Israels historia. Den är en andra grundläggningstid, då man bygger vidare på den af Mose lagda grunden. David, Israels störste konung, förenar så småningom Juda och Israel, som ännu aldrig varit strängt förenade. Och genom lyckliga krig utvidgar han rikets gränser och skapar ett mäktigt rike.

Han nitälskar varmt för den sanne Gudens dyrkan och gör sin nya hufvudstad Jerusalem till medelpunkt för denna. En sådan medelpunkt blef Jerusalem för framtiden, och här uppväxte nu ett prästestånd och skapades nya former för gudstjänstlifvet. Så blef Jerusalem, Zion, Guds stad. Men ännu en tid framåt bibehöllo sig de gamla kultorterna i Juda, där man dyrkade Herren, hvilken dyrkan dock ej alltid var fri från inblandning af hedniska element. David var en from person, men hans fromhet får ej mätas efter vår tids utan efter hans tids mått. Hans lif saknar ej exempel på grymhet, råhet och sinnlighet. Emellertid har han genom sin betydelse för staten och religionen blifvit en ideal personlighet i den senare profetiska åskådningen och en typ för Messias.

Salomo var mer än David en härskare i österländsk stil, som gjorde konungen och hofvet till medelpunkt i landet. Han gjorde en ny indelning af landet, som korsade den gamla stamindelningen och som åsyftade att reglera skatteuppbörden. Han betungade också folket med dryga skatter för arméen och sina stora byggnadsföretag. Det märkligaste af dessa är ett nytt palats och i nära samband därmed templet i Jerusalem, som närmast blef ett slags hofkapell, på samma gång det blef den synliga medelpunkten för Herrens gudstjänst i landet. Salomo fick åtskillig hjälp af konungen i Tyrus, hvilket hade till följd, att han kom i ett slags beroende af honom. Detta, såväl som en nära beröring med Egypten, gjorde, att han på sista tiden förföll till hednisk gudsdyrkan.

Juda och Israel voro ej fast förenade, och det berodde på de styrandes vishet, om föreningen skulle äga bestånd eller upplösas. Salomos son Rehabeam ägde ej den visheten, och

så upplöstes föreningen, och två riken bildades, mänskligt sedt till oberäknelig skada. Israelsriket, nordriket, blef det större och mäktigare. Juda, sydriket, blef dock det starkare genom fasthållande vid Herrens dyrkan. I Israel fasthöll man visserligen äfven vid denna dyrkan, men man återföll i den gamla bilddyrkan, i hvilken mycken hedendom inblandade sig. Och här saknade man en bestämd medelpunkt för gudstjänsten. Redan den förste konungen, Jerobeam, lade vikt vid att gudstjänst öfvades på flera ställen.

Vi beröra nu några viktigare punkter i de båda rikenas historia.

Den farligaste följden af rikets delning var, att de två rikena ofta lågo i strid med hvarandra och försvagades gentemot fiender, som bort vara gemensamma. Detta visar sig redan under Rehabeam och hans son och Jerobeam. Då Asa regerade i Juda och Baesa i Israel, ingick först den sistnämnde förbund med den syriske konungen Benhadad, och sedan lockade Asa honom på sin sida genom att betala bättre och drog däraf fördelar — för tillfället. Asa var för öfrigt verksam för att rensa Juda från hedniskt väsen. I Juda rådde därefter fastare ordning än i Israel, där under politiska oroligheter den ene konungen hastigt följde på den andre en tid.

Emellertid blef Omri, en kraftig general, konung i Israel, och han grundlade en dynasti, som höll sig fast på tronen en längre tid. Omri förde krig med Syrien och Moab, hvilket han delvis åter lade under israelitiskt välde. Omri gjorde Samaria till hufvudstad. Han är den förste israelitiske konung, som nämnes i assyriska inskrifter. Hans son Ahab röjer mycket olika egenskaper. Som statsman och krigare har han utan tvifvel gjort sitt land värdefulla tjänster. Han förde krig med syrerkonungen Benhadad, hvilket slutade lyckligt. Och af assyriska inskrifter ser det ut, som han tillsammans med syrerkonungen och andra konungar stridt med den assyriske konungen Salmanassar den andre. Ett klokt politiskt drag var, att Israel och Juda nu lefde i fred med hvarandra. Konungarne Ahab och Josafat slöto förbund, som bekräftades genom giftermål mellan Ahabs dotter Atalja och Josafats son Joram, och de förde krig tillsam-

mans. — Men den svagaste sidan i Ahabs politik var, att han nära lierade sig med Fenicien och tog konung Etbaals dotter Isebel till gemål. Detta skaffade honom visserligen lugn från det hållet, men den kraftiga Isebel var lifligt verksam för att införa fenicisk hedendom i Israel, hvilken i hög grad hotade den sanne Gudens dyrkan. Och i fråga om religion och moral visar sig Ahab vara svag. Så utöfvade han ej alltid den rättvisa man fordrar af en konung (Nabot).

Ahabs bundsförvant Josafat var ej en man af Ahabs sort. Han nitälskade för den sanne Gudens dyrkan, ordnade rättsväsendet och arbetade för landets ekonomiska utveckling. Dock visade det sig så småningom, att det var olyckligt, att han ingick släktskapsförbindelse med Ahabs hus. Atalja försökte införa hednisk gudsdyrkan äfven i Juda. — Den, som i dessa svåra tider var det starkaste stödet för den sanna gudsdyrkan, var profeten Elia, hvars mäktiga gudhängifna personlighet stod hindrande i vägen för Isebels mörka planer. Däri ligger hans stora betydelse i Israels historia.

Med *Jehu* kom en ny dynasti till väldet i Israel. Denne var en simpel människa. Han mördade Ahasja i Juda, han mördade Isebel och många andra. Och för att ställa sig väl hos profetpartiet gynnade han dyrkan af Herren i samma form som Jerobeam och utrotade baalsdyrkan, hvarvid han mördade en massa af Baals präster. På grund häraf synas profeterna ha visat väl mycken undfallenhet för honom. På freden mellan Juda och Israel blef det nu slut. Jehu kom i krig med syrerkonungen Hasael, och i sin nöd anhöll han om hjälp af assyrerkonungen, Salmanassar II, till hvilken han fick betala dryg tribut och blef ett slags lydkonung.

Genom Atalja hade förhållandena i Juda råkat i förvirring. Hon lät mörda en del prinsar af Davids hus. En blef dock undangömd, Joas, som senare blef konung genom en palatsrevolution, för hvilken prästen Jojada stod i spetsen. Han visade intresse för den rena gudsdyrkan och lät reparera templet. I samma anda regerade hans son Amasja, som förde olyckligt krig med Israels konung Joas. Dennes son Jerobeam II lyfte åter Israel. Den syriska makten hade blifvit kufvad af assyrerkonungarne, hvilket gjorde, att Jerobeam kunde utvidga sitt område med betydliga landsdelar. Men

nu tränger i stället den assyriska världsmakten på Israel. Förvirring uppstod här, och somliga af dess konungar bli så godt som assyriska lydkonungar. 722 intogs Samarien af Salmanassar IV och Sargon.

En svår kris hade Juda rike att utstå genom det syrisk-efraemitiska kriget under Ahas, Resin af Syrien och Pekah af Israel. I denna nöd sökte Ahas hjälp hos assyrerkonungen. Han fick hjälp men kom därigenom i hårdt beroende af världsmakten.

Efter Israels rikes fall fick Juda rike ännu en frist, men det trycktes af den hedniska världsmakten. Hiskia ledde skickligt statsrodret i svåra tider, ofta inspirerad af profeten Jesaja. Han försökte afskaffa gudstjänstställena i landet utanför Jerusalem, hvilka lätt blefvo härdar för hedniskt väsen. Han blef hårdt ansatt af den assyriska makten under Sanherib men räddades därigenom, att en sjukdom utbröt i den assyriska hären, som tvang konungen att aftåga. Dock blef Hiskia därefter ett slags vasallfurste under Assur med en tämligen fri ställning.

Manasse införde hednisk gudsdyrkan, men häremot reagerade den fromme Josia, som bemödade sig om att rensa landet från afguderi och gudlöshet. Han utrotade offerhöjderna i landet och koncentrerade gudstjänsten i Jerusalem. Hans reformarbete utfördes med hjälp af en skrift, en lagbok som fanns i templet och förelästes för folket. Det var den nuvarande femte Mosebok, som blifvit författad någon tid förut. Men efter Josias död föll landet snart i hedniskt väsen, ogudaktighet och politisk förvirring. Den store profeten och botpredikanten Jeremia kunde ej hejda fördärfvets flod, Jerusalem och dess tempel sjönko i stoftet inför Nebukadnesars öfvermakt, och större delen af folket fördes i fångenskapen i Babel.

Det politiska lifvet under konungatiden utmärker sig för strider mellan de tvenne rikena och strider med andra fiender, särskildt Syrien, Assyrien och Babel, för hvilka Israel och Juda duka under. Vidare utmärker det sig genom en inre utveckling i flera afseenden. En stor del af de lagar för samhällslifvet, som finnas i Moseböckerna, ha kommit till eller åtminstone ytterligare utbildats under denna tid.

Det andliga lifvet i allmänhet fick en ny blomstring under konungatiden, ofta med hjälp af inflytelser från andra folk, särskildt Babylonien och Assyrien, hvilkas kultur kraftigt påverkat det israelitiska folket. En litterär verksamhet uppstod både i Juda och Israel. Så uppblomstrade psalmdiktning, hvarvid den poetiskt begåfvade David gick i spetsen, som skrifvit psalmer, dock ej så många, som man länge trott. Vidare gåfvo reflexioner på lifvet och dess förhållanden anledning till ordspråksdiktning, hvarvid Salomo anses ha gått i spetsen, hvilket också är högst sannolikt. En historieskrifning uppstod. Under denna tid hafva två viktiga källskrifter till Moseböckerna författats, äfvensom femte Mosebok, såsom vi sågo. Vid konungarnes hof funnos skrifvare, som upptecknade viktigare händelser, hvilka uppteckningar användts som källor till konunga- och krönikeböckerna. Flera profetiska skrifter författades under konungatiden.

Kulturlifvet torde ha varit rikare i nordriket än i sydriket. Däremot var det religiösa lifvet rikare och bättre i det senare. Gudstjänstlifvet i Jerusalem utvecklades, och en hel del af de bestämmelser för detsamma, som finnas i Moseböckerna, ha under denna tid antingen kommit till eller ytterligare utbildats. Juda rike hade flera fromma konungar, och det religiösa och moraliska tillståndet här var bättre än i nordriket.

Den största faktorn i det religiösa och moraliska lifvet under en stor del af konungatiden är den profetiska verksamheten. Sedan Hoseas och Amos' dagar ha profeterna nedlagt sina tankar i skrifter, som kommit till oss. Profeter verkade både i Juda och Israel. Deras verksamhet har varit reformatorisk och nydanande. De ha på afgörande sätt utbildat den genom patriarkerna och Mose grundlagda religionen. De ha utbildat gudsbegreppet. Genom dem har den tanken blifvit fullt klar och lefvande, att Herren är den ende guden och att hedningarnes gudar äro intet, att Herren skapat himmel och jord och att han är den helige, barmhärtige och gode guden, som vill hjälpa och rädda sitt folk och äfven upptaga de andra folken i sitt rike.

Profeterna drefvo inga abstrakta teorier, utan de verkade alltjämt på lifvet. De gjorde gällande Guds helighets kraf

på människan, och därvid ha de på ett ytterst kraftigt sätt riktat sin verksamhet på det sedliga lifvet. Skarpt angripa de synd och last och olydnad mot Gud hos alla utan undantag, från konungen till daglönaren, och det var ej uppfyllelse af värdelösa yttre lagbud, de kräfde. Tvärtom riktade de sin kritik mot allt yttre gärningsväsen, till och med offerväsendet. De uppställa inre, andliga, evigt giltiga religiösa och sedliga grundsatser, som genomsjälas af lydnad mot Gud, barmhärtighet och rättfärdighet mot medmänniskor, sann humanitet. Så dokumentera de sig såsom den sanne gudens tjänare, hans uppenbarelseredskap.

Profeterna lefva i det praktiska lifvet. Ofta blanda de sig på ett fördelaktigt sätt i det politiska lifvet och äro sina konungars bästa rådgifvare, hvilkas råd dock ofta förkastas. De påvisa, att förnämsta orsaken till folkets olyckor ligger i olydnad, gudlöshet och osedlighet. Å ena sidan varna de för falska förbund med de hedniska makterna, men å andra sidan kunna de mana till klok hänsynsfullhet, ja, såsom Jeremia, till och med till underkastelse, när intet annat är möjligt.

Såsom profeter, som djupt gripit in i lifvet, kunna vi bland andra nämna en Hosea, en Amos, en Jesaja, en Jeremia. Särskildt de två sistnämnda äro bland de största gestalter i mänskligheten, förebilder för Messias.

I babyloniska fångenskapen fingo judarne tillfälle att ombilda mångt och mycket i fråga om sina åskådningar och lifsförhållanden. I Babel smälte de tillsammans till en mera enhetlig församling. Där trädde de i stark opposition till det hedniska väsendet och höllo sig därefter till Herrens dyrkan. Ett medel för folkets afgränsning från hedningarne och dess sammanslutning genom en gemensam gudstjänst till ett inom sig slutet folk var lagen, som här beaktades och utbildades. Gamla lagar samlades och bearbetades, och så framkom en lagsamling, som vi ha i tredje och vissa delar af fjärde Mosebok, hvilka dock efter exilen torde ha undergått ytterligare bearbetningar. En person, som nu utöfvade stort inflytande på folket, var profeten Hesekiel, som mycket intresserade sig för kult och kultformer och bidrog till att det lagiska elementet efter exilen fick en sådan betydelse hos

judarne. — Judarne mottogo nu många intryck af den babyloniska kulturen.

Den nya andan hos folket visade sig efter återvändandet från exilen. Cyrus lät det återvända hem. Tempelbyggnaden påbörjades, afbröts genom fienders mellankomst men fortsattes under Darius. Så kom nu gudstjänstlifvet igen med rika kultformer. Esra kom hem och vidtog åtgärder för utrensande af hedniskt väsen, särskildt sökte han hindra blandade äktenskap. Förhållandena hos folket voro bedröfliga, och så hemkom Nehemia, en af de ljusaste gestalterna i de tiderna, och ordnade försvarsväsendet och andra saker. Esra uppläste nu för folket den fullbordade lagboken, hvilket var en epokgörande tilldragelse.. Lagen blef nu den allt bestämmande normen i folkets lif.

Den återstående delen af judarnes tid under persiskt herravälde veta vi ej mycket om. Det var en mörk tid. Genom Alexander kommo de under hans välde, därefter en kort tid under Syrien och sedan under Egypten, Ptolemeerna, som behandlade dem ej synnerligen hårdt. Längre fram kommo de åter under syriskt välde. Antiokus III behandlade dem skäligen mildt, men Antiokus Epifanes ville tvinga dem att antaga hednisk gudsdyrkan, hvilket framkallade mackabéernas befrielsekrig, som ledde till både religiös och politisk frihet. Snart nog kommo de dock under romarne.

Efter exilen hade judarne en helt annan ställning än förut. De flesta stammarna voro försvunna, folket var enhetligt, styrelsen var ej mera monarkisk, utan högsta styresmän voro öfversteprästerna vanligen under någon annan stats öfverhöghet. Man höll sig nu strängt till lagen och den sanne Guden. Lifvet fick en strängt lagisk prägel, men under den hårda ytan bodde understundom mycken verklig fromhet. Profeternas verksamhet fortfor och tog snart en egen form i apokalyptiken, framtidsprofetior.

Rätt mycken litterär verksamhet utmärkte denna tid, såsom psalmdiktning och historieskrifning m. m. Större arbeten blefvo nu färdigskrifna, såsom Moseböckerna m. fl. Härliga profetiska skrifter framkommo, såsom andra delen af Jesaja från 40 kap., Zakarja, Haggai, Malakia, Daniel, den sistnämnde under mackabeertiden. — De heliga skrifterna

samlades nu så småningom till ett helt, ej så synnerligen lång tid före Kristi födelse.

Härmed hafva vi blott velat ge några korta antydningar om gången af Israels historia, hvarpå sedan kan byggas genom mera detaljeradt material.

Vid undervisningen i biblisk historia bör man utvälja några stora personligheter, såsom Abraham, Josef, Mose, Samuel, David, Elia, Esaia, Jeremia, Nehemia m. fl. Om ej allt, som berättas om åtminstone somliga af dem, är fullt historiskt. behöfver man ej bekymra sig därom vid undervisningen, ty sådana egenskaper, som tilläggas dessa personer, funnos i verkligheten bland folket på något sätt, och det är hufvudsaken. Vidare bör man bemöda sig om att ge barnen någon inblick i den israelitiska historiens sammanhang och särskildt i religionens och moralens historia. Och här gäller det ock att lära dem känna de stora grundtankarna, såsom Gud och hans egenskaper, fromhetens egenskaper, det karakteristiska i det sedliga lifvet, särskildt dess humana prägel, barmhärtighet mot faderlösa, änkor och främlingar.

F. A. Johansson.

Tillkännagifvande.

Bristande utrymme gör, att anmälan af till red. insänd litteratur måste sparas till nästa årgångs första häfte.

Red.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER
FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

TJUGUFJÄRDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1905

INNEHÅLL.

1.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit».

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1904 vid rikets åtta manliga folkskoleseminarier 825 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 599 eller tillsammans 1,424 elever.

Afgångsexamen undergingo 1904 års vårtermin 187 manliga och 157 kvinnliga elever eller tillsammans 344 elever.

Småskolelärareexamen aflades samma termin vid folkskoleseminarierna af 58 elever, samtliga kvinnliga, hvilka genomgått första och andra klassernas lärokurser.

Seminariet i Mattisudden har vid höstterminens början 1904 inflyttat i de nybyggda lokalerna i Murjek inom Jockmocks församling. Vid seminariet, som är afsedt för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor, voro höstterminen 1904 intagna 69 elever, hvaraf 12 manliga och 57 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 53 elever, 10 manliga och 43 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen 1904 aflades examen för behörighet till lärarebefattning vid småskola af 10 elever vid seminariet i Mattisudden och af 17 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskoleseminarier hafva under år 1904, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 431 elever, däraf 8 manliga, undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för an-

ställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergåtts af 368 elever vid af enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hafva för vårterminen 1904 anvisats tillsammans 42,835 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 14,465 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 43,985 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 12,605 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriel, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier kostnadsfritt erhållit, hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1904 inspekterat folkskoleseminarierna i Lund, Landskrona, Växjö, Kalmar, Linköping och Strängnäs samt småskoleseminarierna i Kalmar och Linköping.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1903 undervisning i 18 högre folkskolor. I rikets 2,403 skoldistrikt funnos

	4,652	fasta och	534	flyttande eller tills.		5,186	folkskolor,
	1,318	» »	776	»	» »	2,094	mindre folkskolor,
	4,206	» »	1,123	»	» »	5,329	småskolor,
S:a	10,176	fasta och	2,433	flytt:e eller tills.		12,609	skolor

eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 12,627 skolor.

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsämnen eller i såväl läs- som öfningsämnen 21 lärare och 4 lärarinnor samt i

folkskolorna .	5,173	lärare o.	2,965	lärarinnor	eller	tills.	8,138
mindre folkskolorna . . .	226	» »	1,874	»	»	»	2,100
småskolorna .	162	» »	6,279	»	»	»	6,441
Summa	5,561	lärare o.	11,118	lärarinnor	eller	tills.	16,679

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarepersonal, 16,704 förutom 432 lärare och 858 lärarinnor eller tillsammans 1,290, hvilka undervisat endast i öfningsämnen.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1903 års slut 840,285, hvaraf 413,496 gossar och 426,789 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	767,032
» » ej åtnjutit sådan undervisning	67,314
hvarjämte uppgifter saknas om	5,939
Summa	840,285

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	405,824	
» » » flyttande folkskolor . . .	36,817	
» » » fasta mindre folkskolor .	48,685	
» » » flyttande mindre folkskolor	30,296	
» » » fasta småskolor	145,863	
» » » flyttande småskolor . . .	38,057	
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	16,293	721,835
högre folkskolor		379
allmänna läroverk och fackskolor		13,479
skolor för abnorma barn		1,170
enskilda skolor		17,529
hemmen		12,640
	Summa	767,032

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade 8,160 inhämtat folkskolans minimikurs,
» 39,536 undergått godkänd afgångspröfning samt
uteblefvo 3,397 till följd af sjukdom eller naturfel och
» 16,221 af annan anledning.
Summa 67,314.

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skoláldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 519 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 752,380.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1903 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning: kontant	13,752,111	kr
in natura	1,409,013	»
» skolbyggnader, skolplatser och inventarier	4,837,982	»
» undervisningsmateriel	380,902	»
» öfriga behof	4,454,786	»
Summa	24,834,794	kr.

Statsbidrag af allmänna medel hafva för år 1903 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 6,248,783 kronor 80 öre.

Understöd har för år 1903 utgått till lärares aflöning vid 1,640 fortsättningsskolor med 105,175 kronor.

För år 1903 har understöd utgått för främjande af undervisning i slöjd för gossar med 313,975 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor med 183,799 kronor 30 öre.

Till aflönande af vikarier för 612 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1903 utbetalts af allmänna medel 90,501 kronor 47 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 18, har för år 1904 utgått statsbidrag med 29,800 kronor.

Statsbidrag till aflönande af 33 lärare och lärarinnor vid af landsting inrättade småskoleseminarier hafva under år 1903 utgått med 17,337 kronor 51 öre.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1904 beviljat understöd åt 31 folk-

högskolor med 141,650 kronor 40 öre. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 849 manliga och 741 kvinnliga eller tillsammans 1,590 elever. Af det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 25,000 kronor, fördelades år 1904 16,150 kronor mellan 327 manliga och 8,588 kronor mellan 297 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1904 å länsstat varit uppfördt 39,875 kronor och af statskontoret anordnats 47,518 kronor 58 öre, allt till höjande af folkskolelärarnes löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriel, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriel, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats. Under år 1903 uppgick kostnaden härför till 23,755 kronor 10 öre.

Kungl. Maj:t har för år 1904 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 19 äldre, behöfvande folkskolelärare med tillsammans 6,650 kronor samt åt 151 äldre, behöfvande småskolelärare m. fl. med tillsammans 15,100 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskolelärare voro under läsåret 1903—1904 intagna 2 elever. Profårskurs vid döfstumanstalter genomgicks af 1 lärare.

Under läsåret 1903—1904 undervisades vid anstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma 38 elever.

Vid institutet för blinda å Tomteboda voro under läsåret 1903—1904 intagna 121 elever, däraf 69 gossar och 52 flickor, af hvilka en gosse och en flicka inskrefvos under vårterminen. 114 lärjungar hafva erlagt afgift, och 7 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad. 14 elever afgingo efter fullbordad lärokurs, 2 på grund af bristande förmåga att draga nytta af undervisningen.

1,635 exemplar blindskrifter hafva under läsåret 1903—1904 blifvit tryckta.

Vid förskolan för blinda å Tomteboda voro under läsåret 1903—1904 intagna 31 elever, hvaraf 15 gossar och 16 flickor.

Vid förskolan i Växjö för blinda voro under läsåret 1903—1904 intagna 34 elever, 21 gossar och 13 flickor. Vid slutet af läsåret 1902—1903 utskrefvos 8 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 6 till institutet å Tomteboda; de 2 öfriga återvände till sina hemorter.

Vid handtverksskolan för blinda i Kristinehamn undervisades under skolåret 1903—1904 28 elever, hvaraf 24 män och 4 kvinnor.

Till skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1904 beviljat 5,000 kronor. Under året undervisades därstädes 9 elever.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1904 anslagits ett belopp af 195,900 kronor.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1904 anvisats en summa af 171,787 kronor 50 öre.

Sedan riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1905 af 125,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat 334 sådana anstalter understöd.

2.

Förenklingen af undervisningen i språklära i folkskolan.

Olika åsikter om undervisningen i modersmålets språklära i folkskolan hafva under en lång följd af år sökt göra sig gällande, men ännu har man ej kunnat enas. Många hafva ansett och anse ännu, att hela språkläran, systematiskt anordnad, bör åtminstone i sina hufvuddrag genomgås i folkskolan. Andra åter hafva kämpat och kämpa ännu för den åsikten, att ingen undervisning i språklära bör i folkskolan förekomma. Enligt denna mening böra barnen lära sig an-

vända språket endast medelst efterhärmning och öfning. Slutligen hafva några uppträdt som försvarare för det antagandet, att undervisning i språklära visserligen bör i folkskolan förekomma, men att den bör inskränka sig till de delar däraf, som kunna hafva någon praktisk betydelse, eller, med andra ord, de delar, hvaraf barnen kunna hafva någon väsentlig hjälp vid lärandet att förstå språket och att använda det för att i tal och skrift uttrycka sina tankar.

Man torde kunna med all rätt säga, att de, som hylla den sist framställda meningen, blifva till antalet allt flera och flera. Men äfven åtskilliga af dessa komma vid det dagliga arbetet i skolan ej sällan tillbaka till det gamla. De taga med allt flera och flera af de grammatiska satserna och reglerna, och trots sin egen teori sträcker sig deras undervisning utöfver hela eller nästan hela det grammatiska området.

Det är dock nödvändigt, att man gör allvar af att inskränka undervisningen till de delar af språklära, som kunna för barnen blifva verksamma och bekväma hjälpmedel vid deras arbete på att tillägna sig innehållet i det lästa och att lära sig att klart uttrycka sina tankar i tal och skrift, såvida man vill, att den undervisning, hvarom nu är fråga, skall medföra något beaktansvärdt resultat.

Redan år 1889 skref landtskolrådet i Nedre Österrike i sin årsberättelse: »Undervisningen i språklära bedrifves öfverallt med ifver; men resultaten äro endast delvis tillfredsställande, delvis blott nöjaktiga. Undervisningen är ännu alltför teoretisk. På uppräknande af språkformer och definierande af ord- och satsarter lägges mera vikt än på själfständigt uttänkande af exempel; öfver hufvud betraktas ofta ifrågavarande undervisning som själfändamål, ehuru den bör anses endast som ett medel för att vinna språkriktighet, hvilket är det mål, som bör eftersträfvas. Inöfningen af exempel, i synnerhet under tysta öfningar, lämnar ännu mycket öfrigt att önska.»

Professor Hans Sommert yttrade något mer än tio år senare i hufvudsak följande: »För att bibringa färdigheten att tala och skrifva så rätt, som är erforderligt för att ens tankar skola blifva klart uttryckta, är en särskild under-

visning i språklära ej ovillkorligt nödvändig, ty man kan lära bådadera förnämligast genom öfning och efterhärmning. Men hvem skulle väl detta oaktadt vilja förneka, att språkläran, om undervisningen däri meddelas förnuftigt och praktiskt, kan lämna en välkommen hjälp, då det gäller att lära barnen tala och skrifva rätt, och att folkskolan sålunda handlar klokt, om den ej frånsäger sig denna hjälp. Men språkläran bör ej blifva härskarinna, utan den måste förblifva tjänarinna. Man bör i det fall, hvarom här är fråga, ej behandla språkläran som ett systematiskt helt, som från början till slut skall genomgås, utan begagna sig endast af vissa afdelningar däraf. Att välja ut dessa afdelningar, att framställa saken så enkelt som möjligt, att meddela dem på det mest praktiska sätt och att säkert inöfva dem, det är ett lönande och förtjänstfullt arbete, hvari alla de, som hafva till uppgift att undervisa ungdom, böra deltaga.»

Vår nu gällande normalplan för landets folk- och småskolor omfattar den senast framställda åsikten. I normalplanen heter nämligen, att lärokursen i modersmålet skall omfatta, bland annat, kännedom om de delar af språkläran, som äro af vikt för inhämtande af den öfriga lärokursen i modersmålet.

Men det är ej nog därmed att i läroplanen för en skola säges, att endast vissa delar af språkläran skola vid undervisningen förekomma. Om endast en så allmänt hållen föreskrift vore i läroplanen intagen, skulle man lämna alltför stort spelrum åt godtycket. Man måste ock angifva, hvilka afdelningar af språkläran skola behandlas. Därjämte bör ock i läroplanen föreskrifvas, i hvilken ordning de afdelningar, som skola förekomma vid undervisningen, skola däri inträda, ty, ehuru språkläran ej bör behandlas som ett systematiskt helt, bör undervisning däri dock meddelas efter en bestämd plan.

I vår senast antagna normalplan är angifvet, både hvilka delar af språkläran böra behandlas vid undervisningen, och i hvilken ordning de böra genomgås. Däri säges nämligen att af språkläran böra genomgås i första och andra årsklasserna: Särskiljande af satsens hufvuddelar, af tingord, egenskaps- och händelseord, af ental och flertal; bruket af större skilje-

tecken — i tredje och fjärde årsklasserna: satsens hufvuddelar och bidelar; ordklasserna; ordens böjning; hufvudsatser och bisatser; skiljetecknens bruk.

Innan vi gå vidare, vilja vi till besvarande upptaga frågan, om undervisning i språklära i folkskolan bör meddelas på särskild däråt anslagen tid. Med hänsyn därtill att det är en vinst för folkskolan med dess starkt begränsade tid att få så mycket som möjligt kombinera undervisningen synes det oss, som om det vore fördelaktigast att icke meddela sagda undervisning på särskild tid,* utan i samband med undervisningen i andra grenar af modersmålet, t. ex. vid välläsning, vid öfningar att uppfatta och redogöra för innehållet i det lästa, vid andra talöfningar, vid rättskrifning och uppsatsskrifning. Vid alla dessa öfningar bör man använda de delar af språkläran, som med de förutsättningar, barnen äga, böra för dem kunna blifva säkra och bekväma hjälpmedel till att lätt läsa en föreliggande text, riktigt uppfatta innehållet däri, korrekt uttrycka sina tankar i tal och skrift samt stafva och interpunktera i öfverensstämmelse med gifna föreskrifter.

Normalplanen säger också, att undervisning i språklära bör försiggå i sammanhang med skrif- och läsöfningar.

I normalplanen får man visserligen svar på frågan, hvilka afdelningar af språkläran skola vid undervisningen behandlas, men icke på det ensamt, utan normalplanen angifver jämväl, att dessa afdelningar icke böra genomgås i alla sina enskildheter. Den säger nämligen, att af de delar af språkläran, som skola förekomma vid undervisningen, skall endast det viktigaste meddelas. Men äfven med denna begränsning är svaret allmänt hållet. Försiktigt har också varit att lämna ett så allmänt svar, ty dels äro åsikterna om hvad som i detta fall är det viktigaste mycket skiftande, dels arbeta folkskolorna under så olika förhållanden, att man i den ena skolan kan med framgång upptaga till behandling en sak, som man i en annan ej bör genomgå, emedan man därigenom skulle antingen undanskjuta en ännu viktigare eller ej kunna ägna behörig tid till inlärande af det allra

* I detta hänseende hafva vi kommit till en annan öfvertygelse, än vi förut hyst.

viktigaste eller åtminstone ej kunna genomgå den ifrågavarande saken så, att däraf blefve någon vinning.

När man vill närmare bestämma det lärostoff, som vid undervisningen i modersmålets språklära i en folkskola bör genomgås, har man att först klargöra för sig de delar af språkläran, som i alla landets skolor böra behandlas.

Med ledning af flera skolmän, som gjort iakttagelser för att kunna besvara frågan: hvilka delar af språkläran böra i landets alla folkskolor behandlas, och med stöd af egen erfarenhet skola vi här nedan anföra de delar af språkläran, hvari undervisning enligt vårt förmenande bör meddelas i alla skolor.

1. Satsens hufvud- och bidelar. Härvid böra barnen få lära förstå hvad en sats är, och att i hvarje sats en del uttrycker det, hvarom i satsen talas, och en del det, som om detta utsäges. Vidare böra de få inhämta, att hvar och en af dessa delar kan bestå antingen af endast ett ord eller af flera, samt i senare fallet, att ett af orden betecknar just det omtalade eller det utsagda, samt att de öfriga orden tjäna att närmare bestämma detta i ett eller annat afseende. Vid redogörelse för satsens hufvud- och bidelar meddelas sålunda icke: genom hvilka ord subjektet uttryckes, t. ex. substantiv, substantivpronomen o. s. v.; hvilka de olika bidelarna äro t. ex. objekt, adverbial och attribut; genom hvilka ord de olika slagen af bidelar uttryckas, t. ex. objekt genom substantiv m. m.; adverbial genom adverb, substantiv med eller utan preposition m. m.; attribut genom adjektiv, substantiv, substantiv i genitiv m. m.; predikatsfyllnad genom adjektiv, preposition med substantiv m. m.

Barnens uppmärksamhet bör dock fästas därpå, att stundom en hel sats kan användas för att uttrycka det, hvarom man vid något tillfälle talar.

2. Ordklasserna. Med hänsyn till dem anmärkes, att barnen böra få lära känna igen »tingord». Däremot lär man dem icke, hur tingorden indelas med hänsyn till sin betydelse, t. ex. i abstrakta och konkreta.

Det enda, som i detta afseende bör meddelas dem, är, att några tingord äro så beskaffade, att de utgöra ett före-

måls särskilda namn, t. ex. Sverige, Karl, Brunte, samt att sådana tingord kallas »egennamn».

Vidare böra barnen få lära, att tingorden äro så beskaffade, att man i stället för några kan använda »han» (den), i stället för andra »hon» (den) och i stället för ännu andra »det». — Några regler för genus omtalas icke.

I kursen bör äfven ingå, att tingordet kan nämna blott ett föremål eller flera; att det i förra fallet säges uttrycka ental, i senare fallet flertal. I samband därmed bör jämväl meddelas, hur flertalet bildas t. ex. genom ändelsen -ar, -er o. s. v.

Läran om kasus bör ej förekomma. Man torde böra fästa uppmärksamheten endast därpå, att ett tingord stundom svarar på frågan hvems, hvilkas, och att det då förändrar sin form på det sätt, att ett »s» lägges till det. I samband därmed bör meddelas, hur man förfar, om tingordet slutar på »s».

Vidare torde böra göras reda för att tingorden kunna förekomma i obestämd och bestämd form samt huru hvar och en af dessa former uttryckes. Härvid må man meddela endast det allra allmännaste.

Läran om tingordens olika böjningssätt (deklinationer) böra uteslutas från lärokursen.

Vid undervisningen bör uppmärksamhet fästas vid sådana tingord, som hafva olika kön eller böjning vid olika betydelse, t. ex. agn, agnar = sädesagnar; agn, agn = lockbete; lock, lockar = hårlock; lock, lock = lock på kärl o. s. v.

Rörande undervisningen om egenskapsord anmärkes, att den bör omfatta, hvad egenskapsord är, att egenskapsordet får olika former, alltefter som det lägges till ett tingord, i stället för hvilket man kan använda orden: han, hon eller det, och hvilket uttrycker ental eller flertal. I samband därmed meddelas också, hur de olika formerna bildas. Vidare må man ock göra reda för de olika jämförelsegraderna och hur de bildas. —

Läran om egenskapsordens olika böjningssätt (deklinationer) bör uteslutas från lärokursen.

Beträffande räkneorden må man fästa uppmärksamheten endast på skillnaden mellan dem, som svara på frågan: huru

många, och dem, som gifva svar på frågan: hvilken i ordningen?

Det är onödigt att lära barnen att skilja mellan de olika slagen af ersättningsord. Hvad man bör meddela dem ur läran om nämnda slag af ord är, att »jag» betecknar den talande (1:a person), »du» den tilltalade (2:a person), och »han (hon, det)» den omtalade (3:e person), samt hur dessa ord (de personliga pronomina) böjas. I samband därmed redogöres för bruket af tilltalsordet Ni och dess böjning.

Läran om händelseorden inskränkes till redogörelse för hvilka ord som kallas händelseord; dessas böjning i en- och flertal; ändelsen för 2:a person flertal; de former, händelseordet antager i förening med orden hafva, skola, blifva m. fl.; den form, händelseordet ikläder sig, när det sättes framför ett tingord (particip).

Läran om öfriga ordklasser böra ej behöfva omfatta mer än svar på följande frågor: hvilka ord kallas omständighetsord (adverb); hvilka förord (prepositioner), hvilka bindeord (konjunktioner), hvilka utropsord (interjektioner)? Vid redogörelsen för omständighetsorden bör uppmärksamheten fästas vid deras jämförelsegrader och hur dessa bildas.

3. Hufvudsatser och bisatser. Skillnaden mellan själfständiga satser och sådana, som behöfva sättas i förening med annan sats för att fullständigt uttrycka en tanke, inläres. Däremot sysslar man ej med olika slag af bisatser eller med olika slag af satsföreningar. Af stor vikt anses det vara att öfva barnen att sammandraga och förkorta satser samt att utbyta satsdelar mot satser och tvärtom.

4. Skiljetecknens bruk. För att inlära bruket af skiljetecken meddelar man några enkla regler med så få undantag som möjligt.

Slutligen må i detta sammanhang anmärkas, att erfarenheten visar, att man vid utredning af ett ords betydelse kan ej sällan hafva god hjälp af att hänvisa till ordets härstamning.

Här ofvan angifna delar af språkläran böra genomgås i landets alla folkskolor. Men vid undervisningen i detta ämne i någon viss skola kan man stundom behöfva taga sin tillflykt till en eller annan grammatisk sats eller regel, som

ej är med bland de delar af språkläran, som böra behandlas i alla skolor. Detta kan inträffa, t. ex. då man vill vänja barnen från att begagna en ordform, som är egendomlig för den ort, i hvilken skolan ligger, eller ett uttryck, som i denna trakt begagnas, men som åtminstone ännu icke vunnit burskap i skriftspråket.

Men, vill man hafva en förenklad undervisning i språklära i folkskolan, är det ej nog därmed, att man inskränker stoffet till det allra nödvändigaste, utan man måste därjämte hafva en förenklad terminologi samt meddela undervisningen mycket enklare, än hittills i allmänhet varit vanligt.

Hvad nu terminologien beträffar, säger normalplanen: »Vid undervisningen i språklära bör terminologien med användande af svenska benämningar i den mån, de vunnit allmännare erkännande, inskränkas till det minsta möjliga.»

Vi anse denna normalplanens åsikt fullt riktig. Det förekommer oss, som om det vore ett fattigdomsbevis för vårt språk, om vi ej kunde finna inhemska beteckningar för de få grammatiska termer, som äro erforderliga för att kunna meddela en ändamålsenlig undervisning i språklära i folkskolan. Men, säger man, det kan ju vara godt för lärjungarne i folkskolan att få inlära de grammatiska termer, som användas vid språkundervisning i högre skolor, då ju åtskilliga af dem komma att öfvergå från folkskolan till högre läroverk. Detta är, synes oss, en synpunkt, som ej på något sätt bör tagas hänsyn till, då man ordnar undervisningen i folkskolan. Denna bör nämligen vara en fullt självständig skola med sitt eget mål.

Äfven om skolorna i ett land organiseras så, att folkskolan blir den gemensamma bottenskolan, bör ej undervisningen ordnas på det sätt, att ifrågavarande skola blir en förberedande skola för den högre skolan i den mening, hvari man i allmänhet tager uttrycket »förberedande» skola. Den högre skolan bör sålunda icke säga: Så mycket böra lärjungarne kunna för att kunna intagas i min första klass, på det jag må kunna medhinna de kurser, som jag anser mig böra genomgå; utan så mycket kunna lärjungar, när de hafva genomgått folkskolan, och därefter har jag att rätta mig, när jag gör upp mina lärokurser.

Terminologien torde kunna inskränkas till ett fåtal benämningar. Vi hålla före, att man vid undervisningen godt kan reda sig med följande termer: namnen på de säskilda ordklasserna; det omtalade, det utsagda; hufvudord, bestämning (biord), hufvudsats, bisats, självständig sats; förkortad sats, sammandragen sats; namnen på de olika skiljetecknen.

Enligt gamla tiders undervisningssätt sökte man lära sig ett språk genom att läsa ett system af regler, som belystes med exempel, på hvilka en ifrågavarande regel blifvit tilllämpad, hvarjämte man läste en på vidkommande språk skrifven bok och därvid dels öfversatte den på modersmålet, dels gjorde reda för de grammatiska konstruktionerna, som användts vid formandet af de särskilda meningarna. Sedan förändrades undervisningssättet i språklära så, att man utgick från exempel och därur drog den regel, som i det särskilda exemplet blifvit tillämpad. Därefter kom man att mera betona inöfvandet af exemplen och slutligen kom man därhän, att man åtminstone på de lägre stadierna ville lära använda ett språk — förstå det och uttrycka sig på det — hufvudsakligen genom efterhärmande och öfning.

Undervisningen i modersmålet har i stort sedt haft samma utvecklingsgång. Den teoretiska undervisningen har fått allt mer vika undan för ett mer praktiskt tillvägagående. Detta senare förfaringssätt har i vårt land haft förespråkare längre bort i tiden, än mången föreställer sig. Redan på 1860-talet förordades det af en lärare, som då var anställd vid folkskolelärareseminariet i Linköping. Grundtankarna i det förfaringssätt, han framställde till efterföljd, hade han hämtat ur en uppsats rörande undervisningen i modersmålet, som författats af en lärare i Schlesien. Nästan samtidigt härmed började en lärare vid folkskolelärareseminariet i Göteborg meddela en mer praktisk undervisning i modersmålet, än tillförene varit brukligt. Han följde därvid i hufvudsak en metod, som han lärt känna i Schweiz. Sedan den tiden har man allt kraftigare och allmännare yrkat på en praktisk undervisning uti det ämne, hvarom här är fråga; men i själfva verket har äfven sedan undervisning i modersmålets språklära antingen icke förekommit i skolan eller också meddelats hufvudsakligen på gamla sättet med dåligt resultat. Endast i ett jäm-

förelsevis mindre antal skolor har man med allvar användt ett mera praktiskt förfaringssätt och därför också lyckats bättre. Först under senaste tiden har man allt mer allmänt och med större kraft och målmedvetenhet begagnat sig af enklare och ändamålsenligare metoder, som, med stor olikhet för öfrigt, kännetecknas däraf, att man söker föra till språkfärdighet hufvudsakligen genom efterhärmning och öfning.

Frågar man sig, hvarför det gått så långsamt att få en förenklad undervisning i modersmålets språklära i gång, torde man finna anledningarna därtill i följande omständigheter:

1. Den teoretiska undervisningen i språklära är ett arf från länge sedan förflutna tider, en helig tradition, med hvilken man haft och ännu här och där har svårt att bryta.

2. Mången anser folkskolan som en förberedande afdelning för det högre läroverket. Därför anser man, att de latinska termer, som vid språkundervisning i det högre läroverket användas, böra inläras redan i folkskolan. Men härom skrifver professor Sommert: »Det högre läroverket är en läroanstalt för utvalda, för ett ringa antal, som sträfva uppåt; folkskolan åter är en 'pliktskola' för den stora massan af folket. Därför bör det högre läroverket rätta sig efter folkskolan och icke tvärtom. De latinska namnen äro för folk- och borgarskolan en onyttig barlast; redan Kehr höll före, att det vore att förklara tyska språket bankrutt, om man ej vore i stånd att lära det utan främmande 'smulor'».

3. Läraren i folkskolan på landet, som väl i allmänhet ej behöfver taga någon hänsyn till det högre läroverket, finner i den teoretiska undervisningen i språklära ett säkert medel att för sina förmän visa, hur flitigt han arbetat; ty utan att läraren flitigt och träget arbetat, skulle ej barnen kunnat inhämta så mycket grammatiskt vetande.

4. Mången förblifver vid det gamla, emedan en trampad väg är bekvämare än en ny, som ännu icke blifvit mycket befaren.

5. Åtskilliga af de använda läroböckerna hafva i större eller mindre grad varit byggda på det af ålder brukliga grammatiska systemet.

Innan vi gå vidare, vilja vi gifva ett stöd åt de tankar, som ligga till grund för föregående framställning, genom att

anföra, hvad en finsk pedagog yttrar om språkundervisningen i folkskolan: »Till den allmänna medborgerliga bildningen hör i främsta rummet blott färdighet i språket, först i andra rummet och i mån af tillgång å tid dess teoretiska uppfattning eller allsidiga begripande. Språkundervisningen har hittills i alltför hög grad varit ändamål; den nya riktningen placerar den som medel, hvarigenom språkkunskapen utvidgas allt efter behag. Grammatikens tunga systematiska utrustning, dess regler och undantag och undantagens undantag, hvilka man hittills i skolan försökt inplugga i den tron, att de vore för den andliga utvecklingen något absolut nödvändigt, fjärmas dagligdags alltmera från undervisningsprogrammet, och i stället inträda praktiska språköfningar, belysta, där så anses behöfligt, genom grammatikaliska anvisningar.

Denna hälsosamma förändring berör naturligtvis i främsta rummet folkskolans språkundervisning. I våra folkskolor har man lyckligtvis aldrig haft ett öfverskott af tid att slösa bort på grammatikens teoretiska inlärande, men försök i den vägen ha emellertid gjorts på sin tid, äfven om tiden ej skulle så medgifvit, och fastän resultaten visade sig vara öfver måttan torftiga. Den mäktiga ställning, som språkundervisningen och särskildt grammatiken intagit på den lärda skolans område, har den synbart sökt tillskansa sig äfven på folkskoleundervisningens. Nutiden lösrycker sig, förstås, från denna mara med kraft. Den systematiska grammatikens dagar i folkskolan äro räknade.

Vi komma således till frågan: Bör man läsa och inlära grammatik i folkskolan, och, om så är, i hvilken form?

Eftersom man äfven i folkskolan måste sträfva efter kunskap i modersmålet, förmåga af dess rätta användning i tal och skrift, måste man för sakens befordran äfven meddela det mått af insikt i de språkliga lagarna, som en verklig kunskap i ett språk förutsätter. Men med fasthållande af den grundsatsen, att grammatiken särskildt i folkskolan bör vara endast medel, aldrig ändamål, måste man noga ihågkomma följande fyra hufvudpunkter:

1. Eleven kan vid inträdet i skolan redan sitt modersmål, om också i form af en dialekt.

2. Modersmålets dagliga användning i skolan — vid läsning, skrifning, tal — utvecklar småningom hos eleven språksinnet till den grad, att antalet af teoretiska regler kan ansenligt förminskas.

3. Enär färdigheten i skrifning för det mesta kräfver grammatisk underbyggnad, bör undervisningen i grammatik uteslutande kombineras med undervisningen i skrifning, och det på så vis, att nödvändiga språkregler härledas ur elevernas skriföfningar, och att man försöker — vice versa — efterfölja och tillämpa dessa regler vid skriföfningarna.

4. Dylika öfningar böra baseras å sådana kunskapsområden, som höra till elevernas begreppssfär, i det att man undviker förkonstlade, utom elevernas begrepp och intresse stående ämnens upptagande vid öfningarna.

Ifall dessa synpunkter iakttagas vid språkundervisningen, reduceras saken till något betydligt enklare, än den hittills vanligtvis varit.

För det första begränsas undervisningen i grammatik till behandling i första rummet endast af sådana fall, hvarest elevens dialekt eller outvecklade språksinne framkallar svårigheter.

För det andra försvinner ur språkundervisningen det så att säga tillgjordt högtidliga tillvägagående, som hittills existerat: man uppskrifver först på taflan konstfinurliga exempel, granskar dem och reducerar ur dem »regel» och »lag»; så inöfvas denna nyfunna regel med nya konstlade exempel, som eleverna muntligt framställa — den skriftliga öfningen glömmes vanligen bort. Hela denna procedur bör förenklas och göras mera praktisk. Vi föreslå följande tillvägagående: »Man gör sig till godo det läroinnehåll, som samtidigt behandlas särskildt vid undervisningen i läsning. Man erinrar t. ex. om någon nyss i läroboken läst berättelse. Under lärarens ledning skrifva eleverna t. ex. en liten imiterad skildring i sina häften. Dessa satser omformas under lärarens ledning så, att uppsatsen blir densamma för alla elever. När uppsatsen antingen under timmen eller påföljande lektion afslutats, handleder läraren sina elever vid granskningen af särskilda etymologiska eller syntaktiska förhållanden, som han speciellt vid detta tillfälle vill fästa deras uppmärksam-

het vid. Då detta skett och en allmän regel sålunda klargjorts för eleverna och inpräglats i deras minne, fortsätter man med skriföfningarna, hvartill läraren uppger ämne t. ex. ur läseboken, ledande dess behandling i den riktning, att den nyss inlärda grammatikaliska regeln expliceras åtminstone i några satser.

I denna riktning borde enligt vår mening den allmänna lärogången omgestaltas. Därigenom blefve språkundervisningen en skriftlig behandling af språket och komme till användning just i sådana ämnen, som hos eleverna för tillfället framstå som fullt friska. Med andra ord: språkundervisningen komme att företrädesvis bestå i smärre efterbildningar och ämnesuppsatser från för eleverna bekanta områden. För hvarje särskildt grammatiskt fall behöfves visserligen icke ett dylikt tillvägagående, lika litet som det skulle ens lämpa sig, men vi ville i alla fall förorda detta lärosätt som det vanligaste.»

Så långt den finske pedagogen, med hvilken vi, ehuru vi icke kunna instämma i allt hvad han yttrat, likväl tänka lika i det väsentliga.

I detta sammanhang vilja vi jämväl i hufvudsak meddela, hvad en framstående norsk lärare, som gjort undervisningen i modersmålet i folkskolan till föremål för särskilda studier, yttrat rörande undervisningen i modersmålets grammatik i nämnda skola. »Med att undervisa i grammatik förstår man väl i allmänhet att bibringa eleverna kunskap i språkets olika beståndsdelar och former, att tilldela hvar och en af dem sitt grammatiska namn, att bestämma dem genom uttömmande definitioner och att ordna dem efter ett bestämdt system med afdelningar och underafdelningar. Härtill komma åtskilliga lärosatser och regler angående språkbruket, rättskrifningen och användandet af skiljetecknen. Man sätter då såsom närmaste mål, att eleverna skola kunna angifva de särskilda beståndsdelarna, definiera dem och hänföra dem till deras plats i systemet; att de skola kunna upplösa ett förelagdt språkstycke (t. ex. ett läsestycke eller en del däraf) i dess grammatiska beståndsdelar, tilldela dessa deras benämningar och angifva deras plats i systemet, samt att de skola kunna återgifva de framställda lärosatserna och

reglerna i deras allmänna form och anföra exempel, som passa till dem.

Hvar och en vet, att det kostar mycken tid och möda att nå detta mål, till och med om man sätter fordringarna lågt både med hänsyn till systemets fullständighet och kunskapens säkerhet — ja, att arbetet härpå ofta slukar det mesta och bästa af den tid och kraft, man under flera år har att använda på undervisningen i modersmålet. I sådant fall kan man ju vara berättigad att spörja: »Hvilken nytta hafva barnen af denna teoretiskt-systematiska grammatik?» Det närmast liggande svaret är väl: De lära känna sitt språk. Ja, det är icke blott nyttigt utan nödvändigt, att barnen lära känna sitt språk. Men med detta uttryck förstås — hvilket bör noga märkas — två saker: att blifva förtrogen med språket och att studera det vetenskapligt. Ingen tviflar på att det är det första och icke det sista hvarom fråga är, när det är tal om folkskolans elever, men förtrogen med modersmålet, sådant det brukas i enkel, lättfattlig skrift samt enkelt, lättfattligt tal, blir man icke genom att få veta åtskilligt om det, utan genom att uppmärksamt höra och läsa samt genom att vara uppmärksam på sitt eget tal, hvilket man ju vanligen är, när man gör sig besvär att forma det till skriftlig framställning, — kort sagdt genom att bruka modersmålet så, att man utvecklas därigenom — — —

För den, som skall studera språket, är däremot teoretisk kunskap om dess byggnad och former nödvändig; men denna kunskap bör vara mycket fullständig, och den bör byggas på den omedelbara kännedomen, och det en mycket fullständigare än den, som man kan räkna på att folkskolans elever kunna nå. Den mycket inskränkta grammatik, som kan läras i folkskolan på erfarenhetens grundval, skulle endast i ringa grad vara tillräcklig till att främja en mera ingående språkkännedom — om en sådan afsåges — en rotlös minneskunskap naturligtvis än mindre. Däremot skulle arbetet med grammatikan hämma sträfvandena att vinna en omedelbar språkkännedom. Det slukar tid. — — —

Ett berättigadt kraf på folkskolan är, att den för de elever, som vilja fortsätta sina studier vid högre skolor, seminarier o. s. v., bör underlätta inträdet i dessa läroanstalter,

så vida detta kan förenas med dess eget syfte, som är bestämdt genom flertalets af dess elever behof. Men i det fall, hvarom här är fråga, tillmötesgår man nämnda kraf allra bäst därigenom, att man använder all möjlig kraft på att bibringa eleverna omedelbar språkkännedom. Är denna god, faller det sig lätt för begåfvade elever att sedan förvärfva sig den bristande teoretiska kunskapen, under det att bristfällig språkförfogenhet ej kan uppvägas af åtskillig teoretisk kunskap i grammatik.

Undervisningen i grammatik, säges det, är särskildt lämplig till att utveckla tankeförmågan. Detta påstående blef för flera år tillbaka kraftigt betonadt af flera framstående pedagoger, men blef af andra samtidigt med lika styrka bekämpadt. De förra gingo ut från det antagandet, att språkets lagar äro tänkandets lagar — grammatik är logik — och att intet kan vara bättre material för tänkandet än själfva lagarna för tänkandet. Dessa antaganden torde kunna sägas numera vara öfvergifna af pedagogerna. Man påstår däremot, att intet kan vara mera onaturligt för ett barn 'än att lära att tänka genom att tänka öfver sitt eget tänkande', och man fäster uppmärksamhet på att grammatik visserligen icke alltid sammanfaller med logik. — — —

Det säges ofta, att grammatisk kunskap är till hjälp vid läsningen, emedan den främjar uppfattningen af det lästa. Detta är dock mer än tvifvel underkastadt. Det händer näppeligen, att ett barn eller annan nödtorftigt upplyst människa, när den stöter på något, som är svårt att förstå, börjar att grammatiskt upplösa det för att därigenom komma till den rätta uppfattningen. I skolan använder man nog stundom ett sådant förfaringssätt; men är detta lämpligt? Vi vilja taga ett exempel. Barnet läser: 'Min vrede nedslog hennes blida röst!' Tviflar läraren, att det lästa uppfattats riktigt, och frågar: Hvad är subjekt? och hvad objekt?, svarar barnet, om det orätt uppfattat innehållet: 'Min vrede' är subjekt och 'blida röst' objekt. Äfven om det uppfattat innehållet rätt, torde det ofta gifva samma svar, emedan det förvillats af ordställningen och frågan i förening — — — För att rätta felet frågar då läraren: 'Hvad var det, som nedslog gossens vrede?' Därigenom vinnes den rätta upp-

fattningen. Men på det sistnämnda sättet kunde man ju genast hafva frågat. — — — Dessutom kan ett otidigt grammatiserande förstöra det intryck, som läsningen åstadkommit. —

Ingen är det väl, som tror, att barnen kunna lära sig att tala med hjälp af grammatik. Närmare ligger det däremot att antaga, att den grammatiska undervisningen kan blifva till gagn vid det omsorgsfullare formande af talet, som en skriftliga framställningen kräfver. Det finnes också verkligen några få fall, då man kanske lättast, men just icke grundligast, kan lära barnen skilja mellan uttrycksformer, som de äro böjda att förväxla, med hjälp af grammatiska benämningar. — — —

De regler för bruket af skiljetecken, som vanligen tilllämpas hos oss, grunda sig till största delen på läran om satsen. Skola barnen kunna använda dessa, måste de få lära att känna satsen och dess delar.» — — —

Den författare, hvilkens hufvudtankar rörande undervisningen i modersmålets grammatik i folkskolan vi anfört, förmenar sålunda, att ifrågavarande undervisning hvarken i och för sig eller för uppfattning af det lästa eller för förmågan att i tal uttrycka sina tankar är nödvändig eller ens gagnelig. Däremot medgifver han, att det är ändamålsenligt men icke alldeles nödvändigt, att barnen förvärfva någon grammatisk insikt för rättskrifningens och interpunktionens skull.

Ehuru vi i mångt och mycket kunna underskrifva, hvad nämnde författare yttrat, kunna vi dock ej instämma med honom däruti, att grammatisk insikt ej kan vara till hjälp vid uppfattningen af det lästa. Det synes oss t. ex. alldeles uppenbart och af erfarenheten styrkt, att öfning att uppdela en mening i satser och en sats i de delar, hvaraf den är sammanställd, väsentligen underlättar uppfattningen af innehållet i det lästa, under den förutsättning dock, att undervisningen är praktiskt ställd. Den bör nämligen hafva till syfte att bibringa en grammatisk insikt, som kan vara ett hjälpmedel för ett rätt förstående och användande af språket inom det område, inom hvilket folkskolans elever kunna och böra röra sig. En dylik insikt kan dessutom ej annat än

bidraga därtill, att den talande framställer innehållet med mera reda, och att hans utförande kommer att inverka mera på åhörarne, just därför att han förstår och är van att förena med hvartannat det, som hör tillsammans.

Till sist vilja vi anföra några exempel, som visa, hur vi tänkt oss att undervisning i modersmålets språklära i folkskolan bör meddelas.

När man vill öfva barnen att uppdela en sats i dess delar, kan man utgå antingen från en färdigbildad sats eller ock från en sats, som barnen själfva fått bilda. Ex. Abel var en herde. Hvem var en herde? Hvad säges om Abel? Hvad sitter du på? En skolbänk. Hurudan är skolbänken till färgen? Skolbänken är gul. Hvem är gul? Hvad säges om skolbänken? Hvem talar jag om i satsen: Abel var en herde? Hvem talar jag om i satsen: Skolbänken är gul? I båda satserna talar jag således om någon. Då jag utsäger något om någon person eller sak, uppstår en sats. Satsen består sålunda af en del, som säger, om hvilken person eller sak, jag talar, och en del, som innehåller, hvad jag säger om den person eller sak, om hvilken jag talar. Abel är en herde. Hvilken del af satsen säger, om hvilken person jag talar? Hvilken del af satsen säger, hvad jag uttalar om Abel? Bänken är gul. Hvilken del af satsen innehåller, hvad jag säger om bänken? Den del af satsen, som säger om hvilken person eller sak, jag talar, kallas det omtalade, och den del, som innehåller, hvad jag säger om den omtalade personen eller saken, kallas det utsagda. Säg, hvad som är det omtalade och utsagda i följande satser: Drängen hugger. Bonden plöjer. Taflan hänger. Lampan ryker.

Den flitige gossen berömmes. Om hvem talas i denna sats? (Hvem berömmes?) Är det en flicka, som berömmes? (Nej, det är en gosse.) Hurudan är den gosse, som berömmes? — Det, hvarpå du sitter, kallas bänk. Hvad kallas det, hvari du läser? (bok); hvarpå du skrifver? (tafla). Hvad hänger i taket? o. s. v. Sådana ord, som säga, hvad något är (som uttrycka namn på något), kallas tingord (substantiv). Tingorden beteckna personer (karl, kvinna, gosse, Gustaf, Johanna), djur (räf, oxe, åsna, häst o. s. v.), växt (ask, rönn, asp, m. m.),

ställe (Visby, Jönköping, haf o. s. v.), tid (dag, månad, vecka o. s. v.), sak (klädning, sko, talg, luft, vatten o. s. v.), känsla (sorg, glädje, vrede o. s. v.), händelse (hoppning, strykning, språng, rädd o. s. v.), egenskap (flit, bredd, tjocklek o. s. v.).

Till hvilken ordklass hör sålunda gosse? Jämföra vi båda satserna: Bänken är gul och Den flitige gossen berömmes, finna vi, att det omtalade i första satsen uttryckes genom endast *ett* ord, och detta är ett tingord, samt att det omtalade i andra satsen är uttryckt genom ett tingord samt ett annat ord, som besvarar frågan hurudan. Hästen drager plogen. Hunden skäller. Flickan gråter. Grannens vagn är stark. Det svarta bordet skall säljas. Den lata flickan fick bannor. Hus af trä äro eldfarliga. Talet om konungen bör vara aktningsfullt. De flesta städer i Sverige äro små. Gör reda för det omtalade och det utsagda i dessa satser! Hur är det omtalade uttryckt i första? andra? tredje meningen? I dessa satser uttryckes det omtalade sålunda genom endast ett tingord. Genom hvilka ord är det omtalade uttyckt i satsen: Det svarta bordet skall säljas? Hvad är det, som skall säljas? Hurudant är det bord, som skall säljas? Till hvilken ordklass hör bord? Det omtalade är sålunda uttryckt genom ett tingord och ett ord, som svarar på frågan hurudan. — Gör reda för det omtalade i de öfriga satserna! Det omtalade uttryckes sålunda antingen genom ett tingord ensamt eller genom ett tingord tillsamman med ett eller flera ord, som säga hvems?, hvilken(s)?, hurudan(t)?, hvaraf?, hvarom?, hvarest? m. m.

Gossen läser. Jag såg honom. Drängen högg ved åt sin husbonde. Fågeln sitter på taket. Han är trött af arbete. Min vän kommer om söndag. Den lilla flickan var mycket sjuk. Boken kostar tre kronor. Trädgården är greffvens. Snön är hvit.

Gossen läser. Om hvem talas i satsen? Hvad säges om gossen? Hvad gör sålunda gossen? Ordet »läser» säger oss sålunda, hvad gossen *gör*. Snön är hvit. Hvarom talas i denna sats? Hvad säges om snön? Snön hvit kan jag icke säga. Jag måste sätta ett ord emellan snön och hvit för att uttrycka, att det är om snön jag säger, att den är hvit. För

att vi skola förstå, att det är om snön som det säges, att den är hvit, har man sålunda skrifvit »är» mellan snön och hvit. Sedan några flera satser blifvit på detta sätt genomgångna, meddelar man, att sådana ord, som uttrycka, hvad någon gör, hvad som sker eller hvad som är, höra till den ordklass, som vi kalla händelseord (eller tidsord). — Därefter fäster man uppmärksamhet på att det utsagda uttryckes stundom genom ett händelseord ensamt och stundom genom ett händelseord tillsamman med ett eller flera andra ord. Gossen läser. Hvarom talar man? Hvad säges om honom? Hvilket är sålunda det omtalade?, det utsagda? Genom hur många ord är det utsagda uttryckt? Till hvilken klass af ord hör läser. Det utsagda är sålunda uttryckt genom ett händelseord ensamt. Jag såg honom. Hvem såg honom? Hvad säges det om jag? Hvilken del af satsen innehåller det omtalade? Hvilken det utsagda? Genom hur många ord är det utsagda uttryckt? Det utsagda är sålunda uttryckt genom »såg» och honom. Till hvilken ordklass hör såg? Hur skall jag fråga med såg för att få honom till svar? (Hvem såg jag?) o. s. v.

Genom de nu anförda exemplen torde vi kunna anse oss hafva banat vägen för en rätt uppfattning af de antydningar om hur vi tänkt oss, att de grammatiska satserna böra praktiskt inläras, som vi vilja här nedan meddela.

1. Den enkla meningen torde böra inläras på följande sätt:

Först dele man satsen i två delar: det omtalade och det utsagda. Det förra gifver svar på fråga: Om hvem eller om hvad talas det i denna sats? det senare på frågan: Hvad säges därom? Sedan tage man inom det omtalade reda på det ord, omkring hvilket de öfriga gruppera sig för att beskrifva (bestämma) den sak (person), hvarom fråga är. Detta igenkännnes därpå, att de öfriga orden ensamma eller i grupper besvara frågor angående dess beskaffenhet eller andra dess bestämningar, under det att detta ord självt ej gifver svar på en fråga efter någon af de öfriga ordens beskaffenhet eller dylikt. De särskilda mindre ordgrupper, hvilka besvarat ofvannämnda frågor, upplöse man sedan vidare genom sönderdelande frågor. Det utsagda upplöses på samma

sätt. Äfven i detta finnes ett ord, omkring hvilket de öfriga gruppera sig, Man skulle kalla det ord, omkring hvilket de öfriga gruppera sig, för hufvudord. Ex. Min grannes sjuklige, efter kunskaper törstande son, har dött. Om hvem talas det i denna sats? I denna talas om min grannes sjuklige, efter kunskaper törstande son. Hvad säges om min grannes — — — son? Om honom säges, att han *har dött.* Hvems son var det? Hurudan var sonen? Han var sjuklig och törstade efter kunskaper. Hvarefter törstade han? — — Luften är mer eller mindre gagnelig för människornas hälsa efter beskaffenheten af de i densamma befintliga ämnen. Hvarom talas i denna sats? Om luften. Hvad säges där om luften? Om luften säges, att den är mer eller mindre gagnelig för människornas hälsa etc. För hvad är den gagnelig? Till hvad grad är den gagnelig? Hvad orsakar dess större eller mindre gagn? Hvilkas beskaffenhet? Hvar finnas de ämnen, som göra luften mer eller mindre gagnelig?

För inöfvande af hvad sålunda blifvit genomgånget kan man gifva barnen till uppgift att i läseboken uppsöka satser, i hvilka det omtalade är uttryckt genom ett ord ensamt, genom flera ord; det utsagda med ett eller flera ord.

Man kan ock låta dem själfva bilda satser på följande sätt:

Säg en person eller sak! Bilda en sats om personen eller saken! Sätt till ett ord, som besvarar frågan: hurudan? hvems? hvar?

De mera försigkomna barnen låter man utan särskilda frågor själfva göra reda för satsen på följande sätt (Min grannes sjuklige son etc.). I denna sats talas om min grannes sjuklige, efter kunskaper törstande son, och om honom säges, att han har dött. I det omtalade är son hufvudordet; min grannes hör till son, sjuklige och törstande höra också till son; efter kunskaper hör till törstande.

Äfven kan man gifva barnen följande uppgift: Uppskrif alla de frågor, hvarpå satsens särskilda delar gifva svar!

2. Vill man lära skillnaden mellan självständiga satser, hufvud- och bisatser, kan man förfara sålunda: Hur säger du, om du vill omtala, att din bror gick till skolan i går? Min bror gick till skolan i går. Du ville säga endast det,

att din bror gick till skolan; intet annat ville du omtala om honom. Allt hvad du ville berätta om honom, har du sålunda sagt med de orden: Min bror gick till skolan i går. En sådan sats, som ensamt uttrycker, hvad man vill säga om en sak, kallas en själfständig sats. Men ville du omtala om din bror icke endast det, att han gick till skolan i går, utan ock att han gjorde det, oaktadt han ej var fullt frisk, hur skulle du då säga: Min bror gick till skolan i går, oaktadt han ej var fullt frisk. I dessa satser har du berättat två saker om din bror? Hvilka? I en sats har du sagt, att din bror gick till skolan, och i en annan har du omtalat, att han ej var fullt frisk. Hade man trott, att han skulle gå till skolan, då han ej var frisk? Nej, man hade trott, att han skulle vara hemma. Men han gick, oaktadt han ej var frisk. Förvandlar jag nu den första satsen till en fråga: Oaktadt hvad gick min bror till skolan? får jag till svar: Oaktadt han ej var fullt frisk. Du ser sålunda, att om jag gör den ena satsen till fråga, får jag den andra till svar. När satser äro förenade så, att en kan ombildas till fråga, och den eller de andra besvara denna fråga, kallas den, hvarigenom frågan framställes, hufvudsats, och de, som besvara frågan, bisatser. Hvilken är sålunda hufvudsatsen i meningen: Min bror gick till skolan i går, oaktadt han ej var fullt frisk? Hvilken bisatsen?

Han kunde icke komma, emedan han var sjuk. Huru många satser förekomma i meningen? Af hvad slag äro de? Hvilken fråga besvarar bisatsen?

Ett mera försigkommet barn låter man upplösa meningen sålunda: Han kunde icke komma, emedan han var sjuk, är en sammansatt mening, i hvilken han kunde icke komma är hufvudsats, och emedan han var sjuk bisats, som besvarar frågan, hvarför han icke kunde komma.

Men utrymmet förbjuder att fortsätta längre. Det anförda torde ock vara tillräckligt för att tydliggöra, hur vi tänkt oss, att undervisning i modersmålets språklära bör i folkskolan meddelas. Den, som möjligen skulle vara intresserad för att närmare sätta sig in i det här antydda sättet för undervisningen uti ifrågavarande ämne, torde vi hänvisa till »Metodiska anvisningar för den första undervisningen i moders-

målet af seminarieadjunkten Carl Kastman», af hvilket arbete andra upplagan utkom i Norrköping år 1868 på M. W. Wallbergs förlag.*

Carl K—n.

3.

Om studiet af tyska och engelska språken vid folkskoleseminarierna.

Mycket har på senare tider både talats och skrifvits om en reformering af statens folkskoleseminarier. Bland önskemålen har uppställts, att man borde införa främmande språk såsom undervisningsämne. — Om en sak är man i allmänhet ense: något eller några af de moderna främmande språken äro i hög grad behöfliga för våra folkskolelärares utbildning; att mycket ofta elever vid seminarierna och äfven stundom sedan flera år utexaminerade folkskolelärare taga privata lektioner i dessa språk, är ju ett stöd åt denna uppfattning.

Man är antagligen också tämligen väl på det klara med hvilka språk, som borde införas, nämligen tyska och engelska, om det nu får vara mer än ett. Däremot stöter man nog på olika meningar, då fråga blir, hvilken ställning dessa nya läroämnen skola intaga i förhållande till de öfriga på seminariets arbetsordning. Böra de bli obligatoriska, eller är det kanske större skäl att gifva eleverna valet fritt med afseende på dessa ämnen? Skola de läsas under hela seminarietiden, eller kanske man kan påräkna ett lika godt resultat, ifall de inskränkas till de två eller tre öfre klasserna? Är det syftemålet berättigadt, att dessa språk läsas för sin egen skull, eller bör lika mycken vikt läggas på att de tjäna modersmålet? Och slutligen, förutsatt att det ej kan komma några andra språk i fråga än dessa två, skola de likställas, eller bör det ena göras obligatoriskt och det andra valfritt? De flesta vilja nog ge företrädet åt tyskan såsom bildningsmedel vid seminarierna, fastän också många uttalat sig sär-

* Något exemplar torde möjligen finnas i en antikvarisk bokhandel.

skildt för engelskan i detta afseende. — Då undertecknad haft nöjet att vid Strängnäs nybildade seminarium upptaga och under trenne terminer leda kurser i såväl engelska som tyska språken med frivilligt anmälda elever, så må det tillåtas mig att här framlägga några af mina erfarenheter och min därpå grundade mening med afseende på ifrågavarande önskemål.

Hvad valet mellan de moderna kulturspråken beträffar, har jag alldeles lämnat franskan ur räkningen. Men, om samma fråga varit å bane för kanske ännu blott ett fyrtiotal år sedan, hade man måhända velat tillerkänna första platsen åt franska språket. Hur orimligt detta nu låter för oss, det torde tjäna som en måttstock på hvad tiderna förändrats sedan dess. Det är ej underligt, att tyskarne tillmäta utgången af sitt sista stora krig med Frankrike en sådan betydelse, som de göra. Äfven för oss i Norden ha ju dess verkningar ej varit små. Ingen kan väl bestrida, att Tyskland och tyska språket äfven här besegrat och så godt som undanträngt det franska inflytandet. Hela vår kultur står för närvarande i det mest nära organiska förhållande till Tysklands. Detta faktum har ju behjärtats och tillgodosetts genom den förändring och förbättring, som timplanen vid våra läroverk undergått i enlighet med förra riksdagens beslut. Då nu godt hopp finnes för våra seminariers snara reformering på fullt självständig bas — och ej såsom hittills i samband med läroverkens —, bör det blifva af synnerligt intresse att se, huru med de nämnda bägge germanska språken skall förfaras på den nya läsordningen.

Många skäl tala för tyska språkets betydelse för våra folkskolelärares utbildning, om man därvid rent af ej tänker på annat än språkets eget bildningsvärde. Än mer må framhållas den stora mängd pedagogisk litteratur, som det har att bjuda på mer än något annat språk, och som nu direkt blir den unge lärarens egendom. Hur många genialiska uppslag, tankar och erfarenheter från det gamla föregångs- och skollandet kan han således icke få här — utan mellanhänder. — Ett annat syfte är ju, att tyska språket är till vid seminarierna för att tjäna modersmålet till bästa. Därpå kommer väl den framtida reformen att gå ut. Om så är, räcker det

äfven i detta afseende mer än väl till för att fylla anspråken. Dess ingående och storartade grammatiska byggnad torde bli till det största gagn vid jämförelser med modersmålet. Som nog för många är i tacksamt minne, hvad den latinska grammatiken uträttat vid läroverken för att främja insikterna i öfriga språk, så har man rätt att hoppas detsamma af den tyska vid seminarierna. Ofta har jag hört yttras af eleverna härstädes, att de först genom den tyska språkläran förstått dunkla och svårare ställen i den svenska. Hur man däraf oväntadt kan få god hjälp att förstå uppkomsten af ett svenskt ord, tillåter jag mig att anföra ett exempel på ur ljud- och ordbildningsläran. Vid ett tillfälle stötte vi i svensk text på ordet »lädika». Som vi kort förut i den tyska språkkursen ganska omständligt behandlat diminutiverna, var det ringa besvär att förklara det som ett »förminskningsord», af »låda». Så framdrogs och förklarades i samband därmed andra liknande ord i vårt språk såsom »hyska» (litet hus), »fröken» (liten fru) m. fl. Om nu ej eleverna förut känt till verkan af den tyska chen-ändelsen, hade läraren trots mycket besvär kanske ändå ej lyckats fullt lära dem förstå detta. Många andra exempel skulle kunna anföras, som visa, hvilken stor fördel det är för studiet af vårt eget språk att vara bevandrad i ett besläktadt främmande sådant som tyskan. Ej mindre hjälp har man ur den tyska form- och satsläran. Den tyska adjektivböjningen, de possessiva pronomen och de starka verben tjäna hvar i sin stad här angifvet syfte. Och prepositionernas betydelse för språket får man först riktig föreställning om genom bekantskap med tyskan. — Jag har härmed sökt visa, att tyska språket, för den händelse det infördes vid seminarierna, komme att spela en så viktig roll vid dessas utbildningsarbete af kunniga folklärare, att det ej torde kunna afspisas med mindre än att det göres obligatoriskt.

Ehuru man således måste gifva tyskan obetingadt företräde såsom direkt bildningsämne vid seminarierna, torde också engelska språket med dess framtid och utvecklingsmöjligheter där försvara sin plats. Den engelska litteraturen kan visserligen ej i pedagogiskt afseende erbjuda samma nytta som den tyska för oss, bl. a. därför att skolväsendet i

England är betydligt försummadt och efterblifvet. Men vi få ej glömma, att detta språk är modersmål i en hel världsdel — Amerika. Och hvad har man ej där hunnit med på folkbildningsarbetet! Från den synpunkten sedt torde det språket mer än väl också kräfva sitt rum — låt vara mera underordnadt — på arbetsordningen för framtidens svenska seminarier. Det heter visserligen, att våra folkskoleseminarier äro fackbildningsanstalter med ett bestämdt mål för ögonen: utbildning af folklärare; men vill man i möjligast höga grad skaffa sig dugliga sådana, tror jag man må akta sig att för mycket begränsa basen för deras utbildning, såsom ju hittills skett. Man må väl kunna vara förvissad om att läraren blir desto bättre, om man lägger desto vidare grund. Ej kan seminariet under de fyra åren gifva läraren fullständig utrustning för hans kräfvande uppgift. Det ger honom väl snarare medlen och förutsättningarna för att lära mer. Bör därför ej målet vara minst lika mycket att gifva honom flera utvecklingsmöjligheter för självbildning än en viss ranson, som väl sönderhackas och många gånger males om, och sedan lämna honom åt sitt öde. Det är väl på så sätt, de ha kommit till, dessa ensidiga och trånga »Chronschoughar». — Det är med ett dylikt vidt mål för ögonen, man väl må ha fog för den önskan, att bland läroämnen vid de reformerade seminarierna uppfördes den anglogermanska folkvärldens kulturspråk — det engelska. Detta borde ske också mycket i betraktande af att det språket bör framtiden till, ja kanske mer än det tyska. Gärna måste likväl medgifvas, att studiet af detsamma vid våra seminarier ännu så länge kunde få en mera frivillig karaktär — bli s. k. valfritt ämne. Att de mera begåfvade och försigkomna eleverna med lätthet skulle kunna bedrifva studier äfven i engelska, det har vid vårt seminarium tydligen visat sig.

En annan fråga blir nu, när dessa språkstudier skulle påbörjas i det alltjämt blott fyrklassiga seminariet. Ty så länge behofvet af lärare är så stort och deras löner ännu så små, får man nog ej hoppas på utvidgning med en femte klass. I betraktande af nuvarande små inträdesfordringar synes mig, om dessa komme att bibehållas, de främmande språken knappast med god verkan kunde börja i första klas-

sen. Ty, som bekant, åtgår ofta hela första året med att inlära sådant, som borde ingått i inträdesfordringarna. Men ökades dessa på tillbörligt sätt, så skulle nog ej heller hos den nykomne eleven förutsättningar saknas för ingående språkstudier. — Emellertid tror jag mig ha funnit af hittills vunna erfarenheter, att man utan fara för hastverk godt kunde uppskjuta de främmande språken till 2. klassen. Då borde också dessa kunna bedrifvas med desto större allvar och kraft. Och med tre timmar i veckan för tyska och två för engelska kunde man med sådant bildningsmaterial, som våra seminarier ha förmånen äga, medhinna mycket. Att dessa utexaminerade folkskolelärare godt skulle kunna mäta sig med läroverkens abiturienter på B-linjen, tar jag för afgjordt, ja i grammatik och språkens skriftliga behandling vara dessa betydligt öfverlägsna. — Det är ju för dem, som haft att göra med undervisning vid seminarierna, väl bekant, hur fort dessa ofördärfvade och kroppsligen kraftiga unga män andligen utvecklas. Säkerligen skulle därför kunna medhinnas lika mycket på ett år i de ifrågavarande språken, som nu beräknas till tre års kurs vid läroverken.

De enskilda kurser i tyska och engelska, vi här sedan tre terminer fortsätta med, äro afsedda att vara tvååriga; det var så från början planlagdt. Som de hafva fortgått med blott två timmar i veckan, kan något djupare ingående i språken ej äga rum. Jag har därvid också mycket sysslat med experiment för att pröfva olika metoders användbarhet på detta område, något som naturligtvis verkat hämmande på framstegen. — Må det nu tillåtas mig att i detta sammanhang något närmare beskrifva förloppet af dessa försök. Jag skall därvid hufvudsakligen hålla mig vid den tyska språkkursen, hvilken varit och ju bör vara den normerande. Hvad grammatiken beträffar, ha vi från början begagnat den ganska utförliga af Calwagen. Likväl tror jag, vi efter slutadt arbete skola ha medhunnit det allra mesta af den. — Med treårig obligatorisk kurs och tre timmar i veckan bör alltså resultatet kunna bli det bästa. — Under de två första terminerna ha vi ej begagnat oss af hemläxor. Alla dessa för nybörjaren tråkiga böjningsmönster, som hvarje tysk språklära har i så rikt mått att bjuda på, har jag föredragit

att innöta under lektionerna. Jag tror, att dylikt tillvägagående under första året är att anbefalla; intresset för ämnet växer desto mer. Läxläsningstvånget har nog ej enbart goda följder med sig. Naturligtvis har genom en dylik metod därför intet hinder lagts för flitiga, framåtsträfvande elever att ägna tid åt detta språkstudium i hemmet. För seminariernas villiga elever är det en gifven sak. — Att genomgå vissa regler genom framställda lättfattliga exempel är ju den metod, som vunnit mest erkännande af moderna språklärare. När sedan eleven fått läsa själfva regeln, har den, säger man, lättare fäst sig i minnet. Men ett verksammare sätt ha vi användt, och som man torde lifligt kunna anbefalla just åt seminarierna såsom lämpligt. Vi hade som allra flyktigast genomgått formläran, då jag tog mig för att använda en metod, som, hvad grammatikens inlärande beträffar, visat sig öfverraskande fördelaktig. Jag gaf eleverna ganska svåra hemskrifningar, hvari grammatikens regler såväl ur syntax som formlära skulle användas, och lät dem i den svenska texten uppteckna numren på de regler, som de ej förut kände till. De ha således på egen hand fått göra den första bekantskapen med dessa. Mycket har vunnits därmed. Hvarje lärare känner ju, hur olika resultatet ställer sig, då lärjungar få muntligt redogöra för exempel och regel och sedan i skrifning tillämpa hvad de lärt. Det är då ofta, som om de aldrig hade hvarken hört eller läst det. Här ha vi nu gått alldeles motsatta vägen. Men jag vågar ej yttra mig, om detta tillvägagående kan användas vid andra läroanstalter än seminarierna. Ty det är väl särskildt hos deras vuxna ungdom, som självverksamhet och eget moget omdöme i högre grad kan tagas i anspråk. De funno, sades det mig, en särskild lockelse och tillfredsställelse att kunna finna lösningen på den svåra punkten i öfverensstämmelse med den anvisade regeln. Och helt visst blir så förvärfvad kunskap mera lefvande, än om den vore genom många repetitioner inpluggad. — Själfva arbetet med grammatik, något som brukar vara det tyngsta vid rationella språkstudier, är på detta sätt nedbragt till en bråkdel. Det torde vara att taga grammatiken så att säga på bredden.

Mot slutet af förra terminen började vi läsa grammatik på vanligt sätt, regel för regel med exempel. Och är det meningen, att vi under instundande terminen, den för kursen sista, skola kunna fullt afsluta det grammatiska studiet. Detta har dock, som antydt, till följd af elevernas föregående bekantskap med de flesta regler, ej karaktären af något nytt utan af repetition i verklig mening. Detta något om den ena sidan af språkstudiet.

Af ej mindre vikt äro framsteg i explikation och talöfningar. Vid det förra torde hufvudvikten böra läggas på välläsning eller ett oklanderligt uttal samt förmågan att finna just de med de främmande uttrycken kongruenta svenska. Man må således ej nöja sig med att eleven blott återgifver meningen på svenska med många ord och omskrifningar, utan att han söker för samma tanke använda just det uttryck, som begagnas i vårt språk. Härigenom tillgodoses den svenska fraseologien och ordförrådet för uppsatsskrifningen. Modersmålet först och sist! I fråga om explikationen får jag vidare omnämna, att vi så snart som möjligt utbytte elementarboken mot lättare sammanhängande text. Att tröska igenom en elementarboks alla afdelningar torde ej hafva en mot arbetet svarande nytta med sig. Det är att taga bort tid, utan att lärjungarne bli förtrogna med verklig text af det främmande språket. Naturligtvis bör denna i början vara af det lättare slaget. — Redan andra terminen grepo vi oss an med »Einige Märchen der Gebrüder Grimm». Det är självklart, att i explikation aldrig hemläxor gifvits, det har alltid varit extemporering. Från det att denna naturligen i början gick något trögt, gick det efter blott tre veckors förlopp ganska lätt och obehindradt, hvaraf den slutsats kunde dragas, att eleverna redan inhämtat behöfligt glosförråd och vant sig vid det främmande språkets — t. ex. i fråga om tyskan — invecklade satsbyggnad. Något inpluggande af glosor, såsom förr användes genom s. k. minnesböcker eller dylikt, måste väl numera anses utdömdt. Då ordet ej ses i sitt sammanhang i mening, gör dess inlärande ett så ytligt och flyktigt intryck, att det strax faller ur minnet. Genom att se orden i sammanhängande text bli de lefvande och

konkreta. — Som grammatik skrifves efter språket, har ej heller något tillfälle lämnats obeaktadt att, då svåra eller dunkla ställen påträffats i texten, genast ha grammatiken till hands och uppsöka tillhörande regel. — Så snart eleverna blifvit mera förtrogna med respektive språk, gingo vi öfver till svårare litteratur. Det är därvid, tror jag, af största vikt att välja klassisk sådan. Vi bestämde oss för i tyska Goethes »Hermann und Dorothea», i engelska »Evangeline» af Longfellow.

Att eleverna måste höra det främmande språket talas, är en sak, som ej kan för mycket betonas. Därför måste läraren uttrycka sig och leda lektionerna med anlitande af språket själft. Undantag härifrån torde dock böra göras i fråga om grammatiklektionerna. Hvad särskildt beträffar seminariernas lärjungar, måste dessa tidigt få vänja örat vid de främmande ljuden och få sinne för dem. Gehöret spelar en oerhörd roll vid denna undervisning och måste därför mycket uppöfvas. Fördenskull ha vi pröfvat såsom särdeles lämplig den anordningen, att vid öfversättningsöfningarna låta en elev läsa upp ett mindre stycke af texten, en sats eller så, och sedan låta hans granne öfversätta det upplästa utan att se i boken. Detta tillvägagående måste befordra gehöret samtidigt som det tjänar till att förbereda talöfningar. Man gagnar ock blifvande talöfningar genom att i texten understryka och låta eleverna upprepade gånger omsäga typiska fraser, hvarvid man för hvarje gång låter dem sätta predikatet i annat tempus. På detta sätt sammanbindas böjningar, öfversättning och talöfningar. Att söka få svar af eleven på det främmande språket är ju en stor sak. Det har därför ej synts mig rådligt att alltför hårdhändt korrigera svaret, äfven om det mycket burit prägeln af försvenskning eller varit i någon mån oriktigt formuleradt. Detta har jag icke gjort, för att eleven ej skulle förlora själftillit och den oräddhet, som nödvändigt behöfves, då man muntligen skall börja använda ett främmande språk. Likväl tror jag, att vid en blifvande obligatorisk undervisning i något af dessa språk man med fördel må hela första året kunna begagna sig af modersmålet och först andra året, då eleven inlärt ett behöfligt förråd af ord och vändningar och fått

något gehör, använda det främmande språket. Detta är dock förutsatt, att det blefve minst treårig kurs, när en gång detta önskemål om moderna språk vid seminarierna blifvit verklighet.

Jag ber slutligen att få betona, att dessa mina försök ej göra anspråk på att vara annat än sådana. De ha blifvit gjorda speciellt med hänsyn till lärjungarne vid seminarierna och ha nog kunnat göras endast på detta område. Jag vill också tillägga, att det varit ett synnerligen lärorikt och intressant studium, fastän ofta ansträngande, då det ju varit utom det obligatoriska arbetet. — Emellertid besjälar oss det hopp, att staten skall öka sin frikostighet i folkbildningens intresse genom att gifva seminariernas tacksamma elever åtminstone ett af dessa språk — att börja med. För våra blifvande folkskolelärare vore detta af mera djupgående betydelse, än man, ytligt betraktadt, anar. Det vore att liksom öppna en ny dörr ut mot vetandets vidder, hvarigenom deras förmåga att tjäna sitt höga mål än mer skulle ökas, på samma gång som det ock skulle kunna inge dem tanken om egen litenhet, således bidraga till att alstra på en gång storhet i uppfattning och ödmjukhet i sinne.

Klaës Reinhold.

4.

Några tankar om räkneundervisningen i första seminarieklassen.

I vårt land är seminariet byggdt omedelbart på folkskolan, och för inträde där fordras tills vidare icke mer än folkskolans kurs i matematik. Konkurrensen drifver visserligen upp fordringarna något på sina håll, men de skickligaste i examen inneha egentligen en mera uppdrifven mekanisk färdighet i att räkna än de svagare; sällan ha de några grundligare eller klarare insikter i ämnet än dessa. På semi-

narielärarmötet i Skara 1895 yttrade sem.-adjunkt Lindblom följande: »En utomstående anser helt visst, att de intagna eleverna, som genomgått lagstadgad folkskolekurs, känna till denna och följaktligen hastigt kunna åter genomgå den. Många elever tro sig också kunna den och önska snart nog komma in på nya områden. Men det är i stället så, att de flestas kunskap inom det för inträde erforderliga området är mycket ytlig. De hafva i allmänhet mycket oriktiga föreställningar om grundbegreppen för all räkning, om tal och sorter, om sammanhang mellan hela tal och bråk m. m.»

I detta yttrande måste säkert hvar och en, som praktiserat på detta gebit, instämma, och jag antar, att dr Lindblom ännu efter ytterligare nio års erfarenhet är af samma mening, som han uttryckt i dessa ord. Det är alldeles förvånande, hur oklara de matematiska begreppen äro, och hur mekaniskt man i allmänhet rör sig med tal och siffror.

Men är då icke matematiken ett af den svenska skolans stolta ämnen, och blifva ej eleverna duktigt drifna just däri?

Jo, de svänga sig med mycken säkerhet med hur stora tal som helst, och de gissa i regel rätt, om man frågar: »Hvilket räknesätt skall användas i detta fall?» De ha för längesen upphört att förvåna sig öfver den upp- och nedvända divisorn och andra mystiska företeelser och äro så styfva i att nöta in hvad som helst i sitt matematiska minne, att inga formler, inga resonemang, hur inkrånglade de än äro, afskräcka dem från att börja på nya utanläxor. De ha hunnit så långt i att abstrahera, att deras matematik sväfvar högt öfver den konkreta världen. Att den en gång varit bunden vid denna, och hur den frigjorts därifrån, det är för dem såsom en förgäten saga från deras barndoms dagar.

Men de stå ock i hög grad oförstående inför de åldrar, för hvilka abstraherandets process är alldeles okänd, och seminariets uppgift blir därför mindre att drifva sina elever till allt större mekanisk färdighet, än att ta fatt på de vid sinnevärlden bundna matematiska begreppen, lära dem att iakttaga abstraherandets process, så att de kunna leda den hos barnet, samt ge dem en god öfversikt öfver den demon-

strativa vetenskapen matematik, som de gärna tro vara ett kinkigt öfningsämne.

Men äfven om folkskolans kurs är ganska osmält och nödvändigt måste tagas om igen, kan man ej annat än sympatisera med elevernas önskan att snart nog komma in på något nytt, d. v. s. slippa att upprepa skolans nötta läxa, slippa att som förr i världen gå igenom de lagstadgade kurserna som en grundligare och med större anspråk på förmåga af redogörelser genomgången folkskolekurs. En elev, som genomgått elementarskola, eller som arbetat mycket med ämnet i privat undervisning, finner det bittert att i timmar räkna hela tal på svarta taflan, om än redogörelserna äro aldrig så minutiösa och förträffliga. Om endast barndomsskolans metoder begagnas, har hela ungdomsskaran en känsla af att de vilja ha något annat, att de spilla bort sin tid med något, som är för längesedan undangjordt. De få icke denna för ungdom alldeles nödvändiga känsla af att de blickat ut öfver ett helt nytt fält eller öfver ett gammalt, hvars skatter de aldrig förr haft en aning om. De unga ha en stark känsla af tidens dyrbarhet — om än de kanske icke förmå uttrycka detta vare sig fint eller klart. De känna sig bittra eller vemodiga, om ej dagarna och månaderna ge dem det fullödiga innehåll, de längta efter. Seminariets undervisning i detta som i alla andra ämnen måste därför ordnas på ett helt annat sätt än barndomsskolans. Det får aldrig vara tanke på att upprepa redan innött läxa. Hur skulle den ungdom bli på gamla dagar, som funne behag i att upprepa nötta läxor?

Matematikläraren på seminariet har därför en ganska brydsam uppgift. Eleverna sitta där i alla åldrar framför honom från 17 år till några och trettio. Somliga äro skickliga räknemästare, och att låta dem gno igenom en massa enkla tal på skolmaner, det vore en löjlighet. Andra svettas förtvifladt öfver den enklaste kugguppgift, och att låta dessa hoppa öfver dessa öfningar vore orimligt. Men allesamman behöfva riktigt från början genomgå räkneläran. Grunden är vanligen sämre än något annat af deras matematik — och de behöfva alla genomlöpa de i seminariestadgan föreskrifna kurserna, som ju icke äro annat än mycket elementär matematik. Tar man klassens matematiska vetande i sin helhet,

så är det som en väfnad, där små och stora hål gapa bredvid hvarandra, där trådar blifvit felinslagna än här än där, och där mönstret är suddigt på många håll men mest på den första biten. Väfven har länge varit i verket, och kanske många mästare försökt sig på den.

När jag första gången, nödd och tvungen, blef ställd inför uppgiften att handleda första klassen i matematik, försökte jag gå så mycket som möjligt i förut upptrampade spår — och kände mig mycket missmodig, ty jag trifdes ej på dem. Tack vare professor la Cours, lektor Nordlunds och sem.-adjunkt Lindbloms m. fl. arbeten i ämnet fick jag en helt ny syn på saken, och sedan jag gjort bekantskap med deras metoder, blef mig denna undervisning så kär, att jag mången gång önskat, att ämnet vore mitt, ja, så kär, att jag vågar samla mina famlande intryck i en uppsats. Tid och utrymme tillåta mig ej att följa kursen i dess helhet, utan jag skall begränsa mig till första klassens kurs i räkning.

Matematiken bör för visso på seminariet tagas hufvudsakligen ur pedagogisk synpunkt, och den öfning, som afser att sätta eleverna i stånd att snabbt utföra resp. räkneoperationer, icke ta för stort utrymme. Denna lämpar sig synnerligen väl till arbete utom klassrummet.

Undervisningens första uppgift blir då att undersöka talbegreppet psykologiskt. Hvad är ett tal? Hur uppstår begreppet tal? Hvar finna vi detta begrepp i dess rent primitiva form?

För att finna denna gå vi till barnen och vildarne. Vi se, att i den primitiva uppfattningen är talet alltid bundet vid en konkret sort, och vi taga en rikedom af exempel, som visa, att det kostar ansträngning att frigöra det därifrån. Till en början måste det konkreta vara rent af handgripligt för oss. Ett litet barn vill alltid beröra föremålen, som räknas. Först efter lång öfning nöjer det sig med att bara se på dem, ett efter annat. Min lille gosse stod en gång tyst och allvarlig i ett främmande rum. »Nu har jag räknat stolarna med ögonen, mamma», sade han slutligen, »och de äro nio».

Vi finna, att ju mera vi fästa uppmärksamhet vid föremålens antal, dess mindre fästa vi uppmärksamhet vid andra deras egenskaper, d. v. s. vi abstrahera bort från den ena

egenskapen efter den andra, tills endast antalet är kvar. Abstraktion från alla andra egenskaper blir en nödvändighet, när antalet är stort och det skall konstateras, att det är fullt och intet fattas. Har jag t. ex. 7 kor, så kan jag känna igen hvar och en och märker, om någon fattas, utan att jag räknar in dem — jag har i minnet något kännetecken på hvar och en af dem. Har jag 700, så blir detta en omöjlighet. Om en person skall lämna bort till reparation några möbler i ett rum, räknar han ej in dem, ty skulle han ej återfå någon af dem, saknar han den alldeles säkert. Om det däremot är fråga om dussintals varor, är det omöjligt att ha i minne särskilda kännetecken för hvarje sak, utan därför göres en förteckning på dem.

Det abstrakta talbegreppet få vi alltså genom att abstrahera bort från alla egenskaper utom antal hos de konkreta sorterna och slutligen frigöra talet själft från hvarje konkret sort. På samma sätt gå vi öfver till de abstrakta begreppen form och storlek genom att först skaffa oss sinnesförnimmelser med hjälp af hand och öga och sedan frigöra, bilda oss säkra föreställningar och slutligen dana oss ett begrepp, frigjordt från konkret innehåll.

När vi matematiskt behandla föremålen, låta vi alltså alla bestämningar bortfalla utom antal (aritmetik och algebra) samt form (geometri).

Skillnaden mellan abstrakt och konkret innehåll synes vara ofantligt enkel, men i allmänhet är den ytterst oklar för klassen, och blir den icke väl uppfattad, vållar den ständigt oklarhet och suddighet. Den är i väsentlig grad orsak till svårighet att ge en enkel och klar redogörelse, att fatta sambandet mellan fråga och svar, mellan premisser och slutsats. Eleven blir ideligen korrigerad för sådant, som synes honom vara idel bagateller, och detta ger honom ett intryck af småaktighet från lärarens sida. Läraren känner sig lätt missmodig att ständigt behöfva göra dessa små erinringar. Intet ödelägger lif och intresse i arbetet i så hög grad som ständigt upprepade små påminnelser. Man kan lätt få för mycket af dem i matematiken, där hvarje steg åt sidan hämnar sig och måste påpekas och läraren icke på något villkor får se genom fingrarna.

Efter en psykologisk redogörelse för talbegreppet faller det ej eleven in att t. ex. 10 kr. kan vara något annat än en penningsumma, 6 liter en rymd, 8 mil en längd, $3\frac{1}{7}$ veckor en tid, 6,37 kilo en vikt, men 6 ett tal, $\sqrt{9}$ ett tal, 0,185 ett tal, $\frac{3651}{89327}$ likaså ett tal. Vidare blir det helt naturligt, att x är ett tal, ab ett tal, men x kr. en penningsumma, x kvmm. en yta, x kbcm. en rymd etc. Vid tecknandet af talen förefaller det dem lika självklart, att sorten skall sättas ut efter x, om x betecknar konkret sort och denna är nämnd i annat sammanhang i uppgiften, som det nu förefaller dem småaktigt, att än sätta ut sort, än icke sätta ut den. T. ex. 7 m. + 8 m. = x m.; 9 × 30 l. = x l.; 70 kr. : 10 kr. = x kr.; 70 kr. : 7 = x kr.

Har klassen icke förstått saken, ser man det genast af sådana fel som t. ex. 5 × 3 kr. = 15; 85 m. : 5 = 17; 93 — 17 m. = x. Ett annat symtom är, att en och annan resolut lämnar ute allt, hvad konkret sort heter, och endast rör sig med s. k. obenämnda tal.

En mängd oegentliga och vilseledande uttryck måste bortarbetas ur det matematiska språket, och denna filning af språket har till stor del sin förutsättning i en riktig uppfattning af skillnaden mellan konkret och abstrakt sort. Sådana uttryck äro: multiplicera höjden gånger basen, multiplicera höjden, bredden och längden etc.

Måhända vill mången invända, att det är alldeles öfverflödigt och hör ej till ämnet att syssla psykologiskt med abstraherandets process, ty saken kan inläras på annat sätt. Jag vill visst icke förneka detta, men jag vill endast nämna detta sätt såsom det bästa, jag försökt, emedan det befriar från upprepning af samma sak. En metod är god, om eleven snabbt kommer in i goda vanor och sedan icke faller ur dem. Dessa återfall i dåliga vanor är det, som framkallar missförhållandet, att småsaken får en otillbörligt stor plats, och det sker naturligtvis på bekostnad af det hufvudsakliga.

Det är alldeles nödvändigt, att eleverna komma i goda och säkra vanor och tillägna sig ett i detalj riktigt matematiskt språk, så att de kunna vägleda barnen från början på ett bestämdt och enkelt sätt och ej genom upprepade missägningar och omsägningar vilseleda barnens i sig själfva sunda omdömen.

Nästa uppgift blir att ordna talen. Vi gå då ut från en jämförelse med de konkreta sorterna och se, hvilka behof det är som framdrifva klassificering, göra klart, hvad som menas med indelningsgrund, begreppen koordinerad och subordinerad samt definition.

En historisk-lingvistisk redogörelse för de tio grundenheternas namn är icke ur vägen. Jämförelse med talsystem, som äro byggda på annan grundenhet, icke heller. Det dekadiska systemets enkelhet framstår bäst genom en jämförelse med de sedan gamla tider kvarstående enheterna kast, tolft, dussin, tjog, skock, val, gross. Viktigt är, att vid redogörelsen för hur talsorterna uppstått och deras namn bildats uttrycken smidigt sluta sig till tankegången. Så t. ex. *sammanfatta* vi ett tiotal (eller tio) i talsorten hundra, men *uppdela* hundra i tio tiotal eller i hundra ental. Hundratalen äro *underordnade* i förhållande till tusentalen, *samordnade* i förhållande till hvarandra, *öfverordnade* i förhållande till tiotalen. Talsorten tusen *omfattar* tio lika delar, och hvarje del kallas ett tiotal. Systemtalet tio är en hundradel af systemtalet tusen etc.

De brutna talens uppkomst och benämning behandlas därefter. Vi finna då, att de uppstå genom delning af enheten, och att de till sitt värde ligga mellan tvenne hela tal. Ligga de till sitt värde under 1, kallas de egentliga bråk, ligga de till sitt värde öfver 1, kallas de oegentliga bråk. De brutna talsorternas namn bildas därigenom, att man sammansätter det räkneord, som anger, huru många däraf som kunna sammanfattas under talet ett, med ordet del. Fråga blir då, om grundtal eller ordningstal skall användas. Nu är ju sammansättning med ordningstalet enligt gängse språkbruk det grammatiskt riktiga, men det är väl ett spörsmål, om icke undervisningen i småskolan kommer att hugga bort ordningstalsändelsen, och att i en framtid bråksorternas namn komma att bildas genom sammansättning med grundtal, i enlighet med sem.-adjunkten Lindbloms förslag. Detta bl. a. därför, att när vi skola åskådliggöra för barnet begreppet bråk, så dela vi ett föremål, t. ex. ett band, i t. ex. tre lika delar. Alla äro samordnade i förhållande till hvarandra, alla äro i lika grad underordnade i förhållande

till det hela. Eftersom de äro tre, kalla vi hvar och en af dem en tre(3)-del. Där finns ingen möjlighet att göra en liten spekulativ utflykt.

Men säga vi: »Vi kalla dem tredjedelar», så lägges en otillbörlig vikt vid den tredje i ordningen, d. v. s. den sist tillkomna af dessa tre delar, och mer än en af de små bereder denna del en särställning, som hindrar honom att uppfatta dem alla som koordinerade. Andra skäl kunna ju ock anföras. Rent språkligt är det en fördel att få dessa ord bildade med grundtalsformer, t. ex. tredelar, 75-delar, sjudelstal, i analogi med sådana ord som 5-liter, tiolitersmått, sjumilaskog.

Öfverensstämmelse mellan aritmetiskt och algebraiskt språkbruk är önskvärd. Kärleken till språkets melodi framtrollar verkligen sådana uttal som en b-endel, 7 m-tedelar (jämför takten i en niondel, 7 femtedelar), men det är säkert bäst att där stämma i bäcken och ej riskera att stämma i ån. De algebraiska uttrycken ha redan trängt ned i barndomsskolan, och barnens stora benägenhet att låta örat afgöra framför grammatiken kunde lätt åstadkomma en öfverensstämmelse på motsatt väg.

Det kan ju synas småaktigt att taga upp som ett skäl för den lindblomska reformen önskvärdheten af att få ett kortare uttryck i stället för ett längre. Det gäller ju i detta fall egentligen talet, ty teckningen af talet beröres ju mindre däraf. Men hur det är, så kommer det säkert att för alla, som nödgas mycket använda dessa ord, bli så pass bekvämt att slippa den öfverflödiga stafvelsen, att de snart nog vänja sig vid att kasta bort den.

Från ordet är vägen kort till ordets tecken. Man fastslår med bestämdhet, att en siffra är tecken för ett tal liksom en bokstaf är tecken för ett ljud, en not för en ton etc., att siffrorna ha sina namn, hvilka icke få förväxlas med talens namn, och man granskar kritiskt sådana uttryck som att *dividera med en femma*, att *dela en åtta i två delar*, att *addera en sjua till täljaren*, att *addera siffrorna i ett additionstal*, att *multiplicera en nia med 3*. Mångtydigheten i uttrycken »*dela en femma, en tia*» må gärna tagas med.

Redogörelsen för talens beteckning sammanfaller måhända till tiden med redogörelsen för bokstafsskriften i svenskan och för runor och hällristningar i historien. Med stor fördel kan s. k. historisk gång i undervisningen användas. Så pass stor frihet från schemats bokstaf torde kunna lämnas läraren, att han kan få fördela denna undervisning på de lektioner, han disponerar, utan att vara tvungen att passa in det så, att bokstafsskriften endast behandlas under timmarna för rättskrifning, runor och hällristningar under historietimmarna och talbeteckningen under matematiktimmarna.

Om icke dessa ämnen äro samlade på en hand, böra de olika lärarne samråda, så att dessa resp. kapitel icke behandlas af den ene efter den andre af dem.

Vi gå då ut ifrån den erfarenheten, att så snart ett begrepp uppstått, söka vi oss ett tecken för detsamma. Vi kunna bestämma oss för en åtbörd såsom tecken därför, t. ex. vildens och barnets sätt att beteckna talen genom rörelser med fingrarna, den döfstummes teckenspråk; vi kunna bestämma oss för ett ljud eller en serie af ljud, d. v. s. ett ord som dess uttryck, samt slutligen för ett med något material i ett annat material inristadt, ingräft eller ritadt tecken. Därpå redogörelse för primitiva skrifteckensystem: hällristningar, hieroglyfskrift, kinesisk skrift.

Ju större mångfald, dess större behof af enkelhet vid klassificering. Öfvergångsformer mellan hieroglyfskrift och bokstafsskrift. De tecken, som föreställt ett föremål, komma att beteckna antingen detta eller ock endast det första ljudet i dess namn. Slutligen får hvarje ljud sitt tecken. Redogörelse för kilskrift, bokstafsskrift: runor, grekiska, latinska och tyska alfabet; stenografi. Det är klart, att det icke är meningen att inlära och inöfva alla dessa teckensystem utan att redogöra för principerna samt ge handledning för själfstudier åt dem, som möjligen skulle vilja lära sig mer om dem.

För talens beteckning kan man använda de vanliga skrifecknen, men sedan uråldriga tider har i stället användts ett slags förkortad skrift för dem, ett slags matematisk stenografi. Hvarje ljud i talets namn har icke sitt tecken, utan vissa tals namn ha sina särskilda tecken, och med dessa bildas sedan tecken för alla tal. En del ord, som oupphörligt förekomma i mate-

matiskt språk, utskrifvas icke i matematisk skrift utan ersättas med särskilda tecken, t. ex. +, —, ×, :, >, <, =, √.

Talbeteckningen hos kaldeer, greker och romare.

Med hinduernas eminenta uppfinning att beteckna intet med 0 och användningen däraf fulländades det system för tecknandet af hela tal, som var byggdt på den s. k. positionsgrundsatsen, d. v. s. siffran skall ange antal, dess plats talsort. Platsen till höger anger tiondel, platsen till vänster tiofald.

Mellan decimaltalen sinsemellan samt decimaltalen och entalen är samma förhållande som mellan heltalssorterna, d. v. s. tio koordinerade talstorheter finnas i hvar grupp Äfven de kunna således tecknas efter positionsgrundsatsen, men det gäller då att bestämma, hvar gränsen går mellan heltals- och decimalsorter. Detta sker medelst decimalkommat.

Säkert är det icke ur vägen att låta en liten smula historiskt ljus falla öfver detta lilla tecken, hvars manövrering förefaller mången så mystisk, och för hvars skull säkert många tårar flutit.

I den stora geometriska åskådningsläran göra vi bekantskap med de geometriska storheterna och grunderna för deras mätning och beräkning. Därvid finna vi, att det dekadiska systemet numera är genomfördt med afseende på linjer, ytor och kroppar, vikter, men att vinklar och cirkelbågar mäta vi än i dag på samma sätt som de gamla kaldeerna. Sambandet mellan tidräkningen och mätningen af dessa påvisas, och däraf inses anledningen till att 12-delar, 60-delar, och 360-delar kommo att spela långt större roll för dessa folk, för hvilka de astronomiska studierna voro de käraste, än tiodelarna. Man började då teckna de olika sorterna efter hvarandra, men hittade på att skilja dem med olika tecken: ° grad, ′ minut, ″ sekund etc. Först på 600-talet började araberna att begagna samma sätt med afseende på heltals- och decimalsorter. De skilde dem med gradtecknet, som troligen under tidernas lopp smalnat till ett komma.

Men decimaltalen äro endast några få af den oändliga talserie, som till sitt värde ligger mellan tvenne hela tal.

Redogörelsen för de s. k. allmänna bråkens begrepp och namn må göras både åskådligt och språkligt så ingående, att det mekaniska sättet att röra sig med täljare och nämnare må alldeles glida undan och bråksorterna uppfattas såsom en räcka tal, där hvart och ett är ett fullt fixeradt begrepp, som bör nämnas och tecknas efter samma principer som alla öfriga, d. v. s. antalet skall betecknas på ett visst sätt, sorten på ett annat.

Som de äro subordinerade i förhållande till hela tal, var det helt naturligt, att hinduer, romare m. fl. folk brukade teckna dem på raden under dessa. Den siffra, som stod närmast under linjen, angaf antal, den därunder talsort. Så t. ex. skrefvo romarna $5^3/_7$ v, ett egentligt bråk ($^3/_7$) så här

III III

VII VII.

Hinduerna brukade sätta 0 på raden, om det var fråga om ett egentligt bråk för att med nollan beteckna, att inga hela tal funnos.

Af praktiska skäl ville man icke gärna bestå tvenne hela rader till bråket, utan omkring år 1200 började man sätta täljare och nämnare bredvid hvarandra men skilja dem genom ett minuttecken. Därifrån var steget ej stort till att låta bråket flytta upp på samma rad som heltalssorterna och göra bråkstrecket horisontalt. Det sneda har dock trotsat tiderna och användes ju mycket än i dag. Detta system för talbeteckning finna vi tidigast hos Leonardo från Pisa, en matematiker, som lefde på 1200-talet.

Men ännu ha vi icke öfverskådat hela mängden af tal. När vi mäta cirkelperiferien med diametern, komma vi till π och göra alltså bekantskap med de irrationella talen, och en redogörelse för deras begrepp, plats i systemet m. m. göres.

Slutligen komma vi till det algebraiska sättet att teckna talen.

Det kan måhända invändas, att det ej är lämpligt att redan första terminen ge hela det matematiska systemet, utan att man bör på seminariet som i skolan behandla hvarje talgrupp för sig från alla möjliga synpunkter och under trägna öfningar af räkneuppgifter af alla möjliga slag, utförda medelst hufvud- och tafvelräkning samt räkning i böcker.

Jag fattar ej, hvarför skolans metod skulle vara den enda lämpliga på seminariet, och antar, att ingen i våra dagar är benägen att neka seminarieläraren så mycket frihet som att själf välja sina metoder. Men när klassen sitter inne med tillräckliga förkunskaper och begåfning för att fatta en systematisk och historisk framställning, så menar jag, att denna är vida att föredraga framför barndomsskolans, ty genom densamma kommer matematikens egenskap af att vara en demonstrativ vetenskap till fullo fram, hvilket gifvetvis bör ske vid en undervisning, som afser mindre att skänka praktisk och mekanisk färdighet än att ge förmåga af matematiskt tänkande. Jag har därmed icke sagt, att barndoms- och ungdomsskolorna böra begränsa sig till att skänka mekanisk färdighet, men om detta kan försvaras i dessa skolformer, så är det alldeles oförsvarligt vid seminariet, där det gäller att bibringa eleven en så klar uppfattning, att han kan icke bara slå sig fram i lifvet med sin kunskap utan äfven bibringa denna kunskap åt andra.

Mekanisk öfning bör gifvetvis förekomma, men snarare för att konstatera, att mekanisk färdighet finns. De första öfningar af detta slag, som erbjuda sig, äro ett par diktamina i talskrifning. Skulle då befinnas, att nollorna och decimalkommat eller annat vålla otillbörligt stora svårigheter för en och annan, bör denne särskildt öfvas däri, men icke klassen i sin helhet deltaga i öfningar, som äro onödiga för densamma.

All räkning grundar sig på jämförelse. Först när flera föremål eller begrepp finnas, är jämförelse möjlig. Af jämförelsen emellan dem framgår ett förhållande. Genom att taga exempel på förhållanden från flera olika områden påvisas, att endast föremål af samma sort kunna jämföras eller ock föremål kunna jämföras endast med afseende på samma egenskap, på en viss bestämning.

Inom räkningen förekomma tvenne slags förhållanden: det aritmetiska och det geometriska. Det förra angifves genom uttrycken *skillnad*, *rest*, *mer än*, *mindre än*, *större än* m. fl. *adjektiv i komparativ* och uttryckes genom ett tal af abstrakt eller konkret innehåll, allteftersom de jämförda storheterna äro abstrakta eller konkreta.

Om jag t. ex. jämför penningsummorna 5 kr. och 13 kr., så kan jag finna många uttryck för det aritmetiska förhållandet mellan dem. Ex.: 13 kr. kunna delas i penningsummorna 5 kr. och 8 kr. Summan af 5 kr. och 8 kr. är 13 kr. Skillnaden mellan 13 kr. och 5 kr. är 8 kr.; mellan 13 kr. och 8 kr. är 5 kr.; 13 kr. är 5 kr. mer än 8 kr.; 13 kr. är 8 kr. mer än 5 kr.; 8 kr. är 5 kr. mindre än 13 kr.; 5 kr. är 8 kr. mindre än 13 kr.

För att minska arbetet med nedskrifningen af allt detta begagnas en konventionell teckenskrift, som skall skrifvas och läsas liksom all annan skrift i grammatiskt riktig form. Också om endera af storheterna är obekant, kan man genom jämförelse med de bekanta beräkna den obekantas valör. Om endera eller flera af dessa storheter i sin tur bestå af en, två eller flera storheter, kan äfven detta matematiskt tecknas. Redogörelse för tecknen +, —, ( ), [ ], { }; för de konventionella namnen det hela, del, term, addend, summa, minuend, subtrahend, rest samt räknesätten addition och subtraktion.

Det geometriska förhållandet uttryckes enklast genom ett abstrakt tal, t. ex. förhållandet mellan 60 kr. och 5 kr. är 12, förhållandet mellan 25 l. och 75 l. är $^1/_3$; förhållandet mellan 15 m. och 27 m. är $^5/_9$. Andra uttryck för det geometriska förhållandet äro *del* och *mångfald*. Äfven för det geometriska förhållandet användes konventionellt teckenspråk och en konventionell ordning af storheterna. De tvenne jämförda storheterna sättas den ena efter den andra och åtskiljas genom kolon, divisionstecken, samt sammanbindas med förhållandetalet medelst ett likhetstecken. Det första talet kallas föregående storhet, det andra efterföljande. Andra namn på förhållandetalet äro proportions- och rationsexponent. Ordförklaringar till dessa benämningar böra naturligtvis gifvas. Ett förhållande kan omvändas därigenom, att de tvenne storheterna byta plats. Genom undersökning finna vi, att det omvända eller inverterade förhållandets exponent tillsammans med det raka ger oss produkten 1. Det kallas därför detta tals inverterade värde.

När eleven med tanken fattat läran om förhållandet, blir det honom lätt att förstå alla de olika användningar däraf, som förekomma inom aritmetiken, men som genom att hållas i sär ofta framstå som ett slags egendomliga hokuspokus. De kunna vålla en obegriplig villervalla just i de klaraste och bästa matematikhufvuden, nämligen just hos de elever, som vilja ha allting klart och ej trifvas med ämnet, om de ej förstå det. Särskildt ett kapitel, som blir ett enda förargligt mysterium, hur försiktigt empiriskt man än tar det, är division i bråk.

Olika sätt att uttrycka det geometriska förhållandet granskas. Ex.: 7 ggr 8 kr. är 56 kr.; 8 kr. är $^1/_7$ af 56 kr.; $^1/_7$ af 56 kr. är 8 kr.; om 56 kr. delas i 7 lika delar, få vi 8 kr. i hvar del; 56 kr. innehålla 8 kr. 7 ggr. Tecknen $\times$, $:$ beskrifvas och för deras användning redogöres.

Nämnda förhållanden kunna alltså tecknas: 56 kr. : 8 kr. = 7. Omvändes detta förhållande, få vi 8 kr. : 56 kr. = $^1/_7$.

Det kan äfven tecknas under formerna 7×8 kr. = 56 kr.; $^1/_7 \times 56$ kr. = 8 kr.; 56 kr. : 7 = 8 kr.; 56 kr. : 8 kr. = 7; $\frac{56 \text{ kr.}}{7} = 8$ kr.; $\frac{56 \text{ kr.}}{8 \text{ kr.}} = 7$. I detta sammanhang medtagas ord- och sakförklaringar till faktor, multiplikand, multiplikator, produkt, dividend, divisor, kvot, multiplikation, division, delnings- och innehållsdivision m. m. Genom att använda ett rikt urval af exempel, gärna ur folkskolans kurs, klargöras olika metoder att lösa dithörande uppgifter. Om vi endast använda heltalssorter, äro följande definitioner fullt tilllämpliga:

genom addition finna vi det hela, om alla delarna äro kända;

genom subtraktion (omvändning af addition) finna vi en del, om det hela samt en eller flera delar äro kända;

genom multiplikation finna vi det hela, om delarnas storlek och antal äro kända;

genom division finna vi antingen delarnas storlek, nämligen om det hela och delarnas antal äro kända; eller ock delarnas antal, nämligen om det hela och delarnas storlek äro kända.

Äfven draga vi de slutsaterna, att multiplikation är en förenklad addition och produkt en summa af lika addender; samt att division är en upprepad subtraktion och en omvändning af multiplikation.

När vi få att göra med bråksorter, räcka dessa definitioner ej till. Så t. ex. kan man i talet $\frac{7}{8} \times 64$ kr. omöjligt kalla 64 kr. för del i förhållande till 56 som det hela. Talet 27 m. : $^3/_8$ ger oss kvoten 72 m., och denna längd kan omöjligt kallas för del i förhållande till 27 m. som det hela. Kritiskt granskas sådana uttryck som 27 kr. innehållas $^3/_8$ ggr i 72 kr.; 72 kr. innehålla 27 kr. $^3/_8$ ggr.

Dessa och andra oklara och för barnet obegripliga uttryck böra icke användas annat än för kritisk granskning.

Riktigt är att säga t. ex. $^3/_8$ ggr 27 kr.; 27 kr. divideradt med $^3/_8$; 27 kr. divideradt med 72 kr.; men dessa saker äro så abstrakta, att barnen ej fatta dem, förrän de lärt öfversätta ggr med af och lärt att, som det hette förr i världen, vända upp och ned på divisorn. Detta blir dock alltid för dem otillfredsställande, ty det blir helt mekaniskt. Därför blir det ett så svårt spörsmål för dem, hvilken som är divisor, och därför händer så otroligt ofta, att det är dividenden, som i stället blifvit upp- och nedvänd.

Genom en mängd exempel visas riktigheten af följande satser:

genom multiplikation finner man den föregående termen i förhållandet, när den efterföljande termen och förhållandetalet äro kända;

genom division finner man: antingen den efterföljande termen, nämligen om den föregående och förhållandetalet äro kända, eller förhållandetalet, om nämligen de tvenne jämförda storheterna äro kända.

Svårigheten att afgöra, »hvilket räknesätt som skall begagnas», bortfaller därmed, eftersom full frihet lämnas att teckna som multiplikation eller division. Svårigheten att hålla reda på hvilka af de tre storheterna, som ha abstrakt, och hvilka som ha konkret innehåll, blir försvinnande liten i jämförelse med hvad den är, om icke undervisningen stödjes på förhållandet.

När eleven fattat läran om förhållandet, blir den praktiska tillämpningen däraf en enkel sak. Procenttal, reduktionstal, lödighet, karat, intervall, egentlig vikt etc., allt är förhållandetal, och all aritmetik, äfven den som ligger inom fysikens och kemiens områden, blir omedelbart klar för eleven, om han inhämtat läran om förhållandet.

Från kapitlet om det enkla förhållandet är det ej långt till analogien.

Om produktens alla faktorer äro lika, kan räkningen förenklas från vanlig multiplikation till den form däraf, som kallas dignitetsräkning. Dignitet är alltså en produkt af lika faktorer, och genom dignitetsräkning finna vi den produkt, som innehåller en känd faktor ett visst antal gånger. Denna faktor kallas rot. Omvändningen af dignitetsräkning är rotutdragning. Genom rotutdragning finna vi den faktor, som ingår i en känd dignitet ett kändt antal gånger. Denna räkning kombineras med kursen i geometri, som för klass II omfattar Euklides' första och andra bok och ingår ej i sin helhet i första klassens kurs.

Ett slags öfningar, som göra stort gagn, har jag funnit, är hvad jag skulle vilja kalla aritmetisk innanläsning. Jag menar därmed, att eleverna i en god och ej alltför svår exempelsamling få läsa innantill uppgift efter uppgift, omedelbart redogöra för innehåll och tankegång samt uträkna i hufvudet eller med tillhjälp af en lätt anteckning på ett papper. Äro uppgifterna mycket lätta eller på förhand bekanta, kunna de utelämna redogörelsen och lämna svaret omedelbart, seda de läst upp frågan, t. ex.:

1. Fredrik och Erik skola dela 28 kr., så att Fredriks andel blir $^2/_5$ af Eriks; huru mycket får hvardera? Fredrik får $^2/_7$ af 28 kr., alltså 8 kr.; Erik får $^5/_7$ af 28 kr.; alltså 20 kr.

2. Huru mycket är $^{11}/_{18}$ af det tal, hvars femtedel är $12\frac{1}{2}$? Ifrågavarande tal är $5 \times 12^1/_2$; alltså $62^1/_2$ eller $\frac{125}{2}$ $^{11}/_{18}$ däraf är $\frac{1375}{36}$ eller $38^7/_{36}$.

Hufvudräkning är ju både en nyttig och en rolig öfning, och i mån af tid bör man naturligtvis ge eleverna så många hjälpmedel som möjligt för att räkna snabbt och säkert. En klass, som blir intresserad af att idka denna sport, drifver den med lätthet ganska långt, och den aritmetiska innanläs-

ningen kan då gå i en så rask fart, att det för den oinvigde ter sig som ett jäktande. Den är ju verkligen som all sport ansträngande och bör aldrig drifvas mer än omkring 20 minuter. Skulle en elev vara trött eller indisponerad därför, bör han icke tvingas att vara med, och är klassen skicklig, vill jag råda läraren att anteckna facit för hvarje tal, ty det händer lätt, att man blir osäker på huruvida man skall acceptera ett svar eller ej, när flera olika sätt att räkna ut talet anföras. Det kan ju hända, att det af en och annan naiv bedömes såsom oförmåga å lärarens sida att behärska ämnet, om han begagnar facit, men lektionen vinner säkert på att han under alla eventualiteter är viss om att han icke kan riskera att taga upp ett oriktigt svar. Det är så lätt att framställa anklagelsen mot läraren, att han ej märker, när eleverna räkna fel. Mången gång kan ju den anklagelsen vara grundad, ty ett förbiseende är lätt gjordt. Så mycket angenämare känns det att kunna visa svart på hvitt på att den varit ogrundad. Därför är det måhända icke ur vägen att sätta facit i händerna på en tillfällig åhörare, liksom språkläraren brukar sätta en bok i händerna på sina åhörare för att dessa skola kunna följa med lektionen i det främmande språket.

Så långt tiden medger, öfvas naturligtvis skriftlig räkning på svarta taflan och i bok. Tecknandet af talen blir därvid en hufvudsak, och läraren bör ock vänja eleverna vid att skrifva vackert och ordentligt på svarta taflan. De, som icke kunna hålla den i ordning, böra särskildt öfvas däri, t. ex. under välskrifningstimmar.

Med afseende på tiden är räkneundervisningen väl tillgodosedd. I allmänhet är det ett i hög grad tacksamt ämne.

Många tillfällen erbjuda sig att förbereda eleverna för barnaundervisningen. Af stor betydelse är att ofta komma med typiska exempel och diskutera dem fullständigt. Olika metoder användas i olika skolor, och läraren får icke vara bunden vid någon viss utan bör äga kännedom om ju fler dess bättre, ty han kan lätt komma att bli orättvis mot barnet, om han ej fattar dess tankegång, då den är olik hans men dock riktig.

Det är naturligtvis utan alla anspråk på att uppträda såsom sakkunnig eller att komma med något nytt, som jag sammanskrifvit dessa rader. Det är endast en skisserad redogörelse för ett sätt bland många att handleda räkneundervisningen i klass I, och därför ha de partier, som företrädesvis verkat såsom nya, enligt hvad jag erfarit, behandlats vidlyftigare än de delar af kursen, som icke verkat som något nytt. Vid bedömandet af hur mycket af de psykologiska och språkliga elementen, som bör medtagas, är nödvändigt att skarpt hålla i sikte seminariets uppgift att förbereda till kunskapsmeddelelse. *J. Vr.*

5.

Till frågan om en seminariereform.

II.

Något, som våra seminarier behöfva, och en sak, som de icke behöfva.

Först några ord om den sak, som seminarierna enligt min mening icke behöfva, ehuru man velat skänka dem den. Man har vid ett tillfälle föreslagit, att uppgifterna för den skriftliga afgångsexamen skulle göras lika för alla seminarier och bestämmas af en central myndighet. Detta hör till de förslag, som beteckna en tillbakagång, icke ett framsteg. Jag förstår väl, att man därmed åsyftat en eller annan fördel, som på det sättet — icke kan vinnas. Men man har förbisett, att en på det sättet anordnad examen kan och på många ställen faktiskt har stått som ett ödesdigert hinder för en verkligt utvecklande undervisning. Det hjälper icke, att man söker följa kloka principer vid ämnenas bestämmande, och äfven om föresatserna hos lärare och lärjungarne att arbeta förståndigt äro än så ärliga, så lärer det dock enligt mångas erfarenhet icke kunna hjälpas, att tanken på en examen af det slag, som ofvan antydts, leder förutom till onödig oro och öfveransträngning just till det, som man vid en reform af seminarierna främst af allt vill komma ifrån, nämligen det tröstlösa innötandet af ordkunskap. Några tänk-

värda ord om denna sak yttrades för icke så länge sedan af prof. v. Schéele: »Man ger ännu i våra skolor minnesläxorna alltför stor plats till förfång för den lefvande innehållsrika, konkreta undervisningen och de däremot svarande bredare självfstudierna, som framför allt ungdomen behöfver, för att dess skolstudier skola blifva verkligt personligt bildande. Hur mången lektion i våra svenska skolor tager icke formen af ett läxförhör i stället för egentlig undervisning, af en polisartad kontroll öfver lärjungarnes hemarbete i stället för ett direkt studiearbete med lärarens ledning under skoltimmen. Häri ser jag den djupaste anledningen till våra skolors bristande bildningsresultat och en af de viktigaste orsakerna till den enligt min mening oförnekliga öfveransträngningen hos många bland deras lärjungar. Häri har man enligt min åsikt hufvudanledningen till den alltför ofta trytande arbetsglädjen i våra skolsalar, till att så många bland våra gossar och flickor lämna skolan lillgamla, utan spänstighet, utan erforderlig fond af ungdomligt lefnadsmod. Och det förnämsta hindret för de önskvärda reformerna i detta hänseende, det är — vårt *examensväsen.* Det är det, som nödgar äfven den lärare, som vet och vill bättre, att i det stora hela behålla den gamla pluggningsmetoden. Vi känna alltför väl den olyckliga inverkan, som den nuvarande studentexamen utöfvar på undervisningen i våra läroverks högsta klasser, och i viss mån på hela skolan.» Detta yttrades på ett möte i Uppsala den 25 febr. 1903, då frågan om den tilltänkta realskoleexamen diskuterades. Mötet antog enhälligt en af samme talare föreslagen resolution mot den nya examen.

Då samma fråga förevar i filosofiska fakulteten, yttrade prof. Lundell bland annat: »Examen ger icke i regeln något säkert uttryck för undervisningens bildningsvärde, men väl drifver den lärare och lärjungar att företrädesvis lägga an på sådana sidor af undervisningen, som lämpa sig för uppvisning, lägga an på dressyr för examen, på detaljkunskaper, hvilkas mängd i och för sig är af ringa värde för lärjungarnes bildning.» I samma riktning yttrade sig många lärare och läkare på olika ställen inom vårt land.

I andra länder har man icke heller gjort några glädjande erfarenheter af examensväsendet. Danskarne äro inte alls

förtjusta af sitt »examenspiskeri» med däraf följande »pædagogiske urimmeligheder». För öfrigt har man mångenstädes vid seminarierna mindre af examina, än hvad vi redan ha. Den bästa seminarieundervisning, som jag någonsin gjort bekantskap med, var vid de amerikanska lärarebildningsanstalter, jag varit i tillfälle att besöka. Där var läraren ingen läxförhöringsautomat utan en sakkunnig ledare af verkliga studier, och det var en fröjd att se, med hvilken glädje, intelligens och själfständighet arbetet bedrefs. Därtill samverkade flera orsaker, men i detta sammanhang vill jag bara nämna, att man hade alls ingen afgångsexamen, men väl hade man höga inträdesfordringar och noggrann inträdespröfning.

Meningen med det sagda är icke att yrka på borttagandet af den examen, som vi nu ha vid seminarierna, ty den behöfver icke leda till de konsekvenser, som ofvan antydts, men däremot ville jag på det allra eftertryckligaste afråda från införandet af examen i den form, hvarom förslag allt emellanåt dyka upp, nämligen med uppgifter lika för alla seminarier och bestämda af en central myndighet, ty i den formen komme den att bli till oberäknelig skada just för eleverna och deras studier och därmed för hela lärarebildningen.

Seminariernas förhållande till de allmänna läroverken har man bl. a. uttryckt så, att »seminariebildningen bör anses likvärdig med gymnasiebildningen», eller t. o. m. så, att kurserna i de svenska ämnena göras likvärdiga med gymnasiekurserna». Jag hoppas, att man härmed ingenting annat menat än detsamma, som jag i min broschyr i våras i sak framhållit såsom en af de viktigare förutsättningarna för en tillfredsställande folkskollärareutbildning, nämligen att seminarierna ställas åtminstone i nivå med gymnasierna eller såsom rektor Arcadius i ett i somras hållet föredrag uttryckt saken: »I undervisningsanstalternas system skall seminariet vara parallellt med gymnasiet.»

För den, som närmare vill tänka sig in i saken, bör det bli klart, att det nya seminariet icke bör inrätta sina kurser — icke ens i de s. k. svenska ämnena — på samma sätt som gymnasiet, än mindre behålla det för lärjungarne jämförelsevis osjälfständiga arbetssätt, som hittills varit det van-

liga både i seminarier och gymnasialafdelningar. I många stycken kan urvalet af lärostoff med stor fördel för seminarierna göras på annat sätt än det, som blifvit föreslaget för gymnasierna. Genom koncentrering på sådant, som är särskildt värdefullt för bildningen, genom den något större mognaden och ambitionen, som vi torde ha skäl att vänta hos seminariernas lärjungar, och genom ett fullt rationellt arbetssätt borde — så är åtminstone min förhoppning — undervisningen i de nya seminarierna kunna lämna ett i vissa afseenden t. o. m. bättre resultat än i gymnasiebildningen i motsvarande ämnen.

När man vill tänka öfver hur arbetet på lärarebildningen bör ordnas, så är det utan tvifvel till stort gagn att kunna hämta lärdomar från andra läroanstalter hemma och ute, och den värdefullaste lärdomen får man naturligtvis från sådana anstalter af liknande art, hvilka allra förtjänstfullast lyckats lösa sin uppgift. Men utgångspunkt och ledtråd vid öfvervägandet af nämnda bildnings organisation böra sökas i ändamålet med ifrågavarande bildningsarbete.

Detta mål kan icke vara något annat än att utbilda eleven till en god lärare, skicklig att lösa de uppgifter, som arbetet i skolan skall lägga på honom. Därför ett par ord om dessa uppgifter. Det är min öfvertygelse, att våra skolor behöfva en pånyttfödelse för att kunna motsvara sin uppgift att fostra den dem anförtrodda ungdomen till vakna, tänkande och handlingskraftiga människor med verklighetssinne och lust för lifvets uppgifter samt sedlig halt och kraft i karaktären.

Ju mer utvecklad ett folks kultur blir, dess mer kräfver den af uppfostran, för att folket skall så att säga kunna bära upp sin egen kultur och bestå i täflan med andra folk. Den fordrar ett mångsidigt vetande, men den kräfver i ännu högre grad, att de olika krafterna, kroppsliga och andliga, tillvaratagas och utvecklas till full ändamålsenlighet. Det, som göres till föremål för undervisning, måste väljas så, att det blir af verkligt värde för lärjungarne, och det arbetssätt, som användes, måste helt afpassas efter lagarna för lärjungarnes utveckling. Detta förutsätter tydligen hos läraren två ting: först en verklig kännedom om de nämnda lagarna och en

självständig uppfattning af hvad det innebär att följa dem, vidare ett inträngande i de olika ämnena, så att han kan med omdöme välja det, som är värdefullast och mot ändamålet mest svarande. Detta gäller för alla lärare, äfven för folkskoleläraren. Vi kunna därför numera icke stanna vid den gamla uppfattningen, att den senare blott skulle behöfva väl kunna de en gång fastställda folkskolekurserna och därtill vissa handgrepp för deras innötande hos barnen, eller att han icke skulle ha behof af att tänka själf utan blott helt handtverksmässigt utföra sitt arbete. Vi måste i stället fordra, att han är en både verkligt allmänbildad och fackbildad person, som därtill grundligt tänkt sig in i sin uppgift.

Besinnar man därjämte, huru väsentligen hans verksamhet som uppfostrare beror af hans egen karaktärsbildning, så har man därmed äfven de viktigaste fordringarna på en lärarebildningsanstalt gifna.

Utrymmet tillåter mig icke att här gå närmare in på alla de häremot svarande sidorna af seminariernas verksamhet, men jag vill fästa uppmärksamheten på ett och annat, som blifvit föga beaktadt i den hittills förda diskussionen, hvilken oftast rört sig om de allmänna mera yttre konturerna af organisationen.

Den fackbildning, som hittills gifvits i seminarierna, har meddelats hufvudsakligen genom undervisning i ämnet pedagogik och metodik samt vid de praktiska öfningarna. Man har på ett håll föreslagit, att det förra ämnet måtte delas i två: pedagogik och psykologi. Redan nu är ämnet ganska omfattande, och mer blir det, så att en delning må af praktiska skäl anses önskvärd. De blifvande seminarielektoraten komma antagligen att tillsättas i två ämnen hvartdera, och då vill det synas mycket lämpligt, att en licentiatexamen i de båda hvart för sig mycket omfattande ämnena: pedagogik och teoretisk filosofi med hufvudvikten lagd på psykologi, får gälla för två ämnen i seminariet lika väl som t. ex. en licentiatexamen i nordiska språk och historia, eller nordiska språk och tyska, eller historia och geografi (ty att dessa båda böra äfven till namnet skiljas åt i seminarierna är väl självklart). Därigenom vunnes tydligen större säkerhet för att få fackbildade lärare i både pedagogik och psykologi.

Ett par hittills mindre beaktade kunskapsgrenar, som äro af särskild vikt för lärarnes fackbildning och därför böra ingå i seminarieundervisningen, äro fysiologi (inklusive litet anatomi) och hygien. I ämnet pedagogik, sådant det börjat studeras för licentiatexamen i Uppsala, ingå både fysiologi och skolhygien, och tillfälle finnes att genomgå kurser och laboratorieöfningar tillsammans med läkarekandidaterna, men man kan numera äfven taga fysiologi som särskildt ämne i fil. licentiatexamen. Det är således att hoppas, att snart nog lärare med kunskaper i dessa ämnesgrenar skola vara att tillgå. Redan har man ju åtminstone i några seminarier läst skolhygien. Hvad fysiologien åter beträffar, så har man ju i samband med naturläran genomgått en kurs om människokroppens byggnad och förrättningar, som jag tror i regeln i första klassen. Men detta är för ändamålet alldeles otillräckligt. Detsamma gäller om de små fysiologiska notiser, som bruka förekomma i de vanliga läroböckerna i psykologi. Både för hygienen och psykologien äro vissa delar af fysiologien ett alldeles nödvändigt underlag, och man märker snart, hur ytterst ofullständiga lärjungarnes förkunskaper hittills varit. De delar, som framför allt böra närmare gegenomgås, äro i första rummet sinnesfysiologien samt det som rör hjärnan och nervsystemet, vidare det hufvudsakliga om språk- och rörelseorganen, om cirkulation, respiration och ämnesomsättning. Man bör inte, ifall någon lämplig lärobok funnes på vårt språk, hvilket f. n. icke är fallet, nöja sig med att genomgå den — det skulle eleverna med ungefär lika godt resultat kunna göra på egen hand —, utan man bör ge en praktiskt anordnad kurs med tillhjälp af riklig åskådningsmateriel och öfningar.

Undervisningen i psykologi har rört sig hufvudsakligen blott omkring företeelserna i de vuxnas själslif. Dessa bör den blifvande läraren känna. Men han är icke hjälpt blott med det. Sedan man börjat närmare rikta uppmärksamheten på barnens själslif och vetenskapligt studera äfven det, har man kommit till insikt om hur olikt det i många afseenden är de vuxnas. Det för barnen speciellt utmärkande får inte vara obekant för läraren, det är tvärtom bekantskapen med detta, som bör för honom bli en af de bästa förutsättning-

arna för ett framgångsrikt arbete. Man kan icke förebrå våra seminarier, att denna ämnesgren hittills så godt som saknats i deras undervisning, ty forskningen på området är helt ny. Redan har den dock kommit till så viktiga resultat och fastställt så pass bestämda arbetsmetoder, att de reformerade seminarierna hos oss kunna upptaga ämnet. Arbetet härmed kan göras synnerligen intressant och utvecklande för lärjungarne. Det första villkoret är, att läraren är väl inne i ämnet och omfattar det med intresse. Han ger då den teoretiska framställning, som är nödig, samt ordnar och leder lärjungarnes eget arbete, hvilket bland annat kan bestå dels i studium och diskussion af en eller annan förstahandsframställning med anledning af någon af de talrika af fackmän utförda undersökningarna, dels i iakttagelser, som lärjungarne själfva göra och samtal öfver dessa m. m.* I flera utländska seminarier, där jag varit i tillfälle att se väl bedrifvet studium i detta ämne, ansåg man det som en af de viktigare faktorerna vid lärarebildningen, och många utgångna elever ha försäkrat, att de hålla dessa öfningar bland de för dem värdefullaste. De bidraga nämligen i hög grad till att ge förståelse för många uppgifter i skolan samt alstra kanske mer än något annat sympati för barnen och intresse för uppfostran.

Psykologiundervisningen i öfrigt bör heller icke inskränka sig till inlärandet efter någon lärobok af en öfversikt af ämnet. Man bör i stället så ingående behandla de partier, som för pedagogiken ha den största betydelsen, att lärjungarne få en klar och fyllig uppfattning af dem och kunna själfständigt tillämpa dem i sitt arbete. Äfven här kunna öfningar och experiment med fördel användas, och särskildt på sinnespsykologien äro de lätta att anordna.

Den egentliga pedagogikundervisningen bör icke efter tyskt mönster för mycket gå upp i filosofiska spekulationer och allmänna satser samt i en onödigt vidlyftig apparat af indelningar, hvilket allt belastar minnet men är af föga värde för läraren i hans verksamhet. Den bör i stället i intimaste anslutning till fysiologien, hygienen och psykologien

---

* Efter hvad jag erfarit, förekomma öfningar af detta sistnämnda slag redan nu vid seminariet i Växjö.

företa fullt konkret hållna utredningar rörande de olika krafternas och förmögenheternas uppfostran.

Pedagogikens historia är, rätt studerad, både lärorik och uppfriskande. Men, för att man skall riktigt kunna tillgodogöra sig den, fordras egentligen både praktik och en rätt god bekantskap med öfriga delar af pedagogiken, dessutom behöfver man ha tillfälle att dröja vid och fördjupa sig i de partier, som studeras. Därför bör denna ämnesgren förläggas högt upp i seminariet och koncentreras på blott några få af de viktigaste pedagogerna; det öfriga får lämnas åt privatstudiet. En jämnbred öfversikt, särskildt om den ges på ett tidigt stadium, torde vara föga fruktbringande, då däremot en närmare bekantskap med de viktigaste epokerna och stormännen skulle under lämpliga förutsättningar ej blott skänka en djupare förståelse af ämnet utan äfven entusiasm för kallet.

Ett par ord äfven om undervisningen i den speciella metodiken för de olika ämnena. I flera lärarebildningsanstalter såväl profårskurser som seminarier hemma och i utlandet har jag varit i tillfälle att iakttaga följande tillvägagångssätt. De handledande lärarne hålla vissa, mycket få, s. k. mönsterlektioner, meddela på särskild tid eller i samband med kritiken mer eller mindre bestämda regler för undervisningen i ämnet och beifra vid kritiken öfverträdelser af dessa regler. Huruvida detta förfaringssätt må anses vara lämpligt vid det allra första steget på undervisningskonstens väg, lämnar jag f. n. därhän, men i det hela är det för visso olämpligt såsom varande alltför litet utvecklande.

Den speciella metodiken synes mig böra lika mycket som pedagogiken i öfrigt studeras i närmaste anslutning till psykologien. För valet af passande läroinnehåll och undervisningssätt är kännedom om barnets intressen och behof samt lagarna för dess utveckling en nödvändig förutsättning, och denna förutsättning får inte förtigas, än mindre lämnas ur räkningen, utan dessa saker skola just i första rummet dragas fram, af läraren och eleverna observeras, undersökas och i öfrigt studeras, så att de senare allt mer och mer själfständigt må kunna välja det innehåll och förfaringssätt, som påkallas af barnets och ämnets natur.

De praktiska öfningar, som böra drifvas i nära anslutning till denna undervisning, måste ställas så, att eleverna få åhöra ett större antal verkligt föredömliga lektioner och i stället färre kamratlektioner, än hvad hittills varit fallet, samt framför allt så, att de hvar och en få undervisa litet mer. Därtill fordras emellertid flera afdelningar i öfningsskolan.

Rörande de öfriga ämnena i seminariet måste jag af utrymmesskäl f. n. nöja mig med att hänvisa till hvad som blifvit sagdt i ofvannämnda broschyr och här till sist beröra en annan angelägenhet.

Af väsentlig betydelse för lärjungarnes bildning måste också andan och umgänget vid seminariet anses vara, såväl förhållandet mellan lärare och lärjungar som mellan dessa senare inbördes.

»Hvad stort och betydelsefullt är, blir hos ett folk verksamt och lefvande, blott när det öfvergår från själ till själ, från person till person. Det som skall gro och spira i ungdomens sinne, det måste först fatta rot och växa i lärarens själ, utgöra en del af hans eget personliga lif.» Måste dessa ord af en berömd samtida pedagog betecknas som sanning, så följer däraf, hvilken stor betydelse som måste tillmätas den blifvande lärarens personlighet, under det samtidigt äfven en antydan gifves, på hvilken väg denna kan utvecklas. Utan tvifvel måste hjärtats och karaktärens bildning anses som en viktig sida af en lärarebildningsanstalts uppgift, och äfven här torde det gälla, att det, som skall bli lefvande och verksamt, måste öfvergå från själ till själ. Utan tvifvel kan en sådan förmedling ske äfven genom undervisningen, i den form denna hittills ofta haft. Men vi känna alla af erfarenhet, i hvad slags skola den ene eller andre än må ha gått, huru ofantligt främmande för hvarandra de båda parter kunna vara, af hvilka den ena har plats i katedern och den anandra är en i den stora skaran där nedanför, äfven om de på det sättet råkas hvar dag. Skall läraren kunna utöfva något verkningsfullt inflytande på lärjungarnes personliga bildning, så fordras säkert ett mera personligt förhållande mellan båda. Ett sådant kan åstadkommas på två sätt.

Det har sagts mig, att vid ett utländskt universitet, som för icke så länge sedan stiftades, man från början tog som

grundsats, att det öfverdrifna afståndet mellan professorer och studenter skulle försvinna och de förra träda i närmare beröring med de senare. Intressant var att se, hur väl man också lyckats förverkliga sin föresats. Ett medel därtill har man funnit i det gemensamma arbetet, som till stor del bedrifves i de talrika universitetsseminarierna. Man märker snart, att detta ej blott kommer studierna till godo utan äfven länder båda parterna till personlig båtnad. En mera verkligt bildad ungdom får man leta efter. Äfven vid våra universitet har man ju, fast ännu i mindre utsträckning, infört ett liknande arbetssätt, och det erkännes väl allmänt, att den bekantskap, som lärare och lärjungar därigenom få af hvarandra, äfven är en mycket beaktansvärd vinst. Jag menar nu, att seminarierna kunde i någon mån begagna ett arbetssätt, som förde läraren och eleven till närmare förståelse af hvarandra, till en — som man också uttryckt det — mera fri växelverkan mellan båda. Gemensamt arbete i laboratorier, exkursioner i undervisningssyfte, diskussioner öfver af eleverna själfva gjorda iakttagelser och undersökningar eller öfver studerad litteratur, ändtligen mer eller mindre privat gifna anvisningar på litteratur för fria studier äfvensom rörande dessas planläggning m. m., är det slags arbete, som jag här åsyftar. Ett sådant arbetssätt är ju nödvändigt redan för ett godt resultat af studierna öfver hufvud. Vunnes då därmed äfven ofvannämnda biprodukt — i fall man vill kalla den så —, så äro ju skälen för denna tankes realiserande så mycket större.

Det finnes äfven ett annat sätt att minska den klyfta, som stått söndrande mellan lärare och lärjungar och gjort dem främmande för hvarandra. Vid några svenska seminarier har man redan och med god framgång försökt att någon gång anordna enkla samkväm, till hvilka lärarne gemensamt inbjuda en och en klass i sänder. Små utflykter någon gång under en hel eller half lofdag verka i samma syfte, och för öfrigt erbjuda sig talrika tillfällen att utan några särskilda anstalter komma till tals med lärjungarne. Hufvudsaken är, att det rätta sinnelaget finns och den rätta tonen anslås; då skall snart stelheten å ena sidan och skyggheten å den andra försvinna och det sanna förtroendet komma i stället. Det är

inte fråga om någon förbrödring, och just därför inser jag inte, hvarför icke äfven samma tilltalssätt skulle kunna användas till eleverna som det, hvilket är vanligt i bildadt umgänge.

Hvad jag här velat taga till orda för, är ett bättre ömsesidigt förstående. Ingen må tro, att den verkliga respekten härigenom skulle minskas och disciplinen slappas. Tvärtom. I stället för en ofta nog konstlad respekts eller tvungen lydnads sköra band skulle träda ett annat vida starkare, nämligen det inbördes samförståndets och förtroendets; hvarför inte äfven tillgifvenhetens? Ungdomen är, rätt behandlad, mäktig af den känslan.

En viktig faktor för elevernas personliga bildning är också umgänget mellan kamraterna. Det är därför af största vikt, att detta umgänge är godt och att det är innehållsrikt. Det vore i två afseenden en dårskap att förbjuda ungdomen att öfva umgänge: för det första sökte man beröfva den ett verksamt bildningsmedel, för det andra toge man sig för något, som vore omöjligt; fick den icke öppet komma tillsammans, skulle hemliga sällskap bilda sig. Ungdomen kan hysa entusiasm för ädla sträfvanden. Väl är det, om dess känslor och tankar ta sig uttryck i den riktningen, då må de gärna få ge sig luft och finna näring. Må man därför låta lärjungarne i mån af tid och intresse få bilda sina föreningar, och må man uppmuntra dem att i det fria öfva uppfriskande idrotter. På så sätt skall både själ och kropp öfvas och stärkas för kommande värf. Men viktigt är, att andan bland dem är den rätta, och på denna kunna säkerligen lärarne desto lättare inverka, ju bättre förhållandet mellan dem och lärjungarna är.

Jag nämnde äfven, att kamratlifvet bör göras innehållsrikt. I den mån lärjungarne äro med förtroende fästa vid sin rektor, skola de ock från honom kunna mottaga impulser i den riktningen. Men äfven en annan sak är här af intresse.

En fackskola, hvilken — såsom fallet är med ett folkskoleseminarium — förbereder alla sina lärjungar till ett och samma bestämda kall, till hvilket de skola från anstalten direkt utgå, har på grund af sin natur en stor fara att kämpa mot, att råka in i en viss rutin, och att lärjungar-

nes andliga horisont kommer att lida af en viss inskränkning. För att undgå denna fara måste seminariet med alla tillåtna medel fullt medvetet motarbeta densamma. Ett medel finnes i undervisningens innehåll och elevernas arbetssätt. Ett annat består däri, att den professionella seminariekursen icke göres för lång, utan i stället en god allmänbildning förutsättes vid inträdet i själfva seminariet, och det måste anses som en ren förtjänst, om denna allmänbildning blir inhämtad på olika sätt af olika elever. Ty ofvannämnda fara växer, ifall ifrågavarande fackskola så godt som uteslutande rekryteras med lärjungar, som hufvudsakligen komma från samma klass, och hvilka redan genom föregående undervisning och vanor blifvit stöpta i en och samma form. Då man nu vet, hvilken bildningsmakt, som ligger i det personliga umgänget, så får man ej heller förbise betydelsen af kamratkretsens sammansättning. Det är därför redan för lösandet af seminariernas bildningsuppgift af betydelse, att deras elevkårer rekryteras med lärjungar från olika samhällsklasser och från olika skolor. Detta är, som vi veta, i stor utsträckning fallet vid våra kvinnliga seminarier, men så har heller hittills ingen kvinnlig Chronschough uppstått. För öfrigt ser jag äfven i förverkligandet af det önskemål, som här blifvit framhållet, en verklig förutsättning för att folkskolan en gång skall bli en af alla samhällslager använd, omhuldad och med verklig sympati omfattad bildningsanstalt.

Högst beklaglig är den söndring, som äfven på skolans område förspörjes mellan olika samhällsklasser. Det är endast genom att samverka samt söka förstå hvarandra och lära af hvarandra, som de själfva kunna bestå och det gemensamma fosterlandets lugn och välfärd kunna bevaras och främjas.

Jag satte som rubrik på denna uppsats: »Något, som våra seminarier behöfva», och, ehuru jag här icke haft tillfälle att beröra allt, hvad jag härvidlag tänker på — på annat ställe har berörts det öfriga —, så skulle jag ändå till sist vilja sammanfatta det, som för mig ter sig som mest väsentligt, sålunda:

De behöfva:

1. En yttre organisation, som ställer dem i nivå åtminstone med gymnasierna och låter dem bygga sin under-

visning på en god allmänbildning, hvilken de ha att vidga och fördjupa, jämte det att de gifva en grundlig fackbildning.

2. Främmande språk bland sina undervisningsämnen.

3. Ett ordnande af studierna så, att dessa i största möjliga mån främja en själfständig och konkret uppfattning af de olika ämnena och utveckla lärjungarnes förmåga af själfverksamhet, hvarför äfven behöfvas exkursioner i undervisningssyfte, laboratorie- och andra öfningskurser, föreläsningar och s. k. fria studier.

4. Som nödvändiga förutsättningar härför fordras:

bättre lokaler, materiel och bibliotek,

lärare med undervisningsskyldighet blott i ett par ämnen och med verklig fackkunskap i dessa,

inskränkning i de vanliga lektionernas antal både för lärare och lärjungar.

5. En ny anda och ett nytt lif.

I mycket högre grad än hvad jag för ett år sedan vågade hoppas hafva dessa idéer i hufvudsak vunnit anslutning i en mängd sedan dess framkomna förslag, hvilka visserligen i åtskilliga detaljer afvika från hvarandra men i det mesta, som är väsentligt, synas gå i samma riktning. Ännu för några år sedan skulle så pass omfattande reformförslag icke vunnit mycket afseende. Utan tvifvel är därför det nuvarande läget ett betydelsefullt tidens tecken, som bådar godt för en lycklig lösning af den viktiga frågan.

Otto W. Sundén.

6.

En ny svensk språklära.

En granskning.

Inom vår skollitteratur är en ny lärobok i svenska språket, afsedd för de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter, en sällsynt företeelse. Under några decennier har *D. A. Sundéns* lärobok varit så godt som allenahärskande. Den af *E. Brate* år 1898 utgifna läroboken torde icke i nämnvärd grad hafva lyckats undantränga Sundéns. I slutet af förra året visade sig en ny medtäflare på arenan: *Svensk språklära för den högre elementarundervisningen af Natanael Beckman, lektor vid Högre realläroverket å Norrmalm.*

I företalet till sin lärobok säger författaren, att han tänkt sig, att boken skulle kunna användas äfven i flickskolor och vid seminarierna. I en not upplyser han, att särskildt kap. II (Språket och själslifvet) är beräknadt för de sistnämnda, äfvensom att en kortare för folkskolan beräknad lärobok förberedes. Anmälaren har därför ansett sig böra underkasta arbetet en granskning företrädesvis från synpunkten af dess användbarhet vid rikets folkskolelärareseminarier. Lärostoffet är fördeladt på 14 kapitel. I *kap. I* redogöres för våra talorgan och språkljuden (Fonetik). Framställnin gen är lättfattlig och tar med, hvad som synes anmälaren åtminstone vara hvarken för mycket eller för litet utan just lagom. *Kap. II*, som ger några språkpsykologiska vinkar, pekar på sådana företeelser, som *ordbild*, *mönster*, *mönstergrupp* eller *språkligt schema*,* *analogibildning*, *lefvande* och *döda ordgrupper* samt *regel* och *undantag*. *Kap. III* behandlar substantiven. Här möter oss metodiska anvisningar, sammangjutna med löroframställningen — ett tillvägagångssätt, som upprepar sig litet hvarstädes i läroboken, och om hvars lämplighet meningarna kunna vara delade. För vår del föredraga

* Läroboksförf. skrifver här och annorstädes *skema*, ett stafsätt, som 7:e upplagan af Svenska akademiens ordlista icke ens upptagit, alltså är förbjudet i läroböcker för rikets folkskoleseminarier.

vi att få de metodiska anvisningarna i en särskild, för läraren afsedd bok. Läroboken, som ju närmast är afsedd för lärjungen, blir då ej onödigtvis fördyrad (Sundéns språklära, 247 sid., kostar 1,50 kr., Brates, 235 sid., 2 kr., denna, 278 sid., 2,50 kr.). Att det ej är en helt obetydlig del af utrymmet, som upptages af metodiska vinkar åt läraren, finner man vid en snabb genomläsning af t. ex. sidorna 91, 159, 193—198. I sammanhang härmed må nämnas, att den för en elementarlärobok ovanliga framställningsformen, som emellanåt bjuder läsaren snarare populärvetenskapliga kåserier och resonemanger än fullt tillämpliga regler, äfven gör sitt till, att boken blir onödigt vidlyftig.

Härmed har anmälaren framställt sina båda generella anmärkningar. Vi fortsätta nu redogörelsen för de särskilda kapitlen och komma att i sammanhang därmed framställa några detaljanmärkningar.

Hvad nu beträffar behandlingen af substantiven (*Kap. III*), må anmärkas, att författaren infört termen genus utrum (sid. 22) såsom samart till genus neutrum. Termen är nätt, men då man i våra dagar ej vill veta af flera termer, än nödigt är, torde nyheten ej vinna flertalets bifall. Den bestämda fristående artikeln kallar författaren (sid. 23) adjektivets bestämda artikel, också en ny term. Denna nyhet är mindre tilltalande, i det den verkar i viss mån vilseledande. Fastän bruket af ifrågavarande artikel förutsätter substantivets bestämning af ett adjektiv eller adjektiviskt ord, är dock äfven denna artikel strängt taget en bestämning till substantivet. I *§ 21* få vi ett exempel på bruket af substantivens bestämda form. Där läses: Säger jag *Jag gick på gatan. Bäst det var blåste* ***hatten*** *af* ***hufvudet***, så har jag ej talat om *hatt* eller *hufvud* förut, men de höra så bestämdt till en person, som går på gatan, att jag kan lämna åt åhöraren att tänka sig dem. — *Gatan* är ju också bestämd form, lika väl som *hatten* och *hufvudet*, hvilket författaren tycks ha förbisett. Det anförda må ock tjäna att visa, hurusom arbetet synes vilja uppbära på en gång en läroboks och en lärares skilda funktioner. Sådant är törhända mer nymodigt än praktiskt lämpligt.

Sid. 28 märk 2: Ex. *Det var* ***ett*** *fruntimmer*, ***som*** *svimmade. Man bär ut* ***henne*** *i nästa rum.* — I rättegångsspråk

torde (obs.) dock *vittnet* ***det*** vara fullt möjligt. — Var det ej möjligt för författaren att komma på det klara med rättegångsspråket i detta stycke? Ju färre osäkra uppgifter i en lärobok, dess bättre?

§ 26 märk 5: Numera lägges genitiv-*s* alltid till grundformen, vare sig denna är bestämd eller obestämd. Förr böjdes både substantivet och artikeln, och några rester af detta bruk kvarstå. Ex. *Lifsens* bröd (-f³s-). *Riksens* råd. *Dagsens* sanning (k³s). Hit hör ock *Herrans* nattvard, *Herrans* väder, *Människones* son, *Ärones* konung, där artikeln (obs.) lagts till en föråldrad böjningsform. — Artikeln? Skall väl vara: genitivändelsen. Rättelserna lämna ingen upplysning härom. *Märk 6:* Då flera ord stå för att beteckna en och samma person eller ett och samma föremål, lägges genitiv-*s* i allmänhet blott till det sista. Ex. *Skolynglingen Karl Erik* ***Grahns*** *uppförande.* Jmf. *Karl den* ***stores*** *verk.* *Bror* ***mins*** *böcker* (§ 39). — Det sista exemplet, som ställes i paritet med de föregående, har dock sin skilda karaktär att tillhöra endast det otvungnare talspråket och det skriftspråk, som imiterar detta.

Sid. 37: d) ***epexegetisk genitiv,*** där hufvudordet för tanken utgör en förklaring till det ord, som står i genitiv. Ex. ***Stockholms*** *stad* = staden Stockholm. ***Sveriges*** *land.* — Hvart hör här »för tanken»? Ställningen hänvisar det närmast till »hufvudordet», men detta kan knappast vara meningen, hvilken väl måste vara denna: Den epexegetiska genitivens hufvudord utgör för tanken en förklaring till det ord, som står i genitiv. — Eller menar verkligen författaren, att stad i uttrycket Stockholms stad både är det logiska och det grammatiska hufvudordet?

Kap. IV. Adjektiv.

§ 33. Den bestämda adjektivformen föregås ofta af det obetonade pronominet *den*, *det*, *de*, som i detta fall brukar (obs.) kallas ***adjektivets bestämda artikel.*** — Hvar brukar den så kallas? Åtminstone ej i våra vanliga svenska språkläror. Sundén har ej termen; Brate (sid. 71) säger om den bestämda fristående artikeln, att den ock stundom kallas adjektivartikel.

§ 36 Anm. Undantag gör — komparativen, hvars enda form liknar best. (= bestämd form). — Huruvida ett adjektivs komparativform liknar positivens bestämda form, kan ju möjligen bero på tycke och smak, säkert är att den sortens likhet mellan språkföreteelserna gör läraren klokt i att ej framhålla.

§ 37 Anm. 1: Bland hithörande adjektiv torde (obs.) t. ex. *fadd*, *rädd*, icke brukas i n. obest. form. — Utom vid den i en elementarlärobok olämpliga osäkerheten må här uppmärksamheten fästas vid att Svenska akademiens ordlista (sjunde upplagan) upptar formen *fadt;* Sundén upptar ej *fadd* bland dem, som sakna neutr. singular efter obestämda böjningssättet; ej heller Brate, som uppräknar *flat*, *lat*, *mån*, *snöd*, *såt*, *vred*, *rädd*, med hänvisning till a) 3, där det heter: Enstafviga adjektiv på dd, såsom *fadd*, *stadd*, *rädd*, *nödd*, bilda sällan eller aldrig det-genus. — Det smakar fadt får man någon gång höra. Vanligare dock: Det har en fadd smak.

Anm. 2: Af hithörande adjektiv *torde lat* icke brukas i n. obest. form. — I en elementarlärobok gäller det ej att formulera en regel så, att författaren skyddar sig själf för hvarje möjlighet till anmärkning i sak, utan så att lärjungen har nytta af regeln.

Om attributet säger vår läroboksförfattare *sid. 48:* Skriftspråket, som har behof af korthet och af omväxling i utttycksmedlen, använder ofta attribut, där en ny sats hade varit naturligare. I en annons kan stå: *Förfriskningar erhålles i anordnad restaurationslokal* (Man observere här, huru naturtroget författaren återger annonsspråkets stilistiska egenheter!). I samtal vore naturligare att säga: *Och så ha vi anordnat en liten restauration, och där kan man få förfriskningar.* — — Förbindelsen med attribut är liksom en torkad sats. — Den sista satsen tar sig, synes oss, bättre ut under lärarens samtal med eleverna än i läroboken. Eller hvad skulle författaren själf tycka, om han stötte på i en elementarlärobok i byggnadskonst följande metaforiska definition: Arkitekturen är liksom en frusen musik?

Kap. V. Räkneord. § 50 Anm. 3: Då substantivet är predikatsfyllnad, står det ibland med, ibland utan obest. artikel. Yrkesnamn och titlar stå utan, t. ex. *Han är skräd-*

dare, *snickare*, *professor*. Ord, som beteckna personliga egenskaper, ha däremot oftast artikel. *Du är en dumbom*, *en stackare*, *en hedersman*. I detta fall har artikeln uppfattats som något så nödvändigt, att en pluralform bildats för sådana fall som *Ni ä' ena stackare*. — Sant är, att man *måste* säga Han är *en* hedersman, men om flera heter det De äro hedersmän, lika väl som De äro ena hedersmän. Har författaren ej något starkare stöd för sin åsikt, att *ena* är plural till obestämda artikeln, synes oss tryggast att låta det fortfarande få betraktas som plural till obestämda pronomen *en*.

Pronomina behandlas i *kap. VI.*

Här möter en förtjänstfull framställning af reflexivpronominas användning. I företalet meddelar författaren, att partierna om *sig* och *sin* granskats af D:r C. A. Ljunggren.*

§ 75 Anm. 1: Efter *ingen*, *någon* m. fl. och efter superlativ torde (märk den ständiga osäkerheten!) *som* vara det enda brukliga relativet (utom i genitiv, jfr § 76) — — — Likaså efter *sådan* och *samma* — —. — Hade icke uppställningen vunnit, om *sådan* och *samma* förts tillsamman med *ingen* och *någon* och superlativerna fått bilda ett moment för sig? Hvarför står det *m. fl.* efter *någon*, när sedan *sådan* och *samma* uttryckligen nämnas? Underförstås vid *m. fl.* obestämda pronomina? Klar är inte framställningen.

§ 86. Hvad har tvenne användningar: 1. Substantiviskt; det är då alltid n. och frågar blott efter saker — —. — Men nog kan man fråga Hvad ser du där borta? och både vänta sig och få svaret *en ko*.

§ 91. [*Anm.:* Man vet af fornspråket, att *någon* utvecklats ur en sats *ne-veit-ek-hverr*, som betydde: icke vet jag hvilken]. — I förordet hänvisar läroboksförfattaren till ett i Pedagogisk tidskrift (1903) infördt föredrag, »Några önskemål med afseende på en blifvande lärobok i modersmålets grammatik», som under sistlidna års hösttermin hölls såväl i Stockholms läraresällskap som i Pedagogiska sällskapet i Stockholm, och hvars hufvudinnehåll sammanfattades i 10

---

* För dem af tidskriftens läsare, som önska närmare besked i den svåra frågan om bruket af sig och sin, må här hänvisas till afhandlingen: Om bruket af sig och sin i svenskan. Historisk framställning af Carl August Ljunggren, Fil. D:r, Adjunkt vid allmänna läroverket i Växjö, Lund 1901.

punkter, af hvilka en (4.) lyder: Den bör därför utesluta allt, som har blott teoretiskt intresse utan att direkt rekommendera sig som underlag för lärjungens iakttagelse. — Månne ej ifrågavarande språkhistoriska notis om uppkomsten af *någon* just hör till sådant, som har blott teoretiskt intresse? Eller kan den möjligen sägas rekommendera sig som underlag för lärjungens iakttagelse? För vår del tillåta vi oss att besvara den sista frågan nekande.

§ 93: ***Somt*** är liktydigt med *somligt.* Ex. *Och när han sådde, föll somt vid vägen och vardt nedtrampadt* (Lukas 8: 5, nya öfvers.). Hithörande plural är dialektisk. Singularis utrum torde icke förekomma. Skulle ej det sista påståendet kunnat få — i en lärobok för barn och ungdom — en lika kategorisk form som det näst föregående?

I *kap. VII* (om verbet) träffa vi på (*sid. 110*, mom. III) en regel om kongruens vid *Ni:* Pronomen Ni, som egentligen tillhör hvardagsspråket, kan icke gärna förbindas med formen för andra person pluralis, som blott är hemmastadd i det högtidligare språket. Att skrifva *Ni* ***är*** (*ä'*) friska förefaller kanske hvardagligt. *Ni* ***ären*** *friska* låter sökt, och *Ni* ***äro*** *friska* är en sammanblandning af alldeles olika stilarter. I återgifvande af samtal är det afgjordt onaturligt. — Får man i ett sådant fall ej begagna samtalsspråkets uttryckssätt (predikatverbet i singular och subjektet i plural), därför att detta kanske förefaller hvardagligt, ej heller det grammatiskt korrekta *Ni ären friska*, därför att detta låter sökt, och lika litet *Ni äro friska*, därför att det skulle vara en sammanblandning af alldeles olika stilarter, så står man där vackert. Att lämna nybörjaren åt sig själf att finna sig till rätta i ett så brydsamt läge, är icke snällt gjordt af läraren. Och hvad skola vi säga om *läroboks*författaren, som själf kallar ofvan citerade profbit på hyperkritisk osäkerhet för en regel? Här kan man verkligen känna behof af en smula bestämdhet och klarhet. Man får det tillfredsställdt i Sundéns af mången ringaktade lärobok, sid. 190, uppl. 12, *223 Anm. 4:* Tilltalsordet *Ni* förbindes med 2. pers. sing. af verbens imperativ, t. ex. *Gå ni er väg* (äfven vid tilltal till flere)! Eljest står predikatsverbet till *ni* i 3. pers. sing. eller plur., och ej blott i det otvungna talspråket utan äfven

ofta i skrift står verbet i sing. också vid tilltal till flere, t. ex. Mina söner, vill ni det icke?

§ 125: Infinitiven tjänstgör i satsen som predikat i följande fall:

1) Föregånget af *till att* i oberoende satser, mest tillhörande hvardagsspråket. *Gå din väg, sade jag. Och han **till att springa,** allt hvad benen buro.*

2) I vissa mest den högre stilen tillhörande utrops- och frågesatser. Ex. *Jag **öfvergifva** dig! Hvad kan du tro om mig?* — Båda dessa moment synas oss vara af alltför obetydlig beskaffenhet för att bilda text i en paragraf. Moment 1) tillhör hvardagsspråket och kunde helt utgå; moment 2) kunde fått sin plats i en anmärkning. Nu verkar denna § ofördelaktigt på nybörjaren, i det att dennes föreställning om predikatets typiska natur lätt grumlas.

Sid. 121 Anm. 5: Sådana bestämningar som *nöjd* och *lycklig* i *Att vara nöjd är att vara lycklig* kallas ***predikatsfyllnad,*** ehuru infinitiven icke är predikat. — Ja, dessa bestämningar bruka nog kallas så, men, inser man att benämningen är vilseledande, kan man ju begagna en annan, t. ex. ***verbalfyllnad.*** Anmälaren har brukat denna term vid sin undervisning under en lång följd af år.

I *§ 128* c) kallas satsförkortningen ackusativ med infinitiv objekt med infinitiv, en följd af förkastandet af kasusnamnet ackusativ, som föga rekommenderar åtgärden. Andra skulle kunna tilläggas, t. ex. den, att eleverna lätt få den föreställningen, att prepositionerna styra grundformen. Känner man sig manad af sitt språkliga samvete att i nysvenskan upptaga endast två kasusformer för substantiven, måste man se till, att konsekvenserna däraf ej bli alltför stötande.

§§ 148—164 lämna en jämförelsevis utförlig och ganska förtjänstfull redogörelse för bruket af våra hjälpverb, ett kapitel i språkläran, som plägar vålla eleverna icke litet hufvudbry och läraren mycket besvär vid kriakorrigeringen.

Kap. VIII behandlar adverben.

§ 173: Adverben förete ofta beröring med prepositioner. *Nedanför* är t. ex. oftast adverb, det kan vara preposition i en sådan sats som *Skogen ligger nedanför berget.* — Adverben förete ofta beröring med prepositioner. Hvad för slags beröring?

Uttrycket är sväfvande. Rakt på sak heter det: Vissa adverb brukas också såsom prepositioner. Formuleringen af det, som anföres för att belysa påståendet, är ej heller synnerligt lyckad. Utan att vilja rida på ord skulle man ju här kunna fråga: Är det icke säkert, att *nedanför* är preposition i satsen Skogen ligger nedanför berget?

I *kap. IX* behandlas bindeorden, till hvilka läroboksförfattaren räknar äfven prepositioner. *§ 185. Anm. 1:* Inverterad ordföljd förekommer ibland (mest i lagspråk) efter *och*. — — — *Eller* har ursprungligen betydt eljes. Det verkar någon gång liksom *och* inverterad ordföljd, så alltid efter *antingen*, *hvarken*. — Skulle då t. ex. satsen Hvarken du eller *jag förstår rätt den frågan* vara språkligt oriktig?

Vid författarens behandling af interjektionerna (*kap. X*) möter endast en anmärkningsvärd sak; han för svarorden *ja*, *jo*, *nej* till interjektionerna.

Nästa kapitel (*XI*) handlar om sammansättning. Af detta kapitels innehåll må här endast återges en liten *anm.* (*4.* Sid. 185): Vissa sammansättningar få vid emfatiskt uttal formen 33, t. ex. stendöf; hos många af dessa, t. ex. *stupfull*, är det emfatiska uttalet rentaf det vanligaste. — Häraf följer alltså, att vårt språk ej lider brist på spondéer. Hvarför har då författaren ej omnämnt spondéen i sin verslära? För peonen har han fått plats, fastän han erkänner, att »denna form är icke synnerligen vanlig». För behandlingen af hexametern och särskildt vid dennas jämförelse med sin antika förebild har man svårt att alldeles undvara termen spondé.

Åt satsläran har författaren anslagit ett kapitel (*XII*) på 27 sidor, af hvilka en del innehåller metodik.

Sid. *215. 1:* Alltid rörliga äro nekande adverb *aldrig*, *icke*, *ej*, *ingalunda*. — Det i denna uppräkning utelämnade *inte* förekommer dock i två af de tre regeln belysande exemplen: *Du får inte gå ännu* och *Hvad man inte kan vrida, måste man lida.*

Kap. XIII erbjuder en nyhet för våra svenska språkläror, en stilistik. I företalet meddelar författaren, att detta kapitel blifvit granskadt af Lic. E. Sandberg. Det är inte en massa småregler, som här möta läsaren. Efter en utredning af ***Stilarternas uppkomst*** lämnar författaren några ***Allmänna***

språkriktighetsregler. Hufvudrubriker äro: ***Regler om det underförstådda, subjektsregeln, regler om sammandragning, pronominalregler, symmetriregeln,*** a) *den positiva*, b) *den negativa*, ***regler om bestämning och hufvudord*** samt ***slutanmärkningar.***

Reglerna belysas genom ett stort antal exempel — hufvudsakligen ur elevskripta — på hur man *icke* får skrifva, ett tillvägagångssätt, som talar direkt till lärjungarnes erfarenheter och behof.

Sista kapitlet (*XIV*) innehåller en kort verslära. Att författaren rör vid hexametern utan att nämna ett ord om cesur, förefaller oss högst anmärkningsvärdt.

Boken slutar med ***Litteratur*** och ***Register.*** Under läsningen ha vi stött på ett icke anmärkt tryckfel, sid. 203 rad. 7 uppifrån: underordnade konjunktioner, i stället för underordnande konjunktioner.

Vi ha nu afslutat den anmälan och granskning af den nya läroboken i modersmålet, som vi företagit oss. Af denna granskning har läsaren funnit, att läroboken enligt vår uppfattning lider af åtskilliga större och mindre bristfälligheter — alla dock lätt afhjälpta, om ej författaren är alltför svag för sin metod och sin stil. Vid arbetets förtjänster ha vi ej uppehållit oss, endast antydt några af dem i förbigående. Men hvad blir då slutomdömet? Vi konstatera med tillfredsställelse, att läroboken på litet när är värd att rekommenderas till användning vid de läroanstalter, för hvilka den är afsedd. Att genom den krafvet på en fullt tidsenlig lärobok i svenska språket för den högre elementarbildningen tagit ett betydande steg fram mot sitt förverkligande, är den bestämda öfvertygelse, hvartill vi kommit under vår granskning.

T. K--r.

7.

Litteratur.

Lärobok i Sveriges historia för Döfstumskolan af *Johan Bergqvist*, lärare vid Döfstumskolan i Växjö.

Alltemellanåt höjas i pedagogiskt intresserade kretsar röster mot bruket af läroböcker vid i synnerhet undervisningen i realia. Detta har, som bekant, kunnat märkas i fråga om folkskoleundervisningen. Någonting liknande har ock försports beträffande undervisningen i döfstumskolan.

Resultatet af skolarbetet har nämligen hittills alltid blifvit på något sätt otillfredsställande, och därtill anses läroböckerna vara skulden.

Förkastelsedomen öfver dessa böcker synes emellertid hvila på mycket lösa grunder.

Resultatet är ju icke beroende uteslutande af läroböckerna. Det är afhängigt också af lärjungarnes begåfning och antal m. m. Och, blir det dålig frukt af skolgärningen, då den bedrifves med tillhjälp af läroböcker, blefve den bestämdt ännu sämre utan denna hjälp. Hvad man än månde göra, är det i allmänhet bättre att ha hjälpmedel än att sakna sådana.

Våra läroböcker böra därför ej heller kasseras om ej för nya och bättre sådana. En lärobok skall nämligen vara mycket underhaltig för att ej vara bättre än ingen.

De i döfstumskolan hittills använda skrifna läroböckerna i svensk historia och de tryckta folkskolesvenskhistorierna böra emellertid nu utan tvekan kunna slopas vid döfstumundervisningen. »Mohren har gjort sin plikt; mohren kan gå.» Vi ha nämligen i döfstumskolan nu ändtligen fått en förut saknad, för denna skola afsedd tryckt lärobok i ämnet. Genom densamma onödiggöres där nu såväl afskrifvandet i svensk historia som lån af tryckt sådan från folkskolan. Och därmed är ej litet vunnet i tid och kraft.

Åsyftade boks titel läses här ofvan.

Som synes, är den skrifven af en döfstumlärare.

Emellertid gör den ingalunda anspråk på att vara något alltigenom självständigt arbete eller att bjuda på i något afseende nya uppslag vid historieundervisningen.

I motsats härtill säger den sig uttryckligen vara en blott bearbetning af företrädesvis Hans Larssons och Ola Bergströms bekanta läroböcker i svensk historia för folkskolan.

Bearbetningen består i förenkling af det i dessa böcker förekommande språket. Icke litet af deras innehåll är ock uteslutet.

Språkförenklingen inskränker sig till konstruktionen. Denna är också i hela boken så enkel, den väl gärna kan vara. I sin härvarande form torde den ingenstädes hindra ens intellektuellt mycket svaga medelmåttor att uppfatta innehållet.

De »till ämnet hörande orden och fraserna» har författaren däremot ingenstädes undvikit. De begagnas redan från första början i full utsträckning.

Afsikten med den enkla språkbyggnaden har af författaren väl ansetts vara för genomskinlig för att tarfva förklaring.

Meningen är naturligtvis att dymedelst för lärjungen underlätta tillägnandet af innehållet.

Syftemålet med det redan från början stora bruket af för eleven obekanta ord och uttryck säges däremot i förordet uttryckligen vara att rikta lärjungens ordförråd så mycket som möjligt.

Om syftet i såväl det ena som det andra afseendet är naturligtvis ej annat än godt att säga. Visst behöfva de döfstumma både en enkel språkbyggnad i sina böcker och ett ej för begränsadt antal ord och uttryck. Detta är ju betingelsen för att de öfver hufvud taget skola kunna läsa.

Men detta medgifvet, torde dock kunna ifrågasättas, om ej konstruktionen bort bli något mera sammansatt i mån af fortskridandet i kursen. Också den döfstumme har gagn af att kunna intellektuellt behärska äfven något svårare språkkombinationer.

Vidare vill det ock synas, som om de nya orden och fraserna bort förekomma litet sparsammare i början. Där tyckes deras bruk nu vara något för rikligt. Men lagom är ju dock alltid bäst.

En efter kraftens tillväxt väl afpassad stegring af språksvårigheterna bör nämligen komma till synes äfven i döf-

stumskolans läroböcker i realia. De böra i språkligt afseende vara affattade såsom för nyssnämnda skola skrifna lärokurser i modersmålet. Den pedagogiska principen »gå från det enkla till det sammansatta, från det lätta till det svåra» bör med afseende på språket tillämpas såväl i fråga om det ena som det andra slaget af dessa böcker. Läsförmågan hos eleven är nämligen ej heller vid undervisningens begynnande i t. ex. geografi och svensk historia oföränderligt densamma och fullt utvecklad. Gifvetvis är den mindre vid början och större vid slutet af äfven dylika ämnen.

Att omhandlade bok i språkligt hänseende skulle vara författad i enlighet härmed, var det emellertid väl knappast någon, som på fullt allvar väntade. Ingen vare sig för döfstum- eller folkskolan hittills utgifven lärobok i realia är nämligen, mig veterligt, skrifven på detta sätt. Hade så varit händelsen här, hade det därför ju varit något alldeles nytt, men sådant säges ju i regeln aldrig gifvas. »Ingenting nytt under solen», veta vi ju.

Att saken ändock här förts på tal har sin förklaring däri, att jag vet, att det ju dock ej gifves någon regel utan verkliga eller möjliga afvikelser. »Ingen regel utan undantag», heter det ju ock. Ha hittills inga läroböcker af nyssnämnda slag varit så där skrifna, kan detta ju därför lätt komma att ske framdeles. Meningen skulle nu vara att härmedelst söka leda tanken på saken för att därigenom kanske medverka till att döfstumskolans läroböcker i realia i framtiden måtte bli så affattade.

Bortsedt nu emellertid från på tal varande boks anmärkta om också ej skarpt klandrade jämnstrukenhet, är densamma formellt väl skrifven. Egentliga fel mot formen torde där ej stå att upptäcka.

För sakfel synes den ock i det närmaste fri. Blott en uppgift, å sidan 73, är oriktig. Där säges det: »Röst- och valberättigad (politiskt) är hvarje svensk man, som uppnått 25 års ålder» etc.

I åtnjutande af dessa rättigheter är dock, som vi ju veta, hvarje till myndig ålder kommen svensk man, som i öfrigt uppfyller villkoren. Men myndig är man redan vid 21 års

ålder. Det är valbarheten till ledamot af riksdagens andra kammare, som inträder först vid 25-årsåldern.

Ofvan anmärkta små ofullkomligheter förringa visserligen i någon mån bokens värde. Naturligtvis vore den bättre utan än med dem. Emellertid är den i formellt som sakligt afseende fullt användbar för sitt ändamål. Den är afgjordt bättre vid döfstumundervisningen än de böcker i ämnet, som därvid förut stått oss till buds. Därför förordas den nu här uttryckligen till det för densamma afsedda bruket.

Bokens användbarhet inskränker sig emellertid ej till döfstumskolan ensam. Den förefaller att vara lika passande för folkskolan. I synnerhet i skolor med halftidsläsning bör den kunna bli till stort gagn. Döfstumskolan synes alltså nu ändtligen kunna börja återgälda folkskolan sina boklån.

Änden på visan är således, att boken rekommenderas för både döfstum- och folkskolan. Slutet må väl alltså kunna anses vara godt. Och när detta är fallet, säges ju allt vara väl beställdt. — Det är nu ej mera att tillägga.

P. Aug. Lundvall.

* *
*

Fryxells Berättelser ur svenska historien. Nationalupplagan. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Häft. 179—230.

Härmed föres berättelsen fram till sitt mål, Gustaf III:s tidehvarf. Sista delen innehåller »Öfversikt af Sveriges inre tillstånd och samhällsutveckling under frihetstiden».

I vår tid, då Sveriges ungdom i stora skaror lämnar fosterlandet för att i den stora republiken på andra sidan Atlanten omsätta sin här omhuldade och utbildade kraft i amerikanska dollars, då split och hat mellan olika sociala lager öppet predikas icke blott i en del af tidningspressen utan äfven af en eller annan den högre bildningens målsman, då äflan efter materiellt förvärf med ty åtföljande njutningslystnad växer år efter år, då sedlighet och gudsfruktan allt mindre sätta sin stämpel på lifvet och dess afspegling, litteraturen, — *då* kännes det vederkvickande att någon gång rikta blicken på forna tiders Sverige och gifva akt på, med hvilken kraft, uthållighet och omtanke våra förfäder upptimrat och värnat om den byggnad, som ännu rymmer ett fritt svenskt folk. Sådant är ägnadt att höja och stärka fosterlandskänslan, och härutinnan bjudes oss i dessa »berättelser ur svenska historien» ett rikt material, som i detta hänseende aldrig förlorar sin makt öfver svenska hjärtan, om än förnyad forsk-

ning ställt och kommer att ställa åtskilliga historiska personligheter, tilldragelser och förhållanden i annan dager.

Verket i dess nya, tidsenliga skick lämpar sig lika väl till användning i socken-, skol- och folkbibliotek som till läsning i familjekretsar.

Hvad den typografiska utstyrseln vidkommer, kan man här med allt skäl använda frasen: »förläggaren har heder af arbetet».

Svenskt folkbibliotek, redigeradt af *Carl Kastman,* III: 5.
Johan Ludvig Runeberg. Hans lefnad, berättad för svenska folket af *Carl Kastman.* P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Pris 1 kr.

Enkelt och flärdfritt berättar här, med stöd af goda källskrifter, författaren för folkbibliotekets läsekrets Runebergs lefnad ända från barndomsåren till och med sjukdomsåren. Det är människan mer än skalden teckningen gäller. Intressanta interiörer ur tidens kulturlif öka läsarens nöje.

Föreningen Heimdals Folkskrifter 81—84. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904.

Tornedalen, dess land och folk af *Ludvig de Vylder.* Pris 70 öre.

Skildringen är gjord af en erfaren hand. För en närmare kännedom om den nordligaste delen af vårt fosterland behöfva vi ännu flera sådana skildringar. Utom kännedom om en vidsträckt del utaf vårt land verka de äfven intresse därför och knyta så fastare till föreningsbandet mellan de särskilda landskapens befolkning.

Anna Maria Lenngren af *Sigrid Leijonhufvud.* Pris 20 öre.

Inom den trånga ramen af 21 sidor tecknas här ett väl lyckadt skaldeporträtt af Anna Maria Lenngren, hvars idyller och satirer trots alla förändringar, tiden medfört, ännu läsas allmänt och med beundran.

Kristendomen och religionerna af *Nathan Söderblom.* Pris 35 öre. Innehåll: Religionskarta med statistik. Religionens allmänhet. *I. Den ociviliserade mänskligheten. II. Den högre andliga odlingen.* I. Kina. II. Indien. III. Västerlandet. *III. De högre religionerna.* I. Kinesisk religion och hinduism. A. Kina. B. Indien. II. Judendomen och parsismen. III. Buddhismen, kristendomen och islam. Islam, Buddha och Kristus. Slutord.

Den svenska kvinnorörelsen af *Lydia Wahlström.* Pris 45 öre.

I denna broschyr redogöres för rörelsens uppkomst och utveckling i vårt land. Framställningen slutar med följande tänkvärda ord: Vi ha ingen anledning att misströsta om kommande tiders svenska kvinnorörelse, såvida den tager itu med sina nya uppgifter på grund-

valen af de gamla principerna. Och såsom de mest utmärkande bland dessa principer skulle vi vilja beteckna tvenne: Den svenska kvinnorörelsen har satt undervisningen om kvinnans skyldigheter före krafvet på kvinnans rättigheter, och

Den har grundat läran om dessa skyldigheter och rättigheter mera på kvinnans olikhet än på hennes likhet med mannen.

Men på detta sätt har den svenska kvinnorörelsen inneburit icke så mycket en kamp mot mannen om nya rättigheter för kvinnan, som fastmer en sträfvan att uppfostra samhället till insikt om att det icke blott är ett rättsinstitut, behärskadt af manliga krafter, utan också ett hem, som blir lidande på de kvinnliga krafternas undertryckande eller ensidiga utveckling.

Moderna svenska författare, utgifna i urval för skolan af Doktor *Ruben G:son Berg* med ett förord af Professor Adolf Noreen. II. *Erik Axel Karlfeldt.* Stockholm 1904. Wahlström & Widstrand. Pris 50 öre.

Det lilla dikthäftet är en profbit på den originelle sångarens friska lyriska ton. Urvalet är gjordt med omdöme och rekommenderar sig för bruk i skolor.

Läsning för svenska folket, utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. 1904. Häft. 2—4. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris för häfte 30 öre.

Innehåll: I andra häftet: Johan Ludvig Runeberg. Emigrantminnen. Af *N. Vilhelm v. Schwerin.* Af *Cecilia Bååth-Holmberg.* Minnen från en resa i Finland hösten 1900. Af *John Ternstedt.* Liljan.

I tredje häftet: Munkväsendet och dess betydelse för vårt lands odling. Af *Herman Levin.* Egna hem på landsbygden. Spridda drag ur Julius Cesars lif. Skildringar från den döende romerska fristatens tid af *Ingvar Olsson.* Åre, Storlien, Trondhjem. Af hofpredikanten *E. Holmberg.* Är det så illa beställdt i Sverige?

I fjärde häftet: Munkväsendet och dess betydelse för vårt lands odling. Af *Herman Levin.* Världshafvet. Af *Olof Söderqvist.* Spridda drag ur Julius Cesars lif. Af *Ingvar Olsson.* Minnen från en resa i Finland hösten 1900. Af *John Ternstedt.* En hjälpreda för folkbiblioteken.

Praktisk räknebok af *E. Carli,* Fil. Kand., Lärare vid Stockholms folkskolor, *C. Rendahl,* Fil. Kand., Lärare vid Stockholms Realläroverk, *A. G. Wihlander,* Lärare vid Stockholms folkskolor. Antagen till begagnande vid Stockholms Borgarskola. Tredje häftet. Stockholm 1904. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Pris med facitbok: 60 öre.

Med detta häfte af Praktisk räknebok är arbetet afslutadt. Det har blifvit något utförligare, än hvad ursprungligen var bestämdt, och

genom sin större relativa fullständighet användbart som **lärobok** äfven vid handelsskolor.

Skrifkursen Svea. 10 häften, hvaraf 1—8 äro afsedda för den egentliga folkskolan, häftena 9 och 10 däremot för folkskolans högre afdelning och fortsättningsskolan.

Hvarje häfte innehåller 24 sidor.

Häftena 1—5 äro dubbellinjerade, häftena 6—10 enkellinjerade. Pris för häfte 10 öre, med omslag 12 öre. Magnus Bergvalls förlag. Stockholm.

Denna skrifkurs, utarbetad af lärare vid Stockholms folkskolor, har vunnit allmänt erkännande på grund af lämpligt format, godt papper, vackra men enkla och praktiska bokstafsformer samt omväxlande innehåll, som ansluter sig till undervisningen i öfriga ämnen, i synnerhet det viktiga modersmålet. Häft. 6—10 innehålla uppgifter för det praktiska lifvet, såsom bref, annonser, kvitton, räkningar, fullmakter, ansökningar m. m. d.

Lärobok i gymnastik för folkskollärare- och folkskollärarinneseminarier af *L. M. Törngren*, professor, föreståndare för Kungl. Gymnastiska Centralinstitutet. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Läroboken är mycket omfattande (456 sidor) och såsom författad af en erkänd fackman fullt tillförlitlig. Med detta arbete har professor Törngren lämnat ett slags encyklopedisk handbok för gymnastiklärare på högre och lägre stadier. En massa teckningar tjäna att förklara texten. Boken är tillägnad minnet af *Hjalmar Ling*.

Sångbok för folkskolan, utgifven af *Vilh. Sefve.* N:r I. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm. 1904. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris inbunden 1 kr. 25 öre.

Ur förordet må anföras: Föreliggande försök till sångsamling för folkskolan har omarbetats i syfte att underlätta inlärandet af sång efter noter, dock med bibehållande af flera i föregående upplagor använda sånger. Omarbetningen har vidtagits synnerligast inom första årskursen. Melodierna ha inordnats i en metodisk lärogång, så att dessa bilda en grundläggande, fortlöpande kurs i notsång, utan att de valda melodiernas värde som estetiskt bildningsmedel förbisetts.

Vid inöfningen af melodierna förutsättes, att dessa förberedas genom enkla tonträffnings- och taktöfningar, hvilka, oafsedt sin praktiska betydelse, äro ett godt bildningsmedel. Vid de förra torde i främsta rummet den toniska treklangens intervaller jämte skalan bilda grundlaget, såsom ju ock framgår af de valda sångerna. De senare öfningarna åter behöfva i sångundervisningen ej ha så stort utrymme, enär vårt klangrika, rytmiska språk underlättar uppfattningen och utförandet af melodiens rytmiska beståndsdel.

I berörda syfte ha sångerna i de följande årskurserna ordnats i grupper efter tonarter och svårighet med nödiga öfvergångsmelodier, dock mindre strängt genomfördt i de högre än i de lägre årskurserna.

Om undervisningens koncentration. Föredrag vid Västernorrlands läns tionde folkskollärarmöte i juni 1904 af *Patrik Holmvall*, folkskolinspektör. Distribueras genom J. A. Johanssons bokhandel i Hernösand.

Några af folkskolans sociala uppgifter. Föredrag vid Växjö stifts femtonde folkskollärarmöte i Växjö den 29 juni 1904 af *Per Borgh*, folkskollärare och kantor i Lekaryd. Häftet rekvireras hos författaren, adress Gåfvetorp. Ett ex. erhålles franko mot 25 öre i frimärken. På 10 eller flera ex. lämnas 20 proc. rabatt.

Föreningen. Sveriges allmänna folkskollärarförenings årsskrift, utgifven af Centralstyrelsen. Tjugufemte årgången 1904. Häft. I.

Af innehållet i detta häfte märkes: Ärenden utsända till kretsarna: Förvaltningsärenden. Halftidsläsningen i folkskolan. Folkskollärarnes lönefråga. Motioners afgifvande och årsafgifters tidigare insändande.

Häft. II.

Språkstudier och läroverksorganisation. Ett diskussionsbidrag af *Hugo Hagelin*, lektor i franska och engelska språken vid h. allm. läroverket i Nyköping.

Folkskolestadgan *med dithörande* **Författningar.** Nionde upplagan, redigerad af *A. J. Lindhagen*. Jur. kand., vice häradshöfding, amanuens i k. ecklesiastikdepartementet. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1905. Pris: karton. 1 kr. 40 öre; inb. 1 kr. 60 öre.

Pastoral tidskrift, utgifven af *Erik G. Ljungqvist*. Tredje årgången, tredje och fjärde häft. 1904. Pris 2 kr. 50 öre för årgång om fyra häften.

Innehåll: I. Uppsatser. Kyrkliga reformer vid 1903 års allm. kyrkomöte (forts.). *Ljungqvist*, Om ungdomens första nattvardsgång II, III, IV. *Ljungqvist*, Ännu några ord om katekesfrågan. *Holmström*, Hvad kan och bör pastor göra för en bättre fostran af den konfirmerade ungdomen? II. Kasualtal. *Ljungqvist*, Predikan vid allm. sv. prästföreningens möte i Örebro. III. Litteratur.

Med 1904 års årgång slutar tidskriften sin treåriga verksamhet — vi hoppas, att det endast är tills vidare. Under sin korta tillvaro har den lämnat värdefulla bidrag till lösningen af viktiga kulturfrågor på det kyrkliga området. Af den sista årgången finnes det ännu ett mindre antal exemplar kvar, hvarå prenumeration kan ske genom postverket.

Pedagogisk tidskrift. Utgifven af *E. Schwartz*, *A. Rydfors*, *J. Kjederqvist*. Fyrtioförsta årgången, 1905. Första och andra häft. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri.

Rostads elevförbunds årsskrift 1904. Kalmar.

Rostads Elevförbund konstituerades fettisdagen den 16 februari 1904. Stadgarnas första paragraf anger förbundets syfte: Rostads elevförbund vill tjäna till inbördes stöd och uppmuntran för elever vid och lärarinnor, som utgått från Kalmar folkskollärarinneseminarium.

I detta syfte ville förbundet arbeta för:

a) upprättande och understödjande af ett *seminaristhem* i Kalmar,

b) åstadkommande af en *lånefond* för behöfvande seminarieelever och lärarinnor, samt

c) utgifvande af en *förbundsskrift* och anordnande af *förbundsmöten*.

Tanken manar till efterföljd. Årsskriftens innehåll vittnar godt om andan och den intellektuella bildningen vid lärarinneseminariet i Kalmar.

Skole og Samfund. Ugeblad for Opdragelse, Undervisning og almen Oplysning. Udgivere: Ulffe Jensen, Gammelstrup v. Stoholm, og Madsen-Vorgod, Moesgaard v. Sparkær. Bladets Pris: 1 kr. kv. og post.p. 17 ø.

I små piggt skrifna artiklar behandlar veckobladet skol- och andra kulturfrågor af aktuellt intresse i vårt grannland. Bladet erbjuder åtskilligt af intresse äfven för svenska läsare.

T. K—r.

8.

För sockenbibliotek, skolor m. fl.

Uppsatser i praktisk entomologi, med statsbidrag utgifna af Entomologiska Föreningen, särdeles passande för folkbibliotek, föreningar för jordbruk, trädgårdsskötel och skogshushållning, landtbruks-, landtmanna- och trädgårdsskolor m. fl., kunna numera genom Entomologiska Anstalten, Albano, erhållas för 50 öre per årgång, om minst 10 sådana rekvireras. Hvar och en af de 14 hittills utgifna årgångarna innehåller minst 6 ark text med intryckta figurer samt en färglagd

tafla med naturtroget framställda afbildningar af skadliga och nyttiga insekter. Innehållet är populärt samt bör vara af intresse och nytta för enhvar, som önkar lära känna ifrågavarande insekters utseende och lefnadssätt samt mot dem användbara skydds- och utrotningsmedel.

Sven Lampa.

9.

Skolmöten under sommaren 1905.

Kommittén för beredande af Sjunde seminarielärarmötet, hvilket kommer att hållas i Landskrona år 1905 i början af aug., omedelbart före Allmänna nordiska skolmötet i Köpenhamn, anhåller, att de, som vilja framställa ämnen för öfverläggning vid detta möte, måtte insända dem till kommittén före den 1 mars 1905.

Desslikes anmodas de, som inkomma med öfverläggningsämnen, att ock uppgifva, huruvida de äro hugade att inleda diskussionen.

Alla skrifvelser, som äro afsedda för kommittén, adresseras till dess sekreterare, seminarieadjunkten Åke Ryde, Landskrona.

Landskrona i november 1904.

E. OLBERS.
Ordförande.

Nils Torpson. **Nils Nyman.**

Frith. Roslund. **Åke Ryde.**
Sekreterare.

Vid det åttonde nordiska skolmötet i Kristiania 1900 beslöts, att det nionde nordiska skolmötet skulle hållas i Köpenhamn 1905. Tillika uppdrogs åt den dåvarande svenska bestyrelsen att vidtaga åtgärder, för att svenska korporationer, som företrädesvis kunna anses representera lärarkåren vid folkskolorna, folkhögskolorna, seminarierna, de högre flickskolorna och samskolorna samt de allmänna läroverken, måtte utse en svensk bestyrelse för instundande möte. I öfverens-

stämmelse med nämnda beslut hafva undertecknade blifvit utsedda att vara medlemmar af den svenska mötesbestyrelsen och att i denna egenskap förbereda Sveriges deltagande i det nionde nordiska skolmötet.

Efter uppfordran från den danska mötesbetyrelsen få vi härmed till deltagande i mötet inbjuda vårt lands *lärare* och *lärarinnor* vid offentliga och privata skolor samt sådana *män och kvinnor, som till följd af sin ställning stå skolan och dess arbete nära.*

Angående mötet får bestyrelsen i öfrigt lämna följande meddelanden:

1. Mötet tager sin början tisdagen *den 8 nästkommande augusti* och fortgår under fyra dagar.

2. Enligt den danska mötesbestyrelsens beslut få endast ämnen, som direkt angå skolan och uppfostran, upptagas till behandling vid mötet. Den, som vill anmäla något ämne till upptagande på mötesprogammet, bör uppgifva, huruvida han har för afsikt att behandla ämnet som själfständigt föredrag eller som inledning till en efterföljande öfverläggning. Samtidigt med anmälan bör lämnas en kort sammanfattning af föredraget eller inledningsanförandet till upptagande i programhäftet. Föredrag får icke räcka längre tid än 45 minuter och inledningsanförande icke öfver 20 minuter. Öfverläggningsämnen eller föredrag skola vara anmälda hos den svenska bestyrelsen *före den 1 april.*

3. Anmälan om deltagande i mötet bör vara insänd till den svenska bestyrelsen *före den 15 juli.* Därvid skola deltagares namn, titel och adress tydligt angifvas. På samma gång som anmälan insändes (helst genom postanvisning) den bestämda mötesafgiften, *5 kronor.*

4. Den svenska bestyrelsen skall vidtaga alla på densamma ankommande åtgärder för att i möjligaste mån bereda *nedsättning i omkostnaderna för resan* till och från mötet.

Närmare upplysningar om mötet skola efter hand genom pressen meddelas mötesdeltagarne.

Skrifvelser adresseras till *Svenska bestyrelsen för nordiska skolmötet, Stockholm.*

Stockholm den 17 februari 1905.

B. J:SON BERGQVIST.
Läroverksråd.
Bestyrelsens ordförande.

Hildur Djurberg.
Föreståndarinna vid Högre lärarinneseminariet.

Gerda von Friesen.
Skolföreståndarinna.

Eric Hallgren.
Läroverksadjunkt.

Emil Hammarlund.
Utgifvare af Svensk Läraretidning. Bestyrelsens vice ordförande.

Augusta Hellberg.
Folkskolelärarinna.

Teodor Holmberg.
Folkhögskoleföreståndare.

Alexander Jonsson.
Folkskollärare. Bestyrelsens sekreterare.

Carl Lidman.
Folkskollärare. Mötesbyråns föreståndare.

Ludvig Lindroth.
Rektor.

Nils Lundahl.
Folkskollärare.

I. A. Lyttkens.
Kansliråd.

Anna Rylander.
Folkskolelärarinna.

Rudolf Röding.
Rektor.

Nils Torpson.
Rektor.

L. M. Törngren.
Professor. Bestyrelsens kassadirektör.

10.

Några ord om sinnesslöas uppfostran och vård.

Att angifva de kännetecken, som bestämdt åtskilja från de sinnesslöa å ena sidan de sinnessjuka och å andra sidan de sinneströga, de efterblifna, är icke lätt. Sinnesslöheten yttrar sig nämligen i så många grader och på så olika sätt. Åtskilliga försök att gifva en definition på »sinnesslöhet» hafva visserligen gjorts, men de hafva ej vunnit någon allmännare tillslutning. Den beskrifning på en sinnesslö, som gifvits af en kommission, som i Danmark tillsattes år 1888 för att utarbeta förslag till ordnande af döfstum- och sinnesslöundervisningen i sagda land, synes hafva vunnit mesta anklang. I kommissionens betänkande heter det: »Som sinnesslö betecknas hvarje person, barn eller vuxen, som lider af en fortvarande sjuklig svaghet (eller brist) i själsförmögenheterna, hvilken svaghet (eller brist) är medfödd eller uppkommen i barndomen (före puberteten).»

Under den tid, då våra förfäder bekände sig till den katolska läran, var det egentligen prästerskapet, som vårdade sig om fattiga, sjuka och andra hjälpbehöfvande. Ett vittnesbörd därom hafva vi uti berättelserna om de många helgeandshusen, som de katolska brödraskapen uppfört. Bland de många hjälplösa, som där fingo uppehälle och vård, var sannolikt en mängd sinnesslöa, ty med säkerhet vet man, att många sådana olyckliga fingo en fristad inom de gamla länshospitalen, hvilka vid »reformationstiden bildades på grundvalen af de indragna helge-andshusens donationer». Största delen af de sinnesslöa, som vårdades i hospitalen, voro äldre personer, men äfven barn mottogos. Emellertid gjordes vid denna tid nya försök att meddela de sinnesslöa någon undervisning.

Först i en senare tid har man börjat det människovänliga arbetet att söka bibringa äfven de sinnesslöa barnen några insikter, utveckla deras själskrafter och öfva dem att använda sina händer till utförande af allehanda arbeten.

»Söker man tillbaka i sinnesslösakens historia», säger en kännare af denna historia, »finner man snart, att den jordmån, hvarur den första brodden till omsorgen för de sinnesslöa skjutit upp, är olika i olika land.»

Stundom är det ren humanitet, som ligger till grund för de första sträfvandena att bättra de sinnesslöas förhållanden. Dessas olyckliga belägenhet gjorde djupt intryck på någon människovänlig människa och förmådde henne att vidtaga åtgärder för att bereda dem en mänskligare tillvaro. Sådant var förhållandet i Sverige, där bataljonspredikanten P. B. J. Glasell grep sig an med försök att undervisa sinnesslöa. År 1863 öppnade han på en egendom i västra skärgården en skola för barn, som ledo af idioti. Ledningen af skolan öfvertogs sedan af fröken Emanuella Carlbeck, som redan förut sysselsatt sig med undervisning af dylika barn.

I andra länder, t. ex. Tyskland och Danmark, har intresset för sinnesslöa utvecklat sig ur verksamheten för döfstumma barns uppfostran och undervisning.

I England och Frankrike har arbetet för de sinnesslöas höjande helt naturligt framgått ur den omsorg, man ägnat åt sinnessjuka. Vi säga helt naturligt, då ju sinnesslöhet är en form af sinnessjukdom, då man tager ordet sinnessjukdom i vidsträckt bemärkelse.

Den af fröken Carlbeck ledda anstalten flyttades år 1868 till Sköfde, och samma år vidtogos åtgärder för att skaffa den ekonomiskt understöd. En förening bildades, som kallade sig »Föreningen för sinnesslöa barns vård». Dess ändamål var att verka för sådana barns uppfostran till medvetna och nyttiga medlemmar i samhället. Den sökte vinna sitt mål genom att insamla medel dels för understödjande af Carlbecks skola, dels för upprättande af en uppfostringsanstalt för sinnesslöa, som skulle vara byggd på de grundsatser, som vid dylika anstalter i utlandet befunnits lämpliga.

År 1870 anordnade föreningen en uppfostringsanstalt för sinnesslöa i Stockholm.

År 1866 öppnade D. R. Bruce i byn Blåsenberg, belägen i Munktorps socken af Västmanlands län, en skola för döfstummas undervisning i vanliga skolämnen och handarbeten. I denna skola intogs år 1867 en sinnesslö elev, och följande år inskrefvos i anstalten tre sinnesslöa elever. Våren 1871 flyttades skolan till Sofielund invid Strömsholm, och det dröjde ej länge, förrän den mottog endast sinnesslöa barn.

År 1874 öppnades i Strängnäs en anstalt för sinnesslöas vård. Denna, som hade understöd af landstinget, var ej afsedd att blifva en egentlig läroanstalt utan hufvudsakligen en asyl för sådana sinnesslöa, hvilka, obildbara som de voro, ej kunde få stanna kvar i de egentliga läroanstalterna. Men år 1881 vidgades anstalten, så att den jämte asyl tillika blef en uppfostringsanstalt för bildbara sinnesslöa barn.

År 1874 anordnades i närheten af Gäfle en skola för sådana sinnesslöa barns vård och uppfostran, som tillhörde Gäfleborgs län. Skolan underhölls af »Gäfleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård» med bidrag af medel, som sammanskötos af enskilda, samt af understöd, som landstinget beviljat för ändamålet.

Äfven Skaraborgs läns landsting anslog medel till understöd af fröken Carlbecks anstalt, som år 1875 blifvit förflyttad från Sköfde till Johannesberg i närheten af Mariestad.

År 1878 öppnades å lägenheten Lilla Mariehof i närheten af Söderköping »Östergötlands läns uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn». Denna, som helt och hållet bekostades af landstingsmedel och de intagna barnens skolafgifter, flyttades fyra år därefter till Söderköping.

År 1878 inrättades ännu en läroanstalt för sinnesslöa barn. Den förlades till Möllevången i närheten af Lund. I den fingo intagas sinnesslöa, som kunde i någon mån anses bildbara. Företräde lämnades åt barn, som tillhörde Malmöhus län. Anstalten underhölls af landstinget med bidrag af de afgifter, som betalades af de intagna barnens målsmän.

År 1881 började en sådan uppfostringsanstalt, hvarom här är tal, sin verksamhet å lägenheten Fridå i närheten af Örebro. Anstalten, som uppbar understöd af landstingsmedel, flyttades följande år till Lilläng i närheten af samma stad.

År 1883 invigdes en uppfostringsanstalt för sinnesslöa bildbara barn från Småland och Öland. Denna förlades till Nannylund i närheten af Eksjö. Till anstaltens underhåll bidrogo de fyra landstingen i de småländska länen i mån af folkmängden inom de särskilda landstingsområdena.

Samma år fick äfven Uppsala län en skola för länets sinnesslöa barn. Denna förlades till Rickomberga i närheten af Uppsala. Anstalten underhölls af landstingsmedel och skolafgifter.

År 1886 började tvenne skolor för sinnesslöa sin verksamhet. Den ena, afsedd för Blekinge län, förlades till Karlshamn, den andra, som företrädesvis mottog barn från Kristianstads län, blef förlagd invid Hessleholms järnvägsstation. Dessa anstalter upprättades af landstingen i de respektive länen.

Samma år ökades skolorna för sinnesslöa med ännu två: den ena i närheten af Södertälje, den andra å Åbergstorp invid Jönköping. Den senare flyttades sedan till Attarp i Bankeryds socken. Anstalten vid Södertälje, som fick namnet »Caroline von Vegesacks minne», ville erbjuda ett godt hem med skola för sådana barn, som ej kunde följa med undervisningen i skola för normala barn, och hvilkas föräldrar och målsmän föredrogo ett sådant hem framför de större anstalterna för sinnesslöa. Den andra anstalten blef kallad Ebenezer. Den hade till syfte att mottaga bildbara abnorma barn af bemedlade familjer för att bereda dem ett familjehem, ordnadt i enlighet med deras vanor. Anstalten ville sålunda vara på en gång hem och skola.

För idiotiska barn från Kopparbergs län började en skola sin verksamhet i Falun år 1888. Den var anordnad af landstinget. Samma år öppnade »Värmlands läns förening för sinnesslöa barns vård» en skola för dylika barn. Den blef förlagd i den s. k. Dalmersgården invid Karlstad. Under år 1888 kom ännu en anstalt, som hade till syfte att verka för ifrågavarande barns bästa, till stånd. En enskild person upprättade under nämnda år å Vilhelmsro i närheten af Jönköping en anstalt, kallad Hoppet, som var afsedd att vara både skolhem och asyl. Den skulle därjämte till undervisning och vård mottaga sådana sinnesslöa, som ledo af epilepsi, och

bland dem äfven sådana, som ledo af hämmad utveckling (idioti).

Under tiden till år 1894 vidtogos med här ofvan uppgifna anstalter åtskilliga förändringar. De viktigaste bland dessa må här anföras. Genom gåfvobref öfverlämnades år 1883 anstalten Johannesberg till Skaraborgs läns landsting, ehuru dock dispositionsrätten icke öfvergick, förrän Emanuella Carlbeck upphörde att förestå anstalten. Enligt beslut, som Örebro läns landsting fattade år 1885, öfvertog landstinget den invid Örebro stad arbetande sinnesslöskolan. Tre år därefter flyttades Uppsala läns skola till egendomen Karlsro invid Uppsala, hvilken blifvit inköpt för ändamålet. Gäfleborgs läns förenings skola, som någon tid efter dess inrättande blifvit flyttad till Gäfle stad, delades i två afdelningar. Den ena afdelningen, som bestod af flickorna och de mindre gossarne, fick stanna kvar i de gamla, i staden belägna lokalerna, den andra afdelningen, som utgjordes af de större gossarne, flyttades till lägenheten Karlsberg invid Gäfle. Anstalten å Sofielund invid Västerås öfvertogs år 1890 af Västmanlands läns landsting, som därefter öfverlämnade den till skolans föreståndarinna, som afgiftsfritt fick disponera öfver den mot skyldighet att där till vård och underhåll mottaga såväl bildbara som icke bildbara sinnesslöa barn från länet samt meddela de bildbara den undervisning, för hvilken de kunde vara mottagliga.

Sedan uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn varit i verksamhet några år, och, då till följd däraf åtskilliga af dem, som varit i dessa anstalter intagna, måste lämna anstalterna, emedan de nu slutat sin skolkurs, fann man, att de utgående ej ägde den arbetsskicklighet, som var nödvändig, för att de någorlunda skulle kunna reda sig i lifvet. Då uppstod frågan, hvilka åtgärder man borde vidtaga för att bereda de utgångna eleverna tillfälle att än vidare utbilda den arbetsskicklighet, de i skolan förvärfvat, och därigenom sätta dem i stånd att kunna förtjäna, hvad som erfordras för deras uppehälle, eller att åtminstone därtill bidraga. Man kom då att tänka på s. k. arbetshem. I dessa skulle de elever, som genomgått en uppfostringsanstalt för sinnesslöa, mottagas och sysselsättas med sådana arbeten, som för dem syntes lämpliga,

till dess de förvärfvat en sådan färdighet, att de skulle kunna åtminstone under någon annans ledning ägna sig åt nyttigt arbete. Inom flera landsting väcktes förslag om inrättande af arbetshem. I åtskilliga af dessa förslag uttalades den tanken, att två eller flera närgränsande landstingsområden borde förena sig om inrättande af gemensamt arbetshem. enär därigenom kostnaden skulle blifva mindre för hvarje särskildt landstingsområde. Allmänt insåg man visserligen behofvet af arbetshem, men de dryga kostnader, som voro förenade med anordnandet af sådana, vållade, att endast få dylika hem blefvo inrättade under tiden före år 1894.

Vid denna tid funnos, enligt uppgift i det kommittébetänkande, som nämnda år afgafs af de kommitterade, som erhållit uppdrag att inkomma med underdånigt förslag till ordnande af sinnesslöas undervisning, sex arbetshem. Det första inrättades år 1878 i Stockholm af en enskild förening. Detta jämte en för hemmet inköpt egendom, belägen i Rickomberga by i närheten af Uppsala, öfvertogs år 1890 af »Föreningen för sinnesslöa barns vård». Arbetshemmet, som förlades till nämnda egendom, är afsedt för de manliga elever, som hafva utgått från sinnesslö-skolan i hufvudstaden. Vid Johannesbergs uppfostringsanstalt var en särskild »arbetsafdelning» inrättad i samband med anstalten. Denna afdelning hade samma uppgift som ett arbetshem. År 1887 öppnades af »Gäfleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård» ett arbetshem för de kvinnliga elever, som genomgått föreningens skola. Detta var förlagdt å en gård, som gränsade intill skolan. Uppsala läns landsting inköpte egendomen Karlsro, som låg i närheten af länets skola. Där grundades år 1888 ett arbetshem för vuxna personer, hvilka väl kunde anses såsom arbetsföra, men som dock fortfarande voro i behof af särskild ledning och vård till följd däraf, att de ännu voro alltför litet utvecklade för att kunna utan fara för tillbakagång lämnas utan den omvårdnad, som bereddes dem i arbetshemmet. Den förening, som år 1878 grundat arbetshem för Stockholmsskolans manliga elever, anordnade tio år därefter ett arbetshem för samma skolas kvinnliga elever. Det förlades till huset n:r 14 vid Norrtullsgatan i Stockholm.* Sedan

* Nu är hemmet flyttadt till Hornsberg.

ytterligare fem år förflutit, anordnades ett arbetshem invid Örebro.

Men under arbetet för de sinnesslöa barnens uppfostran kom man snart till insikt om att det icke var tillräckligt att sörja för att erforderligt antal skolor och arbetshem inrättades. Man måste ock se till, att anstalter anordnades för sådana sinnesslöa barns vård, som ej voro mottagliga för bildning. Dylika anstalter hafva blifvit kallade för asyler. Före år 1894 hade man visserligen vidtagit en och annan åtgärd för att bereda vård åt dessa olyckliga, men det var dock ett jämförelsevis litet antal barn, för hvilka asylvård var anordnad. Sinnesslö-anstalten i Strängnäs var, såsom ofvan blifvit nämndt, till en början hufvudsakligen afsedd för obildbara sinnesslöa, men efter någon tid förändrades den så, att den företrädesvis skulle mottaga sådana sinnesslöa, som voro mottagliga för bildning. Anstalten å Sofielund var anordnad både till skola och asyl. Likadant var förhållandet med anstalten å Johannesberg. År 1886 öppnades »Skaraborgs läns idiotasyl». Denna var förlagd till en lägenhet vid Säckestads kvarn invid Mariestad. Sedan flyttades den till egendomen Hindsberg i Leksbergs socken och därefter till närheten af Sköfde. Den upprättades genom anslag från den s. k. silfverbröllopsfonden, som var samlad för att genom något filantropiskt verk hugfästa minnet af konung Oscar II:s och drottning Sofias silfverbröllopshögtid. År 1889 upprättades asylen »Skuggan» å Vilhelmsro i närheten af Jönköping. Där mottogos äfven sådana sinnesslöa, som ledo af epilepsi, oafsedt om de voro bildbara eller icke mottagliga för bildning. En förening, som bildats för vård af fallandesjuka sinnesslöa barn, öppnade år 1892 å Mariehäll invid Sundbyberg ett hem för dylika barn. De af dessa, som voro bildbara, fingo där undervisning både i bokliga ämnen och handaslöjd. Vid Högalid i närheten af Mariestad och vid Åhus funnos asyler. Dessutom mottogos asylister vid den ofvan omtalade anstalten »Hoppet» å Vilhelmsro. Slutligen hade skyddshemmet för abnorma flickor i Karlskrona, som kommit till stånd redan år 1869, hufvudsakligen karaktär af asyl för de sinnesslöa, som där mottogos.

Hvad vi nu hafva meddelat, är en öfversikt öfver hvad landsting, enskilda föreningar och enskilda personer hafva uträttat för de sinnesslöa barnens uppfostran och vård intill år 1894. Under sagda tid började äfven staten småningom understödja arbetet. Redan år 1869 väckte häradshöfding Hasselrot i riksdagens Första kammare motion om ett årligt bidrag af 500 kr. för en tid af tre år till hemmet för sinnesslöa barn i Sköfde. Med anledning häraf beslöt riksdagen att ingå till Kungl. Maj:t med en skrifvelse med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes, efter vederbörandes hörande, taga i öfvervägande, huruvida icke berörda anstalt måtte anses förtjänt af allmänt understöd.

Riksdagens skrifvelse remitterades till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län, domkapitlet i Skara och Serafimerordensgillet. Nämnda myndigheter vitsordade, att anstalten vore väl förtjänt af understöd af statsmedel, samt tillstyrkte, att erforderligt statsanslag måtte åt den beredas. Härvid erinrade Serafimerordensgillet, att den anstalt, hvarom fråga vore, kunde anses jämförlig med de flerstädes inom riket befintliga privatanstalter för döfstummas uppfostran och undervisning, och att dessa ansetts förtjänta af statsunderstöd. Därför borde anstalten i Sköfde, ehuru den vore afsedd för sinnesslöas uppfostran, jämväl komma i åtnjutande af statsanslag. Med hänsyn till anslagets storlek tillstyrkte ordensgillet, att åt anstalten måtte beviljas ett årligt understöd, beräknadt efter 100 kr. för hvarje under året där underhållet sinnesslött och medellöst barn, dock icke för flera sådana än 25, hvilket vore det högsta antal, som i anstaltens dåvarande skick syntes kunna lämpligen där vårdas.

På de anförda skälen föreslog Kungl. Maj:t i proposition till 1870 års riksdag, att 2,500 kr. för år 1871 måtte anvisas på extra stat såsom understöd åt nämnda anstalt att utgå med 100 kr. för hvarje där intaget barn.

Riksdagen fann betänkligt, att enligt förslaget alla elever skulle vara medellösa, för att hela statsanslaget skulle komma anstalten till godo. Häraf skulle blifva en följd, att sådana elever, som kunde helt och hållet eller till någon del bekosta sitt underhåll, skulle från anstalten uteslutas, utan att därigenom dess ekonomiska ställning blefve förbättrad. Det

äskade anslaget blef dock beviljadt för år 1871, dock med villkor att vid anstalten underhölles och vårdades två fri-elever. Anstalten i Sköfde fick på samma villkor uppbära lika stort statsanslag under åren 1872 - 1874. År 1873 beviljade riksdagen ett extra anslag af 2,000 kr. att utgå under närmast följande år till den af Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm upprättade skola. Villkoren för anslagets erhållande voro, att i anstalten vårdades minst tjugu elever och att fyra friplatser anordnades.

Riksdagen medgaf år 1874, att ett lika stort anslag skulle på samma villkor få utgå till sistnämnda skola äfven under år 1875. Dessutom beviljade 1874 års riksdag ett extra anslag af 5,000 kr. att under år 1875 utgå till den af Emanuella Carlbeck upprättade anstalten, mot villkor att fyra obemedlade sinnesslöa barn där komme i åtnjutande af kostnadsfri undervisning och vård.

År 1875 beviljade riksdagen till Carlbecks anstalt samma anslag för år 1876 och bestämde för dess uppbärande samma villkor. Dessutom höjde riksdagen anslaget till skolan i Stockholm till 5,000 kr., mot villkor att där vårdades minst 20 elever, och af dessa 6 afgiftsfritt. Nämnda anstalter fingo på samma villkor som tillförene uppbära lika stora anslag under åren 1877 och 1878. Under år 1878 fick äfven en tredje anstalt uppbära statsunderstöd. Till Gäfleborgs läns förenings skola hade nämligen riksdagen år 1877 beviljat ett extra anslag af 1,500 kr., mot villkor att i densamma vårdades och undervisades minst 15 elever.

Under år 1878 inkommo till Kungl. Maj:t följande ansökningar om statsunderstöd för år 1879:

Emanuella Carlbeck anhöll om 5,000 kr. på samma villkor som förut.

Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm äskade, att, med afseende å det ständigt växande antalet inträdessökande, särdeles bland de fattigaste klasserna, det anslag, föreningen åtnjutit, måtte höjas till 10,000 kr., mot villkor att friplats bereddes för 10 elever samt att undervisning och handledning meddelades blifvande lärarinnor och sköterskor vid sinnesslöanstalterna.

Gäfleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård anhöll, att, då elevantalet under året skulle höjas till 20, få ett därefter afpassadt förhöjdt anslag och detta utan skyldighet att mottaga frielever i sin skola.

Landstinget i Malmöhus län anhöll, att Kungl. Maj:t täcktes vid aflåtande af propositionen till riksdagen om anslag till ifrågavarande inrättningar jämväl beräkna understöd åt nämnda läns uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn.

Sundhetskollegium, som erhållit befallning att inkomma med utlåtande öfver ofvannämnda ansökningar, framhöll behofvet af anslag af allmänna medel såväl för ifrågavarande skolor som ock för andra uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn, som kunde komma att inom landet upprättas, och som, då de vore afsedda äfven för fattiga barn, med lika grundade skäl som förut befintliga skolor kunde göra anspråk på understöd af statsmedel. De för ändamålet anslagna medlen borde efter behof och på likformiga villkor fördelas mellan de särskilda skolorna.

På grund af hvad kollegiet föreslagit uppdrogs åt detta att inkomma med yttrande angående beloppet af det anslag, som kunde finnas erforderligt till understöd åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa, samt att i samband härmed föreslå villkor för att komma i åtnjutande af anslag.

I det yttrande, som kollegiet afgaf, anförde kollegiet, att bland de villkor, som blifvit fästa vid dittills beviljade understöd åt ifrågavarande anstalter, åtnjutandet af ett visst bidrag för hvarje intagen elev — hvilket jämväl iakttoges vid fördelningen af de till understöd åt mindre uppfostringsanstalter för medellösa döfstumma och blinda anslagna medel — syntes kollegiet vara det principiellt riktiga, och föreslog kollegiet, att understöd af statsmedel åt sinnesslöa barn i allmänhet icke skulle beräknas lägre än vid förenämnda anstalter för döfstumma och blinda, eller till 100 kr. för hvarje elev.

Beträffande de villkor i öfrigt, hvarunder anslag till ifrågavarande skolor borde utgå, erinrade kollegiet i främsta rummet om nödvändigheten att inskränka statens understöd till sådana anstalter, hvilka hade till uppgift att genom undervisning och tjänlig sysselsättning i öfrigt förbättra de

sinnesslöa och om möjligt göra dem till nyttiga samhällsmedlemmar. Härvid borde staten bidraga, liksom den beredde andra samhällsmedlemmar tillfälle till undervisning. För öfriga sinnesslöa borde statens mellankomst lika litet kunna tagas i anspråk som för obotligt sjuka eller fattiga i allmänhet.

De villkor, som kollegiet föreslog för åtnjutande af statsbidrag, voro hufvudsakligen följande:

Endast sådana barn, som kunde anses mottagliga för uppfostran och undervisning, och bland dessa icke något, som vore under 6 år eller öfver 15, finge mottagas som skolelever;

understödet borde beräknas efter de vid årets början i skolan intagna barn, och vid anstalter, hvarest jämte skolelever mottoges elever endast till vård, dessa senares antal icke finge i beräkningen ingå;

hvarje skola skulle hafva sin inspektör, utsedd af dess styrelse eller uppehållare, hvarjämte där borde vara anställd en läkare, hvilken kunde lämna redogörelse för elevernas hälsotillstånd;

barn, som lede af konvulsioner, fallandesot, sinnessjukdom eller smittosam sjukdom, borde ej få intagas i skolan;

den, som under vistelsen i skolan visade sig icke vara mottaglig för uppfostran, borde därifrån skiljas; och elev, som i skolan ej kunde göra vidare framsteg, borde ej heller där längre få kvarstanna.

De af kollegiet föreslagna villkoren fullgjordes visserligen icke af anstalterna vid Mariestad och i Stockholm, men, då dessa anstalter redan uppburit statsbidrag efter andra grunder och anordnat sig därefter, samt, hvad särskildt beträffar sistnämnda skola, det i förhållande till elevantalet tämligen höga belopp, hvartill statsbidrag blifvit begärdt, kunde rättfärdigas af den uppgift, skolan ville ikläda sig, nämligen att uppfostra lärarinnor och sköterskor för andra skolor för sinnesslöa, ansåg kollegiet dessa två skolor icke böra underkastas de af kollegiet föreslagna allmänna villkoren för statsbidrags beviljande. Kollegiet förordade därför bifall till dessa skolors ansökningar och tillstyrkte beträffande de föreslagna villkoren endast den ändring, att vid skolan i

Stockholm skulle uppfostras minst 25 elever och bland dessa 10 afgiftsfritt, dock med tillåtelse för skolans styrelse att i stället för högst 4 frielever intaga dubbla antalet mot half afgift, hvarjämte vid skolan borde, utöfver det för elevernas undervisning och vård nödiga antal lärarinnor och sköterskor, anställas minst 3 personer, som därtill ville utbilda sig.

Hvad anginge det belopp, som vore behöfligt utöfver de 15,000 kr., hvilka begärts för sist omförmälda skolor, berodde det naturligtvis på antalet elever, som i öfriga skolor komme att under år 1879 åtnjuta undervisning. För Gäfle hade antalet uppgifvits till 20, och det kunde antagas, att antalet elever i Malmöhus läns skola icke skulle understiga detta antal. Medel borde dessutom icke helt och hållet saknas för den händelse, att elevantalet skulle ökas. Om anslaget, såsom lämpligast syntes, beräknades efter 50 elever, skulle det uppgå till 5,000 kr., och föreslog därför kollegiet, att sammanlagdt 20,000 kr. måtte för ifrågavarande ändamål beviljas.

I öfverensstämmelse med hvad kollegiet sålunda föreslagit, dock med den förändring i afseende å villkoren, att de skolor, som åtnjöte understöd af statsmedel, skulle vara underkastade den inspektion, chefen för ecklesiastikdepartementet bestämde, samt att elevantalet vid skolan i Stockholm skulle bestämmas till 35, framlade Kungl. Maj:t proposition till 1878 års riksdag.

Det äskade anslaget, 20,000 kr., blef af riksdagen beviljadt att utgå under år 1879 på de villkor, som af Kungl. Maj:t föreslagits. Riksdag efter riksdag beviljades samma belopp till och med år 1882. Följande års riksdag föreslog Kungl. Maj:t, att anslaget måtte förhöjas till 25,000 kr., emedan antalet skolor för sinnesslöa hade ökats, hvadan ett större anslag vore af behofvet påkalladt, för att hvarje skola skulle komma i åtnjutande af det stadgade maximibeloppet, 100 kr. för hvarje elev. Det förhöjda anslaget blef af riksdagen beviljadt för år 1884 på enahanda villkor, som bestämts af närmast föregående riksdagar, men riksdagen fäste i sin skrifvelse härom uppmärksamhet på att olika grunder tillämpades vid utdelningen af statsanslaget, i det att skolan i

Stockholm hade rätt att utbyta 4 frielevplatser mot 8 platser för halfbetalande, under det att öfriga skolor ej ägde motsvarande rätt. I sammanhang härmed framhöll riksdagen, huruvida icke den grundsats, som kommit till användning vid anstalten i Stockholm i fråga om halfbetalande elever, skulle kunna med fördel utsträckas äfven till öfriga anstalter i riket, så att de om möjligt kunde befrias från bördan att underhålla frielever, genom hvilken åtgärd äfven den förmån skulle beredas allmänheten, att ett större antal barn kunde intagas i uppfostringsanstalterna för sinnesslöa. Skulle half afgift befinnas för hög, kunde grundsatsen möjligen ytterligare jämkas, så att nedsättning blefve medgifven till en fjärdedel o. s. v.

Äfven vid 1884 års riksdag begärde Kungl. Maj:t för ändamålet i fråga samma belopp, eller 25,000 kr. Beloppet blef ock af riksdagen beviljadt, med villkor att understödet skulle utdelas i öfverensstämmelse med de grundsatser, som föregående år blifvit fastställda, dock så, att samtliga anstalter skulle i främsta rummet erhålla 100 kr. för hvarje vid årets början i anstalten intaget barn mellan 6 och 15 år, som vore mottagligt för undervisning.

I den proposition angående anslag af allmänna medel till understöd åt skolor för sinnesslöa, som Kungl. Maj:t framlade för 1885 års riksdag, anförde Kungl. Maj:t bland annat:

Staten hade dittills icke tagit direkt befattning med skolorna för sinnesslöa. Kungl. Maj:t ansåg icke någon ändring häri böra ske. Men, sedan en sådan anstalt kommit till stånd, syntes för upprätthållande af dess verksamhet statens bistånd böra kunna med säkerhet påräknas. Den ovisshet, som i detta hänseende hittills rådt, då anslag för ändamålet beviljats blott för ett år i sänder och under olika villkor samt statsbidragen utgått med växlande belopp, borde icke onödigt förlängas. Den på detta område vunna erfarenhet vore i själfva verket tillräcklig, för att åtgärder kunde vidtagas till åvägabringande af mera stadga och större likformighet härutinnan. Hvarje anstalt af ifrågavarande slag, som uppfyllde föreskrifna villkor, borde sålunda tillförsäkras att under alla förhållanden för hvarje behörigen kvalificerad elev komma i åtnjutande af statsbidrag till det belopp, som ur-

sprungligen varit afsedt och fortfarande syntes vara tillräckligt, eller 100 kr. En sådan trygghet kunde vinnas endast därigenom, att anslaget uppfördes såsom förslagsanslag å ordinarie stat.

Beträffande frågan om utbildningen af lärarinnor och sköterskor för sinnesslöa barn hade Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm i skrifvelse till Kungl. Maj:t föreslagit, att staten i egen anstalt skulle låta meddela den nödiga teoretiska och praktiska undervisningen för sådana lärarinnors och sköterskors utbildande. Då emellertid detta skulle vålla ganska stora kostnader och svårigheter, borde någon annan utväg beredas. Enligt inhämtade upplysningar skulle omförmälda förening kunna åtaga sig att mot ett årligt anslag af 6,000 kr., jämte bibehållande af skyldigheten att mottaga och värda 10 sinnesslöa barn utan afgift, dock med rätt att, om föreningen så ville, i stället för hvarje frielev mottaga 2 halfbetalande elever, därjämte årligen lämna undervisning åt minst 4 personer att utbildas, 2 till lärarinnor och 2 till sköterskor. Genom en sådan anordning skulle utgifterna för staten blifva betydligt mindre, än om staten själf skulle upprätta en egen anstalt för ändamålet.

Kungl. Maj:t föreslog därför riksdagen, att på ordinarie stat måtte uppföras ett förslagsanslag af 25,000 kr. att användas med 6,000 kr. till utbildande af lärare- och vårdarepersonal och i öfrigt utgå till understöd åt inhemska uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn under förut bestämda villkor, med den ändring att understödet för hvarje år skulle utgå med 100 kr. för hvarje vid årets början intaget barn, som vore mottagligt för undervisning.

Riksdagen beslöt att på ordinarie stat från och med år 1886 uppföra ett förslagsanslag af 25,000 kr. att utgå till understöd åt inhemska undervisningsanstalter af ifrågavarande slag på de af Kungl. Maj:t sålunda föreslagna villkor, hvarjämte riksdagen medgaf, att af anslaget ett belopp af 6,000 kr. finge användas till att vid Föreningens för sinnesslöa barns vård i Stockholm vårdanstalt utbilda lärare- och vårdarepersonal för sådana barn, dock under villkor dels att föreningen skulle vara skyldig att mottaga och vårda 10 sinnesslöa barn utan afgift eller, om föreningen hellre så ville,

i stället för hvarje frielev två halfbetalande, samt årligen lämna undervisning åt fyra personer att utbildas, två till lärarinnor och två till skötorskor, dels att föreningen vid mottagande af frielever eller halfbetalande elever icke finge lämna företräde åt sinnesslöa barn från Stockholm, utan att inträde skulle i lika mån stå öppet för sinnesslöa barn från alla delar af riket, dels ock att föreningen skulle underkasta sig den inspektion öfver anstalten, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt att bestämma.

Sedan sålunda det äskade anslaget blifvit af riksdagen beviljadt, utfärdade Kungl. Maj:t den 5 juni 1885 kungörelse, som innehöll bestämmelser angående åtnjutande af understöd utaf berörda anslag.

Det belopp, som enligt de gifna föreskrifterna fördelades mellan de särskilda anstalterna, steg år efter år. År 1886 utbetalades 28,100 kr.; år 1893 hade det ifrågavarande beloppet stigit till 43,700 kr.

Emellertid hade man kommit till insikt om att de i skolorna intagna eleverna ej därstädes kunde vinna erforderlig utbildning för att sedan kunna med sitt arbete förtjäna sin utkomst eller därtill i nämnvärd grad bidraga. Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm anhöll därför hos Kungl. Maj:t år 1888, att proposition måtte aflåtas till riksdagen om beviljande af anslag för beredande af arbetshem för äldre sinnesslöa personer, hvilket anslag skulle utgå med 100 kr. om året för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö person, som ingåfve förhoppning om vidare utbildning. Denna ansökning föranledde ej någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Fyra år därefter, riksdagen 1892, väckte ledamoten i Första kammaren C. Ehrenborg motion därom, att nuvarande förslagsanslaget till ifrågavarande uppfostringsanstalter måtte höjas till 70,000 kr. att utgå med 200 kr. till hvarje bildbart, å anstalt intaget barn efter gällande bestämmelser. Som skäl för förslaget, att anslaget måtte höjas, anfördes, att många sinnesslöa barn af ekonomiska orsaker ännu måste vara i saknad af undervisning. Det statsanslag, som nu utginge, hade visserligen bidragit till att många barn kommit in i skolor, men ett större antal skulle helt visst blifva i dem intagna, om anslaget höjdes till 200 kr. för hvarje bildbart

barn, som i de anstalter, hvarom här är tal, finge fullständig vård och undervisning. Rättvisa syntes ock ligga däruti, att statsbidraget ökades till skolorna för sinnesslöa, då staten understödde döfstumskolorna med ett belopp af 250 kr. för hvarje i döfstumanstalt intaget barn.

Ökades statsbidraget till ifrågavarande uppfostringsanstalter, skulle sannolikt landstingen blifva villigare att göra mer för denna sak i stort sedt, än de hittills gjort. Från alla håll höjdes röster för att arbetshem, dels självständiga, dels i förening med redan befintliga skolor, måtte anordnas. Skolorna fyllde endast en del af det förefintliga behofvet. Man vände sina förhoppningar till den tid, då arbetshem och asyler skulle fylla den kännbara brist, som nu ofta gjorde sig gällande, då skolan måste lämna från sig antingen relativt utbildade eller ock obildbara andesvaga med det medvetande, att de ej skulle erhålla den ledning och vård, som de behöfde.

Riksdagen, för hvilken särskildt det i motionen framhållna missförhållandet mellan statens bidrag till döfstumskolorna och dess bidrag till skolorna för sinnesslöa syntes beaktansvärdt, ansåg, att, om bifall till förslaget skulle i önskvärd mån kunna verka till ökning af antalet i skolorna intagna barn, föreskrift borde meddelas därom, att vederbörande skolstyrelse icke finge af mindre bemedlade föräldrar fordra högre årsafgift än visst skäligt belopp, ty i annat fall kunde den samhällsklass, för hvilken tillträdet till ifrågavarande undervisningsanstalter företrädesvis borde underlättas, eller sådana obemedlade, som icke för sina barn erhölle fattigvård, tilläfventyrs icke blifva af den afsedda förmånen delaktiga. Riksdagen saknade emellertid tillräcklig utredning för att kunna bedöma, hvilket belopp i ofvan angifna hänseende kunde anses skäligt, likasom ock huruvida det af motionären föreslagna beloppet, 200 kr., för hvarje barn vore väl afvägdt. Det syntes riksdagen tillika med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke för statsunderstödets utgående borde som uttryckligt villkor föreskrifvas medverkan af landsting eller för städer, som icke i landsting deltoge, af stadsfullmäktige. Med afseende härå och då frågan om ökadt statsbidrag åt skolorna för sinnesslöa syntes riksdagen alltför betydelsefull,

för att icke ett steg i riktning mot dess lösning borde tagas, anhöll riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i hvad mån och under hvilka villkor ökadt statsunderstöd åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn borde anvisas, och därefter framlägga det förslag, hvartill förhållandena föranledde.

Med anledning af denna riksdagens skrifvelse, som är dagtecknad den 20 maj 1892, uppdrog Kungl. Maj:t den 22 september 1893 åt en kommitté att afgifva det underdåniga utlåtande och förslag i detta afseende, hvartill omständigheterna kunna föranleda. (Forts.)

Carl K—n.

11.

Behofvet af en ny lärobok i biblisk historia.

Trots de förtjänster, de nu använda läroböckerna i biblisk historia äga, är det knappt någon, som fullt fyller de kraf, man nu måste ställa på en sådan lärobok. Vi vilja nämna några egenskaper, som enligt vår mening skola utmärka den.

Gamla testamentet.

Lärobokens innehåll skall bestämmas af den bästa möjliga uppfattning af gamla testamentets historia. Denna historia är föremål för inträngande forskningar, som i viktiga fall gifvit en ny syn på tingen. Dessa forskningar ha visserligen gjort enskilda saker något tvifvelaktiga, men de ha ej, såsom somliga mena, omstörtat tron på Guds uppenbarelse till Israel. De gifva oss säkrare insikter i Israels verkliga historia, än vi förut ägt.

Läroboken skall ej ha till uppgift att ge det största möjliga mått af berättelser och data ur gamla testamentet, utan att med så litet material som möjligt gifva bilder af en-

skilda personer och inblick i samt en viss öfversikt af Israels historia. Det är ej ett synnerligt stort antal enskilda personer, af hvilka vi i gamla testamentets skrifter kunna få mera fullständiga, fullt lefvande och konkreta bilder. Det är folket, som här träder i förgrunden. De enskildas lif är nära sammanväfdt med folkets lif. Dock kunna vi få fram ej så få sköna gestalter, som vi liksom kunna lösgöra från folket och betrakta i deras individuella självständighet. Ja, självfva folket ter sig såsom strängt individualiseradt, så att det kan tjäna till exempel både som individ och som folk. Just såsom folk är det ett lämpligt exempel att lära barnen förstå betydelsen af ett folk och af ett Guds rike.

Såväl de individuella gestalterna som de särskilda dragen ur folkets lif böra väljas så, att viktiga religiösa och etiska egenskaper genom dem framhållas och åskådliggöras. I fråga om folket bör det tydligt framträda, huru det under Guds ledning utvecklar sig alltmer till högre ståndpunkter, och huru dess historia behärskas af en genomgående idé, som syftar framåt mot det fullkomligare gudsriket i nya testamentet.

Hit hör, såsom något särdeles viktigt, att den bibliska historien på lämpligt sätt ger insikter i de stora religiösa och etiska grundtankarna i gamla testamentet. Det är dessa, som ge Israels historia dess blifvande och oförgängliga värde.

Här skola barnen i åskådlig historisk gestalt se Gud, som skapat världen och styr dess öden, som kräfver helighet och rättfärdighet, som straffar och förlåter, som vill förbarma sig i den djupaste nöd. Och här skola de se stora drag af fromhet, helighet och humanitet hos Guds rätta tjänare i Israel.

Det torde vara lämpligt att vid undervisningen i biblisk historia ta fram något ur de rika skattkamrar vi ha i psalmerna, ordspråksboken och profeternas skrifter o. s. v. Det skulle kunna ske på olika sätt, t. ex. på det sättet, att man, vid skildringen af enskilda personer eller tillstånd hos folket, toge fram läroord ur de mindre skrifterna, som illustrerades af de historiska företeelserna och sammanfattade lärdomar, som dessa gifva.

Då man så gåfve barnen insikter i gamla testamentets religion, torde det ej vara ur vägen att ge dem några föreställningar om religionen hos sådana folk, med hvilka israeliterna kommo i beröring, hvartill Israels historia i mer än ett fall ger direkt anledning. Så finge man in i den bibliska historien något religionshistoria, som då komme att visa, hvilka företräden Israels religion ägde.

Nu några ord om det material mera i detalj, som bör finnas i en gamla testamentets bibliska historia.

Man skulle kunna börja med det historiska, med Abraham. Berättelserna om skapelsen o. s. v. skulle kunna insättas i sammanhang, som tillhöra de tider, då de i dem inneburna idéerna kommit fram. Det har nämligen ej skett strax i början af det israelitiska folkets tillvaro. Men skäl kunna anföras för att man bibehåller samma ordning, som bibeln själf anvisar.

Skapelseberättelsen ger oss de stora tankarna, att världen leder sitt upphof från en lefvande personlig Gud, som gifvit människan, sin afbild, en bestämd uppgift.

Berättelserna om syndafallet och Kain och Abel innehålla viktiga etiska element.

En kortare framställning om syndafloden bör finnas, som illustrerar Herrens straffande verksamhet mot vår synd. Här bör dock särskildt betonas Herrens nådeförbund med Noa och hans löfte om naturens bestånd.

Guds nådeafsikter förverkligas genom skapandet af det israelitiska folket.

Patriarkernas historia behöfver ej vara så vidlyftig, som i en hel del läroböcker i biblisk historia är fallet. Vi ha här blandning af historia och helig saga. Personligheterna äro utrustade med viktiga drag, som utmärka fromma i gamla testamentet. Det gäller då att få fram dessa drag.

En bild bör gifvas af Abrahams personlighet, som visar honom såsom folkets grundläggare och såsom troshjälten, som hängifver sig åt Gud och förklaras rättfärdig. Sådana drag som förhållandet till Lot, Isaks offring m. m. torde ej behöfva åtminstone en utförligare behandling.

Jakobs historia bör finnas såsom bevis på Guds underbara ledning med en människa.

Josefs historia skall gifva bilden af den son, som hedrar föräldrarne, af den rene ynglingen, af den förlåtande brodern och den omsorgsfulle representanten för landsfadern. Sådana drag, som förhållandet till Potifars hustru, skola ej behandlas utförligt och detaljeradt.

Moses och folkets historia sammansmälta i betydande grad. Den bör behandlas så, att man får en åskådlig individuell bild af Moses underbara personlighet och tillika en bild af folkets lif i den numera bättre kända delen af dess tidigare existens. Mose skall skildras såsom den under Guds särskilda hägn stående ynglingen, såsom den Guds och folkets sak hängifne mannen, som förmedlar ny religiös kunskap, med uthållighet och tålamod leder folket och söker fostra det till ett Guds folk.

I fråga om själfva folket så beskrifvas dess uttåg ur Egypten och viktigare drag och moment ur ökenlifvet. Ett viktigt moment är lagstiftningen vid Sinai. De tio buden böra barnen göra bekantskap med vid läsningen af biblisk historia. Andra viktiga moment är dansandet kring guldkalfven (afgudadyrkan), vistelsen vid Kades, striderna med amoreerna m. fl.

Folket hade nu en ökad kunskap om Gud, om villkoren för sedligt lif och om gudstjänst. Det skulle nu intaga det åt Abraham lofvade landet.

Här komma nu i korta drag Josuas verksamhet och hans nit för den rena gudsdyrkan.

Under domaretiden söker folket att utbilda sin samhällsordning. Det får del af kananeisk kultur och förfaller ofta till afgudadyrkan. Det drages med mycken ogudaktighet och råhet. Yttre fiender hota ofta dess själfständighet. Berättelsen om Gideon kan användas som exempel från denna tid. Flera äro knappt behöfliga. Icke Simson.

Öfvergången till konungatidens mera ordnade förhållanden bildas af Samuels verksamhet. Hans historia lämnas i korta drag.

Här skildras hans fromma moder, ynglingen, som offrar sig åt Guds tjänst, mannen, som såsom profet förkunnade om Gud och ingrep i det politiska lifvet. Eli och hans söner

böra ock något nämnas såsom exempel på en svag fader och illa uppfostrade söner.

Efter öfvergångstiden under Saul kommer Israels glanstid, Davids och Salomos tid. Hos David framhålles hans verksamhet för rikets storhet, hans nit för den sanne Gudens dyrkan, hans svagheter såsom människa, grymhet och sinnlighet, och såsom familjefader. Davids lif, förrän han blef konung, behandlas ej utförligt. Striden med Goliat behöfver väl ej nämnas. Berättelsen om Batseba framställes ej detaljeradt. Absaloms förhållande bör omtalas. Han är exempel på en dålig son. — David är Israels störste konung, som blir en föregångare till Messias. Härom tala emellertid profeterna.

Salomo håller på sitt sätt rikets glans vid makt och får anseende vida omkring. Han verkar för Guds dyrkan, särskildt genom byggandet af templet i Jerusalem. Själf förföll han senare till afguderi.

Efter Salomo delas riket. Israelsriket var det större och låg närmare till för de hedniska grannarnes anfall. Det låg ock närmare till för mottagande af kulturelement från andra folk. Dyrkan af den sanne Guden bibehölls men uppblandades ofta med orena element såsom bilddyrkan och understundom ren afgudadyrkan. I Juda rike bibehölls den sanne Gudens dyrkan renare än i Israels rike.

Af Israelsrikets historia böra särskildt två tidpunkter kunna ge stoff åt den bibliska historien. Den ena är Akabs tid. Akab, gift med den feniciska Isebel, som var intrigant och samvetslös, införde hedniskt väsende, som bragte den sanne Gudens dyrkan i största fara. Tvenne andra personligheters bild bör kunna gifvas. Nabots historia ger godt stoff vid 5:e, 7:e och 8:e buden. Och så Elia. Han var den väldige väktaren på Sions höjder, som försvarade den sanna religionen och sedligheten. Utmärkande drag hos honom voro gudsfruktan, sorg öfver sitt folks elände och frimodighet inför människor (inför Akab). Såsom bevis på att han åtnjöt Guds skydd och välbehag i hög grad kunna anföras berättelserna om att korpar förde bröd till honom och att han upptogs till himmelen, hvilka berättelser naturligtvis fattas bildligt. Elia är en väldig representant för profetdömet, som blomstrat sedan Samuels dagar.

En annan viktig tidpunkt i Israels historia är Jerobeam II:s tid. Gudlösheten och sedeslösheten hade stigit högt. Då når också den profetiska verksamheten en ny höjd. Amos och Hosea få nya stora inblickar i Guds hemligheter och förmedla nya uppenbarelser. De bestraffa gudlösheten, skrymteriet och osedligheten samt mana till bättring. De förkasta det yttre gärningsväsendet, äfven gudstjänsten, såsom en blott yttre gärning, och kräfva hjärtats gudstjänst med lydnad mot Gud och kärlek till människor. Det är nya världsomskapande tankar, som nu såsom solstrålar belysa jorden.

I Judariket ha vi en viktig period, som står nära den nyss omtalade i Israel. Det är Hiskias dagar. Han förtjänar en plats i bibliska historien genom sina egenskaper såsom människa och regent och genom berättelsen om farorna från Assyrien. Den stora räddningen, därigenom att den assyriska hären föröddes af en sjukdom, är ett bevis på Guds hjälp. Men särskildt är det profeten Esaias bild, som här bör stråla barnen till mötes. Han verkade i Amos' och Hoseas ande, fördjupande insikterna om religionen och sedligheten. För hans blick vidgade sig vyerna öfver gudsriket. Messiasprofetiorna i Esaias 9 och 11 kap. passa här. Han stod ock kraftigt och klokt manande vid sin konungs sida i svåra tider.

Så kommer slutet af Juda rike, som beskrifves. I denna tid stå två mäktiga profetiska gestalter, Jeremia och Hesekiel. Jeremia är en af de största gestalterna i gamla testamentet, hvars bild ej får saknas i en biblisk historia. I en ond, fördärfvad tid står han som en klippa i hafvet. Han hatas och förföljes. Men intet rubbar honom. Troheten mot Gud och folket sviktar ej. Klokt rådande, väldigt bestraffande, evangeliskt manande och meddelande stora nådelöften står han där såsom en kopparmur till skydd för rätt och sanning. Han talar höga profetior om gudsrikets framtid, om ett nytt andligt gudsrike, messiasriket.

Därefter kommer något om Israel i exilen och befrielsen därifrån. Här bör särskildt gifvas en bild af Herrens tjänare, som omtalas i senare delen af Jesaias bok. 53 kap. bildar här höjdpunkten. Här står en oupphunnen förebild till den sig uppoffrande och lidande Messias. Hvem denne Herrens tjänare

var, såvidt det är fråga om en enskild person, få vi ej veta, men en skön bild kan dock gifvas af honom med tillhjälp af flera ställen.

Här bör ock finnas en berättelse om Daniel. Visserligen är Danielsboken skrifven under mackabeertiden, men bakom dess Daniel står för visso en historisk personlighet från exilens tid. Bilden af denna bör framställas med drag, hämtade från Danielsboken. Och den bilden är högst lärorik. Daniel ter sig såsom en innerligt from, ren och ljuflig personlighet, som verkar för att Guds makt och ära skola bli kända.

En alltför litet beaktad biblisk person är Nehemia; hans bild bör vara uppbygglig för de unga genom hans uppriktiga fromhet, hans verksamhet för folkets bästa under svåra tider och hans nitälskan för sedlighet och rätt. Han var en verklig räddare för sitt folk.

En berättelse bör finnas om den mackabeiska tiden, i hvilken inflätas drag ur Danielsboken om det nya gudsriket, som skall blifva ett evigt heligt rike.

Till sist kommer en sammanfattning, innehållande grunddragen af Israels historia och dess heliga läror, om Gud, om Messias, om fromt och rent lif i lydnad för Guds lag samt barmhärtighet och rättfärdighet mot människor. Den sanne Gudens och den sanna människans bilder stå, ännu insvepta i ett visst halfdunkel, vid ingången till nya testamentets ljusa rike.

Nya testamentet.

Äfven här gälla vissa af de grundsatser, som gälla för gamla testamentet. Man bör åsyfta att med så litet material som möjligt ge en tydlig och klar bild af Jesu person, lif och verksamhet, äfvensom af framstående apostlar och den första församlingen, deras lif och verksamhet. Och detta bör ske så, att barnen på samma gång få en klar inblick i det elementäraste af nya testamentets lära, kristendomens första grundtankar.

Början bör ske med en berättelse om förkunnelsen om Jesu födelse efter Lukas. Redan här förekommer den tanken, att Jesus skall bli konungen i ett rike. Därefter en berät-

telse om Jesu födelse efter Lukas. Vidare Jesu frambärande i templet, då man får se, huru efterlängtad Messias var af tidens fromma.

Jesus i templet vid 12 års ålder visar oss hans förhållande till Fadern och till föräldrarne samt hans utveckling.

Jesu dop lär oss känna döparens verksamhet och Jesu invigning till hans offentliga värf. Att han då proklameras såsom Faderns älskade son betyder, att han är den som Messias sände sonen, den rätte Messias. Därefter en berättelse om Jesu frestelse. Han skulle bli en konung. Nu skulle han bestämma sig för, om han ville bli en furste i ett världsligt rike eller i ett andligt sådant, som profeterna förkunnat. Han valde det senare, det rätta, och därigenom dokumenterade han sig såsom den rätte Messias.

Berättelsen om Nikodemus lär, att delaktigheten i Guds rike förmedlas genom Anden. Jesu lärjungar skola liksom han ha Anden.

Berättelsen om den samaritiska kvinnan — som ej bör vara för lång — lär, att Gud själf är Anden och därför allas Gud.

Därefter berättas, huru Jesus återkom till Galileen och började sin verksamhet där. Han förkunnade om Guds rike samt sinnesändring och tro (Markus). Här passar särskildt berättelsen om den lame, som visar, huru Jesus såsom Messias kunde förlåta synder.

Berättelserna om Jesu uppfattning af sabbatsbudet visa oss en fri andlig ståndpunkt.

Jesus utväljer tolf lärjungar, som skulle blifva vittnen om hans lif och lära. Därefter böra följa några viktiga punkter ur bergspredikan efter Matteus, såsom om riksmedlemmarnes egenskaper, om försonlighet, om ödmjukhet, om bönen Fader vår, om den rätta omsorgen, om mildhet i dömande, om ingående genom den trånga porten. Här närmar sig bibliska historien bibelläsning.

Berättelsen om höfvitsmannens tjänare åskådliggör förhållandet mellan husbondefolk och tjänare. Berättelsen om änkans son i Nain illustrerar på ett skönt sätt Jesu hjälp i nöden. Och berättelsen om synderskan i Simons hus — ej för lång — illustrerar hans hjälp i den andliga nöden. Här passar ock berättelsen om Jesu förhållande till Fadern och

hans hjälpande verksamhet i nöden och bedröfvelsen enligt Matt. 11: 25 ff. Berättelsen om den barmhärtige samariten ger oss exempel på barmhärtighet mot nödställda. Berättelsen om Marta och Maria visar det jesusälskande sinnelaget.

Några af liknelserna om Guds rike böra finnas för att åskådliggöra vissa af dess egenskaper, såsom den om de fyra åkrarna, om ogräset bland hvetet, om pärlan.

Därjämte böra här finnas liknelserna om kallelsen till den stora nattvarden, om den förlorade sonen och om förvaltaren.

Apostlarne utsändas. Något af talet till dem enligt Matteus bör förekomma, såsom om nödvändigheten att bekänna Jesus.

Berättelsen om den kananeiska kvinnan.

Vid Cesarea Filippi aflägga lärjungarne genom Petrus en bekännelse till Jesus såsom Messias. I sammanhang härmed talar Jesus om sin död och om nödvändigheten att följa honom i lidandet. Därpå kommer förklaringen: Jesus proklameras åter såsom Guds älskade son, den rätte Messias.

Liknelsen om konungsmannens räkenskap, Matt. 18, passar för att lära barnen barmhärtighet. Liknelsen om fariséen och publikanen visar skillnaden mellan självbelåtenheten och ödmjukheten. Berättelsen, att de buro barn till Jesus, bör vara med. Berättelsen om den man, som frågade hvad han skulle göra för att få evigt lif, erbjuder viktiga etiska lärdomar, såsom om själfbelåtenhet, hjärtats hängande vid rikedomen. Berättelsen om Sakkeus illustrerar en syndares sökande efter Jesus.

Intåget i Jerusalem. Berättelsen om skattepenningen åskådliggör förhållandet mellan öfverhet och undersåtar. Den yttersta domen enligt Matteus. Till sist Jesu lidandes historia: nattvardens instiftelse, Jesus i Getsemane, Jesus inför öfversteprästen, inför Pilatus och på korset. Därefter uppståndelsen och himmelsfärden samt dopets instiftelse, det senare enligt Matteus.

Ur Apostlagärningarna böra några berättelser tagas, såsom om andeutgjutelsen, om fångvaktaren i Filippi och om Paulus i Aten, den senare emedan Pauli predikan i Aten innehåller viktiga lärdomar om skapelsen och försynen.

En berättelse bör finnas om Paulus, som skildrar hans person, lif och verksamhet och ger någon föreställning om hvad han lärt.

Till sist en blick på den första församlingens lif i allmänhet.

Ungefär så tänker jag mig innehållet i en biblisk historia, som skall ge en inblick i Israels, Jesu och den första församlingens historia samt i kristendomens enkla grundsanningar, sådana de historiskt framkommit, och som kan bli underlag för den därpå följande nya systematiska undervisningen i kristendomen, hvilken undervisning ej behöfver komma så tidigt, om undervisningen i biblisk historia bedrifves rätt. — Med det här genomgångna har jag velat antyda det ungefärliga omfånget af innehållet i den bibliska historien. På kursfördelningen inlåter jag mig ej här.

F. A. Johansson.

12.

Några tankar om våra högre folkskolor.

Våra högre folkskolor leda som bekant sitt ursprung från åtskilliga vid 1856—1858 års riksdag väckta motioner, i hvilka påyrkades statens understöd i och för upprättande af dylika läroanstalter.

Dessa läroanstalters ändamål skulle enligt ständernas vid ofvannämnda riksdag till Kungl. Maj:t aflåtna skrifvelse »i första rummet vara att åt arbetsklassens, ej blott de mera förmögnas utan jämväl de fattigares, barn, hvilka blifvit begåfvade med bättre fattningsförmåga samt visa framstående lärolust, bereda tillfälle att inhämta för framtida självstudier behöfliga förkunskaper äfvensom att genom goda lärares handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinneslyftning till deltagande i fosterlandets och mänsklighetens högre angelägenheter, och detta utan att de genom skolan ryckas utur deras vanliga lefnadsförhållanden eller för mycket afhållas

från en för framtida arbetsduglighet nödvändig ihärdighet uti kroppsarbete». Denna ständernas skrifvelse lämnar enligt mitt förmenande rum för den åsikten, att de högre folkskolorna äfven kunna hafva till ändamål att helt eller delvis ersätta allmänna läroverk eller pedagogier och sålunda också helt eller delvis fylla deras uppgift. En sådan åsikt finner också stöd i Kungl. kungörelsen den 16 juni 1875, sådan den lyder genom ändring den 2 juni 1893. Där heter det nämligen, att med högre folkskola »förstås en sådan skola, som för en eller gemensamt för flera församlingar på landet eller i stad, där hvarken allmänt läroverk eller pedagogi finnes, inrättas i ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid kroppsarbete». De högre folkskolorna kunna följaktligen utan att råka i strid med sitt hufvudsyfte mycket väl hafva en tvåfaldig uppgift. De skola visserligen först och främst rusta sina alumner för lifvet genom att under villkor, som nämnts, förskaffa dem för framtida självstudier behöfliga förkunskaper, utveckla deras förstånd och gifva deras sinne lyftning, men de skola ock, därest så kräfves, kunna bereda dem till inträde vid allmänt läroverk genom att bibringa dem det pensum, som inhämtas i vissa dess klasser.

Till en början mottogos dessa högre folkskolor med mycken värme. Detta framgår tydligen däraf, att, om också en mycket snart indrogs, likväl ej mindre än 11 inrättades under 1860-talet. Emellertid synes värmen snart nog hafva svalnat. Följande årtionde tillkomma endast 4, hvarjämte en indrages. Och 1880-talet visar ren tillbakagång. Visserligen hafva 2 denna tidrymd att tacka för sitt upphof, men 4 indragas. Någon ljusning medför dock det därpå följande tiotalet af år med sina 5 nyinrättade högre folkskolor liksom äfven begynnelsen af innevarande sekel, som låtit ytterligare 4 skåda dagens ljus. Denna ljusning kan ju måhända varsla om bättre tider, men visst och säkert är, att våra högre folkskolor i stort sedt rönt mycket ringa framgång. Ja, när man betänker, att under nära ett halft århundrade endast ett 20-tal frambragts och bevarats åt eftervärlden, kunde man rent

af börja betvifla deras behöflighet. Och likväl äro de af behofvet påkallade.

Detta behof af högre folkskolor framträder särdeles tydligt vid tanken på deras ställning som öfverbyggnad på folkskolorna, en ställning, i öfverensstämmelse hvarmed de skola gifva sina elever bästa möjliga kunskaper och fostran för utträde i lifvet.

Folkskolan har ju nämligen också en uppgift att bibringa kunskaper. Likväl kan det nog mer än en gång vara åtskilligt öfrigt att önska beträffande kunskaperna hos den, som lämnar folkskolan efter att där hafva tillbragt endast lagstadgad tid. Men det är måhända ej så underligt. Lärjungen lämnar ju skolan vid en tidpunkt, då hans ambition och förstånd börjat vakna, och då han med flit och intresse skulle kunna gripa sig an med sitt intellektuella arbete. Detta gäller äfven den svagt begåfvade lärjungen, hos hvilken man under den sista skoltiden kan märka ej blott större ifver utan äfven större fattningsförmåga. Hvad skulle icke en lärare med för den verklige läraren nödvändiga egenskaper kunna uträtta, om han finge taga vård om ynglingen i denna tid, då hans sinne är så mottagligt för intryck och hans ande så spörjande och forskande! Men huru förhåller det sig? Utvecklas icke den största skyndsamhet för att så snart som möjligt i och med konfirmationen blifva kvitt ett olidligt tvång, få rätt att kasta allt hvad böcker och läsande heter öfver bord? Så händer det ej sällan, att ynglingen kommer ut i världen med kunskaper, där, såsom förut är sagdt, åtskilligt är öfrigt att önska. Han söker måhända sedermera förvärfva sig hvad han saknar men önskar äga. Dock detta är lättare sagdt än gjordt. Det är ingen lätt sak att på egen hand vidmakthålla och föröka kunskaper och färdigheter, som i skolan förvärfvats, då intellektuell kraft därtill saknas. Därför kan man väl som regel sätta, att det under sådana förhållanden inträder ett stillastående eller med andra ord en tillbakagång. Skolarbetets frukter försvinna, den ena efter den andra, och snart nog återstå endast några fragment, och allt detta vid en tid, då ynglingen har som lättast att förskaffa sig kunskaper.

Men folkskolan har ju ej blott en kunskapsmeddelande uppgift. Den har ju också uppgiften att fostra. Det är väl dock helt naturligt, att lärjungen vid utträdet ur skolan icke kan vara mäktig att upptaga lifvets kamp. Den ännu ej stadgade karaktären gör, att han omöjligen kan hafva nog sedlig kraft att stå emot i den onda dagen. Han behöfver alltjämt ledning, en ledning, hvarförutan han löper den största fara att duka under. Det kräfves ej synnerligen stor erfarenhet för att kunna vittna om sanningen häraf. Man kan ju visserligen peka på föräldrarne, menande, att det är deras skyldighet att taga vård om sina barn och af dem söka dana goda medborgare. Och hvem vill förneka, att detta är deras skyldighet? Dock, huru många föräldrar äro icke till den grad svaga för sina barn, att de i sin svaghet fördärfva dem. I sin missriktade kärlek kunna de gifva efter för snart sagdt hvarje deras önskan. Och huru kan det icke vara med föräldrar, som verkligen förstå sitt barns bästa! De skulle mycket väl kunna gifva det en god ledning, blott de finge. Men de få icke. De hafva icke makt. Dem har beröfvats den auktoritet, som med rätta tillkommer mor och far. Och blir månne förhållandet bättre, om ynglingen kommer i tjänst hos främmande människor? Hvad bryr sig i allmänhet husbonden om sin tjänares göranden och låtanden utom tjänsten? Föga eller intet, så länge icke han själf på något sätt lider däraf. Och skulle han vilja vaka öfver honom med en faders öga, saknar äfven han helt visst vederbörlig auktoritet. Så lämnas ynglingen med eller utan vilja hart när vind för våg, ett offer för lifvets frestelser.

Vid tanken härpå kan det ju icke vara ur vägen att citera några ord ur det tyska geheimeregeringsrådet von Massows arbete »Reform eller revolution», ord, hvilka, om de också gälla ett annat land med förhållanden olika våra, dock kunna vara att beakta.

»Vi erfara dagligen», heter det där bl. a., »att just de mest fanatiska anhängarne af socialdemokratien framträda ur den uppväxande ungdomens led, hvilken till deras förfogande ställer en betydande kontingent. Vi erfara det, vi se det med egna ögon, och vi göra intet däremot. Vi fostra denna ungdom, och den blir sådan den blir, men vi ändra ingenting. Vi blifva kvar

vid de gamla vägarna och hjulspåren, ehuru många af oss äro af den meningen, att dessa vägar och hjulspår föra oss direkt i afgrunden. Hafva vi ej någon känsla af ansvar gentemot det efter oss kommande släktet? Hvar ligger felet i utbildningen af vår för sitt uppehälle kämpande ungdom? Änskönt folkskolan i många stycken behöfver reformeras, gör den dock sin skyldighet, men den arbetar väsentligen pro nihilo. Hvarför? Emedan den blott förmår inverka på lärjungarne till och med det fjortonde året.»

Redan vid första genomläsandet af ofvannämnda ord fattar man lätteligen Massows mening. Han kan naturligtvis icke hafva sina tankar riktade på något annat än just en öfverbyggnad på folkskolan. När vi så betänka, att folkskolan hos oss ytterst sällan förmår inverka på lärjungarne till och med det fjortonde året, då de ju oftast lämna densamma redan vid fyllda tolf eller tretton år, nog skulle det vara till mycket gagn, om en varmhjärtad och allvarligt sinnad lärare vid gossens utträde ur folkskolan finge taga vård om honom och skänka honom den ledning, som han så väl behöfver. Jag säger varmhjärtad och allvarligt sinnad lärare, ty det kan icke nog ofta påpekas, att det vid allt hvad uppfostran heter väsentligen kommer an på uppfostrarens personliga karaktär. Af det goda trädet får man dock mestadels god frukt, af det dåliga åter kan man väl knappast vänta sig annat än dålig.

En öfverbyggnad på folkskolan kräfves sålunda såväl från synpunkten af hennes kunskapsmeddelande som fostrande uppgift. Och framställes sedan frågan, hvilken öfverbyggnad är att föredraga, fortsättningsskolan eller högre folkskolan, måste man helt naturligt bestämma sig för den senare. Fortsättningsskolan kan till följd af den jämförelsevis ringa och obetydliga tid, den är stadd i verksamhet, aldrig komma att uthärda en jämförelse med högre folkskolan vare sig som lärarinna eller fostrarinna. En svaghet kan visserligen påpekas hos sistnämnda läroanstalt, den nämligen, att dess bevistande icke är obligatoriskt. Ty man kan ju inte under dylikt förhållande räkna på sådant resultat i bildningsarbetet utåt som eljest. Men å andra sidan innebär just denna svaghet en stor fördel beträffande bildningsarbetet inåt, en fördel

som inte bör förgätas. Lärjungen ställer sig ju självmant under lärarens ledning, någonting, som i högsta grad måste underlätta dennes sträfvanden, och hvarigenom inflytandet på föremålet för hans verksamhet sannerligen icke blir ringa.

Men skulle månne de högre folkskolorna vara obehöfliga med hänsyn till uppgiften att, för den händelse så fordras, bereda sina elever till inträde vid allmänt läroverk? Visserligen icke.

Det måste ju först och främst ekonomiskt sedt vara af en synnerligen stor betydelse att få behålla barnen i hemmet under den tid, de bibringas det pensum, som genomgås i allmänna läroverkens lägre klasser.

Af mycken vikt måste det väl ock från synpunkten af barnens uppfostran vara, att de i yngre år så länge som möjligt komma att stanna under sina föräldrars omedelbara uppsikt.

Och vidare, huru mången gång händer det ej, att de unga, först sedan de genomgått folkskolan, få klart för sig, att de önska komma till den eller den ställningen i lifvet, en ställning, hvilken de dock endast kunna nå genom vare sig flyttningsbetyg från viss klass vid allmänt läroverk eller afgångsexamen från annan läroanstalt, där för inträde kräfves ett godkändt inhämtande af kurserna i bestämda läroverksklasser. Man kan naturligtvis ej begära, att de vid sådan ålder skola söka vinna inträde i allmänt läroverks första klass. Och till hvilken nytta måste då ej i dylika fall lämpligt anordnade högre folkskolor vara, om de där under endast tvenne år utan svårighet skulle kunna bereda sig till inträde i allmänt läroverks fjärde eller möjligen femte klass! Kanske vill nu någon härvid invända, att man mycket väl kunde begagna sig af privat läsning. Mot ett sådant påstående må likväl anmärkas, att den enskilda undervisningen, därest man öfver hufvud taget kunde erhålla sådan, hvilket på landet och i småstäderna kan vara förenadt med svårigheter nog, måste blifva ganska dyrbar, under det däremot undervisningen vid ifrågavarande skolor i allmänhet lämnas afgiftsfritt.

Men, när sålunda de högre folkskolorna verkligen äro af behofvet påkallade, hvarför hafva de då, trots de rikliga anslag, riksdagen till dem beviljat, i så ringa mån utvecklats?

De därtill bidragande orsakerna kunna ju vara flera. Här må emellertid blott påpekas trenne, såsom varande de förnämsta.

Den första af dessa hafva vi att söka i den ställning, befolkningen i allmänhet intager till dessa skolor.

Hvad då till en början de mindre bemedlade angår, får man ju ofta nog i deras kretsar höra yttranden sådana som detta: »Att få lära sig läsa, skrifva och räkna är alldeles tillräckligt, och hvad därutöfver är, är fullkomligt onödigt.» Har man denna deras uppfattning klar, möter det säkerligen ingen svårighet att förklara såväl deras likgiltighet för det sätt, hvarpå barnens skolgång skötes, som ock deras önskan, att denna skolgång måtte så snart som möjligt fullständigt upphöra. Visserligen kunna väl också dylika förhållanden härleda sig från ett knappt lefvebröd, men huru som helst, den ställning, dessa mindre bemedlade i kanske de flesta fall intaga till skolorna och här då särskildt de högre folkskolorna, ligger dock i öppen dag.

Och den ställning, som i allmänhet utmärker de mindre bemedlade i deras förhållande till de högre folkskolorna, är, om också undantag finnas, långt ifrån främmande för de bättre bemedlade. Skillnaden är blott den, att de sistnämnda härvid åtminstone delvis påverkas af andra bevekelsegrunder. Vid tanken på sina egna barn anse de sig icke kunna vara nöjda med den undervisning, som presteras i de högre folkskolorna. De måste följaktligen förskaffa dem, hvad enligt deras mening bättre är, och därför sända de dem till allmänt läroverk eller någon liknande läroanstalt. Nåväl, ett dylikt förfaringssätt kan ju i vissa fall vara förklarligt, alldenstund våra högre folkskolor äro i saknad af dimissionsrätt. Däremot synes det ganska omotiveradt, när det endast har till ändamål inhämtandet af de kunskaper, hvilka de allmänna eller med dem jämbördiga privata läroverkens lägre klasser bibringa, och dessa kunskaper i det närmaste kunna meddelas af de högre folkskolorna. Och blir det å andra sidan fråga om de mindre bemedlades barn, huru ofta är icke den åsikten gängse, att den undervisning, som kan hinna lämnas under den för besök i folkskolan lagstadgade tiden — hvad gör det, om folkskolan räknas till F., G. eller H.? — är mer än till-

räcklig. En fortsatt undervisning skulle förtaga lusten till allt hvad kroppsarbete heter, framkalla större pretentioner och sålunda blifva rent af skadlig. På grund häraf böra, menar man, omskrifna skolor icke röna någon som helst uppmuntran.

Den andra orsaken, hvilken för öfrigt redan vidrörts, återfinna vi i de högre folkskolornas ställning i förhållande till de allmänna läroverken.

I det föregående har framhållits, att ifrågavarande läroanstalters uppgift bör vara icke endast att rusta sina alumner för lifvet utan äfven, därest så kräfves, bereda dem till inträde vid allmänt läroverk. Nu finnas ju visserligen högre folkskolor, som äro fullkomligt främmande för en uppgift sådan som den sistnämnda. Men de finnas ock, där vederbörlig hänsyn tagits till densamma, och detta synes mig vara händelsen med alla dem, vid hvilka kursen är tvåårig och undervisningen fortgår mer än 24 veckor årligen samt till folkskolans vanliga läroämnen fogats tyska språket. Emellertid kan det lätt nog inträffa, att, då en elev från en på omskrifna sätt inrättad högre folkskola undergår pröfning för inträde vid allmänt läroverk, olikheten i läroböcker och metoder liksom andra omständigheter samverka till en olycklig utgång, under det en elev med måhända mindre kunskaper från ett annat läroverk vinner inträde blott och bart genom sina betyg. Det ena med det andra gör, att de bättre bemedlade i kanske de flesta fall känna sig nödsakade att sända sina barn till allmänna eller därmed likställda enskilda läroverk med förbigående af de högre folkskolorna. De känna de sistnämnda skolornas ställning. De veta, att, om de också mången gång kunna förskaffa sina lärjungar samma kunskapsmått som de allmänna läroverken i vissa lägre klasser, de likväl sakna dimissionsrätt och följaktligen icke kunna bereda dem samma fördelar.

Slutligen utgöres den tredje orsaken af den ställning, lärarne vid de högre folkskolorna hafva.

Hvarje förnuftigt tänkande människa inser nog, hvilken betydelse det har för allt hvad skolor heter, att lärarnes ställning är så trygg och bekymmersfri som möjligt. Men

härvid hafva ifrågavarande lärare åtskilligt öfrigt att önska. Deras ställning kan nog understundom vara allt annat än angenäm, då, såsom för öfrigt i de flesta af omskrifna läroanstalters reglementen är händelsen, bestämmelse finnes, att den skola, vid hvilken de äro anställda, när som helst och blott och bart genom ett kyrkostämmobeslut kan slopas, efter hvilket besluts delgifvande de endast under sex månader hafva rättighet att fordra lön eller pension. »En lärare vid högre folkskola kan således vara ordinarie, innehafva fullmakt, som kostat honom bortåt 100 kr. i lösen, vara delaktig i folkskollärarnes pensionsinrättning, hafva under många år inbetalt årsafgifter till folkskollärårnes änke- och pupillkassa, hafva under hela sin tjänstetid skött sin befattning med nit och skicklighet samt hafva fört en i allo hedrande och exemplarisk vandel — och likväl riskera, att pluraliteten vid en kyrkostämma skulle kunna behaga att rösta omkull skolan, i hvilket fall läraren uppsäges från sin befattning och går förlustig om både lön och pension.» Och huru lätt kan icke en sådan bestämmelse blifva ett medel att göra sig kvitt en lärare, som råkat blifva impopulär — kanske just genom sitt arbete för skolans höjande.

Deras ställning med hänsyn till löne- och pensionsförmånerna är icke heller sådan, som man kunde vänta sig af fordringarna i och för kompetens till lärarebefattning vid ifrågavarande skolor: väl vitsordade studier, idkade vid universitet, samt med godt vitsord genomgången praktisk öfningskurs vid ett folkskollärareseminarium. De åtnjuta icke ens fördelen af en i egentlig mening lagligen fixerad minimilön. Och deras lön utgör mångenstädes blott 1,400 kr. utom husrum och vedbrand. Var den tillräcklig vid respektive skolors inrättande på 1860- och 1870-talen, nu är den det icke. Huru hafva nämligen ej lefnadsomkostnaderna stegrats sedan dess? Besinnar man desslikes, att dessa lärare oftast icke erhålla några ålderstillägg, alldenstund sådana ej äro i lag bestämda och det alltså är beroende på kommunens offervillighet, huruvida det skall förblifva vid status quo eller icke, skall man säkerligen förstå, huru svårt, ja, ogörligt det mången gång måste vara för dem att existera under sådana ekonomiska förhållanden, då de kanske till på köpet måste dragas med

studieskulder, som de förskaffat sig för vinnande af ofvannämnda kompetens. Och, hvad slutligen pensionen angår, är den, då den ju utgår från folkskollärarnes pensionsinrättning, beräknad efter en lön af endast 1,000 kr.

Men huru hafva nu dessa osäkra och i pekuniärt afseende dåliga förhållanden verkat? Jo, i betydlig grad hafva de reducerat glädjen och intresset hos lärarne i deras arbete för skolornas utveckling och rent af drifvit dem att snarast möjligt skaffa sig förmånligare anställningar. De hafva sålunda förvandlat omskrifna läroanstalter till hvad man skulle kunna kalla genomgångsplatser och därigenom afsevärdt hämmat deras framåtskridande.

Af hvad som sålunda blifvit sagdt om orsakerna till de högre folkskolornas ringa utveckling framgår tydligen, hvad som är att göra, för att en ändring till det bättre skall kunna inträda.

Det gäller först och främst att söka åstadkomma en förändring i den ställning, som både mindre och bättre bemedlade hitintills intagit gentemot de högre folkskolorna. Det mest effektiva medlet vid en sådan sträfvan är måhända ej så lätt att bestämma, men visst är, att mycket skulle kunna vinnas genom föredrag och tidningsuppsatser, hvilkas ändamål vore att sätta allmänheten in i frågor rörande omskrifna läroanstalter. Ett dylikt tillvägagående skulle helt säkert kraftigt bidraga att bortarbeta likgiltigheten och i dess ställe väcka till lif ett icke obetydligt intresse.

Vidare gäller det att ordna de högre folkskolorna på ett sådant sätt, att de verkligen förmå fylla den tvåfaldiga uppgift, som förut omtalats. De måste sättas i stånd att taga hänsyn till sina elever, vare sig nu dessa hafva för afsikt att efter aflagd afgångsexamen genast utträda i lifvet eller för fortsatt studium söka inträde i allmänt läroverk. Och under förutsättning af tvåårig kurs med något mer än 24 veckors lästid årligen synes mig detta kunna ske utan svårighet. Jämte undervisningen i kristendom, modersmålet, historia, geografi, matematik och naturlära, hvilken undervisning — i förbigående sagdt mycket väl motsvarande den, som lämnas i allmänt läroverks fyra lägre klasser — bör vara gemensam för samtliga alumner, meddelas nämligen också vissa timmar

undervisning i tyska (engelska och algebra) åt de alumner, som så önska, under hvilka timmar de öfriga erhålla undervisning i kommunalkunskap, statskunskap och bokföring, hvarvid det dock naturligtvis i endera gruppen kräfves en biträdande lärare eller lärarinna. Och, att dylika pensa verkligen kunna inhämtas på sagda korta tid, garanterar det kraf, som i allmänhet ställes på inträdessökande vid högre folkskolor: fyllda tolf år samt under vistande i folkskolans fyra klasser erhållna eller däremot svarande kunskaper. Emellertid måste på så sätt, därest äfven lämpliga läroböcker användas, respektive lärjungar jämförelsevis lätt kunna vinna inträde i allmänt läroverks fjärde (femte) klass. Dock, på så sätt skola också säkerligen de högre folkskolorna kunna erhålla dimissionsrätt, såframt nämligen deras lärare (föreståndare) äro därför tillräckligt meriterade med hänsyn till ej blott praktisk erfarenhet utan ock akademisk lärdom. Ty, att vid anhållan om dylik förmån icke ringa vikt fästes just härvid, hafva våra samskolor fått erfara.

Men, skall ett sådant villkor för dimissionsrätts erhållande som det sistnämnda kunna fyllas, gäller det ock att förskaffa lärarne vid de högre folkskolorna en bättre ställning än den nuvarande. Dem bör beredas större trygghet och säkerhet genom undanröjande af den förut vidrörda bestämmelsen om ifrågavarande skolors indragning, hvilken icke borde kunna ske utom vid inträffad vakans. De böra ock erhålla ej blott mot meriter och tidens förhållanden svarande löner med ålderstillägg utan äfven därmed öfverensstämmande pensioner. Och en dylik förbättring synes mig för öfrigt rent af böra ske för de högre folkskolornas bestånd. Förutsatt att för läraretjänst vid omskrifna läroanstalter nu gällande kompetensfordringar bibehållas, kan nämligen eljest den tid komma, då vid ledighet ingen kompetent sökande anmäler sig. Den akademiskt bildade får lätt nog en annan, förmånligare anställning, och den folkskollärare, som möjligen kunnat erhålla tillstånd att söka och innehafva lärarebefattning vid sagda skolor, och som väl då också måste vara att söka bland sina mera framstående kolleger, finner ett sådant medgifvande föga eftersträfvansvärdt och föredrager i stället de större städernas

folkskolor med deras bättre både aflönings- och pensionsförhållanden.

Se där några antydningar beträffande förfaringssättet vid arbetet för de högre folkskolornas utveckling! Måtte de i någon mån, om än aldrig så ringa, bidraga till aflägsnandet af det oblida öde, som så länge hvilat öfver dessa skolor! Ty det är ju aflägsnandet af detta oblida öde, alla folkundervisningens vänner hoppas. Och visst och säkert är: gör hvar och en i sin stad hvad han förmår i denna sak, skall ett sådant hopp icke behöfva komma på skam. Våra högre folkskolor skola då gå bättre tider till mötes.

Carl Adolfsson.

13.

Lärarebildningen i Förenta staterna.

(På grund af iakttagelser under en studieresa sommaren och hösten 1904.)

En liten inledande orientering öfver Förenta staternas skolförhållanden torde vara lämplig.

I få länder torde skolorna vara lättare tillgängliga för den besökande främlingen, än hvad fallet är i Amerika. Han behöfver ingen ministeriell hjälp såsom i Preussen och vissa andra tyska stater, intet privat rekommendationsbref såsom i England. Han behöfver blott uppsöka rektorn eller förste läraren (The Principal) och tillkännage sin önskan att få se och höra, hvad dennes skola har att bjuda på, och han får utan vidare sin åstundan uppfylld. Endast hans uttalade intresse för skolan är tillräckligt att öppna dörrar och hjärtan. Han presenteras för än den ene än den andre af lärarepersonalen och bemötes öfverallt som en gammal bekant, öfverallt ljuder samma hjärtliga försäkran: »Very glad to see you!»

Skolsalarna äro också i regeln stora, ljusa och luftiga, lärjungarne hurtiga, glada och duktiga, undervisningen er-

bjuder så mycket af friskhet, lif och originalitet, att skolbesök här höra till de mest uppiggande och trefliga, man kan göra. I så måtto är således studiet af amerikanska skolförhållanden en angenäm och jämförelsevis lätt sak.

Men vill man komma underfund med systemet, vill man söka spåra upp de stora allmänna karaktärsdragen, vill man få fatt i något, som man sen kan ge ut för att vara allmän regel för amerikanskt undervisningsväsen, så är man inne på svårigheter af den art, som knappast torde möta i något annat land. Det är ytterst få saker, som äro allmän regel för amerikanska skolor. Ingenstädes torde variationerna på detta område vara så talrika, olikheterna så stora, motsatserna så skarpa. Ej nog med att hvar och en af de många staterna har sitt särskilda skolväsen; inom en och samma stat kunna de största olikheter träffas mellan stad och landsbygd och mellan olika orter inbördes både med afseende på skolsystem, skolornas styrelse och utrustning, lärarnes aflöning o. s. v. Och med afseende på det sätt, hvarpå undervisningen meddelas, träffar man oerhörda kontraster. Man bör därför vara försiktig i fråga om allmänna omdömen rörande skolväsendet därute. Vi glömma lätt, att Förenta staterna i flera afseenden äro att jämföra med Europa i st. f. med en europeisk stat.

Inom detta väldiga område härskar nu på skolans liksom på de flesta andra gebit ett friskt pulserande lif. Många uppslag ha hämtats från Europa och omplanterats i en jordmån, som gett dem en kraftig växt; flera originella idéer ha uppstått därute och tack vare amerikanens praktiska sinne på ett lyckligt sätt omsatts i verklighet. Men missgrepp får man för visso också bevittna. Allt nog, en pedagogisk resa till Amerika är ägnad att vara i hög grad lärorik.

Härtill bidrar äfven mycket det pedagogiska intresse, som man där öfverallt träffar, ej blott inom vissa kretsar utan allmänt. Ingenstädes torde man hos föräldrar och barn finna en så medveten uppfattning rörande skolans gagn, ingenstädes höra skolbildningens betydelse för samhällets förkofran så allmänt och utan gensägelse framhållas, ingenstädes se de rika och förnäma så måna om folkskolans utveckling, ingenstädes finna universitetsmännen stå i så liflig rapport med

skolan. Detta allmänna och varma intresse har äfven visat sig i en storartad offervillighet för skolan, på grund hvaraf den tillväxt med en sådan fart och kraft, att detta jämförelsevis unga kulturland i vissa afseenden med hänsyn till sitt skolväsen och särskildt hvad dess materiella utrustning angår öfverträffar de vida äldre kulturstaterna i Europa. Särskildt finner man detta, om man jämför folkskolorna och seminarierna på båda sidor om Atlanten. Men jag måste nu först säga ett par ord om skolornas organisation och benämning, för att klargöra några termer, som jag måste röra mig med.

Uttrycket *public schools* mötér genast den pedagogiskt intresserade främlingen. Européen må dock icke tro, att därmed menas institutioner af den art, som han lärt känna i England under samma benämning. »Public schools» har i Amerika sin egentliga betydelse, det betecknar nämligen de offentliga och med allmänna medel underhållna skolorna, hvilka bestå af tre afdelningar: *Kindergarten*, *elementary school* och *high school*. Kindergarten, som här fått behålla sin tyska benämning, är en omplantering af Fröbels idé, hvilken här vunnit större utbredning än i hemlandet. Den tar hand om barnen i åldern 4—6 år. Vid 6 à 7 års ålder börja de i elementary school, som närmast motsvarar vår folkskola inklusive småskolan, fastän den på de flesta ställen omfattar minst 8 årsklasser (grades) och i några stater 9. Ofta delas den (nominellt mera än reellt) i två afdelningar: *primary grades* och *grammar grades*, af hvilka benämningar den första vanligen betecknar de 3 första klasserna och den andra de öfriga.

Omedelbart på den öfversta klassen i grammar school följer den 4-åriga high school, som således motsvarar de högre klasserna i våra allmänna läroverk. Följande schema klargör förhållandet närmare:

Sverige. I.		*Sverige.* II.	*Amerika.* (Kindergarten 2 à 3 år.)
Småskolan	2 år	Förber. kl. 3 år.	Primary grades . . . . 3 år.
Folksk:ns 1. kl.	1 »		
» 2.—4. kl.	3 »	Allm. lärov. lägre afd. 5 »	Grammar grades . . . . 5 »
Allm. lärov:ns 4. och 5. kl. . .	2 »		
Gymnasiet . .	4 »	Gymnasiet 4 »	High school . . . . 4 »

De olika afdelningarna i public school ända upp till sista klassen i high school bilda således ett sammanhängande helt. Af praktiska skäl ha elementary schools och high schools skilda lokaler, och, då naturligt nog de flesta lärjungarne före öfvergången till high school utgå till praktisk sysselsättning i lifvet, så behöfves för sistnämnda afdelning blott ett jämförelsevis mindre antal byggnader. De båda skolafdelningarna stå gemenligen under samma styrelse och förvaltning. Undervisningen är fullständigt kostnadsfri i dem båda, ja, på många ställen erhålla lärjungarne äfven läroböcker och nödig skrifmateriell m. m. på offentlig bekostnad. Någon skillnad på rika och fattiga göres därvid icke.

I elementary school förekommer i regeln ingen undervisning i främmande språk. Dock har man på vissa ställen infört ett eller två sådana i de båda högsta klasserna, och i Ohio träffade jag sådana skolor, hvilka utom i modersmålet (engelska) lämnade undervisning i tyska genom alla klasserna.

I high school fördelas lärjungarne från första stund på olika linjer (courses), vanligen 3. Namnen på dessa äfvensom ämnena, som ingå i den ena eller andra, skifta mycket från plats till plats. Jag nämner här ett exempel, som synes mig vara i någon mån typiskt.

1. *Commercial course.*
(1. English »)
med följande ämnen:

Engelska (uppsatser, läsning, litteraturhistoria).
Aritmetik.
Algebra.
Geometri.
Fysik.
Stats- och kommunalkunskap.
Bokhålleri, handelskorrespondens, affärsräkning, handelsgeografi m. m.
Stenografi.
Tyska.
Spanska }
Historia } valfria ämnen.
Naturalhistoria }
Slöjd }

2. *Scientific course.*

Engelska (uppsatser, läsning, litteraturhistoria, framställning af språkets lagar och utveckling).

Matematik (aritmetik, geometri, elementen af algebra, potenser, rötter, logaritmer, serier, analytisk geometri m. m.).

Fysik.
Kemi.
Fysisk geografi.
Historia.
Stats- och kommunalkunskap.
Latin.
Tyska.
Franska, Botanik, Fysiologi, Slöjd } valfria ämnen.

3. *Classical course.*

Engelska som i course 2.
Algebra.
Geometri.
Historia.
Latin.
Minst ett af följande tre språk: grekiska, tyska, franska.
Naturalhistoria, Fysik, Matematik } valfria ämnen.

Af dessa linjer förbereder, som man förstår, n:r 1 för praktiska yrken, n:r 2 och 3 för fortsatta studier. Af särskildt intresse här är det, att n:r 2 är på ganska många ställen den vanliga förberedelsekursen för inträde i

seminarierna.

Härmed är jag då inne på talet om dessa läroanstalter. De bära i Amerika vanligen namnet *normal schools* och ha i flera stater sin plats i undervisningsanstalternas system gifven närmast ofvanför high schools och jämsides med de lägre universitetskurserna, de s. k. *colleges*. På vissa ställen är detta äfven uttaladt i själfva namnet, i det många seminarier benämnas *normal colleges*. Viktigare är dock, att det så ofta äfven på andra ställen är markeradt genom inträdesfordrin-

garna, genom undervisningssättet, genom lärarnes ställning, kompetens, tjänstgöring, läroanstalternas utrustning m. m. Härigenom intaga ett stort antal amerikanska seminarier en ställning, som man ingenstädes träffar hos liknande anstalter i Europa.

Det varma intresse, som därute kommer skolorna, icke minst den för alla klassers barn gemensamma folskolan, till del, har åstadkommit, att man på allt sätt sökt befordra de läroanstalter, som skola utbilda lärare för dessa skolor. Ehuru talrika undantag finnas, torde några allmänna typer af amerikanska seminarier kunna uppställas.

Jag nämner först tvenne typer af seminarier, hvilka bygga på mindre förkunskaper än de, som inhämtas i high schools.

Den första af dessa träffa vi i Sydstaterna, och dit höra de anstalter, som skola utbilda lärare för den färgade befolkningens barn. Dessa seminarier mottaga sina elever, vanligen negrer, med små förkunskaper och lägga an på att ej blott bibringa dem de nödtorftigaste insikterna och undervisningsfärdigheterna i de vanliga skolämnena utan utrusta dem äfven med en hel del kunskaper och färdigheter, tillhörande det kommunala, praktiska och industriella lifvet, så att de sedermera må kunna i dessa stycken gå sin okunniga omgifning till handa.

Det andra slaget hithörande seminarier står betydligt högre. De mottaga sina lärjungar från elementary schools, således med ett kunskapsmått, som, med undantag för främmande språk, motsvarar hvad som inhämtas i de 5 första klasserna af våra läroverk eller ock i en 2-årig öfverbyggnad på våra folkskolor.

Självfva seminariekursen är 2-, 3- eller 4-årig, men mellan den och skolkursen ligger icke sällan någon eller några förberedande klasser. Seminarier af denna typ träffas mest i Pennsylvania och närmast omkringliggande stater.

Seminarierna i öfriga delar i unionen torde kunna lämpligen delas i 3 typer.

Först ha vi mycket stora anstalter af »high standard», en eller ett par i hvar stat, men tilltagna så, att de kunna mottaga tusentals elever. För inträde erfordras ett af föl-

jande villkor: a) att ha genomgått 4-årig high school-kurs, b) att i särskild examen ådagalägga motsvarande kunskaper, c) att vara graduerad vid ett college eller universitet, d) att redan förut vara på visst sätt kvalificerad lärare.

Mom. a) är det som vanligast får tillämpas. Studierna kunna anläggas på olika sätt med mycket vidsträckt valfrihet och kräfva för de vid college eller universitet graduerade vanligen ett år, för de öfriga 2—5 år, allteftersom de välja flera eller färre kurser. Dessa stora seminarier, bland hvilka det ofvannämnda namnet normal college stundom förekommer, träffas mest i staterna i Mississippibäckenet samt i staten New York m. fl. De från dem utgående lärarne äro närmast bestämda för folkskolans högre klasser, grammar grades. Många, särdeles de, som förut idkat universitetsstudier, eller de, som vistats vid anstalten 4 à 5 års tid, gå som lärare till high schools, bli inspektörer eller dylikt.

I samma stater finnas äfven flera mindre seminarier af lägre grad, bestämda för att utbilda lärare för småskoleafdelningarna, primary grades.

Ändtligen ha vi en typ af måttligt stora, på jämförelsevis hög nivå stående seminarier. Elevantalet uppgår i dem till 1 à 3 hundra. För inträde fordras att ha genomgått 4-årig high school eller äga motsvarande kunskaper. Utom praktisk utbildning lämnas undervisning i psykologi, pedagogikens teori och historia, engelska språket och litteraturen, matematik, naturvetenskap, fysisk geografi och historia, musik, teckning och slöjd. Någon valfrihet förekommer. Kursen genomgås vanligen på 2½ à 3 år. Graduerade från college eller universitet kunna äfven mottagas och bruka använda ett år vid seminariet. Anstalter af denna typ äro regel inom stora områden af unionen, nämligen i Nya Englands stater och i hela Västern. Renast är typen utbildad i Massachusetts, som har ett tiotal sådana seminarier. I allmänhet har hvar och en af nämnda stater flera sådana anstalter, och de från dem utgångna lärarne äro utan åtskillnad afsedda för såväl primary som grammar grades, men däremot för high schools inga andra än de som äfven äro universitetsbildade.

Hvad här blifvit sagdt, gäller närmast de offentliga seminarierna, state normal schools, hvilka helt och hållet under-

hållas af resp. stater. De uppgingo enligt senaste statistik (1902) till 173 och hade tillsammans 2,487 lärare, 49,403 elever och lämnade nämnda år afgångsbetyg åt 8,584 lärare och lärarinnor.

Därjämte finnes ett stort antal privata seminarier, hvilka dock äro jämförelsevis obetydliga. I början af 1890-talet uppgick deras antal till 176, 1902 utgjorde det 109. I jämförelse med de offentliga seminarierna ha de ett mycket ringa antal lärare, inalles blott 790, och utexaminerade sistnämnda år blott 1,421 lärare och lärarinnor.

Att i ett land sådant som Förenta staterna, där den privata företagsamheten är så stor, där t. ex. telegrafväsendet och hela den enorma järnvägstrafiken äro privatföretag, de privata seminarierna gå tillbaka, under det de offentliga oupphörligen och raskt ökas till antal, utvidgas och förbättras, är kanske ägnadt att väcka en viss förvåning. Jag kan icke närmare yttra mig om hur dessa privatseminarier fungera. I trots af något understöd från stater och kommuner röra de sig med små medel, och under sådana förhållanden är det i Amerika värre än annorstädes att anskaffa och behålla framstående lärare, på hvilka dock i främsta rummet en läroanstalts värde beror. Däremot synes man på senare tiden ha funnit på just de verksamma medlen att höja statsseminarierna till verkligt framstående och lifaktiga skolor. De voro under en tid föremål för icke så litet kritik, särskildt från universitetsmännens sida. Man klagade öfver att det gick pedantiskt till, att skolkunskaperna omtuggades o. s. v. Sådant torde väl ännu på sina ställen förekomma. Men i mycket stor utsträckning har en ny anda dels inträdt i de gamla, dels kommit att behärska de nya, som år efter år uppväxa. Då det klagades öfver att resultatet af undervisningen i folkskolorna, på hvilka man dock nedlade äfven efter amerikanska förhållanden högst betydliga summor, ej motsvarade utgifterna eller förväntningarna, så frågade sig vederbörande: Hvad är anledningen, och hur kan missförhållandet afhjälpas? Man fann då snart, att en häpnadsväckande stor procent af folkskollärarne ingen särskild utbildning fått för kallet, och att de öfriga icke sällan kommo från anstalter, som ej fyllde måttet. Utan tvekan drogs den riktiga slut-

satsen: Ha vi skaffat oss skolor, måste vi ock se till, att lärarne få utbildning och en den bästa möjliga sådan. Först därigenom skulle de stora utgifterna för skolväsendet rätt komma till gagn. Till följd häraf har också under den senaste tiden rådt en mycket liflig verksamhet för upprättandet af nya seminarier och förbättrande af de gamla. Öfverallt, hvar jag var i tillfälle att iakttaga det, var utrustningen med lokaler och materiell rik och ändamålsenlig. Jämte lektionsrum, sådana man vanligen träffar i Europa, finnas flera i stor stil tilltagna s. k. laboratorier för olika ämnen, såsom fysik, kemi, biologi, geografi etc., stora tecknings- och gymnastiksalar, badinrättning m. m. Särskild omsorg ägnas biblioteken. Sådana, innehållande 5 à 10 tusen band, äro nästan det vanliga. Rektorer och lärare vid seminarierna synas numera vara bland de bäst aflönade lärarekategorierna. Deras tjänstgöring är ordnad så, att de må få tillfälle att sätta sig grundligt in i sina ämnen. Cirka 15 timmar i veckan syntes vara en vanlig tjänstgöringstid för seminarielärarne. Det ena med det andra har gjort, att åtminstone de seminarier, som jag besökte, hade lyckats förvärfva jämförelsevis mycket utmärkta lärare, så att den utan all fråga bästa undervisning, jag var i tillfälle att höra därute, var just vid seminarierna. Det är det nu antydda, jag åsyftade med mitt uttryck, att man på senare tiden funnit medel att höja statsseminarierna till framstående skolor. Jag medförde från dem det intrycket, att de intaga en ansedd ställning bland amerikanska undervisningsanstalter. En amerikansk skolkommitté i våra dagar har också kunnat yttra, särskildt beträffande seminarierna i Mississippibäckenets stater, att intet slag af skolor i detta område utvecklar sig så hastigt och omhuldas af allmänheten så varmt som *state normal schools.*

Än lyda seminarierna direkt under de resp. staternas högsta skolmyndighet, än finnas för dessa anstalter särskilda styrelser. Emellertid har lämnats stor frihet åt rektorerna och lärarekollegierna att för hvarje särskild anstalt närmare ordna detaljerna. Detta har utan tvifvel kraftigt bidragit till den lifaktighet, som ofta mötte mig, och det inre reformarbete, som pågår på olika ställen.

I detta sammanhang bör jag också nämna den lifliga förbindelse, som mångenstädes äger rum å ena sidan med den vetenskapliga forskningen vid universiteten, å andra sidan med de i skolorna arbetande lärarne. Särskildt bland representanterna för den just i våra dagar i Amerika så lifligt pågående vetenskapligt pedagogiska forskningen träffa vi vid sidan af universitetets professorer åtskilliga seminarielärare, och äfven inom andra vetenskaper har seminarielärarekåren att uppvisa utmärkta namn. De äfven i Europa bekanta namnen Monroe, Russel, Kirkpatrick, Dryer, McMurry m. fl. bäras af seminarielärare.

Förbindelsen med de från seminarierna utgångna lärarne uppehålles på flera sätt. Framstående seminarielärare delta som föreläsare vid universitetens sommarkurser, dit skaror af lärare samlas från olika håll. Ibland träffas vid seminarierna en särskild liten afdelning, bestående af ett par rum, hvilka stå till de utgångna lärarnes förfogande. Från den omgifvande bygden samlas dessa en eller annan gång i månaden dit, hålla samkväm och samtal samt upplifva gamla minnen. Vid dessa sammankomster träffar man ofta seminariets lärare, och man sade mig, att utbytet af den sålunda underhållna personliga bekantskapen icke är ringa. Ändtligen är det på många ställen vanligt, att från seminarierna tid efter annan utsändas frågor till de i skolorna verksamma lärarne. Man vill höra något om deras iakttagelser rörande barnen i vissa uppgifna hänseenden, rörande det eller det ämnets behandling samt äfven deras egen, genom arbetet i skolan mognade uppfattning af de olika sidorna af den utbildning, de själfva vid seminariet erhöllo. Hvad man än må säga om detta amerikanska tillvägagångssätt, säkert är, att det afsevärdt underlättar seminariernas ärliga bemödande att reformera sig själfva och bidrar att upprätthålla samförstånd och samverkan mellan dem och deras forna elever.

Då de amerikanska seminarierna äro hvarandra inbördes så olika, anser jag det vara lämpligast att för den följande framställningen utvälja några ur mängden och säga något om hvart och ett af dem särskildt.

Jag gör i dag början med

Amerikas äldsta seminarium.

Detta är beläget i staden Bridgewater i Massachusetts och började inom en förhyrd lokal sin första termin den 9 september 1840 med en klass af 7 manliga och 21 kvinnliga elever.

Under läsåret 1903—1904 hade det 258 elever, af hvilka 32 voro män och 226 kvinnor. Lärarepersonalen för själfva seminariet utgöres af rektorn (Principal), 6 andra manliga lärare (Professors) och 8 lärarinnor. Seminariet har en öfningsskola, bestående af Kindergarten och 9-klassig folkskola och med en lärarepersonal af 13 personer.

Ämnena äro fördelade mellan seminarielärarne på följande sätt:

1. Pedagogik och psykologi.
2. Engelska.
3. Historia, stats- och kommunalkunskap.
4. Latin. Matematik.
5. Moderna språk och grekiska.
6. Matematik, naturvetenskap. Engelsk litteratur.
7. Naturalhistoria. Geografi.
8. Matematik. Botanik.
9. Fysik. Slöjd.
10. Fysiologi. Gymnastik.
11. Läsning och fonetik.
12. Vokalmusik. Algebra.
13. Barnpsykologi. Öfverinseende öfver praktiken i öfningsskolan.
14. Teckning.
15. Teckning.

Inträdesfordringar äro följande:

1. Fyllda 17 år för män, 16 för kvinnor.
2. God hälsa och god karaktär.
3. Med goda vitsord genomgången 4-årig high school-kurs eller fullt motsvarande kunskaper eller ock någon grad vid ett college eller universitet.

Alla, utom de som komma från college eller universitet, underkastas inträdespröfning, dels muntlig, dels i följande ämnen skriftlig: engelska, antingen latin eller franska, matematik, historia, fysiologi och hygien, två af följande ämnen:

fysik, kemi, botanik, allmän fysisk geografi; vidare teckning och musik.

I seminariet kan eleven välja mellan följande kurser:

1. *The elementary course*

innefattar:

a) studium af följande ämnen, deras metodiska behandling och värde för uppfostran: matematik, engelska, fysik, kemi, mineralogi, botanik, zoologi, geografi, fysiologi och hygien, historia, teckning, sång, slöjd, gymnastik.

b) Pedagogik och psykologi.

c) Auskultering och praktik i öfningsskolan.

Denna kurs tar 2 à 3 år.

2. *The intermediate course*

innefattar detsamma som föregående jämte fördjupadt studium af några ämnen, af hvilka vissa äfven kunna utgöras af främmande språk; vidare ökad praktik i öfningsskolan.

Denna kurs tar minst 3 år.

3. *The regular course*

innefattar detsamma som n:r 1 jämte latin, franska och valfritt tyska, vidare ett fördjupadt studium af historien samt af matematiken, utsträckt till trigonometrien och analytiska geometrien, mera omfattande studier af pedagogik och barnpsykologi samt utsträckt praktik.

Denna kurs tar 4 år.

4. *Course for college graduates*

ungefär lika med n:r 3 jämte studium af grekiska.

Denna kurs tar för dem, som förut aflagt examen vid ett college eller universitet, 2 år, men det är tillåtet för dem att utvälja en del ämnen och sluta kursen på ett år.

Kurserna 1 och 2 berättiga till lärarebefattning i primary och grammar grades; kurserna 3 och 4 till detsamma och därjämte till anställning som förste lärare, inspektör, lärare i high school etc.

Seminariet har äfven en kurs för dem, som vilja utbilda sig till föreståndarinnor för Kindergarten, och en kompletteringskurs för lärare med minst 5 års tjänstgöring. Den förra tar 2 år, den senare 1 à 2 år.

Bridgewater är en liten förtjusande stad på 6,000 invånare 27 engelska mil söder om Boston. Seminariets första egna byggnad, den äldsta af detta slag i Amerika, tillkom 1846 och var mycket anspråkslös.

Den nuvarande uppfördes 1890 för 150 tusen dollars men måste redan 1894 utvidgas, hvilket drog en kostnad af 75 tusen dollars. Det är en solid tegelbyggnad, 87 engelska fot bred, 314 fot lång och 3 våningar hög utom jordvåningen. I den sistnämnda finnas 2 lunchrum, 2 leksalar, toaletter för småskolan, maskinerna för hela byggnadens uppvärmning och luftväxling, maskinistens bostad, en gammal gymnastiksal, 2 lektionsrum, slöjdsal.

En trappa upp finna vi mottagningsrum, kapprum och toalett, lärarerum, biblioteket, lektionsrum för historia, klassrum och toalettrum för Kindergarten, för 1:a, 2:a och 9:e klasserna i öfningsskolan samt ett särskildt rum för den lärare, som har öfverinseende öfver praktiken.

Två trappor upp är rektors ämbetsrum, lärarerum, samtalsrum — en stor präktig sal, prydd med minnestaflor, byster af framstående män och porträtt af lärare, hvilka saker till större delen äro gåfvor från afgångsklasser —, ett lektionsrum för språk, 2 laboratorier för biologi, 1 för mineralogi och geologi, 1 för geografi — till hvarje laboratorium hör ett litet rum för läraren —, 2 lektionsrum — ett för pedagogik och ett för engelska —, klassrum och toalettrum för 3:e och 4:e klasserna i öfningsskolan.

Tre trappor upp finnas 2 lektionsrum för matematik, sångsal, 3 teckningssalar, 2 fysiska och 2 kemiska laboratorier samt klassrum och toalettrum för 5:e, 6:e, 7:e och 8:e klasserna i öfningsskolan.

Till seminariet höra ock dels en sistlidna sommar uppförd gymnastikbyggnad, äfven inrymmande badinrättning m. m., dels 3 särskilda hem, hvarest eleverna, i den mån utrymmet tillåter, få rum och för öfrigt all lifvets nödtorft för en afgift af 85 dollars för manlig och 80 dollars för kvinnlig elev i terminen.

All undervisning samt alla läroböcker och annan materiell är fri för elever från Massachusetts. Lärjungar

från andra stater ha att betala en terminsafgift af 50 dollars.

Genom arbetet i laboratorierna och biblioteket och genom den form, man i öfrigt ger åt undervisningen, afses att lära eleverna studera på egen hand. Stor vikt lägges på att de inse de olika ämnenas uppfostrande värde och få en i någon mån självständig uppfattning af undervisningsmetoderna, hvarför ock åt studiet af barnanaturen ägnas mycken uppmärksamhet.

Disciplinen är så enkel som möjligt. Man utgår från den principen, att eleverna skola ha aktning för sig själfva och uppföra sig som »ladies and gentlemen», utan tvång göra hvad som kräfves och frivilligt afstå från det opassande.

Det är min afsikt att framdeles göra tidskriftens läsare bekanta med några andra amerikanska seminarier och därvid äfven ingå litet närmare på lifvet inom anstalterna, åhörda lektioner m. m. För i dag slutar jag med att omnämna ett yttrande af rektorn vid här omtalade seminarium, ett yttrande som är rätt betecknande för en numera i Amerika icke sällsynt uppfattning rörande de olika skolornas förhållande till hvarandra: »Seminarierna utbilda lärare för de skolor, som förbereda lärjungar för high schools, och high schools förbereda i sin tur lärjungar för seminarierna. Alla dessa skolor äro delar af samma system, och enhvar af dem må säga till den andra: »I am going your way, so let us go hand in hand. You help me, and I will help you!»

(Forts.)

Otto W. Sundén.

14.

Litteratur.

Svensk språklära för de allmänna läroverken af *Erik Brate*, lektor vid Södermalms h. allm. läroverk i Stockholm. Förkortad upplaga. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: (i lärftsband) 1 kr. 75 öre.

I den förkortade upplaga, som härmed öfverlämnas åt läroverken — säger författaren i sitt förord —, har dels åtskilligt utelämnats, hvars framställning befunnits öfverflödig för dessas behof, dels ha många definitioner ändrats, som i den förra upplagan fått en för lärjungarne svårfattlig lydelse.

Att de många förändringar, som gjorts i den förkortade upplagan, varit förbättringar, må tacksamt erkännas. Åtskilligt synes dock anmälaren återstå att göra, innan innehållet blifvit så sofradt och framställningen så enkel, att boken fullt lämpar sig som lärobok äfven i läroverkens lägre klasser. Uteslutningarna äro på vissa ställen högst betydande. Så har inom ljudläran kapitlet *kvantitet* helt utelämnats, likaledes inom syntaxen kapitlen *adverbial*, *attribut*, *predikativ*. Läroboken hade nog icke förlorat på att äfven hela kapitlet, som innehåller rättskrifningsläran, uteslutits. Vår pedagogiska litteratur lider ingalunda brist på användbara, till skolbruk afsedda arbeten på detta område af språkundervisningen. Dessutom vill det synas anmälaren, som om läroboksförfattaren just i detta stycket varit minst lycklig vid lösningen af sin uppgift. Som stöd för detta påstående hänvisa vi läsaren till kapitlet om stor begynnelsebokstaf, särskildt momentet 5) b) och d).

Med afseende på mindre detaljpartier vill anmälaren inskränka sig till tvenne anmärkningar. Substantivens indelning i *genus* med afseende på det sätt, hvarpå substantiven bestämmas af olika former af artikel och adjektivt attribut (§ 82), medför, att till *den-genus* räknas ord sådana som August, Augusta, skräddare, sömmerska, hvilka författaren nämner såsom exempel på *den-genus* uti § 83. Denna konsekvens är betänklig, ty termen *den-genus* (eller *real-genus*) har redan en fix betydelse. Kännes det som ett verkligt behof för systematiserande språkhufvuden att sammanfatta *han-* och *hon-kön* under gemensam rubrik, är det i Svensk språklära af Nat. Beckman på försök upptagna *utrum* (motsats: neutrum) så till vida bättre, som det ej verkar vilseledande — åtminstone för svenska öron.

Den andra anmärkningen rör en syntaktisk fråga.

Författarens stora obenägenhet för den gamla termen *dativobjekt*, hvilken obenägenhet lefver kvar från lärobokens första upplaga, träder fortfarande skarpt i ögonen vid läsningen af §§ 186 och

187. Om vi rätt uppfattat författarens framställning där af objektet och adverbialet, skulle man i en sats sådan som *Solen gifver jorden ljus* få uppfatta jorden såsom objekt och kanske till och med få kalla detta objekt *dativ-objekt*, men, ändrar man något konstruktionen till det för tanken ekvivalenta *Solen gifver ljus åt jorden*, då är det »olämpligt dels att skilja dessa prepositionsadverbial från de öfriga, då den syntaktiska formen är densamma och väsentligen samma betydelse äfven kan tillkomma andra prepositionsadverbial, dels att under gemensam benämning, dativobjekt, med dessa prepositionsadverbial sammanföra en från dem skild syntaktisk form, grundformen ensam». Vi öfverlämna åt läsaren att själf granska halten och pröfva värdet af författarens argumentering mot det häfdvunna bruket af *termen dativobjekt*. Att det understundom är förenadt med verklig svårighet att uppdraga en bestämd gräns mellan adverbialet och dativ-objektet, är ingen hemlighet för lärare i svenska språket, men däraf följer ej, att man äfven i fullt klara och typiska fall bör kasta skillnaden öfver bord.

Om den kyrkliga ungdomsvården. *Meddelande från Västerås stifts prästerskap*, utgifna *med inledning och tillägg af stiftets biskop*. Stockholm 1905. Aktiebolaget Normans förlag. Pris 1 kr.

Ungdomens fostran till sedlighet, gudsfruktan och trohet mot fosterlandet är bland stora frågor vårt folks största. Ty, skall Sveriges lilla folk förmå att hålla sig uppe i kampen för tillvaron, när de åskmoln, som nu allt mer skockas, urladda sitt hot, då måste här finnas en ungdom, ej förvekligad i njutning, ej heller förvildad i laglöshet, en ungdom, som stannar kvar i hemlandet att »odla torfvan, som Gud åt fädren gaf».

Allt arbete, som främjar detta mål, är högst förtjänstfullt och värdt tillslutning i vida kretsar. Vi mana därför tidskriftens läsare att taga kännedom om biskop Lövgrens inlägg i frågan om den kyrkliga ungdomsvården.

Rostads elevförbunds årsskrift 1905. *Andra årgången*. Kalmar 1905.

Innehåll: *Människovärdet* af domprost J. A. Eklund. — *En vandring genom Visby ruiner* af folkskollärarinnan Thora Klefbeck. — *En inspektion i en lappkåta* af seminarielärarinnan Karin Nilsson. — *I barndomens da'r* af folkskollärarinnan Anna Uddenberg. — *Sol i hemmet* af folkskollärarinnan Anna Johansson. — *Från arbetsfältet:* I. Ett besök i Oskarsbergs skola af missionslärarinnan Emma Nilsson. II. »*Pot'tisvicka*» i Hälsingland af folk skollärarinnan Eva Kinnander. III. Ljusning af folkskollärarinnan Norna Sjöstrand. IV. Från missionsarbetet i Indien af missionslärarinnan Gertrud Wisén. V. Blommor i skolan af folkskollärarinnan Linnéa Sillén. VI. En julfest i Ölands Segerstad af folkskollärarinnan Gertrud Bonde. — *Till kamraterna* af folkskollärarinnan Anna Uddenberg. — *Hemförlofvade från arbetet:* Hanna Nilsson af folkskollärarinnan Tyra Schultz, Karin Lindell af seminarieföreståndarinnan Anna Ekman, Alma Olivia Hartman af seminarielärarinnan Sofie Sandvall. — *Skolan och nykterhetsarbetet* af seminarieadjunkt Augusta Westerberg. — *Afsked från Rostads lärare och lärarinnor den 31 maj 1895* af folkskollärarinnan Sigrid Holm. — *Något om ungdoms-*

vård af rektor Johan Wickbom. — *En dag på Nääs* af folkskollärarinnan Herta Bæckström. — *Inträdesexamen till andra klass* af folkskollärarinnan Eva Reuterskiöld. — *Ett tack från Lappland.* — *Vid vårterminens början* af rektor Johan Wickbom. — *Strödda meddelanden från förbundsstyrelsen.* — *Rostads elevförbund.* — Medlemsförteckning.

Läsning för svenska folket, utgifven af *Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande.* P. A. Norstedt & Söners förlag 1905. Häft. 1. Pris 30 öre.

Innehåll: Linné. Af Arvid Kempe. — Om fiskarna. Af J. B—n. — Riksdagspredikan 1905. Af hofpredikanten E. Holmberg. — Några drag ur den kristna psalmens historia. Af E. N. Söderberg. — Förskräckelse såsom sjukdomsorsak. — Till Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande.

Den nya sångmetoden eller **Folkskolans lärobok i sång.** Efter rationella och strängt pedagogiska grundsatser utarbetad af *N. E. Anjou,* organist och folkskollärare, ex. musiklärare. Gäfle 1905.

Utgifvaren lämnar följande upplysningar om den nya metoden:

att metoden med framgång praktiserats i Finland öfver 10 år samt på sista tiden tillvunnit sig stor uppmärksamhet äfven i Danmark, Sverige och Norge;

att arbetet sålunda är grundadt på den *finska formalmetoden;*

att denna likväl blifvit ytterligare *förenklad;*

att taktläran äfven är utarbetad efter enkla principer;

att synnerlig omsorg ägnats åt ett vårdadt *textuttal;*

att de vanliga tonträffningsöfningarna äro öfverflödiga;

att undervisningen därför bör blifva *intressant* utan att blifva mindre *instruktiv.*

Text till sångbok för folkskolan. Utgifven af *Vilh. Sefve.* Tredje omarbetade upplagan. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 20 öre.

Ur utgifvarens *förord:* Den härmed utgifna textboken till tredje omarbetade upplagan af Sångbok för folkskolan innehåller sångtexter till den egentliga folkskolekursen (1—116), till enstämmiga melodier ur de följande årskurserna samt till några af de tvåstämmiga sångerna, tillsammans sångtexter till 132 melodier.

Handledning i kemi, *meddelad af fil. d:r G. H. Gärdstam,* rektor vid skeppsgosseskolan i Karlskrona. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 60 öre.

Detta lilla arbete är afsedt att utgöra ett medel för nybörjare i kemi att i minnet inprägla benämningarna på och den kemiska sammansättningen hos en del ämnen, som allmänt förekomma i det hvardagliga lifvet (ur förordet).

Förf. har, synes det oss, nått sitt mål, i det framställningen på ett sinnrikt sätt förtydligas af en mängd teckningar, belysande atomernas föreningar.

T. K—r.

15.

Sjunde svenska seminarieläraremötet i Landskrona den 3—5 augusti 1905.

I. Till behandling vid mötet uppställda frågor.

(Inom parentes är angifvet, hvem som åtagit sig att inleda diskussionen.)

1. Inträdesfordringarna vid folkskoleseminarierna.
(Seminarierektor *G. W. Bucht*, Hernösand.)

2. Om ett förändradt arbetssätt vid seminarierna.
(Seminarieadjunkt *O. W. Sundén*, Landskrona.)

3. Hvilka förändringar i kurser och läroplan för undervisningen i kristendomskunskap å folkskoleseminarierna äro önskvärda och lämpliga?
(Lektor *Esscher*, Lund.)

4. Bör undervisning i tyska införas vid seminarierna?
(Seminarieadjunkt *G. G. S. Sandahl*, Hernösand.)

5. Hvilka förändringar i kurser och läroplan för undervisningen i modersmålet å folkskoleseminarierna äro önskvärda och lämpliga?
(Seminarieadjunkt *K. Karlgren*, Skara.)

6. Hvilka förändringar i kurser och läroplan för undervisningen i naturkunnighet å folkskoleseminarierna äro önskvärda och lämpliga?
(Seminarieadjunkt *Gunhild Linder*, Landskrona.)

7. Förekommer öfveransträngning vid våra semnarier, och, om så är, hvilka äro orsakerna därtill?
(Seminarieadjunkt *Hanna Gardell*, Kalmar.)

8. Böra icke självstudier i bestämdt omfång göras till villkor för öfverbetyg åt eleverna?
(Seminarierektor *C. O. Arcadius*, Växjö.)

9. Huru bör den gymnastiska undervisningen vid våra seminarier ordnas, för att de fordringar, som svenska folkets fysiska uppfostran kräfver, må kunna förverkligas?
(Öfverstelöjtnant *C. A. H. Norlander*, Lund.)

II. Öfriga meddelanden.

K. järnvägsstyrelsen har beviljat sedvanlig prisnedsättning för resa å statens banor till och från mötet, hvarmed utan vidare följer enahanda nedsättning å ett stort antal enskilda järnvägar och ångbåtslinjer. Liknande prisnedsättning har medgifvits af Landskrona—Kjeflinge järnväg. Framställning om samma biljettrabatt har gjorts hos styrelsen för Kjeflinge—Lund—Trelleborgs järnväg och för Stora Bergslagsbanan.

För erhållande af legitimationskort, berättigande till rabattbiljett, bör mötesdeltagare anmäla sig hos Bestyrelsens sekreterare, seminarieadjunkt Å. Ryde, Landskrona, *före den 1 nästkommande juli*. Därvid skola deltagares namn, titel och adress tydligt angifvas. På samma gång som anmälan insändes (helst genom postanvisning) den bestämda mötesafgiften, 3 kr.

Bestyrelsen har för afsikt att träffa sådana anstalter, att mötesbesökare genom hänvändning till dess sekreterare må kunna erhålla anvisning på rum. Tillfälle till gemensam middagsspisning under mötesdagarna vill Bestyrelsen ock söka bereda.

Öfriga nödiga upplysningar skola gifvas närmare mötet genom annonsering.

Landskrona i mars 1905.

BESTYRELSEN.

Rättelse.

Häft. 1 sid. 71 rad 13 nedifr. står *grundformen*. Bör vara *utgångsformen* (nominativen).

☛ Med detta häfte följer ett ark, innehållande profsidor ur en omarbetad och betydligt tillökad upplaga af ***C. T. Odhners lärobok i fäderneslandets historia,*** för folkskolan, hvilken upplaga nyligen utkommit på *P. A. Norstedt & Söners förlag.*

16.

Några ord om sinnesslöas uppfostran och vård.

(Forts. fr. sid. 103.)

Kommitterade fattade sin uppgift så, att den innebure icke blott ett åliggande för kommitterade att verkställa utredning, i hvad mån och under hvilka villkor ökadt statsbidrag åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn kan böra anvisas, utan äfven ett bemyndigande för kommitterade att, då dessa frågors besvarande befunnits vara beroende af det sätt, hvarpå undervisningen och vården af sinnesslöa i allmänhet inom vårt land komme att ordnas, verkställa den utredning och framställa de förslag, som kommitterade funne vara behöfliga.

Till kommittéen hade öfverlämnats riksdagens skrifvelse jämte de utlåtanden, med hvilka vederbörande myndigheter med anledning däraf till Kungl. Maj:t inkommit. Därjämte hade kommittéen beredt sig tillfälle att inhämta kännedom om det sätt, hvarpå i utlandet undervisningen och vården af sinnesslöa bedrifves.

Efter afslutade öfverläggningar i ärendet framställde kommitterade såsom sin åsikt:

att undervisningen af bildbara sinnesslöa barn bör vara obligatorisk, såsom för de döfstumma är fallet och såsom kommitterade ansett nödigt äfven för de blinda; *

att undervisningens ändamål bör vara tvåfaldigt, nämligen dels att i möjligaste mån utveckla de sinnesslöas självsförmögenheter, dels ock att bibringa dem en sådan arbetsskicklighet, att de må kunna förvärfva sitt uppehälle eller åtminstone i någon mån själfva därtill bidraga;

* Numera är undervisningen för de blinda obligatorisk.

att skolåldern bör räknas från och med det år, under hvilket barnet fyller sju år, och lärotiden i allmänhet omfatta 8 år;

att undervisningen bör meddelas i därför särskildt anordnade skolor, föräldrar eller målsmän likväl obetaget att under kontroll af vederbörande skolstyrelse enskildt sörja för de sinnesslöa barns undervisning, hvilka stå under deras målsmansskap;

att kostnaderna för undervisningen böra bestridas af skoldistrikten, hvilka böra omfatta minst ett landstingsområde eller stad, som ej i landsting deltager, med bidrag af statsmedel och rätt till viss årlig afgift af föräldrar eller målsmän, eller, om dessa icke äga tillgång till afgiften, af vederbörande fattigvårdssamhälle;

att staten bör draga försorg därom, att erforderlig tillgång på särskildt utbildade lärare för sinnesslöa beredes, och jämväl bestrida de därför nödiga kostnaderna; samt

att staten bör anordna kontroll öfver sinnesslöskolans verksamhet, för hvilken kontroll kostnaderna böra bestridas af statsmedel.

I dessa sinnesslöskolor bör, enligt kommitterades åsikt, undervisning åt fallandesjuka sinnesslöa barn icke meddelas, utan böra sådana barn erhålla undervisning i särskilda anstalter; och synes meddelandet af denna undervisning tills vidare lämpligast kunna anförtros åt enskilde, under nödig kontroll, med bidrag af staten, skoldistrikten och vederbörande föräldrar, målsmän eller fattigvårdssamhälle, såsom nyss nämnts.

Undervisningen af bildbara sinnesslöa barn, som tillika äro döfstumma eller blinda eller både döfstumma och blinda anse kommitterade lämpligast böra ske i skolor för döfstumma eller blinda.

Vidare anse kommitterade, att åtgärder från det allmännas sida böra vidtagas beträffande undervisningen äfven af sådana bildbara sinnesslöa, som öfverskridit den egentliga skoldåldern. Liksom man ansett, att tillfälle till fortsatt undervisning bör beredas för de normala barnen, så bör tillfälle till fortsatt utbildning och underhållande af förvärfvad arbetsskicklighet såvidt möjligt erbjudas de sinnesslöa, syn-

nerligast om den egentliga skoläldern anses böra begränsas, såsom kommitterade ofvan föreslagit. Eljest äfventyras lätteligen, att resultatet af den i skolan lämnade undervisningen går om intet och att ändamålet därmed således helt och hållet förfelas. Med afseende å de stora kostnader, som för skoldistrikten måste föranledas af anordnande på nöjaktigt sätt af undervisningen för de sinnesslöa i skolåldern, synes dock denna fortsatta undervisning ej böra blifva obligatorisk. Men för att uppmuntra distrikten att anordna särskilda anstalter eller så kallade arbetshem för sådan fortsatt utbildning och undervisning af de sinnesslöa, som ej kunna omedelbart efter afgången från skolan själfva förvärfva sig sitt uppehälle eller i afsevärd mån därtill bidraga, synes staten böra deltaga i kostnaden för deras underhåll i dessa anstalter, om än i mindre mån än till eleverna i de egentliga uppfostringsanstalterna och endast för viss begränsad tid. Denna tid har af kommitterade ansetts skäligen kunna begränsas till fem år, enär en längre tidrymd än denna utöfver lärotiden i skolan, hvilken i allmänhet skulle utgöra åtta år, nu ej synes behöfva bestämmas för att befästa den utveckling af själsförmögenheterna och det mått af arbetsskicklighet, som under skoltiden kunnat bibringas de sinnesslöa. Liksom öfver skolorna skulle äfven öfver arbetshemmen nödig kontroll utöfvas från statens sida.

Hvad slutligen angår de obildbara sinnesslöa, hvilka mer eller mindre närma sig de sinnessjukas gräns, är dessas behof af omvårdnad tydligen lika stort som eller ännu större än de bildbara sinnesslöas kraf på undervisning och uppfostran. Om det än lär kunna ifrågasättas, huruvida ej i en framtid staten bör öfvertaga anordnandet och underhållet af erforderligt antal vårdanstalter eller s. k. asyler för dessa obildbara sinnesslöa eller åtminstone i väsentlig mån deltaga i kostnaderna därför, hafva kommitterade dock, under förutsättning att staten åtager sig så dryga kostnader för de bildbara sinnesslöas undervisning och uppfostran, som kommitterade ansett sig böra föreslå, trott sig icke kunna ifrågasätta, att staten för närvarande skulle åtaga sig äfven denna ökade börda. Närmast måste det ligga i vederbörande kommuners och fattigvårdssamhällens intresse, att sådana anstalter

komma till stånd; men då frekvensen af de obildbara sinnesslöa i olika kommuner är mycket växlande, synas de kostnader, som för anstalternas ordnande och underhåll blifva nödvändiga, komma att drabba jämnare och lindrigare, ju större antal kommuner förena sig om en dylik anstalt. Enligt kommitterades åsikt böra därför helst flera landstingsområden jämte städer, som ej i landsting deltaga, sammansluta sig till distrikt, hvilkas omfång synes kunna lämpligen sammanfalla med de nuvarande döfstumskoldistrikten, för bestridande af kostnaderna för anläggande och underhåll af sådana asyler. För att medverka till uppkomsten af dylika asyler torde dock staten redan nu böra lämna bidrag till anläggningskostnaderna, och hafva kommitterade ansett, att detta statens bidrag skäligen kunde bestämmas till halfva anläggningskostnaden.

Enligt kommitterades förslag skulle således staten bidraga till bestridande af följande kostnader:

1) för undervisning och uppfostran i skola af bildbara sinnesslöa barn i skolåldern:

a) dels med visst bidrag för hvarje barn, hvilket bidrag kommitterade anse böra sättas lika med det för de döfstumma barnen eller sålunda: till understöd åt skola, anordnad af skoldistrikt, omfattande minst ett landstingsområde eller stad, som ej i landsting deltager, statsbidrag för år räknadt, med 250 kronor för hvarje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, samt med 125 kronor för hvarje annat i skolan intaget barn, och till understöd åt enskild skola, hvilken finnes däraf förtjänt, statsbidrag, för år räknadt, med högst 100 kronor för hvarje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, samt med högst 50 kronor för hvarje annat i skolan intaget barn;

b) dels med det belopp, som erfordras för utbildning af nödig lärarpersonal;

c) dels med den summa, som må finnas nödig för utöfvande af erforderlig kontroll från statens sida öfver de särskilda undervisningsanstalterna och arbetshemmen;

2) för fortsatt utbildning och undervisning i arbetshem af bildbara sinnesslöa, som öfverskridit skoláldern:

med visst belopp, som kommitterade anse skäligen kunna bestämmas till 100 kronor för år för hvarje sådan sinnesslö under en tid af fem år; och

3) för vård och underhåll i asyler af obildbara sinnesslöa: med belopp motsvarande halfva anläggningskostnaden för de för hvarje sådan asyl erforderliga byggnader.

Storleken af de belopp, som, enligt kommitterades mening, borde utgå af statsmedel, kan ej på förhand bestämmas, ty den beror af antalet sinnesslöa, för hvilka bidrag skall lämnas; men kommitterade hafva dock verkställt en beräkning öfver omkostnaderna, under förutsättning att skolpliktiga bildbara sinnesslöa uppginge till 1,000, sinnesslöa i arbetshem till 415 och asylister till 1,800. Till dessa siffror hafva kommitterade kommit medelst bearbetning af det statistiska material, som fanns att tillgå, men sannolikt är, att antalet sinnesslöa — såväl bildbara som obildbara — i själfva verket var större än det af kommitterade uppgifna. Emellertid kan det vara af intresse att se, till hvilken utgiftssumma för statsverket kommitterade enligt sina beräkningar kommo:

1.	a) För bidrag till undervisning af 1,000 skolbarn: för 90 % interner i allmän skola, eller 900 barn efter 250 kr. för hvarje	kr. 225,000	
	» 5 % externer i d:o d:o eller 50 barn, efter 125 kr. för hvarje	» 6,250	
	» 4 % interner i enskilda skolor, eller för 40 barn efter 100 kr. för hvarje	» 4,000	
	» 1 % externer i d:o d:o eller 10 barn efter 50 kr. för hvarje	» 500	235,750
	b) » utbildning af lärarpersonal		15,000
	c) » inspektionen: arfvoden åt inspektörer, utom rese- och trakmentsersättning, högst		3,000
2.	För bidrag till undervisning af 415 sinnesslöa i arbetshemmen efter 100 kr. för hvarje		41,500
		Summa kronor	295,250

För år 1893 utgjorde statens bidrag till då befintliga sinnesslöskolor 43,700 kronor. Om bidraget beräknats efter de af kommitterade föreslagna grunder, skulle statsbidragets belopp hafva uppgått till väsentligt högre summa. Under förutsättning, att antalet sinnesslöa inom de olika grupperna

varit så stort, som kommitterade antagit, hade statsbidraget måst ökas med 251,550 kronor.

Men utom det årliga bidraget till skolor och arbetshem skulle staten, enligt kommitterades mening, bidraga med halfva kostnaden till uppförande af asyler. Antager man, att kostnaden för hvarje asylplats uppgår till omkring 2,000 kronor, skulle staten sålunda lämna 1,000 kronor till hvarje sådan plats, och antager man därjämte, att asylisternas antal stiger till 1,800, skulle sålunda statens bidrag till asyler belöpa sig till 1,800,000 kronor.

Slutligen anmärka kommitterade, att de af kommitterade angifna beloppen icke behöfde genast tagas i anspråk utan först sedan organisationen af undervisningen för de sinnesslöa hunnit fullständigt genomföras, hvadan statens bidrag under de år, som närmast komma efter det, under hvilket kommitterade afgifvit sitt betänkande, skulle belöpa sig till väsentligt mindre belopp, än sedan organisationen blifvit genomförd.

Jämte betänkandet öfverlämnade kommitterade till Kungl. Maj:t förslag till förordning angående sinnesslöas undervisning; förslag till låroplan för undervisningen i sinnesslöskolor, förslag till formulär för frågor, som böra af läkare besvaras vid undersökning af sinnesslött barn, hvilket skall intagas i skola, samt förslag till formulär för frågor, som böra besvaras af sinnesslött barns målsman eller närmaste anförvanter, då barnet skall intagas i skola. Förslaget till förordning angående sinnesslöas undervisning sönderföll i följande afdelningar: skoldistrikt och skolstyrelser, skolor, lärare, lärjungar, kostnader för sinnesslöskoleväsendet, utbildning af lärare för sinnesslöa, öfvergångsstadganden.

Öfver de förslag, som af kommitterade afgifvits, inhämtades utlåtande af vederbörande myndigheter. I dessa utlåtanden framställdes åtskilliga invändningar mot det af kommitterade föreslagna skoltvånget. Så sades, att den ofta sväfvande gränsen mellan sinnesslöa och normala men sent utvecklade barn, i all synnerhet vid en så tidig ålder som sju år, skulle lägga snart sagdt oöfvervinneliga hinder i vägen för afgörandet, huruvida ett barn, om hvilket man ej visste, om det vore sinnesslött eller endast sent utveckladt, borde vara underkastadt stränga bestämmelser om skoltvång. Vidare

anfördes mot skoltvånget, att man visserligen borde vidtaga mera omfattande åtgärder än hittills för sinnesslöas undervisning, men att denna undervisningsplikt mot de sinnesslöa borde kunna genomföras, utan att en så radikal åtgärd som stadgandet af skoltvång behöfde tillgripas. Därjämte fästes uppmärksamhet på att erfarenheten visade, att föräldrarne ej vore villiga att öfverlämna barnen till uppfostringsanstalt, samt att, om erforderliga platser kunde beredas i dessa anstalter, tvång ej behöfde användas för att få barnen i skolorna.

I utlåtandena anfördes ock åtskilliga skäl mot anordnandet af lagstadgade skolor. Undervisningens bindande vid reglementerade läroplaner och reglementen vore icke tillrådligt; resultatet af undervisningen vore obetydligt och icke värdt de kostnader, som genomförandet af det förslag kommitterade framställt skulle hafva med sig.

Medicinalstyrelsen ansåg, att det skulle blifva förenadt med stora svårigheter att ordna anstalterna, då man ej kunde afgöra, huru många sinnesslöa funnes i hvarje distrikt. Dessutom höll styrelsen före, att den föreslagna kretsindelningen vore olämplig, emedan skolorna blefve för små. I dessa små skolor skulle ej arbeta sig fram så god metod vid barnens behandling, ej så ändamålsenliga undervisningsmetoder som i stora skolor. Utsikterna för barnens utveckling vore för öfrigt större i större skolor än i små. De större skolorna vore slutligen mindre kostsamma än de små.

Mot arbetshemmen hade man ock invändningar. Den föreslagna formen för dessa anstalter för fortsatt utbildning vore opröfvad och skulle medföra ökade kostnader. Efter slutad skolgång borde barnen vända åter till sina hem. Den föreslagna tiden för vistelsen i arbetshemmen vore för lång. Kostnaderna för arbetshemmen borde bestridas helt och hållet af vederbörande skoldistrikt.

Mot anordnandet af asyler hade man ock ett och annat att säga. Det vore alldeles för dyrbart att uppföra sådana. Innan man företoge sig att uppföra vårdanstalter för sinnesslöa, borde man sörja för att erforderliga platser funnes för de sinnessjuka.

I protokollet, som medföljde den proposition om understöd af allmänna medel till sinnesslöas utbildning, som framlades för 1897 års riksdag, yttrade dåvarande chefen för

Kungl. ecklesiastikdepartementet, att han ansåg, att de sinnesslöa barnens kraf på utbildning vore lika beaktansvärdt som öfriga abnorma barns och att därför skoltvång borde åläggas sinnesslöa likaväl som döfstumma och blinda samt att anstalterna för de sinnesslöas uppfostran och vård borde vara anordnade dels som skolor, dels som arbetshem och dels som asyler. I princip gillade sålunda chefen för ecklesiastikdepartementet kommitterades åsikt rörande hufvudgrunderna för sinnesslöundervisningens ordnande. Detta oaktadt ville han icke för närvarande föreslå genomförandet af deras förslag i dess helhet, helst som landstingen ännu måste vidkännas stora utgifter för ordnandet af döfstumundervisningen. Däremot ville han främja utvecklingen af de närvarande förhållandena genom att föreslå riksdagen bevilja rikligare statsbidrag till de ifrågavarande anstalterna, dock endast till skolor och arbetshem. Frågan om anordnandet af asyler borde för närvarande anstå. För öfrigt instämde departementschefen i kommitterades förslag, att statsbidragets storlek skulle beräknas efter antalet elever, och att skolor, upprättade af landsting, skulle erhålla större statsbidrag än skolor, som enskilda anordnat. Slutligen ansåg statsrådet, att de belopp, som kommitterade föreslagit för de olika slagen af elever och skolor, vore så väl beräknade, att han kunde föreslå riksdagen att medgifva, att de föreslagna beloppen måtte få utgå hufvudsakligen på de villkor, som af kommitterade föreslagits. Slutligen hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på ordinarie stat från och med år 1898 uppföra ett förslagsanslag af 150,000 kronor till understöd för sinnesslöas utbildning.

Sedan riksdagen i hufvudsak bifallit hvad Kungl. Maj:t föreslagit, utfärdade Kungl. Maj:t den 28 maj 1897 kungörelse angående anslag af allmänna medel åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och arbetshem för sinnesslöa. I denna stadgas, att af det berörda förslagsanslaget må från och med år 1898 utgå:

dels till uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa barn, hvilken af landsting eller stadsfullmäktige i stad, som ej i landsting deltager, anordnas och understödes samt står under inseende af en utaf landsting eller stadsfullmäktige utsedd styrelse, samt till enskild uppfostringsanstalt för

fallandesjuka sinnesslöa barn, äfvensom till den af föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm anordnade uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa, för hvarje läsetermin ett understöd af 125 kronor för hvart och ett vid läsetermins början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njuter underhåll, och ett understöd af 62 kronor 50 öre för hvarje annat i anstalten intaget barn, som från läsetermins början deltagit i undervisningen;

dels till enskild uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa barn, med det undantag, som ofvan nämnts, för hvarje lästermin ett understöd af 50 kronor för hvart och ett i anstalten vid lästermins början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njuter underhåll, och med 25 kronor för hvarje annat i dylik anstalt intaget barn, som från lästermins början deltagit i undervisningen;

dels ock till arbetshem för sinnesslöa ett årligt understöd af 100 kronor att utgå under högst fem år för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått sådan uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, som ofvan nämnts.

Som villkor för åtnjutande af omförmälda understöd meddelade Kungl. Maj:t följande bestämmelser:

att sinnesslö, som lider af konvulsioner eller fallandesot, ej får intagas i anstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa, hvaremot i anstalt för fallandesjuka sinnesslöa endast med fallandesot eller konvulsioner behäftade sinnesslöa få intagas;

att i anstalten ej får intagas sinnesslö, som lider af sinnessjukdom eller smittosam sjukdom eller som af anstaltens läkare eller inspektor förklaras vara olämplig för samlifvet i anstalten och deltagandet i arbetet därstädes;

att i anstalt, där till vård mottagas äfven obildbara sinnesslöa, dessa ej få inräknas bland dem, för hvilka statsunderstöd sökes;

att vid anstalten finnes anställd en legitimerad läkare; samt

att anstalten skall vara underkastad den inspektion, som chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet bestämmer.

Därjämte har Kungl. Maj:t föreskrifvit följande villkor för åtnjutande af statsunderstöd åt uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn:

att sådan anstalt skall bestå af två afdelningar: profklassen och den egentliga skolafdelningen;

att barns ålder vid intagningen ej får understiga 6 år och ej öfverstiga 12 år;

att, så snart barn befunnits obildbart eller oförmöget till vidare utveckling, det skall skiljas från anstalten;

att barn får kvarstanna i profklassen högst två år och i den egentliga skolafdelningen högst sex år; samt

att den årliga afgift, med hvilken föräldrar eller målsmän bidraga till barns kosthåll vid anstalten, ej får öfverstiga 50 kronor för barn af mindre bemedlade föräldrar.

Uti här ofvan angifna bestämmelser hafva följande förändringar vidtagits:

Bestämmelsen, att barn får kvarstanna i profklassen högst två år och i den egentliga skolafdelningen högst sex år, har blifvit utbytt mot föreskriften, att understöd för barn, intaget i sådan uppfostringsanstalt, må åtnjutas under högst åtta år, utan afseende å huruvida barnet är intaget i försöksafdelning eller egentlig skolafdelning, dock att, så snart barn befunnits obildbart eller oförmöget till vidare utveckling, understöd för barnet ej vidare må erhållas.*

Kommitterade, som fått i uppdrag att utarbeta förslag till ordnande af de sinnesslöas uppfostran och vård, hade föreslagit, att döfstumma och blinda, som tillika voro sinnesslöa, skulle undervisas: de förra i döfstumskolorna, de senare i blindskolorna. Emellertid hade ett så kalladt skolhem anordnats för undervisning af blinda döfstumma. I detta, som först var förlagdt till Skara och sedan flyttades till Vänersborg, intogos gång efter annan blinda sinnesslöa till uppfostran och undervisning. För att betäcka kostnaderna för dessas undervisning, kost och vård begärdes understöd af de allmänna medel, som voro anslagna till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och till arbetshem för sinnesslöa. Då denna ansökan ej kunde enligt de bestämmelser, som voro gifna för användandet af berörda medel, bifallas, väcktes år 1901 inom riksdagens båda kamrar motioner om att riksdagen måtte besluta sådan ändring i de för åtnjutande af bidrag

* Kungl. kungörelsen den 13 juni 1902.

till undervisning och uppfostran af abnorma barn från förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa framställda villkor, att dylikt bidrag finge utgå jämväl för hvarje i privat uppfostringsanstalt intaget blindt sinnesslött barn med 250 kronor om året på i öfrigt samma villkor, som gällde för andra anstalter för sinnesslöas undervisning.

Riksdagen, som fann motionernas syfte vara synnerligen behjärtansvärdt, ansåg sig emellertid icke böra för det närvarande vidtaga den åtgärd, som i motionerna ifrågasatts, utan anhöll i skrifvelse den 29 maj 1901, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, dels huruvida blinda sinnesslöa kunde antagas i allmänhet vara för undervisning mottagliga, dels huruvida för meddelande af statsbidrag till deras undervisning och uppfostran lämpligen borde stadgas samma villkor, som gällde för bidragen till uppfostran af andra sinnesslöa barn, och dels angående de kostnader, som kunde komma att tillskyndas statsverket.

Sedan den äskade utredningen blifvit verkställd, framlade Kungl. Maj:t proposition till 1903 års riksdag, hvari Kungl. Maj:t föreslog riksdagen medgifva, att till skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma må för där intagna blinda sinnesslöa barn utgå understöd med samma belopp och på enahanda villkor, som gälla beträffande understöd till enskilda uppfostringsanstalter för fallandesjuka sinnesslöa barn.

Som skäl för förslaget anförde chefen för ecklesiastikdepartementet, att det vore ådagalagdt, att, i åtminstone åtskilliga fall, blinda sinnesslöa barn vore mottagliga för undervisning, därest för denna väljas särskildt för dessa barn afpassade metoder, och att det vore samhällets oeftergifliga plikt att jämväl för denna grupp af barn söka lindra deras hårda lott genom bibringande af den uppfostran, som vore möjlig; att dylika barn ej borde undervisas tillsammans med blinda barn, som i öfrigt voro normalt begåfvade, utan att dessa barns uppfostran borde öfverlämnas till enskild anstalt med de för ändamålet särskildt befintliga betingelserna, helst ifrågavarande grupp af barn vore jämförelsevis fåtalig. Vid en sådan anstalt borde en mångsidigare erfarenhet och ett bättre resultat kunna vinnas, än om de blinda sinnesslöa barnen fördelades på flera anstalter. För närvarande torde

skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg vara den enda anstalt i vårt land, som lämpade sig för att mottaga blinda sinnesslöa barn till undervisning och uppfostran.

Riksdagen lämnade sitt bifall till det af Kungl. Maj:t framställda förslaget.

Bestämmelsen, att af de medel, som blifvit anslagna till understöd för sinnesslöas utbildning, må utgå till arbetshem för sinnesslöa ett årligt understöd af 100 kronor under högst fem år för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått sådan uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, som omnämnes i kungl. kungörelsen den 28 maj 1897, har blifvit förändrad så, att till arbetshem för sinnesslöa må ett årligt understöd af 100 kronor tills vidare utgå under högst sju år för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått en med statsbidrag understödd uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, intill dess en sådan elev anses kunna öfverlämnas till enskild vård eller tjänst eller befinnes kunna utan det skydd och den ledning, som åtnjutes i arbetshemmet, bibehålla de färdigheter och goda seder, eleven under sin utbildning förvärfvat.*

Det dröjde icke mer än två år, förrän denna bestämmelse i sin ordning blef förändrad. Den utbyttes då mot följande föreskrift: af de ifrågavarande medlen må utgå till arbetshem för sinnesslöa ett årligt understöd af 100 kronor för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått en med statsbidrag understödd uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn eller annorledes förvärfvat utbildning motsvarande den, som sådan anstalt afser att meddela, intill dess sådan elev anses kunna öfverlämnas till enskild vård eller tjänst eller befinnes kunna utan det skydd och den ledning, som erbjudes i arbetshemmet, bibehålla de färdigheter och goda seder, eleven under sin utbildning förvärfvat.**

För att åstadkomma en bättre utbildning af lärare vid skolorna för sinnesslöa barn anmodade Kungl. Maj:t styrelsen för sinnesslöa barns vård att inkomma med yttrande, huruvida och på hvilka villkor föreningen skulle vara villig att anordna en läroanstalt för utbildande af lärare vid skolorna för sin-

* Kungl. kungörelsen den 13 juni 1902.
** Kungl. kungörelsen den 10 juni 1904.

nesslöa barn i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det förslag till en dylik anstalt, som i ett af särskildt utsedda kommitterade afgifvet betänkande angående ordnande af sinnesslöas undervisning omförmältes, inkom föreningens styrelse den 10 augusti 1896 med en skrifvelse, hvari den anförde, att föreningen, under antagande att ökadt statsanslag komme den af henne inrättade skola till godo, hvarigenom föreningen kunde sättas i tillfälle att i mån af behof utvidga skolans dåvarande verksamhet, ansåg sig efter hand kunna utvidga det redan befintliga seminariet till den omfattning, som kommitterade tänkt sig; att redan för närvarande en ökning af seminariets elevantal kunde ske, så att under den tvååriga kurs, som undervisningen ansågs böra omfatta, ett antal af åtta elever utbildades, därvid enligt styrelsens för föreningen uppfattning behofvet af lärarkrafter skulle bäst tillgodoses, om kursen anordnades så, att årligen fyra elever intoges och fyra afginge, att hvad anginge de villkor, under hvilka en dylik utvidgning kunde äga rum, föreningens styrelse tilläte sig framhålla nödvändigheten för styrelsen att erhålla visshet om att föreningen för en tid af minst fem år ägde åtnjuta det anslag, som för ändamålet kunde blifva anvisadt, då en utvidgning af seminariet vore förenad med stora kostnader för undervisning, lokal m. m.; att beträffande organisationen styrelsen ansåge, att, då den hittills vunna erfarenheten gifvit vid handen, att undervisning för sinnesslöa i allmänhet bäst handhades af kvinnliga lärarkrafter, utbildandet af dylika borde ställas i främsta rummet, och att därför tillträde till seminariet tills vidare endast borde medgifvas lärarinneelever, så mycket mer som föreningens styrelse hyste betänklighet vid att inom en dylik anstalt samtidigt till undervisning och särskildt i internat mottaga manliga och kvinnliga elever af skilda samhällsklasser, en sammanblandning, som ej heller förekomme vid andra inom riket anordnade seminarier eller motsvarande undervisningsanstalter; samt att, då enligt styrelsens beräkning utgifterna för seminariet komme att uppgå till 9,400 kronor, styrelsen anhölle att detta belopp måtte ställas till styrelsens förfogande, för den händelse åt styrelsen lämnades i uppdrag att, på sätt styrelsen föreslagit, anordna seminarieundervisningen.

Med skrifvelsen följde ett förslag till stat för det utvidgade seminariet. I detta förslag voro nedanstående utgiftsposter upptagna:

Hyra för sju rum, däraf fyra sofrum, ett matrum, ett dagrum och ett rum för lärarinna	kr.	1,200
Ved och lyshållning » »	»	400
Löner åt föreståndarinna, lärarinna, gymnastiklärare samt till lektioner af speciallärare i hälsovård, bokföring och olika slöjdarter	»	2,000
Sjukvård och medicin	»	100
Underhåll af 8 elever à 40 kr. i månaden	»	3,840
Stipendier åt 8 elever à 100 kr. pr elev	»	800
Tillökning i lön åt husmodern samt lön och kosthåll för tjänarinna	»	700
Diverse	»	300
Summa	kr.	9,400

Dessutom hade föreningens styrelse samtidigt till Kungl. Maj:t öfverlämnat följande program för undervisningen vid seminariet.

Undervisningen, som fördelas på två år, bör vara dels praktisk, dels teoretisk och omfatta:

Den praktiska kursen:

Deltagande i barnens skötsel och vård;
» i hushållsgöromålen.

Undervisning och öfning i att handleda barn vid väfnad, knyppling m. fl. dylika arbeten, slöjd.

Undervisning i tillskärning och tillverkning af barnens kläder.

Kännedom om undervisningsmateriellen.

Undervisning i bokhålleri.

Gymnastik.

Den teoretiska kursen:

Öfning att undervisa barnen i de skolämnen, som tillhöra deras utbildning.

Undervisning i:

Kristendom och svenska språket.

Hälsovårdslära.

Det allmännaste af läran om själen samt allmän undervisningslära.

Öfverblick af undervisning om de sinnesslöas vård, sinnesslöbildningens historia i Sverige och i utlandet samt af de allmänna åsikterna om sinnesslöhetens orsaker och yttringar.

Allmän öfverblick af de sinnesslöas karaktärs- och själsegenskaper.

Sinnesslöundervisningens mål och anordning.

Det allmänna om talverktygen samt sättet för språkljudens rätta frambringande.

Öfversikt af läroplanen för sinnesslöskolorna.

Kännedom om sinnesslöskolornas organisation och förvaltning samt de i riket gällande författningar om sinnesslöundervisningen samt

Skriftliga uppsatser öfver ämnen, hörande till sinnesslöundervisningen.

Med gillande af den utaf föreningens styrelse föreslagna stat och undervisningsplan anvisade Kungl. Maj:t för en tid af fem år från och med år 1898 ett årligt belopp af 9,400 kronor till ett af föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm i hufvudsaklig öfverensstämmelse med nämnda stat och plan anordnadt seminarium för utbildande af lärare för sinnesslöa barn med skyldighet för föreningen att underkasta sig den inspektion öfver anstalten, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.*

År 1902 förklarade sig föreningen villig att äfven under åren 1903—1907 anordna en läroanstalt för utbildande af lärarinnor vid skolor för sinnesslöa, dock mot villkor att statsanslaget, som föreningen för ändamålet hittills uppburit, höjdes med omkring 3,000 kronor. Kungl. Maj:t ansåg skäligt att bevilja den äskade förhöjningen af statsanslaget.

---

* Kungl. Maj:ts bref till styrelsen för sinnesslöa barns vård ang. anslag till en läroanstalt för utbildande af lärare vid skolorna för sinnesslöa.

Den 24 mars 1898 utfärdade Kungl. Maj:t stadga angående afgångsexamen vid det ifrågavarande seminariet. Däri förordnades:

att med de elever, som genomgått den i nådiga brefvet den 28 maj 1897 föreskrifna teoretiska och praktiska lärokurs, afgångsexemen skall vid läsårets slut å seminariet anställas i närvaro utaf en af chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet förordnad sakkunnig;

att examen skall begynna med ett skriftligt prof, bestående af en uppsats öfver något till undervisningen och uppfostran af sinnesslöa barn hörande ämne, hvilket skall bestämmas af seminariets föreståndare, efter samråd med öfriga lärare, samt att uppsatsen skall utarbetas på lärorummet under lärares tillsyn;

att examen skall för öfrigt omfatta dels muntligt förhör såväl i kristendomskunskap, allmän undervisningslära och hälsovårdslära, som i de delar af läran om sinnesslöa barns vård, undervisning och uppfostran, som röra sinnesslöhetens orsaker och verkningar, undervisningens för sinnesslöa mål och anordning, talverktygen samt sättet för språkljudens rätta frambringande, läroplan för uppfostringsanstalter för sinnesslöa, dessa anstalters nuvarande organisation och förvaltning i Sverige samt där gällande författningar rörande sinnesslöas uppfostran; dels undervisningsprof, som skall anställas i den med seminariet förenade skolan och omfatta de där förekommande läro- och öfningsämnen; vid dessa prof skall hvarje elev undervisa minst i ett kunskaps- och ett öfningsämne;

att efter aflagd examen den examinerade skall erhålla afgångsbetyg från seminariet, hvilket skall upptaga vitsord öfver insikter

uti kristendomskunskap,
» modersmålet,
» allmän undervisningslära,
» hälsovårdslära, samt
» läran om sinnesslöas vård, undervisning och uppfostran;

öfver färdighet uti handarbete och gymnastik;

öfver undervisningsskicklighet och öfver förmåga att vårda barnen och i öfrigt leda deras uppfostran samt öfver flit och öfver uppförande under den tid, de tillbragt vid seminariet;

att föreståndaren för seminariet skall, efter samråd med dess lärare, utfärda betyget, hvilket jämväl skall påtecknas af den, som af chefen för ecklesiastikdepartementet blifvit förordnad att närvara vid examen;

att vid bedömande af elevs kunskaper och undervisningsskicklighet skola användas vitsorden: berömlig, med utmärkt beröm godkänd, med nöje godkänd, godkänd och försvarlig; att såsom betyg för flit skola begagnas vitsorden: mycket god, god och mindre god samt som betyg för uppförande vitsorden: mycket godt, godt och mindre godt;

att seminariets styrelse skall minst en månad före afgångsexamen ingå till chefen för ecklesiastikdepartementet med anhållan om förordnande af sakkunnig att närvara vid examen, samt att styrelsen därvid skall anmäla, hvilka dagar examen skall äga rum;

att den, som erhållit förordnande att vid examen vara närvarande, skall senast en månad efter sedan denna ägt rum afgifva berättelse därom till ecklesiastikdepartementet.

Jämlikt Kungl. brefvet den 13 maj 1898 äger sakkunnig, som är närvarande vid afgångsexamen, för detta uppdrag åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt bestämmelserna för tredje klassen i gällande resereglemente.

Äfven den inspektör, som chefen för ecklesiastikdepartementet skall förordna öfver de uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och arbetshem för sinnesslöa, hvilka underhållas med bidrag af statsmedel, äger rätt till ersättning af statsmedel för fullgörande af sitt uppdrag. Genom Kungl. brefvet den 28 januari 1898 är nämligen medgifvet, att den person, som af chefen för ecklesiastikdepartementet förordnas att utöfva inspektion öfver uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn och arbetshemmen för sinnesslöa, må för detta uppdrag åtnjuta dels ett årligt arfvode af 1,500 kronor, att uppbära med ena hälften i juni och andra hälften i december, dels ock resekostnads- och traktamentsersättning för sina inspektionsförrättningar enligt bestämmelserna för 3:e klassen i gällande resereglemente.

För inspektören har chefen för ecklesiastikdepartementet utfärdat instruktion. Enligt denna skall inspektören hvart

tredje år afgifva berättelse till Kungl. ecklesiastikdepartementet om ifrågavarande uppfostringsanstalters och arbetshems anordning och verksamhet.

Den inspektör, som Kungl. Maj:t förordnat öfver seminariet för utbildande af lärarinnor vid skolor för sinnesslöa, äger enligt Kungl. brefvet den 22 november 1901 uppbära ett arfvode af 300 kronor för år.

Ofvannämnda seminarium har fått rätt att liksom folkskollärar- och folkskollärarinneseminarierna kostnadsfritt erhålla den undervisningsmateriell, som för nedsatt pris genom ecklesiastikdepartementets försorg hålles folkskolorna till handa.

Slutligen må i detta sammanhang meddelas, att riksdagen från och med 1900 årligen beviljat ett anslag af 1,000 kronor att användas till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (döfstumskolor, blindskolor och sinnesslöskolor). Till erhållande af dylikt stipendium må kunna anmäla sig lärare och lärarinnor vid abnormskola, hvilka tjänstgjort vid dylik skola minst 5 år och fortfarande äro vid sådan anställda.

För att det skall vara tillbörligt sörjdt för de sinnesslöas uppfostran och vård i ett land kräfvas tre slags anstalter: uppfostringsanstalter och arbetshem för de bildbara samt asyler (vårdanstalter) för de obildbara. Beträffande asyler hade kommitterade, som inkommit med förslag till ordnande af sinnesslöas undervisning, föreslagit, att staten skulle bidraga med belopp, motsvarande halfva anläggningskostnaden för de för hvarje sådan asyl erforderliga byggnader. Men när Kungl. Maj:t, med anledning af kommitterades betänkande, framlade för riksdagen proposition om sinnesslöväsendets ordnande, förklarade Kungl. Maj:t, att frågan om inrättande af asyler borde för närvarande anstå. Men det dröjde ej länge, förrän motion väcktes vid riksdagen, att riksdagen måtte ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om understöd af statsmedel för vård af obildbara sinnesslöa samt inkomma till riksdagen med förslag, som af denna utredning kan föranledas. Sedan vederbörandes utlåtanden blifvit inhämtade, framlade Kungl. Maj:t för riksdagen förslag om anslag af allmänna medel för

vård om obildbara sinnesslöa. Sedan riksdagen beviljat de äskade medlen, utfärdades den 31 december 1904 kungörelse i ämnet. Enligt denna må anstalt, som till vård mottager obildbara sinnesslöa, af statsmedel bekomma 250 kronor för hvar och en under året å anstalten vårdad obildbar sinnesslö. Anstalten må vara inrättad som självständig eller ställd i samband med uppfostringsanstalt eller arbetshem för sinnesslöa. I senare fallet skola dock de obildbara inrymmas i särskilda lokaler. Af mindre bemedlade målsmän till sinnesslöa barn, som för vård är intagen på en anstalt för obildbara sinnesslöa, må ej tagas högre årlig afgift än 50 kronor.

Självständig anstalt skall stå under medicinalstyrelsens öfverinseende och under tillsyn af inspektören för anstalterna för sinnessjuka; sådan anstalt åter, som är anordnad i samband med uppfostringsanstalt eller arbetshem, står under den inspektion, som är föreskrifven för dessa senare anstalter.

År 1903 funnos i vårt land 25 uppfostringsanstalter för sinnesslöa. Dessa voro anordnade i öfverensstämmelse med Kungl. kungörelsen den 10 juni 1904. De bestodo nämligen af försöksafdelning (profklass) och egentlig skolafdelning. Flertalet af dem voro därjämte utvidgade med en arbetshemsafdelning och några dessutom med en vårdafdelningsasyl. Utom dessa uppfostringsanstalter funnos 4 självständiga arbetshem och 5 fristående asyler.

Antalet elever var år 1903 i skolorna 680, i arbetshemmen och arbetshemsafdelningarna 192 samt i asylerna 97. Uti de befintliga anstalterna kunde platser beredas för ännu 313 elever. För jämförelses skull meddela vi, att under år 1893 antalet platser i anstalterna för sinnesslöa uppgick till 458 och att i anstalterna voro intagna 438 sinnesslöa.

Undervisningen var dels teoretisk, dels praktisk. Den förra meddelades gemenligen på förmiddagarna under 3 à 4 timmar; den senare på eftermiddagarna under 2½ à 5 timmar. Den teoretiska undervisningen omfattade i profklassen: förberedande öfningar: kroppsrörelser (klappa i händerna, stampa, hoppa, sträcka och böja armarna m. m.), verksamhetsöfningar (stänga och öppna, tvätta sig, kläda af och på sig, borsta kläder m. m.), talöfningar (öfningar i andhämtning som i rent och naturligt uttal af språkljud, ord och kortare satser), öf-

ningar till uppöfning af de olika sinnesorganen (iakttagande och skiljande af färger, former, ämnen och ljud m. m.), åskådningsöfningar med anslutning till verkliga föremål, modell eller bild, skrif- och läsöfningar, räkneöfningar, barnsånger och visor. Den praktiska undervisningen omfattade i samma klass enklare arbeten (repning af lappar, flätning, sömnad på papper, uppträdande af pärlor, stickning, nystning, skosnörning m. m.).

I egentliga skolafdelningen undervisades uti kristendomskunskap, modersmål, räkning, geografi, historia och naturkunnighet, sång, teckning, gymnastik, handarbeten (stickning, virkning, knyppling, flätning, knytning, sömnad, spånad, väfnad, stoppning och lagning m. m.), hushållsgöromål och sysslor, slöjd (korgmakeri, snickeri, svarfning, borstbinderi, bokbinderi m. m. samt trädgårds- och jordbruksarbeten). Alla dessa slag af handarbeten och alla dessa slöjdarter förekommo icke i hvarje särskild anstalt, utan några öfvades i en anstalt, andra i en annan.

Beträffande resultatet af undervisningen synes det i allmänhet hafva varit tillfredsställande, särskildt uti handarbete och slöjd.

Men ehuruväl det under de senare åren i vårt land vidtagits kraftiga åtgärder för förbättrande af de sinnesslöas belägenhet, återstår ännu mycket att göra för att dessa olycklige måtte erhålla en uppfostran, undervisning och vård, som motsvara tidens kraf. Vi vilja här nedan angifva några önskemål, hvilkas förverkligande under den närmaste framtiden synes oss vara af mycken vikt för att de sinnesslöa måtte erhålla en omvårdnad, som under nuvarande tidsförhållanden är tämligen tillfredsställande.

Vi vilja börja med det af föreningen för de sinnesslöas vård i Stockholm anordnade seminarium för utbildande af lärarinnor vid skolorna för sinnesslöa.

Lärarkrafterna böra ökas.

Seminariets elever få öfva sig uti att handleda och undervisa barn i den skola, som föreningen anordnat. Dessa öfningar ledas af de två ämneslärarinnor, som äro anställda vid

skolan, af dess lärare i slöjd och gymnastik samt af dess lärarinna i handarbete. Men då barnen vid dessa öfningar äro delade i grupper, som samtidigt undervisas i olika rum, kunna de ledande lärarinnorna ej vara närvarande vid elevernas öfningar så ofta och så länge, som önskligt vore. Lärarinneeleverna blifva sålunda alltför mycket lämnade på egen hand och få ej den tillsyn, som vore behöflig, för att de måtte få erforderlig ledning och omfattande anvisningar, huru de i särskilda fall böra gå till väga vid undervisningen och ledningen af dessa barn, som förete så många egendomligheter. Redan nu få lärarinneeleverna en god utbildning för sitt svårskötta kall, men de skulle få en ännu bättre, om vid seminariet vore anställd ännu en lärarinna, som med de nuvarande kunde dela arbetet. Härigenom skulle alltid en lärarinna kunna vara i tillfälle att vara närvarande vid, öfvervaka och leda de praktiska öfningarna.

Sålunda synes det mig, som om vid seminariet borde anställas ännu en lärarinna, och det förekommer mig, som om denna borde hafva samma behörighet, som fordras för att kunna anställas som lärarinna vid döfstumskola, enär många af de sinnesslöa barnen tala mycket illa, hvadan undervisningen i sinnesslöskolan i många stycken borde meddelas enligt de förfaringssätt, som användas i döfstumskolan. Den jämförelsevis unga sinnesslöskolan har åtskilligt att lära af den äldre döfstumskolan, som hunnit förvärfva många erfarenheter, som kunna komma den förstnämnda till godo.

En annan brist vid seminariet, som borde afhjälpas, är, att vi på vårt språk hafva så ringa litteratur rörande de sinnesslöa. Det skulle vara till stor vinst, om på vårt språk utgåfves sådana populärt skrifna afhandlingar om de sinnesslöa, som lärarinneeleverna med sin bildning hade förutsättningar för att kunna göra sig till godo. Men det är ej så lätt att skaffa dylik litteratur, emedan förläggare ej gärna inlåta sig på företag, som hota med förlust, och det kan ej förnekas, att det är förenadt med risk att utgifva sådana arbeten, hvarom här är fråga. De fingo sannolikt ej många köpare. Här borde staten gripa in genom att lämna åtminstone bidrag af statsmedel till betäckande af kostnaderna för utgifvande af ifrågavarande arbeten.

Vid all skoluppfostran är lärarens personlighet af största betydelse. Med all rätt säges, att han är skolans själ. Framför allt gäller detta, när fråga är om sinnesslöskolan. Det är därför af högsta vikt, att vid denna skola anställas personer, som icke endast hafva erforderliga insikter och tillfredsställande undervisningsskicklighet utan därjämte äro ädla personligheter, som eldas af kärlek till de vanlottade barnen och drifvas af nit för deras sannskyldiga bästa. Men vill man göra sig försäkrad om goda lärare vid ifrågavarande skolor, måste man ock sörja för att de erhålla en lön, som fullt motsvarar de löneförmåner, som lärarinnorna vid döfstumskolorna uppbära, samt en pension, som gifver dem hvad de behöfva för att under ålderns dagar föra ett, visserligen anspråkslöst men från näringsbekymmer fritt lif. Då kan man hoppas, att till inträde vid seminariet skola anmäla sig kvinnor med de egenskaper, som äro nödvändiga för att kunna blifva en god lärarinna vid en sinnesslöskola.

Ökade lärarkrafter, lämplig litteratur och tillfredsställande löneförmåner och pensioner åt lärarinnorna vid sinnesslöskolorna — se där hvad som i närmaste framtiden bör skaffas, för att dessa skolor må erhålla goda lärarinnor, hvilket är den viktigaste förutsättningen för att dessa läroanstalter skola kunna fylla sin uppgift.

Från seminariet gå vi öfver till själfva skolan och vilja då först tala om dess organisation.

För att uppfostringsväsendet för sinnesslöa skall blifva till fullt gagn och kunna motsvara de kraf, som ställas på det icke endast från nyttans synpunkt utan jämväl från människokärlekens, fordras tre slags anstalter: uppfostringsanstalt (skola), arbetshem och vårdanstalt (asyl).

I vårt land hafva vi visserligen alla tre slagen af sinnesslöanstalter men icke uti tillräckligt antal. I skolorna stå ännu tomma platser men icke så många, att alla bildbara sinnesslöa barn i skoláldern skulle kunna mottagas i uppfostringsanstalterna. Men hvarför anmälas icke alla dylika barn till intagning i skolorna? Anledningarna härtill äro flera. Åtskilliga föräldrar vilja ej erkänna för sig själfva och ännu mindre för andra, att deras barn är sinnesslött, och därför hålla de detta från läroanstalten och söka på annat sätt bi-

bringa det något vetande och gifva det någon hyfsning; andra föräldrar äro liknöjda och försumliga och låta det stackars vanlottade barnet växa upp nästan som ett djur; andra hoppas, att barnet vid äldre år skall blifva normalt och skjuta därför upp med att anmäla det till intagning i en skola, till dess det blir för sent; andra draga sig för de dryga kostnaderna, och slutligen kunna några ej besluta sig för att skicka sitt stackars barn till skolan, emedan de frukta, att lärarinnor och kamrater ej skola behandla det med tillräcklig ömhet.

Många bildbara sinnesslöa barn få sålunda växa upp utan att få lära sig något. Härigenom gör samhället sig skyldigt till en pliktförsummelse mot barnet, på samma gång som det tillskyndar sig självt skada. Barnet har visserligen rätt till uppfostran, och det kan därigenom möjligen lära sig så mycket, att det kan åtminstone bidraga till sitt uppehälle. I alla händelser är det samhällets plikt såsom kristet att göra hvad det kan för att bereda äfven här ifrågavarande barn en så dräglig tillvaro som möjligt.

Då fråga först väcktes om att obligatorisk undervisning måtte i lag föreskrifvas äfven för de sinnesslöa barnen, likasom förut blifvit gjordt för de döfstumma och kort därefter gjordes för de blinda, förklarade regeringen, att den nu ej ville förelägga riksdagen förslag härom, emedan många landsting ännu måste vidkännas stora kostnader för ordnandet af döfstumundervisningen. Det skälet torde numera ej vara hållbart. Visserligen blefve, om undervisningen blefve obligatorisk, uppfostringsanstalterna nödsakade att utvidga sig för att kunna mottaga alla barnen; men de finge ju också ökad bärkraft genom såväl förhöjdt statsanslag som rikligare inkomster från ett större antal betalande elever.

Vill samhället uppfylla sin plikt mot alla de bildbara sinnesslöa barnen, måste undervisningen göras obligatorisk. Det finnes intet skäl för att dessa skola behandlas mer styfmoderligt än de döfstumma och blinda.

Tiden synes oss sålunda nu vara inne för att göra undervisningen obligatorisk äfven för de bildbara sinnesslöa.

Äfven för det antal barn, som nu fostras i skolorna, hafva vi för få arbetshem och asyler. Alla de barn — åtminstone det stora flertalet af dem —, som intagits i skolorna,

borde, sedan de genomgått dessa, fortsätta i arbetshem. Visserligen få barnen redan i skolorna öfva sig uti handarbete, slöjd och stundom äfven i trädgårdsarbete o. d., men där lägges dock endast grunden till deras praktiska utbildning. Någon större skicklighet i det ena eller andra arbetet kan där ej förvärfvas. Därtill räcker ej tiden, och barnen hafva i allmänhet ej erforderliga krafter för utförande af »tyngre verkstads- eller landtbruksarbeten». Men kunna då ej barnen i hemmen eller i tjänst hos andra, sedan de lämnat skolan, på den grund, som i denna blifvit lagd, fullkomna sig i åtskilliga arbeten? Ytterst få torde kunna det; de flesta sjunka småningom tillbaka till det tillstånd, hvari de befunno sig vid inträdet i skolan. För att de skola kunna hålla sig uppe och fortfarande utveckla sig, behöfva de äfven efter slutad skolkurs kärleksfull omvårdnad, sakkunnig ledning och noggrann tillsyn. Sådant kan i de flesta fall beredas dem endast uti arbetshem. Vid flertalet af våra skolor har man anordnat så kallade arbetsafdelningar, som äro afsedda just för de barn, som afslutat skolkursen. Men dessa arbetsafdelningar kunna ej lämna plats åt alla, som borde i dem intagas. Dessutom synes det oss, som om självständiga arbetshem bättre skulle kunna fylla sin uppgift än arbetsafdelningar. Det har med sig åtskilliga svårigheter att föra tillsammans sinnesslöa af så olika ålder som skolornas barn och arbetshemmens alumner. För öfrigt synes det oss, som om det vore ett vågadt experiment att i arbetsafdelningar och arbetshem hafva sinnesslöa af olika kön. Bäst torde vara att hafva särskilda arbetshem för män och särskilda för kvinnor.

Behofvet af asyler är jämväl stort. De, som finnas, kunna på långt när icke rymma de sinnesslöa, som behöfva vård i för sådant ändamål anordnade anstalter. Huru svårt är det icke att bereda nödig vård åt en obildbar sinnesslö, helst om hemmet är fattigt! För att afhjälpa bristen på asyler har man vid skolorna beredt plats åt åtskilliga asylister. Men i skolan »verka dessa endast störande och hämmande». För öfrigt äro de stundom ett hinder för bildbara sinnesslöas intagning i skolan, enär denna kan mottaga endast ett visst antal.

Med hänsyn till organisation af sinnesslöanstalterna bör sålunda, enligt vårt förmenande, arbetet under närmaste framtiden hafva till mål:

a) att undervisningen blir obligatorisk;

b) att skolor inrättas i erforderligt antal;

c) att arbetshem, särskilda för män och särskilda för kvinnor, anordnas till den omfattning, att alla, som genomgått skolorna, i dem kunna intagas;

d) att så många asyler, som äro af nöden, för att alla obildbara sinnesslöa i dem kunna erhålla vård, inrättas.

I sammanhang med talet om sinnesslöanstalternas organisation vilja vi yttra några ord om frågan, huruvida dessa anstalter böra vara stora eller små. Redan bland de kommitterade, som hade i uppdrag att inkomma med förslag till ordnande af undervisningen och vården af sinnesslöa, voro meningarna i detta stycke delade. Både stora och små anstalter hade sina förespråkare. Slutligen enade sig dock kommitterade om att bygga på de befintliga förhållandena och föreslogo därför, att hvarje landstingsområde eller stad, som ej i landsting deltager, skall för sig utgöra ett skoldistrikt, med rättighet för landstingsområde eller dylik stad att för ordnande af gemensam undervisning af sinnesslöa förena sig med ett eller flera andra sådana områden eller en eller flera dylika städer till ett skoldistrikt.

För närvarande utgöres flertalet skoldistrikt af endast ett landstingsområde: Stockholms län, Uppsala län, Östergötlands län, Norrköpings stad, Kristianstads län, Malmöhus län, Hallands län, Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län, Kopparbergs län, Gäfleborgs län, Gäfle stad, Västernorrlands län och Västerbottens län. Skoldistrikt, som bestå af två landstingsområden, äro: Skaraborgs och Älfsborgs län, Blekinge och Gottlands län, Bohus län och Göteborgs stad. Växjö, Jönköpings och Kalmar län (Kalmar södra och norra landstingsområde) bilda ett skoldistrikt. Stockholms stad har ej anordnat någon särskild skola för sinnesslöa men har ingått öfverenskommelse med föreningens för sinnesslöa barns vård i Stockholm, att föreningen på vissa villkor skall i sin skola till vård och undervisning årligen mottaga minst sextio fattiga sinnesslöa barn från Stockholms stad. Malmö stad, Jämt-

lands och Norrbottens län hafva icke inrättat några anstalter för sinnesslöa.

Vi hafva sålunda både större och mindre anstalter för sinnesslöa. I jämförelse med många dylika anstalter i utlandet äro dock äfven våra större att betrakta som små. Våra tre största skolor voro år 1903 Smålands idiothem med 60 elever, undervisningsanstalten för sinnesslöa barn å Stretered (Mölndal) med 58 och Johannisbergs anstalt för sinnesslöa med 54 elever. De minsta skolorna voro samma år: Anstalten »Ebenezer» med 5 elever samt skolan »Caroline von Vegesacks minne», Västerbottans läns uppfostringsanstalt för sinnesslöa och Norrköpings anstalt för sinnesslöa barn med hvardera 12 elever.

Åsikterna om huruvida små eller stora anstalter äro att föredraga äro ännu delade. Somliga hålla före, att man kan utöfva ett kraftigare uppfostrande inflytande på barnen i små anstalter än i stora, emedan man kan gifva de små anstalterna karaktär af hem. Andra vilja visst icke förneka vikten däraf, att anstalten ter sig för barnet som ett hem, men de förmena, att det ej är antalet elever, som gifver anstalten prägeln af ett hem, utan att det som gör, att skolan kommer att likna ett hem, är den bland anstaltens personal rådande kärlekens och samdräktens anda. Men en sådan anda kan finnas likaväl i den stora som i den lilla anstalten. Vinsten af stora anstalter är, att de blifva billigare och att de kunna nå bättre resultat af undervisningen, emedan man i dem mera noggrant och ändamålsenligt kan indela barnen i för undervisningen lämpliga grupper och på det sättet se barnens individualitet till godo mycket bättre än i en liten skola, såvida man icke vid denna anställer ett jämförelsevis stort antal lärare.

Vid grundläggande af en skola för sinnesslöa bör man se till, att den omgifves af en tämligen stor trädgård, och när man inrättar ett arbetshem för män, bör man sörja för att det får till sitt förfogande så mycket jord, att ordentligt jordbruk kan anordnas. »Klart är», säga nämligen kommitterade,* »att i skolan tillfälle bör beredas alla dem, som visa

* Med kommitterade mena vi dem, som hade uppdrag att inkomma med förslag till sinnesslöas undervisning m. m. i vårt land.

anlag för ett handtverk, att däri utbilda sig. Men då erfarenheten ådagalagt, att endast få kunna förvärfva sig så stor skicklighet, att de som handtverkare kunna förskaffa sig sitt uppehälle, är det af nöden att vid uppfostringsanstalterna hafva tillgång till arbeten, som äro mer lämpade för flertalet och som kunna erbjuda äfven de svagare en gagnande sysselsättning och utsikt att i framtiden kunna med eget arbete åtminstone bidraga till att förskaffa sig hvad till lifvets nödtorft hör. Sådana arbeten äro jordbruksarbeten, hvilka i allmänhet äro så enkla, att de af de flesta kunna utföras men dock öfva stort inflytande på de intellektuella krafterna. Därtill kommer, att de hafva stor betydelse i sanitärt hänseende samt utgöra ett värn mot de osedliga lustar, som ofta utgöra föremål för uppfostringsanstalternas bekymmer och som ej sällan hafva en eggelse i det stillasittande lif och den ensidiga verksamhet, som sysselsättningen med åtskilliga handtverk medför. Häraf framgår önskvärdheten däraf, att uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn förenas med ett jordbruk, som är tillräckligt stort för att bereda dem af barnen, för hvilka jordbruksarbeten äro företrädesvis lämpliga, nödvändig öfning däri.»

Angående samma sak skrifver kommittéen för uppgörande af förslag beträffande abnormskolundervisningens ordnande i Finland i sitt år 1889 afgifna betänkande: »För elevernas praktiska utbildning hafva bland öfningsämnena upptagits handtverk och jordbruksarbeten. Det förefaller kommittéen själffallet, att tillfälle bör beredas alla dem, som visa anlag för ett eller annat handtverk, att häri utbilda sig. Det blir emellertid, såsom erfarenheten ådagalagt, jämförelsevis endast få, som häri kunna uppnå den skicklighet, att de på denna väg kunna grunda sin framtida existens. De flesta handtverk äro för sinnesslöa alltför komplicerade och kräfva af sina idkare en omdömesförmåga, som det stora flertalet af sinnesslöa aldrig kunna nå; dessutom fordras det, för att kunna upprätthålla konkurrensen med normala arbetare, energi och självständighet långt utöfver hvad de flesta sinnesslöa kunna prestera. Under sådana förhållanden gäller det att finna arbeten, som äro lämpade för flertalet och kunna erbjuda äfven de svagare en gagnande sysselsättning och ut-

sikt till framtida utkomst. I dessa afseenden kunna jordbruksarbeten svårligen af något annat öfverträffas. Det gifves knappast något slag af arbete, som med större enkelhet i samma grad förenar egenskapen af lämpliga öfvergångar från lättare till svårare och mera komplicerade sysselsättningar och som därför såväl som dessa skulle ägna sig för olika grader af fysisk och psykisk utbildning, och som uppfostringsmedel äger naturens eget arbete med dess synliga resultat af arbetarens möda ett oskattbart värde. Jämför man åter jordarbeten med andra i hygieniskt afseende, så kan man för dessa äfven fysiskt svaga och slappa individer knappast tänka sig något sundare än efter hvars och ens krafter afpassad sysselsättning vid jordbruk. Betänker man än vidare, att andesvagskolan får sina flesta elever från landsbygden, från den kroppsarbetande klassens led — enligt år 1883 års statistik 94 % — och att dessa utan landtliga sysselsättningar under åttaårigt anstaltsuppehåll skulle blifva i hög grad främmande för sederna och lifvet i sin blifvande omgifning samt att de flesta senare vid landtbruket skola finna sin naturliga utkomst, så torde inses, af hvilken utomordentlig betydelse jordbruket är vid andesvaganstalterna. Men skola dessa fördelar ernås, så måste vid anstalterna verkligt jordbruk kunna bedrifvas. En trädgård eller en bit ängsmark är härvid icke nog. Jordbruket vid andesvaganstalten får icke vara blott och bart ett pedagogiskt medel — såsom sådant kunde nog arbetet i en trädgårdstäppa gå an —, utan arbetet skall vara ställdt så, att barnen verkligen kunna lära sig det de senare skola lefva af. Den, som haft något med andesvagas uppfostran att göra, vet, hvilken otrolig öfning det fordras, för att ett sådant barn skall uppnå färdighet äfven i de enklaste handgrepp. Och huru enkla än jordbrukarens arbeten kunna synas, så fordras dock årslånga öfningar, förrän den andesvaga i bondens tjänst kan göra sin kraft nyttig och användbar. Får han icke lära sig detta i anstalten, så är det fara värdt, att han senare skall få gå utan arbete, ty det finnes så många, som kunna göra det bättre och lättare än han. Den nödiga utbildningen härför uppnår man emellertid icke på ett litet inhägnadt jordområde, ty hvilken öfning kan man gifva ett större antal

elever vid arbeten, som äro undangjorda på en eller ett par dagar.»

Då den finska kommittéen skref detta, hade den afseende endast på skolor med åttaårig kurs. När barnen genomgått denna, skulle de återvända hem. Något annorlunda gestalta sig förhållandena, när den sinnesslöe, efter att hafva varit åtta år i skolan, intages i arbetshem, där han får förblifva, kanske så länge han förmår något arbeta. I detta fall blir det så mycket angelägnare, att tillfälle till sysselsättning med jordbruksarbeten finnes vid arbetshemmen. Men då kan det ock vara tillräckligt, att barnen i skolorna öfva sig med trädgårdsarbeten såsom en förberedelse till de större kraft kräfvande jordbruksarbetena.

Med hänsyn till undervisningen i sinnesslöskolorna hafva vi ock att framställa några önskemål.

1. Undervisningen bör i allmänhet afse i första hand utveckling af själskrafterna. Några bestämda lärokurser för vare sig hela skolan eller särskilda klasser i denna böra ej uppgöras och föreskrifvas. Dock bör en läroplan uppgöras för hvarje skola. Denna bör angifva de områden af de särskilda läroämnena, inom hvilka undervisningen bör begränsas.

Barnen böra ej sammanhållas i fasta klasser utan böra få undervisas i ett ämne uti en grupp och i ett annat ämne i en annan grupp. Vid gruppernas indelning bör man taga hänsyn endast till barnens anlag, förmåga och utveckling.

Till examina böra ej inläras vissa pensa, för hvilka skola redogöras, utan de böra anordnas som vanliga lektioner, vid hvilka allmänheten får vara närvarande. Då böra ock framläggas skrif- och teckningsböcker samt handarbeten och slöjdsaker.

Större vikt än hittills bör läggas på åskådningsöfningarna. Sådana böra förekomma hela skolan igenom och bedrifvas efter en viss plan. Där så ske kan, bör man, sedan man behandlat ett föremål i skolan, föra barnen ut i naturen och visa dem själfva tinget. Har man t. ex. talat om ett berg och visat en bild af ett sådant, bör man sedan visa barnen ett berg ute i naturen. Åskådningsöfningarna böra förbindas med teckning.

Synnerlig uppmärksamhet bör ägnas åt handarbete och slöjd. De hafva, rätt skötta, stort uppfostrande inflytande. Beträffande frågan, om i sinnesslöskolan bör öfvas pedagogisk slöjd eller yrkesslöjd, synes det oss, som om den pedagogiska slöjden borde förekomma i skolans lägre klasser, yrkesslöjden åter i de högsta klasserna och i arbetshemmen. Därjämte förekommer det oss, som om den pedagogiska slöjden borde handhafvas af en pedagogiskt utbildad lärare eller lärarinna. Yrkesslöjden åter torde böra förehafvas under en yrkesmans ledning.

2. Lämpliga läsböcker för barnen böra anskaffas. För sinnesslöskolan finnas inga lämpliga läsböcker. Man måste använda dem, som äro afsedda för de normala barnen. Enligt vår mening skulle det i hög grad främja de sinnesslöas utveckling, om man vore i tillfälle att vid undervisningen få begagna böcker, som vore utarbetade med särskildt afseende på eleverna i sinnesslöskolorna. I läsböckerna borde intagas icke endast berättelser och andra stycken af allmänt innehåll utan äfven sådant ur historien, geografien och naturkunnigheten, som anses tjänligt att väcka barnens intresse, och att utvecklande och förädlande inverka på dem, äfvensom sådant, som kan vara till nytta för dem att veta.

Det är icke lätt att få sådana läsböcker till stånd. Ännu äro nämligen de få, som hafva det intresse för och den kännedom om sinnesslöskolan, att de däraf känna sig manade att utarbeta läsböcker för sinnesslöskolan. Därtill kommer, att förläggare icke äro benägna för att utgifva dylika böcker, för hvilka de ej kunna räkna på någon större årlig omsättning. De flesta barnen i sinnesslöskolorna äro fattiga. Därför bruka skolorna hålla dem med böcker. Skolorna skulle sålunda visserligen inköpa ett visst antal läsböcker, men då dessa finge begagnas endast i skolan och under lärarens tillsyn, skulle de kunna användas under flera år. Häraf måste blifva en följd, att omsättningen af böckerna blefve jämförelsevis ringa.

Det synes, som om staten borde vara skyldig att söka få till stånd lämpliga läsböcker för sinnesslöskolan. Har den vidtagit åtgärder för att den allmänna folkskolan måtte få en lämplig läsbok, bör den väl ock sträcka sin omsorg i detta

hänseende äfven till sinnesslöskolan. Staten torde bäst främja den sak, hvarom här är fråga, genom att utfästa ett pris för den, som inlämnade ett antagligt förslag till läsebok för sinnesslöskolan, samt genom att på ett eller annat sätt lämna understöd åt den, som ville förlägga boken.

Hvad vi härofvan föreslagit, är ej något, som förut ej förekommit. Till uppmuntran för författandet och utgifvandet af lämpliga undervisningsböcker för folkskollärarseminarierna och folkskolorna i religion och moral, allmän historia, geografi och naturlära blefvo år 1846 belöningar utfästa af minst 300, högst 750 kronor, och för bestridande af härtill erforderliga kostnader anvisades räntan af Filenska donationsmedlen till folkundervisningens befrämjande. Vid riksdagen 1847 och 1848 beviljades 1,500 kronor för att befordra författandet och utgifvandet af lämpliga läroböcker för allmogen, och af Kungl. Maj:t utfästes belöningar för sådana skrifter, som till detta ändamål kunde befinnas tjänliga. Af de täflingsskrifter, som inlämnades, belönades två: lärobok i naturlära för folkskolan af N. J. Berlin och läsebok i naturläran för Sveriges allmoge af samme man.

År 1849 utkom d:r Mårten Luthers lilla katekes med förklaring af d:r Olof Svebilius och J. A. Lindblom jämte hjälpreda för menige mans barn vid inhämtandet af kristendomskunskapen. Ett försök för hemmet och skolan af J. C. Flodman. Detta arbete blef af Kungl. Maj:t belönadt med högsta priset bland täflingsskrifter för folkskolor och folkskollärarseminarier.

Hvarje år utgår af statsmedel till förläggare af läsböcker och undervisningsmateriell understöd antingen så, att en mellanafgift betalas för hvarje på folkskolebyrån rekvireradt exemplar, eller så, att en öfverenskommen summa lämnas på en gång under villkor, att boken till skolor försäljes för ett visst bestämdt pris.

Det är sålunda ej något nytt vi vilja att staten skall inlåta sig på, då vi föreslå, att regeringen på här ofvan angifna sätt måtte söka få till stånd en läsebok för sinnesslöskolor.

Inspektor för seminariet för utbildande af lärare vid skolor för sinnesslöa barn har ingått till Kungl. Maj:t med

underdånig anhållan, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för anskaffande af en sådan läsbok, hvarom här är tal, och styrelsen för föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm har tillstyrkt hvad inspektor föreslagit och därvid särskildt fäst uppmärksamheten på lämpligheten däraf, att ett pris utfästes för den, som inlämnade antagligt förslag till boken i fråga. Men Kungl. Maj:t har ännu icke vidtagit någon åtgärd för att sinnesslöskolan måtte erhålla en lämplig läsebok.

3. Tjänliga handledningar böra utarbetas för lärarne.

För undervisningen i träslöjd borde t. ex. utarbetas en modellserie, med särskildt afseende fäst vid sinnesslöskolor. Modellserien borde vara åtföljd af en bilaga, i hvilken alla de föremål, som ingå i modellserien, vore aftecknade. Till hvarje afbildning skulle höra enkelt affattade, fullständiga anvisningar om huru man bör gå till väga vid förfärdigandet af föremålen.

Äfven vid åskådningsöfningarna behöfver mången lärare en lämplig vägledning för att kunna tillfredsställande sköta dem. Åskådningsöfningarna ställa nämligen stora anspråk på läraren. »Först och främst», säger en lärarinna, hvilkens ord vi här i hufvudsak anföra, »lifligbet och intresse för att få det sinnesslöa barnet med, på det att det icke måtte sitta slött och ointresseradt vid undervisningen. Sedan mycken omtanke och kunskap för att kunna begränsa ämnet efter barnets ståndpunkt. Läraren kan ej hafva tillräcklig kännedom om de saker han skall åskådliggöra för barnen. Ju säkrare han är, dess mer undgår han faran att förvrida deras uppfattning genom onödiga, oväsentliga sidoanmärkningar. Därför skulle det vara synnerligen betydelsefullt, om vi hade en vägledning för åskådningsöfningarna, som vore utarbetad uteslutande för sinnesslöskolan, ett grundlag efter hvilket enhvar lärare kunde inskränka eller utvidga ämnet efter barnens uppfattningsförmåga. Denna bok skulle naturligtvis hafva särskild betydelse för den oöfvade läraren men visserligen äfven för dem, som varit längre med.»

Äfven i Danmark kämpar man med svårigheten att få lämpliga böcker för sinnesslöskolan, emedan sådana hafva att påräkna en så ringa omsättning, att förläggare, som anmodas utgifva sådana, frukta, att de ej kunna få sina kostnader er-

satta. Därför uttalar den lärarinna, hvars ord vi här ofvan anfört, den förhoppningen, att de särskilda uppfostringsanstalterna för sinnesslöa i Danmark skola vara villiga att lämna bidrag till betäckande af kostnaderna för utarbetande och utgifvande af en vägledning för läraren vid åskådningsöfningarna. Vi tro ej, att ifrågavarande läroanstalter i vårt land med sina begränsade tillgångar skulle vara benägna att lämna dylikt bidrag, men däremot hålla vi före, att staten utan svårighet kan anslå de för ändamålet erforderliga medlen, och vi anse, att det är statens ovillkorliga skyldighet att göra hvad den kan för att sätta sinnesslöskolan i stånd att tillfredsställande fylla sin uppgift.

4. Vid inspektionen af uppfostringsanstalterna för sinnesslöa borde den pedagogiska sidan mera tillgodoses, än hittills varit fallet.

Angående inspektionen af ofvannämnda anstalter yttra kommitterade: »Att den organisation af undervisningen för de sinnesslöa i vårt land, som kommitterade föreslagit, kräfves en särskild tillsyn från statens sida, ligger i sakens natur. Inga formulerade bestämmelser, hur fullständigt och omsorgsfullt de än affattats, kunna ersätta det rent personliga inflytande, som inspektionen har att utöfva. Om på andra undervisningsområden ett dylikt inflytande är nödvändigt, gäller detta i ännu högre grad här. Anvisningar och råd såväl beträffande undervisningens lämpligaste anordnande och bedrifvande som äfven i fråga om tillämpningen af stadgar och föreskrifter komma med visshet att alltsomoftast blifva för vederbörande behöfliga. Särskildt med hänsyn till det nära sambandet mellan de sinnesslöas kroppsliga hälsotillstånd och möjligheten af utveckling af deras själsförmögenheter är en inspektion här af nöden. Storleken af bidrag, som, enligt hvad här förutsättes, staten skall lämna till sinnesslöundervisningen, påkallar jämväl ett öfvervakande från statens sida, på det att dessa bidrag måtte medföra det gagn de äro afsedda att bereda. Både i pedagogiskt, hygieniskt och finansiellt hänseende har således statskontrollen här viktiga uppgifter att fylla.» »Kostnaderna för inspektionen måste, på grund af hvad kommitterade i afseende å dennas anord-

ning föreslagit, med hänsyn därtill att nu ifrågavarande skolors antal skulle blifva icke obetydligt större än döfstumskolornas, sättas högre än kostnaderna för dessas inspektion. Om inspektionen öfver sinnesslöskolorna jämte arbetshemmen fördelas på två personer, torde arfvodet för hvardera af dessa skäligen kunna bestämmas till högst 3,000 kronor. Inspektörens eller inspektörernas resekostnads- och traktamentsersättningar skulle, liksom döfstumskoleinspektörens, utgå af de under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag till rese- och traktamentsersättningar.»

Bland kommitterade voro meningarna delade, huruvida inspektionen borde anförtros åt en läkare eller åt en pedagog. Flertalet kom under öfverläggningarna till den åsikten, att inspektionen borde anförtros åt en läkare just på den grund, att de sinnesslöa barnens kroppsliga hälsotillstånd spelar en så stor roll vid bedömande af huruvida det är någon förhoppning om att deras själskrafter kunna utvecklas och att de kunna förvärfva någon färdighet. Vidare ansåg man, att en läkare bättre än en pedagog kunde bedöma, om de hygieniska förhållandena vid anstalterna vore tillfredsställande och om i allmänhet barnen sköttes och vårdades på tillbörligt sätt. Från motsatta sidan invändes, att det sätt, hvarpå undervisningen handhades, vore af väsentlig betydelse för att arbetet med de sinnesslöa skulle bära någon frukt, samt att den läkare, som vore anställd vid skolan, kunde tillse, att de medicinska och hygieniska krafven komme till sin rätt.

Emellertid har chefen för ecklesiastikdepartementet alltid anförtrott inspektionen öfver de uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och arbetshem för sinnesslöa, hvilka underhållas med bidrag af statsmedel, åt läkare.

År 1898 utfärdade sagde departementschef instruktion för den ifrågavarande inspektören, och genom kungl. brefvet den 28 januari 1898 är medgifvet, att den person, som af chefen för ecklesiastikdepartementet förordnas att utöfva inspektion öfver uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn och arbetshemmen för sinnesslöa må för detta uppdrag åtnjuta dels ett årligt arfvode af ett tusen fem hundra kronor, dels resekostnads- och traktamentsersättning för sina inspektions-

förrättningar enligt bestämmelserna för tredje klassen i gällande resereglemente.

Vi hafva fullviss kännedom därom, att inspektionen öfver de anstalter, hvarom här är tal, har utöfvats på ett utmärkt sätt, och att genom inspektörens ingripande åtskilliga förbättringar kommit till stånd beträffande såväl sinnesslöskoleväsendet i dess helhet som enskilda anstalter, men härvid torde dock den pedagogiska sidan ej hafva betonats lika mycket som den medicinska och hygieniska. Metoderna, som följas vid undervisningen, torde ej hafva varit föremål för så mycken uppmärksamhet som öfriga förhållanden vid skolorna. Det torde därför ej kunna undgå den sakkunnige iakttagaren, att med hänsyn till undervisningen och skolornas anordning från pedagogisk synpunkt åtskilliga brister förefinnas, som borde afhjälpas. Det synes oss därför, som om regeringen skulle handla välbetänkt, om den utan att göra några rubbningar i den nuvarande inspektionen uppdroge åt en pedagog, som något sysselsatt sig med sinnesslöundervisningen och hade intresse därför, att genom besök i de särskilda sinnesslöskolorna taga kännedom om undervisningen därstädes samt gifva vederbörande styrelser och lärare de anvisningar och råd han kunde finna behöfliga. En dylik inspektion behöfde ej årligen förekomma, utan det torde vara tillräckligt, om den företoges t. ex. hvart femte år.

Vi afsluta denna uppsats med den innerliga önskan, att alla vederbörande måtte ägna den omvårdnad om de sinnesslöas uppfostran, hvaraf den är i så hög grad förtjänt. Synnerligen önskvärdt synes det oss, att staten vidtager erforderliga åtgärder för att sinnesslöskolan måtte erhålla lämplig läsebok och andra behöfliga hjälpmedel vid undervisningen samt vakar öfver att den hos oss tämligen unga undervisningen af sinnesslöa ej måtte komma in på några afvägar.

Carl K—n.

17.

Lärarbildningen i Förenta staterna.

(På grund af iakttagelser under en studieresa sommaren och hösten 1904.)

Seminarierna i Westfield och Worcester.

(Forts. fr. sid. 136.)

Den lilla staten Massachusetts med sina 2,8 mill. inbyggare har för närvarande 10 seminarier för utbildande af lärare och lärarinnor. Det största af dessa är det förut omtalade i Bridgewater, som har öfver 250 lärjungar och således är mer än dubbelt så stort som våra folkskoleseminarier. De öfriga, ehuru hvart för sig icke så talrikt besökta, äro dock äfven de betydligt större än våra och tillföra skolan årligen ett mycket större antal lärarkrafter än dessa. Då Massachusetts har föga mer än hälften af Sveriges folkmängd, är ju nämnda förhållande ägnadt att väcka förvåning, men det får sin förklaring däraf, att man här såsom på många andra ställen i utlandet förser äfven skolornas lägsta klasser, de som motsvara vår småskoleafdelning, med utbildade folkskollärarinnor.

Äfven den, som mycket grundligt studerade vår i flera afseenden utmärkta pedagogiska utställning vid världsexpositionen i S:t Louis, erhöll därigenom ingen underrättelse om att några lärarbildningsanstalter existera i vårt land. Inom de amerikanska afdelningarna däremot erinrades man kraftigt ej blott om seminariernas tillvaro utan äfven om den stora vikt, amerikanerna lägga på lärarutbildningen, och den jämförelsevis höga ståndpunkt, anstalterna för densamma därstädes intaga. Här erbjöds en god öfverblick öfver dessa anstalter och de hjälpmedel, som de förfoga öfver. Nästan hvarje stat hade sammanfört ett rikhaltigt material af upplysande bilder, visande seminariernas präktiga, tidsenliga byggnader och i dem inredda lokaler af olika slag, särskildt de synnerligen praktiskt inrättade laboratorierna, deras

utrustning samt åtskilliga scener från arbetet inom dem, vidare seminariebiblioteken med tillhörande läsrum, anordningar för teckning, slöjd och gymnastik, öfningsskolorna och scener från verksamheten där m. m. Därjämte utställdes samlingar af elevarbeten ej blott i vissa öfningsämnen utan äfven skriftliga arbeten i flera kunskapsämnen. Särskildt intressant var det att ta del af de arbeten, som vid några seminarier utförts i barnpsykologi, ett studium hvari man i Amerika kommit längre än på något annat ställe i världen. Ändtligen utställdes redogörelser från hvarje seminarium beträffande dess organisation, inträdesfordringar, lärokurser, arbetsordning och detaljer rörande undervisningen m. m., äfvensom sammanfattande redogörelser och tablåer öfver lärarbildningens ställning i olika stater.

Hvart man vände sig, trängde sig det intrycket oemotståndligt på en, att man där ute gör allt hvad varmt intresse, omtanke och uppoffring kunna göra för att åstadkomma så utmärkta anstalter som möjligt för utbildande af lärare och lärarinnor vid de allmänna skolorna, hvilka med skäl blifvit kallade nationens ögonsten.

Det fördelaktiga intryck, som utställningen sålunda skänkte rörande de amerikanska seminarierna, befästes ytterligare hos mig genom de besök, jag senare var i tillfälle att göra vid en del af dessa anstalter själfva. Det var med längtan jag motsåg höstterminens början vid semnariet i Westfield, där den äfven för svenska läsare kände professor Will S. Monroe verkar såsom lärare i psykologi och pedagogik. Han intar en mycket bemärkt plats bland Amerikas psykologer och har särskildt inom barnpsykologien utfört många värdefulla undersökningar, om hvilka han publicerat flera arbeten dels i sitt hemland, dels i Tyskland. Ej blott som författare utan än mer som praktiskt verksam lärare är han en af banbrytarne för ett för pedagogiken fruktbringande psykologiskt studium vid seminarierna. Det var också hufvudsakligen för att närmare lära känna denna hans verksamhet, som jag önskade besöka Westfield.

Nämnda plats är en liten fridfull stad på 12,000 invånare i en vacker trakt i västra Massachusetts.

Det är ett af de tre äldsta af denna stats seminarier, som 1844 flyttades till Westfield. Den nuvarande seminariebyggnaden, som uppfördes i början af 1890-talet, är afsedd för 175 à 200 elever. Utom en stor samlingssal, lärorum, rektorsexpedition, särskildt biblioteksrum och åtskilliga vanliga lektionsrum inrymmer den fyra större laboratorier för olika grenar af det naturvenskapliga studiet, därjämte en mycket rymlig teckningssal, slöjdsal med fullständig uppsättning af materiell för träslöjd enligt det svenska näässystemet m. m. Den nioklassiga öfningsskolan har sin särskilda byggnad strax bredvid hufvudbyggnaden. För den fysiska uppfostran är sörjdt genom en stor gymnastiksal och rymliga idrottsplatser, anordningar för bad m. m.

För två år sedan uppfördes på statens bekostnad å seminariets tomt ett seminaristhem med plats för 70 lärjungar. Hemmet står under öfverinseende af rektor och under omedelbar ledning af en husmor. Det står elev fritt att antingen bo i seminariehemmet eller i privat familj i staden. Den, som föredrar det förra, äger välja en kamrat att bo tillsammans med. Hvarje sådant par får disponera tre rum. På allt sätt är det sörjdt för lärjungarnes trefnad. De bekväma och inbjudande elevrummen äro belägna i 2:a och 3:e våningarna. I första våningen träffa vi en stor gemensam matsal, kök, salong, mottagningsrum, ett välförsedt bibliotek med läsrum, sjukrum, toalettrum m. m. För de elever, som vilja sy och laga åt sig själfva, finnas arbetsrum med symaskiner och annan nödig attiralj. Hemmet äger äfven en större sal, som kan användas för gymnastik, aftonunderhållningar o. d.

Afgiften för mat, rum och tvätt är för hvarje elev 160 dollars per läsår.

Nu till arbetet vid seminariet.

Inträdesfordringarna äro här såsom öfverallt i Massachusetts följande:

1. En ålder af minst 16 år för kvinnor och 17 för män.

2. Fysisk styrka och hälsa. Härpå lägges stor vikt, och äfven sedan inträde vunnits, är en fortsatt vistelse vid seminariet beroende på resultatet af de läkarundersökningar, som alltemellanåt verkställas.

3. Goda seder.

4. Kunskaper och färdigheter, vunna genom fullständigt genomgående af den på folkskolan byggda 4-åriga high school,

eller också

fullt motsvarande kunskaper och färdigheter, förvärfvade på annat sätt.

Alla sökande undergå en noggrann inträdespröfning, som i de flesta ämnen är både muntlig och skriftlig.

Sålunda kvalificerade elever kunna genomgå seminariekursen på två år. Men då måste arbetet anses ganska strängt. Elever, som behöfva spara sig något, kunna utsträcka samma kurs öfver en något längre tid, t. ex. $2^1/_2$ år. Någon kvarsittning såsom i våra skolor förekommer icke. Arbetet är anlagdt i så pass fria former, att den, som icke orkar med allt, som bjudes samtidigt, kan ta för sig något mindre i sänder och i stället utsträcka studietiden. Och skulle någon vid en termins slut visa sig icke nöjaktigt ha inhämtat terminskursen i något ämne, så är det tillräckligt, att han en annan termin gör om just det arbete, som var underhaltigt.

Minimikursen vid detta seminarium omfattar följande ämnen:

1. Pedagogikens teori och historia jämte skollagstiftning, skolorganisation och skolhygien.
2. Psykologi.
3. Engelska språket och litteraturen.
4. Historia.
5. Geografi och geologi
6. Fysiologi och biologi.
7. Fysik och kemi.
8. Matematik.
9. Teckning, slöjd, musik, sång och kroppsöfningar.
10. Praktiska öfningar i skolan jämte de olika ämnenas metodik.

En följd af de ovanligt höga inträdesfordringarna är, att de under n:r 3—9 nämnda ämnena redan vid inträdet äro så vidlyftigt och grundligt studerade, att något genomgående af kurserna i dem i deras helhet icke är behöfligt. Man väljer därför under den jämförelsevis korta seminarietiden ut vissa partier för ett studium, som är af mera själfständig art och ägnadt att bli särskildt fruktbringande såväl för elevernas egen utveckling som för deras arbete i skolan. För öfrigt nedlägges under seminarietiden det mesta arbetet på de under n:r 1, 2 och 10 uppförda ämnena.

Att närmare redogöra för studierna i alla de nämnda ämnena skulle bli för vidlyftigt. Jag utväljer några såsom exempel.

Psykologien var ju det ämne, hvars behandling jag först och främst ville lära känna här. Kurserna i psykologi äro så anordnade, att de föregås af den kurs i *fysiologi*, som meddelas af läraren i biologi. I denna fysiologiska kurs, som äfven medtar det oundgängligaste af anatomien och den allmänna hygienen, ägnas först och främst en noggrann uppmärksamhet åt nervsystemet, hjärnan och sinnesfysiologien. Hjärnan af får, ryggmärg af kanin och dufva samt nerver af groda lämnas preparerade åt eleverna, som hvar för sig få under lärarens ledning dissekera dem och utleta jämförelser mellan hvad de finna hos dessa djur och de motsvarande företeelserna hos människan. Äfven enkla fysiologiska experiment anställas.

För öfrigt illustreras viktigare delar af anatomien genom preparat af vissa organ, förvarade i sprit, modeller m. m. äfvensom genom mikroskopiska undersökningar af vissa väfnader. Lärjungarne få biträda vid framställandet af preparaten och göra beskrifningar och teckningar öfver hvad de iakttaga.

På ofvannämnda kurs bygges sedan undervisningen i psykologi. Därvid kommer först en elementär kurs i allmän psykologi, behandlande enklare företeelser inom förnimmelse-, känslo- och viljelifvet. Som lärobok användes HALLECK: Psychology and Psychic Culture, en väl skrifven bok på några hundra sidor. I öfrigt anlägges detta studium så, att lärjungarne ledas till att observera sitt eget själslif, analysera dess företeelser och gruppera de gjorda iakttagelserna för att sålunda själfva i någon mån finna lagar, som reglera det mänskliga själslifvet.

Därefter följer en kurs, som mera ingående sysselsätter sig med sådana psykologiska frågor, som äro af största vikt för pedagogiken. Härvid användes i detta seminarium ingen särskild lärobok, men prof. Monroe lämnar för hvarje lektion hektograferade grundlinjer samt hänvisar lärjungarne till studium af vissa partier af sådana arbeten som James' *Psychology*, J. Mark Baldwins *Elements of Psychology*, San-

fords *Experimental Psychology*, Hallecks *Education of the central nervous System*, samt Wundts psykologiska arbeten.

Slutligen förekommer en kurs i barnpsykologi. Denna inledes därmed, att eleverna uppmuntras till att hvar för sig återupplifva minnena från sin egen barndom och uppteckna det viktigaste häraf, hvarefter partier ur dessa uppteckningar föredragas och diskuteras i klassen. Man har funnit dessa öfningar vara ett godt medel att hos de vuxna eleverna öka intresset för företeelserna inom barnens värld. Det egentliga studium af barnen, till hvilket man sedan öfvergår, kallas i Amerika »child study», en benämning som är mera träffande än vårt uttryck »barnpsykologi». Det är nämligen barnens såväl fysiska som psykiska tillstånd och utveckling man vill lära känna. Lärjungarne få deltaga i vissa direkta undersökningar rörande barnens kroppsstorlek, vikt, styrka, deras olika sinnens skärpa, arten och omfattningen af deras föreställningar, deras minne m. m. I mån af tid och intresse samla de hvar för sig iakttagelser, som upptecknas och inlämnas till läraren. Till de från seminariet utgångna lärarne och lärarinnorna och i öfrigt till enhvar, som är villig och skicklig att ta befattning med saken, utsändes alltemellanåt frågor, berörande ett eller annat för pedagogiken viktigt barnpsykologiskt problem. Då svaren inkomma, få seminariets elever del af ett lämpligt antal af de värdefullaste. Ändtligen studeras barnpsykologiska arbeten af de förnämsta författarne på området, sådana som Preyer, Perez, Hall, Barnes, Baldwin, miss Shinn m. fl.

Afsikten med studiet är att hos de blifvande lärarne väcka sympati och förståelse för barnen och att lära dem känna de olika sidorna af barnens lif. Hvad man därvid hittills mest fäst sig vid är, som delvis redan är nämndt, deras fysiska hälsa och tillväxt, sinnesverksamheten, framför allt synen och hörseln, uppmärksamheten, intresset, tröttheten, minnet, olika åskådningstyper, fantasien, viljestyrkan, de moraliska och religiösa känslorna och föreställningarna m. m. Det är lätt att förstå sanningen af det påstående, som jag så ofta hörde där ute, att ett dylikt studium är ägnadt att göra läraren till en varmhjärtad och sakkunnig

vårdare och ledare af barnens kroppsliga och andliga utveckling.

Vid studiet af *naturvetenskaperna* åsyftar man först och främst en klar uppfattning af de fakta och lagar, som där möta. I så stor utsträckning som möjligt inhämta lärjungarne kännedom om dem genom egna iakttagelser i naturen och i laboratorierna. För det andra handledas de i att rätt tolka sina iakttagelser och ur dem härleda de allmänna principerna. Amerikanerna framhålla med rätta, att på detta sätt förvärfvade kunskaper äro af vida större värde än abstrakt bokvetande. För det tredje uppvisas de bästa sätten att göra naturvetenskaperna fruktbringande vid undervisningen i folkskolan. Detta är den punkt, på hvilken fackläraren i seminariet och lärarne i dess öfningsskola räcka hvarandra handen för åstadkommande af en rationell undervisning i ämnenas metodik och en effektiv handledning vid elevernas praktiska öfningar.

För att möjliggöra sådana iakttagelser, som ofvan nämnts, anordnas ofta längre eller kortare exkursioner i det omgifvande landskapet, och, som ofvan är angifvet, finnes för hvart och ett af de naturvetenskapliga ämnena ett stort och ändamålsenligt laboratorium, hvarest lärjungarne dels under lärarens ledning, dels på egen hand utföra sina arbeten.

I *geografien* anses vid detta seminarium studiet af jordens särskilda länder undangjordt vid inträdet. Vid seminariet förekommer däremot följande:

1. Studium af de olika kontinenternas terrängförhållanden, flodsystem och sjöar, hvilket allt steg för steg åskådliggöres genom teckning och modellering, som af lärjungarne utföres under lärarens ledning.

2. Studium af jordens rörelser, de viktigaste faktorer, som verka omdanande på jordytan jämte ett rätt ingående studium af klimatologien.

3. Studium af den geografiska fördelningen af mineralier, växter och djur samt deras betydelse för näringslifvet.

4. Studium af jordens folk från geografisk synpunkt, af handel, samfärdsel och för olika länder karakteristiska näringskällor.

I samband med denna undervisning få lärjungarne lösa geografiska problem och utföra hvarjehanda praktiska uppgifter. Äfven för geografien finnes ett särskildt undervisningsrum, hvarest man städse har till hands de hjälpmedel, som för detta ämne äro af värde, såsom bilder, kartor, reliefer, produkter från främmande länder samt hvad som behöfs för modellering m. m.

Utrymmet tillåter ej någon redogörelse för de öfriga, redan nämnda ämnen, som ingå i den vid detta seminarium vanliga kursen.

Jag nämnde, att denna kurs kräfver minst 2 år. Icke sällan stannar emellertid en elev, som genomgått densamma, ytterligare ett år för att dels idka mera omfattande studier i ett eller annat ämne, dels få en utsträckt praktik i öfningsskolan.

För dem, som graduerats vid ett college eller universitet, finnes anordnad en ettårig kurs vid seminariet, upptagande mest praktiska öfningar samt studiet af metodik, pedagogik och psykologi.

Äfven lärare, som minst 3 år vistats ute i tjänstgöring, kunna här få genomgå en likaledes ettårig för dem afsedd kurs.

Men vi säga nu farväl till Westfield och göra ett besök vid *seminariet i Worcester*. Tillhörande samma stat och stående under samma styrelse som det nyssnämnda, visar det flera likheter med detta. Det äger samma förträffliga utrustning med afseende på lokaler, materiell, bibliotek och lärare, har samma inträdesfordringar och likadan inträdespröfning och erbjuder motsvarande utbildningskurser. Men i många detaljer äro anordningarna olika. Rektorer och kollegier vid de särskilda seminarierna röra sig nämligen med stor frihet inom de af lagen utstakade ganska vida gränserna, en omständighet som visat sig särdeles gynnsam för en lifskraftig utveckling. Det reglerande och sammanhållande bandet för alla statens seminarier utgöres af en ofta återkommande inspektion. Denna utöfvas af tvenne på området sakkunniga personer, hvilka för vissa år utses för detta ändamål af statens högsta skolstyrelse, State Board of Education, bland dess egna ledamöter.

Ehuru det ena seminariet erbjuder åtskilliga olikheter i förhållande till det andra äfven hvad undervisningen beträffar, vill jag icke trötta med att här ånyo ge mig in på tal om lärokurser utan vill i stället göra läsaren bekant med en och annan af de ofta rätt originella anordningar, som i öfrigt äro utmärkande för anstalten i Worcester.

I fråga om de praktiska öfningarna är afvikelsen från det annorstädes brukliga sättet mycket stor. Seminariet har ingen fullständig öfningsskola utan blott en afdelning för kindergarten och en småskola. I dessa afdelningar hospitera eleverna i tur under en så lång tid, att de hinna bli väl förtrogna med barnen och arbetet. Hvarje vecka hålla lärarne i nämnda afdelningar konferenser med de hospiterande eleverna och ge äfven lektioner i metodik. Men någon praktik förrättas icke här. Detta sker i stadens folkskolor. Worcester är en stad med mer än 130,000 invånare och har öfver 500 lärare och lärarinnor. Bland dessa utväljer rektorn efter samråd med vederbörande förstelärare de allra duktigaste såsom handledare åt seminarieeleverna.

Under första hälften af andra seminarieåret hospitera eleverna flera i sällskap två timmar i veckan i nämnda skolor. Öfver sina iakttagelser skrifva de redogörelser, hvilka diskuteras å seminariet. Efter denna förberedelse börja de sin egen tjänstgöring i den skolklass, som tillhör deras handledande lärare. Hvarje sådan handledande har blott en eller ett par elever anförtrodda åt sig. Under en termin äro nu eleverna nästan fria från allt arbete i seminariet och ägna sig så godt som uteslutande åt sin praktik. De vistas hela arbetsdagen i skolklassen och undervisa själfva något hvarje dag, till en början mindre, sedan mer, alltefter som deras färdighet ökas. Sedan de en period praktiserat i en klass, få de byta om handledare och klass, så att de bli bekanta med flera af skolans olika stadier.

Tvenne lärare från seminariet, hvilka där sköta metodikundervisningen, gå ofta omkring i skolorna och åhöra de praktiserande eleverna samt konferera med dem och med handledarne, hvilka senare det åligger att mera i detalj ge en nödig hjälp och anvisningar och behöflig kritik.

Lördagen är fridag i stadens folkskolor (liksom i allmänhet i amerikanska skolor), men arbetet pågår då i seminariet. Då äro de praktiserande eleverna närvarande där, kollationera sina intryck med kamraterna, samlas kring metodiklärarne till gemensamma konferenser, erhålla undervisning i metodik m. m. samt studera i öfrigt i seminariets bibliotek. Äfven under de öfriga veckodagarna står nämnda bibliotek äfvensom seminariets rikhaltiga förråd af undervisningsmateriell till deras förfogande.

De elever, som önska en grundligare praktisk utbildning — och dessa äro numera flertalet —, utsträcka praktiken till ett helt år. För dem tar kursen vid detta seminarium minst 3 år, för de öfriga minst $2^1/_2$.

Den här omnämnda anordningen af de praktiska öfningarna är, för så vidt jag funnit, mycket sällsynt vid amerikanska seminarier. I regeln ha dessa egna öfningsskolor med ett mycket stort antal afdelningar. I Westfield hade skolan 500 barn, fördelade på 14 afdelningar. Härigenom kunna äfven med uteslutande användning af den egna öfningsskolan och utan väsentlig fara för denna de olika eleverna erhålla mera öfning i undervisning, än hvad fallet är hos oss.

Hvar och en, som eftersträfvar lärarens ansvarsfulla kall, bör under sin egen utbildningstid praktiskt öfva sig i att styra sig själf. Detta är, torde man kunna säga, den ledande principen i fråga om disciplinen i ganska många amerikanska seminarier. Man behandlar därför eleverna med mycket förtroende, och en viss självfstyrelse lägges i deras händer. Särskildt det här ifrågavarande seminariet erbjuder intressanta exempel härpå. »Läroanstalten är icke utan lagar», yttrade dess rektor, »men det är lärjungarne, som genom uppmuntran och råd ledas till att vara sig själfva en lag.» De skola känna sig som fullt fria människor men med det ansvar, som hvilar på hvarje fri människa rörande hennes egen person och den gemensamma trefnaden och ordningen. Att detta är ägnadt att stärka den moraliska ambitionen och kraften, på samma gång det bidrar till att bereda en ljus och lätt arbetsatmosfär, är omisskänneligt. Öfverallt rådde en mönstergill ordning i smått och stort, hvarvid hvar och en med-

verkade, ej på grund af yttre tryck utan till följd af inre öfvertygelse och känsla för plikten och det passande.

Vissa bestämda funktioner hade också blifvit anförtrodda åt eleverna. Som exempel härpå nämner jag skötseln af seminariets omfattande bibliotek. För denna hade följande originella ordning blifvit införd.

Hela boksamlingen omfattar omkr. 14,000 band, af hvilka ungefär hälften äro af det innehåll, att de äro i jämförelsevis träget bruk äfven bland eleverna. Denna del af biblioteket är placerad i 30 öppna bokhyllor och där tillgänglig för lärare och lärjungar under hvilken tid som helst dagen i ända.

Tre lärare biträda vid bibliotekets skötsel. Två af dem förse nyanskaffade böcker med etikett och nummer samt placera dem på behörig plats i hyllorna, hvarjämte de upprätta katalogen. Den tredje läraren har inspektion öfver hela biblioteket. Lärjungarne åter dela mellan sig den närmare vården om dess enskilda delar. Hvarje elev har på sin lott ett par hyllfack, för hvilkas böcker hon* är ansvarig. I hvarje fack står en pappskifva med specialförteckning öfver de böcker, som skola finnas där. Hvarje bok har bland andra etiketter äfven en, som anger, hvilket hyllfack den tillhör, och ett nummer, utvisande platsen i facket.

Böcker kunna antingen läsas på stället eller på kort tid tagas hem som lån. Den, som vill låna hem en bok, fyller i en lånesedel, hvarvid bl. a. äfven anges dagen, när boken kommer att lämnas tillbaka. Sedeln visas för någon af lärarne eller, om ingen sådan är tillstädes, för en kamrat. Den, för hvilken sedeln uppvisas, tecknar sina initialer å densamma. Därefter upphänges sedeln på en krok midtför det hyllfack, från hvilket boken är tagen.

Eleven, som har hand om en afdelning, skall dagligen tillse, huruvida alla böcker äro tillstädes och att de stå i rätt ordning. Om hon saknar något band, ser hon efter, hvem som lånat det, och när det bör vara tillbaka. Skulle någon glömma att på bestämd dag återlämna lånad bok, så framlägges hennes lånesedel på en plats, där alla kunna se den. Meningen är, att hon då skall märka sin försummelse

* Nästan alla de 140 eleverna i detta seminarium äro kvinnliga.

och skyndsamt göra rättelse. Uppfylles icke denna förhoppning, så göres anmälan hos någon lärare, som erinrar den försumliga därom, att på den åsyftade platsen ligger något, som påkallar hennes uppmärksamhet.

Det här i korthet omnämnda systemet har praktiserats i flera år, och man påstod, att det fungerade väl.

Seminariet i Worcester torde vara den första lärarbildningsanstalt, hvarest observationer och studier på barnpsykologiens område blifvit gjorda. På grund af impulser, utgångna från d:r Stanley Hall, gjordes början därmed redan 1884. Sedan har dessa studier oafbrutet fortgått efter en metod, som rektorn här vid seminariet E. H. Russell utfunnit, och som inom fackmännens krets är vida bekant under benämningen The Russell Method.

Seminariet tillhandahåller 7 slags blanketter, åtskilda genom olika färger och afsedda för olika slag af uppteckningar. Lärjungarne uppmuntras dels att söka erinra sig sin egen barndom och uppteckna sina minnen från densamma, dels att nedskrifva iakttagelser, som de osökt göra vid beröringen med barn, eller det de läsa eller höra andra berätta om barn. Intet experimenterande med barn förekommer, och iakttagelserna böra göras, utan att barnen märka det. Stor vikt lägges därpå, att uppteckningarna äro fullt tillförlitliga. Ej blott det ovanliga utan äfven de vanliga företeelserna äro värda att upptecknas. På blanketten ifylles noggrant tiden för observationerna, elevens namn, barnets namn, kön, nationalitet och ålder (i år och månader) samt, ifall eleven icke själf gjort observationen, noggrann uppgift på källan, hvarifrån den är hämtad.

Nämnda iakttagelser förekomma icke som klassarbete utan göres af enskilda elever hvar för sig. De äro heller icke obligatoriska. Dock har det visat sig, att de i så hög grad intresserat lärjungarne, att dessa med högst få undantag inlämna uppteckningar af det ena eller andra slaget. Ifyllda blanketter inkomma dagligen, så att hela antalet brukar stiga till omkring två tusen under ett läsår. I den mån de inkomma, framläggas de mest instruktiva på en plats, där hvem som är intresserad kan ta del af dem.

Men äfven egentlig undervisning i barnpsykologi meddelas. Den är obligatorisk, och till grund för densamma läggas dels undersökningar, som läraren i ämnet utfört, dels ett urval af elevernas ofvannämnda iakttagelser, dels slutligen en eller annan lämplig skrift.

Det största värde, som detta barnpsykologiska studium har i seminariet, ligger i den utvecklande verkan, som arbetet själft har på eleverna. Under sin tjänstgöring i skolan är en lärare i tillfälle att förvärfva erfarenhet, en sak som med allt skäl anses synnerligen värdefull. Men lärarerfarenheten får icke mätas efter tjänsteårens mängd. Intresset och förmågan att iakttaga, hvad som möter en, och att tillgodogöra sig dessa iakttagelser, kunna vara mycket olika hos olika personer, och därför blir också den erfarenhet, de samla, så olika till sitt omfång och värde. Kan seminariet under elevernas utbildningtid stärka denna förmåga och öka detta intresse, så har det därigenom gett dem en förutsättning mer för att bli vakna och duktiga lärare med en möjlighet till självutveckling. Det är ur denna synpunkt, som det barnpsykologiska studiet vid seminarierna bör ses, och så har man också betraktat det vid det seminarium, jag nu talar om. Hufvudsyftet är därför att hos eleverna ingjuta ett sant intresse för barnanaturen, öfva dem i att iakttaga, hvad som möter dem i deras beröring med barnen, och leda dem till att rätt bedöma och tillgodogöra sig de gjorda iakttagelserna.

Vill man göra lärarens arbete i skolan verkligen uppfostrande för barnen, så är det ju äfven nödvändigt, att han känner naturen hos dem, som skola uppfostras, och fördenskull söker seminariet genom sin undervisning göra eleverna bekanta med resultat, som af barnpsykologiska forskare vunnits.

Ofta hör man dem, som utgått från detta seminarium, förklara, att barnpsykologien under studietiden varit ett af de mest intressanta ämnena, och att den beredt dem mycken hjälp under arbetet i deras egen skola.

Innan jag lämnar seminariet i Worcester, torde det vara skäl i att omnämna, hur man här söker bevara sambandet

mellan de utgångna eleverna inbördes samt mellan dessa och seminariet.

De flesta lärare och lärarinnor, som studerat här, ha sin verksamhet antingen i den jämförelsevis stora staden Worcester eller inom närliggande delar af staten Massachusetts. De ha därför lätt att besöka seminariet, om de så önska. Det visar sig också, att de äro ganska fästa vid den anstalt, som de en gång tillhört. I regeln ha de ljusa och angenäma minnen från densamma, och när de göra besök där, vill man att de skola känna sig välkomna och hemmastadda.

För att riktigt markera detta har man för de afgångnas räkning reserverat tre rum: en salong, en matsal och ett kök. Här äro de som hemma, kunna gå och komma så ofta de behaga, hålla sina möten o. s. v., ty de nämnda rummen användas icke för något annat ändamål än att vara samlingslokal för de forna eleverna. Dessa ha också själfva möblerat och prydt dem, en omständighet som i sin mån bidrar till att göra den kär för dem. Då en klass firar tioårsminnet af den dag, den trädde ut på lärarbanan, brukar den hugfästa detta minne genom att inköpa en eller annan nyttig sak eller något prydnadsföremål till sin klubblokal. Stundom slå sig några klasser samman om en dyrare sak. På det sättet hade t. ex. ett präktigt pianino åstadkommits.

De forna klasskamraterna bruka också troget hålla tillhopa. Alltemellanåt samlas de här i sin lokal, hålla möte och samkväm, hvarvid de utbyta tankar och upplifva gamla gemensamma minnen. Så hjälpa de hvarandra att hålla sinnet friskt och spänstigt, hålla modet uppe under år af ofta nog ganska nötande skolarbete.

Alla de afgångna bilda en stor förening, nu uppgående till öfver tusen medlemmar. Denna håller årligen ett stort möte å seminariet, och den dagen är en högtidsdag för hela anstalten: både dess forna och nuvarande medlemmar.

Ej blott vid dessa större möten utan äfven vid de ofvan nämnda mindre sammankomsterna äro seminariets lärare och lärarinnor välkomna gäster. Så fortfara seminarielärarne att stå i beröring med sina forna lärjungar, och detta har visat sig vara af stor betydelse för båda parterna.

Äfven en annan omständighet är ägnad att bevara sambandet mellan seminariet och de från detsamma utgångna lärarne och lärarinnorna. Som ofvan nämndes, är lördagen fri i de flesta amerikanska skolor, och seminariet, där läsningen pågår, får då ofta besök af sina forna elever. Å andra sidan är måndagen fri i seminariet, och då kunna medlemmar af dess elev- och lärarkår göra kontravisit i skolorna.

(Forts.)

Otto W. Sundén.

Rättelse i häft 2:

Sid. 136 står terminsafgift i stället för årsafgift.

3 2044 102 795 028